Петко Р. Славейков

СЪЧИНЕНИЯ
В ОСЕМ ТОМА

Редакционна колегия
СОНЯ БАЕВА, ДОЧО ЛЕКОВ, СТОЯНКА МИХАЙЛОВА, ПЕТКО ТОТЕВ, ЦВЕТА УНДЖИЕВА

БЪЛГАРСКИ ПИСАТЕЛ

Петко Р. Славейков

СЪЧИНЕНИЯ
ТОМ ПЕТИ

ПУБЛИЦИСТИКА

Под редакцията на
СТОЯНКА МИХАЙЛОВА
И ДОЧО ЛЕКОВ

СОФИЯ 1980

Петко Р. Славейков

5

5

СЪЧИНЕНИЯ

Български писател

Петко Р. СлаВейков 5

Петко Р. СлаВейков

СЪЧИНЕНИЯ

© П. Р. Славейков, т. V, 1980
c/o Jusautor, Sofia

ЦАРИГРАДСКИ ВЕСТНИК
1858, 1859

ПИСМО ДО УРЕДНИКА НА ДНЕВНИЦАТА БИЗАНТИДА

Жал ми е, Господине, че ако и да имам почест да ма наричат г. едирненските махзароподписчики техен едноезичник (омоглосос), не съм стигнал дотам, да мога да ти пиша сегашното си по този език, в когото ма имате да съм вещ. Ще прощаваш за това, что ти пиша по бащиния си език; какво да сторя, ако да бяхте запреварили да сполучите това, което ищете и на което толкози наваляте, сега не щеше да имаш главоболие да ми четеш писмото на български, но според пословицата «Бог не даде и свиня не изяде», случи са това, що вашите душевни желания са несбъдоха, вашите мечти останаха само в главите ви и вашите стремления са осуетяват. И аз видя, че ви е мъчно и не ви е драго така да става, но какъв край? Аз са лъжа с надежда, че колкото за това не ще възимате предмет на омразата си, защото не съм аз причина на несполуката ви. И мене ми са ревнеше да се пооблажа с вашите идеи, то беше и вечната жалба на покойната ми майка, която имаше това червейче в мозъка си да види рожбата си облагородена с названието е л и н. Защото нейний духовен отец беше сполучил да ѝ вдъхне, че няма спасение ни на тоз свят, ни на онзи за тези, които не знаят този език и които не носят това име, и тя, горката, като наблюдаваше точно неговите завещания, често ма подигаше на Акинския степен, като ме глезеше «Петкаки му», «Петкаки му». И сам аз под влиянието на тези идеи, като попорастох, прикачих идяната опашка на бащевото си име, както ще видиш в подписа ми. Но току това сполучиха нейните старания и моите наклонности; в сичко друго аз си останах пак такъв, какъвто и баща ми, сиреч б ъ л г а р и н. Дебел, ще кажеш ти — ни тънък, ни дебел, господи-

не мой, ни гърчосан, ни елиносан, но българин, прав християнин и верен поданик на султана; и никога не съм оставал пишман защо да съм такъв. Това само ми беше мъчно, че не можах да ти пиша по елински, кога ищех да ти кажа нещо. Но слава богу, че ти си пристигнал сега — както съдя от изложението ти — да разбираш и български, и славянски език и да го различаваш един от други и аз вече мога да ви пиша писмото си, както умея, и ето:

Писмото ми, братко уреднико, не е за друго, само да Ви поздравя и да Ви известя, че четох в дневницата Ви лъжи рогати, които никога не мислях да чуя от устата на един учен челяк и совестен уредник на една от първите дневници гръцки. Една от рогатите лъжи, братко, е тая, что думате, че «ни един от българите не разбира славянския език и че собствено друго е славянский език, а друго български. Това същото искаха да докажат и други някои преди няколко си години, но аз съм чувал, че те са били человеци с извеяна глава, за какъвто не ми даваше совест да возимам и Вас.

Честит са имаш, казваш, като обнародваш важния препис на махзарите от Едирне; но аз не мога да разумея в какво са състои тая важност. По моему ви ще имате за важността това, що тия махзари са съчинени по вдъхновение на зачетна една идея и изобличават очивестно нечиста цел. Тая важност тряба да имате Ви пред очи, затова и честити са считате за обнародването им, дето ще са каже, че сте били злочести, като гледате българите да развиват умът си и учат езикът си под милостивото крило на султана, което е правда, то си е правда.

Следователно Ви изваждате от тези махзари и утвърждението (тия гиц-вевеоните), че славянский език е друг от българский и българите го не проумяват. Аз, като не виждам в какво са състои това утвърждение, срамувам са за Вас, дето възприемате за исторически документи свидетелството на едирненските еснафи. Каква историческа истина щеше да остане в мрака на неизвестността, ако не бяха я открили едирненските бакали и бабукчии и ако не беше я показал на света Ваша милост в препрославената си дневница!!! Сбогом веке, мемоари! Сбогом, критически изследувания на историята. Уредникът на Византида открива руднича на историческите истини в живи свидетелства!

Евала Ви от нас, а чест и слава от страната на сички любители на историята за това откритие, господа устабаши, калфи и чираци на едирненските еснафи. Но, побратиме, на това не може да бъде утвърждение, това може само да послужи за убеждение на разстроени мозъци. Критиката с това не са доволствува. Като съществуват други по-важни документи, и аз смея да Ва попитам: по какво заключавате Вий, че е друго български, а друго славянский език? Разве си престорил езиците на пъпеши да ги различаваш по миризмата? Или повярвания, които станали филолози от това само, що сънували български блях?

Но ти каза и това ще рече, че ти тряба да знаеш нещо; докажи, моля ти са, кой е българският език, като не е славянский, като не е българский? Инак ще има правда секи да заключи, че ти си вещ на филологията, колкото наш Марко в кантарджилъка; и ти не можеш са сърди никому, защото филологията, свато, не е адвокатство.

Не земам на себе си нето да одобрявам, нето да унищожавам съдържанието на едирненските до Великата черква махзари, които Ви за толко важни обнародвате. Едно само ще забележа, че ако е неправда и, както кажат едирненците, насилие противу отцепредадените им правдини това, що са дава от лява страна само да се пее славянски, колко е било по-тежка неправда и насилие, когато са е изключвал съвършено славянския език от черквите и от училищата в Търново, Свищов, Ескизахра, Сливен и това, дето и до днес са изключава на млого места в Македония и Тракия. Или българите са изникнали от земята и не са имали нето праотци, нето богослужебни книги, нето свой си език, или, защото са българи, не тряба да имат правдини? Историята говори, че Фотий патриарх и одобри, и настави, за да са преведат за българите богослужебни книги по езика им, и това видно, че не е било за друго освен за разпространението на евангелските истини и за утвърждение на вярата. По този случай необяснима е политиката на мнозина от неговите наместници, които са силят да изтребят българския език и да стане гръцкий език всеобщ или за да са фали Суцо с три милиона елинизонтон вулгарон. Ний българите и тогази, както и сега, не сме имали и не ще имаме друга цел в това, дето искаме да слушаме словото божие по езика си, освен за да имаме наставление във вярата си.

Но Вий, дето не дозволявате това, каква цел гоните? Това е любопитно за нас, а за правителството интересно да са знае. И в това, господине уреднико, тряба да са обясниш, а не да прибягваш на такива безосновни заключения, че българский език не бил славянски, че българите по-добре разбирали гръцкия език; доказателство и доводи, на които и малките деца ще са смеят.

Ако ще ма слушаш, аз да та науча на един ум, дето ще пребращаш адвокатските тефтери да търсиш фрази и обороти, дето ще са изпотяваш над перото отгоре, кога искаш да извърнеш правото, че това така било, а онова така станало, оттам дошло, таме отишло, и нам какво си и нам що си; не е ли по-лесно да кажеш, че не рачиш да има българи? Не е ли по-добре за Вас да са помъчите да убедите света, че няма българи и невидимата Суцова Гърция настана? Така ако Ви е невъзможно, напусто Ви са сичките други трудове, щото доде съществуват многочислени поданици българи в обширната султанова империя, доде си имат самостоятелен език и на него богослужебните си от толко векове книги и доде са наслаждават на същите с вази правдини под мъдрото направление Его Величества, ще бъдат свободни и да четат, и да пеят, и да служат на вярата си по езика си и да ви е драго, и да не ви е драго.

И вий гърци, и ний българи, и децата ни, и домовете ни, и черквите ни принадлежим султану. Какво ще каже това «този град е гръцки, тези черкви са наши и ний не даваме да са чете български?!» Е, да сте Вий раздавачи на правдините в Отоманската държава? Във Вашите ръце ли е изпълнителната власт? Вашето ли перо ще ни предписува закони? Или на царските дни искате да бъдем Ваши илоти?

Не знайме с какво око ще приеме Великата черква тия махзари, но не можем да замълчим и да не кажем колко ни тежко дойде и колко са обидени намерваме в това, що видяхме, че дава препис и воля да са обнародват такива едни махзари, които са написани в дух не толкози съобразен с интересите на правителството, а наши толкози праведни жалби, прошения и махзари са турят под миндерите и гласът ни остава като глас вопиющаго в пустини.

Но ний живеем в дните на Негово Величество султан Абдул Меджита (когото господ да поживи на многа лета), имаме пълна надежда, че неговото мъдро правителство

ще устрои сичко, както е праведно, без да са допитва от Вас.

А тебе, брайно уреднико, като та посоветувам да не бъдеш друг път бърз и лековерен на какви да е документи и да не лъжеш толкози безсовестно,

оставам със сичката си към Вас почет

П. Р. Медникариди

[Цариградски вестник, г. VIII, бр. 368, 1. III. 1858 г.]

ТРЯВНА, 4 АВГУСТА

Господине Редакторе на вестник «България»,

От последните номера (брой 17—18) с притурката им явно вече се проумя и разбра принципът Ваш, видя са накъде сочи полюсът на Вашата политика; наконец Вий подпадате под смешното положение на о д у р а ч е н подкуповенник! Не могат ни убеди вече Вашите уверения, че Вий не презирате православието! Вий не можахте да са укриете, че действувате под чуздо влияние, враждебно на нашето вероизповедание, и ний не можем да вярваме друго, освен че Вашето перо е веке продадено на папищашите, и Вашия патриотизъм западний вятър го кара.

Действително мислите Ви за православието противу Вашата изповед, заслужавате порицание, п р о м а х и т е на клеветите Ви карат Ви в погибел; и ако заблуждението на ума Ви е заблуждение и на сърцето Ви, то Вий сте недостойни за симпатията на православните българи. В своите противу гръцкото духовенство нападения Вий пристигате да оскърбявате правоверните си единородни братя откъде най-чувствителната страна в делата на религията им.

Но и при явната несъвместност и несъобразност на Вашите мисли и проповеди с Вашата изповед и с програмата на вестника Ви, ако си позволим още да са лъжем, че Вий от немане на друго средство предназначавате вестника си, за да остави между българите едно общо мнение, и в този случай Вий заслужавате порицание; защото и

чист ако Ви е патриотизмът, увличанието Ви обръща го в порочна глупост.

Поривите на Вашата преданост към интересите уж на българския народ станаха безразсъдност на страстите Ви и докарват Ви до безсмислено нищожество. Вашия постъпок не е вече нищо друго освен образец на най-неприлично бешенство. Горещината на темперамента Ви въвлича ва в обмани, посява около Вас враждина и тази горещност кара Ви да жертвувате ползите на народа си на суетното удоволствие да са прославите като ревностен патриот. . . И ний, ако речем да вярваме, че Вий сте родолюбив, то тряба да изповядваме, че родолюбието е у Вас болест. В пламенното си р в е н и е на такова важно дело не тряба да бъдете безразборно отважни; за един орган на общото мнение не е доста богата фантазия и жар, но ище са сила ума, практика, повятливост в религиозните и правителствените дела.

Ний тряба да вярваме, че са намерваме в твърде затруднителни обстоятелства, затуй тряба да бъдем осторожни, предосмотрителни и да си не позволяваме да са шегуваме или умишлено да са лъжеме. В тая страстна епоха, в която сега са нахождаме ний българите, длъжни сме да попитаме сами себе си истинно и правдиво: Де сме ний? Къде отхождаме и що ищем? Вашата откровеност, неукротимост и неразчетливост не Ви допущат да са покорите на някои требования на положението ни.

[Цариградски вестник, г. X, бр. 449, 19. IX. 1859 г.]

БЪЛГАРИЯ
1859, 1860, 1862, 1863

ОТВЕТ Г. ГОРСКОМУ НА ОКРУЖНОТО НЕГОВО КЪМ БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ПИСМО КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ

Един от нашите учени преди година време комахай беше изложил в «Цариградския вестник» една статия под заглавие «Българско рвение към български архиерей». Авторът на тази статия, не зна по каква причина, смълчал беше името си и поставяше местопребиваването си; а за цел токо нему известна обаждаше толкоз само, че написал статията си «в една пустиня». Читателите на «България» знаят как в първите номера нейни под името к н и ж е в н и б е л е ж к и от наша страна следваше са друга една статия, която като критика връх разни предмети не беше толкози филологическа, колкото комическа. В нея ний като пътем коснахме са и до гореречената статия безименнаго пустинослужителя. При изобличението на логическите и граматическите неправилности, с каквито беше пълна тази статия, и при порицанието, що направихме на автора ѝ за надутия и високомерния слог, що употребява, ний казахме еще, че ако са не лъжем, този автор скришно не ще бъде други освен г. Горский; като че го познавам по гласа, казах аз. И наистина не съм бил излъган в предположението си. Тайнствений наш пустинник не бил други освен добре познатия нам даскал Цончо Михов от Чуканите, известния под облагороденото си самокръсте име Стефан М. Горский. Той, който сега благоизволил да остави мрачното си жилище в глухите усойни на пустинята, дето бог знае от каква нужда и неволя са бил затънтил да пише статията за българско някакво си рвение и да ся появи в честития и блажения, за таквози завидно като Горскаго сокровище град Враца, отдето отпраща до «Ц[ариградски] в[естник] едно окружно

писмо към българския народ за мене, като ме нарича «самозван критик».

Аз, колкото и да казвам, че съм страстен ра чител на критики и отговори, сега нямах никак присърце да отговарям на таквизи злобни клевети. Защото, според както ма призовава г. Горский, ако му са обадя в такъв един отговор, не виждам нищо користно за народа и интересно за книжнината. Жъртва обаче на обстоятелствата, аз впадам в нужда и с безплодни за обществената полза думи да поглуша ушите на читателите с отговор, в който да защитя своята личност от совершено неоснователното нападение на г. Горский. Затуй щото таквизи клевети може да поколебаят мнението на читателите и да произведат в публиката неблагоприятен отзив за моята нравственост. И пак с презрително мълчание можеше беки би презрял неговите против мене блядословия, ако би са ограничил той само мене да хули; но защото той, също тъй злобно, напада и върху клетия и злочестия страдалец, в таквъзи случай аз считам себе си в обязаност да са встъпя за невинния. Аз никога не усещам желание да си отмъстявам за обиди, сторени на мене, но за обиди, сторени другиму, готов съм да извия врата на обидника, казваше Бертем.

И тъй, в изпълнението на своята обязаност аз земам на себе си да отвещая на г. Горскому. Аз ще го почета, както той почете нас — ни по-малко, ни по-млого. Той е строг и взискателен към нас в нравственото ни поведение и в учителското приличие и аз ще бъда не по-малко строг и взискателен към неговите нравствени добродетели и учителска благообразност. Таквъзи ответ ще му направим ний без отлагание (щом видим в «Ц[ариградски] в[естник]» края на неговото окружно писмо) еще и за това, за да види и г. Екзархос цената и достойнството на тази г. Горскова посада, с която той възприел да скопоса подновяването на вестника си, от туй само, защото подушил, че има в нея дъх напротиву цанковщина, услужливост истинно Екзарховска.

Славейков

[България, г. I, бр. 33, 7. XI. 1859 г.]

ОТВЕТ НА ЦИРКУЛЯРА Г-НА ГОРСКАГО

В краткото си известие към читателите в «България» ний бяхме са врекли, че щом видим свършането на Циркуляра г-на Горскаго към българския народ, ще му отговорим без отлагателство. Сега, като дочетохме до края туй негово филологическо д и в о, с обнародването на което той мислѐше, че ще изуми света и с един замах ще унищожи мене, негова въображаем противник, намерваме са в зачудване как да му са отговорим! Ний видяхме, както и читателите (ако има да я й чел и други някой) разбрали са, че грубия тон на г. Горскаго и халосаните негови и з л е з и ц и не са обясняват инак, освен с предположение на нелитературна причина.

Г. Горский, като чувствува сам закъснелостта на своята ученост и совършеното си невежество в современния български език, зема позиция в задния двор на литературата; и сичката деятелност на своята полемика сосредоточава отвън книжното поприще. Той са показа готов на сичко, даже на явни клевети, на небивали измислици и на умишлени неразбирания на туй, що сме ясно изложили, само и само да сполучи да унизи в мнението на българския народ мене, ненавистния нему соперник.

Да отговаряме на таквизи негови ядовити клевети и пристрастни нападки нам са видя низко и непристойно. Ний бяхме оставили за измежду тези, които лично знаят и мене, и Горскаго, да са глумим над неговата статия, като над образец безсмислия и галиматии. Наумили бяхме да останем безстрастни при сичките негови покушения за унижението ни и на срещу сичките негови клевети и нападки да противопоставим глъбоко презрение и великодушно мълчание. Като размислихме обаче как сичко печатно действува днес на нашата еще непревикнала на журнала полемика читающа публика и как нашите неопитни еще читатели винаги са разположени да считат истинно виноват тогози, който не отговаря и не възражава на хулителите си, счетохме за нужно да направим вречения отговор на г. Горскава циркуляр. Но защото лошопрактическата метода на г. Горскаго, по която из-

лага той мислите си, е ужасно необяснима, ний сме в обязаност пред читателите първо да приведем в порядок изложеното в нестройна безредица содержание на негова циркуляр.

Окружното писмо на г. Горский към българския народ заключава в себе си три главни отделения: нещо в защита на статията си противу моята критика; и оправдание за логическите и граматическите промени, що са намерват в нея, нещо за с л о г а и мнение как трябва да ся пише днес българския язик; нещо противу моите слаби познания и против моята нравственост.

За сичко, що безсвязно говори г. Горский в първите две отделения на циркуляра си, нам не са стои вече да му отговаряме, защото негово словесне запревари да увери българския народ, че ний нищо не сме учили, нищо не знаем, от нищо не отбираме и не сме достойни да са равним с него, а камо ли да критикуваме филологическите негови произведения. С таквизи думи г. Горский като на обезоружва пред книжевния мир, нам не остава друго да сторим, освен да предоставим критикуването на статиите му на други по-достойни. За то и молим секиго, който са занимава с българската литература, да прочете единствените произведения на перото му, сичкия плод на неговата ученост, статиите му в 413, 453, 454 и 455 номера на «Ц[аригра̀дски] вестник» и нека безпристрастно оцени неговите достойнства и способности. От своя страна ний постоянствуваме на сичко, що рекохме в първия критический поглед, що направихме за първата му статия; че и за тази втората казваме как и в нея с л о г а му не е естествен и ясен, но е надут и тъмен; периодите му са неправилни и немат последователност; думите му са неточни и неопределени в знаменованието си; а в а р в а р и з м и, с о л и ц и з м и, м а к а р о н и з м и и други таквизи гръцки магаронизми, с каквито г. Горский определя граматическите погрешки, не са една или две, но с колата. Да му ги посочим кои са и де са и да ги определим какви са ний, повтаряме го, че не приемаме на себе си. Първо, защото, за да направим ний това, сиреч да представим в пълно и подробно логически и граматическите погрешки в статните му, ще стане нужда да напишем критика тройно и в четворно надминающа в обема си сичките произведения на литературната негова деятелност; а и то би било суетен труд, ако би с туй да искаме

да послужим г. Горскому и да го вразумим как трябва да пише български и правилно. Защото кога той не п о к а з в а еще устройството на бащина си български язик, кога от существующите учебници не умей да са възползува, то ний не ще бъдем никога в състояние да го ползуваме. Второ, защото Н[егово] Словесие, заслепен от самооболщение в мнимата своя ученост, от предразсъдно предубеждение, що има за нищожността на нашите знания, не ще има увереност на нашите забележвания. Затуй ний и пак призоваваме нашите учени, който има время и воля, нека направи един разбор на статиите му, нека отдели погрешките, на които сочим ний, и да му ги въвре в зъркелите, за да му са хване поне тогаз вяра, че не от злоба и враждина ний осъждаме неговото авторство; но неговото крайно невежество, което е подметнало и в първата, че и във втората му статия толкози неправилности, то е, що го прави достоосъдителен.

Каквато е практическата филология на г. Горского, таквази е и теоретическата — не по-малко шантава. Мненията му за слога и за современния български език са почерпнати от гръцките писатели, що са писали в началото на текущия век; возражения на тях той може да намери в същите източници. Ний ще му кажем само, че пътя, който следиха гръцките писатели в обработването на новогръцкия език, е противоположен на пътя, който трябва да следим ний в обработването на нашия език. Совършено разстлення в устата на народа гръцки език трябаше да са завърне към извора си, да почерпне сила и могущество. А нашия, совершено разстлян в новите списания от руски и сръбски рецензии и в градските общества, дето са е подчинил на иноплеменно влияние, трябва да са завърне към началото си, дето е по-добре уварден. Гърците приближават езика си към старите писатели, за да го освободят от чузди влияния и да го приведат в дух чисто народен. За същите причини пък ний трябва да приближаваме нашия български язик към живия изговор на народа; както сториха и руси, и сърби, и сички други народи, които са лишени от стари паметници на езика си. Постъпването на гърците в туй отношение стана «камен претикания» за млого български писатели, които искаха да приспособят системата на образуването на г[ръцк]ия език и връх нашия б[ълга̀рс]ки. Но то е заблуждение на невежите във филологията, в което

е паднал и г. Горский, който, за да на уверн совершено в невежеството си, советува на да напуснем «членовете». Че защо било? Защото пречели на поезията (?!). Ето заключение философско-горскова! Да немаше българския язик членове, г. Горский щеше да играй в поезията и на валс, и на полка-мазурка беки, но ето белята, че в българския язик има членове и г. Горский не може да скача както ще. Сега, за да стане поет г. Горский, тряба без друго да липсат членовете, инак не може. Но след като изхвърлим членовете, дали не щат са намери пък други пречки, тях какво тряба да правим? Тряба ли и тях да чистим? И в такъв случай дали не ще е по-умно, дето ще изфърляме членовете и други мъчнотии, да си земем един други език, по-лесен за поезията, да нема членове, да има десетина падежа и да е богат с ритми?!! Не, г. Горский. Не. Роди са ти не с таквази дървена глава, роди са ти поет и членовете не ще ти пречат ни колко да играеш и валс, и каквото хоро ти драго бъде.

Но немаш ли ти творческо воображение, пламенно чувство, чист вкус и съвършено познание на предметите, които влязват в кръга на твоите создания, формите на язика поет не та направят; или просто да кажем, немаш ли ти поетическа чорба в главата си, и налъмите си да извадиш, и калците си да събуеш, нищо не ти помага.

Произволния способ, който г. Горский прилага, за да мирим поезията с граматиката, противен на първите основания на граматиката, и изобличава еще повече какъв е той палав филолог, а справедливостта изискува от нас да изповядаме, че г. Горский е съвсем плитък в езиковедението и нема истинно понятие за поезията. Ний знайме, че по устройството на язика, който е и какъвто е, са составят правилата на граматиката му, а не са устроява език по изкуствени граматически правила и влиянието на поезията врьх езика ограничава са до известна степен, без да престъпва пределите на възможното. Тъй да разваляме езика за граматиката или граматиката за поезията, то е усилие, което нема никаква вес в науката и може да са роди само в мозъка на таквизи гениални язикопреобразователи, какъвто е г. Горский.

Но стига толкоз за филологическите мнения на г. Горский, нека минем на третието отделение на статията му.

Г. Горский на прави клеветници, че уж сме са трудили с наветите си да раздражим върху него по-голяма страна.

Кои са и какви са нашите навети и клевети врьх Вази, г. Горский? Туй ли що Ви порицаваме, че Ви, вместо да оправдаете Н[егово] Боголюбие Световрачанскаго, представяте го като ласкател и смутител? Но туй, г-не, не е навет, не е клевета, статията Ви е наяве. Ний и тогази канихме и сега молим читателите да прочетат с внимание тази Ваша статия и ще са уверят, че Ви, вместо да кажете с и т с ъ м, казувате б и т с ъ м. И за да са разбере от Вашите думи туй, което желаете да изкажете, тряба да учим Вашата опачнишка логика. Навет ли е туй, що Ви казахме, че с надписа Б ъ л г а р с к о р в е н и е, що дадохте на статията си, оклеветихте цял народ, като приписвате нему поведението на неколцина интриганти в Плевен? Напусто привождате риторическите тропи в оправданието на безу местното и неточното в изражението си заглавие на статията.

Г. Горский, като нема какво друго да рече за оправдание срещу таквози едно злоупотребение на думите, що сторил, за да покрие наготата на своето невежество, мъчи са да замрачи очите на читателите с тъмни облаци от риторически софизми. Но и този лъжлив покрив са разоблича, щом поискат читателите ясно да определят неточния в изражението си надпис на статията му. Окайно самооболщение! Суетно напъване! Също като паяк г. Горский, като му разкъсат паяжината от една страна, той хваща да я снове от друга, но по-здрава не е в состояние да я направи.

П. Р. С л а в е й к о в

[Редовна притурка на България, бр. 15, 14. XII. 1859 г.]

ГЛАС ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО[1]

«Что было за душой, что я выразумел
и как выразумел, я все сказал»

Ако е истина, че има в обществото положения толкоз унизителни, щото да безчестят и доброто, което ищат да

[1] Почтеният съчинител на този член, като не казахме нищо досега за «Бълг[арски] книжици», може да е мислил, че не сме

сторят, то без съмнение таквоз е понастоящем положението на настоятелите на «Българските книжици». Тий, настоятелите, на «Българските книжици» са в таквози положение пред силните в Балкапан, от една страна и пред народа, от друга, щото за да ся оправдаят пред народа за окъсняването на Книжиците и да прикрият греха на поменатите г о р г о р б а ш и и, от немарението на които произлезе туй окъсняване, те са принуждени или, по-право, насилени да говорят на народа лъжи и клевети връх другиго!

Този род оправдание е млого старо наистина, тъй са е оправдал и най-първия от човеците — «жената, която ти ми даде, рекъл Адам, тя ма накара да ям». . . Но както и старо да е туй детинско оправдание, то е имало злочестината да не бъде сполучливо ни веднъж, защото едвам ли е бивало някога да остане неизвестен същия гряходеец и да остане завинаги в повинност неправедно оклеветения. Суетно е впрочем усилието на тези от Балкапан, които ся лъстят с клевети връх другиго да отклонят от себе си отговорността за собствените си грехове. Б е л к и биха сполучили те в намерението си, ако да беще по сичкия свят тъма и мрак, каквото в техните глави, или каквото в Балкапанските подземления, но божието слънце грее редом и прави явно сичко, що сякат да ся върши тайно в едното кюше на Балкапан-казан.

Но нека оставим предисловията и нека послушаме известието на настоятелите за «Българските книжици», да видим какви причини са ся случили, че окъснели Книжиците.

Първата причина била, че заминало доста време, догде пристигне тука новия редактор. Добре. Но достатъчно ли е тази причина да оправдае г-да настоятели и другите на тази работа самопоставени попечители, кога те знаеха

знаели какво да отговорим на глупостите, обнародвани от настоятелството на «Б[ългарски] книжици.«Не, ний имахме, но ги оставихме назад, като ся случиха таквизи обстоятелства, дето най-несговорни тряба да ся сговорят и да вървят наедно. И това не ще каже, че ние колкото рекохме за собствеността на«Б[ългарски] книжици», не е истина. Собствеността на «Бълг[арски] книжици» е наша, както досега, тъй и за всякога и ако настоятелството си е зело воля от правителството, за да издава едно периодическо списание, то не ще каже, че и може да го издава с име «Бъл[гарски] книжици». Това последното си остава още р а б о т а н е р е ш е н а. (Р)

от една година по-напред, че Книжиците са без редактор и не приготвиха с време, а чакаха да дойде годината да ся спре редовното издание на Книжиците и тогаз да търсят редактор? Или чакаха да набере, да узрей, да са пробие цирея на православието у г. Бурмова и тогаз да го изберат за редактор на Книжиците? И туй е причина за оправдание? Да живее балкапанската логика, със силата на която стават таквизи оправдания!!

Втората причина за окъсняването на Книжиците щат да кажат, че бил Цанков. Горкият Цанков! Не стигнало му що тегли за своите грехове, тегли и за хорските. Повинен си, Цанков! Балкапанската филологическа инквизиция ще ти одере кожата, защо ти да клеветиш Книжевната община? Или забрави ти колко са старá за съставянието ѝ, за защищението ѝ, когато главните днес инквизитори в о в р е м я о н о са мъчиха да възспрат порождението ѝ с тези пречки, които сега са подпретали да стоварят на твоя гръб.

Безсрамството на тия измислювачи, които са турили в устата на новите настоятели таквози обвинение за връх Цанкова, дава ни право да направим и ний едно контра в обяснение. И ако да не щадяхме тези млади настоятели, които добре познаваме и за които нямаме никакво съмнение, че са насилени да направят таквози обвинение, ми бихме го сторили, но нека бъде просто от нази таквази пристойна заплата. Две думи само ще кажем, колкото да вразумим читателите как да разбират обвинението, което в обяснението на настоятелите става връх Цанкова.

В обяснението са обвинява Цанков, че и м а л в р а ж д е б н и п о с т ъ п к и о т к ъ м п р а в о с л а в и е т о и о т к ъ м м и л а т а н а ш а н а р о д н о с т!

Тъй да е. Но какво можеше Цанков в п р е с т ъ п н и я с и п ъ т да бърка на Книжиците, когато те имаха своя си редактор и не под влиянието на Цанкова? Какво щяха да губят Книжиците, ако да са печатеха и занапред в печатницата на Цанкова, както две години наред са печатеха, и н е е л и и н а т, своенравна каприция на някои, които поискаха да ги дигнат и ги дигнаха от печатницата му, но за туй или за онуй, дигнаха ги от печатницата му, какво още можеше да им са меси Цанков? Наистина непонятно за нас каква пречка можеше да бъде за окъсняването на Книжиците той, ако бяха Книжиците

както трябаше осигурени. Ако ли Книжиците са били тъй на нихризе държани от тези, на които са били връчени, то колкото е повинен Цанков за посегателството на туй народно имущество, толкоз повече са повинни тези, които тъй немарливо шетали на народа и тъй обвинението на връз Цанкова си няма никак мястото. «Седни зле, че...че пак хората-криви», кажат наши стари баби.

Цанков, казуват, дал прошение с разни клевети връх Книжевната ни община. Туй не иде никак за вярвание, защото Цанков е клеветил връх книжевната наша община, то ще рече, че е клеветил себе си. Неговото име е първо в каталога на основателите на Книжевната община. Цанков, първият основател на Книжевната община, първият деятел нейн, сега да е гонител; който ще, нека го верува, за нас обаче е голям грях, ако да го не веруваме, а еще по-голям, като знайме работата от край си как е, ако да оставихме да зеят тъй неправедно на връх заслужившия момък. Не, ний смело казваме, че ако не беше Цанков от начало еще в съставянието на Книжевната община, когато Екзарх направи туй, с което сега Цанков товарят, когато сегашните готовановци и своеволни управители на Книжевната община, подилашени от Екзарха, не само са отказваха от да участвуват, но еще и противодействуваха на съставянието. Ако не беше, казваме, Цанков, Маринович, Славчович и другите млади балкапанци, българите и досега не щяха да имат Книжевна община. Но тези тогашните престъпници, за да свлекат от себе си тогашнята своя виновност, изнася им сега да стоварят греха си на Цанкова, блазе им!

Но Цанков (следва обяснението): употребява друго средство, за да си достигне престъпната цел. Неизвестно как той сполучва да намери една книжка, първий брой на януария, и като я отнася на честното правителство, показва я за незаконно печатна и вредителна. И тука пак Цанков крив. Но, господиновци, които сте вече, чунким вий имахте законно право да печатате «Българските книжици», дето щете, де ви беше фермана за туй? И ако със силата на този ферман първия номер от януария беше законно печатана книжка, защо да са не разпроводи по спомоществователите, но да стои в печатницата до онуй време, когато Цанков направи този грях да я покаже на правителството? Ако беше законна печатна, що имахте да са боите от донешението на Цанкова? Ако ли е била незаконнопечатана, що е крив Цанков? Туй не ще ли да каже, че вий на времето, като са възползувахте от фермана, дадения на Цанкова за изданието на Книжиците, следувахте да ги издавате в неговата печатница, а сега, защото ви минала бръчката на него или защото ви тъй скивнало, искате да поторлисате неговата правдина, да турите ръка на неговата собственост, да му земете готовия хляб от ръката, за да го дадете на вашето, нали? Защото пък Цанков са на туй протестира, вий, за да изпълните ината си, причинихте не само окъсняването на Книжиците, но с едно незаконно постъпване докарахте в опасност без малко и Книжевната община. И имате еще очи да обвинявате Цанкова? Честити, че са ползвате от обстоятелствата да потуляте своите престъпления и позволявате си със своите черни дела да зачерните името на Цанкова!

Но защо най-после таквизи обвинения? Защо таквози нападение връх Цанкова и за което е крив, и за което не? Какво ви вади очите Цанков? Но нека не хортуваме сѐ в множествено число, за да не соблазним читателите, нека кажем, че на сичко туй главната причина е само един, един от клевретите Екзархови, един, който ся лъже, че с таквизи интриги ще заслепи цял народ. Горкият, не вярва, че ще ся намерят и таквизи измежду нас, които със смела ръка да дръпнат тъмната завеса, с която той покрива своите постъпки и да му лъснат петалата.

Тъй. Ний знайме кой е той, ний видим сичко, що прави той. Ний сме проникнали до дъното на сърцето му и знайме що е за лост, който подига неговото родолюбие, но мълчахме и млого търпяхме ний, дано са свести, дано доде на себе си. Не! В беснотата на своето самолюбие той са види готов да порицава и на вседържателя, защото когато е создал вселената, не са е допитал от него как да направи света! Той са видя, че ище да единоначалствува в Балкапан и Цанков е грешен пред него, защото не е възкурил тамян пред нозете му, и Цанков, противен на вярата, противен на народността, защото не са подчинява на внушаваните нему от недоброжелатели мисли. Окаяно создание, подла твар, ти що пълзиш пред нозете на чужди интриганти, ти искаш да интригант-

ствуваш в народните наши дела? И защо слепият случай ти е содействувал да спечелиш някоя пара, ти са възима и възмне вече способен за в с е и на в с е. И търговец ти, и дипломат ти, и филолог ти, и богослов ти, и нам какво си ти?. . . Какво ще станат горките българе, ако са изгубиш из помежду им ти? Кой ще ги управя? Бедни, бедни българи!

Но сбогом, брайно, който и да си. Аз та зная и ти са усещаш. О, колко ще ти са радувам, ако ти вземеше тези мои думи за огледало да са огледаш в тях. Ти щеше да познаеш своето заблуждение и аз щях да съм първият, който да заколи своето охранено теле зарад тебе. Ти може ли да са ядосаш на мене за тази моя откровеност, за туй мое прямодушие, но не са сърди на мене. Ако да та обичаха сички като мене, ако да бяха тъй искрени с тебе, както аз, ти не щеше да си днес тъй мерзостен и ненавистен на современните си, нито тъй отвратителен за потомците. Но още един път сбогом, чичко, аз тряба да свърша с тебе, за да са п о к у н о щ и с а м с вашето, ако не создание, а то избрание, с г. Бурмова ще кажа: ланския Богослов и тазгодишния Буеслов, вчерашния управител и днешния редактор на Книжиците. Аз ще му пожуля у носа третия брой от третата година Книжиците, тъй като да му послужи за т е с т и р на редакторството му, и ще му направя м о с к а от съдържанието на Книжиците, та да я носи на врата си, за да го не фащат уроци, че бил имал много добър пофат и /сръки.

[България, г. II, бр. 61, 4. V. 1860 г.]

ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО

Читателите ще на простят, ако са прострем още малко в думите си, за да им посочим и еще едно, което потвърдява гореказаното.

По какво и защо видим ний у г. Б-ова* чувството към

* Тодор Бурмов

родния ни язик затъпено, отвращението към иностранни звукове отслабнало и проникнат тъй с педантическо някакво си негряние за ненужното опазване на чузди термини? Защо да не одобри ни една от тези български думи, които тримата наши учени — негови предместници употребиха? Защо са отказва и от тази българска дума у п р а в и т е л, която сам си беше избрал изнайпърво, а че употреби думата р е д а к т о р? И в този, както и в други случаи главна рол играе непомерното самолюбие на г. Б[урмо]ва, самолюбието е единствената негова страст. С предпочитението на думата р е д а к т о р г. Б[урм]ов, ако че не прави никаква услуга на българското слово и на българската книга, то от инак тя дума прави голяма заслуга г-ну Б[урм]ову. Защото, от една страна, като го въздига в собствените му очи и в очите на неговите поклонници, погоре от бившите у р е д н и ц и, н а т ъ к м и т е л и, с ъ ч и н и т е л и и у п р а в и т е л и на Книжиците, от друга, приглася благозвучно на хармоническото негово прозвище и туй не е малко за неговото самолюбие.

Омотан от гордостта си, г. Б[урм]ов без сяка причина, уважителна за истинно образован челяк, постъпва произволно и в туй, както и във сичко. Явно, увлечен от силата на горещото в него побуждение, не зема в съображение: защо тези, които преди него са служили на олтаря на просвещението, защо са отбягвали от думата «редактор» и са гледали да я заменят с друга по язика ни. Туй не влязва в работа на г. Б[урм]ова, трудовете на тези мъжие не могат да имат никакво уважение пред очите му. Че кой ли пък счита за хора другите учени и учители?! Г. Б[урм]ов решително каза, че у тях няма никакво р а з у м н о м и с л я н и е. Какво искате повече? Има ли други като него да е свършил науката си в Киевската духовна академия? Може ли други да изпуща таквизи вичурно-умни фрази като него? Какво са е възползувал от науките, с които са е пълняла слабата глава на г. Б[урмо]ва, — «ходило харо, дошло си харо, кошник грозде набрало». Всичко туй произлязва от бедността на неговата натура, способната само на дребосък фантазийки и на пепелчук чувствованийца, и не са ли смешни неговите притязания на совершенство?!

В допълнение на сичко, що са рече за характера на г. Б[урмо]ва, ще приведем думите на друг един писател.

«В общества, казва той писател, които не са дозряли и не са са още установили в общества, каквото е нашето, полуобразовани, дето сичкото е пъстро, дето невежеството върви наспоред със знанието, образоваността — с простотията. В такивзи общества секий челяк, който обналичва какво-годе стремление или пък просто притязание на образованост, който живее не съвсем тъй, както сичките живеят, и обича да са вижда, че мисли и разсъжда — на секи такъвзи челяк лесно е да му са въуми и да увери даже искрено себе си, а че и другите още, как той — гениален челяк! Ако ли таковий не е досущ глупав, тъп и извеян, ако има малко нещо способност да обгръбча лесно от сяко нещо току върховцете, а еще и чел и чете, за сяко нещо дава мнение, п и ш е и г о в о р и г о р е щ о и р е ш и т е л н о, м ъ м р и и г а д и с и ч к и т е х о р а, т о т о й е г е н и й, б е з д р у г о г е н и й. И здравият разум на другите вижда са нехвелит за този гений и низък пред неговото високо безумие. . .» Кой от онези, които познават г. Б[урм]ова, като чете или чуе тези думи, не ще извика: «Е, туй е той, цял целеничък, описан г. Бурмов, такъвзи е.» Има еще да кажем. Бурмов откак е фанал да са помни, приучил са е да сматря на себе си като на челяк, бележен с пръстът на провиденнето, назначенован за нещо си велико или необикновено, и туй му задава надут и презрителен вид.

Да додем сега пак на приказката си.

Не стига на г. Б[урмова] дето са пери и кокошини пред българите да си показва колко му са лъскави перата, но тегли да изкара и пологът, дето са е нагнездил, собственост частна, а не общонародна. Соотечествените, казва той, нямат съчувствие към Книжиците. Дето ще каже, соотечествениците или по-добре народът няма свое нещо, за което да го боли сърцето, тъй ли? И ако да немаха Книжиците други стопани, не щеше да има книжнина и Книжици. Не тука ли бие топорът на г. Б[урм]ова? И не обижда ли той цял народ, като казва, че соотечествениците наши немали сочувствие и не поддържали Книжиците? А кой ги поддържа? Кой плаща на господство му да са надува като пате в решето с името редактор? Не напада ли с тези думи г. Б[урм]ов почета на цял народ, който го поддържа? Но ще каже негова милост, че ако не са двама-трима, Книжиците отколе да са престанали!

Ако да не беше топлото участие на народа, ще му кажем

ний, Книжиците никога не щяха ни да са появят. По-подир ще му кажем еще, че туй, топлото участие на народа, отстинува и застина, откакто тези негови двама-трима, като мечтаят за себе си, че са създадени от цвят, а не от пръст, както сичките други хора, теглят са вън от круга на обществото. И самооболстително съзнават в себе си призвание на всяко нещо, ищат и Книжиците да оправят, независимо от народа, еще и своите чуждомислени мнения да наложат за закон на обществото. Ако в такъвзи случай Книжиците стават дело частно и ако земат предназначение в полза на едного или на двама, недоумявам са. Зная толкоз само, че поради туй сериозното настроение на народа захваща да са отказва от да бъде оръдие на няколко славолюбци. А учителите, в които са намерва капка от р а з у м н о м и с л е н и е, са държат тъй откъмто Книжиците и с прискорбие гледат как този народен орган става роб в оковите на един-двама егоисти и мъченик в ръцете на г. Б[урм]ова.

Колкото и да са сили г. Б[урм]ов да скъта и да потули от читателите интересът, който приема лично в управянието на Книжиците, работите му го издават. Ако има читатели, които с внимателен поглед са пробегнали страниците на Книжиците като на главен орган на Българската книжнина, вярно че щат са забележи как поместените и поместваните статии не са избирани според потребностите на народа, но по густа на редактора, който са невъодушевява толкоз от обществената полза, колкото от желанието на своето величие. Като стана редактор на Книжиците, г. Б[урмо]в стори му са, че той са намери в самия център, в самия, тъй да кажем, вртоп на величието. Как с възвишено самодоволствие гледа той своите статии между статийките на новопръкналите авторчета.

Ни ще сключим отговорния си член срещу второто набеждание на г-на Б[урмо]ва с няколко думи еще за бъдната участ на «Цариградския вестник».

Не можем да са нарадваме, като чуваме, че Книжевната община щяла да приема на себе си издаванието и на Ц. В.*; нищо по-похвално и по-добро засега от туй не може да бъде, но. . . нека го кажем открито. . . защо да мънкаме там, дето тряба искрено да си кажем мнението? Ни са страхувахме да не би туй добро да стане скъпо на

* Цариградски вестник.

народа; боим са да не би един-двама да земат пак връх и в тази работа и да изберат по к е ф а с и някои подлизица редактор, който да нема самостоятелност, но да са върти на перигла пред волята на сякого от егоистите. Или да го не поставят като на скрипец, за да си го възвиват кога на където им скивне. «Пиши бе, ха сега натъпчи самаря там на оногози, защо той да не одобрява нашите поступки и той да пише. Ха сега пък пиши, че цариградските българи са родолюбиви и проч. . .», и той да пише. «Сакън да не си поменал за нашите недостатки или друго нещо неугодно за нас» — и той да не смее.

Ни имаме право туй да го казваме и толкоз повече, колкото знайме, че преди две години, като тръгвахме от Цариград, дадохме на редакцията на «Ц[ариградски] вестника» една статийка за състоянието на Българското училище и Българската черква в Цариград, статийка, която нищо хулно или неприлично не содержаше, но беше едно опрощаване от моя страна, в което са изказваше желание за улучшението на тези заведения. Нашите егоисти обаче, като подсетиха уплашени да не би да ги почукаме за нещо, по-скоро известиха на Екзарха да я не поместя във вестника. И туй ще са каже журнал в ръцете на г. Екзарха? И това ще са рече родолюбие от страната на цариградските българи?

О, самолюбие, самолюбие! И толкоз.

Зная. Твърде добре зная, че за тези наши прави и искрени думи млозина ще на изпъдят от доброто си мнение, но то е за нас маловажно пред нашите длъжности към обществото. Тези наши думи ще са тръняна игла в телата на млозина, виждаме го, но не можеме инак да сторим.

«Нека сега чуйме и за другите набеждения на г.Б[урм]ова.»

«Други, каквото гледаме, продължава г. Б[урм]ов, са ограничават само с едни дописки, из които млого ся пишат по внушение на страстите, и в това им ся состои сичкия умствен живот, който ся явява в писменността. С жалост казваме, че има някои учители, които като че не разбират високото си звание и поради това наместо да са разумни водители на народа, като действуват връх него и с дума, и с дело, сами не излязват от кругът на страстите, които ся тъй често разиграват в общините наши и разгласят обществения ред.»

Ний вярваме, че като е писал тези редовце, г. Б[урм]ов

не е рачил или не е можил от гордост да ся свести и да си науми горестноявственните възпоменания на своето в Габрово поведение. Нема какво да са прави, остава ний да му докараме на ум за някои, които са нам известни.

Красноречивият този проповедник на нравствеността, като беше в Габрово и като разбираше толкози добре високото си звание, такъвзи разумен водител на народа стана, тъй действува връх него с дума и с дело и тъй нагласи обществения ред, щото не са е ни виждало никой други път таквази нагласа в Габрово. Нека изповедат вече самите габровци. Изпълнения с християнски добродетели и непорочнейшия този мъж, възпитаник на Киевската духовна академия, за да засвидетелствува своето отлично възпитание и да покаже своята признателност към учителя и благодетеля си г. Христодула С., хвана от първия час да го наветува, да го гони, доде да го изпъди от Габрово. Боже, да ма простиш, че и аз и други еще някои доброжелатели станахме съучастници на злобното намерение на г. Б[урм]ововo, излъгани от него уж за успех, а то било да самовластвува господство му. Като сполучи в туй, нашия приятел обърна злобата и клеветите си връх заслужения си согражданин С. Арнаудова и връх достойния му син. После връх известния за родолюбието си А. Хесапчиев, по-подир връх И. Грудова, един от редките патриоти, че и връх Ц. Недева, угодливият онзи момък, който от двайсет години служи на отечеството си, а най-подир връх всичко Габрово, доде стана причина да се затворят училищата. Трябаше да го е видял някой наскоро преди маханието му от Габрово, когато, развилнян в круга на страстите си, тичаше като бесен от места на места и викаше като луд връх согражданите си, връх Цанкова и връх кого не? Да! Трябаше да го види някой, да знае постъпките му, за да са увери, че той не е от онези н я к о и у ч и т е л и, които не и з л я з в а т о т к р у г ъ т н а с т р а с т и т е, и не е способен да пише по внушение на страстите. За да са увери някой за божествената негова ревност, тряба да чете неговите сочинения, а най-паче написания във възторга на бешенството му драматизъм, в който като самосъдник нахвърля толкози души в пъкъла. Любопитно как г. Бурмов може да отказва папските индулгенции, като зема за себе си властта да сгромолясва когото той ще в пъкъла.

Може ли да си представи челяк нещо по-гнусно от туй,

дето да ище някой, както г. Б[урм]ов, да приписва своите пороци другиму? Има ли по-смешно от туй, дето да са показва някой, че жуми към своите недостатки и пък се кикери и вторача към недостатките на другите, каквото г. Бурмов що казва, че гледа и види: «Други каквото гледаме». . . Но, челяче добрий, дали токо ти очи имаш или не е простено на другите да са втренчат пък в тебе и твоите работи да разгледват? Що би останало от литературната Ваша деятелност, ако речем да извадим от Вашите да не казваме дописки, но списания, внушението на страстите, дивия фанатизъм, постоянното незадоволство? Без съмнение умственият Ваш живот, доколкото са е явил в писмеността, ще просветне с няколко милиона нули.

Но стига толкоз за туй.

Нам не ни е да проследваме историята на г. Б[урм]ова, нашето намерение беше, както от начало го рекохме, първо да вразумим настоятелите какво внимание тряба да имат връх всяко нещо, което може да бъде вредително за Книжиците, да им обясним кои са причините на прогледваното в народа неудоволствие и на безучастието, което нашите учители показват към Книжиците. Друго, да изобличим тези недобросовестни набеждения на Б[урм]ова, в конто си прояви сичката нищожност на неговата безхарактерна личност. Защото, без да премисли като справедлив и разсъдителен челяк на кое и на какво основание има право да роптае на публиката и на учителите, дигна глас да ги клевети.

Надее ли са г. Б[урм]ов, че редакторството на Книжиците му дава таквози право да са обхожда тъй с другите учители, или ище да направи всичките наши учени жертва на гордостта си? Блазни ли го г. Б[урм]ова, че народът и Книжевната община са иждивили и иждивяват толкози сребро подир Книжиците единствено за удволетворение на неговото самолюбие и тщеславие, или тези усилия от страна на народа стават за туй само да доставят п р я м ы в ы г о д и токо за него, а сочувствието на публиката да са обърне в орудие на славолюбивите негови стремления?

[България, г. II, бр. 68, 6. VII. 1860 г.]

И ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО
или
ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА [I]

Г. Б[урм]ов каза вече, че няма да ни хване вяра, затуй и ни нема да го уверяваме. Любопитни сме само да знаеме сега, като г. Михайловски е в Елена, а ний в Трявна, отдето пишем настоящата статия, какво ще кажат пак п о л о ж и т е л н и т е и в е р н и т е и з в е с т и я на г. Б[урм]ова, дали щат му пришепна пак, че г. Михайловски пише тези статии или неговите, тоест Бурмовите, п о я з и к а и п о м и с л и т е д о к а з а т е л с т в а, дали щат му доказа, че г. Михайловски с вишеестествена някоя сила е можал през осем часа разстояние да тури в устата ни я з и к и в ума ни м и с л и, каквито г. Б[урм]ов не рачи да вярва, че могат да са намерват и у нас. Струва ни са, че на г. Б[урмо]ва не ще му е лесно този път да каже, че не вярва, защото сам си баща му ще засвидетелствува, че когато стигна пощата с Книжиците, Михайловски беше далеч от нас, а ний ся намервахме при дяда Стояна Бурмата на Новата махла. Освен ако г. Т. С. Бурмов е толкози неверник, щото и баща си да не вярува. Де да знаеме, може и него да не вярува, защото на господство му не му понася да вярува за туй нещо никого. Той по много причини твърде са интересува да увери публиката, че Славейков сам си не умее и не е в состояние нищо да напише. Тъй също са види да е млого интересно и желателно на г. Б[урм]ова да унизи пред публиката и г. Михайловски, затуй той приписва нему понятията и предразсъдките на своите страсти и са сили да опозори и опорочи частния негов живот с измислици и клевети, които вечно изследувани, вечно щат лъжа да излязват. Ядял бил Михайловски, пиел бил пеленаш, лежал на гърбът си, играел на префа, телесната му сила са умножила, бил друг на протестантите и чирак на йезуитите, не работел за Книжиците, немал ученици достойни. По мнението на г. Богослова, Михайловски, като е Михайловски, не тряба

ни да яде, ни да пие, да не лежи на гърба си, но богословски, на очите си; да не играй на префа, но да си созерцава пъпа като Б[урм]ова, да не са умножава телесната му сила, но да са топи и да изтуфини като търбухът на Б[урм]ова, който има за два ковашки меха. Колкото за туй, че г. Михайловски е и чирак на йезуитите и друг на протестантите, нам е непонятно как може да мири тези две начала тъврезият мозък на г. Б[урм]ова. Тука или г. Б[урм]ов е пиян, като говори туй, или е безсовестен мюзевирин, клеветник и наветник, че гледал каквото вече лошо и омразно има по светът, да го стовари сѐ на вратът на г. Михайловски. А защо не работи г. Михайловски, то не е питание за г. Б[урм]ова, плаща ли му той на нещо, че не си изкарва за заплатата? Или ище господство му да му пишат и да му работят хората б а д е х а в а, а той да са кокошини с името редактор на Книжиците, за което ся заплаща? Г. Михайловски си изпълня длъжностите твърде добросовестно и свидетели на неговите дванадесет годишни трудове има ученици, с които Ваша милост не можеш си яри кончето и които са еще заможни да ти обърнат богословската капа наопаки и да ти отупат и одръстят сичкия литературен пепел. А че по мнението на г. Б[урм]ова и туй, дето са стараел г. Михайловски да настани учениците си по някои училища, и то било кабахат, както и дето не земал Книжици. Сал що не каже г. Б[урм]ов, че сичките учени не само що са от Бебек, но и в Галата сарай, и сички, които са получили образованието си във Франция, Англия и Германия, че и в Московския университет даже, сички тези са изгубени или нищожни твари, а самото совершенство са току тия, които от Киевската духовна академия излизат. Пусто макар и совершенство току едно нещо му липсва! А на́, защо не зема Михайловски Книжици, ще питаме какво да ги прави? На чорба ли да ги вари, или млин да прави от тях? Има ли нещо ново и оригинално, или современно и любопитно в тях, което да интересува и него, както и другиго? Или да плаща, за да чете и да са учи по сем-сеги, коя е и каква е Семирамида, какво е сънувал Обрадович и какво бълнува дядо Бурмов?! На туй пък, дето казва за нас, че не сме си изплатили спомоществованието, да пита и да са научи от ланските настоятели как сме приемали ний Книжиците и на кои условия, че да не зяпа тъй като гладна врана над. . .

И какво ли са надее г. Б[урм]ов, като са мъчи тъй да подхвърля на унижение человеци като Михайловскаго? И дали го блазни уж, че ще сполучи да ги вкара в дън земя и да остане току той да са пери по света, тъй що като кажат вече хората Б у р м о в, да им остават устата отворени. Куко! Куко! Що ли ти е кукувица умът изпила!

Не, господине Бурмов, не, и да са разчекнеш, няма какво да стане на г. Михайловскаго, защото хората хора пасат и видят и познават и Михайловски какъв е, и ти колко чорба имаш в главата си.

Разтушвай са с безсовестни клевети, разтушвай са колко щеш с нелепи измислици и безсознателни обвинения, любителю на неистовата литература; народът никога не ще престане от да почита и да уважава достойните за почит и за уважение. Хората видяха и познаха, че за тебе добър челяк на света няма. Ти даже и учителя си Христодула направи от лош по-лош и против този си голям благодетел са показа чудовище на неблагодарността и на варварството. Но защо да изброяваме сичките жертви на твоята дива гордост и на твойто жестоко самолюбие? Със своята неукротимост и неразчетливост ти и в Габрово, доде бе още, наскърби повечето от своите с о о т ч и ч и. Буен и надменен, както че са показахте, Вие довършихте своята погибел с туй, що са заловихте да преследувате хора, на които бяхте обязани за възвишението си. И оттам като си обрахте крушите, избрани за редактор на Книжиците от един-двама егоисти («краставите магарета през девет банри са смирисват»), Ви като че намерихте по-широко поле да разигравате Вашите страсти, показахте са още повече челяк без правила, безпокоен, горд, с презрение към сички и вероломен към сичко. Без опит, без знание на хората и на современността, наехте са да са държите само с мюзевирлък и клевети, затуй от дето са обади срещу Вас, да осъди Вашата едностороност или Вашето безразсъдно направление, на секиму по една черна дъска прикачате. Този безнравствен, онзи мюзевирин, интригантин, пиеница, че най-много палите света с туй православие! Като са рекохте веднъж стълб на православието, то вече не са излязва напреде Ви с «девет оки ряпа». Накъдето са обърнеш, на когото са разсърдиш, тоз час протръбяваш що та сила държи: той отстъпник, той католик, протестантин, неверник, като да сте току Вий из между българите единкий православен и

нема никой друг, който да люби своя народ, който да желае целокупността му, като уважава вярата, която той изповядва.

Но,господине, не се толко изтиряй с православието си, защото има хора, които да усещат, че не Ви е дотолко чисто коливото, че и Ви искате да корчеметвувате с вярата.

Уж вярата страда.

Да са настаня аз, както са пада.

Делата Ви показват, че не са богословските науки, но е суетността на самолюбието, които Ви правят дотолкози православен. Сичките Ваши действия, откак сте станали редактор, упътени са към туй как да унизите другите и как да са възвисите над сички. Славолюбието е главния двигател на Вашия подвиг за православието и двигател не чист, гнусен и отвратителен. Напусто са напрягате да прикриете затаените свои мисли и да облагородите низките свои чувства с богословски в и в о д и.

П. Р. С.

[България, г. II, бр. 71, 27. VII. 1860 г.]

И ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО

или

ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА [II]

Нашата статия «От пусто горе тилилейско» произведе, както са видя, на г. Б[урм]ова тежко впечатление, на срещу което, за да си оттуши колко-годе господство му, написа тъй страстно горещите онези редове в Книжевния дневник от 9-тия брой на Книжиците, дето за добре видял негова милост, освен на нас частно, да излее ядът си и общо на сичката публика и на сичките наши учени и учители, че биле таквиз и онаквиз. Уловен обаче и уличен от нас за тази негова неправда и безразсъдност, той сега пък в Книжевния дневник от 11 брой на Книжиците, пълен с безстидно мъжество против нас и повече върху несвесния

в нищо от тази работа г-н Михайловски, поиска собственно нас да порази с мълниите на своя отчаян гняв.

Толкози дотежали нашите прави думи на г. Бурмова и тъй го подуло да си отмъсти, щото в бешенството на страстите си, като не види на кого напада, впуща са на връх невинния г. Михайловски. И като ся преструва да е връхлетял противника си, докопва го за китката, мъчи са да го срупай долу и да си го помачка и да го потъпчи като пиян еничерин. . . то си.

Секи, който ся удостоил да види и имал търпение да прочете Книжевния дневник от 11 брой на Книжиците, без друго тряба да си е предположил, че г. Б[урм]ов от безмерна ярост е побеснял и полудял! Инак не може си обясни на какво служат тези негови заемнати от балатската и тахтакалелийската литература безсвязни плескала.

Сяка ли г. Б[урм]ов, че с таквизи плескала и псувания отклонява от себе си теготата на праведните връх него обвинения? Мисли ли, че се оправдава с туй, дето отбягва да са не отговаря за онуй, за което са порицава и обвинява, и като тъй са мъчи да замаца личния въпрос с туй, дето подмята насред с толкози нелепи измислици оклеветения частен живот на тогози, който освен с равнодушно невнимание с друго наказание не е удостоявал беснователните произведения негови?

И какво нещо е туй, що е написал г. Б[урм]ов в този Книжевен дневник? Санким отговор ли е? Критика ли е или какво? Нищо друго освен образец на най-неприлично бешенство. И не доказва ли то как туй, що сме казвали и писали досега за г. Б[урм]ова, има сичкото си тъжно достойнство на истина и сичкото си печално знаменование на действителен факт?

Каких не вымишляй пружин
чтоб мужу бую умудрится,
не можно век носит личин
и истина должна открится.

Изпълнен с гордост и злоба в следствие на презрението, което си спечели сам си с поведението си, лишен от сяка нравствена способност, г. Б[урм]ов не гледал на друго, освен как да насити злобното чувство на своята обидена гордост. Като ся омълчава за туй, за което го позовахме,

негова милост обажда ся отвън литературния кръг, че този бил такъвзи, а онзи онакъв си. Наместо редактор, той става змия ехидна и смъртоносното негово дихание е яд, отрова.

Ако да не са ни казвали, че е богослов и ако да не ни са показваше, че е редактор на Книжиците господство му, най-добрия отговор, що му се стоеше за тези негови хули, трябаше да е един-два юмрука в тила, да му доде умът в главата, за да разбере добре положението и назначението си. Но понеже сме чували как негова милост е избран от сърцето на учените и настанен на този пост поради дълбокия си разум и поради богословското си образование, за да може уж неговът ум да има важно влияние на сичкото общество, съвсем що той са показа недостоен във сяко отношение: ний, за да опазим почестта на обществото, ще му са отговорим и сега като хора и като на челяк.

Изобличен публично от нас, смъмран белким и от настоятелството затуй, дето тъй безсовестно оклеветá в попървешния Книжовен дневник сичките соотечественици и учители, г. Б[урм]ов днес, като зема за предмет своята свирепа ярост само мене и Михайловскаго, сили са да са оправдае пред другите соотечественици и учители и уверява читателите, че той не е направил и струвал такъвзи грях.

Късно и много късно, чак когато общото намразвание от страна на сичките са срупа на главата на Б[урм]ова, тогази чак са свести господство му да са мъчи да прикрие своите низости, с които заслужи той омерзение. Късно ся подзре да са извинява пред сички тези, които тъй грубо обиди.

И напусто са мъчи сега да са отвие, че не било тъй, че той не нападал уж на сичките соотечественици и на сичките учени и учители, но само на едного-двама. 9-ия и 11-ия брой на Книжиците съществуват и читателите могат да видят дали едного-двама или сичките изобщо охулва г. Б[урм]ов, като говори:

а) Българските книжици са надяваха да срещнат съчувствие. Но напротив излезе.

б) Някои учители ся държат тъй от къмто тях, като сяка чи са те едно частно дело и пр.

в) Други... ся ограничават само с

едни дописки по внушение на страстите и пр.

г) И пак: някои учители, които не разбират високото си звание... не излезват от кругът на страстите и пр.

д) За съчинителя пък на пусто горе тилилейско, за него особено са говори, че той е вече отвън светът.

И не е ли смешен редакторът на Книжиците, кога в оправданието си по странна и чудовата някоя нова, бурмовско-богословска логика ище туй, дето надеянието на Българските книжици излязло напротив да са разумява, че било напомнювание на соотечествениците да си изплатят спомоществуванията?! Туй пък, дето на три пъти по някои и други учители са поменуват, с него да са разбира един-двама, а именно — Михайловски и Славейков, сир[еч] същите тези, както уверява той, съчинители от «Пусто горе телелейско», до които редакторът особено са е допирал!? И има очи господство му да уверява, че тази галиматия е само вежливо подмятание за някои учители? Негова милост от тъпоумие не са сетил, че може читателите и от самите думи на оправданието му да извадят доказателство за туй, което ище той да забъши. «Ний упомянахме, казва той в оправданието си, че някои от учителите не си изпълняват добре длъжностите, но са увличат от страстите. После туй са допрехме до съчинителът на «Пусто горе тилилейско». . .» Тука не обяснява ли сам си, че първо другите учители скопосал господство му, а после туй са допирал до съчинителя, сир[еч] до нас? Но защо не покаже кои са тези и други учители, освен нас? И не го е срам еще г. Б[урм]ова, като ище да заслепи читателите, че с туй, дето писал за някои учители, за други и за още някои учители пак, той не нападал връх сичките учители и връх сичките съчинители? Може ли на убеди г. редактор, че туй: някои учители, други учители и още някои учители не ще да каже сичките учители, но ще са рече един-двама, и то същите, тези особено поменатй съчинители от «Пусто горе тилилейско»?

И този-ка, който пише тъй против правилата на сичките граматики по светът и който принуждава читателите да разбират сичко, що пише той, само по неговата нова мода логика, този, казваме, превозходний богословски критик, туй ли е той избраннейший и преизбраннейший редактор на чисто народният орган Българските книжи-

ци? Да е честит на светците си,ще речем ний на настоятелството, а на самого него, що ище доказателства от г. Михайловскаго, ще му вврем в очите едно и туй доказателство, че: «куче, което не знай как да лай, то на овцете вълка докарва».

Непонятно защо г. Б[урм]ов са толкози запъва да не вярва, че аз, подписаний, съм писал статните «Глас от пусто горе и пригласяние на този глас». Или е туй адвокатско известие в оправданието му да не вярва умишлено, че ние сами можем да пишем и да на изкара барим двама съчинители и писатели, за да му иде по-лесно да са оправдава за тази безразсудност, що стори да охули общо сичките учители. Ако че е тъй, то господство му, макар и да не е от чорбаджийско коляно, става за устабашия на мюзевирите и Михайловский не може му обърна папуците на мюзевирлъка. Добър богослов наистина! Ние, интриганти, искаме да направим частното си дело общо, а той, светец преподобен, като ище да клевети невинния и да натовари людсък грях на врата на другиго.

О! Злочести тези, които като Михайловски и Славейкова немат богословска титла да им потуля мюзевирлиците и интригите, а блазе на тези, които като г. Б[урм]ова под покрива на богословието могат да вършат безосъдно сяко престъпление и на които сяко беззаконие може да са счете за велик подвиг в делата на вярата!

«И по десет пъти на вратата ни в деня (!?) да дохожда г. Славейков, казва г. Б[урм]ов, и да ни уверява, че той писал или пише тази или онази статия, няма да му хванем вяра.»

Земаме честта да известиме на сичките поклонници и обожатели Б[урм]ови, кога ще ходят при господство му, да не ходят на други врата да хлопат, ами на тези, дето са в деня т. На тези врата кани и нас господство му да ходим да хлопаме, но по-добре ще стори негова милост да бележи с тебешир тези врата, да не би да сбъркаме да идем на други и да извести още в кой ден са намерват тези врата, в Куков ден или в Бабин ден, защото дене много и ни като не сме учили богословие, не знаем в кой ден са богословските врата негови.

Богослов от Киевската академия и редактор на Българските книжици, г. Б[урм]ов не умее и колкото най-последните ученици от селските училища да пише, ами

си кичи вратата по денпете. Но тези неща са маловажни и защо да обръщаме на тях внимание, ще каже г. Бурмов. Има право и ний нема да са простираме. Не можем обаче и да не поменем, че сичките произведения на г. Б[урм]ова тъй са бляскави откъде литературна страна, щото ни един порядъчен челяк не може изче два-три реда от тях, без да са не усмихне под мустак. Но затуй ние други път оставяме да говорим, нека дойдем сега на приказката си, вярването и невярването на г. Б[урм]ова.

П. Р. С.

[България, г. II, бр. 71, 27. VII. 1860 г.]

ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА
или
ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [I]

Ний окъсняхме от да изпратим пò с време продължение от нашата отговорна статия и просим за туй снизхождението на читателите. Защото освен що са намервахме в обстоятелства, които за няколко време на лишаваха от възможността да продължаваме, има и туй, че след първия порив на праведното наше негодувание ний сега усещаме себе си не дотолкоз разположени и готови към таквази частна и лишена от общ интерес борба. И ако че са повръщаме тука на отговора си, туй го правим само за да отблъснем еще някои от тези несправедливи, гнусни и оскърбителни обвинения, с които злонравието на г. Б[урм]ова обремени както нас, тъй и личността на г. Михайловскаго. Нам е еще твърде тежко туй, дето че са принудихме да плащаме одължения, които ни стори г. Б[урм]ов със същата монета, и тъжно ни е, като не можем да го извършим без нарушение на благопристойността. Нека обаче бъде и туй под ответствеността на г. Б[урм]ов, който при лишението на честно и благородно оръжие да се сражава с нас, мени тризнището и са обърна да напада

на нас оттам, дето му е нему по̀ сръки и както е по-свойствено на негова характер.

Упреква ни г. Б[урм]ов, че сме са подигравали със смъртта на чедата си. . . В жестокото и безчовечното негово сърце таквизи чувства са вместими негли. Ний обаче питаме сичките бащи и общо̀ сички чувствителни хора възможно ли е да са подиграва челяк със смърт, а еще и със смъртта на чедата си? Има ли за челяка на този свят по-мило, по-свидно̀ и по-свещено нещо от челядта му? И кога с таквизи неща са подиграва, какво тряба да уважава? И какво странно, и каква подиграчка има в туй, дето че сравнихме смъртта на чедата си с очевидната опасност на Книжиците на г. Б[урм]ова, който по своекористие и низки разчети прйема да извяхва своето разбиранне с лицемерно православйе и подделна народност и който си позволява еще да туря религията за пиедестал, по който да са качи към колофона на славата; твърде е лесно да помисли и да рече, че и ний са подиграваме в статиите си със смъртта на чадата си бозна за коя си и каква си цел. Ний обаче, като немаме никоя друга цел освен жалбата за смъртта на чадата ни и свидостта за пропаданието на едно общеполезно дело, не само че не приемаме да са подиграваме с едното, както и с другото, но непрестанно щем да милееме и да жалееме за тях и ще ги оплакуваме, защото чувствуваме, че проливаните за чедо̀ и за народно добро сълзи са от най-скъпите, най-добрите и най-святейшите сълзи, що може челяк в живота си да пролее.

Не прилягало на г. Б[урм]ова по-другояче да прикрие недостойнството на своите сподвижници и поборници — бабите (знай, че и бабите са богословци в роде на г. Б[урм]ова и те бранят и защищават млого православни суеверия и даже с ревност, която в нищо не отстъпва на ревността на г. Б[урм]ова), но бил принуден да свлече от себе си чак и чинът на м а г и с т ъ р б о г о с л о в и и, да навлече мантията на Галиноса и Ипократа и да седне да ни обяснява причините за смъртта на чедата ни. А че и в това си самозванство, като ище да са покаже совершен и по-горен и от Ескулапа, без да види, без да изпита, тъй както си е в Цариград, показва са, че познава причините на някои смърти в Търново. Странна мисъл! С това предзнание, както и с други толкоз, които са показва, че провижда, г. Б[урм]ов не ище ли да са прослави между по-

борниците си като нов някой печерски прозорливец? Г. Б[урм]ов на навежда на тази мисъл и с туй още, че в отношение към нас, грешни и недостойни, държи са със старовременската онази преподобническа жестокост, като са отказва и вразумение да не ни дава. Какво да каже челяк, не знае, но като речем да размислим по-основателно върху нашата епоха, ще намерим, че при наченатото преобразование на нашия народ твърде е своевременно и появяването на един Дон Кихот Новомахленски. И както испанский герой бълнувал с карикатурното си рицарство да възкреси варварските средни векове, тъй и нашия той герой сили са да възкреси в нас блаженните времена на невежеството и на тартюфството, на мрака и на суеверието.

За нас, казва г. Б[урм]ов, светиня и человещина нема. За него, както се види, сичките киевски самодиви и вещици, сичките фенерски магарии са светиня. Светиня и человещина са за него еще ръждивите старчески мисли и мистическото умникуване. Светиня и человещина е за него да си остава народът завинаги в най-нижната степен на умственото развитие и затуй той прави толкози усилия, за да възспре от напредване мислящата сила на человечеството. О, светиня! О, человещина Бурмовова, обяснявана с недостатъка на идеи от чиста религия и народност! О, жалко богословие Бурмовово, що затрива спасителните начала на евангелието и представя бога като че с чук и ножици оправя светът!

По-долу в статията си г. Б[урм]ов ище уж да са присмее, че сме разправяли светът и сме посочвали и показвали пътът на хората и подгавря ни са да не сме и с о в е т н и ц и б о ж и и и туй си подгавряне придружава той с едно богословско възклицание към българския народ. Господство му и не подозрява как сам си себе си подиграва с тези думи. Той са не усеща, че сам на себе си присмива и се подгавря! И не върши ли г. Б[урм]ов същото, що ище да усмива у нас? Разве господство му е советник сатанинский, като са е разперил и той свят да оправя, вяра да брани и народ да учи? Неговото туй присмиване не поставя ли самого него в т у п и к? Негова милост, като поискал да върне нам думите, които рекохме за негова патрон, замахва уж с нашите камъние нашата глава да удари, че смазва своята.

И не е току този промах у г. Б[урм]ова, той още на вятърът замахва и с туй, дето ище да ни осъди с думите,

с които осъдихме ний Горскаго, защо да са крие в неизвестни пустини и да пише. Господин Б[урм]ов от бързание да са докопа до думи оправданни, не сколасал и да премисли дали нашия грях е като грехът на Горскаго и дали може туй обвинение да обори и нас? Г. Горский показваше, че статията била написана в една (неизвестна) пустиня, а ний са обадихме от известното и на малките деца пусто горе телелейско, което имат за център на България и за дето в нашите българи има предание, че обитава възпятия от тях юнак и приема и разнася своите за българските работи известия чрез фърковати посестрими. С туй название на статията си ний противопоставяхме еще нашия отечествен глас насрещу разни гласове, които някой си от далеки земи искаха да ни внушат. На г. Б[урм]ова обаче не изнася обстоятелствено да са обяснява сяко нещо, нему причини трябат да на обвинява и той ги бере, дето ги намери, и си ги тълкува, както нему струва. Г. Бурмов не пресмята еще, че статията на г. Горский не беше и подписана, а ний не скрихме името си от господство му ни сега, ни когато найнапред влязохме в полемика с него. Да са не преструва Г. Б[урм]ов сега, че не вярва да можем да пишеме ний статии, беше време, когато той вярваше. Или не знае, или не помни той, че ний имаме на ръка по-вярно от неговите доказателства — неговото саморучно писмо, което ни писа, когато бе подушил, а не видял еще първата наша противу него статия. Тогаз г. Б[урм]ов вярваше, че можем да пишем, и са мъчеше косвено да отбие от себе си нашето изобличение, а сега не вярва, за да му приляга да злослови. Колко плитък ум у г. Б[урм]ова, ако не помни какво ни писа и какво му са отговорихме тогази!

Да са чуди челяк с умът на г. Б[урм]ова и с неговото богословско образование, че той не му бие топорът на едно място?! На ден сто ума да мени, малко му са! Сега вярва едно нещо, до час заборавя вярванието си. До скоро защищаваше гърците-владици, кога сега ги ругае и от Цанкова повече, по-преди пишеше (нека си науми кому и кога), че благоволи на протестантите; сега пък не само и протестантите лоши му станаха, но и онези, които са срещат с тях, и тия отвън света. До вчера уверяваше, че Цанков сам си си майсторосва кореспонденции, които показва като изотвън дошле, калугерите казваше еще в Саябене, дето му пишат статии, а днес казва, че нему

(Цанкову) не му приляга да са защищава, ами отвън му са явяват на помощ, и то дето да бъде сѐ Михайловский и Славейков. Туй не показва ли, че разумът на г. Б[урм]ова е в болезнено состояние и разстроената негова мисляща способност прави най-поразителни и противоположни заключения. Избави, боже, и българския народ, и Българските книжици от такъвзи неусвяс редактор и луд богослов.

[България, г. II, бр. 75, 24. VIII. 1860 г.]

ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВ
или
ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [II]

При лишението на едната си събота г. Б[урм]ов мни, че ще на направи по-ненавистни, ако на отрупа с по-много набеждания, затуй и сичко, що са е писало срещу него от разни места и от разни лица, той го нам отдава. Ако сме длъжни да са оправдаваме пред читателите и за тези безсознателни клевети на тогози лудешина, ний не можем жела по-добри свидетели на нашата невинност, от каквито са самите автори и съчинители на тези бодливи за господство му статии, които приписува той нам. Ний умоляваме тези автори в името на правдата да са не откажат от да публикуват своите притязания на статиите си, за да стане явно на публиката какъв безсовестен клеветник и публичен лъжец е този егоистки светец.

Ако г. Б[урм]ов, че не е извеян, толкоз по-лоше за него, защото тогази са показва да е шарлатанин, е х, о ф и с и о, като тъй умишлено прави чуздите статии наши, а собствено нашите забашава или смълчава. И туй вероятно прави го той (по православна някоя сметка белким), защото ако че бъдат известни на читателите всичките наши статии, то тогази неговите обвинения, че с м е и й е з у и-

токи чираци, приверженици и приятели, че ратуваме за полза на йезуитите и за услуга на римпапа, сичко туй ще си останеше, както че е само по себе си лъжа и клевета, както е лъжа и клевета и туй още, дето казва, че сме хвалели до небеса Цанкова лист.

Ний сме хвалили, както и ще хвалим винаги, което е за похвала достойно, както сме и осъждали и ще осъждаме сичко, що е за осъждание. Защо г. Б[урм]ов не благоволи да ни покаже де и кога похвалихме ний Цанкова лист за туй, което намервахме достоосъдително в него? И дали сме са посвенили да му не кажем в очи онуй, което составя неговата слаба страна? Ако ли е очаквал г. Б[урм]ов от нас за негова богословски характер да му додем на помощ на неговата каприция и да хванем да ругаеме Цанкова като него безсъзнателно и за зло, и за добро, да на прощава; ний не сме, не можем и да бъдем от неговата черга.

Колкото за пред читателите пък (ако има таквизи читатели, които да поносят ума на г. Б[урм]ова и да на считат виновни за туй, що не сме подражали нему да укоряваме Цанкова за сичко без изключително), пред тях в оправдание наше ний ще изложим тука извод от едно наше писмо, писано преди година време до един приятел, който искаше мнението ни за тези деятели в попрището на българската мисъл — за Екзарха, Бурмова и Цанкова... «Екзарх са занимава с народния въпрос от немайкъде или, направо да кажа, защото са намери принуден от Цанковия лист. В изложенията на Екзарха современните народни интереси стануват доволно безразлични като села и здания, гледани из високо от луфт-балон. Той не смее да са допре, а не да са зацепва в таквизи въпроси, с които е мъчно да са разправи и на които трябва да са отговаря положително; и тъй, той повечето оставя настрана современните въпроси, които тряба да занимават секиго от нас, и мъчи ся да залъгва българите като деца с незначителни неща....

В Екзарха убеждения нема или пък той са намерва в измяна на своите убеждения, за да устрои своите интереси....

У Бурмова ум чрезвичайно слаб и във висшия степен едностранчев, той приема буквата за дело и тъй пада в открито заблуждение. От боязън (да не кажем от глупост), за да не компрометирова достойнството си и да не развали очарованието, соединеното с високата титла Богослов, той са държи и брани съществующия ред, без да го соображава със современния живот и без да изследува оправдава ли са то от разума.... Г. Б[урм]ов е усвоил в пълно само една отрасъл на полезните знания, именно богословието. Дълбоката ученост на г. Б[урм]ова по тази част прави му голяма почест, но то не ще каже, че той има право да пресъжда на сичко и да ище да са решават современните въпроси по отживели идеи... увлечен от силата на горещото в него побуждение. Г. Б[урм]ов не може да обеме в пълно печалната и грозната судбина, която ще на сполетя след осуетението на нашите надежди...

Да не Ви е странно, що менявам в нещо мнението си за г. Б[урм]ова, когато Ви пишех първите си писма, аз знаех Б[урм]ова по чувание и по едно-две виждания, сега от ден да го изучам по делата му и тежко ми е да кажа: въображението на г. Б[урм]ова, подобно на стара, дърта кранта, която от младо не са приучила да следува на направлението, каквото ище всадникът (здравият разум) да ѝ даде, увлича го на други път. Нашият приятел си позволява често да са увлича тъй далеч от своя изходен пункт, щото зел съм да са боя да не би да си остане постоянно в «летах дурачества». Дано да излезе напразно моето страхувание, но.... По-ближне до моето възззрение намерувам аз възззрението на Цанкова, но негова догматический такт го отблъсва на въз друга страна и достигнало до таквизи преувеличени крайности, щото уплаши и своите приятели и почитатели. Цанков не знае нашата публика. Неговите verbe barbare, откровеността на израженията му плаши читателите, пъди ги, но не по-малко с туй Цанков е искрен. И ако с намерение тъй нефелито формилирова своите в и в о д и, то пак повече от Екзарха и от Бурмова е достоен за снизхождението ни, защото той, като защищава своите убеждения, мисли и вярува, че защищава българските интереси...

Белкчм ще Ви са видя твърде снизходителен към Цанкова, ако Ви кажа, че аз одобрявам в Цанковия лист образуването на таквази опозиция, одобрявам я, казвам, дотолко, колкото тя съдействува, за да са очисти фанатическата мъгла, суеверната тиня, владишкият кал

и чорбаджийската слама, натрупаните в сичките жизнени отношения на българите. . . .»

Тъй сме мислили и писали ний преди година и повече време и днес още като нема освен малки някои работи да отменявам от туй си заключение, ще приложим следнето: Недостатките на Екзарха като публицист бяха отсъствието на деятелност и неманието на жива реч в живота. Недостатките на Цанкова също като публицист са: горещината на темперамента му, както го и други път казахме, и напрегнатата негова деятелност, дето ище отведнъж да са свърши сичкото. Но и към едногото, и към другигото от тях двамата ний можем да бъдем колко-годе снизходителни, никога обаче и никак не можем да простим недостатките на г. Б[урм]ова, които не са недостатки, но повече пороци, че произхождат от желание да са посочи, от самолюбие и тщеславие и главно от злонравие.

От това тука изложеното, както и от трите собствено наши статии читателите могат да съдят какво хвалим и какво осъждаме ний и у Бурмова, и у другиго, кого да е. И колко право има г. Б[урм]ов да ни стави в грях и туй, че до небеса сме хвалили Цанковът лист.

И какво ище г. Б[урм]ов? Да са откажем от Цанкова, да осъдим листа му на вечен позор само затуй, защото не е по гайдата на г. Б[урм]ова? А! Г-не Бурмов, ищете да патикаме и ний Цанкова там в тартара, дето го Вий в драматизма си срупавате, а за Вас да повторим пред сичката публика думите на вашия патрон — «е туй е той, братия, туй е единствения наш богослов ревнител, той спаси православието, тряба да му въздигнем паметник». . . Да! (Паметник да му въздигнем, да, тряба само да земем предлагания за такива хора юрнек от И. Бертема: керемидена статуя с очите на тила.) Но ний, като не можем да са унизим дотам, оставяме Вам, г-не, Вам и на патрона Ви да си налагате маската на балагански паяцо и да продавате чалъм пред скудоумните си почитатели или според Цанковото изречение мекерета.

Или ище г. Б[урм]ов да отдаваме предпочтение на негова синаксар ли, патерик ли или на каквото друго са замязали Книжиците в ръцете на не Христа ради, но беса ради юродиваго редактора. Ний сочувствувахме на Книжиците и според силите си участвувахме на този журнал, докогато можахме да го считаме като народно достояние и орган

на националното ни развитие. Когато обаче той под редакцията на г. Б[урм]ова изгуби тези две качества и стана въдинлък на бесуването на редактора и на страстите му, ний не щяхме да сме патриоти българи, ако замълчавахме туй подигравание с родолюбието и доверливото добродушие на народа. И с каква совест можем препоручва ние на народа журнал, който станал вече собственост на неколцина, които през него ищат да наложат своето щение като закон на народа, да го държат на яслите; а света да уверят, че българският народ са олицетворява в тях? Затуй и допущат в него най-гнусни пасквили против лица, които съзнават и предупазват народния интерес от самолюбивото la nation bulgare c'est moi[1], без да приемат в този журнал отговор, който може да изобличи тяхната закономерност.

Ний прилагаме тука пред читателите краткия отговор на г. Н. Михайловскаго срещу беснуванията на Б[урм]ова в 11 брой на називаемите «Български книжици», отговор, който са проводи на настоятелството на този журнал да са помести в него, но който по причини, казани по-горе, причини своекористни, не са помести в речените Книжици.

Ето го:

«Умолява са почтеното настоятелство на «Българските книжици» да благоволи ради самата истина да помести в тях следующето:

«Редакцията на «Българските книжици» в Книжевния си дневник, брой 11, нечаяно ма удостоила с вниманието си. Без да придирвам надълго каква тайна причина са въоружава върху ми, доволствувам са да забележа тука само две неща на благосклонния към мене неин дневникар. Едно, че той весма неблагоразумно и неосновательно е постъпил, като ми приписва чужди сочинения, поместени във в. «България», без да премисли, че сочинителите на тези статии много е вероятно да не премълчат туй негово своеволие в собствените им трудове и да го поставят, когато пощат, пред публиката в положение по-неприятно от срамното. Друго, че реченият дневникар е всякога свободен да има за другите человеци мнение според своенравието си и сообразно с ума и възпитанието си. Нека бъде уверен, че той никога нема да чуе от мене своите ком-

[1] Българската нация — това съм аз (фр.).

плименти по най-проста една причина, че аз нито съм, нито желая да съм негов двойник.»

19 юлий 1860, Търново

Н. С. Михайловски»

Оставаме сега на читателите, като прочетат Бурмова пасквил и този срещу него отговор, да съдят по коя друга, ако не по гореизложените причини са е дало място в този журнал за речения пасквил, а на отговора срещу него са отказва, и да размислят нямаме ли право да подозряваме някои от нашите меценати българи в Цариград в нечисти помисли и чувства към народа; а редактора като един безсловесен и продажен техен клеврет.

П. Р. С.

[България, г. II, бр. 76, 31. VIII. 1860 г.]

ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА
или
ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [III]

Като повторим тържествено и с пълно вече убеждение, каквото може да даде съвършеното познание на работите, като повторим, казваме, и потвърдим толко пътя казаното от нас, че Книжиците престанаха от да бъдат по предназначението си — орган чисто народен (еще в началото на нашите из «Пусто горе тилилейско» статии, ний рекохме, че настоятелството не е никак виновно в туй и сега еще с по-голяма увереност повтаряме туй. Книжевната община тегли от каприциите на няколко чорбаджии). Ний са завръщаме пак на отговора срещу обвиненията на извеяния богослов.

Ний сами са осъждаме за туй, дето протакаме еще тези препирни и морим слухът на читателите с таквизи частни

съдения, молим ги да бъдат благосклонни еще малко към нас да потраят, да дочетат и този сетен наш отговор. Ний сякаме, че не е дотолкоз безплодно и лишено от общ интерес едно с о с т е з а н и е, което открива на публиката к а л п а в и т е дела на някои от деятелите на българската мисъл затуй и продължаваме; надеем са еще в този наш сетен отговор да не бъдем толкози частни, затуй и просим читающата публика с внимание да го разгледа. Г-н Б[урм]ов, като задава на своята личност свойството на лидийски камък, о ня опитва православието на верующите и който ще са покаже против неговата личност, той е за него не чисто православен и колкото повече бъде някой строг към неговите пороци и недостатки, толкоз повече еретичества стоваря отгоре му. Затуй и като му са втълпило веднъжки в умът, че не ний, но г. Михайловски е, който го кастри за недостойнството и неспособността му като за редактор на Книжиците, вади си гневът на него и го прави в едно време и й е з у и т и н, и п р о т е с т а н т и н, и че еще някакъв си православен (?) и доказателства на туй привежда, че той (г. Михайловски) имал т е с н и с н о ш е н и я с п р о т е с т а н т и т е, а еще и н а к л о н н о с т към й е з у и т и т е. От тезито доводи и доказателства на г. Б[урмо]ва тряба ли да заключиме, че руския цар Александър като помощник на протестантското англо-американско библейско общество не може да е православен? И пак нашия честитий самодержец султан Абдул Меджид, като праважда от своя страна Фуад паша при римския двор на посещение и като има приятелски сношения с папата, не е ли вече прав мюсюлманин? Или евангелието, печатано от протестанти, престанува вече от да е евангелие за православните! И сам г. Б[урмо] в, като е в сношение с турци, ерменци и евреи, престанва ли от да е православен или от неговите сношения с друговерци не става с о б л а з ъ н н а н а р о д а, а само от сношенията на г. Михайловски става соблазън. И ище още доказателство г. Богослов в какво е фанатик и оправдава са, че не е, и не пита народа с понятия на отживели векове и не прави съотечествениците фанатици, кога че против сяко правило на общежителността не позволява да имаме сношения с други племена и вери. И какво чудно, ако г. Б[урмо]в в припадките на своята дива ревност за православието не пристигне дотам, дето да възмечтае наконец или изтребването на сички неправославни, или

ограничението на сичките православни в някои вертепи и пещери накрая света, дето да немат съобщение и сношение с никои иноверци. Ако да не знаехме Новата махла де е, по ума и по мислите на г. Б[урмо]ва можехме да кажем, че той е някой мандаретина, роден в затънтен някой ъгъл на китайската империя. О, оф, оф! Туй ли е то негова ум бурмовски! Туй ли е то богословското негово в Киев образование!

Г. Бурмов знае още нашата наклонност към йезуитите, оттам дето, че го уверявали как ний с г. Михайловски сме *удряли межурите на казаалиите срещу народното движение в Цариград*. Господство му на сяка да сме като него кокошинчови и недовиждаме, но щом от нейде шумка шукне и ний да са стряскаме, ха! Католиците и протестантите на нападнаха! Или има таквизи заплеси да съдим за сяко нещо повърхностно като него и да не можем да отличаваме честолюбивите стремления на някои своелюбци от искреното и безкористното старание на истинните родолюбци. Той ище да не правим разница между полезното и вредителното, но да приемаме сичко за чиста монета, защото ни са дава от една ръка, и да не отблъсnуваме, и да не отфърляме нищо, но да бъдем слепи оръдия на онези, които в честолюбивите свои замисли позволяват си да мешат православието със своите каприциии и народните дела със своите интереси.

Ний сме в състояние да дадем публиката да разумее колко е далеч от да е противодействие *на народното в Цариград движение* туй, което загатва г. Б[урмо]в, че сме направили ний, но въздържаме са засега да го не правим, защото не виждаме някакъв интерес на публиката от него. Колкото за г. Б[урмо]ва, ний вярваме, че не знае истината, защото този, комуто пречи стаалия този народен акт, не му е износяло да му разправи същата истина и ний тъй също нема да му я разправяме като не негово дело. И защото ако би той да търсеше истината, той би можал да я научи от секи един жител на Търновската кааза. Господство му обаче не прави тъй, но постъпва като да оправдае нашите думи, дето му казваме, че е автомат-клеврет, да оправдае еще и думите на Цанкова, дето му казва, че е чорбаджийска пачавра и мекере.

На тези господиновци пък, които по неволя сега на последно време са *сбюлючиха* с родолюбците и ищат да са покажат толкози пламенни, казваме им, че

тези мечи кожи, които подхвърлят сега пред читателите, не са в състояние да прикрият направените им против народа греховци, нито пък да зачернят и замрачат явствените и със страдания даже запечатаните подвизи на други по-отколешни родолюбци.

Читателите нека не ищат от нас обяснение на кои лица са относят тези наши думи, защото наша постоянна цел не е поношението, но изправлението на лицата, които загатваме. А колкото за преписваните нам противодействия срещу народното в Цариград движение, доколко си имат мястото и доколко са истинни, могат да са познаят от досегашните наши дела. Колко и как сме ний действували за народната йерархия, то е дело неизвестно на Бурмова, а еще по-отколе и по-добре известно на тези нови родолюбци, на които сега не знаеме по кои причини след толкози наши тежки за тази работа изпитания изнася им да на бедят, че не сме родолюбци, защото не е родолюбието ни във сичко по техния вкус. Но нека ги оставим тях като чорбаджии на волята им и нека са окачим пак у г-н Б[урмо]ва.

Помраченият негов мозък не може да си обясни как може един съвременен челяк със свободна развита мисъл да бъде православен колкото него. Не може да разбере, казваме, скудоумния наш богослов как може челяк, без да е фанатик, да желае доброто на черквата и да са старае за ползата ѝ. Наистина характерът на нашето развитие не могат да го разберат тъпите педанти и тяжелите школяре — богословци, калените в егоизма, както ни тези фанатици работници, които са вкопчват в задния двор на евангелското учение. Ний не сме богословци да не отрицаваме нито суеверията, нито пък сме философи да са сомняваме за сичко. Никога духът не ще разтли сърцето ни. Сме и ищем да бъдем християни верующи, искрени чеда на православната Христова черква, ищем обаче тази черква да спазва вярата чиста, свята и непорочна. Да не отстъпва от спасителното учение на евангелието и да не са зема тази божествена вяра като политическо средство за потъпкване в калта на чувството от человеческото достойнство. Желаеме да са почита черквата за вярата, но черквата да не безчести вярата с произволи, желаеме да са спази вярата, но вярата да не безчести черквата със суеверия. От туй ний сме мислили и мислим, че е по-ползователно и за вярата, и за черквата наместо туй, дето да оковаваме

духа на младежите с тесни богословски форми, да са стараеме да подбудим в глъбините на душата им чувство религиозно. Мислиме еще, че е по-спасително да са дава на человечеството определено мнение за евангелското учение, от което да са ръководи всеки в пътя на истината, а не секиго с вързани очи да го превеждаме през разни избикалки и като го докараме на кръстопътя, да му казваме тогаз: върви сега сѐ в този път. Дали пък нема никакво мерило на истината и ний будим хората току за туй, за да им кажем: «Дака-дука, яж, бабо, круши»?

Нека са не стряска дряхлий наш богослов, като гледа, че времето на нашето пробуждение е за някои от нас време на рефлексията, на мислите, на трепкавите въпроси. Да са не ужасява, като гледа, че някои от българите земат епохата, която сега нашия народ настанва, като епоха на разложението на живота и като епоха на предчувствия и отричания. Православието от туй не страда. Ний видим, че вярата днес за днес е по-трайно и по-дълбоко вкоренена в Англия, отколкото в Русия, по-твърда във Франция, отколкото в Италия. Не приема ли на себе си г. Б[урм]ов да ни обясни и разтълкува богословски туй явление?

Г. Б[урм]ов са бои за православието и въоружава са за него срещу католици и протестанти, като че са те, що са сторили и струват туй толкози голямо зло на нас и на черквата ни. Без да отричаме сичко от неговото едностранчиво възгрение, ний ще му кажем, че коренът на злото не е там, дето го той показва, той лежи по-дълбоко. Ний са не боим, че българите ще станат католици или протестанти — не. Ний са боим от следствия други, толкоз по-тъжовни и по-жалостни, колкото по-гибелни. Злото не е сега на ставание и не заплашва занапред да стане, но станало вече; нас са ни надвесили над ярът на погубата ни. Не го ли е проумял г. Б[урм]ов от по-първите наши статии? Иска ли да му го кажем по-явно? Нека чува. Повтаряме. Българите католици и протестанти нема да станат, но и православни нема да останат. Или инак. Българите ще си останат православни на име, а в същности — б е з в е р н и. Нека са не предърпват стълбовете на православието от тази наша откровеност; ний сме в состояние, което кажем и да го докажем.

Питаме. Коя е днес православната вяра у българите? Не тази ли, която досега е проповядвало и проповядва православно-фенерското гръцко духовенство? Не е ли тя, на която за най-главни догмати са тези да познаваме

гърците за кириархи и да им плащаме техните каноническки дикеомата? Вярвай религиозното преимущество на гърците и ти си християнин, давай им париците, и ти си православен. Вяра тъй унизена пред очите на мислещите; вяра от злоупотребението на свещенослужителите, докарана тъй в презрение пред набожните; вяра, в която от неманието на проповед масата народна не е оглашена еще в нея; таквази вяра по нарицало не са менява, но са напуща. И вяра ли е тъй, дето евангелското учение е преустановено, дето наместо християнска наука са предава теорията на религиозно рабство и на противозаконни даждия? Аз почти са сомнявам, че българите и не вяруват, и коя вяра ще менят, не зная, но да следуваме.

Цял народ не е като един челяк да менява вярата си; и по инат, и по насилие, то ставаше, но в по-старите векове, когато чувствата на народността не бяха развити, а и тогаз е ставало по убеждение изключително. Тряба някой да познава вярата си добре, да може да съди за превозходството ѝ или за недостатките ѝ, а че тогаз да последува едно от двете — или да я защищава до смерти, или да я менява с време. По милостта на гърците владици ний българите таквоз познанство с вярата си не сме възимали, народът слава богу нищо не е чул и нищо не знае за вероизповеданието си, не може да я оценява и никакво убеждение не може да има. А както своята не разбира, тъй и от чужда не проумява; по туй или като фанатик цени най-превъзходна своята си и не рачи нито да чуе за друга, или равнодушен към своята, остава такъв и към сяка друга. Тези пък малкото някои, що са намерват да проумяват от вярата си, те знаят и да я оценяват, следователно знаят и колко е гибелно да я менят. И тъй, бъдете спокойни от българите колкото за променение на вяра и бойте са повече от ужасните следствия на безверието, което е доближило да на погълне и на което горестните предзнаменования са се уже появили.

Ако ви е свидна вярата, господа стълпове на православието, ако ви е мил праславния български народ, не тичайте като слаби палета да джавкате на след католици и протестанти, от които опасността е по-малко, но вооръжете са, като ли на които децата са похищават, връх похитителите на нашето безценно сокровище — вярата. Вооръжете са срещу безбожното и безрелигиозно фенерско-гръцко духовенство, което е причина да са е затрило у

нас сяко религиозно чувство, което на е направило да бъдем тъй равнодушни към туй, в което са состои нашето спасение и е обрушило на връх нашия народ невирази и бедствия. Нека отмахнем от нас тази зараза от народа си и тогаз нека са постараеме да го научим първо как да вярува, а после какво да вярува. Нека са оглаши нашия народ в Христовото учение — евангелието, за да стане способен да вярува и догматите на православната черква — символа.

П. Р. С.

[България, II, бр. 78, 14. IX. 1860 г.]

ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА
или
ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [IV]

В дивия свой фанатизъм г. Б[урм]ов, като не допуща никаква веротърпимост, осъжда еще нашите старания, що полагаме за улеснение на нашето юношество в образованието, и възползува са от туй да на клевети, че безразсъдно сме убивали младите способности, като сме ги напоявали с равнодушие и презрение към вярата. Ний вече казахме отде произтича равнодушието и презрението към вярата, а колкото за туй, дето казва, че сме приканвали учениците си и сме ги рекомандували да постъпват в протестантски училища, и тъй като го вземем в буквален смисъл, както го казва г. Б[урм]ов, ще го отпратим да ище отговора си за него от Василия Великаго, който препоручваше на младите именно елинското (неправославно) учение (Βασίλειου τοῦ Μεγάλου πρός τούς νέους)*. От своя страна пък ще молим г. Б[урм]ова да ни каже: православната Русия, Гърция, Сърбия и Влахия отде почерпиха и черпят своето образование, от

* Слово на Василий Велики към младежите (грц.)

Киевските православни вертепи ли или от правоелавните училища на западните просвещени държави? Не ще ли ни обясни г. Б[урм]ов как става туй, че в тези места не са са появили във всеки град по пет вери?!

Сърди са г. Б[урм]ов, че сме искали да го провозгласим пред народа като защитник на фанариотите и пак са утешава с надеждата, че ще са намерят лица, ако не сега, то по-подир, да обявят безпристрастно кое е той защищавал. Защо са сърди господство му на нас за своите грехове? Защо са разтушва с таквизи суетни надежди и са лъсти за по-подир да познае едно нещо, което е сега толкоз явствено? Или сяка, че първите негови статии са пропаднали и с шумом погибли там, дето негова драматизъм пропрати противниците му и ги нема сега на бял свят да засведочат неговите глупости? Или са не намерват и сега таквизи лица и хора, достойни да обявят неговото фанатическо диво? Защо да чакаме за по-подир? Или са готви г. Б[урм]ов отсега за подир смъртта му да го прославят делата му? Бедна натура!!

Не, г-не Б[урм]ов, не! Не сякай, че ний са не сещаме за какъв ищеш да минеш, нито пък са страхувай, че ний искаме да ти са пречим в туй. Съжалуваме та само като та гледаме да си достигнал да изпаднеш в таквози самооболщение. Как! Или токо Ви познавате истинните интереси на народа, или сте токо Ви единствений ревнител и поборник на православието и на Восточната черква? Не, господине, не! Има и други българи, които любят родът си, има и други, които ревнуват за православието и за Восточната черква. Уж пък дали са не сещаме и ний, че православната наша вяра е единственото наше наследство от прадедите ни, единствения паметник, на който е написано тяхното за нас завещание? Ний ли не сме познали, че нашия живот тряба да бъде неотделим от общия живот на източноправославната черква и да състави едно цяло с нея? Ний ли не сме проникнали, че отричанието от този живот е голям грях и гражданско самоубийство? Но ний не можем да отведем очи и от нашето положение и таквози множество чувства възбужда то в нас, таквоз море мисли навирява, що мислим и мислим и никак не можем да намислим.

Кой от нас не люби своя народ? Кой не уважава вярата, която той изповядва, и не желае и не ище целокупност-

та му? Но като тъй вървят религиозните наши работи и, от една страна, православието бедствува, от друга, бъдещността на нашия народ са затрива, какво тряба да правим, кажете ни? След като изчерпихме предварително сичките законни средства и не сполучихме в нищо, де можем да намерим и де тряба да търсим една здрава точка и да са опрем на нея? Самото спасително вкупе и отчаяно средство бѐше и туй, което и направихме да са отделим от гръцкият във Фенер вертеп разбойничний. Кажете ми обаче изнамерена ли и созната ли е сичката мъчнотия в достигането на една независима народна йерархия с туй средство, като имаме насреща си провещялото в сякакъв род интриги гръцко духовенство? Можем ли да бъдем толкози глупави, що да вярваме, че гръцкото духовенство при пръв случай не ще възобнови онези сцени, които опропастиха и първата наша каноническа и от толкози векове осветена и оздравена независима йерархия? Може ли са поручи някой, че последните действия на гръцкото духовенство не ще бъдат в пълно съответствующи на до нине употребените? Какво ще бъде от нашата вяра и от нашата народност после едно вторично подчинение на тази жестока религиозна хегемония във Фенер? Ще ли са завърне вероизповеданието наше в нормалното си състояние или час от час по-големи и по-тъмни облаци ще покриват вътрешния религиозен наш живот? Ще ли остане жив и ще съществува ли нашият народ под удушливата власт на грько-фенерското духовно началство?

Оставете, г. Богослове, оставете и католици, и протестанти и отговаряйте на тези за нас преинтересни въпроси. Досега са и млого думало и млого писало за народния въпрос, тази задача обаче е далеко еще неизчерпена. Във вашите статии са е проявило досега само едно мачкание и неусвесно въртение около догматически препирни, едно тръпкаво помръдване към религиозния въпрос; нищо обаче не са е казало собствено за духовния наш б и т. Други едва ли са успели дотолко, колкото да са разоблачат няколко вопиющи злоупотребения, и изказали са само няколко от онези ужасните и потресающите душата злодейства, с които беше богата паметта на сякого от малко-малко чувствующаго българина. За изброждание на способите обаче към сполучие на една народно-българска йерархия твърде малко са е казало или твърде тъмно и твърде неприятно. Някои от нашите, поддаяни на чужди внушения,

лъжат са и сега еще, че при една духовна взаимност с гърците черковните ни работи ще са устроят по-добре и бъдъщността на нашия народ бива по-оздравена (на този ум са види да са легнали и самите гърци сега на последно време), и от туй обаче тряба да са пазят най-више нашите. При понятията, които гръцкото духовенство, че и гръцкият народ за себе си, от една страна, и за нас, от друга, има, духовна взаимност между нас и тях е докрайчец невъзможна. Тежението на гръцката народност и надтежяването ѝ еще, що ще остсега да възима, съвсем ще опропасти своеобичайните начала на нашето развитие. И онези, кои вярват, че при таквоз едно положение на работите началото на племенното равенство може да съществува и да тържествува в сичките движения на обществения живот, са или глупежи, или заклети неприятели на нашето развитие.

Еднинка надежда имаше в туй постъпвание на цариградските българи, което са последува и от някои по вън, но за да сполучи и през него, изискуваше са едно общо принято мнение, което да можеше да на постави в състояние да можем с напрегнато потисване да заявим подарените нам от господаря ни султана правдини. Обстоятелствата на не чакаха, затуй и туй събитие дойде малко рано за нас и свари на почти неприготвени. Съзнанието на злото и на доброто са пробужда само по мярката на своето узрявание, а стремлението към унищожение на злото и към притежавание на доброто са ражда само по мярката на развитието в съзнанието. Хора, на които лежеше туй велико дело да помогнат на народа да дойде в съзнание, не познаваха своето призвание, нито изпълняха добросовестно тази своя обязаност. И колкото съзнанието да беше зело да са прояснява в народа от появяването на Цанковия лист, Ви господине Бурмов, посилихте да го затъмните. Но ще кажете, че Цанков грешеше в указанието за притежаването на доброто; имаше обаче и добрини доста, а Ви с невъздържните Ваши преувеличения помрачавате за нашия народ каквото справедливо имаше в Цанковото възъзрение. Неразбраната Ваша ненавист връх Цанкова, дивите ваши възгласи против неговия журнал произведоха значително унинне между нашите българи, и то в ущерб на постановението на народната йерархия, защото са раздвои умът на народът, а сега на последне време, когато трябаше да бъдем всинца наедно, да съдействуваме

мощно с белези на най-жива любов и сочувствие, по-мло-
гото от нас са не наеха да постъпят по-смело, за да изка-
жат мнението си решително, и тъй ний останахме назад и
бог знай за кога и докога.

Таквози добро направи на българите ти, г-н Бого-
слове, да им изправиш веждите да не са като католишки,
че им изводи очите, че не видят сега где стъпват, ни къде
отхождат. Напразно и късно вече за нас Вашето покаяние;
Вашите противоположни на първите Ви убеждения статии
в Книжиците не могат да бъдат вече интересни за народът
ни, Вашето разномислие замаца личният въпрос народен,
Вашите пусти отговори убиха справедливите въпроси и
отведоха умът на млозина от работа, млозина докараха до
отчаяние и направиха ги с тъпо спокойствие да гледат на
сичко, що произхожда около ни. Ви, г. Богослове, хвърлих-
те най-първо семето на двоеумието и на двоедушието между
нашия простодушни български народ. А с туй двоеумие и
двоедушие ний никога не ще дойдем до самостоятелност,
никога не ще възимаме необходимото за нас мужество,
за да си оттърсим я к а т а от тази гръцко-фенерска
хидра и постоянство, дор да постигнем да си добием на-
родна йерархия. Вашето неистовство, а повече и Вашия
педантизъм, отстраниха ни от жизнения интерес, накараха
на да постъпваме твърде детски в туй важно за народност-
та ни дело, направиха на малодушни и неспособни за ре-
шителна стъпка. От Вашите измислени плашила бавим са
по непотребни и безполезни забикалки и не можем да
дойдем до туй, което е просто дадено от благословенейшия
хатихумаюн, и тъй оставаме унищожени.

За цялост на народа, за единство на отечеството искате
да са покажете, че ратувате Ви; за престъпването, като са
разруши туй единство, за светините, които не тряба да са
докачат, и за други таквизи тълкувате Ви и обиден казвате
да е за сичко туй Цанковий вестник виновен. Но каква е тази
слепота у Вази и ний не можем да разберем. Фенерските
духовни пастири народната ни чест тъпчат — не са обиж-
дате, народа раздвояват — не са обиждате, народното
чувство задушават — не са обиждате, будущността народ-
на затриват — не са обиждате; с постидните си дела вяра-
та охулват, православието поразяват и опропастяват, но
тие и тие са за Вас православнейши, святейши, а Цанков —
той апостат, еретик, безбожник, защото изобличава тях-
ното лицемерие, техните безбожничества и езически обря-

ди, с които са опетнили непорочнейшата Христова вяра,
а ний (Михайловски, Славейков) — безверници, защото
изобличаваме Вашето суеверие, Вашия фанатизъм. У Вас,
г-н Богослове, види са, благочестието наопаки да е раз-
вито и Ви от богохулни дела са не обиждате, а от изобли-
чението им са обиждате и не го търпите?! Добро, туй Ва
показва какви са Вашите религиозни убеждения. Остава
само да ни обясните как сочетавате Ви разврата с благоче-
стието, еще и народността с православието как ги месите
и как ги делите Ви.

Вий осъждате Цанкова като апостат и представяте
като опасен за православието неговия интересен за бъл-
гарите вестник. Ако би останало по Вашето щение да са
издава този журнал, Вий бихте желали да са пише той в
духа на Амартолон Сотирия и в духа на печерския патe-
рик, в който дух е написан и гнусния Ваш драматизъм.
Ако би остало пък на волята на Вашите патрони да из-
бират редактор за такъв желаем от Вас журнал, то щяха
да изберат я Дели-Матея, я Земпаре-Венеамина, я канлъ-
катил Герасима Пиротски, на които за православието
нямат никакво сумнение, или другиго някого от тези фе-
нерски православници, които са зели кръстът си на рамо
и са прославили вярата с велики подвизи, и са показали
безсмъртни услуги на православието. О, боже, боже!
Докога, боже, до кой ден! «Бихом поношение соседом
нашим подражание и поругание същим окрест нас. . .
Даждь нам помощ от скрби!»*.

Ако по Вашему, г-н Богослове, Цанков е достоен за
презрение и омерзение, защото изобличава служителите
на православието за техните произволи вопиющи и злоу-
потребения, то за какво са достойни вашите светци фенер-
ски, които са лицемерни в сяко религиозно, които са из
вид православни, които имат религията като средство за
придобивание на мирски добрини? По нашему, както и по
здравия разум, секи открит порок е по-добър, по-челове-
чествен от туй лицемерие, което поддържа невежество-
то, от туй презрение към слабото и необразованото и ако
Ви не са съгласите с нас на туй, то Ви грубо разумявате
християнството. Разумявайте и разбирайте обаче както
щете, аз ще Ви кажа, че под тези дълги дрехи, широки

* Предадени за укор, за присмех и хула на ония, които жи-
веят около нас. . . Помогни ни в нашата скръб! (ц. сл.)

ръкави, черни капи и раса на фанариотските православници живеят таквизи черни и гнусни души, щото Цанков със сичките недостатки и пороци, що му приписвате, вижда ми са сто пътя по̀ челяк, отколкото са те, и не давам аз неговото еретичество за туй православие, което е станало не път, водящий на спасение, но същинска една дебела сянка, под която отпочиват велможите от тази духовна във Фенер хегемония, каквито са брадатите Ираклийский, Никомидийский и други и женатите Мисеяни, Фотияди, Крикочо и толкози други янета-ядета и кочовци. Да бъде челяк православен по своекористие от лицемерие и тщестлавие, то ми са вижда да е най-гнусното безбожество, че не знам вече, г-не Бурмов, как са обясняват във Вашето богословие тези работи, чудна и странна ни са вижда обаче Вашата богословска наука, ако тя Ва учи да търсите православието във Фенер и в Русия, а не в евангелието, в цариградските патрици, в руския синод, а не в Христа спасителя. Рекох Ви, не съм богослов и не знам как тълкувате Вий думата православие, сякам обаче, че православието най-много зависи от правата душа на челяка и еще православен е този, който носи Христа в сърцето си, т. е. който е способен да страда, като гледа другите, че страдат, комуто е тежко да гледа угнетението на другите, а това ний не видим ни у един от тези, у които търсите Ви православието, но виждаме ги постоянно да мятат религията в челяшките отношения. И да я употребяват като оръдие на дипломацията, а не като дело на человека към божеството.

Ще ви попитаме, г-н Богослове, не губи ли вярата всичката своя божественост, когато в нея са види п р е д н а м е р е н о с т? А не е ли тука преднамереност, що русците, согласно с гърците на ищат православни за своя си корист? И туй желание, що са проявява във Вас, да бъдем в единство с русците, в единство с гърците и с другите наши едноверци, прави ли Ви истинно-православни? Не, даже и искрено-народни Ва показва да не сте. Ви, господине, са отказвате да не пишете в р а з у м л е н и е за нас, ний обаче не сме жестоки като Вас и не ни са посвидва вразумението, което Ви даваме. Завърнете са към народа, към еднокръвния Вам български народ, от когото Ви е отлъчило гръцкото православие, с когото Ва е разобщило казашкото богословие, върнете са към народа, с когото чисто христиенските чувства Ва събират. В името

на вярата да служим на чузди интереси, то не е православие. Да споделяме предразсудуците на народа и то не значи, че сме в единство с него, нито пък е то нашето и Вашето призвание. Ако обаче по примера на Вашите учители, които турят православието да играе най-важната роля в политическите им замисли, ако като тях, казваме, и Ви избирате за цел на благочестивата Ваша ревност своекористието, и са показвате рицар на православието току за туй, за да спечелите благоволението на чуздеземци, и раболепствувате пред едного-двама егоисти, за да са удържите на поста си като редактор на Книжиците, то нека бъде далеч от нас и православието Ви, и родолюбието Ви и ние немаме и не щем да имаме никакво участие с Вази. Нашата цел е оздравението на правдините на българския народ и предпазванието му от гибелното влияние на опасните за него пропаганди и компании и толкоз повече сме ревнители на туй, защото познаваме нашите желания да са согласни с християнската наша совест, с поданическата наша длъжност.

От изложените дотука читающата наша публика надеем ся да познай на кой интереси служим ний и колко е прав г. Б[урм]ов в своите противо нас клевети, като на изкарва п р а в о н е с л а в н и, п р о т е с т а н т и и й е з у и т и; нам остава сега да попросим вниманието ѝ и на туй еще, дето казва г-н Б[урм]ов, че нашите статии са само пасквили и ругателства. Ний, както показват и статиите ни, не са заловихме да порицаваме г. Б[урм]ова за лишение на науки, на родолюбиви чувства или за нравствени някои недостатки, но обсъждахме у него само злия онзи демон на тщестлавието, който го обладава, окайното и късогледото негово разбирание в интересите на народа, едностранчивото негово възззрение и несъображението на обстоятелствата, които са ни обградили, и туй, дето са встъпихме за честта на неправедно обвиняемите от него наши учени и учители. Какво ни отговори на сичко туй господство му? Направи ни правонеславни, йезуити, протестанти, безверници, пиеници, ленивци, мошеници, невежи, с една реч, отвън света хора, недостойни и за името человеческо. Читателите имат пред очи и неговите статии, и нашите, нека съдят кое е пасквили и ругателства, туй ли, дето сме ний писали, или туй, дето излязло изпод губителното негово перо; нека съдят, казваме, ако тази негова наричана здрава критика, в която с пълни

шепи изсипва той псувни и попръжни, може да служи на младите за образец на литературна вежливост.

На свършение вече на статията си искаме извинение от читателите, дето си допуснахме да говорим тъй пространно за Бурмова и за неестественото положение на «Българските книжици». Наистина г. Б[урм]ов не заслужава дотолкоз вниманието на читателите и нашето; той сам си си изобличи собственото си злонравие и низката си душа, когато сознателно възприе да търгува и с православието, и с чувствата на народа. Тука същността на работата е много по-друга, от каквато са вида наяве, а там, дето отсъствува истината и искреността, несумнено лежи опасност, която секи искрений родолюбец е длъжен да са помъчи да я отклони. Книжиците, както го вече рекохме, отстраниха са от предназначената си цел и вместо достояние народно станаха достояние на частни лица и на туй ний не можехме да останем просто зрители, без да не изобличим таквоз едно светотатство. А че отде произлязва то, от злата воля на някой чорбаджия ли, от неспособността и продажността на редактора им ли, на него не гледаме. Ние не можем да бъдем освен неумолимо строги и към едногото, и към другите, защото туй не е маловажно нещо, че да бъдем снизходителни. Книжиците, които носят народното име, да стават казашки, фенерски и чорбаджийски и ний да мълчим? Да мълчим еще и тогаз, когато чувството на истината са оскърбява, когато достойнството на народа са обижда, когато под предлог на религия и народност са защищават частни интереси, тогава сяка снизходителност станува обществено престъпление; и ний не са съгласваме да мълчим никому никога.

Търново, 13 ав. 1860. П. Р. Славейков

[България, г. II, бр. 82, 12. X. 1860 г.]

ТРЯВНА, 30 НОЕМВРИЯ 1860

В седмия брой Дунавска голебеда (късно, едва снощи, долетевшаго до нас) четохме един допис уж от Търново. От содержанието на този допис ний не

можахме да извадим нищо друго, освен че този, който го е писал, като искал да са подмаже на тогози, когото с много титли поменува в дописката си, предприел да заливоса някои от неправите му постъпки, за конто вестник «България» го бил погадил. И в този случай подлизурко той, освен дето напада на Цанкова — редактора на речения вестник, позволил си да клоцне и учителите търновски затуй б е к и, защото те не са заловили, както го него блазнило и както са на други щяло, да го оправдават пред света. И какво ли мни окаяний той дописник!— Изкуснейшето негово перо чрез туй високо в литературата произведение (един крастав допис) дигна в небеса господаря му, натика вдън земя Цанкова и помрачи славата на търновските учители!? Тежко ти, несвесниче! Щяло ти са за интереса ти да поласкаеш на чорбаджия си и туряш под носа му като благовонно кандило имената на Михайловски и на Славейкова, тях приносяш в жертва на неговото тщеславие и силиш са да ги представиш като повинни пред публиката.

И кои толкоз тежки грехове са сторили Михайловски и Славейков?! — Наместо да са занимават с р а б о т а, к о я т о м о ж е д а п р и н е с е н а р о д у п о л з а, т е д е н е м и н о щ е м м и с л я т к а к в о д а с п и ш а т, з а д а у к о р я т г-н Б у р м о в а. Туй било сега сичката работа на Михайловски и на Славейкова, че не само деня, но и нощя сън ги не хващало от мисъл, как да покорят Б[урм]ова. Таквози е твоето обвинение. Не трябвало било да са изобличава грубия фанариотизъм на г. Бурмова, грешно било и неполезно то, а праведно и полезно за народа е туй, което сега г. дописник е избродил и налучкал да прикрива неправдите на тези, които обиждат цял народ! Блазе Ви, господине, че сте избрали д о б р а т а ч а с т и са занимавате в р а б о т а, к о я т о м о ж е д а п р и н е с е н а р о д у п о л з а! Българският народ тряба да Ви бъде признателен за това и да Ви въздигне паметник като на най-голям доброжелател негов, що са показвате.

И дали пък сичко, що сме говорили, писали и учили ний (Михайловски и Славейков), дали е сичкото било само за в укор на г. Б[урмо]ва? Не рекохме ли п о н е едно-що достойно колко-годе за внимание? И слабите наши трудове дали не хващат място колкото пустия този Ваш д о п и с? И какво друго сте о ч а к в а л и (?) от търновските учи-

тели Ви, г. дописниче? Не «каждо ли в немже зван бист»?* Каква друга можеше да бъде нашата работа, освен да изпълняваме учителските наши длъжности и да са старайме за образованието на юношеството, което е най-голямата полза на нашия народ. Но ний не са подбедрихме сега да оправяме кривите дела на някого си и затуй ний не сме вече доброжелатели на народа си и не сме ревнители за общото добро. Ви сте сега най-искрения доброжелател на българете, най-родолюбивото чедо на България, защото раболепствувате пред едного-двама за своя корист! Ви служите на народа, като ласкайте частни лица, омацани в неправди, а ний служим на к е ф а си, като браним народното имущество от посягателни ръце! Или на искате да бъдем таквизи неусвес доброжелатели, Бурмов да са беснува и да са пени, а ний да викаме «е в е т», някой си да са бълтеви както ще с една народна работа, а ний да викаме «м а ш а л л а»? Как же, ако не със слово, ако не със състязание може да са дойде до истината? Или трябваше да търпим хора полуразсуждающи и най-право безумни, под ръководство, които със завързани очи са лутат насам-натам и спокойно са насаждат да мътят яйца в задния двор на здравия разум?!

Не стана ли вече явно, че ученото нещо си разумевание на някои тъпи богословци и дълбокото уж мисляние на няколко чорбаджии докара на дотам, дето не трябаше, и отдето сега не могат да на изведат?

Можете ли отказа, г. дописниче, че усещанието на народа са показа по-проницателно от ученото разбирание на първите и от дълбокото мисляние на вторите? В желанието на народа, господине, и сега са показва вярно сознание на жива душа, а в мненията на едните и в решенията на другите мъртвеност лежи. В техните заключения и сега слабо мъжди възможност за спасение на народа, кога че в самия народ явно прогледва мисълта и вярването за спасение на неговата драгоценност. И не е ли туй доказателство, че те са боравили и боравят за своето с п а с е н и е, а не за спасението на народа? И вий умолявате да не осъждаме едните и да не порицаваме другите? Свещ са палили на дявола караказанлийските фенерци да даде на българите таквизи умни советници и доброжелатели като тебе.

* Всеки, в каквото е призован, да пребъде в него (ц. сл.).

Господство Ви да сте били хеле на наше място, премълчели бихте гибелните за успеха на народа произволи на чорбаджийството; претърпели бихте да направят Книжиците кантора за своето саморъждиво мнение и по тези Ваши человеколюбиви правила Вий бихте и по-нататък заишли. Ако би кацнала безсрамлива муха на носа Ви, от человеколюбие не бихте смеили да я отпъдите! Ако би зашла в кабине ц безочлива някоя си кокошка, та да пъпри и да пълни с курешници (като г. Б[урм]ов в Книжиците), от образованост не бихте дерзнали да я къшнете!! Тази висока нравствена добродетел, Ваша милост, тряба да сте я придобили от дружиянето си с х а м а л и т е в Балкапан. Те тъй человеколюбиво са обхождат с онези животни, конто проядат кожите с червиша, и не само че ги търпят и не ги сошкват, но тъй са нагърбат и да ги носят на товара си към скелята.

Усещаме са ний какво са ревне на тогози, който е накарал едно от м е к е р е т а т а си да му издяка тази д о п и с к а, но нека знае, че каквото търси, той никога нема да го намери у нас. Господство му нека са благодари на туй, дето за някои негови неволни услуги правим си почета и държим затворена черната книга, в която са написани вопиющите негови несправедливости. Ний и сега за последен път са въздържаме от да не скъсаме булото, с което пребули своите престъпления и толкоз само казваме: «Ако ми си кум, по хесап бъди, кръстил ми си дете, изял ми си прасе», а че са връщаме пак към дописника.

За коя цел господин дописник са унизи дотолкоз, щото и да лъже в дописката си? Не може вече да лъже, че вестник «България» не са приема в Търново, сега пък друга лъжа, че б а д е х а в а го четели! Ами тази лъжа как ви са види, дето известява, че м л а д и т е в Търново щяли да и з х в ъ р л я т имято на фанариотина Г р и г о р а и да му и з х в ъ р л я т п а р ц а л и т е и з м и т р о п о л и я т а?! Не други, ами младите в Търново ще направят таквози п о х в а л н о и л ю б о р о д н о д е л о, тям останало. . . . . млого още ще са ослушва г. дописник да чуе, че изфърлили името на фанариотина; млого ще посмърча, доде види г ъ р к а на б о к л у к а. Нали сме туй ний. Едни от нас са станали родолюбци от неволя и следуват народната работа колкото да

залъгват народа да не пита «кой изяде млякото», а други родолюбци, доде докопат кълбото на чорбаджийлъка, и подире, за да не го изтърват, стават гърколюбци, цигано-любци, даже. . . . . Искрата на младите ще гори и прегори, а гърка ще си са покои на дебелите минде ри в митрополията! — «Бир керванън колаузу гарги олдуухилде керван бурнуну боктан чикирамас»*, не е ли права приказка, господине дописниче?!

Ако че е права, господине мой, защо ходите да са блъскате нагоре-надолу да подлизувате на тогоз, да са уядате с оногоз, едному хап, другиму хоп? Не е ли по-добре за нас да си свийте дрипите и да си налягате парца-лите на писарството отгоре, както Ви го и другий път под-метнахме; да не ходите да блудствувате с книжнината и да не мърсите вестниците с недодялани дописки!? Ако ли си почекнял да са прославиш като списател, малко ли са предмети за писание, що са улавяте и Ви у учителите тър-новски? Или и ти като чорбаджия си хора не аресваш, ами търсиш мекерета? Или са те и на тебе като на чорба-джия ти «трън в очите», Ви като палето на баснописеца позволявате си да джавкате против слона. Що ви вади очите тихия и миролюбиви онзи мъж (Михайловски), че току му подмятате името? Рече ви са я 1 и 2 и 5 пъти, че писавший до нине и пишещия сега, независимо от него, съм аз.

П. Р. Славейков

[България, г. II, бр. 91 и 92, 1 и 23. XII. 1860 г.]

[ТРЯВНА, 18 СЕПТЕМВРИЯ 1862]

Господине Редакторе на в. България, благо-волете, моля Ви, да вместите в стълповете на Вашият вест-ник настоящето писмо.

---

* Ако керванът се води от гарга, той не може да си измъкне носа от мръсотията.

Трявна, 18 септември 1862.
Господине Георгие Иоаниди
в Търново

Имах честта (ако и твърде късно — на 13 септември) да приема Вашето от 20 августа писмо. В това време, док-ле писмото Ви ся бавило да мя получи, аз бях също честит да науча и други някои подробности за мене от Вашата страна, от които земам причина да Ви ся отговоря не частно, по дружески, но публично. Слушай прочее.

От писмото Ви разбирам, че кореспонденции някои от в. «България» Ви задразнили и Вий желаете да узнаете да не бъда аз този кореспондент. Желателно би било за мене, ако да можех в тойзи случай да Ви кажа право в очи, че аз съм той; защото това би дало малко някое удов-летворение на моето наскърбение за обидите, които ми са сторили тия, за които говорят кореспонденциите. Но не имам тая чест да съм аз тойзи, който Ви е встревожил с дописките си. И това го казувам не защото ся свеня или ся боя от Вас да ся открия, но отказувам ся, защото не съм имал воля да унизявам перото си със съб-лазнителното Ваше поведение и да заразявам слуха на читателите. Ето правото, ако ищете.

Вам, Господине, ако Ви са омръзнали грижите, които званието Ви налага да имате за нравственото образование и за душеспасение на стадото, което сте ся наели да па-сете, а че сте зарязали сичко, та сте ся предали на страсти-те си; и ако Ви е охолно да дирите на сяко нещо краят, мене не ми са омръзнали моите грижи, които званието ми налага, и не ми е толкози охолно да ся занимавам с добрите Ваши работи, че да седна и по вестниците да ги пиша. Ако аз обичам искрено родът си, то има с что по-по-лезно, по-интересно и по-нужно за него да ся занимавам.

То е право, аз не отказувам, че до душа мразя гнусната и развратената тая община, на която Ви принадлежите и която е обружила толкова злини на главата на злочестият български народ; но и пак усещам моите обязаности да са по-други от тия и за то държа себе си по-далеко от тойзи род занятия, в които мя подозревате. Сега вече има доста труженици на това поприще и ний предоставяме тям да преслеждат неправдите и пороците във Вас чрез гласност-та, към която не можем да бъдем така като Вас строги, зачтото не имаме причина да мразим месячината.

Пишете ни, че мнозина, като Ви уверявали да съм аз тойзи от Стара планина кореспондент на «България», Вий не сте повярували. Но преди още да мя получи писмото Ви, дадохте ми случай да позная, че Ви сте повярували и твърде добренце повярували. И как можете еще да уверявате, че не сте ги повярували, когато казувате за сношенията си с тях? Защото ако да не вярувахте Ви тия лижипраговци, то не бихте ги ни слушали. И ако да не бяхте Ви хора, каквито званието Ви изискува, то за Вас нито би съществували такива лаятели и шепотници; но Ви не сте освен изчадия на мрачният онзи и гибелният за България К а р а-К а з а н. И Вам е невъзможно да бъдете без такива почтени и достоверни приятели — предатели на народът си. Тий Ви са Вам дясната ръка. Фанариотското Ваше пастирство по-друго стадо не отпасва и не отвъжда освен такива подобни Вам изверги.

Такови убо сами Вий суще, и такови приверженици имуще, как можете да ги не вярувате? Ако да ви не са верни, не бихте са дружили с тях, а като ги верувате, зачто ся преструвате, че ги не верувате и им пишете? Ищете да мя уверите в добрите си чувства, а пък от друга страна гроб ми копаете. Но не ся лъжете, познавам Ви добре, не е нова между нас притчата: «Дявол без рога и без опашка не бива, нито фанариотин без злоба и без лукавство.»

Изповедувам, че помня и добре помня еще затворът си при к а т и л и т е и при всичкото забашявание на г-на Мелетия, че не е той, който мя наклади да мя запрат, не му съм простил и няма да му простя, защото Алядин паша, който не имаше нужда да мя лъже, разправи ми добре, че Мелетий е бил клеветникът ми. Не крия также, че не благоволя на н е з л о б и в и й и к р о т ч а й ш и я т Ваш Старец, не имам Вашето за него мнение и никога не ще възприема да бъда духовно негово чадо, докле помня не пастирската с мене негова постъпка. Н[егово] Пр[еосвещенство], принуден от гражданите да мя измоли уж от пашата, наместо да ме оправдае и да вразуми пашата, че писаното, за което мя обвинил г. Мелетий, не е освен литературно забавление, той ся възползува да мя принуди да дам запис, че нема вече да пиша ни д о б р о, ни з л о (?), и тойзи запис, както ся преструваше тогава, че уж пашата го ище от мене да го земе той и да годържи и днес. Това добро от г-н Мелетия и тая к р о т о с т и н е з л о б и е от Старецът Ви, казувам Ви право, че не съм ги забравил, нито ще ги

забравя, докле бъда жив. Защото не бях ги заслужил. Но при се това да си отмъщавам за тях с такива безвкусни плюски не е по характерът ми и затова на питанието Ви отговарям, че не съм аз кореспондентинът от Стара планина.

Видя обаче и разбирам от писмото Ви и от постъпките Ви, че Вий сте уверени в противното, зачтото нечистата Ваша към мене совест и вътрешното признание на Вашата злоба са, които Ви внушават подозрението, а още повече развратното Ваше сърце не Ви позволяват да допущате и в другиго чувства по-възвишени. Что ми остава прочее, освен да Ви кажа, че всичкий сонм от Вашата в Търново фенерска тайфа не сте человеци, които да заслужвате поголяма почест и уважение от тая, която Ви праведно отдава който бил да бъде кореспондентинът от Стара планина, и Ви сте намерили денкът наумственото и нравственото Ваше достойнство. Моето же отрицание остава само за пред публиката, а не за пред Вас, който го не заслужвате. Пред Вас ще кажа това само, че ако не съм аз, то е брат ми или ученикът ми, или друг някой българин като мене, което е сѐ едно.

Но защо, дражайший, да Ви дразнят и наскърбяват дописките на «България»? Защо питате и дирите Ви кой е кореспондентинът от Стара планина? Или искате да го посадите тамо, дето и мене преди време? Ще му земете ли и нему подпис от ръката да не бъде вече кореспондентин? Вижте, приятелю, прибързайте по-скоро да направите и това, докле еще к р о т о с т т а и н е з л о б и е т о на Вашият Старец не ся е превърнала в ярост и злоба, която може да му причини нещо нежелателно и да го лиши от удоволствието да продължава тия свои велики за православието подвиги.

Чудно ми е наистина как Ви, господине, който сте сами кореспонденти на «Евсевия», на «Анатоликос Астир», на «Омония» и даже на прокаженият «Цареградски вестник», Вий о а п о д и м о с к е ф и л о в у л г а р о с* не търпите кореспондентството на един Старопланинец! Что Ви прави бедний той? Защо го дирите? Да отнемете от него волята да бъде кореспондент ли? Ви ищете, както гледам, и кореспондентството на вестниците да направите и него, като владичеството, изключително право само за гърците. Твърде добро, старайте ся, старайте ся. Изпреди запирахте мене, зехте от ръката ми подпис, сега търсите

* далечен българофил (гр.)

и тогова сиромаха, вижте, намерете и него, смажете му главата, да онемеят българете, да опустее България, да ся вързлувате вие!!!

А п о д и м и с а л и с т е една сюрия от гладната си бащина тука, та глобите и развращавате бедният български народ в името на православието и правите нечуяни злоупотребения, че не давате ни от планините, ни от пустините глас да ся чуе за Вас. Ищете да ходите по страстите си, по кефа си, а хората да бъдат и слепи, и глухи, и нями! О, прекалено ищете!

Дали не ще е по-добре за Вас, Господине, дето ще ищете да не има от българите кореспонденти, дето ще ся мъчите да ги възбранявате и възпирате от да пишат, не ще ли е по-добре за Вас, казувам, да възбраните на себе си, да обуздайте злобата си и страстите си, че да не давате причина и вещество да са пише за Вас? Но что сме сторили и направили ний, ще кажеш ти. А кое от писаните в «България» не сте направили, ще Ви отговорят. Можете ли забаши поне едно? Дали пък ся е писало в «България» не сичко, което сте сторили и направили, но това само, що е до нас достигнало да го чуем? Далеко не, далеко!

Затова, който и да си, побратиме кореспондентино на «България», в Стара планина ли си, в Доспат балкана ли или на Витоша, пиши, братко, пиши. Ви, които сте в планините и в пустините, и Ви, които в градовете и в селата, българи, които знаете да пишете, пишете де каквото шокнат тия народни пакостници, които по положението си сполучили да земат в ръце дивата власт над нас, а че не имат даже туй зверинно сознание на силата, което въздържа по-голямото куче да не дави по-малкото. Пишете, не жалейте в нищо дребната и щ е п е т и л н а т а им обидчивост, те нас ни не жалеят. Пишете и не бойте ся. Разглашението само на лъжливи и вредителни слухове е преступление, нетърпимо от законите, разглашението же на потайни дела и поступки, които развращават и опропастяват един кой да е народ, е нещо изискувано от законите, за унищожението на злоупотребленията, изтребление на заразата и за преставание на злото. Честното правителство отколе вече гледа на гласността с очи на възмъжал человек. Нищо не тряба да ся скрива, нищо не тряба да ся смълчава. В гласността е страшният суд на неправдите, на произволът, на наглите и безстидните беззакония. В гласността е спасението на нашата вяра, на

православието ако щете, което от нашето смълчавание и потаяване станало е за гърците спекулация, а за нас губителище. Пишете, разгласявайте! Дълг на гласността е да поразява пороците и да обналичва шарлатанството, което ся поддържа с непростително упорство.

Вий же, г-не Иоаниди, като приимате ответът ми на писмото си, свободни сте вече да вярувате или да не вярувате Вашите приятели-ласкатели и мои клеветници. Аз Ви изказах все, що имах на сърце. Сега оставам длъжен пред Вас да кажа две-три думи за кореспонденцията Ви в 33-ий номер на «Омония», защото и в нея Ви, като казувате, че познавате кореспондентът от Стара планина, мерите на мене.

«Зачто (питате Ви с едно притворно братолюбие редакторът на в. «България») тежко нападате противу восточният клер, патриархът и честният иерарх турн[овски], и друг път паче же нине откак ся е повърнало согласието и мира тука?»

Но зачто и Ви, пламений българолюбче, ся преструвате, че не знаете изворът на досадата на всите изобщо българие противу гръцкият клер, от патриархът и честният ви Турнуву до най-последният? Искате да обвините редакторът на в. «България», че той прави това сам и само за своя корист. Поверували бихме на братските и като мед сладките Ваши думи, ако да не бяха очите ни пò за вярувание. Цанков Ви опозорява, да кажем, с цел. Но Цанков ли подстори цариградските българи да ся отвърлят от патриархът? Той ли накара Илариона и Авксентия и по-голямата част на сичкото българско духовенство да ся отрекат от вас, еще и да прокълнат всето гръцко духовенство? Той ли повдигна сичките българие да ся наежат върху ви? Отговорете, любезне, кажете! Дали не е несправедливостта на тойзи клер, която произведе това всеобщо противу вас негодувание? Дали не са богомерзките ваши дела, които ви направиха омразни и кървави в очите на сичкий български народ? Не бъди у вас тойзи мръсен материализъм, тейзи своеволия, лихоимства, тойзи нравствен разврат, това презрение към българската народност и тези злопамятни и враждебни чувства към възражданието и развитието на българския народ. Българите биха живели братски с вас и тогава нямаше ни от Цанкова, ни от Лонга, ни от никого да ся стряскате. Сега же кой ви е крив? Криви сте си вий сами. «Куче, което не знае да лае,

то на овцете влък докарва», казува една българска притча.

«Повърнало ся било согласието и мирът тука», сиреч в Търново!!!

И кое наричате м и р и с ѣ г л а с и е Ви, приятелю? Това ли, дето изиграхте една комедия и смаяхте народът, та го притиснахте пак и наченахте да го глобите и да прививате за пари по Никополските и Търновски някои селца, там, дето нема кой да ви ся опре и да защити невинните в насилството ви? Добър мир! Добро съгласие! Какво похристиянско и по-пастирско от такъв мир и таквоз согласие! Но с кого направихте вий тойзи мир и това согласие? В какво ся состои той? Кои са неговите условия? — Да земате пак от българите пари. Ето мир, интересен за вярата, ето мир, спасителен за църквата Христова. Чуете ли, о, българи, в какво ся состоят мирът и согласието на гърците с българите? Българите да дават пари, а гърците да ги земат! Мирът вече станал, согласието ся повърнало, злоупотребленията престанаха, своеволствата са прекратиха, черковните ви правдини ся отдадоха, устройството и благосъстоянието на черквата ся утвърдиха! Има ли да ищете еще нещо повече от това? — Не! Ръкоплещете прочее на тойзи гръко-български мир и на това гръко-българско согласие, които с неусилни трудове и с неимоверни подвиги е стяжалз а черквата Христова великият поборник неин, светилото на вселенна, н е з л о б и в и я т и к р о т ч а й - ш и я т и е р а р хТърновский Григорий дивний!

Но аз пак ще Ва попитам, българолюбивейший Ионади, с кого заключихте Ви тойзи мир? Със захренчените не сте, с ени-захренчените не, с казанлъчани не, със свищовчани не, нито с габровци, ни с тревненци, ни с еленчани, ни с бебревчени, нито с други някои от първите села. Н а р о д н и т е представители в Ц[ари]град не са го подписали. Вероятно, че Хаджи Пенчо от Дряново е уговорил условията му и подчиненият нему Дряновский синод го е подписал. Радувам ся, братко, на подвигите и на успехите Ви. По-способен человек за тая важна работа от Хаджи Пенча други не може и да бъде. Ето две имена, които ще останат безсмъртни вч ерковната история. Григорий Митилинский и Хаджи Пенчо Хълбювский! Да живеят!

Но нека ся върнем на кореспонденцията Ви.

Гледам нещо симпатия ся проявила във Вас към е н т и м и т е п о л и т е търновци и към н а р о д н и т е п р е д с т а в и т е л и в Цариград. От-

кога тъй гражданете търновски станаха пред Вас достойни за названието ентими? Откога тъй припознахте представителите за н а р о д н и? Но какво това сочувствие към тях, да Ви е обидно като ги нападат? Лане и по-лане не беше този ум и тия уста у Вас. Когато търновчаните не припознаваха ни патрикът, ни старецът Ви, Вий с писмата си до Константина Гази, писарът на Никомидийскаго, оплакувахте ся от тях, хуляхте ги и наричахте ги к т и н и, к с о а н а — скотове, кютюци, а сега като Ви приближиха, станаха е н т и м и п о л и т е — почтенни граждани! Когато представителите бяха истинно народни, Ви публично ги наричахте самозванни, мятежници, с и м м о р и я — тайфа не знам каква си, сега, като си ги воображавате ваши, като ги имате, че действуват за ваша сметка, припознавате ги народни. «Ехис дикеон, аделфе!»* — И аз да намеря таквиз шашкън гърци да работят за български счет и да направят таквоз едно българо-гръцко согласие и такъв един българо-гръцки мир да изковят, да дават гърците пари, а българите да земат, ентими народни не, ами ентимейши и народнотати бих ги наименовал. Но как и да е, в нашата помежду ни препирня Вий не имате смеса, то е наше българска работа хвалиме ли са, кориме ли са, караме ли са. И Вашето намесвание, Вашата защита, която искате да са покажете, че сте готови да им дадете, еще повече ги компрометирува, а не ги ползува.

Но месете ся, месете, защищавайте ги; аз забравих, че Ви не сте вече грък, Ви сте, както ся и подписвате, ф и л о в у л г а р о с — българолюбец. Види ся, че сега скоро са Ви прекръстили от аподимос на филовулгарос, но Ви тряба много по-отколе да сте ся отличавали с тия чувства, отдавна може да сте имали на сърце Ви българолюбието, може и да са Ви родили за такива чувства. Ви вярно от голяма любов към българите оставили сте отечеството си и сте дошле тука да им покажете изблизо Вашата приверженост! Какво благополучие за българите! Без Вас вероятно славният за църквата мир и спасителното за българите согласие не би ся п о в ъ р н а л о т у к а. Какво щастие за нас, дето имаме помежду си такива българолюбци! Досадно само това, че ся намират такива българомразци като мене и неверници, че не вярват на Вашето искрено българолюбство, не ся задоволяват с увереннето Ви, не искат да кажат, че то било голо

* «Имаш право, брате!» (грц.)

самозванство. Какви неучтивци! Те искат да им наброите добрините, които сте сторили на българите, откак сте ги възлюбили. Кажете им възлюбленни, набройте им колко училища нови сте отворили за българите! Какви трудове, старания и жъртви сте направили Ви за тяхното образование! Колко книги полезни за тях списахте, преведохте и печатахте! Колко ученици поддържате да ся възпитават във висши някои учебни заведения! Или не има да сте направили ни едно от тия. Но с какво ще докажете Вий Вашето българолюбство? Разве е българолюбие това, дето плените безпощадно българите и изпращате парите на Фенер, на Митилин и в Мореа, разве е българолюбие да интригувате между българите, за да ги лишите от милостта на Господаря им и да ги опропастите? Разве е българолюбие да наветувате учителите, да ги запирате, да разпръсвате учениците, да подкопавате и разорявате училищните доходи и да ставате причина да са затварят и запустяват училищата. Какви милосерди и щедри българофили! Какви добри български приятели и доброжелатели! Бог да Ви награди, братко, за добрините, които сте сторили и струвате на нашият беден народ, и да Ви въздаде за едното хиляда!

Недостойно и малолепно считате Ви попрището да опровергавате това, което е писано в «България»? Твърде благородни ся показувате наистина! Но жал, че това благородство е чисто фанариотско — на слова само; делом за Вас не е недостойно и малолепно да тънете в най-неизвинителни пороци. И колкото сте Ви безстидни и безсовестни във вършението на злобата и на гнусните си дела, толкова сте и майстори да ся оправдавате. Но всуе, които ви познават добре, знаят, че недостойно и малолепно за Вас е това, което не можете да направите, сир[еч] да опровергнете все, що за вас праведно ся е казало. Напусто ся силите Вий с ловкост и увъртливост истинно-фанариотска да избегнете отговорността на постидните си дела.

Слаба е также и тая уловка, която ищете да стъкнете за редактора на «България» и за кореспондентите му, като ги умолявате уж да следуват. . . Сякой разбира, че това е едно от ония изражения, които не тряба да ся разумяват буквално, това е предложение за вид, което ся и за това само предлага, за да не бъде прието. Да Ви не блазни, братко, българите вече не са деца да ги мамите с такива изражения и предложения. И ако от сърце желаете да престанат тия стреляния противу Вас, има друго полесно и по-право средство да направите всички да млъкнат: престанете от злобното преслеждание на все що е българско, оставете ся от сяко зломислие, клевети, навети и предателства. Бъдете пастири истинни, а не безсовестни и користолюбивейши арендатори; българи ако не сте, бъдете поне человеци, а не въплощение на злобата и чудовища на разврата. Не подлагайте гърди за ранявание; ний знайме, че под кората на Вашето жестокосърдечие Вашите гърди са ненараними. Знаеме, че вашето безстидство и безочливост не земат от никакви удари, недейте ни представя гърди, но представете ни дела на оправдания. Направете що званието Ви, което тряба да внушава на сички чувства на почест и уважение, да не вдъхнова мерзост и отвращение, не подтакайте с гнусните си примери като ядовит червей моралното ни битие и не принуждавайте нетърпеливите да помрачават на вестниците стълповете със сякакви други ругателства върху Вашето нечестовство. Стигат Ви тия многоцветни венци от хвали, доста е и тая светлост и лучезарност на Вашите добродетели. Ето за кое Ви ний искрено и убедително умоляваме.

П. Р. Славейков

[България, г. IV, бр. 26, 8. X. 1862 г.]

СТАРА ПЛАНИНА

ПРЕЗ МАЛЪК СЕЧКО НА 1-й ТРИФОНЕЦ

Байно Драгане!

Откак Ви писах из Севлиево късото онуй писъмце за гръковладишките скопосии, когато наш Григорчо бил в Димча, та освещавал нова черква, оттогаз чак сега са връщам в свърталището си. Татък, където ходих, та са бавих досега по работата си, торбичката ми с владишките новини остана празна. Не че по тез страни има някаква безродица на владишки злоупотребения, но за туй, че аз не рачих да ги събирам.

Местата, които обходих, принадлежат на Ловченската и Врачанската епархии — епархии, както знаете, управляват са от българи владици; а Вий сте познали до нине моята слабост към сичко българско, че най-вече съм снизходителен към злочестото наше духовенство. Нашето срещу фанариотството ожееточение направило на е твърде несправедливи и към народството ни. Като викаме на връх фенерските калугери, ний не можем да са въздържим да не чупарастим и нашенските, не знам обаче доколко то е праведно. Истина, и нашите иноци, като фенерските чираци що са, понаправали са и понаправват туй, дето на нашия язик име нема, а по турския го казуват е д и п с и з л и ц и. Но то, според както аз мисля, не е от друго, тъкмо от фанариотския квас, с който са намерват замесени; от фанариотската проказа, от която по сношенията си с тях щат не щат заразили са са. Очистете тази проказа от тях, отнемете ги от този фарисейско-фенерски развален квас, и Ви ще видите у тях светлия образ народен, чистото сърце българско. Вярвам, че всекий един от нашите българи би пристанал на това мое мнение, ако да би с изпитующе око прослеждал поведението на нашите во фенерска служба единородни братия и ако да умеяха да разпознават коя от постъпките им от кое начало са води.

Най-пръв път мене ми са случи да са вгледам в работите на г. Доротея, преждебивший врачански епископ, а сега по гръцка милост йоще митрополит Софийски. Този мъж, когато че действуваше под влиянието на фанариотството, работите му биваха толкоз богопротивни и достохулни, щото да не ти даде сърце да помислиш за българин владика: когато пък сполучеше да излезе из под влиянието на фанариотството и да са поведе след врожденното в него чувство народно, то в полза на стадото си и на народа си не му са посвидяваше ни имот, ни живот. Затуй и като беше са чуло, че приел или ще приеме унията, аз, понеже са намервах в по предишната му епархия, с благодарение слушах как сичките комахай епархиоти мълком са радуваха и молеха бога да би да са откъснеше тоз челяк от обществото на прокажените и да излезеше от ямата на фенерското нечестие, че да посветеше живота си за доброто на народа; но не би. Съблазнителният обичай надви на добрата природа и той най-после, подлъстен и развратен от фенерските интриги, отиде, та

са удави досущ в Караказан. За тази му постъпка аз го окайвам като българин, но да го укорявам, да го охулвам не ми дава сърце и не мога, защото, каквото и да е сторил, знам, че не го е направил като българин, а като чиновник на Вселенския престол и действителен чирак фенерски. Нека впрочем богът на фанариотите му бъде в помощ. Това, което аз искам да кажа, е, че не съм бил никога и не мога да бъда злорад на таквизи хора, които не са освен фенерски зловещи кукли. Какво да кажа аз или какво да пиша например за Илариона Ловчанский и за Паисия Врачанский? Че са лошеви? Че правят зло? Това ли? Но туй, което са направили и правят, не го струват те, струва го там Вселенската онази чета. Какво да ти стори бедния онзи българин владика, когато негова нищо друго не ище от него, освен пари. Какво да стори Доротей да не е грабител, като за да стане врачански владика, броил на Неофита петстотин хиляди гроша и на зетя му Костакя двеста и петдесет хиляди. 750 хиляди гроша, зети от сарафите, как са събират да са платят? От толкоз години владика и толкоз пари като оплени от Врачанската епархия, Доротей и днес йоще има да дава на арменците сарафи, и в Едрене като стоеше, нямаше за хляб пари! Старецът му, който му зе парите и го направи владика, вече го забрави, чорбаджия му патрика го остави и тъй той трябаше да умре от глад, ако не беше изхитрил с името на унията да земе назад няколко от дадените на гърците пари. Папата и да иска уния, пари не дава, а гръцкият патрик православието с пари го продава и с пари го купува. Има прочее право наш Славейков, като казва, че гръцкото православие е парославие. Вяра с пари продавана и с пари купувана вяра не е, ша кажа аз, но е търговщина и търговщина от най-постидните търгувания.

Наумявам си думите на покойния врачански епископ Софрония Котленски, когато бил в Букурещ, та живеел прихватно, попитали го някои от българите защо е оставил епархията си и живее на самотство. «Да дереш овци, да храниш вълци—то са на глава не излягва, синко», отговорил той. Истина, всичките българи владици не са Софрониевци, но каквито и да са, не е възможно да нема дълбоко в сърцето им нещо българско. И то нещо не е възможно да не идва час да ище да са прояви: фанариотството обаче секи един път го задушава и удавя.

Като ми е приказката за българите владици в Ловчан-

ската и Врачанската епархии, дето ми са случи да са бавя за работата си толкоз време, то тряба да изповядам, че до този час мене не ми са е удало ни веднъж да огадя да тупне българско сърце у стария фенерски шигъртин — Илариона. Нито съм можал да забележа до нине някакво родолюбиво чувство у същинския караказански храненик — Паисия. Дългото робуване на фенерските велможи е вмъртвичило сърцето на първия, както и действителната гръцка охрана е развратила и изопачила сърцето на втория. Но сѐ пак аз не мога досущ да са отчая за българската в тях природа. Съблеклото зъминско, ако и да е от зъмя, то не е съща зъмя; а тези владици не са освен зъминско съблекло от ядовитите фенерски ехидни; или според друго по народно сравнение, те са едно добро сирене от българската мандра, но туряно в кучешкия фенерски мях. Това е моето мнение за нашите българи владици, които са във фенерска служба. Аз не мога да бъда жесток противу тях, защото знам, че всичкото зло, което са в тях намярва, не е освен присадено, е ототвън прилепнало, както налепнуват и са наглебват калеврите на някого, когато е принуден да минува през кал. Калеврите, като ги очистиш и умиеш от калът, биват добри пак за носение, когато че от кала и от тинята за да са отървеш, тряба или в този път да не минуваш, или да уловиш съвсем да я изринеш и да я махнеш от пътя си. Вонещата тая тиня и смрадния кал, който е наглебил нашите обуща, е фанариотството, по което ний от няколко години насам вървим, и ако речем пак в този път да вървим, никога нема да са видим с чисти калеври, никога няма да намерим изходен пункт, за да излезем на правия път — в друма на народството ни.

И тъй, г-не вестникарю, по причини на тези размисли в пътуването ми по тия страни писмото ми днес е без новини. Бележа Ви някои от тях мисли, че ако би да ги намервате прави, дайте им място в листът си; колкото за новини, бъди готов да ги посрещаш до поща. Откак съм нагазил пак Търновската епархия, новинарската ми торбичка са напълни и препълни. Чудо и помени има да е направил кир Григор от два-три месеца насам, хеле откак са са союзили православния гръцки владика с православния руски консул в Търново, ратуват за туй ваджишко православие, да видиш какви работи има да са вършили и вършат и да видиш какво теглят нашите българи от този московско-фанариотски съюз.

[България, г. IV, бр. 45, 18. II. 1863 г.]

СТАРА ПЛАНИНА, 12 ФЕВРУАРИЯ

Г-не Редакторе,

Оназ неделя свърших писмото си с обещание да Ви проводя набраните в Търново новини за гърците владици. Искам да устоя на приказката си и да изпълня обрика си, но ето откак съм седнал да пиша, комай два сахата става стоя над сборника на новините си; и ту гризя перото като поет, кога ище да изсмучи от него ритма, каквато му тряба за стиха, ту го забождам зад ухо под феса като килифарски граматик и преравям записките си, чудящец са какво да правя с тях. Млого неща намервам забележителни, и важни и маловажни, и тъжни и смеховни; че не знам кое да пиша и кое да изоставя, учудвам са как да ги наредя и от кое да започна. Най-подир на туй вчудване отгоре знайте ли какво ми доде на ум? — Размислих са, защо е сега туй, дето ще го пиша? Какво ща са науча от туй, дето ще го вместят в новините? Каква полза видях досега от писанието и от четението на вестници? Трави време, харчи пари, хаби книга, мастило и най-подир секи с думите си, а хората с делата си. У нас тъй върви работата.

За другите народи знам аз весници са издават с цел да образуват общо мнение за едно какво да е нещо, и повечко сполучат. Но ний като имаме вестници, които от толкоз време насам са занимават за таквази главна работа, дали са образували и дали щат образува у нас общо мнение? Струва ми са, че не ще можем са скоро пофали с таквоз сполучие, защото досега йоще аз не виждам между нас хора таквизи, които да са барим в частното си мнение утвърдени.

По вестниците са писало, чувал съм аз, за да са поразяват политическите пороци и да са изсушава кореня на злоупотребенията. Не знам туй има ли го нейде да става тъй, но у нас гледам съвсем наопаки. Ето ний четири-пет години става пишем върху тез работи, вече каквото знаяхме, сѐ писахме, колкото можахме викахме противу злоупотребенията на гърци-владици и патрици, и на българи-чорбаджии и еджии; но не видяхме до нине да са намери ни един луд или мъдър да напусне стария си занаят. Настър-

вило ли са е едно псе да митка по касапниците, ти него вече не мож го отучи. Гърците-владици и някои от нашите чорбаджии-еджии са от джинса на онез мечки-стръвници, подир които ти дюкаш и викаш, а те са извращат и ти показват зъбите си. И ако им прилегне да те чярптисат, нема да имаш воля вече други път да викаш. Какво спечелихме ний до нине, дето викахме, крещяхме? Нещо полза видяхме ли? — Не. По-зле изпаднахме. От преди гърците врълуваха, ама сѐ са посвеняваха, бояще са да не би да ги връхлети нещо нечаянно; но сега вече, като ни видяха какви сме поплювковци, с едно равнодушно презрение към виканието и крещението на неколцина станаха понеистови към своята добича — беззащитния наш български народ. От първия залис на нашата гюрултия гърците-владици бяха са притаили и умърлушили на една страна, някои от чорбаджиите бяха са поупоили от аромата на независимата ерархия и запушили бяха носа си към фенерските аромати; но сега, като видяха, че нашата работа е само една куругюрултю, на гърците-владици щръкнаха им пак ушите и като поседяха малко настрана, че и поизгладнели, зинали са да погълнат народа с парцалите барабар; а чорбаджиите-еджии поизтъврезили от предното упоявание, обърнаха са с гърбом към независимата иерархия и в надежда на пай от заколаемото добиче, зеха да махат опаш и да са милкуват около владиците-касапи. Тъй, променяването на нашето состояние, с което можем да са похвалим или да са оплачеме, е това: от преди ний бяхме овце, гърците-владици бяха вълци и вардеха и преследаха отде ще им прилегне да нападнат на стадото и да го разкъсат; чорбаджиите бяха псета, които навреме полайваха да пъдят вълците, а навреме им придружаваха и те на давянието. Сега вече не е тъй. Ний станахме говеда, чорбаджиите станаха търговци, а владиците касапи, едните ни продават, другите ни колят на касапниците без грижа и без страх. На сегашното наше состояние може да са приспособи още и това сравнение. Днес българският народ е подобен на оназ жаба, която там, дето са имала, че е на свобода и вряка и кряка да са радва на свободата си, ето изневерки са подмъква змия-лакомия и жабата, без да са усети, намерва са в устата ѝ. Пъшка и жално крече горката жаба, но да са измъкне от гърлото на змията не може; а думите и виковете на тези, които искат да ни помогнат да са отървем уж от устата на гърците, не са

освен толкоз камъне, които, засилени да бият уж змията, падат на жабата на главата.

Но да оставим сравненията и да дойдем пак на вестниците.

Вестници, ще кажа аз най-подир, са издават и четат ги хората, за да видят и да узнаят де какво става, да разберат и познаят състоянието, в което са намерват, да са вразумят и просветят върху интересите си и от прочитанието да изчерпят спасителни наставления за себе си и за народството си, но забележили ли сте вий нещо таквози у нашите българи? — И не твърде.

Нашите хора, или по-добре нашите братя българи, не рачат да видят какво става около тях, не рачат да разберат унизителното положение, в което са намерват. Малко ли са говори! Малко ли са писа! И четоха го, и слушаха го, и смяха са, и сърдиха са, и викаха, и каниха са уж нещо си, а пък ей ги сега пък, като слепи тичат с очите в огъня — при гърците. А най-чудното вкупе и най-скръбното е, че от по-първите и от по-разумните уж нещо си на които са най-много надеяхме и от които най-много очакувахме, ето те са сега, които най-много залягат да прикротят народа и да го придумат да са предаде на гърците в ръцете. И тъй мамят те народа: сега гърците омекнаха, насилство веке нема да става, работата е вече овързана, сега има устав (?). Пусни ти вълка в кошарата, че иди му вържи устата с устав!!

Нашите хора теглиха от гърците теглило неизказано, додея им са, скочиха да са отърват от под духовната им власт, но какво направиха? Дадоха юздите си в ръцете на някои честолюбци-лъжепатриоти, и те като ги позалъгаха нагоре-надолу, доде позабравят теглилото си, водят ги сега пак пишкеш на гърците и стоят те, нашите хора, оставят са да ги вържат на яслите като говедца. Кога е било добро за нас да бъдем с гърците, както сега искат да ни кажат, то защо бяха тези гюрултии, да ги кълнем и да ги пъдим? Ако ли сме добре познали и сме са уверили, че с тях ний яйца няма да излупим, то що щем да са увираме пак при тях? Вълкът е лош, че дави овцете, но достойни ли са за сожаление тези овце, които отиват, та сами са пъхат на вълка в устата?

Искат да ми кажат някои, че ний гърците мразим, но вярата си обичаме и затуй ще търпим гърците да са не отделяме от тях; защото като са отделим от тях, страшно е

да си не изгубим вярата. Съвсем наопаки. . . хора, които обичат вярата си, тъй ли правят? Ако да обичахме ний вярата си, щяхме ли да търпиме да я опоганяват тъй и да са ругаят с нея и с нас гърците. Ако да мразехме ние на здраво гърците, щяхме ли да забравяме тъй скоро обидите си и да им целуваме краката? Санким вярата ни е цъфнала и завързала от бдителността на гърците или ний под тяхното пестунство сме преуспели в християнството? Нема и къде! За да кажем правото, ний тряба да речем, че нас «вътър ни вее», а пък искаме с вярата да си умием гурелите. Туй, дето го правим ний, не го правим от обич към вярата си, ами защото сме вртоглави, будали и оставяме са да на лъжат. Рекат ни: ей там тича заец с месюви, и ний зяпаме да видим накъде е; рекат ни: там има копой с ботуши, и ний лапаме мухите подир зайците и копоите, а хората си вършат работата. Нам ще ни дò белким умът, ама кога си отиде кумът.

Све тлуп увигя, ал'поздно и жали,
сгода от луда бежи,
кад'памет дойде глави будали
глава у верки лежи.

Тъй като поразмислих аз, г-не Редакторе, и като гледам как отива работата и де ще удари, да Ви кажа правото, отписало ми са е и мене. Какво да пишеш, какво да говориш и каква работа да вършиш с таквиз хора, на които не им бие топора на едно място. Ами що е, зле-добре, досега сè Ви съм пописвал за нещо, сега пак отидох, та са и врекох, че ще Ви пиша новини, ще Ви пиша и сега, че от то насетне да знаеш веке ща са оставя от тоз занаят.

[България, г. IV, бр. 46, 25. II. 1863 г.]

ДУНАВСКИ ЛЕБЕД
1861

ТРЯВНА, 1861.
НА ПЪРВА ПОСТ

Към Господина Цанкова, редактора на в. «България»

Господине Цанков!

Не тряба нито на света да казвам, нито Вас по дипърва да уверявам, че бях един от най-искрените Ваши приятели и от най-горещите Ви почитатели. Аз Ва почитах наймлого затуй, защото възимах тази зла чест да са полъжа, за да вярвам, че виждам във Вас едного българина, който, като прекарваше животът си в борба със съдбата си, показваше ся еще и неумолим в преследованието на зломисленицте на българския народ и на ненавистниците на България.

Истина, че в страстната раздражителност наша против ожесточените неприятели на народността ни Ви попрескачвахте навремене отвън пределите на благоразумието и изтървавахте някога по нещо, което възбуждаше чувство на огорчение в благомислещите. Думите ви понякога биваха остри стрелици, упътени към най-чувствителните места на нашето народно благосостояние; но аз, като ся покоях на частните Ваши уверения и на доброто мнение, което предварително бях си съставил за Вас, ценях погоре от сичките тези прекалявания Ваши тия за общата полза заслуги. И като отдавах тези недостатки на стремлението на Вашата разпалена за доброто на народа ревност, не са отказах от Вас и тогаз, когато сички благомислещи Ва лишиха от благоволението си; но постоянствувах да бъда привержен към Вас до часът на явното Ваше присоединение с Римската черкова.

От тази пора Вие млого долу паднахте в моето мнение.

Не затуй, че нямаше вече в какво да споделям Вашите чувствувания, не че бях толкози странен и несопричастен на Вашите в по-главното мисли; но повече затуй, дето прибързахте да тласнете народът в присоединението с Римската черкова.

Мене ми ся видя като че измишлено Ви ускорихте туй движение, за да предадете народа неприготвен в ръцете на неприятелите му, но не можах още решително да пристана на тази мисъл, защото си допущах, че може да е религиозна възторженост или заблуждение на особни някои религиозни във Вас убеждения, и лъжех ся с надежда, че Ви ако и да ся показахте изменници на чувството религиозно, ще останете верен на чувството народно. Суетна надежда.

Кореспонденцията от Казанлък до «Курие Д'Ориан», на която Вие дадохте място в журнала си, без да я обсъдите, възбуди в мене най-неприятно чувство на досада със своите нелепи предложения. Но додето еще ся двоях дали да Ва счета съучастник на таквизи злобни и злонамерени чувства против своя си народ, статията в последния Ви лист (№ 101) дойде да обнажи пред мене сичката нищожност на Вашата душа. Уверих ся вече, че Ви сте били досега таен, а отсега и явен съюзник и поборник на завистниците на нашия успех, на които не иде по гайдата да обнаружваме самостоятелно възззрение в черковните наши разправи, но ищат да ни прибулят очите и да ни водят за носа накъдето тям изнася.

В реченатa статия нема ни едно слово, ни една посока, по която да може да ся помисли, че съчинителят ѝ оценява подвигът за нравственото преобразование на народа, от който ище да ся каже, че произхожда. Сичко, что е писано в нея, служи за обща скръб на сичкий български народ и доставя радост само на враговете му. Черна е душата на автора на тази статия, люта отрова са неговите думи, яд аспидов диха той изобщо противу нас българите.

Не е, господине, габровско това перо, което е писало тази статия, нито на другиго някого българина; но показва ся да е същото перо на оногоз, който стана тука някой път ся обажда в «Курие Д'Ориан», ту от Железник, ту от Казанлък. И той не е друго нещо, освен гладен някой си и злодушен йезуитин, който е дошъл да търси хляб в България, който са е надеял на унията като на богата жътва и облизвал са е негли за някой мазен български

черковен престол. А сега, като гледа, че не ще го слети туй, което го е блазнело, обръща са да рига злъчката си връх тези, о които косата му удря като о камък и да бълва черни клевети връх сичкия български народ.

Ний, господине, сме в състояние повече от секиго другиго да знаеме, че тази статия не е от Габрово и защото познаваме чисто народните и истиннохристиянските чувства на съседите габровци, затуй и спешим да отбием тази черна хула от тях. Но ако и Ваша да познаваме, че не е тази статия, Ви сте не по-малко виновен пред лицето на българския народ, защото не само не обсъдихте и не оборихте, както ся падаше според званието и положението Ви, злобните и безосновните клевети, които тя съдържава; но туряте я начело във вестника си, ставате сами Ви клеветник на народа си и с туй още повече потвърдявате чуждите навети. Това е, братко, от Ваша страна вопиюща неправда против нашия уничижен народ, това е грях голям против мястото, което та е отхранило и отпазило.

Досега ний са жалувахме най-много на тази гръцка община, която са бе тикнала между престола и българския народ и стоеше да засенява от нас царската милост; а сега ето, че да ся настани на мястото и друга още помрачна, още по-тъмна, която ище съвсем да затули от нас царското лице! Добромислените папищаши, просветените ти йезуити, Цанков, още не са видели българите в очи, а ето как хванаха да ги клеветят и ковладят. Че и ми, Цанков, и ми с тях!

О, времена! О, нрави!

Думай каквото щеш вече, в духът ми вътре безчестен ще си!

Когато ний ся оплаквахме от гърците, че на наветуват пред честното правителство, кой ся е надявал, че ще ся намерят и от нашия народ хора с толкози малко добродетел, дето за и н а т да наветуват еднородците си! Инородците да на клеветят не ми е чудно, но Ви Цанков, Ви да ставате послух на техните клевети? — То е предателство и Ви сте злодей, убийца на народа си.

За чудо ми е наистина как Ва тъй омаяха и заслепиха тези йезуити и Ва направиха да възневидите сичко друго освен тях. Направиха Ва да станете предател на отечеството си, неприятел на народа си, враг на приятелите си, че враг и на себе си Но вникнал ли си ти да разумееш

какво са напява на българите на главата в тези писма и статии или току тъй сляпо покоряван на тези, на които и снагата си, и душата си предал, изпълняваш техните щения, без да мислиш какъв огън запаляш на главите на еднородците си?

Най-първото и най-главното, що са изважда от тези писма и от тази статия, не е ли, че тези твои кореспонденти или по-право кореспондентинът ти набежда сичките деятели за народната ни иерархия, че имат тайна политическа цел че били орудия на неприятелите на държавата. И кой други имаше от тебе по-ревностен, по-пламенен деятел? Кой повече от тебе подбуди народа на това? От тебе други кой повече е говорил за това? Кой повече е тичал подир това? Имаше ли прочее ти, като вършеше това, имаше ли, питам те, тайна политическа цел? Беше ли ти орудие на неприятелите на държавата? Приемаш ли го? Но ето ти сам на себе си говориш. И с кого действуваше ти до вчера? Не с тези ли, които сега клеветиш? И защо до 18 декемврия на миналата година тие нямаха тайна политическа цел и не бяха ли орудие на неприятелите на държавата? А станаха таквизи, откогато ся отказаха да търсят покровителството там, дето им ти сочеше, че можат да го намерят? Не си ли ти, който правеше сватовщината да ги приведеш в кошарата на чужда мандра? Не показаха ли делата ти и постъпките ти очивестно, че ти си имал цел да подчиниш българите на чуздо влияние? Защо изпърво тейзи твои кореспонденти и тънки дипломати не пишеха таквизи клеветнически писма и статии, но гладеха и мажеха; а сега, когато българете ся отказаха да приемат друго покровителство от покровителството на законния си господар, тие, отчаяни за своето над тях влияние, подпретнаха ся да ги ковладят дано ги уплашат и принудят да прибягнат при тях. Българете обаче не са боят, не тряба и да са боят за своята вярност и приверженост към престола на милостивия си господар султана. Не та ли е барем срам, Цанков! Ти, който прие да си мениш вярата, за да търсиш едно покровителство вън от държавата, имаш очи еще да клеветиш тейзи, които постоянствуват да търсят защита за себе си от единствения, който може да им я даде — собствения техен господар.

И като на кой неприятел на държавата загатва твоя кореспондент да са станали българете орудие? На кои без съветите не вършат нищо? На гърците ли? Или на русците?. . . Тежко ти!. . . Че не от тях ли най-много викаме синца «бре, варе»! Ако да бяха орудие на гърците, сякаме, не щяха да викат толкози връх тях. Ако да бяха орудие на русците, не щяха да искат да ся делят от гърците. Това го знаеш ти по-добре от сякого другиго. Или е неприятел на държавата самото царско правителство, до което ний прибягваме? Или са неприятели на държавата тейзи съюзни сили, които, като желаят спокойствието на империята, могат да земат участие, за да ся прекрати това религиозно вълнение? Ако на това загатвате Ви, то пак ще намерите по̀ с чиста совест от Вази си, защото нито сме търсили, нито пък сме ся подчинили на чуздо покровителство.

Колкото за етериите панславистка или панелинистка, не струвало трудът Ви да ги подметате и тази клевета, както и другите не могат да имат тяжест пред очите на проницателните наблюдатели; клеветникът, който ся види да не е познал еще българете, основава ся на предположения, които ся унищожават срещу смислено едно и разсудително обозрение. Ний, които толкози страним от панелинистката [етерия] и са силим да са отчигарим от нея чрез отделението си от гърците, колко повече сме и тряба да сме далеч от панславистката, която е хиляди пъти по-опасна и по-гибелна за народността ни от първата? Кой от българите е толкози глупав, щото да не разбира, и толкози сляп, щото да не види, че нема по-голям неприятел на нашия народ от тази дяволска етерия, която с едно притиснование може да погуби името на народността ни от света и паметта на съществованието ни от историята.

Кой би помислил и не би са възмутил от това предугаждание, че: ако би да са подчиним, или както казва Вашия потулен кореспондент, ако би да са наредим под препорците на една от тези етерии, особено же под панславистското, то по мярката на нейната работливост както ще разкрива тя своите нови фази и ний, без да са усещаме, щем да са подчиняваме на нейния живот, нейния дух и найподир ще станем досущ не друго, освен незаметно зрънце пясъчец, което ще са движи и ще са върти наедно със

сичкия нейн живот и нейн дух. Тъй като е, коя беда отхожда сама срещу вълкът?

Впрочем кой българин не предвижда, кой не предусеща туй? И кой е този, дето не познава, че спасението на българския народ лежи у верността и привержеността му към престола и законните му господари? Ний ли не разбираме положението си? Нето единоверството и соседството ни с гърците, нето племенното ни родство с русците и сърбите може да ни заслепи в разглеждането на нашата особна народна полза. Бог за синца ни е секи за себе си.

Не, господ[ин] Цанков, не. Твоя тайнствений кореспондент, ако познава българите, той познава и тяхната невинност, както я познаваш и ти, но и на двама ви изнася да лукавнувате, да мътите водата, за да ловите риба; защо ли пък насилувате умът си да изнамерва таквиз несъществуващи ковлади, когато не можете да възпрете да са не явява истинната им причина. Не е грижата за доброто на държавата, която Ва наведе на таквизи предложения и заключения; не е мисълта за интересите на империята, която Ва нуди да вадите на лице таквизи плашила; не е Вашето своекористие, което Ва прави да интригувате, за да улеснявате плановете си. Разядающа злоба кипи в сърцата Ви противо Илариона, Авксентия и другите, които не са покоряват на Вашите внушения и които Ви пречат, за да постигнете целта си; а като чувствувате своята безправичност, своето безсилие противо чисто християнския техен подвиг, изригвате тази си злоба в черни клевети на срещу тях. Мислите с един смъртен удар внезапно да поразите и погубите деятелите, да са замае народът и тъй да го блъснете в обятията на католическата черква; за да направите в България нов полог за йезуитите, на които ветите полози тъй неучтиво опустошиха просвещението на Запад. Туй е то сичкото, дето Ва движи и кара, но с каква християнска добродетел! С какво евангелско средство са старайте Ви да приведете нови поклонници на папата! С какво братолюбиво чувство! С клевети! Навети! И ковлади!!!!!

О, Христова вяро, какви неправди стават в твое име!!! И тъй тези ли са добрините на твоите йезуити, Цанков? Туй не е ли първия плод на тяхното между нас вогнездяване? И ти, за да оздравиш за себе и едно положение, тъй ли служиш на народът и отечеството си? Вчера стана

католик и кога изпече занаятът им? Сичките пътища са добри, сичките средства са за Вас позволени, за да постигнете целта си. Но с такъвзи нехвелит начин нито срещу най-злия си неприятел не тряба да воюваш, Цанков, а не срещу еднородците си. Защото ти си станал жертва на чуздо лукавство и на своята несмисленост, че затова сега ищеш да опропастиш народът с клетви? За ползата на една шепа хорица, прелъгани от тебе, не ти ли е свидно да уничтожиш, да погубиш цял народ? В мракът ли на заблуждението като не предвиждаш следствията на безумната си постъпка, можеш да са лъжеш с надежда, че приготвяш щастието на българския народ? Бъди обаче малко посмислен и ти ще видиш и ще настръхнеш за глупавината, с която умножаваш нещастията му. Ако прочее злодей си ти, то не ми ся сърди, ако ти кажа, че папата видиш, а капата му не видиш.

Све глуп увиђа ал'поздно жали,
сгода от луди бежи,
кад' памет доде глави будали
глава у вреки лежи.

*

Повтарям да Ви кажа, господин Цанков, че Ва ценях добре и почитах Ва, защото Вашите възгласи положиха здравата основа за черковния наш въпрос, тъй що и тези, които не подозряваха неестественостите на своите към нас отношения, разбраха и усетиха необходимостта на тяхното изменение. Защо обаче не сте вече способни на таквизи великодушни чувства? Защо ся отказахте от родолюбните си побуждения? Ваше дело като публицист беше да продължавате да помагате на народа последователно, мирно да достигне желаемото, без развързки, подобни на тези, които одобряемото от Вас на 28 декември движение причини. Туй страшно явение докара в трепет сичкия народ български за неговата бъдъщност. Защото това движение, освен дето направи светът да ся съмнява за нашата честност, докара още в следуването на въпроса неправилност, която подействува неблагоприятно и на правителството. Изчерпиха ли ся предварително сичките

законни средства, че да направим таквази безразсъдна постъпка?

Интересно е наистина да знайме кое Ва принуди да са откажете от участието на правия подвиг и кое Ва преобърна, наместо да пренасяте своите способности и своите трудове роду си и народу си в полза, да ся присъедините с неговите противници. И не стига това зло, дето направихте да разбъркате въпросът и докарахте народа в неблагоприятно положение, но ся обръщате еще и несмислено да обвинявате тези, които са силят да удържат честта на народа.

Аз не отказувах, че може да има и хора, които да разсъждат не тъй, както ний, и то не ще да каже, че тие са изверги; за един от тях Ва земах изпърво и уважавах Ва и безконечно можеше да Ва уважавам, без да бях съгласен на сичко с Вас. Но какъв е, ако че не изверг, защото не станало по неговото мнение, захваща да приписува на тези, които не са съгласни с него, намерения злодейци? Не сте ли съгласни в главното? Не действувахте ли из начала купно? Ако е била Вашата цел преступна, то може тогаз и тяхната, ако ли не, защо ги наветувате? Ако не сте изверг, щехте ли тъй да постъпите? Еда не остана вече какво друго да ся говори върху тойзи предмет, но прибягнахте на туй гнусно средство? С набеждения и заплашвания ли остаха да прикарвате поклонници на папата? Но секи, като познава себе си съвършено невинен в туй, което обвинява, ще възима по-силно отвращение и от папата, и от главата Ви. С таквози едно непозволително средство Ви, наместо да ускорите присъединението, направихте да ся отчаят и най-привержените на унията. Секи за да ся обмисля, и праведно, че ако способът, с който на привличате към съединението с римската черкова, е толкози неправеден и омразен, какъв ще бъде способът на управянието на тази черкова. Гърците, от които толкози си потеглихме, никога не са били толкози чак продерзливи в оклеветанията си; а папищашите още коня не видели, нозе замахкаха.

И подир сичко туй Ви, който и станахте и ставате съобщник на таквизи противу народа си клевети, позволявате ли си да мислите, че Вашите думи можат да имат за нас колко-годе значение? Не, приятелю, не, между нас и Вас не остава вече никаква свръзка.

Желаях да свърша тука и думите си към Вас, както и дружбата си, остава ми обаче да направя едно чисто разсмотрение на обвиненията, които изрекохте върху главните деятели на черковния наш въпрос, и затуй съм принужден да продължавам да говоря пак с Вас, защото и вас само видя на сцената.

Страхът ни от властта на патрикът и на папата, забележвате ни Ви, е страхуване от властта на Н. И. Величество Султана и че раположенията ни да ся освободим от единият доказуват разположенията ни да искаме в някои предварителности да ся освободим от другият.

Това излязва досущ наопаки. Защото по-естествено съображение, ако да ся страхуваме ний от властта на Н. И. Величество Султана, трябаше да търсим на кого да ся упойваме, и в този случай не щяхме да отблъснем, но още повече присърце щяхме да обгърнем туй силно покровителство, което ни препоручваха папищаните и което Ви тъй сляпо приехте, без да смятате, че то е според думите Ви: освобождение из под властта на султана в някои предварителности. И още: ако и да имахме разположения да ся освободим из под властта на Н. И. Величество султана, както показваме разположения да ся избавим из под натискането на гръцкото духовенство, ний не щяхме нито гърците да подсръждаме с изобличението на преступните им замисли, нито русците и другите православни съседи да наскърбяваме с отделението си от гърците.

Искате да бъдете независими във вероизповедание, казвате ни пак Ви, но как можете да докажете, че вий не ищете да бъдете независими и политически?

Сякаме, че можем да докажем, но защото туй не е особен въпрос, а е само игра на думите от по-горнето обвинение, то и доказателството му виждате в по-предните редовце; а по-пространно оправдание можете да извадите от много места на писаното ни. Сякате още, че ново нещо казвате на Турция, като говорите: Една иерархия независима от сякакъв началник

не ли е действително една йерархия, която сяка един началник?

Но защо смълчавате последното определително прошеще на българите до В[исоката] Порта? Защо са преструвате, че не знаете за съществуването на други еще и четири (освен Цариградската) независими една от друга православни църкви в Турция? Какво друго искат българете, ако не правдините, които имат Антиохийската, Александрийската, Иерусалимската и даже Кипърската църкви, правдините, които са имали и българите за много време под владението на султаните. Ако прочее е опасно за империята съществуването на таквизи вътрешно независими една от друга църкви, защо не сте дали досега таквизи спасителни поучения на В[исоката] Порта да ги унищожи? Или защо не я съветувате да превари да ги принуди да ся подчинят на папата, за да не чакат за един другий началник?

*

Когато гърците, един народ триж по-малочислен от българския народ, който има един език, еднакви нрави и обичаи, имат четири и пет самостоятелни църкви без особени нови символи, защо българският народ, който е особен от гръцкия и по языкът, и по нравите и обичанте, да бъде онеправдан в това? Ако за ползата на Великата църква е станало това, да ся унищожи самостоятелността на българските църкви, трябаше и на гръцките; инак то не само показва, че не за ползата на Христовата църква е станало, но и доказва нечистите намерения, които е имала В[еликата] църква при уничтожението на българските църкви.

И действително Константинополския патриархат, възползуван от положението си в столицата на Турция, с хитрата и коварната своя политика под егидата на единството на вярата сполучи да унищожи самостоятелността на Търновската, Охридската и Ипекската църква. Решимостта обаче и енергията, с която следувал тази работа, не произхождала от ревност за утвърждение на църквата, не за желание за защита на едноверните си народи; но единствено от замисълът за слиянието на тези едноверни народи в един с гръцкия, както изпосле работите му го доказаха с доволни сполучия.

И при таквози положение на работите Ви в желанието на българите да ся изгубят от ръцете на този вълк и да ся наслаждават като особен народ на царската милост подареумите от хатикумаюна правдини, в това невинно желание Ви видите опасност уж за империята, а не видите седмоглавата хидра на панелинизма, която в сърцето на империята е зинала със седъм несити гърла да трови народностите. Или сте, господа, плохи дипломати и калпаво разбирате интересите на държавата, или сте пък млого лукави и злоковарни политици, че искате под видом доброжелателства да пуснете други по-гладен вълк в кошарата на царското стадо.

И наистина кое е туй, дето тъй силно желаете Ви? Кое е най-важното, дето искате и към което тъй през глава са стремите? Не е ли да подчините и българският многочислен народ под влиянието на папата, за да му предготвите един престол в новий Рим, ако го изтикат от старий Рим?

Ако вие, господа, си допрощавате кога говорите за нашето черковно от гърците отделяние, да подмесяте политически мнения и да ся показвате, че разсъждате за интересите на империята, не е ли допростено и нам да разгледаме от тази точка на зрението вашето желание, и то не с предположения и пустословия, но с исторически доводи.

В политическите си предсметнования за ходатайствуемото от нас самостоятелно черковно правление Ви си дозволявате да кажете, че тази желаема от нас независима йерархия с нови йерархични лица не ще е друго нещо освен един куп чиновници етеристи, разумява ся, опасни за империята. Не вреди да са съгласим за малко с Вас на това, ако са съгласите и Ви с нас, че предполагате от Вас зависима от папата йерархия с добре съставени, добре изучени, добре избрани не от поданиците султанови йерархически лица; тази Ваша йерархия, казваме, не ще е един куп чиновници етеристи, но ще е един паплач чиновници йезуити, на които назидателните поучения не ще са забавят да произведат рано или късно в Европейска Турция сцени, подобни на сирийските, за

да предготвят според обстоятелствата вмешателството на чужди сили.

Ако че е опасно за съществуването на империята едно самостоятелно черковно правление без никаква политическа власт, правление, на което началникът ще бъде поданик султанов, ще пребъдва в столицата под надзирането на правителството, зависим от него, съобразаван с интересите на държавата, които ще бъдат и интереси на духовно управляемия от него народ; началник такъв, който колкото по-малко значение ще има, толкоз и по-малко влияние. Таквоз черковно правление, таквоз иерархия, да кажем, ако че е опасна за империята, то колко повече опасна може да бъде една иерархия, на която не само началникът, но и повече чиновници ще бъдат независими и неприкосновени от султана; на която началникът, казваме, не само че е вън от държавата, че има особни интереси, но и като облечен в политическа власт, от никой други владетел не по-малко горд.

Какво странно, ако предположим, че на папский престол може да встъпи някой и з и т и н, йезуитин, и да поиска да играй на Изток ролята на Григория VII. Или друг някой не по-малко властолюбив от него, който да ся наеме да осъществи мечтите за Латинската империя на Изток!!

Ний гледаме същата Франция, както че е католическа държава и таквоз силно господарство, гледаме я, че ся разполага да устрани от себе си влиянието на гордите папи; а Вий са мъчите да го наложите на Турция! С а н к и м доброто на империята ли ищете с това? Добри приятели и добромишленици ся виждате да сте!! Дали не Ви е таквази йезуитска добромислеността и към българския народ! Санким щастие ли му предготвяте, като го лъстите с чуждо покровителство? Ний сме сити на добрини от чужди покровителства, а и правителството има добри уроци за това.

Но нека напуснем политическите и нека поговорим малко и за духовните или черковните питания.

Ви ни питате: като искаме да и м а м е е д н а н е з а в и с и м а о т п а т р и а р х ъ т и о т п а п а т а и е р а р х и я, не искаме ли д а и з н а м е р и м е д н о н о в о в е р о и з п о в е д а н и е и в този случай з а щ о к а т о н о в и р а з к о л н и ц и не съставим и не покажем н о в и я с и с и м в о л.

Отговаряме: ново вероизповедание не изнамерваме, затуй и нов символ нямаме. Ний изповядваме, че гръцката велика нарицаема церква е сохранила догматическите начала на християнското изповедание, но не е сохранила чисти и неизменни апостолските уложения за управление на черквата Христова. Затуй колкото сме далече от Вашата католическа черкова поради това, дето тя е изменила догматическите начала на християнското изповедание, толкоз оставаме далеч и от гръцката, затова що тя е изменяла правилата на апостолите и отдавна еще съставила си е особен п р о и з в о л е н с и м в о л с триж по дванадесят членове се за пари и с него управя и постоянствува да управя черковата. И освен тейзи д е н е ж н и догмати, друго религиозно учреждение не рачи да познава.

Този прочее произволен символ отхвърляме ний сега, като ся отказваме и от тези, които го следуват, като от разколници; а като оставаме при символа, одобрения от съборите, желайме възстановлението на апостолските правила в управлението на черквата Христова. И то не за да обогатим светът с еще една секта, но за да избавим християнския свят от тази секта, която не чувствува друго добро за християнството, освен безграничното опазване на новопоставените онези противоевангелски уложения, които толкози векове стана измъчват едно голямо число от христоименитите люде.

И тъй нямаме нужда нито ново вероизповедание да изнамерваме, нито нов символ да правим. Друга вяра не щеме, освен вярата евангелска по утвърдение на съборите, вяра, която бащите ни и дедите ни толкози векове са изповядвали; и друга власт духовна не щеме да познаваме, освен властта на закона по апостолското учение. Предлаганата же от Вас уния не познаваме какво нещо е. И какво е наистина това уния, да не бъде ф у н и я, през която може всяка вяра да са втака в бъчовата на католицизма? И какво ще бъде туй съединена черква, не полвин православна и полвин католишка ли? Прикачена, тъй да кажа, като опашка у папата? Не е ли чудно наистина туй, дето папите направили католическата вяра като еластическо нещо, което да може да ся разтяга накъдето им изнася; тие н е п о г р е ш и м и н а м е с т н и ц и Христови на земята, тие са пълновластни господари на пургатора под земята, тие каквото искат направуват, ами ти,

грешний Цанков, каква власт имаш на себе си, че искаш да правиш попара от католишката и православната вяра? Ако ти са е поревнало реформатор да ся наречеш, трябаше подвигът ти за преобразование да не отива тъй рачешки. Ви искате да излезат българите из локвата, та да ся натикат в блатото.

*

Препоръчавате ни владичеството на папата, за да на доведете по-скоро до протестантството ли? Или за да на подведете в по-безизлазния деспотизъм на Римпаповата задушлива власт! Уния? Присоединение на Римската черкова? Че досега не бяхме ли унияти? Не бяхме ли присоединени на гръцката черкова, какво добро за вярата, че и за народа?! Предлагате ни едно изменение, което без да ще да улучши в нещо нашето положение, без да ще да ползува в нещо черквата, може по-скоро да на приведе в неверие, като нарушава в нас едно убеждение, осветено от толкози векове. Но Ви за тези работи малко и грижа имате, както са види, и най-много сте заняти с туй как да устроите за себе си едно положение да минете Ви на м а н с у п да водите на черибашията хрътката, а че с народа каквото става, да става.

Жално, жално, г. Цанков, да показвате такваз оскъдност от здравомишление. Наместо да са старайте да са възстанови вярата в правдините си с начин, способен в сегашния род, Ви са силите да на повърнете в сънливий живот на суеверните години, силите са да изтребите у нас и най-малкото религиозно чувство, като покрусвате верования, необходими еще за нас. Но с туй показвате, че сте челяк с ограничен ум, който освен с предрасудките си и с фантазията си с друго са не советува, който освен на частния си интерес друго мерило на деянията си нема. Безумни сте, господине, като гледам да са лъжете, че Вашите идеи не само са безвредни, но и спасителни за народа. Тряба да научите засвидетелствуваната от историята истина, че к р и в и т е и д е и докарват по-голяма пагуба и злочестина на един народ, отколкото могат да му причинят безчеловечнейши тирани.

Подир туй сега нека сторим х а т ъ р а и на животворящия (?) Ви въпрос,

Ваший поглед в този въпрос види са наистина да ище да препуска много надалеч, но в препусията си той наблизо са спира, за да обистини турската поговорка: «Кединин юрюшу саманлаа кадар.»* Ви захващате да говорите уж за щ а с т и е т о на Отоманската империя и доизкарвате за щастието на папа Пия IX. Уж пък дали интересите на Н. И. В. султана са едни и тези с интересите на папа Пия? Д е м о ж е д а с а н а м е р и д н е с е д и н п о г о л я м н е п р и я т е л н а п а п а т а и н а у н и я т а о т И л а р и о н а, извиквате Ви с крайно негодование. Не за туй ли е нашето духовенство виновато? Но що са бои Негово папско величество от нашето недобре составено, недобре изучено и недобре избрано духовенство? Защо ище да са подчини под неговото управление един такъв голям негов неприятел?

Но нека сериозно са попитаме: каква наука искате да дадете Ви на нашето духовенство? Да са не противи на влиянието на католицизма ли? Какво управление искате да му дадете? Да са движи наедно с мановението на католический мир ли? Как искате да бъде составено? Как искате да бъде избрано? Не по целта на Вашето за Латинска империя бълнувание ли? Види са добро нещо искате Ви, но само за в полза на България не, а на Турция никак. . .

Но и в какво намервате Ви нашето духовенство подолне от духовенствата гръцко и католишко? Да! Нашето българско духовенство ще да бъде неспособно да управлява една черковна община, защото е лишено от достойнствата, с които са отличават гръцкото и католическото, защото е неспособно за политически интриги и за религиозни жестокости като католическото, нито е толкоз изуверно като него. Защото не е нето толкоз грубо, нето толкози развратно, колкото гръцкото.

Духовенството наше по милостта на гръцкото духовно началство презирано, изключвано от по-високи длъжности черковни, гонено, уничтожавано, и днес еще представя.са по-горе от гръцкото и в богословски сведения, и в умствено образование, а еще повече в нравствено отношение. Покажете ни, ако можете, поне едного от гърците-владици по-достоен от Илариона, Авксентия, Партения, Панарета, Игнатия и други. И наистина лицата, които днес составят гръцката нерархия, в нищо не са по-

* Ходът на котката е до плевнята.

горе от нашето духовенство, освен в разврата и в интригите.

Но защо да говорим за гръцкото духовенство, като са е толкоз и толкоз говорило за него и като нема ни един българин, който да не знае в какво са състои достойнството му? Колкото за католиците, които ни препоручавате, ако да не ги знайме, то списания колкото космите на главите ни има, които да засвидетелствуват за християнските добродетели на това духовенство. Най-паче же в жизнописанията на папите, извадени пак от католици-писатели, може да научим нравствените доблести на тези, които са дерзали да са наричат наместници Христови на земята, и колко тряба да ги вярваме за непогрешими.

И тъй п а т о с н и от гръцкото духовенство до немайкъде, вразумени от историята и осветени еще повече с пресни събития върху поведението на католическото духовенство, сякате ли, че българите доброволно ще са подчинят на едното или на другото? А да ги принудите с неправедни или праведни средства да припознаят едното, ще рече да ги отстраните еще повече от любовта към вярата и от уважението на законите, което е, сякаме, не само за българския народ гибелно; но и за правителството нежелателно и за коя да е от черквите вредително. Не, г. Цанков, не. Сега повече от секий другий път тряба да бъдем уверени, че: с а м о п о д н а р о д н о д у х о в н о н а ч а л с т в о м о ж е д а с а п о с е л и м е ж д у б ъ л г а р и т е н р а в с т в е н о с т с о в е р ш е н н а и з а к о н н о с т, а и правителството не ще са забави да познае колкото е интересна за него тази з а к о н н о с т и не ще пренебрегне да устрои тъй, що да може тя да са водвори между нас и да са избегнат злините, сопряженните винаги с насилствено подчинение на една коя да е духовна власт.

[Дунавски лебед, г. I, бр. 29, 30, 31 и 32, 11, 18 и 25. IV и 2. V. 1861 г.]

ГАЙДА
1863, 1864, 1865, 1866

ЕЗИКОУЧЕНИЕТО ЗА БЪЛГАРИТЕ

Една от многото опаки добрини, с които гърко-фенерците са обсипали злочестия наш народ, е несумнено и тази, дето бяха ни направили да са учим по техния език, като бяха ни докарали дотам, дето да не знайме биле, че и ний имаме свой си писмен език и народна българска книга. Много години горките българи са трепаха, та са мъчиха с изучаването на този чужд език и едни го изучиха твърде добре и станаха вече свършени гърци и списатели даже гръцки, а други научаваха само недостаточните му за нашето произношение букви и пишеха доскоро карикатурните онези писма с гръцки слова български думи; додето едвам сега на последне време българския народен език взе връх между българите, но и то пак и до нине с туй хромяние да не напущат и гръцкия. Комай в повечето училища и до днес даже са предава гръцкия език не само защото са намерват йоще таквиз халосани в гръцкото заблуждение да мислят, че без гръцкия език пълно образование не можело да бъде, но и затуй повече, защото според единоверството ни с гърците, според гръцкото владичество и най-повече според съседството ни и търговските ни сношения с гърците гръцкий език ни са вижда твърде потребен и необходим даже. И то тъй повърхно разгледано, види са да е право; едно, разгледвано по-отдълбоко, изучването на гръцкия език е повечето вредително за българите, отколкото ползователно. Другите повреди да оставим настрана, че тоз език, като не запълва нуждите, които от езици имаме за сношенията си с другите народи, отнема йоще и времето на ученика, за да не може да изучи други по-потребни науки и езици, каквито са турския и френския.

В нечистото свое за наши намерение гърците не само че гледаха от бащина ни език да на отучат, но сякак са силяха да на отклонят и от изучването на правителственния език; това аз знам твърде добре по мене си как че гръцкото духовенство стана причина да не изуча турския език, като развърна баща ми от намерението, което беше съвзел той да ма даде да са уча турски. Целта на гърците е явна: като са силяха да на докарат да забравим народността си, имаха грижата да на възпират да не можем и господарите си да познаем както тряба, за да им е по-лесно да на погълнат. Но времето ги превари и обстоятелствата отвориха очите на българите да видят и да познаят, че само с гръцкият език нищо не става. Пред правителството гръцкия език не ни помага ни най-малко, че и по вън с търговското ни сношение с Европа също тъй. На туй са увериха сега вече сички нашенци, като са видяха принудени да учат другите по-потребни езици — турския и френския, но сѐ пак и гръцкия, като че им гроза някак да го напуснат, карат и него. И тъй вече в едно колкогоде редовно училище днес в България без друго предават са тези язици, освен български, славенски, гръцки, турски и френски, и то, дето че са предават както тряба от двама и от трима учители, там нема вече какво да са каже; но гледаме, че на млого места стават големи злоупотребления връх езикоучението. Имат или немат един достоин учител, какъвто тряба, и ето че искат от него да предава той тези пет езика; и таквоз неразбранство владей в някои училища, щото народния ни език презират и науките напущат, че искат сал езици да учат. Намерват са йоще и таквиз вртоглави даскали, които, като знаят две-три слова и по две думи от един език, наемат са да го предават и тъй вртят, та измайват децата, че не само езици не ги научат, ами ги оставят и без необходимите елементарни науки. Тъй днес в България от простотата на народа, от безсовестността на някои учители, които няма кой да ги оправи и настави, истинното учение е пренебрегнато и са ударили сал езици да учат, като да е то най-главната наука. Даскал ако търсят, търсят го да знай езици; децата си ако учат, искат да ги учат езици, науки не им трябало.

Тряба да разправим на нашите съотечественици, че туй нещо е една халосия, едно заблуждение: знанието на езици ако и да е добро нещо, но то не е учение. Повечето

от европейските народи не учат други езици освен своя си само, немат и нужда да учат други езици; защото на своя си език намерват сичко, що им тряба по учебна част. Чужди езици учат тези народи, които са по-назад от други в просвещението, каквито са йоще русците, гърците, власите, сърбите; защото каквото им тряба сичко за изучение, немат го напълно по езика си. На след много надире, като вървим ние, то са знае, че имаме нужда да знаеме едни кои-годе от европейските езици и като такъв приет е вече френския по всеобщото си употребение; прави това и турския като език на правителствующия народ. Но най-напред нашия, като език народен, тряба ние добре да изучиме и науките на него да свършаме, че тогаз турския и френския, и то е доста. Тези пък, които ще са занимават с филологията, те вече като ищат и като имат време, нека си учат славенски, гръцки, че и латински, ако щат. Никога обаче за изучанието на един кой да е странен език не тряба да са пренебрегва народния език и науките. Хиляди пъти е по-добро и по-предпочитателно да знае челяк науки, нежели десет европейски езици; защото не са езиците, които просвещават и образоват челяка по науките. Ние имаме в наше село един цигании, калайджия, той от малък в странство, по Цариград, по Влашко, научил бе твърде турски, гръцки и влашки; сега в последнята война, като го проваждаха мекереджия, та слугувал на френците и на ингилизите, той научил доста добре да говори френски и ингилишки; но тоз челяк без писмо, без наука не е нищо друго пак, освен един цигании непросветен, който нема понятие от нищо повисоко знание и знанието на езици не му служи за никаква работа; защото само с циганките може да дяха и да калайдисва съдовете.

[Гайда, г. I, бр. 8, 21. IX. 1863 г.]

ПОЛИТИЧЕСКА СГЛЕДА

Наше село, 8 Листопад 1863

Сѐ от гърците са оплакваме, сѐ на гърците мъмриме и на връх гърците викаме; но пак на гърците чиракуваме и ще чиракуваме за сичко. Ах! Как да дадеше господ, щото туй чиракуване по нине да не бъдеше барим както до нине в подражание на лошите им работи — на фенерската развратност; ами да бъдеше на това, което виждаме добро и достопохвално у тях.

На таз приказка отгоре ние не можем да пропустим да не припомним на нашите българи, и мирски, и духовни, постъпката и поведението на Н. П. Пловдивския митрополит г. Паисия. Великия този иерарх и поборник на нашите черковни правдини, грък по народност, но българин по чувство, обезсмърти своето име в черковната наша история с доблествената си постъпка из най-напред в отказването си от Фенер. Тогаз, когато другите наши еднородци владици (освен Т. Т. П. П. Макариополский и Велешкий) едни са потаяваха, други са двояха, други пък, като са нареждаха под байрака на гръцкия патриарх във фенерския полк, воюваха против народа си (и продължават йоще да воюват!) и го озлобиха повече и от самите му заклети неприятели; тогази, инородния този, но истинния пастир на стадото си, не са подвои да са възпротиви и той наедно с Т. Т. Преосв[ещенства] г. г. Илариона и Авксентия срещу неканоническото присвоение и неправедната и беззаконната власт на Константинополския архиепископ над българските епархии (за което биде и осъден от фенерското сонмище наедно с Т. Т. П. П. и проводен на заточение изпърво в Св[ета] гора, а изпосле на Гелибол). О, с какво сърдечно умиление четохме ний неговото до Цариградското общество писмо, вместено в . . . брой на «Съветника», и то тогаз, когато постъпката на другиго едного от нашите най-надеждни еднородци владици беше на привела в униние.

Честити сме, като можем да известим днес на нашите читатели, че Н. П. Г. Паисий прие дозволение от ц[арското] правителство да са премести от Гелибол на остров Халки, кажи в Цариград. И като благодарим на Н. П. от

страната на сичкий български народ за неговото към народа ни съчувствие и заради заслугите му, благодарим му и за туй, дето послужи да съсети Цариградското българско общество да са смисли за Т. Т. Преосв[ещенства] г. г. Илариона и Авксентия. Свестено от неговата постъпка и сполучие, Бълг[арското] цариградско общество са готвело да попроси от ц[арското] правителство дозволение да дойдат на Халки и Т. Т. Преосв[ещенства] г. г. Иларион и Авксентий. Нещо, което Царигр[адското] българ[ско] общество, както и сички българи бяхме длъжни да сме го направили млого по-отколе; но-трябало да чакаме да видим как един человек само ще издействува това дозволение за Н. П. г. Паисия, че тогаз да чиракуваме и ние на таз работа отгоре. Туй не ще да каже нищо друго, освен че гърците са далеко по-деятелни от нас за сяка работа, а ние за сичко чакаме или от само себе си да са свърши, или да доде други от страна и да са залови да го извърши той за нас. Скоро и че не.

Филолозите различно тълкуват произведението на името българин: едни го произвеждат от думата б ъ р г е р, която значела уж т ъ р г о в е ц, б а з и р г е н и н; други от б л а г — б л а г а р и н, б о г а т, други от п л ъ г — п л ъ г а р и н, о р а ч, и други от друго. Ако да беше «Гайдата» филолог, тя би търсила производството на това име в корен съвсем от друго значение, но като не е филолог, ами е «Гайда», принудена е да нарича българите с таквоз име, което е най-сходно с характера им, и него име, за да го намери «Гайдата», не ѝ тряба да ходи далеч да го търси; защото го има готово изляно и изковано в названието, с което тъй често българите са титулируват един другий, и то е п ъ п л а т о ю в е ц. И наистина ние сме пъплатоювци; защото към сяка народна работа не вървим, ами пъплим, че и като пъплим, барим барим да пъпляхме и да пълзяхме на въз една страна, и то би било нещо, ами щъкаме и пълзим като раки един напред, други назад, и тъй сичката ни работа неразбрано отива и нищо не ни поспорява. Тъй например, когато преславци и софийци изпъдиха фенерските владици, тогаз силистренци са примириха със своя фанариотин; когато дебрелиите и велеслиите сега изпъждат гърците-владици, то видинци, русенци, пиротчани, берковчани, врачани, ловчани още ги тачат и раболепствуват им; когато търновци, пловдивци и софиенци кажи протестират против участието в из-

биранието на гръцкия патриарх, варненци, видинци, едирненци, солунци, серезлии, юскюплии хабер нямат синковци, че иска да са върши работа, ами чакат на готово дано са вразумят гърците-владици сами да ги напуснат! Ако тъй продължаваме да пълзим ний и ако тъй разчепкано вървим, много още има да на яздят гърците!

Ний ще свършим политическата наша сгледа за през тази петнадесятница с благодарения и признателност, която усещаме, че сме длъжни към нашите съотечественици в Букурещ, Галац, Тулча, Свищов, Габрово, Търново и др., за съчувствието им към «Гайдата»; и за временното внасяние на спомоществуването, с които прибързаха да присрещнат първите нужди за издаването на листа ни.

Не можем също да не бъдем чувствителни и към родолюбивите заевения на нашите еднородци, които показват те във възможни пожертвувания за полза на народа. Тъй като благодарим на сички записани в «Съветника» и в «Бълг[арска] пчела» благодетели народни, особено оставаме признателни за благосклонните чувства към «Гайдата» на тези родолюбци, на които имената записваме и ний в стълповете на нашия лист. Освен г. А. Крестич, който, както известихме, подари един лист от «Гайдата» за крайномахленското св. Николско училище в Свищов, подарява и г. Апостол Конков един лист за същото училище в Свищов.

Отец Натанаил подарява 1 лист за Скопия за уч[илището].

Г. Гидо Василиади подарява 1 л[ист] за Габровското училище.

Г. К. Тричков и В. Костов подаряват 1 л[ист] за Врачанското училище.

Г. С. Кендянденов от Галац подарява 1 лист за Плевенското училище.

Г. Тодор Костов, родом кърк-клисилия, подарява 1 лист за новоотвореното българско училище в отечеството му Кърк-клисия.

Родолюбивий г. Хаджи Стамат Сидеров, жител варненски, подарява 1 лист на училището в отечеството си Горна Оряховица. Ние останахме дълбоко трогнати при споменуването на името на негово родолюбие, като си напомнихме достопохвалната негова щедрост, дето беше подарил той на Варненското българско училище 15 000 гр.!

Н. П. Арх[имандрит] Панарет Погонпан от Букурещ подарява 1 л[ист] за Търновското училище.

Г. Маринчо Бенли подарява 1 л[ист] за Шуменското Див-Дядовско училище.

Г. Георги Зафиров подарява 1 л[ист] за Сливенското училище. Ние сме признателни на г. Г. Зафирова за деятелното му старание, което показва от ден на ден да умножава спомоществувателите на «Гайдата» в Букурещ.

Г. Г. Груев подарява 2 л[иста] за копривщенските училища, мъжко и девическо.

Г. Минко Банков, родом [калоферец, подарява 1 л[ист] за Неврокопското българско училище.

Г. Антон Петров подарява 1 л[ист] за Кюстендилското училище в отечеството си.

Г. Иванчо Антонов ни пише от София да пращаме 1 л[ист] за Лясковското бъл[гарско] училище. Умолява още и настоятелството на «Бълг[арска] пчела» да изпраща 1 л[ист] от «Българската пчела» за същото училище.

Тези родолюбиви и ученолюбиви проевения между нашите съотечественици са днес за днес най-големите политически работи на българския народ и ний с крайно благодарение ги съобщаваме на нашите читатели.

[Гайда, г. I, бр. 9, 5. X. 1863 г.]

ОТ РУЧИЛОТО НА «ГАЙДАТА»

Имахме честта да видим тези дни на свят едно книже на г-на д-ра Ив. А. Богоров, което обема един проект за направението с акции една фабрика у Пловдив, която да преде и тъче памукът.

Ние няма освен да похвалим г-на Богорова за ревността, която показва към общото развитие, и да го насърчим в предприятието му. Принесените жъртви на общият жъртвеник на книжевното развитие от този мъж са ни добре познати; тий го турят в първият ред между подвизателите за развитието на нашата книжевност. Г-н Богоров не ся е задоволил с толковато, что е направил; той пожелал да отиде по-далеко, да подтикне и развитието

на индустрията между нашият народ, от която той днес тъй е упуден!

Построението на една фабрика у Пловдив ще породи, без съмнение, поревнование в много други градища да ся заловят за построението фабрики на разни предмети. И тъй ние ще гледаме с душевно задоволствие индустрията да ся развива, богатството да ся изплодява и народът да ся развива и обогатява.

Похвално и славно е предприятието ви, г-не Богоров, не ся обезсърчайте, колкото големи и да са спънките. Истина, че ако премерим силите Ви с предприятието Ви, ще ги найдем много слаби, но там е великото дело: при ускъднята-великодушни жъртви. Работете прочее искрено и с убеждение, като имате най-много опряна надеждата си на великодушието на народа, и тъй няма да закъснеете да видите увенчани трудовете си с успех!

Наконец желайме Ви от все сърце добра сполука и добър конец!

Гайда, г. I, бр. 10, 19. X. 1863 г.]

НОВИЯ ГРЪЦКИ УСТАВ

Честити бяхме да видим приспособението на новия гръцки устав в някои български епархии и уверихме са наистина, че злоупотребленията са несъвместни с тази изящна нареда.

По новата система сега поповете за опопване тряба да плащат на владиката само 50 гроша, защото тъй пише в Устава, но тряба да дават 950 на заем на владиката и да немат на ума си да му ги искат, при това тряба да дават 100 гроша бакшиш за владиковите хора, дето ще шетат, доде са опопи попа, и 50 гроша пак за черквата, дето ще горят свещи и масло при опопването на попа, с условие обаче тези 50 гроша владиката да ги не дава на черквата, ами да земе йоще 100 гр. от черквата, дето ще служи два пъти, и сичко туй ще става, защото не го пише в Устава. Ембатик, владиката няма да зема от поповете освен по 10 гр., защото тъй пише в Устава, но поповете тряба от

ума си да го намерят, че са длъжни да дадат по нещо и за протосингела, за двама-трима дякони, за сеизина, за кафеджията, че и за ахчийката, а че направо, дето ще го късат тъй на парчета, да дават там по 50 гр., че да си отиват по работата, за една година е туй 50 гр., че млого ли са, при това Устава не са престъпва, защото владиката зема само 10 гр. За вула владиката зема само 10 гр. за 1-во, за 2-ро и за 3-то венчило било да бъде. Но този, който ще са жени втори път, не тряба да забравя, че е от реда да му даде един сарандар или една парусия за покойната си жена да я поменува владиката и да го дарят непременно от сватбата барем с едни чорапи, ако не с бохчалък; също от реда си е да дадат един гр. на писаря за вулата; ако ли е от селата, да донесат една мисирка, една топла пита, една бъклица с вино и една кърпа за ахчийката. Толкоз хора ще гости и ще дари той по сватбата, че млого ли е туй за владиката. «Вълка козината си мени, ама търсата си не оставя.»

[Гайда, г. I, бр. 10, 19. X. 1863 г.]

ФРЕНСКИ РАБОТИ

Според най-последне едно написване жителите на френската държава излязват на 37 672 225 души. Френската войска брои са от 412 000 мъжие, но во време на война възлязва до 700 000. Френски вестници: в Париж вътре са издават 609 вестника, подразделявани, както следва: — политически, 22 — учебни, 17 — лекарски, 40 — военни, 10 — корабенни, 10 — земеделчески, 30 — градинарски, 8 — епистимонически, 24 — на театрите и на изящните изкуства, 52 — исторически и географически, а 12 — архитектонически и механически, 27 — економически, 15 — литературни, 74 — за модите, 66 — за лов, риболовство и др., 10 — биографически, 18 — законични, 40 — черковни католически, 62 — протестантски черковни, 18— еврейски черковни, 3. . .

Доде изпрочетем парижките вестници, забравихме нашите българските колко ли са. Чакай да ги прочетем

пак, че да ги помним, е д и н, д в а. . . и п о л о в и н а. Тъй да ги знайте, сега засега българските вестници са два и половина; дето ще са рече, половин вестник е к с и к от черковните вестници на парижките евреи! Мнозина от нашите българи имат еврейския народ най-долен от сички народи, а то ето че сичките вестници на нашата българска вселенна (според титлата на патриарха, който иска да ни владее) са по-долу от техните, в един град само черковни вестници; а слава богу, за черковен вестник ний йоще не сме ни сънували! Ама зер черква немаме, че какъв ти черковен вестник ще имаме! По милостта на гърците ний вяра имаме, а черква даще господ. Но ако народна черква не ни дават гърците да имаме, черковни вестници кой е, дето не ни дава да имаме? Ний като чуваме, че в «Съветника» (брой 27) имало толкоз много православие, колкото немало в сичките гръцки вестници, та от туй заключаваме, че немаме нужда от други черковни вестници? Тежко на «Съветника» с многото му православие! Тежко и нам без черковни вестници!

Ние не бихме са ни осмелили да поменем за нашите вестници, да ги сравняваме с еврейските, а йоще помалко с френските, ако да не виждахме как нашите кокони не остават ни най-малко назад от парижките кокони. Когато коконо-българките не са по-назад в модите от коконо-френкините и когато конто-българчетата не са по-долни в контеликя от конто-френчетата, то не ще ли е срамота за кокоиството и [контеликството ни, ако на чуят парижаните, че имаме едвам два вестника и половина, пък искаме да са равним с тях, конто имат 609?! Какво ще кажат на нашето к у р д и с в а н и е френците и френкините? Нищо друго освен ще са изкискат със сичкото си френско шегобийство и сочещец на нас, ще кажат: «Гледайте българския с а л т а н а т, туй е то тяхната пословица «на гол мях сабя», туй е то «цървули нема, гайде ище».

[Гайда, г. I, бр. 11, 2. XI. 1863 г.]

СПАСЕНИЕТО НА БЪЛГАРИТЕ

В ЧЕРКОВНОТО ИМ ПИТАНИЕ

Да млъкнат сичките страсти пред разгледването на туй питание ще бъде първата ни дума към нас си и към секиго другиго, когато додем да разискаме туй много важното за нас предложение. По длъжност, като българи, а йоще повече като публицисти, като пристъпваме да говорим за туй нещо, ний просим снизхождението на сичката наша читающа публика и на тези, които са интересуват от решението на туй черковно питание, ако разсъжденията ни са не посрещат с разсъжденията на други някои, нека не прибързват да отдават на мненията ни злонамереност; белким не сме толкоз далеч в целта, колкото са мни на някои, че разнствуваме. Ний ще са помъчим, доколкото ни умствените сили допущат, да разясним туй многоважното за нас питание от точката на зрението, отдето го ний гледаме, без да правим претенции на непогрешимост в мненията си. Секи е слободен да слуша или да не слуша, да следува или да не следува нашето мнение, никой обаче не е слободен да ни отдаде мисли и намерения, порочни и наветни към верването ни и към народните ни чувства, преди доде не земе в съображение това, което сме изказали, с околностите в които са намира питанието, за което е думата. Нашите неприятели, като претълкуват злобно сичко, което ний речем да подумаме, искат да ни отдадат намерения порочни; нас ако питат, ний искаме да кажем, че сичко, което сме казали и имаме да казуваме, казали сме го и ще го казуваме винаги одушевени от искрено доброжелателство към народа си и към вярата на прадедите си: на безпристрастните и непредубедените читатели остава да решат тази препирня.

Най-напред ще кажем: Н а ш и я л и с т б е ш е д а л е ч о т д а с а з а н и м а в а с е р и о з н о с т у й п и т а н и е. Ний мислехме, че нашето призвание е по-друго; но когато безразборните критикувания на някои от нашите събратия ни въззовават на туй поприще, принудени сме да са турим по-близо до работата и да раз-

крийме по-дълбоко вътрешността на туй интересно питание.

Не можем да пропустим да не поменем тук, че листа, който е, тъй да кажем, изключително за тази цел породен и възстановен, наместо да устои на работата, на която е зван, отсоколи са от предназначението си и задължи са да служи на партии. Изобличен в това и уличен йоще, той са обяви противо нас и в раздражението си залетя чак татък, дето прескочи сяка ограда на приличието. И странно, наместо да оборва мнението и доношенията ни, той са залови да наветува личността ни. Но каквито и да са неговите на личните ни нравствени качества нападения, колкото и да са оскърбителни те за хора, в които йоще не е умрело благородството на собствеността им, ний са не зимаме да му отмъстяваме барем тогаз, когато има да разгледваме предмет, по-важен от таквиз лични каприци. Каквито и да са тези лични негови нападения, каквото впечатление и да произведат те в умовете на читателите, колкото и да са настроени, за да могат да възвълнуват негодуването и на най-хладнокръв челяк, ний ще са мъчим да са уталожим и с мирна душа да устоим на мястото си, за да изпълним длъжността си тъй, както да не ни е срам от хората на земята и да не ни е грях от бога на небето за това, което ще кажем.

Оставяме настрана да разискваме кой, как и защо са подигна туй нашето черковно питание; приемаме го като едно от най-спасителните мерки за осигуряването на нашата наветована народност и пристъпваме да разгледаме как са е то вършило до нине и как сега са върши то.

Йоще в самото появявание на туй питание народ ний са намерихме раздвоени: едни от нас прегърнаха отделянието от Гръцката църква и провъзгласението на черковното ни самостоятелство, а други си останаха равнодушно под знамето на Цариградското черковно началство. Без да влязваме в подробности да окривяваме постъпката на едните и да оправдаваме постъпката на другите, минуваме да разгледваме поведението на първите, тоест на отделниците.

Като повървяха донейде задружно към предприетата цел, побъркани от пречките, които срещнаха от противниците на желанието си, те най-напред сбъркаха в това,

дето са разпокъсаха. Хора, разпалени и достойни за почет по родолюбието си, но достойни и за окайване по заблуждението си, като поискаха да издействуват плановете на улучшението на положението ни, обуяха противо православието, без да размислят в младенческото си мудроване следствията на таквазито си постъпка. Не от предосмотрителност, но от пагубата на духа причинено това движение, наместо да улесни, затрудни йоще повече благонамереното предприятие на отделението. Противниците на православието, помамени от туй движение, възимаха появението на черковното ни питание като зазревание на техните сеяния и за да оберат плода по-скоро, намесиха са и явно, и тайно да противодействуват на правата страна, която, ако и в неизвестност откъм сполуката на предприетото дело, застоя са откъм православието.

Между това и гръцкото черковно началство, окопитено от страха си, реши са с насилствени мери да потъпче туй движение и издействува отстранението и заточението на главните деятели на питанието Т. Т. П. П. Макариополскаго Илариона и Преждевелескаго Авксентия. Гърците и въобще противниците на отделяванието от гърците ги блазнеше, че заточението на владиците ще угаси туй движение, като са отчае народа, но, напротив, той йоще повече го разпространи. Предвестници от разни епархии и места пристигнаха в столицата.

*

Представници, както рекохме, от разни места пристигнаха в столицата и, както е известно на читателите, представления станаха пред ц[арското] правителство, но останаха безуспешни за народното желание; за тогаз барем показа са невъзможно нашето от гърците отделяние и припознаванието на черковната наша самостоятелност. Единствения изход, накъдето да са постъпи, оставаше да са приеме предлаганата комисия върху едно споразумение с гърците. Повечето от нашите другари-представници беха противу тази комисия; току ний поддържахме г. Чомакова да убедим другите си събратя в приемането ѝ, за която са и сочиниха известните 8 точки.

Ако има някои и сега да сматрят и да считат приемането на тази комисия като едно отстъпвание от правия път във вървежа на черковното ни питание и следовател-

но да го имат като едно сбъркване; понеже, както рекохме, сме били съучастници на приеманието ѝ, земаме на себе си и да отговорим по кои съображения и под влиянието на кои околности одобрихме и предпочетохме този изход, а не просто оттеглюване от работата.

Черковното наше питание беше за нас питание за наследство на правдини в черковната ни история, но за гръцкото черковно началство беше размирица против припознатата политическа негова власт; и самото ц[арско] правителство можеше да сматря нашето движение като едно нарушение на съществующите нареди. Комисията даваше законност на питанието ни; оправдаваше нашето движение и отместяше ни от неприятното положение, в което са намервахме насрещу съществующите закони.

Не беше мъчно да са предвиди неотстъпчивостта на гърците и по туй явно беше, че предложенията на другите наши другари не убягваха, а между туй правдините, които добивахме чрез тази комисия, не бяха маловажни и безинтересни; както от тази страна, която казахме, тъй и в смотрение откъде едно по-добро зазрявание на нашите общини.

Тряба да изповядаме, че това, което най-млого заплиташе черковното наше питание и което беше най-голямата спънка за деятелите на туй питание, беше незрелостта на сичките наши повън общини и нерешителната и подвойничавата постъпка на нашето народно духовенство. Гърците-владици по епархиите не бяха насякъде отфърлени, а че и оттам, дето можехме да ги броим като отфърлени, те имаха йоще привърженици, а то беше една голема сила за противниците ни и не малка спънка за нас. Ужасната власт на фанариотизма в толкоз годишното си владение, като разтлила духовно масата народна; че направила да оживенича раната на нашето утрепване; и тази живеница е схванала най-благородната част на нашето народно тяло — п ъ р в е н ц и т е и д у х о в е н с т в о т о н а ш е. Равнодушието, а че речи и подлостта на първите, нерешимостта, а че кажи, недостойнството на вторите лишиха питанието от онова крепко мнение — необходимото за сполучие на сяко предприятие.

Ако беше са решило нашето висше и нижно духовенство да последува примера на нашите свещеноначалници, то черковното ни питание щеше да са реши от само себе си. Ако сичките български общини са поведяха тъй благоразумно като Пловдивската или са покажеха постоянни и решителни като Софийската, то днес фенерски владици не щеше да има нийде по българските епархии; и властта на гръцката патриархия над българите да е паднала отколе по най-естествен начин.

Решителността на нашите свещеноначалници, деятелността и усердието на цариградското българско население извадиха налице туй наше питание. Ако свещенството ни последуваше примера на първите и външните общини — усердието на Цариградската, питанието не щеше да са протака тъй безплодно. Но за злата ни чест освен Пловдивската, Преславската и Софийската епархия ни една друга не са отзова както трябаше. Не сбъркваме, сякаме, ако да речеме, че и туй право, което ни са даде да заседаме на комисия с гърците, спечели ни го постоянството и решителността на речените епархии. Без това белким и дотолко не би са зело в призрение нашето питание, а при такваз постъпка на сяка една от епархиите какво трябаше да очакваме?

Освен тежките борби противу външните неприятели на народността ни е на подзетото ни питание; при речените пречки и затруднения, причиняваните от помежду ни, деятелите върху черковното ни питание имаха йоще и тежкия подвиг към безсребреността. Казано е, без сребро не става никое добро, а ние не сме са научили йоще да жертвуваме и туй е една от причините, които вкараха питанието ни в по-други път.

При самото съставяние на комисията почти сичките представници, никак или твърде слабо поддържани от епархиите, бяха принудени да са развърнат кой отдето бе дошел. Развръщанието на повечето представници и незаменяванието с други въззима гибелни за питанието последици. Повечето от епархиите, като немаха вече свои си представници, останаха като изключени от задружното действие върху питанието и лишени от известия върху деяниата на комисията и въобще върху течението на работите, те или охладяваха и са напущаха съвсем от да земат участие в питанието, или възуповани на останалите представници, че те вършат и ще свършат сичко, оставаха равнодушни към сичко, без да подействуват даже и в това, което бе необходимо за улеснение на техните действия. И тъй следуванието на таз работа изгуби спасителната задружност и заниманието с нея остана като изклю-

чително право на цариградската наричана община, начело на която остана един от представниците.

Въздържаме са да разправяме каква е и как е съставена тази община и нарочно, като оставяме тука в изложението си пробел, ний минуваме да кажем:

Хлабавите действия на външните общини, твърде дългото протакание на комисията докараха реченатa община в неприятно положение. Тези от нас, които по влиянието си можаха са свършат нещо в полза на решението на туй питание, не показаха воля и ако че не противодействуваха (на млого места обаче и противодействуваха), останаха равнодушно да очакват сичко от цариградската община. А пък тези, които колкото по немат влияние и не могат нищо да свършат, толкоз повече имат присърце да вършат и като им са струва, че е твърде лесно да са вършат таквиз работи, за тях окъсняването на едно какво-годе решение на питанието са разрази в подозрения и в обвинения на връх речената община. Туй окъсняване го оставиха те на бездействие и друго пък искаха да го отдадат на едно съзаклятно намерение. Уж че тази община нарочно тъй протакала работата, за да са умори народа и да легне на предишното положение на работите. Обявяваме са срещу мисълта на тези, които от продължението на работата искат да заключат, че тази община, водена от някои подкупници, са мъчи уж с технически причини да повърне народа пак назад, отдето е дотука доведен.

Ний положително уверяваме, че цариградската община и представниците, които са останали, от таквъзи грях са чисти. Сведенията, които сме събрали и които са оправдават и потвърдяват от други д а н н и, които имаме, изобличават друго едно порочно в тях поведение; а именно, ний ги обвиняваме в слабостта на едно непростително самолюбие, което стана причина на дългото отсъствие на нашите свещеноначалници и свършеното, тъй да кажа, тяхно отстранение от питанието, което те повдигнаха.

Честити сме, като можем да отстраним мисълта за съучастието на сичките членове от тази община в туй неблагородно с е б и ч е с т в о; а злочести сме, като не можем да потулим работите, които заподозряват едного или двама от тях, които с влиянието си отстраниха и отблъснаха сяко предложение, за да са даде общо прошение за завръщанието на свещеноначалниците ни от заточението им. Ний не обичаме да дрънкаме на халос за такива работи, изваждаме на лице това, в което сме добре известни. Последната постъпка, направена за таз цел, не оправдава ни най-малко нечистата им совест; защото тя стана, от една страна, по принуждение от сичкото българско население в Цариград, а от друга — от срам и от очи, като сполучи един само человек, мимо тяхното противодействие, да издействува завръщанието на Н[егово]Преосв[ещенство] г. Паисия за Халки. Обладани от непомерно самолюбие и самонадеяност, за да пожънат току-те славата на славното дело в отделението ни от гърците, боящец от завръщанието на свещеноначалниците, за да не останат в сянката им, са главната причина на тяхното несъобразно със службата и с длъжностите им поведение, което парализуваше незаметно питанието.

Вероятно една обща постъпка, побудена от тях, за освобождение на свещеноначалниците ни, щеше да бъде сполучлива и тяхното завръщание щеше да даде други ход на работата и улеснило би во млого решението на питанието ни. Без друго, тяхното влияние на общините по въи и въобще върху духа на сичкия български народ щеше да бъде млого по-силно; сега работата остана като посебна. Няколко частни представници не могат да представляват сичкия български народ. Първи двигатели на туй черковно питание Т.Т.П.П., те са и единствените прями представници на народа. Небрежието прочее и ненаденнето на тяхното освобождение е последната и най-голямата погрешка, която направихме ний в туй питание.

Ний предпоставихме това кратко изложение на питанието, на черковното наше питание, за да можем от него да извадим прямо и разумно заключение за сполучие. И тъй от преднаведените погрешки, които видяхме, че обавиха, нащърбиха и повредиха питанието ни, тряба да извадим тези спасителни уроци.

Първо, да затулим уши насрещу сяко иноверно внушение за променение на вярата си.

Второ, да са стегнем, за да са опрем по-деятелно на фенерските покушения, които ще направят, за да на подчинят изново.

Трето, да проводим нови представители от сяка епархия с общо прошение за освобождението на свещеноначалниците ни, с които ведно да се следува, докле са реши черковното ни питание.

За нас нема спасение в менението на религията ни,

защото с това ний са отричаме от преминалий си живот, който е сичката наша жизнена сила и без който ний не можем за надълго да останем живи. Ако останем да са колебаем между два пътя и да са двоеумим, ще дадем възможност на неприятелите си да на раздърпат и да парализируват нашата народност.

За нас нема спасение в примирението ни с гърците и в новото подчинение на фенерското гръцко черковно началство; защото началата на туй черковно началство, омраза към природните сношения и любоначалство дотолкози са вкоренени в характера на неговите служители, щото истинно религиозна свобода и естествено и мирно развитие за съществуването на нашия народ е задокрай невъзможно.

Нашето спасение е в нашето постоянно противение на сяко ненародно влияние и възможното ни засега действуване е в съвокупното ни опирание на гърците-владици, които ни е изпроводила до нине и ще ни провожда по нине гръцката черква.

Тряба да знайме предварително, че с интригите на гръцкото духовенство ний може и да пострадаме от тях, както едно време са случи в Търново и сега наскоро в Неврокоп и в Охрид, но не тряба да са отчайваме. Ц[арското] правителство най-после ще разбере и ще послуша молбите и ще оправдае домогванията на препредания нему български народ. «За един арапин цял арабистанлък не съсипват», казва една турска пословица; за една шепа гърци фенерци ц[арското] правителство нема да съсипе цел български народ. Но българския народ тряба да са държи дружно срещу неприятелите на народността си и да не действува тъй разчепкано както до нине, един вика, други не чува, един се старае, други хабер нема, един прави, други разваля; едни пъдят владиците си, други се смиряват с тях и ги приемат, други пък стоят равнодушни към сичко и чакат като да стане от само себе си някоя работа. Работите не току че сами не стават, ами с такъвзи вървеж повечето са развалят. Ще оправдае ли постъпката ни ц[арското] правителство и ще ни послуша ли, като ни гледа тъй несогласни в действията ни и невъодушевени синца от една воля? — Никога. . .

Ако са познаваме, че сме българи, ако ни е мил рода ни, ако ни е свидно отечеството ни и ако имаме към него барем толкоз почет, колкото сайгия правят и безсловес-

ните гадини на мястото, дето са ся родили, да го не калят, то длъжни сме днес да са въодушевим от едно желание — да си добием потъпканите от гърците черковни правдини, от една воля — да отблъснем нашествието на гърците владици в отечеството ни.

[Гайда, г. I, бр. 13 и 14, 30. XI и 14. XII. 1863 г.]

[НЕ ЩЕ ДА ТЪРСЯ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ ОТ ДРУГИГО ОСВЕН ОТ СОВЕСТТА СИ]

Автора на статията «Смешното и смехотворците» поискал и на работа да покаже колко е добре изучил той този предмет, за който толкоз надълго говори. В един отговорен член (в 34 брой на «Съветника») той поискал да бъде смехлив, тоест да пише смехливо, и докарал го наистина майсторски да стане сами смешен и за смях. Искал да са покаже, че е и той un personnage plaisant* и ето члена му го показва, че е наистина plaisant personnage**. Не намерил, горкия, с какво друго да разсмива читателите си, ами с бръмбарите и брумбалите, които царуват в главата му.

Далеч от да е истинен комик, като посяга на комизъм, той пада в онуй унизително положение, за което сам говори в реченатa си статия, сиреч да става маскара на тези, които ище да разсмива; и минува в реда на тези, на които той отдава почетното име сойтарии.

Вместо да отговори на нашите забележвания, вместо да обори нашите доношения, той сманголява туй, за което не му изнася да са говори, и са впуща по обичая си на лични нападения: улавя ся о изтърканото вече онуй оръжие на безконечните си клевети в неправославност. И какво нещо е този негов от 147 реда отговорен член?

* Забавна личност (фр.)
** Смешна особа (фр.)

Груби думи попара
и клевети камара.

Без да са улавяме да са надфащаме с него на грубости, ний го оставяме в позицията, в която са е влостил, и минуваме да са оправдаваме пред читателите от черните клевети на този чернодушен клеветник.

Най-първото, у което са улавя да ни окривява, е туй, че сме спомогнали да са развратят немалко невинни български душици със сладострастните и безнравствените песни на песнопойките си.

Де го търсим ний, де са обажда той! Клетника клеветник, като търсил по син небе и по дън земя какво лошо да намери да ни прикачи, иде да ни постави в грях и туй, дето сме песни писали и печатали! Но не рачи ли ни каза господство му кой е този народ малко-млого просветен, който да нема барем по няколко издания от сякакви песненици и песнопойки. И има ли такъв някой народ по света, който не разводя уста да си потананика и да си попее в радост или в жалост? Питаме, преди появението на нашите песнопойки тези развращаваните невинни душици дали са не развращаваха, като пееха «аман-аман» и нейсе, «психи му, пули му» и нам какво си, «иди доди либе ле, ела довечера» и други сума, при които нашите песни са цветие? Най-подир само ний ли сме от българите, дето сме песни вадили, писали и печатали? Първо, защо г-н автор от по-напред не са е обадил срещу тази съблазън? Второ, защо са не обръжи и против другите подобни нам развратители, но само срещу нас са втренча? Разбира са, че благородния той нравственик е обладан от худородната онази страст, от злобното онуй чувство, с каквото вече може клевети да са мъчи да ни унизи и да ни направи лоши пред света. Ето псведение, по-безукоризнено от това нашето, дето сме песни писали.

Господство му не допуща да са вадят песни и да са пеят, че са били развращавали невинните души, не допуща да са покрусват суеверията, че са била подкопавала вярата. А как ище? Да бъдат хората неми като безжизнени мумии, безгласни като риби и само от един естествен инстинкт да са управляват; ище да бъдат хората будали, суеверци, да вярват, че мъртвите са не стопяват,

а че и вепири и върколаци биле могат да стават! Ний със сладострастните си песни развращаваме невинните души на възвишена любов; с проповедите си унищожаваме последното благочестие на народа да не вярва вепири, таласъми, веди и самодиви. Това като осъжда господство му в нас, на какво ги наставлява? С говедонравственейшите си поучения иска да възвиси человечеството до скотско благородство; с мужикословеснейшите си проповеди иска да направи българите йоще по-груби, дебели и неуклюжи, с една реч — животни, които секи може да ги покара, да ги поведе и да ги върже на яслите си. Ето едно служение, по-непорочно и по-свято от това, което ний изпълваме в нашето периодическо списание. Прекрасен подвиг!

Хапали сме, казва пак господство му — хе-е някога си — разни честни лица. То не е лъжа, но тези честни (?!) лица не са други освен тез, които искаха да обезчестят българския народ, и те са фенерлиите гърци-владици и тези халосаните дейци на нашето под тях подчинение. Тях сме хапали ний и ще ги хапем и днес, и утре, верни на служението си, бранещец интересите на народа си. Г-н автор и редактор на народния вестник има и той истото служение, но е от онези хаймани хаплета, които за коматче хлебец въртят опаш и пред не стопана си и които, като са заложат на един сукман, закачен пред къщните врата, остават по цели нощи да лаят на него като на тат и разбойник, а срещу истинните татие и разбойници, които подкопават и разбиват народната къща, не джавнова барем. Хапят и те и ръват биле, като ги прифане понякога беса, а че не видят и кого хапят и кого ръват. . .

Мъчили сме са, казва, със статиите си в «България» да поколебаеме религиозното чувство на съотечествениците си в полза на унията. Да са оправдаваме за туй не е нужно. Статиите ни са наяве и секи може от тях да види и да познае за какво сме са мъчили. Работите ни са посилни от злобните клевети и коварните уверения на г-на редактора.

Помислили сме най-после с един покаян член в «Ц[ариградски] в[естник]» да са омием от греха си, за да са удостоим да влезем в числото на представителите. Шашкън редакторски адвокатлък е

това. За да помрачи и най-явственото доказателство на нашата преданост към православието, иска да преиначи излиянието на нашите чувства и да им отдаде цел своекористна, но глупешки лукавнува господин р[едакто]р. Никой не са е удостоявал помежду нас да са избере за представител по някакви си членове, секи от представителите наши биде избран по личните си достойнства и по доверието, което имал към него народа, който го е избрал да го представлява. Но и тъй, както ище да каже г-н редактор, ако положим, че е работата, то пак подир толкози грехове, които ни приписва той, като сме сполучили с един само покаян член да са омием и да са удостоим да влезем в числото на представителите, то показва явствено колко по-горе стоим ний от него, и оживаме доверието на народа; когато при сичката си безгрешност той, със своите скапани статии не са удостои за друго освен бой да си спечели. И удостоил са би той да получи напълно заслужената си награда, ако да не беше сколасал да побегне и да са скрие. Ако да не бихме са намерили ний грешните да уталожим обидения и праворазгневения срещу него народ почтения в него време редактор на Книжиците, щеше да са горди сега с ордена на народното благоволение.

В представителското си звание, продължава да бръщолеви още злодушния клеветник, преобръщали сме мнимото си родолюбие и мнимата си преданост към православието като стока, която са продава за пари, и в таз търговия дошли сме чак дотам, щото да отидем и в Гръцката патриаршия да искаме възнаграждение, че сме съдействували за развалата на унията.

Известното на сички мое оскудно поминување и прехраната на челядта ми в потта на лицето ми са необоримо доказателство за оправданието ми против сичките от този род злобни клевети. В Гръцката патриархия ние стъпихме на тръгванието си от Ц[ари]град, но далеко не с таквази цел, каквато г. р[едакто]р подмята, нити с таквази даже, с каквато отива днес върховния от прехвалените негови благонамерени народни деятели (six). Патрика знае сам и ще помни, доде бъде жив, наградата, която му ние искахме. Хора достоуважаеми, по поръчение на които направихме ний туй посещение, могат да засвидетелствуват за нашата невинност, но ний ще кажем, че немаме нужда от свидетели. Поведението ни срещу гърците както

от край си, тъй и след то насетне и до нине, което и сам г-н редактор изповядува, че е непримиримо, отблъсва сяка клевета и дига сяка причина за подозрение на постъпката ни. Г-н Редактор е искал белки друго да подметне, а че подметнал Гръцката патриаршия, посвенил са, както са види, от своите си грехове, но аз няма от какво да са свеня. Ако съм направил някаква заслуга на народа си, тя не ми е навязана освен от религиозната ми совест и от ревност за общественото добро; не съм и направил белким нищо повече, отколкото съм бил длъжен да направя, и затуй нито право имам да търся, нито съм пък търсил, нито ще да търся възнаграждение от другиго освен от съвестта си. Ако да съм служил аз на народа си сѐ за награди, по системата на някои от модата родолюбци, то да съм и заличел колко-годе, но аз не мога освен със сиромашията си да са пофваля. Ако да съм продавал вярата си на друговерци и народството си на гърци и на московци, не щях да бъда туй, което съм днес, тоест сиромах, но независим. Без да имам на краката си някакви друговерски клапи, без да съм заплетен в гръцките мрежи и без да съм уловен на московска въдица. Действувал съм и ще действувам свободно това, което ми са вижда, че е полезно за народа ни и в интересите на държавата.

Верен на господаря си, искрени на народа си, предаден към вярата на предците си, единственото ми желание е да им служа доколкото ми иде отръки, без да съм политически чужда м а ш а и без да бъда религиозно пустосвят и суеверна ханжа.

[Притурка на Гайдата, г. I, бр. 13, 13. XI. 1863 г.]

[КОЙ ЩЕ НИ ПОМОГНЕ, АКО САМИ НЕ СИ ПОМОГНЕМ]

Този път нема да повтаряме и да подмятаме какви са гърците и какво правят те, кога дойде за народни работи; читателите нека си наумят какво сме казвали ний за тяхната щедрост към издаванието на книги, на вестници и

на други по книжовна част работи и нека го сравнят с това, което ще преговорим за нашите съотечественици.

По-първите ни хора, туй чорбаджи-такъмъ дето са, като бъде за инат помежду си, готови са и сичкия си имот да прахосат, сал да си изпълнят ината; но помени им да жертвуват нещо за обществена полза, а! Аз съм толкоз предстоявал, аз еди-де съм толкоз нещо прикарал, еди-какво добро, знаш... ако да не бях аз... нека сега пък и други да направи! Парите, дето са похарчили за инат или за да покрият грабителствата си, че и тези, дето са им ги изяли непочтени длъжници, искат да ги покажат, че са жертва за обществена полза! Или ако им са е случило действително да са дали веднаж някога си някой грош за нещо, мислят, че с едно яйце са облажили сичката чорба на родолюбивите работи, та не трѣба вече за нищо друго да са дава и да са помага; затуй и като му поменеш за нещо друго, той сѐ туй ти подмята и та отпраща с празни ръце.

Средна ръка дето са хората ни, за салтанат и за моди нищо не им са свиди, стига да му са пришушне от къщи за някоя нова багателa, джирт, кесията са развързва, ама от страна ти викай му колко щеш за нуждите на общественатa полза, ех! От туй какво излязва? — ти казва и завързва кесията. Ами от модите що излязва? — като го попиташ, дига рамене от по-напред и подир: «Не са чумери и не подсмърча жената», пришепнува ти и та заминува.

Долна ръка, туй дето ги казваме простите ни хора, той ти не отбира какво е туй таквоз вестник, ако има някоя парица, залага са на механата и си ги изпива; или ги издава на чорбаджия за рушвет да му помогне уж да осъди комшия си, защо оскубал на мисирчето му опашката; ама за някое общо добро счупена пара не можеш изчопли от ръката му.

Младите и те с шепа ги пръскат и по кавенетата и тук и там, ама като им поменеш за общонародна полза, «да дават старите, че имат», ти казват.

Старите, като им поменеш, «да дават младите», казват, «ний вече не можем да печелим». И тъй, тоз за туй, онзи за онуй, като са извиняват и едни на други като облягат, работата за поддържание на обществените интереси остават само на малцина по-разбрани хора, които, като са уморят, дръписват са и те и виж, че сяко общополезно предприятие са запушило. Таквиз своекористни и за общо

добро немарливи като сме ний, каква преднина ще възимат народните ни работи? Кой ще жертвува за едно, за друго, че и за поддържанието на обществените органи? Кой ще ни помогне, ако сами си не помогнем? Шепа народ гърците 30—40 вестника поддържат. Шест и седем милиона народ българи два вестника и половина не можем да поддържаме: на два милиона и половина души един вестник са пада и него не можем да охархорим!

Някои от гръцките вестници са обязателни на владиците да ги земат и да плащат за тях; ний владици нямаме барем от таз страна да ни подкрепят и колкото ги имаме, и те, като приемат по два, по три гръцки вестника, за български не само пара не дават, ами още ги и преследват. Калугерите ни, освен твърде малко на чет лица, останалите са научени да просят от народът, а не народът да проси от тях; и пак ръцете им са вощени, каквото залепне от тях, не са отлепя да падне на хаир. Свещениците ни и за тях е казано с една ръка благославят, с друга земат и тъй нема с коя ръка да дават. Подир туй кой остава да дава? Остават само едните учители, те да пишат, те да четат и те да плащат за вестниците и за други книги; чунким са цъфнали и завързали и те, чунким сме ги обсипали и пресипали и тях, като ги пъдим, като им намаляваме цената и най-подир, като не им плащаме!

Ако да беше тази наша неподатливост от икономия, от почтена спестовност, нямаше да е чак толкоз свидно за народната ни чест, но то не е тъй. Кога е работата за неща съсипителни, каквито поменахме по-горе, за неща, които не са за наша народна полза, там сме най-първите щедри подавници; доде ли работата до наше си народно добро, там си струваме оглушки и ръцете ни остават свити. «Наша Дойна за люцките й ройна», го казват него туй хората.

На гърците-владици пълним джобовете бол и бол и на други толкоз просяци пълним торбичките с цели неначопленi пити, а нашето сираче, на клетият си народец ни сухо коматче не му подфърляме.

Колкото хаджии имаме из България, да би имали вестниците ни толкоз спомощници, можеше да са поддържат йоще 10 и 20 български вестника; ама зер да дава челяк пари за вестници и за книги и да чете и да са ползува не става такъв хаджия, каквито хаджии искаме да бъдем ний, ки!

При другите разноски, които правят нашите поклонници, кога ходят по манастири за хаири, да са напиват и да правят кеф, ако да отделяха по някоя пара да купуват и по една-две книжки за децата си, то би нашата книжнина колко-годе осветлила народното ни лице; ама ей такваз е тя нашата досущ Марина работа. Тя, като кумувала, че на тъпана грош дала, а за булката кръст немала.

Таквизи сме ти ние: на гърци-владици, на лъжци-просяци, за инат, за салтанат, за моди, за угоди, за едение, за пиение, за игри, за кеф да правим даваме и наддаваме, а за общополезни неща са вкаскастяваме; затуй народните ни работи никак не харосват, но като те не харосват, то и ний ще видим ли някога добър ден? Никога.

[Гайда, I, бр. 15, 26. II. 1864 г.]

[ГРЪЦКАТА ПАТРИАРШИЯ ЛЪЖЕ]

Чували сме няколко пъти натропвания от страна на гръцкия печат, че българската журналистика безцеремонно, грубо и много остро са изразявала за гръцкото духовенство и за гръцката народност. И ний понякога сме са смисляли за туй нещо, но сякога сме бивали принудени да следуваме този път, приговарящец поговорката «искам да са посветя, ама дявола не ма оставя».

И как да пишеш, и как да говориш добро за таквиз хора, които като са на дотолкоз онеправдали от сяка една страна, че и до този час не престават с лъжи и с различни клевети беззазорно да на зачернят пред светът и пред правителството йоще.

Да речем, че ний сме лоши, груби, невъзпитани и необразовани както тряба, но защо тези учените, добрите, почтените и нравствените хора си служат с непочтенейши средства да воюват срещу нас? Укоряват на като недобромислени, проповядуват ни, че е срамотно и грехотно лъжата, а ний видим, че тях не ги е срам ни грях да лъжат безсовестно и да на клеветят. Секи ден идат с делата си да на уверяват, че за тяхното народно почтенство лъжата

и клеветата не са нещо безчестно и грешно, но са необходимите преимущества за тяхната пренепорочна нравственост. Смело прочее можем да кажем, че «Византис», която пуща таквизи лъжи, каквито видяхме, и като бълва таквизи клевети връх нашите еднородци в Русе и в Букурещ, друго не показува освен преимуществата на народният гръцки характер, и пак че е строг последовател на безукоризнените начала на това съборище, на което би честита и орган да стане.

Нека са не придръпват привержениците на това съборище от заключението, което правим за него. Думите ми тука не са дрънкание на халос, но са факт, който не можем да смълчим; защото ако сме българи прости, както на наричат, нека не на имат пък, че сме говеда и пасем трева.

Преди една година кажи Търновската епархия беше отпратила една жалба до ц[арското] правителство, в която са жалваха от митрополитът си гъркът Григория, че не е достоен, нито способен да ги управлява духовно и да ги наставлява според званието си, защото освен другите му недостатки той йоще и езикът на стадото си не знае. Ц[арското] правителство, послушно на молбите на своите поданици, отпраща тази жалба на гръцката патриаршия, за да ѝ покаже нейната към българите несправедливост. Но патриаршията що направя? Засрамя ли са от неправдите си? Зема ли пред очи барем от тази страна да задоволи праведните притязания на тези, на които тя насилствено са натрапя за майка? Далеко и не! Ожесточена в преследованието и на най-явствените правдини на българския народ, тя са не подвоява и непобоява да прибегне и пак на обикновените свои средства — да лъже. Кого? Царското правителство; да наветува, кого? Тези, които има йоще безочливостта и чеда свои да ги нарича.

Отговаря п р о ч е е на ц[арското] правителство гръцката патриаршия, че жалованията на търновските епархиоти са «в и н и о г р е с я х», защото владиката им ние го знаем, че той от 25 години насам знае чисто български и откак е стъпил в Търновската епархия, той в черквите им сѐ по български служи и им проповядва.

От тази по-голяма лъжа и клевета бива ли? На таквоз време и при таквизи обстоятелства с таквиз лъжи като си служи нашата лъжлива и лъжовна майка, как ще каже

правото? И тази нейната искреност като гледаме ний, как ще да са уверим на нея и занапред?

Царското правителство според този патриаршески такрир и отговори на търновските епархиоти сега с последното иродие. Патриаршията мисли белким, че с този лъжлив такрир си е вече свършила работата да задържи Григора в Търново и да изкара епархиотите лъжци пред правителството, но тези тъмни и мрачни години, когато тя затуляше и заграждаше на българите пътят към трона на любезния им господар, са вече минаха и търновчените ще сполучат да докажат на правителството, както доказаха и на местните власти в Търново, че г р ъ ц к а т а п а т р и а р ш и я л ъ ж е. Защото не е нещо скрито и покрито, секи може да види и да са увери, че Григорий кадрй от Метелин, грък митрополит в Търново, знае български колкото знае дядовът Семчов катър ингилишки.

[Гайда, г. I, бр. 15, 26. II. 1864 г.]

ИСТОРИЧЕСКИ ПИСМА ВЪРХУ БЪЛГАРСКОТО ЧЕРКОВНО ПИТАНИЕ

I

(Цариград 1864, Юния 7.)

«. . .За поповете, сиреч за мирските наши свещеници, най ще сполучи челяк, ако каже, че тях ги няма никакви на туй питание отгоре. . . Между народът има една приказка за тях да казват често: «попят са от слободия, за да напиват те най-напред плоските». Било ли е някога си тъй, не зная, но сега можем да кажем, че няма таквизи или че са твърде малцина тези, които да ся попят от слободия. Повечето от сегашните наши свещеници са попове от неволя, и те са са запопили или за да могат по-лесно да прехранят голямата си челяд, или пък без да щат сами те, от чорбаджиите някои са настояли да ги опопят де по

инат, де по умисъл, дано с попството да им са изплатят по-скоро. . .

Гъркът-владика, без да го боли сърцето за черквата, за вярата и за народът, за да земе пари и да има, според неговото казвание, едно мекере повече, опопва когото му представят, без да попита биле знай ли да чете или не. И тъй за какво добро можеш да ся надееш или каква облага ще видиш от хора, на които четивото е от п о м и л у й м я до о к р о п и ш и м я; от хора, натоварени с дългове и с многочетна челяд, притискани и притеснявани, от една страна, от владиката, от друга — от чорбаджиите? Де са събира нему в главата му да мисли за черковно питание, за йерархия и за нам какво си? Той, като ги чува даже, като че го е страх да не бъде нещо, което да направи йоще по-теготно неговото и тъй тежко и усилно състояние. Нашите свещеници, ще свърша най-подир, освен да раболепствуват на чорбаджиите, да треперят на владиката и да ся повинуват на своеволствата му до крайно унижение на званието им, друго и не знаят.

Колкото за калугерите, те от някоя страна са малко по-слободни и ви имате право, дето казвате, че от тях са очаква млого в това време, че те могат да направят големи услуги и на черквата, и на народът си, но де у нас таквиз калугери? Види са, че ви нямате никакво понятие за унизителното състояние, в което е изпаднал този чин тука в нашето отечество! Ако бихте посегнали да сравните важният и достолепният вид на калугерите, които виждате там, дето ви живеете, с мъртводушният и просешкият вид на нашенските калугери, сравнението щеше да излезе млого окайно. Аз, като ги гледам тука на кой са хал, често си преговарям замисловата онази народна песен:

Кажи ми, драго булие лел
Кое й дърво най-здраво,
Коя е гозба най-сладка,
Кое й либе най-вярно,
И кой челяк е най-добър.
Калино, мила булина,
Не имай върба за дърво,
Нито сиренйе за гозба,
Нито юнака за либе,
Нито калугер за челяк. . .

И ви желайте да знаете на кой ум са тези, на които здравото народно мнение им отказва и человещината? И какво да ви кажа аз? Да ви ги фаля — за фаляние място нема, да ви ги коря — тежко ми иде, но тряба да изповядам правото.

Нашенските калугери са и те с калимявки, и те таквиз, хе, дълги и широки дрехи носят; но откъде учение, ако ги потърсиш, научени са само да просят. Бради и глави виждам ги че имат, ама ум и мисъл имат ли, немат ли, не мога ги управи; защото не съм ги съгледал да седнат тъй за нещо народно да са размислят, а че да намислят и да предприемат да го извършат, тъй както да са ползува народът. Повечето от тях не знаят даже и за какво са станали калугери. Иерархия да му поменеш, той ще та пита, че за какво става тя, през пости ли са яде или в благ ден? Като проберем малцина някои, туй от тези, дето са имат, че проумяват уж нещо си, другите, ако да ги потърсиш откъде черковното ни питание, ще ги намериш повечето наклонни към досегашното положение на работите; и ще ги чуеш с една суеверна строгост да са отказват от учението и да отфърлят сяко предприятие за улучшение на чинът им. Види са, че на тези лентьовци им е свиден тоз празен и разпусен живот, който поминуват под халтавото правление на фенерската черква, и боят са от едно по-благоустроено черковно правление, което може да ги стегне с налаганието на строгите длъжности, които има чинът им. Или пък, разтленни от празност, останали са нечувствени към сяко благородно стремление, та не щат и да знаят за какво са мъчат хората, как върви и отива работата на черковното питание. Те гледат само как да си останат спокойни да си са излежават и да не стане нещо да искат и от тях пари; йоще са и нетърпеливи да са умири как-годе народът, за да могат да си подкачат и да си карат те пак просията. Истина, има изключения, но те са твърде малко и калугери достойни за чинът си и с по-възвишени чувства може да ги изброи някой днес на пръстие.

Наспоред населението на България манастирите и днес са наспорени, но комай сичките са кошери, в които само търтеи са въдят; и само Рилский манастир, Зограф и Хилендар пò заслуживат уважение, но и те са далеч от да са направили сичко, що можеха, и за калугерите си, и за народа, на който принадлежат.

Но ще питаш коя е причината на това жалостно състояние на този чин? Не питай мене, но питай тези, които са имат за хитри и умни, като мъдруват, че тряба да си отвъдим първо духовенство достойно и тогаз да боравим за нерархия. Те господиновци като по-дълбокомислещи може пò да знаят, колкото за мене, аз не мога да вярвам, че ще са отвъдят духовни лица достойни, доде са не отворят места за достойни лица. Доде си не добием иерархия, ний не ще имаме освен калугери-просяци; защото ни един за в работа чиляк не ще приеме да са покалугери, за да пасе патките манастирски, или да ходи по просия от врата на врата и да го лаят псетата. Познавам мнозина, които имаха наклонност към духовното звание, и в манастир ходиха да са опитваха да седят, но видяха каква е работата и хайде назад. А малкото тези достойни калугери, които са можли да са вкраднат в това съсловие, са били винаги наветовани и до смърт гонени не само от гърците-владици, но йоще и от простаците свои връстници и сословници.

Неоспоримо е, че калугерите като свободни от житейски попечения, млого могат и особено във възражданието на един кой да е народ да съдействуват за успехът на просвещението; но думата е за калугери, които познават призванието си, които са са зачернили за спасението на душите си и за спасението на народа си, а не за калугери таквизи, които са спуснали бради само да са хранят лесно. Туй са види да го разбира твърде добре и Караказан и затуй са е потрудил да лиши българския народ от възможност да има достойни духовни лица и не е пропустил никога да не преследуват таквизито, които са ся появявали в това съсловие. И тъй благодарение на промислът на гръцкото духовенство нашето духовенство остава за сякога несъбудено в длъжностите на званието си и по невежеството си нечувствено в нуждите на народа. Затуй и днес, когато народът полага толкоз старание да ги извади от туй унизително положение, те остават равнодушни, а намерват са и противодействующи на усилията на народът за доброто им и тяхното отношение в черковното ни питание са характеризува с турската пословица «йокюз бааражаана, араба барър» — наместо воловете колата реват.

Като ви наскърбяваме с таквизи неблагоприятни сведения за състоянието на нашето българско духовенство, струва ми ся да ва чувам, че ще промърморите под нос

да натяквате: кога е тъй, каква независима иерархия искате да възстановите ви с таквизи и за таквизи хора?

Не бързай, приятелю, да осъждаш желанието и движението на тези, които ревнуват за това. Тряба да знаеш, че лицата, които съставят днес гръцката иерархия, не са ни по-достойни, нито по-способни от нашите калугери, в нравствено отношение б и л е, ако питаш, млого по-долни са от тях. И ако че са виждат уж като по-достопочтени по наружност, то е, защото имат в ръка властта на черковното правление и богатството, което набират от нас, българите, в името на тази черковна власт. Властта им над нас потуля донейде своеволствата им и натрупваните пари замазват и заслепяват очите на тези, които имат леснината да узнават беззаконните им и длъжността да ги не търпят; ви разбирате, че думата ми е за чорбаджиите, от които не могат да бъдат утаени злоупотребенията им.

Сичкото преимущество на гръцкото духовенство над българското е, че то има властта и богатствата или йоще и вещинството на макиевелската политика, с която е толкоз прочут техният Караказан. Че гръцкото духовенство не заключава добри и истинни пастири, то е доказано и явно като слънцето по пладне, но тази тяхна нефелия тежи само на нас, българите, и за нас е ухрабна. При сичкото тяхно недостойнство черквата ако да тлее и да са парализува, книжнината им успява, училищата им са поддържат, младите им са изучават и гръцкият народ сяка една година добива по няколко добри граждане, когато за нас и от туй слънчице нема; защото земат от нас хляба и го дават на своите и с нашите камъние нашата глава бият. Колко училища имат, колко ученици поддържат, колко вестници издават, и то сичко повечето е на наш счет, а за нази няма ни звънка от добрините, които си купуват с наши пари. Но що казвам, че звънка добринка няма, а ти не кажа с колата беди и неволи, които от тях теглим! Кое българско училище не е затворено? Кой учител не е запиран и кой добър калугер не е гонен от гърците-владици? И сичко туй е станало и става защо? — За да не даде връх нашата народност и тъй да си останем завеки под тяхното владичество. Затова колкото повече седя, та мисля и размилям върху този предмет, друже, толкоз повече са убеждавам в необходимостта на една особна от гръцката българска иерархия. Защото под черковна

зависимост от гърците нашето духовенство ще бъде винаги презирано и изключвано от по-високи длъжности и без никакво призрение на неговото улучшение, каквото досега ще си остава завсегда унижено и недостойно, а според него и ний таквиз «ни за в клин, ни за в ръкав».

Глава иска, братко, глава, която да върже главите на духовните лица! Глава ище, но от същото тяло. Сяка глава за своето си тяло са грижи и никога гръцка глава нема да са погрижи за чуждият неи труп — български народ. Пази да не сравняваш политическата власт с духовната. Политическата власт в отношение към народа застъпва мястото на отец, който и храни, и брани чадата си, но майката е, която отрастява добри и здрави деца, а черковната власт на един народ е неговата майка. Аз не съм виждал майка мащеха да са грижи за завареницте си като за нейните чеда, а ний сме завареници на гръцката черква и тя нам мащеха и мащеха от най-лошите. . .

Най-после ще повторя пак, да ти кажа, глава нема, или по-право майка нема и майка иска българския народ, майчица рождена — черква народна, каквато имат сичките народи под светлия скиптър на августейшите османски владетели. Дано бог да вложи в сърцето на родолюбивия наш султан да приеме жалбите и да чуе молбите на нашия опропастен от гърците народ!!!»

[Гайда, г. I, бр. 17, 12. IV. 1864 г.]

ЦАРИГРАД, 19 АПРИЛИЯ «864»

Светлите празници на светлото Христово възкресение настават. Звънят камбаните, клепят клепалата да свикват секий православен християнин на светлото тържество. Сички отиват в черква, на секиго на лицето радост и веселие са виждат изписани. Един само православно-християнски народ, ветва на православно-християнското изпълнение, стои като изключен от всеобщата радост на това за сичките радостно тържество и този народ е българският православен народ!

Като без сърце някак отиват българете към черква и ето стоят те там с тъжно наклонени глави и с очи, оборени и насълзени. Черно платно покрива входът на техните черкови; с черно облечени запустените тронове на техните пастироначалници и тихо въздихающа скръб царствува в техните на молитва събрания. Ужас притеснява гърдите на сякого и чувствителна болезн раздира сърцата им при видът на този техен черковен траур, при възпоменанието на тежката обида, която им направи гръцката черква, като ги ръзлъчи насилствено от вожделенните техни пастири и ги остави сироти.

Светло тържествува гръцката черква и вес фенерский мир е на веселие зарад своята над българите победа, злорадо са подсмиват те на нашата скръб и горест. Но жив е наший бог и силен в правдата, а слабо и кратковременно е тържеството на непревдата.

Нека не унива глубокоонеправданий български народ. Нека радостна заря от светлия този ден да проникне в сърцата на сички българи с пълна надежда на милостта и правосъдието на милостивейшия ни господар султана. Че ще видим ний пак нашите свещеноначалници и с тях наедно ще молим бога за неговото здраве и долгоденствие. И тъй, нека празнуваме охолно днес и радостно да запеем:

Боже, царя поживи,
дай му дълги тихи дни,
Нас от гърци избави,
в правий път ни настани. . .

[Гайда, г. I, бр. 18, 25. IV. 1864 г.]

ЦАРИГРАД, 14 ЮНИЯ 1864

С този брой сключаме изданието на първата година на «Гайдата», като дотъкмихме 24 броя и половина. Не смейме да са похвалим с пълно сполучие на намерението си да направим този вестник да задоволи читателите ни, както искахме: но старахме са, доколкото можахме, и надееме са, че ако не делото ни, а то ревността ни да намери съчувствие в сърцата на нашите съотечественици.

Не е да не знаят нашите еднородци, че сяка една първоначална работа не може да бъде както са изискува съвършена, а особено книжевните произведения при младенческото състояние на нашата, както и на сяка друга литература, и туй ни дава право на тяхното снизхождение, за което не ся сумняваме.

Освен туй за съвършено извинение пред нашите читатели ний има да представиме неприятните обстоятелства, които оградиха издание на «Гайдата» йоще от самото ѝ появявание, и трудностите, с които сме ся борили, за да надвием сичките тези противности и да утвърдим изданието ѝ. Не е само това, дето нашият вестник, като беше трънена игла в телата на мнозина, та поискаха да го изпъдят от доброто мнение на народа, и с дерзка ръка посегнаха да го унищожат, случиха са и други вътрешни причини, които повече разстроиха съществуването му и причиниха онова кратко прекъснование на изданието му; но и тях с големи усилия и жъртви от наша страна преодоляхме и не само годишното издание на времето му доизкарахме, но йоще за улеснение на читателите и цената му намалихме.

Сега вече «Гайдата» нема освен от хладнокръвието и от равнодушието на публиката да са бои; те са, които могат да я съсипят, както напротив, благоволението и усърдната помощ са, които могат да подкрепят съществуването ѝ. Ако да съдехме от миналото занапред, ний има на що да ся уповаваме и от що да ся боиме. Уповаваме са на съчувствието, което показаха нашите съотечественици към нашия вестник, и на ревността им, за да го четат; но боим са от нерадението им, сиреч от ихмаллъка им към редовно и навременно изплащание, което е за тях белким нищо, но за нас е много нещо; защото нам само оттам ни са зема душата да надуваме «Гайдата».

Затуй, като приканяме и занапред спомоществуванията на нашите съотечественици, убедително ги умоляваме дано не ни правят такъв вртел като таз година, що ни направиха някои, та на вртят и досега, че ни не плащат. От такъвоз прокопсано родолюбие хич не струва хас «Гайдата», защото то продира пискуня ѝ, спуква мехът ѝ и изкривява ручилото ѝ, а пък тази важна услуга не е за файда нито на Гайдаря, ни на гайдослушателите.

Ний ще си сторим сабур още за някой ден да не правим кръщение на тези вртелници с надежда, че ще са развъртат барем сега на последне време да ся покажат

пъргави на изплашение. Ний сме виждали много работи на света да стават наопаки и от туй лъже на умът ни, че може би тези от читателите ни, които таз година останаха тъй надирничави, занапред ще бъдат те първите, които ще на зарадват с предплащание на спомоществованията си. (Гайдаря си прави устата като габровец за согуч.)

Най-подир, за изпроводяк на тази година, ний изсвиряме едно благодарение на сичките наши читатели и спомоществователи, платили и неплатили (разумява са, ама дето ще платят) иллям саалам благодарението ни е на тези, които са платили, и начатките или каймака на това благодарение ний отдаваме на нашите спомоществователи в Цариград, Габрово, Тулча, Галац, Търново, Свищов, Русе, които с временното внасяние на спомоществованията си съдействуваха най-много за поддържанието на «Гайдата». Дано сега пък занапред сѐ каймак благодарение да раздадем на сичките наши спомоществователи.

Не можем да премълчим и великодушната и щедра помощ, която получавахме на много пъти от Н. Прео[всещенство] св. Софийскаго г-на Доротея. Доста е да кажем, че ако не беше Н. Преосвещенство, «Гайдата», както беше забъркала конците по едно време, щеше съвсем да ѝ са прекъсне пискуня. Според положението и състоянието му неговата помощ ни направи да благоговееме пред поведението му. Ако сичките наши еднородни архиереи, колкото ги имаме, ся покажеха тъй щедри към «Гайдата», ний не само бихме изплатили гайдарския си борч, ами бихме и посребрили «Гайдата». Ако пък сичките архиереи, що са под цариградския патриарх, речеха да облагодетелствуват «Гайдата» тъй богатодаровито, то «Гайдата» щеше да е в състояние да си направи и тя на Фенер един сарай, не по-долен от други калугерски сараи, и да ся обтяга вътре герине, герине: сал психопедията щеха да ѝ са ексик и намясто таквоз добро щеше да свири без пари. Де тоз късмет о нашите съотечественици! Тогаз щеше да стане насякъде по тройна България Великден, на сяко кюше щяха гайди да свирят и тези, дето искат да слушат Гайди, пък да не дават пари, не щяха тъй да са подмъкват мълчешката изпод ручилото и не щяха да мигат както сега, като чуват тези натропвания, ами щяха сербез, сербез да викат: свири, мари Гайдо, и госпожа Гайдо, биле щяха да ѝ казват.

Ний подрекохме това на някои от тези архиереи, а те

са отвиха, та ни казаха: посвири на българите да фанат да ни дават пак пари, каквото ни даваха отпърво, и ний да ти позлатим «Гайдата»; я пък посвири на власите да ни повърнат пак златното руно и да та обсипем с жълтици. «Не земат, рекох аз, вече ни българите, ни власите и с габрòва пищялка да им свириш. Ако да земаха те от свирня, аз не щях тропа на вашите чемшир порти, нито щях да мисля отсега, като доде довечера типографина за пари, какво да го лъжа!

[Гайда, г. I, бр. 24, 15. VI. 1864 г.]

ЦАРИГРАД, 20 ЮНИЯ 1864

«Зафащанието и изкарването на сяка работа», казва гръцкия вестник А р м о н и я, «извършват го волята, голямата тази нравствена сила, и решителността, която е лостът или двигателът на волята. Когато тези двете са дружно споследуват, и най-мъчните работи стават найлесни.»

«Колкото за първото», продължава речения вестник, «никой не може да забаши природната наклонност на народа (гръцкия) към общеполезните неща; липсува ни само второто — решителността, и поради тази липса между другите неща лишени сме и от млого. . .»

Тези думи предпоставя поменутия вестник като предисловне на онова, що сторил да каже на своите еднородци за промишлените съдружества или компании, върху които ище да обърне той вниманието им. Тези думи ни доде да повторим и ний, като сторихме да кажем на нашите еднородци за последната фаза на въпроса, върху която искаме да обърнем вниманието им.

Черковния наш въпрос излязва пак от ръцете на гърците смачкан, оклоцан и обезобразен до немае къде повече. По свойственото тям безчеловечие те, както извадиха едно време очите на 15 хиляди българи, които им паднаха в ръцете, тъй сега и на въпроса, като падна в ръцете им, избалакаха му най-подир очите и го пущат. Нашите читатели проумяват, сякаме, че под очите на въпроса разби-

раме ний народната наша черква в Цариград, на която гърците за ослепение на въпроса унищожават наименованието българска черква. Български народ нема и българска черква в Цариград не тряба да има (!!) Таквоз припознавание на нашите правдини ни дръпнаха гърците и таквоз решение за въпроса ни предлагат!

Не само че ни най-малко сумнение нямаме, но и положително можем да засвидетелствуваме, че отколкото вече милиона са броят българите, от най-голям до най-малък, от белобрадите до самите меконекатни още деца, няма ни един, когото да не интересува тоз въпрос, който да няма воля и желание да са реши той в полза на черковните наши правдини. Ще рече, че и ний имаме наклонност към общеполезните дела, имаме воля, но другото, дето го рекохме на волята лоста — решителност, дето казва «Армония», че го нямат уж гърците, у нас има ли го?

Ний усетихме, че сме лишени от нещо, познахме, че сме обидени от гръцката патриаршия; показахме воля и желание да наваксаме това лишение, но подпряхме ли както тряба с лостът тази наша воля, туй наше желание? Веднъж като са уверихме, че нашето желание не е противно на черковните закони, и като вече по законен път представихме нашите жалби и прошения на императорското правителство, тряба ли сега да са отчайваме от ожесточението на гърците? Те са показват решителни в отказването си да ни не устъпят нищо, на това ний тряба ли да са покажем нерешителни и да си останем пак тъй да са колебайме, да са двоим и да са чудим какво да правим? Те са решени вече нищо да не ни дадат, разве ний тряба да са покажем нерешителни и да им устъпим сичко? Но то ще каже тогаз, че ний не сме достойни да имаме това, от което са на те лишили.

Ний сме честити с това, че решението на този въпрос не го очакваме от гърците. Тяхното отказване прочее не тряба да ни смущава, но тряба повече да ни насърчи да приближим йоще повече и да са прилепим до правителството, на което имаме възложени надеждите си и от което сичко очакваме. Нека гърците са перят, че нищо не дават, нека са запъват колкото могат да ни стъписат назад оттам, дето сме направили първата крачка. В нашето желание, като ся облягаме о правителството като о незиблема подпора и като имаме волята си подлостена с решителността да са не вдаваме на гръцкия натиск, ний ще сполучим и ще благославяме честитите дни на Негово Императорско Величество милостивия наш господар султан Абдул Азис.

[Гайда, г. II, бр. 1, 21. VI. 1864 г.]

ЦАРИГРАД, 10 ЮЛИЯ 1864

Умоляваме нашите за Нова година спомоществователи да внесат своите спомоществования незабавно; защото голямо притеснение имаме за пари. Ний вече обръгнахме да свирим без пари, ама нашите сотрудници нямат тази охота. Книги вече и мастило без пари не дават, словослагателите и печатарите на вересия не пипат, а пощата почак не признава. Гайдарският ни кредит е на издъхване и ако спомоществователите не побързат да го сварят с душа и да го посъживят със спомоществованията си, не ще пати добро. Плитката хазна на «Гайдата» отколе ѝ се прогледа дъното; смръкнаха и ланските вересии.

Също тъй молим и ланските вереседжии да внесат останалият си дълг. Стига вече толкоз. Нас зе да на е срам да пълним вестникът си с напомняния. В никой народ ний не виждаме това чудо, през лист през два — дайте пари, платете, а нашите вестници това само и правят. Дотолкоз ли нема честолюбие и у нас? Искаш да четеш вестник? — Плати. Не щеш ли? Не лъжи и не искай да глобиш напразно издателите да плащат поща, да правят и други разноски и тъй да ги опропастяваш и да им отнемаш средствата да могат да бъдат полезни на другите. Това е светотатство.

И днес още сме лишени от изплащанието на 20 листа от Ибраила, 10 — от София, 6 — от Букурещ, 4 — от Виена, 4 — от Измаила, по 3 от Силистра, Сопот, Севлиево, по 2 от Осман пазар, Яш, Ловеч, Калофер, а по 1 от толкоз места. Кога ще ги видим?

Остава ни да са надеем, че тези места барем сега ще ся смислят, та с издължението на тия ще ни зарадват и с нови занапред спомоществования. И ний ще забравим

сичко и ще гледаме да им посвирим по̀ с присърце и да ги развеселим за това, за което ги сега огорчаваме.

При това благодарим на нашите еднородци в Търново, в Габрово, в Шумен и Казанлък, които са отзоваха твърде добре и занапред и прибързаха да на подкрепят с навременното внасяне на с п о м о щ е с т в о в а н и я т а си.

*

Г. Андрей Шашиан (арменец) подарява едно тяло от нашият вестник за кое-годе училище.

Г. Н. Вазов подарява едно тяло за девическото училище в Сопот.

Г. Колю Димитров Узун подарява едно тяло за Кулянското училище в Казанлък.

[Гайда, г. II, бр. 3, 11. VII. 1864 г.]

ИЗЛОЖЕНИЕТО НА НАШИТЕ ВЛАДИЦИ ВЪРХУ РЕШЕНИЕТО НА ГРЪЦКИТЕ СЪБРАНИЯ ЗА БЪЛГ[АРСКИЯ] ВЪПРОС

(Д А Д Е Н О Н А Н[Е Г О В О] В И С О Ч Е С Т В О] А Л И П А Ш А)

За да задоволим любопитството на нашите читатели, ний са потрудихме да избродим това изложение и да го обнародваме. Знаеме, че лицата, които са го подали, имат силни причини да забраняват обнародването му, но ний и без позволението им дерзнахме да го обнародваме, далеч обаче от мисълта, за да го повредим, но с намерение чрез това да ги препоръчим на благоволението на народа, за когото те излагат в опасност положението си, а народът, без да знае техните заслуги, сматря ги като отчуждени от него, та страни и той от тях и даже ненавиди ги като приверженици на фанариотите: нещо във висша степен несправедливо от наша страна. Синца не можем да вървим

в един път, но можем да са стремим към една цел и да действуваме задружно, секий според знанието и призванието си.

Нашите съотечественици не тряба да бъдат къcогледи в обозрението на въпроса. Положението на народа, както и на тези от народните владици е критическо и ако ний са не сближим, не сдружим и не опрем един о другий да подействуваме заеднично против насилството на Патриаршията, нема надежда за добър край на този въпрос. Казваме го: ако ний още така разчепкваме и хлабаво действуваме, гърците ще земат връх над нас и тогаз прощавай въпрос и народност. Тези ще бъдат последните владици от рода ни, които бог знае по кои чужбини, далеч от народа си, ще изгният в изгнание за своите чувства към народа си, а ний ще са намерим в положението на арапите в Иерусалимският и Александрийският патриархат, от които днес гърците и прост калугер не направят, за да нема кой да се домогва на висша степен в духовният чин.

[Гайда, г. II, бр. 4, 25. VII. 1864 г.]

БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ

Бранител. Според обикновеното между българите предпочтение на нещата по големината, що имат, ний мяркахме да отворим приказката си за българските вестници от Б р а н и т е л я т, който е на бой най-големият между събратята си. Но като чакахме до нине да видим йоще някой брой, за да съдим по-добре за неговото направление, и не дочакахме, оставаме за друг път да направим присъдбите си колкото за направлението му, а сега сторихме да изпълним тази длъжност само да благодарим на нашите в Букурещ съотечественици за това общеполезно предприятие. Основанието на един български вестник в столицата на Влахия е предприемание от голяма полза за нашите во Влашко съотечественици; в същото време той може млого да послужи и на отсам дунавските наши българи, ако следува едни начала, съгласни с духът на вре-

мето и съобразни с положението и с общото мнение на поголямата маса от народът, който са намерва отсамнята страна. Но тряба да кажем, че съдържанието на първий брой даде ни малко сумнение за доброто сбъдване на едно таквоз очаквание. То-даде повод на мнозина от нашите да правят различни тълкувания и забележвания върху производството на името на този новопоявен вестник, дали е от българската дума б р а н я или от руската б р а н и т. Нам ни би скрьбно да видим още от първият час да са съставя едно неблагоприятно мнение за един вестник, от доброто приемание на който очакваме добри сетнини. Но надеем са на благоразумието на Букурещката община, че ще обърне внимание на това и ще избави от унижение органът си.

Собствено на Б р а н и т е л я т ний това има да кажем, че като истински Б р а н и т е л той тряба да брани най-напред българският язик, да го не пъстри с таквиз допотопни форми.

Съветникът. Подир Б р а н и т е л я т, на бой като гледаме, върви народният наричан лист С ъ в е т н и к ъ т. Нашите за него присъди са известни на читателите ни. И днес йоще ний няма какво да отнемем от тях. Същите троми мисли, същите дълги и уморителни статии, същото претендирование да има той монополът на съветоподаването, но и същата неусвестност в съветованието са неотеманите негови качества.

За да направи читателите си по-внимателни към съветите, които дава, С ъ в е т н и к ъ т от някое време насам е зел да ги излага чрез източни а п о л о з и, избирани тъй, що приспособението им излязва ако не наопаки, то твърде неделикатно. А п о л о г ъ т за ракът и птицата-рибар (брой 13) не дава комай никакъв разум, а пък а п о л о г ъ т за волът и магарето (брой 13) по приложението си е тъй куриозен, щото не можем да са въздържим да не попитаме г-н Съветникаря: коя роля поставя той за българската публика, а коя зема за себе си, магарешката или волската?

О, Съветниче, Съветниче, каква бе твойта клета орисница, че та ориса да имаш таквиз добри кръстници, да ти дадат таквоз хубаво име, а че да та оставят на таквиз ръце да го обезобразят до таз мяра. Много съвети зе да даваш ти, ама ни един няма за в работа и ни веднъж не си съветувал както тряба и когато тряба.

«На бой, пишеше един от нашите кореспонденти, «Съветникът» е лапни поле, а по съдържанието си е лапни муха.» Право ли е съждението на нашият кореспондент, нека съдят способните.

Българската пчела. Съветникът едно време беше много пробуял в бойното поле на журналната полемика, но като му попрошериха Съветнишката кожа и му дадоха да разумее силата на изхабените свои оръжия, и той, сиромахът току си поприбра раздърпаното манте, налегна си парцалите, с л о ж и в о д е н и ц а т а и са омърлуши. Сега са е развоювала Пчелата. Открай си неразположена към чорбаджиите и към представителите и не знам по какво предубедена и зле настроена против сички, които не споделят нейните мисли в Цариград, тя от някое време насам е съвсем д и г н а л а в о д е н и ц а т а н а г л а в а и е брумнала тъй, що според простонародната поговорка от брумчението ѝ ц е п и с а з е м я и н е б е. Нека я оставим да дере тясното си гърлице за такъв велик подвиг — да изкривява работите, за да има приляг да забива слабото си жилце в тези, за които мисли, че искат да ѝ претурят кошерът. Нека я оставим да насищава своето капризно мщение, толкоз сладкото за нея, щото и смъртта си не жали.

Изначала Пчелата са показа и действително беше един орган благонамерен, съдеше по-благоразумно за работите и говореше по-благопристойно за каквото са заемеше да говори. По това тя беше и спечелила благоволението и доверието на публиката. Но за жалост от някое време насам, както са вече и читателите ѝ забележили, Пчелата, не знаеме, неволно ли отпадна или своеволно отстъпи от началата си и е фанала един път, който я води вън от доброто мнение на секи разбран и благоразумен челяк.

Казват, че матката, или царицата на пчелите, кога стори да са рои, в холомата за появяването си не само престава от да има грижата си за събирането на добър и чист мед, но дохожда в едно раздразнително състояние, щото сичко ѝ бива криво, на сичко я яд и толкоз злъчлива става, щото за нищо и за никакво готова е да излееее злъчката си до капка на кого било да бъде. Дали не е, че и «Българската пчела» са намерва на таквоз едно състояние.

Редакцията на «Бълг[арска] пчела», както може да заключи секи от съдържанието на листът ѝ, сега на пос-

ледно време вижда са да е залисана в други някои занятия, към които е обърнала сичкото си внимание, а е запустила вестникът си; или го кара тъй като ангария, сал да са вижда, че излязва, а какво са пише, какво съдържава, не са ни обръща да погледне. Да сравни барим два от листовете си или две от дописките си и да види колко са посреща това, което говори едната и другата, или това, което са пише днес, с онова, което са е вчера писало. За да са не занимава и тя, или защо, не знаеме, отворила е стълповете му за сичко и за сякого. Кажат ѝ, че извлекли Гюмюшгердана от къщата му, и тя го известява. Кажат ѝ, че изпъдили търновският владика, и тя го известява. Пишат ѝ, че чорбаджиите наветуват параплувната компания, и тя го пише. Пишат ѝ пак, че чорбаджиите спасяват компанията, и тя го пише. Пишат ѝ, че Доротея го не приели во Берковица, и тя го пише. Пишат ѝ, че Гайдарът зел телеграф и отишел при патрика, и тя го пише. Пишат ѝ, че народът в Цариград е във вълнение против представителите, и тя го пише. Кога са обърнеш да погледнеш на известията и на писмата ѝ, що да видиш? Гюмюшгердана си на къщата, търновският владика си на мястото. Чорбаджиите са сете към параплувната компания. Доротей е приет в Берковица отпреди 3 години и до днес. Гайдарът е видял патрикът, колкото е видял и пчеларът папата, а народът в Цариград нито е в ъ л н е н, нито п а м у ч е н към представителите. Но сички тези и други таквизи сума безосновни известия и съобщения ги обнародва Пчелата като известия верни и положителни! Защо? Защото с таквиз почтени съобщители и дописници са е сдобил почтеният този вестник. И такъв чист мед бере той за читателите си.

Редакцията на Пчелата не е изключена и от оная раздразнителност, в която падат, както рекохме, матките на пчелите при роенето си. Отколе излива тя ядът си и злъчката си на чорбаджии и представители, но малко, за което има право и тряба, че по млого, за което не тряба и няма право. Но сега на последне време са вижда твърде млого да е кипнала злъчката ѝ, та бълва тя ядът си против сякого безразбор и за сяко нещо, без да гледа зло ли е или добро. Това разположение у нея като видяха някои Балкапански паяци и тайни скорпии, що са намерват в Цариград, наградиха са около кошерът ѝ, та ѝ заемат ядът си и те и тя вика, стреля ли, стреля, ама против

кого? Ама за какво? Ама с коя цел? То не е работа на редакцията да го разсматря. Там да хулим и да клеветим, че да става, каквото става, нали има с какво да са пълни листът!

Скивне ли на някой паяк да ухапе някого, тича до Пчелата и Пчелата ще му оправи щипците. Скивне ли на някой скорпия да си излее ядът на някого, тича при Пчелата и Пчелата ще ѝ оправи ядилото. Сяка ядовита гадинка до Пчелата тича и тя на сякиго заема жилото си. Иска да псува някой някого, стане пролетар-кореспондент на Пчелата и тя му дозволява, ще каже биле и по словом на псувнята му. Иска ли да клевети някой някого от зоилство или от некаилство, или просто от злодушие, стига да си подреже перото и да пише на Пчелата, тя на часът ще са възправи и свидетел на клеветите му да стане.

И работата е дотам достигнала, щото улеят или кошарът на Пчелата са е преобърнал на хаврус, та кой от де иде, свободно си се изпразня в него, а Пчелата са благодари да раздига този смрад, за да смради повече.

Приятелите и дописниците на Пчелата не са задоволиха с това, дето нападаха на дейците на черковният въпрос за работи, в които едва ли са виновни те. Не бе доста за тях, дето обругаха неправедно толкоз почтени лица. За пълнотата на тържеството на тяхната злоба нужно било, види са, да опозорят пред народа и Г а й д а т а, и Г а й д а р ъ т и ето че и на това са подпретаха те. И на Гайдарът намериха какво да прикачат, че бил станал п о в е р е н в д е л а т а н а С о ф и й с к и я т ф а н а р и о т и н, че п р и е л т е л е г р а ф и ч е с к а д е п е́ ш а от него и ходил или щ я л д а о т и в а п р и с в е т и я т с и п а т р и к. Пчелата, готова и тя да потвърди сяка една клевета на своите соучастници, не са ни посвенява да ни припише намерения противонародни и да ни даде място между съзаклетниците и неприятелите на нашият народ. Като си обяснява твърде лесно това, че е произлязло от фенерското великодушие.

Да опровергаваме тези черни връз назе клевети за пред публиката, сякаме, че то е излишно, защото тя може да съди по делата и по поведението ни; а за редакторът на Пчелата ний нито смеем да си помислим, че ще можем да го разуверим в това, което наклонността на сърцето му и разположението на духът му го правят да верува. Както онзи слепият, който по себе си познал, че другарят му

лапа по две череши наведнъж, тъй и г-н редактор на Пчелата по себе си познава какво действие може да произведе едно чуждо великодушие. Затуй и каквото да му кажем и както да са оправдаваме, той по себе си като съди, сякога ще е разположен да верува, че както той, тъй и секи един може да са изневери и да предава народът си.

Могат ли да веруват сега читателите на Пчелата, че между дейците на черковния въпрос тука в Цариград не са намерва ни един искрено родолюбив челяк, че не е останало ни един, комуто да е мил народът му и комуто да са свидни народните правдини, че сичките вече и предст[авители], и чорб[аджии], и обществени органи станали са предатели и съзаклетници, а само неизменчивият в началата си редактор на Пчелата и неговите, дет са крият под юрганът дописници са удържели почтенството си и току те са останали единствените родолюбци и доброжелатели на българския народ!

Друго нещо, ако Пчелата изобличаваше в дейците на черковният въпрос някои слабости, някои увлечения, непредвиждания или неспособности в дялото народно. Но тъй решително да са произнася и да нарича сичките подкупени, предатели и съзаклетници, това я туря в подозрение, че не ѝ е толкоз чисто намерението. И ако речем и ний да вадим налице задни мисли и противонародни роли, които редакторът на Пчелата и роят на неговите дописници може да мислят да играят в черковният въпрос, твърде лесно можем да отдадем поведението им на един предначертан план да съборят влиянието на по-деятелните хора и на по-влиятелните органи, да осамотят народа, за да можат по-лесно да го предоставят на раздърпване. Ний обаче не сме толко предубедени против Пчелата да ѝ припишем намеренията на езуитите, но отдаваме сички тези нейни бъбартии, да кажем и ний, на неточните сведения, които ѝ са дават от Цариград.

Пчелата няма в Цариград кореспонденти за в работа или които да отбират от работа. Тряба да го кажем, че от някое време насам нейните от столицата кореспонденти са повече таквиз, дето са казват по турски с о к а к с ю п ю р т ю с ю, които, като пълнят улиците, берат своите сведения по наслишки, ловят сяко проронено слово и без да знаят изворът му, дават му значение таквоз, каквото им хрумне, и правят от него заключение по съображения, които съвсем не идат на работата, за която те са подслушали крадешком една-две думи. От тези заключения на недомаслените си корспонденти улавя са Пчелата да прави и тя заключения пък по своите съображения и предубеждения. И тъй, от съображения на съображения и от заключения на заключения излязва туй, че Пчелата пише лъжливи и криви работи и сама себе си компрометира пред очите на тези, които знаят работите, като гледат колко превратно ги излага тя, откакто са те същински.

Желателно Пчелата да са снабдеше с кореспонденти по̀ за в работа и длъжност е на тукашните по-вещи в работите млади, които имат време, да я не лишават от съобщения поверни, да не остава да пише за въпросът било или за друго, само по едни съображения, от някои таквиз недочути и недоразбрани известия, злонамерено претълкувани, и да са води от съображения на дописници таквизи, на които съобразителните сили са виждат да са зле настроени или силно разстроени. Ако ли на Пчелата е по вкусът ѝ да си избира таквиз кореспонденти, които да са крият под юрганът и там, каквото сънуват, да ѝ го съобщават като нещо станало, то нека ѝ са честити.

турция — Хмм. . . . . .

. . . . . .

Да видим! Говори щем и за нея.

Зорниците и двете заслужават. Едната съставя твърде полезно, а другата твърде приятно чтение и ний не остава освен да желачме следуването на издаването им.

[Гайда, г. II, бр. 6, 23. VIII. 1864 г.]

ПИСМА, НЕОСВОБОДЕНИ ОТ ПОЩА, НЕ СА ПРИЕТИ

Намерваме са принудени да повторим тази в секи брой начело стърчаща бележка йоще и с едри слова да я напишем, дано̀ да я назрат и тези от нашите дописници, които донине нѐ са я съгледали или са преструват, че я не виж-

дат. Нам ни е жал и срам за такваз бележка, неприлична съвсем на званието ни, но що да сторим — нашата журналистика не е йоще в положение да изпълня своите обвързвания както тряба. Ний знайме и усещаме, че на кореспондентите си не само за пощата да плащаме сме длъжни, но и за трудът им, дето пишат, са стои по неща, но какво да кажем, като нито нашите журнали имат тези лесинии, нито пък кореспондентите заслужват още тези правдини. Журналите ни далеко още не покриват разноските си, а и кореспондентите не са дошле йоще до туй стъпало да бъдат дописките им общополезни; те са йоще ограничени в посебни работи, в каприции, в дребни мщения. Но не е току тъй злочестината: да угодяваш на дребните страсти на кореспондентите си и да обнародваш сичките причудливи приходи на своенравното им перо, унижаваш журналът си, да са покажеш неугодличав и неотстъпчив на детско-страстните им прищявки, изгубваш благоволението им, а то не е малка загуба за един български журнал. Защото тези, които искат да пишат; те са и които четат, дето ще рече, те са и конто земат журнал, и като са откажеш да не служиш на страстите им, отказват са и те от да земат журналът, та освен това ставаш още и лош, отвън светът челяк. Защо? Защото не си са оставил на секиго, както иска да та води за носът.

Ний ще молим нашите дописници да на пощадят от посебните си разправи и да бъдат по-умерени в съжденията си за обществените работи, а най-много ще ги молим засега да на не задължават да плащаме ний портото на писмата им; защото туй е убийствено за вестникът ни. Ний едвам ли можем да покриваме разноските за издаването и раздаването на листът си, а като фанем да плащаме и външно порто, ша спукаме на Гайдата мехът и тогаз ни за тях, ни за нас. Но пак са връщаме да кажем, че писма не лишени от интересни съобщения и свободни от порто на радо сърце са приети.

[Гайда, г. II, бр. 7, 6. IX. 1864 г.]

ПАНАГЮРСКАТА РАБОТА

От някое време насам разни дописки са появиха в «Съветникът» против злоупотребленията на панагюрските чорбаджии, между които и една дописка за оправданието им. И до нашата смирена «Гайда» дойдоха някои оплаквания връх панагюрските чорбаджии, но ний предоставихме тези чорбаджийски разправи на нашия чорбаджийски вестник — «Съветникът» — и не приехме да са занимаваме с посебни каприции на два чорбаджийски тарафа. Нашата «Гайда», която е повече орган на сиромашта, не виждаше добро за нея в победата нито на едната, нито на другата партия. Вече е казано и доказано, че чорбаджиите не само в Панагюрище, ами и на сяко едно горище, селище и градище и йоще ако щете, и на сяко едно бранище, ханище и Балкапанище се туй са те: улита им колесникът на изяд. Дето да бъде един чорбаджия, нему първата му работа е да подяде сиромасите, то му е нему занаят.* Но има и друго, което йоще сички не знам дали са го разбрали, но което ний от опит сме узнали и сме са твърде добре уверили в него, че тези, които зафащат най-напред да викат връх чорбаджиите, не викат от съжаление към сиромаща, но защото или дял не са им дали от някоя к а р а н т и я, или защото сами не са можли да са домогнат до чорбаджийското кълбо. Ний сме видели и тъй като слънцето по пладне, знаеме таквиз доста домогатели на чорбаджийството, които зафанаха своето поприще от да плачат за сиромаща и да викат връх чорбаджиите, но откак са докопаха и те до чорбаджилъкът, изкараха попрището си до по-дълбоко запъпрование и закопаване на сиромаща.

Простият народ е доказал твърде философски своето мнение за тези работи в приказката за оногози осъденият, когото за наказание намазали го били с мед и го вързали о едно дърво да стои на слънце, без да може да са брани; и когато като [го] нападнали рой сякакви насекоми, та го измъчвали, пътник някой си го съжалил, като го видял на това състояние, и дошел да разпъди насекомите да го не ядат, а вързаният го попитал:

— Можеш ли да ма отбраниш, тъй щото да не дойдат вече на мене никакви насекоми?

— Не мога — рекъл състрадателният пътник, — но

* Виж по-долу в приказките набожният разбойник

колкото за малко [мога] да те отърва от мъките на тези, които са те нападнали.

— Кога е тъй — рекъл осъденият, — остави, недей ги закача, ти по-голямо зло ще ми направиш, ще раздигнеш само тези, колкото да ги раздразниш да ма зажилят изново, или ще разпъдиш тези, които са вече сити, и ще ма нападнат по-гладни и толкоз по-зле за мене.

Затуй ний в тези борби на панагюрските партии не рачихме да заемем органът си ни на една, защото не предвиждахме нищо добро за сиромашта (за доказателство на думите ни, нека забележат панагюрци това и кога дойде време, нека поменат на «Гайдата» песента). Но сега гледаме работата става друга. От чорбажийска борбата става даскалска и ний вече не можем да останем неутрални, защото, както рекохме, нашият орган е орган на сиромашта, между която са броят и учителите според явното им състояние и според поговорката «αὐτοί οἱ λογίωτατοι ὅλοι πτωχοί».

Дописките на «Съветникът», като говореха за изедничеството на панагюрските чорбаджии, подмятаха нещо и за Чолакова, което ни са виждаше странно наистина, защо да месят и него в чорбаджийската попара, но не можахме да му уловим краят и мълчахме. Сега, като излезе на свят дописката от Татар Пазарджик, работата са разбра каква е и ний вече можем свободно да направим своите забележвания, на това отгоре и да изобличим злобният този дописник, който по своекористна цел са заема да клевети другите. Не приемаме на себе си да защищаваме В. Чолакова, а още като сме, както знаят мнозина, онеправдани и обидени от него; но ако и да го мразим ний за поведението му частно към нас, мила ни е правдата и истината, според която тряба ний да го почитаме за достойнството му и за услугите му към народът. Частните обиди тряба да мълчат пред общественият интерес.

Дописникът казва, че г-на Чолакова го приели панагюрските чорбаджии, за да ги запазва чрез вестниците, ако пише някой нещо лошо за тях. И пак че той сторил да извадят досегашният почтен и достоен за уважение учител Найдена Попстоянова и да остане на мястото му той. Обвинение съвсем безосновно, което компрометира повече обвинителят, отколкото обвиняемият; защото ако беше само за запазването на чорбаджиите чрез вестниците, то

* Най-учените — всички са бедни (гр.).

можеше и г-н Найден Попов да го направи. Да са изваждат учители и са заместяват с други, то не става само в Панагюрище, но и насякъде. С интриги изваден учител разумяваме ний, когато са извади един по-достоен учител и да са замени с един по-ничтожен, както обикновено става на млого места по България, а тука ний гледаме, че става противното на това, сиреч изважда са един по-долен учител и са настанява един по-достоен. Това интрига ли е? Г-н Н. Попов сякаме не ще ни са сърди на това, като го казваме; истина и той е добър и способен учител, но при Чолакова той е млого долу, а от това излязва, че не само е осудително, но още и похвално нещо да чуйме, че едно място са старае за възвишението на учебните си заведения.

Но дописникът представя Чолакова като руски агентин, заплашва панагюрските чорбаджии за синовете им и призовава най-после вниманието на ц[арското] правителство да земе мерки за изтреблението на тези агенти, които му са сякога неприятели.

И ний не по-малко от г-на дописника желайме изтреблението на руските из между нас агенти и сами са стараем и другите призоваваме да радят за отмахването на тази зараза из помежду ни. Но не тъй по щението на таквиз някои чудни и дивни даскалетинки, които като са покажат неспособни за важното учителско звание, та искат с клевети да отблъснат по-достойните и да си останат те вечно на учителския пост.

Ний не познаваме г-на Чолакова за руски агентин и затова не земаме на своите данни да го оправдайме и от думите на безсовестният му обвинител. Той казва, че В. Чолаков е руски агентин и има московски намерения, а в същото време казва, че изгубил благоволението на московското правителство и тъй са лишавал даже от дневната си прехрана.

Ако е истина, че Чолаков е руски агентин, то за неполуката само на преселението не можеше да изгуби благоволението на московското правителство и да са лиши от прехраната си, защото това не видяхме да стане с другите руски ангенти, които бяха на таз работа отгоре. Те сички не сполучиха, но не само не са наказаха с неблаговоление, но са и наградиха с чинове и ордени. Чолаков е разве изключение.

И наистина той е изключение, но затова, защото и слу-

жението му беше изключително. Ний знайме колко викаха руските агенти против него тогаз и защо викаха; но негова милост г-на дописник може да не знае, че несполучието на някои от руските агенти в преселението зависи отчасти от поведението на Чолакова. Когато Чолаков, верен на отечеството си, противодействуваше на руските планове и за интересът на общото отечество жертвуваше своите частни интереси, тогази тяхна милост, туй почтените и уважаемите даскалченца и дописниченца, виряха крака нагоре и си пушеха цигарките спокойно, без да имат хабер от нещо; а сега, защото ги изваждат да не са учители, те станаха сичките родолюбци и верни на правителството, а тези, които искрено действуваха за доброто на общото отечество, стават сега руски агенти; защото пречат на таквиз даскалетини да земат пари бадехева.

Ний ще помолим нашите събратя вестникари да бъдат внимателни пред таквиз едни злобни съобщения, които не стават освен за своекористна цел и служат за повреда на общото добро; та и на самите журнали, в които са поместят таквизи клеветнически обвинения, не правят почет.

[Гайда, г. II, бр. 8, 14. IX. 1864 г.]

ЦАРИГРАД
19 СЕПТЕМВРИЙ 1864

Че е умрял въпросът или че душа бере и ще умре, не можем да кажем, но какво прави, де са намерва и как е, ако на пита някой, и него не можем му каза. Защото не от скоро време той е като дългъч, който са гурка в океанът на неизвестността; потъне и загуби ся изпред очите ни за време, ще го видиш изпосле издал ся нейде хе далеч, дето едва може да ся назерква, и пак ся загуби, и пак са подаде, та излезе и близо ся види като да посегнеш и да го уловиш но ето го, смугне ся пак във водата и ако нямаш работа, върви, та го дири, или седни та гадкай де ся намерва той сега по дъното на морето.

Последният път, когато ся мерна пред очите ни, той

беше около освободяването на заточените наши владици; оттогаз ся загуби пак изпред очите ни и ще излезе ли скоро и де ще излезе и как ще излезе, нещо положително да кажем не знайме; а с предположения и прокобения да залъгваме читателите си не е по началата ни.

Сичко, що можем за здраво и положително да кажем ний върху въпросът, това е, че макар и да са пирка той тъй из океаньът на неизвестността, но твърде е известно, че е жив и че няма от само себе си да ся удави, ако ний сами го не удавим във вртопът на отчаянието. Животът на въпросът, както и смъртта му зависи от нас.

Истина неизвестността на неговото скитание е тежка, уморителна; но пред убеждението на едного челяка в правдината на делото му пред постоянството в начинанията му няма нещо непостижимо и невъзможно от възможните на този свят неща.

Тамерлан, прочутият татарски завоевател, казвал, че най-добрият урок за постоянството бил научил той от мравиете: «Веднъж, казва той, като не сполучих в едно предприятие, та бях принуден да бягам и да ся скитам, скрил ся бях в едно пусто здание и там, когато най-тежки мисли на отчаяние раздираха сърцето ми, съгледах тамо до мене как една мравя, натоварена с едно зърно жито, възпираше по дуварът, за да го занесе на гнездото си; когато да превали и да влезе в гнездото си, тя падна долу наедно със зърното. Единадесят пътя възлязва тя с товарът си до онова място и единадесят пътя пада долу с него, но не ся напусна от намерението си, на дванадестият път сполучи и внесе зърното в гнездото си.»

Ако една мравя, за да пренесе едно зърно жито на гнездото си, показва едно таквоз удивително постоянство, колко повече постоянство тряба да покажем ний, които сме същества разумни и старанието ни не е за едно зърно жито, но за едно свято нещо, което са касае до духовният наш живот?

Този черковният наш въпрос, който тука от някоя година насам на занимава и за който толкоз ни са стеснява душата, че не са решава, дали е една такваз работа, за която тъй лесно тряба да са отчаем? Не, то е една работа, която изисква сичкото наше внимание и старание, то е една наша свещена длъжност, която ни са налага от вярата ни и от християнската наша совест. То е едно от

онези богоугодните и спасителни дела, които секий, който вярва в будущият живот, е обязан да ги изпълнява.

Фанариотските тези деспоти и духовни наши тирани не са ли те, които ся поругаха с нашите святини, които обърнаха вярата Христова на търговия, които вързаха словото божие и запустиха черквите ни и ги обърнаха на вертеп разбойнически? Не техните ли гнусни примери и беззаконни дела разтляват и развратяват и вадят народът от вяра секи ден? Прочее маловажно и нищожно нещо ли е да ради человек за възстановлението на вярата в назначението ѝ или е вън от християнските длъжности да ся старае някой за развръзването на божието слово; или е осудителна ревността за отмахването на тази съблазън? Никак. И не само, но нерадивият и равнодушният към тази света длъжност е повинен пред бога и ще дава ответ за това свое нерадение и равнодушие.

[Гайда, г. II, бр. 9, 19. IX. 1864 г.]

ОТПЛУВАНЕТО НА ПАРАХОДЪТ ЗА ВЛАДИЦИТЕ

Часът около пет в събота откупеният параход (в който бяха са навезли до 60—70 души българи от сяко едно място, дето имат тука свърталищата си, например от Балкапан, от Фенер, от Ееджи хан, от Чорапчи хан, от Галата и от Хамбаря по десетина души) отплувахме за Измит и стигнахме тамо вечерта часът на 12. Половината от нас на часът излязохме и са упътихме към домът на Н. Преосв[ещенство] г-на Аверкия. Н. Пр[еосвещенст]во беше вече приготвен да тръгне, но жителите измитски, които бяха чули за похождането му, бяха са събрали да са простят с него и не можаха да ся разделят. Българите, от една страна, бързаха също по-скоро да го земат в параходът. Това представляваше една умилителна гледка; най-подир с молби и подканяния часът на един и пол[овина], със свещи и фенери, придружени и от жителите,сведохме Н.

П[реосвещенст]во на скелята и качихме са на параходът. Досега сичко беше мирно, но като отплува параходът и ний видяхме между нас едного от вожделените наши пастири, толкози ни додраже, щото комай сички захванахме да пейме и да са веселим. Времето беше хубаво и морето тихо. Негово И. Величество беше този вече на Кьошкът си, що е по-долу от Измит. Царският параход пред Кьошкът беше обнизан с кандила, които в мракът на нощта представляваха едно фантастическо явление. Когато са изравни нашият параход срещу Кьошкът в морето, синца станахме прави и като запяхме царската песен, на три пъти пресичахме пеянието и силни ръкоплескания извикахме «Да живее султан Абдул Азис» и това са продължава, доде изминахме това място. Оттамо цяла нощ като плувахме, сутринта часът къде два стигнахме на Муданя (скелята на Бруса). Н[его]во П[реосвещенст]во г-н Иларион беше стигнал от вечерта тамо и не са бавихме повече от три четвърти на часът, но щом влезе и Н. П[реосвещенст]во в параходът, отплувахме за Цариград. Двамата сподвижници и състрадалци архиереи са срещнаха на кувертата и са прегърнаха; и двамата плачеха от умиление, а ний ги гледахме, обладани от едно чувство радостно вкупе и умилително. Но като влезоха те в камарата, тогаз ний са заловихме да изплетем и да обкичим параходът с венци и зелени вейки, които бяхме отрано приготвили, и тъй пеящец и радващец са приближавахме Цариград.

Като са насочихме към пристанището и погледнахме на мостът, с голямо почудване видяхме да бяха са събрали около хиляди души народ българи, десетина каляски, 5—6 коня чакаха отвън моста да земат старците и да ги заведат тържествено на българската черква. Между това 3—4 варки и каичета на посрещнаха и викаха да ся запре параходът, но параходът ся извезе на мостът, народът с нетърпение наваляше да влезе в параходът да види и да поздрави свещеноначалниците си, но начаса научихме скрьбното известие, че с втора заповед от страна на правителството е забранено днес на владиците да излязат в Цариград и тряба да са отбият насреща на островите. След няколко минути недоумение и размишление за избягване на сяко нечакано приключение теглиха параходът на Сарай-бурну, двамина от нашите първи хора, що бяха дошле на параходът, отидоха при Н[его]во Височество

Али паша да ся молят, дано позволи да ся заведат владиците на българската черква.

Часът беше около единадесет. Народът, като видя, че параходът са оттегли, зачуден, нажален и заплакан, зе да са разижда; които бяха останали още, като съгледаха, че параходът спусна желязо срещу Ешил-кьошк на Сарай-бурну, тези, които бяха на коне, ударихa по сухо, други с каици потеглихa нататък, навчас параходът са намери обиколен от 1000 и 1500 каика, сички искаха да излязат на параходът, но не им са допусти, освен що някои са прекачиха вече както можаха и навлезоха, но пак си отидоха. Часът по един, тези, които бяха отишле при Н[его]во Височество, дойдоха и донесоха позволение да са заведат владиците на българската черква. И тъй на един и половина влязохме в каици и по два извезохме са на Фенер. Беше тъмно и никой не знаеше за това поизволение и за пристигването ни на Фенер, затуй и нямаше никой други освен живущите в българската черква. Учениците от българското училище дозеха най-напред и излязоха, та посрещнаха владиците, пеящец царската песен и викащец «Да живее султан Абдул Азис!» Известието за идването на г. Т. П. П. разнесе са като с електрика по сичките краища на Цариград и ето отсякъде на коне и с каици запрелитваха българите. Цяла нощ песни и веселби са чуваха около българската черква и народът са събираше повече и повече. Днес и този час народът сѐ приидва. Това е един добър урок на Гръцката патриаршия, която от заминаването на параходът за владиците не е прекъснала заседанията си и донешенията си пред правителството да интригува и да са мъчи да възпре завръщането на владиците. Нека види и познае, че тя никога и с никой начин не ще може да отклони съчувствието на народа от пастирите му и както не може някой силом да стане мил другиму, тъй и не може накара другиго силом да намрази някого — «зорлан гюзеллик олмаз».*

[Гайда, г. II, бр. 10, 28. IX. 1864 г.]

* Насила хубост не става (тур.).

ТРЯВНА, 3 НОЕМВРИЙ 1864

На този час като не сме в Цариград и не знайме как са и как отиват там работите, колкото за тях не можем да кажем нищо положително на нашите читатели, че и това, що казват другите тамшни вестници, не можем ни да го потвърдим, ни да го отречем. Това само можем да кажем, че колкото ни наскърбява туй, което чуваме, че е станало и става, толкоз повече на нажалява туй, дето гледаме, че от вестниците, които ся издават тамо, единът ся мъчи да затаява събитията и да намалява важността на следствията им, а другият ся сили да ги изопачава и да ги увеличава. И това го броят те служение на народните интереси!

Ний са имахме за честити, като не ся намерихме в Цариград, да не наскърбим читателите си с тези неблагоприятни известия, които научаваме от другите вестници, но колко по-злочести излязохме, като ся намерихме повън, та видяхме с очите си неприятното впечатление, което направи между нашите съотечественици известието за събирането на патриаршеските дългове. Предпочитахме на това време да не бяхме и вестникари, за да не съобщаваме тази скръбна новина, но намерваме ся на туй звание и не можем инак, тряба да го кажем и казваме го.

Нашите съотечественици на по-млогото места осърнаха навчас от туй известие, останаха смаяни и като отчаяни от милостта на милостивото царско правителство. Тях ги очудва постъпката на правителството, като, от една страна, имат пред очи освобождението на заточените наши владици, на което гледат те като на една голяма милост от негова страна и благосклонност към нашият народ; а в същото време имат пред очи и повелението, за да ся платят дълговете на Гръцката патриаршия, на което гледат те като на обида за нашият народ, а благоволение към Гръцката патриаршия. И чудят ся те и с ум са бият кой път да фанат, как да сторят и какво да правят в това положение на работите. Те са крайно огорчени.

При сичкото съчувствие към огорчението на нашите съотечественици ний не съчувствуваме на тяхното малодушие, нито споделяме тяхното обезсърчение в надеждата на правителствената към нази милост. Ний вярваме и

уверяваме сичките наши съотечественици, че императорското правителство в правосъдието, в своята за поданните си промисъл, не е имало и няма на сърце ни на час да помисли и да предприеме нещо, което да е неправедно и обидно за нас верните и по-млогочислените негови подани.

Ний са отрекохме от Гръцката патриаршия, изкаяхме ся и изплакахме ся на правителството от нейните неправди, отказахме ся да земем участие в издължението на тези икономически за нея дългове с пълно убеждение на нашите правдини и на неговото правосъдие. Ако царското правителство е намерило за благословно и подир това да участвуваме пак в издължението на тези дългове, то не ще бъде без причина. И ний не можем да кажем не давайте, както не можем да кажем и давайте.

Нашата длъжност е да уговоряме и да придумваме нашите съотечественици да бъдат по-спокойни и да изражават само разумни требования с опазване на пълно уважение към редовност и законност, което не пречи на народа да излага пред правителството справедливите свои желания и оплаквания.

Милостивото царско правителство във високата своя милост няма да отфърли понизното прошение на своите покорни раби, ако поискаме от патриаршията да ни каже с кое иждивение за доброто на българският народ е задължена тя и кое е числото на дългът собствено за черковното ни управяне. Защото да са дават дворни одължителни записи на Мисе Яни или на Мисе Кози, за да си правят патриците тарафи, да ся пъдят и да ся гонят, това не е черковен борч.

И друго. Гръцката патриаршия в издължението на черковните наричани дългове, като приема началото на мложеството от населението на православните, приеме ли истото начало и в правлението на черквата, защото инак било би вопиюща неправда — кога бъде за пари давание, да дават българите, защото са по-млого, а кога за управяне на черквата — да я управят гърците, защото са по-малко. Ако гръцките епархии имат предпочтение за в правлението на черквата и в употребението на доходите, защо да го немат и в даването за разноските в поддържанието на това правление. Ако българите са длъжни да участвуват в изплащанието на тези борчове, защо да немат право според плащанието да ся месят в наредите за управлението? Или не тряба да участвуваме ний според даждията си в правлението на черковните дела, за да имат гърците пълна свобода, когато им скивне, пак да задължняват помежду си и ний да им плащаме!

Ще бъде наш грях, наша вина както ако речем да са противим на царската заповед, тъй и ако смълчим неправдите на Гръцката патриаршия и ги не открием пред нашият правосъден господар. С пълно уверение на правдолюбивото и правосъдното негово за синца ни промишление ний сме сякога покорни на високите заповеди и готови сме и имота си, и живота си да жертвуваме за него, без да помислим, че ще бъде простено на гърците на неговите дене да на употребяват като илоти.

[Гайда, г. II, Допълнение към бр. 10]

ЦАРИГРАД, ОКТОМВРИЙ 1864

Работите, що ся случиха през таз неделя, заслужават вниманието на нашите съотечественици и изискуват зрялото им размишление върху нашата с гърците черковна разправа.

Главното е това, че както вече знаят сички, нашите свещеноначалници са вече свободни от заточение. Това тяхно освобождение как дойде и как стана, различно са разтълкува, разказа и писа по вестниците, секи си обясни туй нещо според както му даваше ръка неговото възрение, според както му изхождаше на работата и според каквото е можал да научи и да разбере за туй нещо.

Гърците го отдават на неспособността на патриарха, католиците и католичествующите — на едно споразумение на представителите с патриарха и гледат на идването на владиците като на преместване на местобиването им и продължение на заточението им. Но ний тряба да знаеме, че владиците са съвършено свободни и тяхното освобождение зависи съвършено от милостта на царското правителство към българският народ, а от никоя друга причина.

Нашите владици са свободни политически от правителството, без да са свободни черковно от Гръцката патриар-

шия, на която те по свободата на съвестта и осветена от евангелието припозната вече от законите на държавата не могат да бъдат подчинени. Това сичко, що можем ний според положението си най-добре да знаеме и за положително да известим.

Да додем сега на течението на работите.

От наша страна, сиреч от страна на владиците ни и на българите в Цариград, нищо не ся подействувало и нищо не ся е предприело да ся действува, ний още ся радваме на царската милост и продължаваме още да си я честитим взаимно. Но гърците шават. Като приядено от змия ся превива духовенството им, като попарени от въглен подскачат миряните им.

Гръцката патриаршия, откак е дозела за освобождението на нашите владици от заточението им, не е п а т а к с а л а ни за минута. От оназ събота още, откак отплува параходът, за да ги доведе, тя е на тръне. Цяла нощ срещу неделя заседанието на Синода не са е разиждало и в неделя пак те ся събирали и дваж и триж на совещание. И заключенията на тези совещания не са били други, освен клеветни и наветни доношения на връх българите пред Ц[арското] правителство. Патриархът и сам лично, и чрез дейците си е представил на Портата излиянието на чувството на българският народ в посрещането на владиците като нещо опасно на спокойствието на православното население в столицата* и последствие на тези доношения останаха българите лишени от сполуката да посрещнат свещеноначалниците си, както желаеха. Но и таз горчива почерпня от немилостивата си мащеха прегълнаха и чакаха умилостивението ѝ.

Но напразно. Злобата ѝ е непримирима. Тя е решена да закопае своите доведеници. Тя не премисли да фане един път по-изходен и по-изгоден за управлението на православната черква, на която ся глава нарича, но служи на страстите на гръцката народност. Не като стадо словесно, но като кукла бездушна иска да има тя българите — играчка на своите каприции. Тя не може да трае ни два дни да гледа българите да ся радват вън от едно вековно огорчение, което им е ввалила; не търпя да гледа под влиянието на едни любими нам пастири заякването и съживяването на религиозното ни чувство, което са е парализировало и е замъртвяло под влиянието на ненавистните нам силом налагани пастири. Но ето нови клевети и навети от нейна страна и нови беди и нещастия за горкият наш народ.

* Наистина гърците бяха нагласени да произведат някакъв метеж при тържественото посрещане на владиците и сам аз, като излязвах най-напред из параходът, според потребата на една работа, ся срещнах в изходът на моста с един кефалонитин и чух руганието му и заплашванието му, но мене работата ми мя не оставяше да дам внимание на псувните му, а гавазинът, който мя придружаваше, му не даде време белким да приведе в дело заканванието си. И по това аз вярвам, че те вардеха тамо с лошо намерение против владиците. Но бог осуети помислите им.

Во вторник сега сам патриархът наедно с двамина от синодалните владици Критският и Никомидийският* ся представи пак на Портата да иска отстранението на владиците от българската черква на Фенер с лъжовни обвинения, че уж те, нашите владици, против обещанието си служили в черква, правили попове и са канели уж да правят и владици. Последствие на тези нови клеветнически доношения и настоятелни изисквания правителството бе принудено да привика нашите тука по-първи хора и да им каже нуждата за преместването на владиците на друго място.

Тези, които не знаят вътрешното лице на работата и в какво отношение ся намерва Портата към Гръцката патриаршия, като чуват и виждат това, могат да влезат в подозрение за истинното освобождение на владиците; но тука няма нищо подозрително. Истината е, че снизхождението на правителството среща тежки препятствия в ожесточението на патриаршията. И от това работите са шерени.

От една страна, ний приехме от правителството една милост, а от друга, патриаршията ни накара да изпием препълнена чашата на срамът и на безчестието пред цял свят. С волята на правителството ний доведохме владиците си, а по волята на патриаршията сме принудени пак да ги развождаме от място на място и от дом на дом като немили-недраги. Правителството ся докарва с българският народ като с чеда, а патриаршията иска да го има като пачавра, като отрепка и дето ще, там да го зафърля!

Фенер било патриаршеска епархия и не бивало да живеят там нашите владици даже и като не владици!

* Самият той, който беше дал на подпис на правителството с други още 17 владици и млого други от първите им миряни, че българските владици са неправедно осъдени на заточение.

Патрикът не търпи нашите владици в епархията си, а ище от нас да търпим ний неговите по епархиите си! За нашите владици няма място на Фенер, а неговите владици ся разхождат г е р и н е-г е р и н е по България. Дали е санким това от глупавината на патриарха, или е от хитрината на българите.

Но какво ще каже туй, че патрикът не ще нашите владици в епархията си? На островите иска да ги проводим или нейде на друга епархия. Утре може със същото право да ся дигне и другият грък-владика да ги не ще в епархията си и тогаз ний къде ще денем владиците си? И коя епархия не е под ведомството на един патрик, който ся нарича Вселенский? За да ги махнем да не са в епархията му, ще рече да ги турим в л у ф т-б а л о н и да ги държим на въздух вън от неговото неотемлено стяжание. Но като ги не ще той в своята епархия, защо не на остави да ги приберем ний в нашите си епархии? Защото по туй начало, с което той ище своите владици да ни натрапи, а нашите да отфърли, имаме право и ний или да му натрапим своите владици, или да отфърлим и да изпъдим неговите. Като не ще владиците ни, той ще каже, че не ще и нас. Толкоз по-добре. Но ний сме шашкъни, че ся увираме сами в него, и владиците му приемаме и храним ги, и обличаме ги, и почитаме ги, а оставяме нашите владици той да ги дави и да ги тласка където ще.

Подир сичко това могат ли да ся лъжат още нашите българи, че ний ще получим правдини от Гръцката патриаршия и ще братуваме с гърците? Предвиждат ли те следствията на фанариотската политика? Мислят ли как ще излезем от това положение? Досега работите показаха май противното, че да видим отсега.

[Гайда, г. II, бр. 11, 5. X. 1864 г.]

ВЪПРОСЪТ

В последният брой на «Гайдата» ний оставихме двамата наши народни владици в Метохът при народната наша в Цариград черкова, дето бяха ся установили за време след

завръщанието си от заточение. Сонмът пък на другите не наши владици по Фенер оставили ги бяхме на крак против тях да ги дигнат от енорията на патриархът и да ги върнат или изново да ги пратят на заточение. Оттогаз насам ето какво е станало.

Ненашите владици не ги слетя според перянето им да сполучат в неприятелските си замисли. Нашите владици по предложение на правителството своеволно ся преместиха да живеят в О р т а к ю ю, с пълна свобода да ходят на сяко друго място из Цариград, каквото и в народната ни черква, за да ся черкуват. Т. Т. П. П. имали честта да ся представят пред Н. В. Али паша, който ги приел с отличителна благосклонност. После това те ходили на остров Халки да посетят и другият свой сподвижник и състрадалец Н. Преосв[ещенство] Паисия, и днес Тяхно Преосвещенство наслаждават ся на царската милост спокойни и свободни от сяка страна. Това само ни наскърбява, дето чуваме, че Н. Преосв[ещенство] дядо Авксентий бил болен.

Колкото за представителите освен това, що видяхме в «Съветникът», че подали на Н. В. Али паша отговор върху рапортът на гръц[кото] събрание и че на 18 миналого ходели пак при Н[его]во В[исочест]во. Друго по-ново не знайме какво има да ся направили и да правят. Едно от частните до нас съобщения казува: че уж те подали ново прошение на Портата и молели импер[аторското] правителство за едно колкото е възможно по-скоро решение на въпросът или едно уволнение за тях да ся раззидат и това тяхно прошение ся уж зело во внимание. В друго пък писмо от Цариград ето що срещаме: «П р е д с т а в и т е л и т е с я щ у р а т п а к т ъ й н а г о р е-н а д о л у, к а к т о и н а п р е д. П о в е ч е с я з а н и м а в а т д а и з м и с л ю в а т с р е д с т в а, к а к д а п р о д ъ л ж а т с ъ щ е с т в у в а н и е т о с и н а п р е д с т а в и т е л с т в о т о с и и д а у к р е п я в а т б л а г о в о л е н и е т о и п о в е р е н и е т о н а н а р о д ъ т в т я х с и, о т к о л к о т о д а п р о м и ш л я в а т з а о б щ и я т ж ъ р т в е н и к (!). А к о д а с я б я х а у л у ч и л и... Л ъ ж ц и т е н е п о ч и т а т, н о д а л ъ ж а т т е с а м и з а д л ъ ж н о с т г о с ч и т а т.»

От тези две противоположни известия ний нито едното можем да потвърдим, нито другото да повярваме. Поме-

стихме ги само за да покажем как според таквизи едни съобщения от столицата могат да са съставят различни мнения повън за служението на представителите и как става, щото едни от съотечествениците ни ся намерват повечето излъгани, а други секога недоверчиви. Както нашите повън съотечественици са любопитни и нетърпеливи да знаят какво вършат представителите в столицата, тъй и жителите на столицата не по-малко страдат от таз болест. Но понеже представителството не е ковачлък, че да работи цял ден и да чука и да хлопа, та секи да го чува, и не е като да изкара една брадва или мотика, че да я отфърли настрана и да каже: «Ето това изработих», любопитарите ся впущат на догадки и секи според собствения си взгляд на работите и според разположението си към представителите прави съображения за делата им. И тъй ся разнасят слухове безосновни: ако на добре, а то прекалено, ако на зле, а то пресолено. Тези слухове кажи, че сами по себе си са нищо, но в последствията си са вредителни, защото ввеждат неопитните в заблуждение и тъй ся разстройват и побъркват млого работи.

Какво прегледахме ний, нашите съотечественици ги мъчи и ги смущава млого протакането и продължаването на въпросът — нещо, което нема никаква важност, като премислим, че в столицата, както и по други места, има частни давии, които са за нищо и само между две лица и ся гледат по съществующи закони, а че пак ся протакат по 5, по 10, че и по 15 години, а тука давията е между два народа и ся гледа по съображение на миналото, на настоящето и на бъдущето; тъй като е, може ли тя така лесно да ся скъса?

Празна глава мисли, че е сичко лесно.

Но лесното става опако, несвесно.

Постоянство само, твърдост в намерението и твърда надежда на правдолюбивото правителство и нека никой ся не сумнява, че въпросът ще ся реши в наша полза.

Въпросът е народен, а не представителски и представителите не могат да го сбъркат, както искат някои да кажат, или и ако стане или по незнание, или умишлено да го сбъркат, народът може твърде скоро и твърде лесно да им смъкне представителското манте и да си го оправи. Но докато е тъй, тряба и ний, отсрана що сме, секиго едного да го боли сърцето за общият интерес и секи да ся позанимава и с народните работи, а не тъй да оставяме

сичко връх едного или връх двама да го вършат, а ний секи да гледа само своята си работа и да ся не интересуваме повече, освен когато го прискяса навремене нещо някого да ся изпъва да вика връх тях, че не щяло тъй, че не ся вършело искрено и нам какво си; а че като ся навика добре, да зареже пак сичко и да остава да вършат работата пак тези, които са осъждани като неспособни.

Въпросът е народен, рекохме, но сяка една народна работа е также работа на сяко едно частно лице, което принадлежи на тоз народ, и то ся казва народност. А народ той, що народност нема, кръгявам се, но напредку спрема.

[Гайда, г. II, бр. 12, 24. XII. 1864 г.]

ДЪЛГЪТ КЪМ ГРЪЦКАТА ПАТРИАРШИЯ

От «Съветникът» ний най-напред научихме какво са направили и как са ся отговорили софиенци за издължението на този дълг. От «Гайдата» пък и от «Турция» разбрахме мнението и разсужденията на търновчаните пак за него. По-подир видяхме пак в «Съветникът» отговорът на севлиевците. Сливненци, казват, отговорили най-напред, че в техният град, както и по каазата, не ся намерва ни един грък и затуй няма кой да плаща гръцки борч. И по-после пак да видим как ще постъпят другите поглавни епархиелни градове и ний сме готови да ги следуваме. Нещо подобно на туй ся отговорили и шумненци. Какво ся отговорили по другите места в България, каквото в Русе, Видин, Ловеч, Враца, Свищов, Силистра, Тулча; тъй и отвъд в Тракия, не е йоще явено, или ний на тоз час, като пишем за това, не знайме. От чувание само доземаме, че насякъде българите са отговорили, ако и уклончиво някак, но доста ясно, за да ся разбере, че те са неразположни да направят това добро на Гр[ъцката] патриаршия, сиреч да ѝ платят борчът.

Две места, само до днес дето знайме, са ся изразили без забикалки и са казали прямо, че за гърците пари не

могат да дадат. И тези места са от Варненската епархия— Пазарджишката кааза в Добруджа, и Везир-Козлуджанската тамже. Места незначителни между другите градове и може би на млозина неизвестни, места, които заслужават вниманието на секиго както по прямодушието и откровеността си, тъй и по искреността и привержеността си към имп[ераторското] правителство.

Мюдюринът във Везир-Козлуджа, като разфърлял данта за дългът на патриаршията съразмерно според населението на сяко село, свикал селяните да им раздаде пусулите и да иска да внесат означеното количество, но селяните му отговорили, че като им остава йоще толкози сума да плащат на царското даване, не могат да оставят него настрана и да тръгнат да берат пари да плащат гръцки борчове. И след това пак на принужденията и заплашванията от страна на мюдюрина те отговорили: «Можете да на запрете, можете каквото щете да на направите, но на гърците пари не даваме, не на карайте. Искайте за правителството и ако не дадем, тогаз на наказвайте.»

В Пазарджик пък векилинът на тая кааза, Хаджи Иван Джумалията, така е отговорил изпърво на мюдюринът, а после и на каймакаминът: «Сиромасите казват, че не са длъжни ни една пара на патрика или на някой владика. Когато ги познавахме, сѐ сме си плащали напълно, и никога не е останало от нещо някоя б а к и я да им даваме. На царщината млого пътя е оставало нещо бакия да плащаме, но на гърците — никога. И когато царщината е смилявала сиромасите и им е харизовала бакиите, гърците-владици им са продавали бакърът от къщи, чергите им, брадвите им варънджа са продавали и са си земали парите. Нека кажат кога не сме си платили, да покажат от коя година и от кой калем сме длъжни ний на патрика. Не ний, но той е нам длъжен. Три пътя, помня аз, казал маститий старец, как сме давали и м д а д и е за патрика. Освен редовните даноци на владиците силом са земали от нас за патрик-хане, за балаклии и не знам какви си бонтии и ни една счупена пара не сме видели досега да ни ся върне или да ни ся върне или прифане отнейде. Царщината, дето е царщина, и войска храни, и други толкоз м а с р а ф и прави да на брани и пак като зе имдадие, върна го и го прифана на народът, а тези, какво правят тези пари, дето ги зимат? Войска не хранят, дженк с някого нямат, за д о в а сирмия не им тряба, отде са заборчлели? Къде

са прахосали парите, а дето събирали от фукарата, че товарят пак нас да им плащаме борчът.

Ний ся молиме, рекъл най-подир дядо Хаджия, на правителството да на не с о й д у р д и с в а на тези гърци, които земат пари от нас, та ги проваждат по Мора и по чужди хора. Те не щат от нас да има между тях в мезлича им, да не знайме къде дяват те тез пари, затуй и ний не можем да даваме пари, като не знайме какво стават.»

Тези и други таквизи намясто приказки е изказал пред местните власти векилинът на Пазарджишката кааза и ги е убедил в правдината на българите да не дават на гърците пари.

Според С ъ в е т н и к ъ т в Пловдивската епархия не била стигнала йоще заповедта за събирането на определената сума за издължаване на патриаршийният дълг. И според както ся от дописката разбира, и там не са разположени да сторят туй добро на Гръцката патриаршия да ѝ платят борчът. И не само това, но тям им са щяло, ако има някак прилег, да отворят давия с патриаршията за 12 милиона и половина гр[оша], които в разстоянието на 30 год. е издавала тая епархия на гръцките владици и на Гръцката патриаршия. Да подирят какво са станали тези пари и за какво добро на черквата са дадени.

В Македония българското население от 13 каази в Солунският санджак изпратили представители до управителят на този санджак да ся молят пред правителството да ги отмени от самоволната и незаконната заплата на този Гръцко патриаршийски борч. И що е любопитно, че и гръцкото население на тези епархии ся отказва да плаща борчът на патриаршията си. Гърците са искали наедно с българите да подпишат прошението си за това, но тези дирните не приели и направили прошението си отделно.

Във Воден, дето чорбаджиите, придумани от владиката, склонили били да принудят народът да плати парите за патриаршийският борч, селяните от сичките села ся събират и като ся явяват при мюдюринът, раздират си и ризите пред него, викащец а м а н до бога от Гръцката патриаршия. Мюдюринът ги поканил да проводят от своя страна представители до пашата в Солун и там да ся отговарят, и те проводили двоица.

[Гайда, г. II, бр. 12, 24. XII. 1864 г.]

[ДОПИСНИКЪТ НА «ТУРЦИЯ» КАЗВА, ЧЕ СМЕ ОТКРАДНАЛИ ЕПИСКОП]

В 13 брой на «Турция» добросовестният неин дописник от Т. Пазарджик счел за нужно да ся обади йоще веднъж и да повтори добросовестните си клевети срещу г-на Чолакова, та като не му ся видяло за доста само това оклеветение, той ся обръща и връх нас и не само че иска да на натовари с грехът, че уж сме запазвали и оправдавали някои си чорбаджии (нещо, което нам през умът ни не е минувало), ами ся мъчи йоще да изкара и нас руски агентин, като привожда за доказателство на това х а й д у т л у к ъ т н и (!), че сме били откраднали и завели в Русия някакъв си епископ. . .

Дописникът на «Турция» знай и казва, че сме откраднали епископ, а не знай кой е той и как му е името, ами туря точки или капки! От капки епископ кой има да е крадял на светът, че да откраднем и ний?

Но може би негова милост да загатва за нареченият патриарх на соединените българи, за когото по ненавист някои от последователите на унията пуснаха приказка, че ний сме го отвели в Русия. За това ний отговаряме на г[осподст]во му, че: епископ или патриарх не е сребро или злато, че да го скрийме в пазва или в джоб и да го отмъкнем; нито е кълбо или друго таквоз нещо, че да го свийме и да го турим в торба или в чувал и да го отнесем То е жив челяк и челяк не какъв-годе, ами епископ, патриарх, обграден от последователи и придружени сякога от свита, тъй що да ся открадне действително патриарх не е тъй лесно, както да ся каже, че е откраднат. Той можеше да повика, като го крадат, неговите последователи, свитата му можеха да усетят, щяха да чуят, да видят, още и да уловят този чудният кради-патрик хайдутин.

И за какво можеше да ни притряба толкоз този унияторски патрик, че да ся турим да го крадем? Какво става от краден патрик? Или ако ставаше нещо и ако да бяхме изнамерили ний туй ново изкуство да крадем патрици, не бихме ли предпочели да откраднем гръцкият патрик,

от когото тегли сичкият български народ, а не тогоз, който беше противоположен нему и на когото пребъдването в Цариград беше за в сякой случай интересно за нас, които ся борим против властолюбието на Константинополският гръцки патрик.

Най-подир ако този епископ или патриарх е бил такъв, който може да ся краде, и ний действително сме го откраднали и сме го завели в Русия, то ще каже, че и тези, които преди нас го водиха в Рим да го правят патрик, са го откраднали и без негово съзнание са го водили и са го патричили. А такъв един челяк, който ся оставя на едни да го крадат и да го водят по Рим и който доде тука и ся припознай за патрик, че подир два дни ся остави да го краде други и да го води на въз друга страна, такъв хубостник, ще кажем ний, който ся е заел да играе таквази роля, да ся оставя да го крадат днес едни, а утре — други; прекрасен подвиг е сторил този, който го е поподир откраднал и го е махнал отсред да отърве и народът от съблазън, и правителството от главоболие. Да, прекрасен подвиг, но ний не можем да ся пофалим, че сме го сторили.

За отдалечението на унияторският епископ от Цариград ний сме негли и толкоз повинни, колкото и за отстранението на Цанкова и на Ваклидова, а тях ний нито ги крадяхме, нито ги в Русия водихме, но просто говорихме им онова, което бяхме длъжни да им говорим.

Ний за неотменна длъжност сме имали сякога да не щадим увещанията си към сичките наши съотечественици, за да ся не поддаваме на чуждо влияние както ни на католишко, ни на протестантско, тъй не и на руско, но да бъдем както и бащите ни, привержени към вярата на отците ни и верни на императорското правителство и ако нашите увещания и убеждения са подействували на някого, то ний сме сторили таквози престъпление, за което вярваме, че няма да на обеси правителството според злобното желание на нашите недоброжелатели.

Но сичката тая баснословна история за краденето на унияторският епископ не е друго освен една разтуха на излъганите последователи на унията и една голословна причина за клевета връх нас от силните в злобата си, но слабите в домогванията си наши клеветници — человеченца, на които на страстичките ний никога няма да пристанем.

Нашите противници ги блазни белким, че като ни подметнат такваз една меча кожа, ще на уплашат и с набежданията си ще на накарат да смълчаваме техните низости и да не осъждаме техните заблуждения; ето, казваме им, че са излъгани. Ний не сме от тези хора. Ний няма да ся откажем от да ги изобличаваме, защото познаваме, че сме длъжни да го правим това, и защото сме уверени, че с това не само не грешим в поданическите си длъжности, но йоще и служим на правителството, като разкриваме истинното положение на работите. И найподир, защото таквози едно публично клеветене и от лични страсти злобно нападане връх невинните царски поданици не е служение в интересите на правителството, не е дюсчеси едипсизлик и кюлханелик!

Зер сега Юрдан Ненов и други подобни нему интриганти, които с интриги и шарлатании гледат да ся одържат на учителското звание да заемат пари бадехава и да хабят златното време на децата, те са почтени и верни хора, а тези, които им пречат като Чолакова, и тези, които ги изобличават като Славейкова, са чужди агенти! Блазе на «Турция», че има таквиз почтени дописници и ги верува!

[Гайда, г. II, бр. 12, 24. XII. 1864 г.]

[МОЛИМ СЯ НА НАШИТЕ НАСТОЯТЕЛИ И СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ]

Молим ся, молим ся, молим ся и 40 пъти, и 100 пъти, и хиледи пъти молим ся и помолим на нашите настоятели и спомоществователи да сторят добро да съберат и да внесат заплатата за гайдите, които получават, защото е опрял ножът о кокълът.

Ний не търсим някаква материална полза в това издание, но и загубата, която теглим, надминува нашите сили. Досега вече, както можахме, карахме, но отсега,

ако не на присрещнат, ще на повлекат и нас подир Пчелата и Съветникът.

От тази година не сме нито половината на спомоществованията си събрали и от лани още има да събираме. Какво мислят нашите съотечественици, че ги не внасят? За какво чакат? Да издъхнем ли, че да им доде кефът? Но нека ни го кажат да не подпадаме под борч барем за тяхният аджаи-кеф.

Ний си струваме сабур и сега да не излееме злъчката си връх тези, които от твърде голям патриотизъм става две години на глобят да им пращаме вестници, а не ся обръщат да попитат отде ни ся зема душата. И таквоз родолюбство ама не ся е ни чувало, ни виждало ни помежду един народ на светът! На това са способни, както ся види, само нашите български родолюбци. Но стига вече. «Прекален святец и на бога не е драг.»

Нека свършим и сега с — молим ся и помолим ся.

[Гайда, II, бр. 14, 21 януари 1865]

НЕЩО ОТ ГРЪЦКАТА АЛИТОЛОГИЯ

От няколко време насам между нашите едноверни братя и духовните им пастири ся е раздигнала една доста важна и твърде деликатна разпря. Работата е за мерките, които патриаршията (гръцка) на последньо време зела за събирането на владишките заплати.

Мерките, за които е приказката, са тези: синодалните старци или членовете на Патриаршеският синод, без участие на членовете от Смесеният съвет, но със знанието и съизволението на Н. В[светийшест]во патриархът, като оставят настрана уставът, съставеният от Народното (им) събрание и потвърденият от ч[естното] правителство, сядат и направят от себе си другий един устав, колкото за заплатите на владиците, по който предлагат на правителството и го умоляват да земе на себе си да събира то тези заплати и да ги проважда на патриаршията, а тя да ги раздава на владиците си.

Според гръцките вестници новият този устав за заплатите, като увеличава годишната заплата на патриархът от 500 000 гр. на 600 000 и като разделя владиците на три отделения, определя: щото едни да земат по 120 000 гр. на година, други по 96 000 и други пък по 72 000 гр. и по този начин количеството на тези заплати възлязва на 8 000 000 гр., върх които ся прилага още 2 000 000 гр. за прислужниците на патриархът и за обществените (гръцки) заведения, сиреч за училищата и за болницата. С една реч, новият тойзи устав излязва 4 000 000 гр. по-скъп от първият.

Императорското правителство, всякога разположено и готово да съдействува с каквото може за доброто на черквата, приело, казуват, предложението на синодалните старци и щяло да го тури в действие. Но засега гърците са още раздрънкани помежду си колкото за тази работа.

Патриархът със Синода и повечето от висшето духовенство стоят на това и на тази мярка гледат като на единствено средство, що може да опази черквата и заведенията от съвършено парализување, и само малцина някои от висшето духовенство я намярват като противоканоническа.

От миряните най-напред членовете на Смесеният съвет, освен едного, ся показаха, че негодуват против тази мярка. Но както ся разбира, негодуването им не е върху същността на този въпрос, но само върху начините (п е р и т о н т и п о н),* с други думи, не негодуват защо е станало това, но защото станало без тяхно знание и одобрение. И както може да ся заключава от съдържанието на последните гръцки вестници, след събранията и разисканията, които станали миналата неделя в патриаршията, Смесеният съвет и Светият синод са близо да ся споразумеят и членовете на Смесеният съвет сочи да пристанат на мнението на членовете от Св. синод. Известно е, че членовете на Смес[еният] съвет са най-първите и най-влиятелните измежду гърците хора, тъй що и те като пристанат на това, ще ся рече, че работата е свършена. Подир туй мненията на другите от миряните не могат да имат никаква тяжест, затова и ний ги не споменуваме.

Ний ще прискочим да не говорим йоще за млого други гръцки работи, за да имаме време да кажем нещо и от

* върху принципа (гр.)

нас си и за нас си. И колкото за к а н о н и ч е с к а л и е и л и н е тая мярка, която зема патриаршията, понеже нямаме честта да сме нито богословци, нито черковни учители, ний оставяме на тези, които претендируват на таквато титла, да кажат, което знаят. А колкото ся касае за приеманието ѝ от ч[естното] правителство, ний с уверение казваме, че както сме досега видели и познали им-[ператорското] правителство, в отеческата за синца ни грижа никога не е отбегнало да приеме сяка една мярка, която му ся предложи като полезна и спасителна за кой да е от поданните нему народи. И ако не приемеше това, като му ся предлага от началникът на една черква, на която принадлежи едно доста голямо число от неговите поданици, не щеше ли да ся земе като че то враждува и гони тая черква? Възприеманието прочее на тая мярка от им[ператорското] правителство е и в правдините му, и в длъжностите му.

Нас едно нещо е, което ни прави да ся чудиме: то е, дето не можем да проумееме как началникът на Гръцката черква е пресметнал приложението на тая мярка и над българският народ, който от четири години насам продължава да го не познава за духовен началник!

Началникът на Гръцката черква, ако не ся е отказал йоще от да познава нас българите за негово паство, като ся касае за такваз една работа, която не е духовна, но чисто материална (защото парите, макар и да не знаеме богословие, ний мислим, че не са нещо догматическо), не трябваше ли да опита на това и мнението на българският народ? И ако петима членове от Смесеният съвет имат правото да негодуват и да протестират против патриархът и Синодът, защо не ги са питали за това, нямат ли право пет милиона българи да негодуват и те против една мярка б ю т ю н-б ю т ю н е произволна? На кое черковно правило ся основава Н. Всесвятейшество и Св. синод, дето от само себе си да възкачват заплатите си, и с поддържанието на своите народни (гръцки) заведения да обременяват другий един иноязичен народ? Но казват ни, че като сме от една вяра и от една черква, макар да сме други народ, ний сме задължени да ся повинуваме на началниците на тая черква и на блюстителите на тази вяра; повтаряме да кажем, че на това ний не можем да гледаме като на нещо вероизповедно. Но и като вероизповедно, ако да го зема Гръцката черква, пак беше длъж-

на да ся отнесе и към българите и да ги попита, защото като стане вярата с пари, може българите да не рачат да си купят толкоз скъпа вяра. То е познато, че те са малко скъперници и според религиозните чувства, с колкото са ги снабдили досегашните техни пастири и духовни учители, не може някой да не предполага, че тям парите ще им ся видят по-свидни от вярата им.

Та не е и нещо, от което да ся-не стреснат българите и да не земат да мислят какво да правят. Те като са давали зяде и зяде и са си и плащали сичко. Вчера бяха принудени да платят и борчът на своите духовни началници и на тоз час ги гледат пак, че те по кефът си искат да възвишават своите заплати и товарят на техният гръб не само поддържането на заведения, от които са те изключени, но теготата за поддържанието на владиците по гръцките епархии. Утре какво може да стане?

Досега работите вървяха и тъй, и тъй. И българите, като претендируваха за някои черковни правдини, отказуваха са да припознаят постановлението на предишното гръцко събрание, сиреч първият устав, който разфърляше заплатите на владиците на епархии и по който българските епархии като по-големи не са товареха чак толкоз. Но сега, като от една страна, заплатите са покачват и други даждия са натоварват, а от друга, и товарът на по-многото и по-малките епархии ще мине на по-големите според множеството на населението им. Дали българите ще приемат този нов Синодален устав?

Но в патриаршията са говори и гръцките вестници го казват, че тази мярка Н. [светейшество] и Ч[естните] старци я зели, за да унищожат б ъ л г а р с к и я т в ъ п р о с, и те вярват, че с това той е унищожен. Не знайме по коя логика мислят те така, но доколкото можем ний да мислим, не виждаме това, което унищожава нашият въпрос. Защото ако просим ний нещо, просим го от имп[ераторското] правителство, не го просим от тези, които могат да правят сякакви устави за унищожението на въпросът ни. И както просим това, което просим, тъй можем да просим от същото място да бъдем отменени и от това, което може да унищожи въпросът ни.

Повтором ний ще са върнем пак на този предмет.

[Гайда, г. II, бр. 14, 21. I. 1865 г.]

ПРЕСТАВИ СЯ О ГОСПОДЕ НЕГОВО ПРЕОСВЯЩЕНСТВО СВЯЩЕНОНАЧАЛНИКЪТ БЪЛГАРСКИЙ АВКСЕНТИЙ (ПРЕЖДЕБИВШИЙ ВЕЛЕСКИЙ)

От преди два месеца и повече Негово Преосвященство Г. Авксентий ся поболява най-напред от една тифоидическа треска, от която с престояването на тукашните наши доктори след десетина дена боледувание можа да ся отърве и да оздравя. Но след някой ден пак сполетва го друга една болест, от която по причина на слабостта от по-напрешното му боледувание и на преминалите му старини сичките старания и усилия на докторите не можаха, освен да му продължат животът за няколко дни само.

През сичкото време на последнето си боледуване до самото си вече издъхване Н[егово] П[реосвященство] имаше умът си здрав и даже духом беше постоянно добре разположен, приемаше сички тези от нашите, които отиваха да го посетят, разговаряше ся с тях, утешаваше ги и наставляваше ги със свойствената нему кротост и любезност. Не беше да не усеща, че бе настанал за него часът на отшествиетому, и усещаше, и знаеше, и приготовляваше ся като добър пътник на добър път. Той вече бе настанил най-добре имуществото си, определил бе настоятели за разпорежданието му. А откак отблъсна и споменатото от нас най-сетньо покушение на Гръцката патриаршия, за да го примами, свободен и спокоен списа и подписа последнето свое към българският народ завещание. Изпълни и последните свои християнски длъжности да ся изповяда и причасти от свещенослужителите на българската черква и най-после през нощта срещу 2-й февр. мирно и тихо предаде богу дух.

Като ся разчу за умиранието му сутринта во вторник, него ден ся извървяха от Ортакюю в домът му народ млого да ся прощават. На утринта в сряда сички българи в Цариград имаха канторите си, дюгените си и одаите си зат-

ворени и сички ся потрудиха да са намерят на опелото му. От сутринта йоще едни са събираха на Фенер на черквата и чакаха тамо, а други отиваха на Ортакюю, за да придружат смъртникът в преносването до българската черква. Домът, дето лежеше преставленият, беше в опасност да са не струпае от млогото народ, който са трупаше да видят и да са поклонят на мощите му. Българи от сяка една страна на Цариград и даже гърци и арменци, мъжие и жени от Ортакюю, от Бешикташ и от Енимахале идеха на поклонение. Часът около шест и половина през денят, когато да изнесат мощите, Ортакюю представяше едно извънредно и великолепно зрелище. От домът до скелята, нещо на една четвърт от час разстояние, улиците бяха пълни с народ отсам и отсам наредени, тези, които придружаваха преносването на мощите, изпълняха улиците така, що на доволно пространство не можеше в пътят да са размине. Една чета войни-конници предшествуваха литанията и местните жандарми стояха от две страни наредени от конлукът до скелята. Двата парахода, които бяха откупени, за да пренесат до Фенер мощите, и народът, който ги придружаваше, препълнени вече, не можаха да поберат множеството, което беше са стекло на това тържество, и от това млого каици, пълни с народ, ги последуваха в плуването им към Фенер.

Отсам пък на Фенер широкият двор на българската черква беше пълен, мегданят и кафенетата на скелята также бяха пълни с българи, които чакаха да посрещнат своя пастир. След излязването на мощите и на народът, който ги съпровождаше, освен стотина каици, които ся упътиха към черквата по море, литанията с мощите тръгна по сухо. Голямата улица от скелята до черквата ся изпълни с народ и нямаше яйце де да падне. Напред носилото вървяха четирма млади българи, на ръцете им бели ръкавици и носяха в ръце черни тоеги. След тях вървяха тези, които носеха кръстът, рипидите и фенерите, после идеха певците и сичкото българско свещенство, облечени в свещените одежди и с черни була на главите им. Наспоред с носилото вървяха пак 12 души свещоносци, шестима от едната страна и шестима от другата, и секи един носеше по три големи ламбади от бял восък, превързани с черни панделки. До носилото най-близо вървеше неутешният другар на покойният, състрадалецът негов Преосвещенейший Иларион, но необлечен със свещени одежди. Другият техен

съизгнаник не бе честит да му ся дозволи да изпроводи събратът си до гробът му.

Гръцката патриаршия в предусмотрението си предварително беше ся погрижила да издействува някои възбранения. Тя запретила и на другите наши еднородни владици нито да съпроводят смъртта, нито да присъствуват поне като прости зрители на опелото на покойният, тогаз когато не бе грешно за други православни и неправославни християни от духовно звание, дето почетоха покойният и присъствуваха на погребението му. По претендируванията на Гръцката патриаршия бе запретено и това, дето да не бъде облечен в архиерейските си одежди още и покойният, но да ся погребе без сако и без патрахил; но това като съзря при опяването му, народът не можа да търпи и насили да му ся тури патрахилът и сакосът.

След опелото Преосвещенейший Иларион сказа едно слово върху житието, поведението и страданията на покойният, подир което и прочете и последнето негово завещание към българският народ.

Народът беше въодушевен от съдържанието на заветът, но пак тих в жалостта си.

Тогаз зех словото аз и според обстоятелствата казах на народът това, което по-долу излагам пред очите на читателите. Подир това започена последнето целување с покойният. А защото народът беше твърде млого и секи ищеше още веднаж да целуне десницата на любимият си пастир и да са прости с него, остави са погребението и за на утре и за улеснение на множеството в прощаването им изнесоха мощите вън на дворът. Сцената беше величествена и т р о г а т е л н а, затова са и плати на един фотографин да снеме две-три копия. Прощанието са продължава до мрак. През нощта мощите останаха в черква и мнозина от надничарите работници-българи, които не можаха да дойдат през денят, вървяха през нощта да са прощават.

На утринта в четвъртък народът тръгна от тъмни зори. През нощта бе валяло дъжд и на сутринта още ръмеше и кално беше, но нищо не възпираше привержените към пастиря си българи от да идат, за да са намерят при погребението му. Черквата беше и сега тишма пълна с народ. Подир отслужването на божествената литургия, когато вече настана часът да са предаде тялото на гробът, народът седеше усърнал и безмълвен. Скръбта бе изобразена на

сичките лица и очите на сички бяха насълзени. Сподвижникът на починалият о господе стоеше над зеещият гроб и обливаше са със сълзи. При вида на тая съкрушителна сцена аз не можах да са удържа да са не обърна към народът и към него и да им не изговоря няколко думи йоще в тешение и поощрение, после които предадохме тялото на гробът, който е в черквата вътре пред Христовата икона.

Подир погребението млозина от нашите в явствен траур, по народен обичай, превързаха черни панделки на фесовете си да жалеят Н[егово] П[реосвещенство] седем дена.

Така стана почтената смърт и славното погребение на родолюбивият и незабвеният наш архипастир. Българският народ заяви впълно своето към него съчувствие и показа, че той умее да оценява жъртвите, които са за него жъртвуват. Почтението и привержеността, която показаха българите към тези тримата свои първосвещеници, които са жертвуваха за духовната тяхна свобода, и презрението и отвращението, което показват към другите от това звание, но не на това мнение пастири, и еднородни, и не, са явление, достойно за изследование от тези, които искат да ги управляват духовно, и от тези, които искат насилствено да ги държат в духовно робство.

Тези примери, що станаха, йоще и любовта и привержеността към им[ператорското] правителство, която от ден на ден расте и са вкоренява в сърцето на българският народ, може да послужи за добър урок на тези, които управляват черквата.

Ето словото, което казахме след опелото на покойният наш първосвященик:

Братя българи!

Ето заставаме на гробът на едногото от поборниците на нашите черковни правдини. Той е йоще пред очите ни, макар мъртъв и безгласен, но гледаме го и тъжим, но утешаваме са от неговото между нас присъствие. Йоще малко обаче и пръстта ще го затули от очите и ний няма вече да го виждаме. В такваз една жалостна минута как можем да са стърпим ний да не заплачем за туй лишение, което на еполетва в това нужно време? Да. Нека заплачем, нека поплачем, за да оплачем черната наша чест, която на пре-

следува. Плачете да плачем, защото струва да са плаче, защото има за какво да са плаче! Ний, цял народ, осиротяваме днес от един пастир, който делом изпълни Христови. те думи да положи душата си за стадото си, за народът си. Ний изгубваме един наставник, с какъв от години не бяхме са сподобявали и с какъвто може би с години йоще надали ще са сподобим. Да плачем прочее! Да плаче Самоков, градът на неговото месторождение, който е видял най-напред неговото на светът идване. Като чуе за неговото от нас отиване, да плаче сега Рилската обител, която бе отвъдила такъв питомец, като чуе сега, че го нема вече! Да плачат Кюстендилската и Велеската епархии, като чуят, че бившият техен пастир са пресели във вечност. Нека плаче сичкият български народ, като чуе, че поборникът на черковните негови правдини свършва своето поприще. Да плачем синца и сълзи да проливаме.

Но не, да престанат сълзите! Със смъртта на въжделеният наш пастиреначалник божият промисъл са вижда, че не йоще да на разплаче, но да на вразуми и да на утвърди йоще повече в намерението ни. Той ни показва най-осезателно плодът, който има да пожънем от този подвиг, за да на насърчи йоще повече в домогванията ни; за да съживи нашата няколко отпаднала ревност в това предприятие. Смъртта на Негово Преосвещенство дойде, за да ни покаже най-очевидно това, което чакаме от възстановението на черковните наши правдини. Лежащият пред очите ни е пръв от православните владици на сегашната епоха, който умира вън от мандрата на Гръцката цариградска патриаршия, и ето, от този пръв случай са полага основанието на едно духовно училище в една българска епархия. Един български манастир получа едно богато наследие, централното училище в Цариград добива една значителна помощ. Църквите на месторождението му са обогатяват със скъпоценни подарки. Какво има да е придобила друга някоя българска епархия от толкоз други владици-фанариоти, които са умирали по епархиите и вън от тях, като са пленили толкоз години българският народ? Този пример е доволен да на утвърди в нашият подвиг за придобиванието на черковните ни правдини и да на убеди, че трудът ни не ще да е за вятърът, като ни показва най-явствено, че ако да сме имали ний своя народна църква и народни пастири, не сме щели да бъдем на таквоз ниско състояние откъм образованието, на как-

вото сме днес, нито духовният наш живот щеше да е в такъв пренебрежение, щото да сме в посмеяние между другите християнски народи за хлабавината на религиозните чувства у нас.

Тази смърт, която ни дава толкоз силно да усетим нашите минали загуби и бъдущи придобивания, не е за оплакване. Не да плачем прочее, но да внимаваме на вразумителният и спасителният урок, който ни дава и с умирането си йоще народният наш святител.

Истина, смъртта е всякога за плач и за жалост, защото е едно незаменяемо за света лишение, а повече лишението на таквизи редки по добродетелта и по родолюбието си хора е за плачание и за жалеяне. Стига някой да е българин и да чувствува, за да усети колко е тяготно лишението ни от Н[егово] П[реосвещенство] в това нужно за нази време. Той вече с нас не е, може да каже секи и сълзи да го облеят. Но аз ви казвам, че той е пак с нас и вечно с нас ще да бъде. Той, като представител народен, представя пред престола на славата с онези двадесет и четири белобради старци, които е видял възлюбленият ученик Христов да умоляват Агнето.* Както беше тука, между нас временно, ходатай за възстановяването на народната ни черква, така ще бъде тамо, между ликът на святиите вечно, ходатай за утвърждението ѝ.

Но наскърбява ни това, че ний го не виждаме. Ето имаме пред очи гробът, който покрива прахът му, и този гроб ще бъде символът на нашата духовна свобода. Той е от днес стълпът, на когото ще са основават нашите за черковна свобода желания и надежди. На него отгоре тряба синца ний днес да ся обречем, че ще съхраним духовното завещание на този свиден поборник на черковните наши правдини, че ще останем сиреч завсегда предани като него към вярата на отците ни и неуклонни като него в домогването към черковните ни правдини. Това негово завещание е запечатано със страданията и смъртта му за черквата и за нас. Е, можем ли ний да бъдем такъв нечувствен и непризнателен народ, щото да го не одържим и не сохраним? Никога! Никога!

Ще та послушаме и ще изпълним завещанието ти, пастирю добрий, ти, който положи душата си за нас овцете си. Няма да отстъпим от него и няма да посрамим твоето

* По книгата «Откровение» (Апокалипсис), гл. 4, стихове 10 и 11 (ц. сл.).

пожертвување. Но дано, дано, дано, думам, този твой пример и тази наша привърженост да раздразнят огрубелите сърца и на другите еднородни наши пастири, за да подражаят твоята ревност о,господе, в която ти към сички с Павла говориш: «Аз уже жрен бивају и время моего отшествия наста. Подвигом добрим подвизахся, течение скончах, вяру съблюдох. Прочее съблюдается мне венец правди, егоже въздаст ми, господ вден на праведний судия, не токмо же мне, но и всем възлюблишим явление его.»*

Сбогом вече, възделенний наши наставниче, лека ти пръст тука на земята и достойна мъзда тамо на небето, дето като предстоиш пред престолът на славата, не престовай да са молиш Христу богу: царят ни да поживи, церквата наша да утвърди и на нас, твойте людие, да даде мир и голяма милост.

Ето словото, което казахме, когато да го турим в гробът:

Елате, елате, елате йоще един път да видите бездиханният труп на възделенният наш пастир, защото няма вече да го видим. Горкана си, остави на и при пастиреначалника Христа отива! Ах! Няма вече да го видим! Какво ще станем ний сега, като изгубваме того, на когото лежаха половината от нашите надежди? Какво да правим? Да плачем ли? Да тъжим ли? Да униваме и да се отчайваме ли? Не: станем добре.

Ний изгубваме тогоз, който на поддържаше с присъствието си, но в отсъствието му ний ще имаме неговият пример, който може и тряба да на поддържа и укрепява йоще повече. Достоинството на един народ ся познава в неговите нужди и за насърчаването му служат примерите на неговите доблествени предшественици. А голям пример имаме ний, братя българи, в животът и в смъртта на пред-

* «Аз вече ставам жертва и времето на моето заминаване настъпи. С добрия подвиг се подвизах, пътя свърших, вярата опазих. Прочее, очакваме венецът на правдата, който ще ми даде в онзи ден господ — праведният съдия; и не само на мене, но и на всички, които са възлюбили неговото явяване» (ц. сл.).

лежащият пред нас мъртвец. Той живя и умря за благосъстоянието на черквата Христова, за благоденствието на нейното изпълнение. Той ся труди, подвизава ся и ето умря. Умря, както умряха отвека толкози други. Умря, както ще умрем и синца ний, които сме ся родили на този свят. Но неговият живот тържествува над смъртта му, защото е живял както да не погине паметта му, с шумом и умря, както смъртта му да не остави разкаяние. И подир смъртта си той остана жив и похвален тука на земята в паметта на народът, безсмъртен и блажен тамо на небето в ликът на избраните, защото изпълни своите длъжности към бога и към черквата божия, към человечеството и към българският народ. Който прочее желае да ся сподоби на таквоз блаженство на онзи свят и да ся удостои на такваз слава на този свят, нека земе за пример неговът живот. Ето вратата са отворени, тризнището е готово и подвижниците очаква.

Нашият народ, любезни съотечественици, не е само сега падал в изкушения подобни на сегашното, нашата народна черква не е сега пръв път, що страдае от недуховните замисли [на] предводителите на други християнски черкви. От часът на нашето покръстване тя е била многажди обуреваема от посегателството връх нейните правдини, на едни и на други, но никога не е била лишена от достойни служители, от подвижниците и поборници за съхранението. И не е една жертвата, пожертвувана на олтарят за нейното самостоятелство, пожертвували са ся млозина и на тях сме длъжни ний за опазването на православието между нашият народ и за неотемлемостта на черковните наши правдини.

Последня жертва на това истото е и предлежащият пред очите ни мъртвец, не е обаче жертва за нашето отчайване, но жертва за утвърждение наше, жертва за назидание на тези, които ся настанили или ще настанят това поприще, които са влезли или ще влязат в тризнището да ся подвизават.

На този час и пред тази днешна сцена аз си наумявам сцената, която преди 1000 години ся е случила във вечният град Рим. Тогаз единът от първите наши просветители и основатели на народната наша черква, равноапостолният онзи наш съотечественик и еднородец Кирил, след като бил положил толкоз труд за основанието на тази черква, за която два пъти бил викан и представян на суд и на ставяние пред съдовището на силните и грозни тогази

папи, и като бе претърпял за тази черква толко и толко, когато без да види още свършено делото, което бе предприел, позна че неговото от този свят отшествие настана, привика брата си Методия и от предсмъртният си одър така му говореше: «Брате, ний досега бяхме двама като един чифт волове, които орахме нивата Христова, и ето аз изнурен вече падам на половин на браздата, без да мога да та следувам в останалото поприще. Аз отивам, ти оставаш. Но не оставяй, брате, недоизкарано делото, което заловихме. Знам, брате, по плоти и по духу, че ти обичаш тихият и безмълвният живот. Знам, че тишината на Олимпийската пустиня ти е желателна. Но недей, брате, в името на славата божия, недей са отказва от този подвиг за утверждението на народа ни във вярата Христова, не са връщай от пътят, в който наедно тръгнахме. Аз от днес няма да съм с тебе, но моят дух няма да те остави. Мужай са и крепи са и бог ще увенчае с успех твоят труд.»

Тези думи на първият от нашите пастири ми са струва, че чувам аз днес да ги повтаря и предлежащият наш пастир към тебе, негов брат по дух. Тези думи са достойни за тебе, осиротелий от сотрудникът и сподвижникът си Отче, те са доста да та утешат и насърчат в предприятото дело. Не сме кадър да ти кажем нещо повече от нас си. От нас толко само ще чуеш, че сичкият български народ на тебе остава да гледа. Мужай са и да крепится сърце твое. «Се бо жатва многа, делателие же мало.»* Велик е подвигът, но и мъздовъздаянието велико!

[Гайда, г. II, бр. 16, 8. II, 1865 г.]

КЪМ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИТЕ НИ

Рекохме и казахме, молихме и премолихме ся на нашите настоятели и спомоществователи да сторят добре да съберат и да ни внесат спомоществованията си, но гледаме, че гласът ни е глас вопиющаго в пустини. Слава богу, ни глас, ни слишание оттам, дето хлопаме! Какво ни остава да правим ний сега? Нищо друго, освен да си свием Гайдичката под мишца и да речем сбогом на нашите глухи слушатели. Да го направим ли?

* «Ето жътвата е голяма, а работниците са малко» (ц. сл.).

Нам ни е совестно да прекъснем изданието на листът, когато сме задължени на тези, които са си платили; но тези, които не са платили и не плащат, хабер нямат, и те са по-млого, а помощта на по-малкото не запълня подядането на по-млогото. Ний досега карахме, както можахме, кога длъжни оставахме, кога назаем земахме, кога от себе си давахме, сега вече сичките средства ся изчерпаха и не остава, освен да престанем изданието.

Ний с време йоще известихме, че нашият лист е сиромашки и няма други капитал, освен трудът ни и сам един человек, един писател, един Гайдар, да кажем, каква сирмия може да има да пожертвува? И това, което сме жъртвували, далеко надминува нашето състояние и паричните наши средства. Близо три хиледи гроша свои пари сме дали и повече от пет хиледи гроща на тоз час сме длъжни за издаването на «Гайдата» от начало до днес, туй е за нас млого и ний по-нататък не можем да отидем. «Опре коса о камък.» Истина, тези пари има да ся събират, но кои са тези от нашите длъжници, дето да земат от дума и да ги внесат? Ний сега фащаме вяра на тези, що ни казаха, че българите, доде ги не бият, и харчът си биле не плащат. Тежко и срамотно да го казваме, но то било съща правда.

Не стига що на мъчат външните да не плащат и с време да не внасят длъжността си, ами и тук кога ся внесат пари, доде ги приберем, ще ни излезе душата. Там лежат 1000, там 500, там 300, там 200, един пише «до поща ще ви внеса», други казвау «тре ела», други «не ми са писали»; а типографинът казва «плати, да ти извадя листът» пощата не познава вересия; тогаз какво направяш? Отделяй от айлъкът си и давай да посрещаш. Вземай на децата си хлябът от устата, а го давай да свестяваш българите!

Ако да беше това само до моята глава, щях да кажа моето недостойнство, моята некадърност са причина; не съм способен да заинтересувам народът и затуй тряба да падне листът ми. Но това го патиха и пащат го и други и по-достойни от мене. Ще каже, че не са криви издателите на таквиз списания, но е криво вашето равнодушие, братя нечувствени!

Преди нас паднаха и други, по-силни от нас, които имаха и по-добри средства, които ся ползуваха и от благодеяния, ний нищо нямаме; сами сме и държим ся йоще само от една по-силна воля, що имаме да послужим на народа си; държим ся, защото на е срам от другите на-

роди; държим ся, защото сами останахме и совестно ни е да спрем на таквоз едно нужно време и силим ся колкото вече можем, да поживееме, а ви с вашето. . . (какво да кажа, вече не зная) искате и нашите цървули да изсушите. Искате и изсушавате ги.

Йоще един път, преди да издъхнем, ний ся провикваме към тебе, български народ, свести ся за полезното си; към вас, наши длъжници, платете ни; към вас, български меценати, подкрепете и поддържете на! Досега ний не сме ся отнесли освен до едного, на когото ся млого надеяхме, а нищо не получихме, и не ни е подкрепил освен един, на когото никой не ся е надеял. Ако да просех за мене си, щеше да ма е срам, но сега не ма е срам, защото нищо не ща за мене си, когато с трудът си мога да имам потребните си. За вас ся принуждавам да наложа черните очи и да подложа блюдото пак пред вас. Но не щете мене да подкрепите, че ми е душата малко, съживете други един вестник и поддържете го, и не един, но и два и три, ако можете. Комуто да сторите това благодеяние, аз ще го възимам, че на мене го струвате. Вестник тряба и един, и два, и три, нуждата е необходима.

Нашът народ е днес в състояние на дете при прохождане, тряба да му месим п р е с т ъ п у л н и к, да потъркалим кравайчето напреде му, да ся помами да простъпи подир него, а че като проходи, то само ще тича към зимбилът с хлябът. Днес ви, които усещате нуждата, които желаете да проходи, тряба да го упътите.

Възкресете вестникът в интересите на народа, а не на частни лица, в интересите на общото наше в турската държава отечество, а не на чужди пропаганди и нека моят вестник издъхне (сакал баша корбан олсун).* Аз на радо сърце ще жертвувам не само съществуването на моят полувестник за неговото съществувание, но ще му поклоня и съдействието си, ако може да му послужи.

«Аннаяна свири синек саз дър;
Аннамаяна давул, зорна аз дър.»**

Гайда, II, бр. 17, 22. II. 1865 г.

---

* Брадата да бъде курбан на главата (тур.).

** За този, който разбира, за него и комарът стига, за този който не разбира, тъпанът и зурната са недостатъчни (тур.).

ДА ГО КАЖЕМ ЮНАШКИ

Четири години ли стана, пет ли, откак ся ураЩисваме ний с черковният наш въпрос, досега таквоз попитване не са ни попитвали нити черквата, нити нашите едноверни братя гърците. Сега на питат и призовават на публично да ся отговорим и да к а ж е м ю н а ш к и желайме ли сприятелването. . .

Съвсем що нашето до нине поведение е един най-явствен отговор срещу това питане, но понеже имало хора йоще да го не познават или да ся сумняват, нека го кажем публично и юнашки.

Оставяме настрана неправедното и противозаконното уничтожение на нашите самостоятелни черкви, оставяме настрана завладението на архиерейските ни престоли от гърци-архиереи. Да не казваме какви мерки зеха те за изтребването на съществующата наша книжнина и как сполучиха да изместят язикът ни от черковите и училищата и как го замениха с гръцкият и какви следствия възима възрването на словото божие в нашето отечество. Да не спомену̀ваме скръбните времена, когато нашите манастири ся затваряха и запустяваха или ся земаха и ся даваха на калугери-гърци, когато българските духовници и таксидиоти ся гоняха и притесняваха, а гърци-духовници и таксидиоти чак от Синая и от Божи гроб пълняха България и на добри атове със с е и з и и с е к с е н и ходяха от село на село, притесняваха бедният народ, та го пленяха и го глобяха, както искаха, и какви нравствени повреди станаха от техните съблазнителни примери. Да не изчисляваме жертвите на владишките своеволия, когато по едно мановение на патриаршията толкози българи и духовни миряни ги улавяха с халки на вратът като зверове и ги праваждаха на заточение, накъдето искаха. Да смълчим и тези по-пресните насилия, когато подир танзимата българите ся възимаха свободни да въведат по някои места народният си язик. Какво си претеглиха и как ся клеветяха, запираха и гоняха българските учители! * Да дойдем до една епоха по-близка. Да зафанем от 10 години насам.

* Само мене в Търновската епархия седем пъти са ма запирали и от 7 места изгонвали, а други питайте тях да кажат.

Най-напред ся убадихме ний да ся оплакуваме от нетърпимите своеволия и прекалените злоупотребения на гърците-владици, злоупотребения вече засвидетелствувани, и оплакувахме ся не другаде някъде, но на черквата — на Великата черква, която ний познавахме и имахме за майка. Но нашите оплаквания не само не ся зеха ни веднъж во внимание, ами своеволията и злоупотребенията като на инат са удвояваха. Черквата, глуха на сичко, що ѝ ся представяше, с ожесточение поддържаше своите питомци, които с по-голямо озлобление притесняваха народът и преследуваха жестоко тези, които дерзняха да обнаружат своето незадоволство или да възвисят глас противу техните злоупотребения. Тези, които прибягнаха до правосъдието на черквата, пресполовяваха животът си в Цариград и гниняха по кюшетата на хановете и нямаше кой да ги послуша.

Отчаяни най-после българите от черквата, зеха да прибягват до правосъдието и милостта на ч[естното] правителство, но от това ся породиха други вид смущения и ний ся намерихме йоще в по-критическо положение. Преследованията не бяха вече частни, но земаха един общ характер. Не само че интриги ся положиха в действие, за да компрометират верността на българският народ към държавният престол, но и явни оклеветявания в това отношение ся представиха на Портата връх българите от най-големите и главните български епархии. Ний казваме за Търновската и Пловдивската, които дерзнаха най-напред да ся отнесат до Портата с оплакуване против злоупотребенията на гръцките владици. Клеветите не помогнаха нищо на клеветниците. Царското правителство не постъпи тъй, както ги тях блазнеше, то разпита, изследува и ся увери в невинността на българският народ, но малко ли хора стояха запрени и време изгубиха, и от пари излязоха, и ся разориха, доде ся разправят! Че и тези озлобления ся видяха белким малко на черквата в ожесточението ѝ против българският народ, но посегна най-подир да аргоса свещениците и да затвори едничката им в столицата черква, която с толкози молби и след толкози години едва бяха сподобили да имат.

Българите, онеправдани така жестоко от своеволията на тази черква, налегнаха да молят царското правителство да ги избави от тези притеснения и то с тази цел препоръча на черквата да свика едно събрание от православните

народности, да ся нареди един устав според нуждите на православното изпълнение, по който устав да ся управлява, като да престанат вече злоупотребенията, от една страна, и оплакванията, от друга. Но черквата намери средство и в това да обиди българският народ, като докара работата тъй, щото на това събрание да присъствуват само двама представители от български епархии, когато сички други бяха гърци и работяха с цел чрез този устав да оздравят интересите на гръцкият народ в ущерб на българският. Представителите-българи протестуваха, протестуваха и българските епархии, но тяхното протестуване не само не ся зе во внимание, но не му ся даде място нито в практиката да влезе.

Тогаз вече българите, отчаяни в непоправимостта на черквата, дойдоха дотам, дето да я отритнат и да припаднат на цар[ското] правителство и да просят от него воля за възстановлението на черковната им самостоятелност.

Гърците изработиха своят устав и сполучиха да ся потвърди от правителството, а за българите оставяха да ся задоволят само с трошиците на тяхното благо, което вече придобиха, като ся трудяха да ги примамят с някакви 15 на име, а никаквайси на дело устъпки. Българите ся не поддадоха на това изкушение. Черквата издействува заточението на владиците, които бяха ся взели за правдините на българската черква, но и това не можа да накара нито владиците, нито българският народ да ся откажат от черковните си правдини и да ся присоединят пак на Гръцката черква под един такъв несъвършен и едностороннен устав. Те, без да ся вдават на чужди внушения, настоятелно молиха правителството да припознае самостоятелността на народната им черква.

Но когато императорското правителство в отеческото свое промишление за благосъстоянието на православното под скиптъра му население виждаше за по-добре да не става разделение и предложи едно братско споразумение, българите не отбягнаха от това, но и показаха ся готови и сами подадоха ръка на сближаване, като изложиха своите искания с начин най-примирителен и сгоден за приемане. На черквата и това не бе поволно. Тя искаше да самовластвува над българите.

Когато пак по препоръчване на правителството ся настани комисия от гърци и българи да видят да ся споразумеят върху приемането на погодителните предложения,

българите и в това ся показаха, че искат и желаят спогодяването при решението на първата точка, като устъпиха на гърците някои преимущества в избирането на патриарха. В решението на втората точка за образуването на С[ветия] синод българите не можеха и не могат да устъпят, защото без това те остават пак в предишното си положение спрямо черквата, изложени на нейните произволи. Но пак и там показаха своето желание за спогодяване и сприятеляване, като ся обложиха на ц[арското] правителство да приимат решението ѝ според както то отсъди.

Какво направиха гърците и Гръцката черква за едно сближаване, спогодяване и сприятеляване с българите? Не това ли, дето, за да запреварят пресъдното решение на правителството, поискаха да сплетат работата? Събори сбираха, комисии правиха, палиха, смъдиха и най-подир, без да гледат и на убедителните думи на някои от българските архиереи, там изкараха, щото си зеха и 15-те точки назад, и не само че ни отказаха да имаме една народна черква в столицата, но поискаха съвсем да потъпчат и името ни, да ся не чува името български народ!!

Устави правят — нас на изключват като парии; устъпки дават — не ги турят в действие и пак си ги земат; владиците ни заточават; черквата ни и народността ни не познават. Сега пък и своите устави потъпкват и произволно заплатите си повишават, и поддържането на своите обществени заведения осигуряват, без да помислят ни най-малко за нас, за нашите особни нужди, когато смятат да на натоварят да плащаме двойно, тройно и седмерично, от каквото си плащаме. Искат на да бъдем братя, да бъдем чада само пари да даваме и да няма от нас кой да попита къде ся дяват и какво стават.

Какво направяш ти сега, за да ся сближиш, да ся спогодиш и да ся сприятелиш с един народ, който не приема друго условие за сприятелване, освен да тя язди? Как ся подчиняваш на едно черковно правление, което иска само илоти да има?

Но при сичко туй ний пак казваме, и ю н а ш к и к а з у в а м е, че желайме сприятелването, желайме спогодяването, но какво спогодяване можем да направим с едни хора, които нищо не уважават? На кое им да ся уверим, че да им пристанем. Това питаме ний нашият събрат да ни каже.

Но само от честното правителство чакаме ний нашето спасение, на него само можем доверие да дадем. И само на неговото правосъдно решение да пристанем. Това е юнашкото наше казване.

[Гайда, г. II, бр. 17, 22. II. 1865 г.]

БЪЛГАРИТЕ И ГРЪЦКАТА ЧЕРКВА

Откак ся е появил нашият черковен въпрос, тези, които са следували внимателно след неговият ход, ще да знаят вече как ся започна и как дойде тази работа там, щото по-голямата част от българският народ ся отстрани, от ден на ден йоще повече ся отстранява и отчуждава от Гръцката черква. Усилията на патриаршията, за да на примами да на излъже или да на насили да останем при предишното състояние на работите, не успяха. Че не е познала тя това, не можем да кажем, но че е решена и занапред да следува този път и да не устъпи ни в най-малкото от него, за туй не остава никакво сомнение, то ся видя от сичките нейни досега действия, а най-вече от последната ѝ постъпка.

През сичкото време на нашата с патриаршията давия ний ся мъчехме да ѝ дадем да разбере, че не търсим нищо друго освен едно изравнение на нашата народност с гръцката пред правата на черковната власт и пред ч[естното] правителство нашите представления не бяха по-други освен такива, че ний просим не нещо повече от това, което имат сичките други поданни на Османската империя народи. В това наше домогване ний сме гледали доколкото можем да ся удържим от противозаконни средства и да ся опазим от сяко осъдително покушение; но при сичките наши предпазвания и предварвания не можахме да ся овардим да не добиеме неприятели. Нашите праведни желания не само ся осъждаха, но и претълкуваха ся разновидно. Нашето движение, което произхождаше от една най-чиста законност, която имаше изворът си в дадените

от правителството свободности, отдаваха го едни на руски внушения, други на католишки, други не знам какви си. Отсякъде скочиха връх нас и викнаха сички отгоре ни. Гърци, руси, че и сърби, даже и власи, с една реч, сички православни викаха против нас, че сме изменници на православието, защото не щем да търпим угнетенията на Гръцката черква; сички ся туриха в опозиция против нашето намерение и сякак интригуваха, за да задушат това...

От друга страна, пропагандистите на другите християнски черкви, с умисъл и надежда да ся възползуват нещо от брожението на умовете в България, скочиха и те уж да отблъснуват влиянието на Русия и на мечтателният панславизъм.

Между сички тези викове, блъскания и дърпания на една страна и друга в разстояние на четири години ний ся държахме колкото можахме да не ся поддадем на чужди внушения, да не ся увлечем и да не изгубим почтеният и законният път на нашите домогвания и мога да кажа, че ся удържахме, без да ся покрусат нашите надежди в правдината на делото ни и в правосъдието на и[мператорското] правителство.

По-първите правителствени мъже на империята, които бяха вникнали по-отблизо в ходът на работите, бяха разбрали по-добре на нашите желания и в предусмотрителната си политика гледаха дано додеше работата дотам да ся изнамери един такъв път, който, от една страна, да задоволи законните наши требования и, от друга — да не наруши припознатите вече правдини на цариградският патриархат или на Великата наречена черква.

Това гледаше повече на тая черква да го предприеме и да го свърши, но тя не само не си стори зло сърце да предприеме едно таквоз нещо; не само не обърна внимание на таквиз пътища, които ѝ ся указваха, но като отблъсняваше сичко, отказа ся най-после да даде едно възможно удовлетворение на най-законните от нашите требования.

Съставението на С[ветия] синод от гърци и българи на половен и избирането на владиците от епархиите са тези требования, праведността и законността на които, без да може да забаши черквата, опира ся да ги не дава; а без тях нашето положение спрямо нея остава лишено от най-важното поръчителство за неповръщането на предишните нейни своеволия. Последните случки на направиха да бъдем йоще по-внимателни на това.

Ний страдахме и страдаме от преобладанието на гръцкият елемент в черковното правление и от угнетяването на нашите домогвания и ще страдаме още, докогато би че съществува това преобладание и нашите домогвания ся сматрят като неправедни и ся угнетяват като метежни. Когато престане това, тогаз и ний българите, които сме сега тежко онеправдани и назад оттикнати, ще можем не само да запълним лишението на духовните наши нужди, да отворим пътят на народното си образование, но и да съдействуваме за утвърдението на черквата; защото тогаз ще ся видим длъжни да поддържаме единството на черквата и да радим за нейното могущество и величие.

Черквата ся утвърдява не когато претендирува на преимуществото на един народ над други, не когато търси веществени блага за частни лица, но когато е презпристрастена раздавателница на равноправността на секи един народ. Когато търси духовните блага на сичкото изпълнение, което ся съставлява.

Това сме желали и желайме ний, българите, като гледаме несгодите на сегашното черковно правление, за това сме ся надеяли и това сме търсели да сполучим, защото сме вярували, че най-после ще ся убедят на нашата искреност тези, на които на ръцете е останала днес черквата.

Докогато тези, които управляват черквата, ще бъдат на тази мисъл да управляват и занапред с тези средства, които са я докарали дотук, дето е сега, докогато ги блазни, че с насилия и угнетения ще сполучат да заглушат негодуванията на обидените и да подмладят своите стари своеволия, дотогаз черквата да ся представлява на светът като пусто вътрешно разстройство. Насякъде ще бъде в застояване и сякога в отпадане, защото действующите сили сякога ще търсят да ся парализуват.

*

Но досега как разбра и как прие черквата това наше домогване? Как отговори на нашето вярване и очакване? Като ся ожесточи противу нас, не само не припознава ни едно от желанията ни, не само не устъпи ни в едно от прошенията ни, но сили ся сякак, с простителни и непростителни мерки, как да задуши този щекотлив за нейното властолюбие въпрос, като пръска де как ѝ приляга обвинения връх обвинения против нас.

Едно от обвиненията е това, за което мнозина на погледнаха накриво, че уж вдавани на чужди внушения, нашето намерение е да ся отцепим от единството на черквата. Да ся отцепим от черквата ний, които засвидетелствувахме сякак, че търсим и ищем изправлението и утвърдението на черквата, за което сме претърпели и търпим толкози обиди и неправди? Разве бе отцепване от черквата това, що диряхме да бъдем припознати като законни членове на тая черква и искахме това, което е в природата на нейните постановления.

Не. Това, което диряхме и търсяхме ний, българите, беше едно обмислено предначинание за предупазване да не би наводнената от духът на времето река т а щ и с а л а дотолко, щото буйните нейни талази да развалят съществующите мостове на нашето с черквата съединение.

Нашето желание беше по-малко за отделяне от черквата, отколкото за утвърдение на черквата, но в това си домогвание, от поведението на черквата срещу нас, ний ся намерихме поставени на един път, който води към отделение, и при сичките от своя страна снизходителности и старания да ся сближим ожесточението на черквата на повече и повече отчужди. Ний не търсяхме отдалечението, но черквата сама го изработи, тя на постави на този път, тя най-напред скъса законните връзки, които на свързуваха с нея. Ослеплението в материалните ползи на тези, които на днешното време ся наричат управители на тая черква, изложиха истинната церква Христова на бури и напасти, техните своеволия са, що я терзаят и ще я разтерзаят!

На кое състояние докараха те черквата, която поискаха своеволно да управляват? Какво е положението на нейните служители и това на изпълнението (πλήρωμα) ѝ, което я съставя? Не е ли туй, че, от една страна, това черковно правление, като ся отказа от тези искрени служители на черквата и ревнители на благосъстоянието ѝ, зе да ги гони, извергна ги, заточи ги, а, от друга, обиденият и онеправданият от това правление народ ся отказа от да припознава това правление, не поменува началникът и представителят му, отказа ся от тези служители на черквата, които то иска да му наложи, не ще ги, пъди ги, не им плаща! И от двете страни станаха и стават непростителни безчестия и поругания на чинът, на званието и даже

на свещените вещи и на свещените обряди, но сякога последствие на начинанията на това уж черковно правление.

Не е ли то, което в лицето на неправедно извержените от черквата владици прокле по-голямата част от православното изпълнение, което съставя тази черква? И не с това ли навлече на себе си проклятия от страна на това изпълнение? С този нечуваний в историята на черквата пример то докара това неустройство и произведе тая неизцелна рана!

Как сматря днес черквата на това взаимно проклеване? Как мисли за това, дето толкоз хиляди свещеници, като имат съобщение и сопричастие с тези владици, които има тя извержени, като не припознават и не поменуват нейният върховен началник — патрикът, но припознават тях за свещеноначалници и тях поменуват, а са кръстили и кръщават, и са венчали и венчават, и са опяли и опяват толкози хиледи народ. Тези владици, тези свещеници, този народ, който следува извержените от нея владици, извержени ли са и те?

Ако не са те извержени, то и извержението на нашите свещеноначалници не е действително. Ако ли извержението на свещеноначалниците ни е действително, то и извержението на владиците, на свещениците и на народът, който ги следува, е действително. А тогаз отделението ни от Гръцката черква е вече извършено и присоединението ни с нея е невъзможно вече. Защото пред бога, раздавателят на вечното правосъдие, в правдината на делото ни нам съвестта ни като е чиста, ний никога не ще склоним за каприциите или за веществените ползи на неколцина да ся откажем от бащите си, от майките си, от братята си, от сестрите си и от роднините си, които са вече тъй опяти, от жените си, с които сме тъй венчани, и от децата си, които са тъй кръстени. И тъй яма дълбока е отворена вече между нас и правлението на черквата, която яма ний не можем да прескочим.

Но това правление не има тез работи за нищо и пресяга през тази яма, която е само изкопало, и иска да държи пак за космите нас, които сме вече отчуждени! Нему ако му са свидни нашите пари повече от нашето назидание и за частните свои материални ползи полага черквата в изкушение сама да тъпчи свещените правила и да става клетвопреступница, за да на счита и подир това неотчуждени от себе си, то от наша страна ний не можем да го подражайме в губителният пример на клетвопрестъплението. Защото ако кажем за това, че е нищо, то де остават тогаз свещени правила, де остава закон, де остава вяра?

Ето таквоз е днес нашето положение, на таквоз състояние са нашите с черквата сношения. Истина, нерегулярни, но кой е ответствен за това? Сама черквата или по-добре нейното правление, нейните управители. Защото не като християни, управители на Христовата черква, но като гърци, управители на някой гръцки спахалък, не рачиха да признаят и нас българите за законни членове на тази черква, защото не рачиха да ни устъпят това, което постановленията на св. отци не ни отказват, това, което законите на държавата не ни отричат, това, което имат днес законно и други православни черкови, това, което сме имали и ний и имаме сяко право да го имаме.

А защо това ожесточение от тях? За да опазят някои св. правила, някои постановления черковни ли? Не. Но за да удържат управлението на тази православна черква изключително само за себе си, за да имат произходящите от него нравствени и материални ползи само за тоз народ, от който те произхождат. Цел не духовна и достоосъдителна.

Ако да не беше тъй, щяха ли те да търпят това духовно и нравствено разтление в черквата, щото и до днес да не щат да земат за него ни най-малката грижа, ни най-малкото промисление за поправлението му, а да имат сичкото си промисление само как да осигурят ползите на своя народ? Ако да беше тяхната цел духовно-нравствена и да имаха на сърце утвърдението на Христовата черква, те биха ся постарали за отстранението на тези съблазни от нея, а не за повишението на своите заплати и за неприкосновението на своите недуховни правдини. Ако да беше тяхното намерение сохранението на св. правила, то не биха ги насилували с това, дето да простират ръце да берат подаяния от един народ, когото са проклели и който ги е такожде проклел.

Това не показва ли, че сичко друго е тяхното стремление, но само благосъстоянието на църквата Христова не. И що друго значи това, дето за решението на този черковен въпрос те не ся ръководят от духът на евангелието, не прибягват до правилата на съборите, не приемат и историческите предания на черквата, но ся ръководят от духът на политически замисли, прибягват до първенците на

гръцкият народ, тяхното мнение приемат и по него решават не само да ся не отстъпва нищо на българите, но да им ся откаже и в това, което им ся е устъпяло! Ако е противозаконно, защо са ставали и ставаха някои устъпки? Ако ли не е противозаконно, защо тези устъпки да не бъдат удовлетворителни? И защо днес ся дават, утре ся земат? Милост ли чакаме ний от гръцкият народ или правда от законът черковен?

Но не, това изобличава, че черквата днес не ся управлява от съществующи закони и правила черковни, но от разположението и неразположението на временщици, от които един дава, а други зема. Не са св. отци, които ни казват «не даваме, не бива да дадем». Ако прочее днес за управлението на черквата е действующий закон волята на гръцките първенци, а не св. правила, то защо нас искат да ни вържат с тях? Ако черковните правила са за тях свобода да правят каквото щат, то как могат да бъдат за нас свръзка да на държат привързани на своеволията им? Не. Само на законите на черквата ся основаваме ний и само нейните правила признаваме за в черковните разправи, а не щението на гръцките първенци. И затова совестта ни е спокойна, ако ся отказваме от произволните им узаконения.

Нашите едноверни братя им е свидно еще да ся откажат от онази мечтателна идея на порабощението на българският народ чрез вярата. Те сѐ бълнуват още чрез лъстителното и любезното намятане на православието да ни наметнат православният елинизъм. Не престават да ни подмятат християнско братство, черковно единство, като да са те в духовното робство на един народ под другий. Не е такваз, сякаме ний, основата на Христовата църква, на която тряба тя да ся основава, нито са такваз началата на християнството, които тряба най-после да победят.

Ний изпълнихме длъжността си и братски, и християнски и секи, който е следувал внимателно ходът на този черковен въпрос, може да съди на коя страна, на наша или на гърцка (според гърците управители на черквата), има повече искреност и християнско чувство: дали на наша, като искахме чрез равноправността на народите в правлението на черквата да я поставим в твърдо единство, или на тяхна, като искат с изключителността на другите да я разтерзаят, и предпочитат черквата да страда, а не техните частни интереси.

[Гайда, г. II, бр. 18 и 20, 1 и 27. III. 1865 г.]

[ЗА ЧУЖДАТА РЕЛИГИОЗНА ПРОПАГАНДА В ТУРСКО]

Тези денне ни мина на ръка едно книже, печатано в Болград, под название брошура втора по истий предмѐт на първата. Това книже или тази брошура ся вижда да е от същият или от същите онези писатели или издатели, които бяха списали и издали и попреди друго едно таквоз книже под название «Народно напомнювание към вестниците «Турция» и «Българска пчела», за което и стана приказка по него време и в трите български вестници, тогаз живи йоще.

Тя, сиреч сегашната Втора брошура, като ся занимава пак с истият предмет, с който и първата, отговаря и на трите вестника, тоест на «Бълг[арска] пчела», на «Съветника» и на «Турция», върху онуй, което те тогаз бяха казали срещу нея. В този отговор тя ся коснува изобщо някак до нашите учени, които и осъжда твърде строго. Колкото и да ни е мъчно за тези горчиви изобличения, на жалост не можем да кажем, че не са и правдиви. Но ний тука няма да повторим ни тях, ни това, което ся говори към речените вестници в първата част на брошурата, и ще извлечем от нея по-интересното, което намерваме во втората ѝ част.

Нареканията на вест[ник] «Турция»: панславишка етерия, руски агентин и пр. названия, с които дарява и нас, достигват в стълповете на този вестник като мерхаба към секи едного, който иде насреща му; връх секи едного, който ся изпречи напреде му; връх сички онния, които ся осмелят да кажат нещо неприятно за неговата непорочност. Честото употребление достигва да бъде навикновение; и силните тези думи губят вече значението и важността си в устата на такъв упрекател и там даже, дето те трябува и се пада да го произведат.

Прочее* срещу едни такива плюски не стои никак-

* Беше веднаж дума на един от българ[ските] вестници за езика на «Турция» (литературний язик разбираме, а не политический), на което турцийский редактор отговори твърде неудовле-

во отговаряние. Но понеже думите е т е р и я, п р о п а г а н д а, а г е н т и н, б у н т о в н и к твърде евтино начнаха да ся раздават връх народа ни от неприятелите му, ний не пропущаме този ред да поговорим за тези етерии, пропаганди, за тяхното съществувание и положение между народа ни и за техните свойства.

Че съществуват етерии и пропаганди в турското царство, това не е лъжа, както не е истина, ако кажем, че в другите царства не съществуват. Има ги у съседството, има ги и у нас. Но те не са нето на еднакво положение, нето на еднакви свойства в сичките страни.

За в Турско. На две главни разделения почти се делят те: на политически и религозни. Първите, като преследувани от закона и властта, вършат се тайно и се не познава нето числото им, нето силата им. Догадателни са за секиго, тъй както и за редактора на «Турция», и за нас, следователно не можем нето да ги знайме, нето положително да ги наречем. Догадателно може да се рече, че сичките частности, които се интересуват от щастието или нещастието на онзи край, имат там своите постоянни пропаганди, етерии, агенти. Питанието обаче е доколко и до коя степен стои тяхното влияние в страната, в народа, в когото имат посланието си. Свойствата и животът на онзи народ дали отговарят благонадеждно на плановете на тези кои и да са политически етерии, пропаганди?

Вторите като допуснати под закона на веротърпимостта в Турско са явни и известни за секиго, следователно и нам. Тъй както те вършат делата си свободно и секи може свободно за тях да говори и да дава мнението си. Те са пропагандните: римокатолишката, англоамериканската или протестантската и фенерската.

Пред явните действия на тези пропаганди, на които законността осигурява пълна сполука, какъв успех са

творително, твърде не литературно. Той казваше чисто и просто етимологията си с две-три думи: да чисти българският език от московщина. Но спънал ся в п р о ч е е т о и твърде често го пречи в членовете си. Чистителят на московщината, като търкаля в листа си т ѣ р т и п и, к о л а й л ъ ц и и пр., вмѣсто способи и леснини и пр., забравил, че туй п р о ч е е го опорочва в московщина, която въобразително гони.

Като четем този вестник, ний не можем да си не спомним един такъв български язик, че сме прочитали в един катехизис, издаден за покатоличените българи от католишкото духовенство.

имали в нашия народ, това е, което има ний да разгледаме тука накъсо.

Последната, т. е. фенерската, е застаряла у нас. Тя е държала източните християне дълго време под натиска на панелинизма, но напокон ся отблъсна отвред. Нашът народ първий ѝ нанесе решителен удар и за нея не струва и да ся говори.

Англоамериканската, или протестантската, е нова у нас. Едва след Възточния бой тя е обърнала силно внимание към народите на източния европейски полуостров и в разни негови страни е успяла да произведе поклонници и общества. Само българите са бивали и са за нея мъчни хора и при сичките си достойни мисионери, които е пращала между народа ни, при сичката святост на проповедите им, нийде досега не е фанала корен между нашите съотечественици. Поклонници, които е направила, са от други народности в Турско.

Римокатолишката или папската пропаганда отдавна е успяла и днес тя счисля в папските паства армено-католици и гръко-католици. Българо-католиците у нас са стара остатка, може би още от разделението на църквите. Отде се явиха българо-католиците-павликяне, както сами ся наричат и ги наричаме, исторически нам не ни е познато, а смело може да речем, че те са по-стари и от дедите и прадедите ни, а никак новопокатоличени, както са покатоличените арменци и гърци.*

Един неин клон — унията, намалко остана в едно сгодно и добро дочакано време да се вмъкне в народа ни. Но този клон изсъхна и днес стои там като пън. Да се подмла-

* Павликяните според Хилфердинг са преселени от Азия во времето на императора И. Цимиския и ся заселени по тези страни около Пловдив, дето ся срещат и сега повече. Той ги сматря като клон на манихейците, от които и нашите богомилисти. Те са ся нарекли павликяни, според мнението на едни, от някого си Павлина или Павла Епископа, а според други, от особено голямата почест, която като манихейци имали към посланията на апостола Павла. Според нашето мнение днешните павликянци са остатки от богомилистите, които подир гонението, което претърпяха от византийците и преследуванията в България, държаха изповеданието си тайно даже до последните времена и под турското правление. Няма повече от 80 години, откогато е турило на тях ръка католишкото духовенство, което ги и покатоличи, без да ся усетят те, но при сичките си усилия то не е сполучило йоще да изтреби между тях някои предания и обичаи, които свидетелствуват първото тяхно вероизповедание.
Бел. на «Гайдата»

ди той изново е нещо не в епохата си и следователно невъзможно почти.

Унията падна от истите българи, от истий народ, за когото беше се скроила и който не я прие и я отблъсна със сички за него възможни средства.

Умно ли или глупаво направи наша народ, че свали унията, то не е предмета, когото ще разгледаме. Това можем да направим други път.

Ний ще повторим думите си:

Патриаршията не е, която установи хода на унията между наша народ, защото този народ беше за нея вече чужди. Извержен и афоресан в лицето на своите богопроизведени свещеноначалници, той не можеше да чува наставленията на лошавата мащеха и вероятните усилия, за да възпира тя унията в този народ се строшаваха у непripознаването, което той държеше към нея.

Нето е Русия, която развали унията. За да се бори тя с унията, трябаше да вижда в нея своя съперник равен и подобен, а тогава тряба да признайме в нея пръста на някоя католишка държава. Редакторът на «Турция» не вярваме да потвърдява едно такова умозаключение. От наша страна ний не намираме за истина нето едното, нето другото. Ний припознаваме само борба на едно духовенство с друго духовенство, на една фанатическа скупщина, покрай която борба български народ знай да удържава своята праведна собственост. Нека прибавим сега, че покрай тези фанатически религиозни борби и на двете страни се вмъкваха лица от политическа форма. Толкоз по-добре и по-ясно тогава се доказва неприемването на наша народ внушения от чужди пропаганди.

Ако беше наклонен нашът народ да приеме уния, безсилни щяха да бъдат сички отвън препятствия било от патриаршия, било от Русия и ако да се вдаваше на съветователни увещания, вдал се би на внушенията на западните.

Целта на религиозните пропаганди, каквато я проповядуват, е, за да извадят народите в едно по-горно възвишение на моралний и народний им живот в по-добро щастие. Обещанията им са в този разум ловки и действителни.

Какви са обещанията на коя и да бъде политическа пропаганда? Мечтателни, химерически, предшествуеми йоще с беди и опасности действителни. Кой е онзи със здрава глава человек, който да верува, че един народ, един человек, който ся бои да приеме употителните обе-

щания на религиозните пропаганди, ще да се вдаде на мечтателните и тъмните за него внушения на една етерия пред очевидни нещастия?

Ний не отказваме, че са се намерили хора и от наша народ нещастни с ума, които са се вдавали на служение на чужди пропаганди както политически, тъй и религиозни. Нима може ли да нема и в наша народ таквиз няколко, каквито ги има у другите с множество? Може ли да бъде стадо без щугаво?

Но за множеството на българския народ, за масата на народа, такивато не стоят в надежда почет. Политическите агенти имат при него толкоз успех, колкото и религиозните, каквито са и униатските наши братя.

Не е от простота това, дето българите странят от чужди пропаганди. Природната простота на българина се съдружава с природното му страхопочитание към святостта на праотеческо завещание, а то е: съхранението на вярата си и на съществуемий порядък, установени от времето и нарушаеми само от по-силни превращения.

[Гайда, г. II, бр. 19 и 20, 15 и 27. III. 1865 г.]

[ЩЕ МЕНИМ ПРОГРАМАТА СИ]

Четири броя трябат още да допълним броевете на втората година и тези четири броя ще ги издадем. Втората година ще сключим и третата с божата воля ще подкачим и ще следуваме, но както вече от предисловието ни са поосетили нашите читатели, занапред ще бъде изключено от листът ни сяко разискание върху висящите въпроси и сяко известие за събитията в отечеството. Ще ся ограничим само в литературни занятия. То ще каже, че според позволението, което имаме, ще ся върнем на същността, а според издаването, както следувахме досега, ще меним програмата си.

Ще я меним и менихме я, но нито треперим, нито ся червим за това. Не треперим, защото законите на пресата няма в нищо до нине да ни осъждат. Не ся червим, защото ако ся ограничаваме, не ся ограничаваме за некадърността

и неспособността си, или за неразумието си, но по следствие на едно неспоразумение на притежателът на вестникът върху позволението за издаването му. И тъй, колкото за нас, това ограничение прави ни повече почест, а не унижение. И ако да бяхме егоисти, трябаше да ся радуваме за това, което ся случи с нас, но ний имаме злочестината да сме далеч от тази добродетел и не гледаме на умножението на нашата почест, но гледаме на лишението, което сполетва народът, ни и тъжим, и съкрушаваме ся.

Тъжим и съкрушаваме ся и не ни утешава предпочтението, което ни направиха пред другите подобострастни и подобностраждущи нам събратия, като положиха старание да изцелят нас от хромотата ни, а тях оставят още да хромят.

Година и десет месеца, 666 дена, ний имахме свободата да издаваме вестникът си по програмата, която следувахме, а сега, когато справедливейшите закони повалиха и съществующите прегради за журналистиката, за нас ся подига непрелезвана ограда на ограничение! Но униваме ли като орелът на баснопосецът, устреленият със стрела от неговите пера? Не. Защото имаме случай и в това си нечакано връхлитване да засвидетелствуваме нашето почитание към законите, нашата покорност на сичко, което ни иде като от страна на правителството; и защото най-подир срещу тези припряни и повърхностни хора, които обичат да тълкуват, да претълкуват всяко нещо и да предполагат едно вместо друго, има да противопоставим милостивото снизхождение на правителството, което ни обнадежди със сполуката на позволение за издавание на един политически вестник.

[Гайда, г. II, бр. 21, 17. IV. 1865 г.]

ОБЯВЛЕНИЕ

Ний много обичаме пословиците, имахме обаче слабостта малко да ги вярваме, но ето имаме случай сега и сами да ся убедим, че и другите да уверим в тяхната действителност. «Кога господ дава брашното, дяволът зима чувалът», казва една пословица, която излязва за нас и на нас твърде истина. Но не е лъжа и оная, дето казва: «сяка пречка за по-добре.»

Сега на последне време ний бяхме ся колко-годе поулеснили откъм поддържанието на вестникът си, а то друго едно обстоятелство ся изпречи да ни побърка. Но ето че от тая пречка пак излезе това добро, дето досега имахме една таквази «Гайда», каквато я знаехте, отсега занапред ще имаме една такваз «Гайда», каквато я виждате в последните тези два броя, че ще имаме още и един други вестник, такъв, какъвто го желаете. «Гайда» ще имаме, защото веднаж вече като сме засвирили като почтен Гайдар, що искаме да бъдем, ще свирим, па ако щем си прода и калпакът, няма да млъкнем, доде не отсвирим засвиреното. А други вестник ще имаме, защото правителството ни е дало и дава ни воля да го имаме.

Тъй! От страна на правителството ний това добро сме го имали и пак може да го имаме, но от твоя страна, народ български, ще ли можем да го имаме? Ето питаме тя да ни отговориш.

Правителството го дава, нуждата го изискува и ний имаме присърце да заловим такваз една работа. Но като гледаме на тебе, на твойто хладнокръвие и равнодушие, чешем ся в тилът и пресмятаме, цъкаме с язик, че не ся посреща, и мълком с глава киваме, че не ся наемваме да предприемем, и ето защо.

Първо, че като речем да земем на себе си изданието на един такъв вестник, за да можем да го следуваме колкогоде съобразно с намерението му, тряба да ся откажем от частните си занаятия, от които днес не само себе си и челядта си препитаваме, но и жертвуваме по нещо за поддържание на този лист, който сега следуваме да издаваме, а тогаз тряба да чакаме препитанието си от издаването на този вестник, което в Цариград никога не може да ни излезе по-долу от 25 хил[яди] гр[оша]. След това за печатание на вестникът, за поща и други разноски, които съдружват това издание, набират ся около 50 хил[яди] гр[оша]. Дето ще ся каже, изданието на един еженеделен политически вестник горе-долу намерва 80 хил[яди] гр[оша]. За да ся посрещнат тези необходими разноски, изискуват ся най-малко 1000 здрави спомоществования. Но де ги тях? Може да ги има у другите народи, но у този народ, който ся казва български, те още не са ся отвъдили.

Ний сега, когато не очакваме нищо за препитанието си от трудът, който правим за изданието на половин вестник и не можем да срещнем краищата на разноските му, а как ще можем да изкараме на глава, ако предприемем друго издание?

Вестникът, който следуваме да издаваме, сега наспоред цената си е достъпен да го има секи един българин, но и тъй ний едва сега на последне време ся сподобихме да добием до 500 спомоществователи, от които едва ли 400 сме могли да издравим, ами колко спомоществователи ще имаме и колко ще издравим, като според нуждата направим спомоществованията от 80 или 100 гр[оша]?

Скъперничеството на нашите българи ни е познато. Опитът ни в тези работи е юзда на желанието ни и затова не само не ся наемаме да предприемем ний сами това, но сме в отчаяние и за другиго, ако би да ся намери някой да предприеме, че не ще може да доизкара както тряба. Според както вече видяхме и примерите му.

Жално ни е, като правим тези сметки и намерваме, че ся не посрещат. Жално ни е, като виждаме невъзможността да ся въстанови един лист в интересите на народът сега, когато ся намерихме в необходимост да загасим и това мъждивото светилце на разискванията, което блещукаше в нашият лист. Жално ни е, като гледаме, че нашият народ в това време ще остане и остава в тъмнота, в глухота и немота, да няма кой две думи да подума за вразумението му! Жално ни е, но с жалостта си оставаме, като няма какво друго да сторим. И какво да му направим на такъв един народ, който заспал и спи и иска да спи тогаз, когато неприятелите му не спят? Няма какво да му ся направи, освен да ся остави на честта си, там, дето неговата нечувственост, неговата лехатост и неговът дембелик са го остановили и дето са го нападнали неговите зломисленици да го разграбят и раздърпат.

Имало било двама, трима или пет, или десет, или петдесет души, които да чувствуват; що могат да направят само те? С една ластовица не иде пролет и с едно цвете лято не става.

Тези очивестни работи ни отчайват и отчаяли са ни, но верни последователи на изречението, което препоръчвахме на другите, като казвахме: «Не може ли отведнаж, опитай ся пак.», ний искаме още веднъж да ся опитаме.

И тъй, като отправяме горнето питание към сичкият

народ, обръщаме ся към нашите насякъде настоятели и препоръчваме им да изпитат отблизо и да прибързат да ни известят, за да знайме как да постъпим. Защото инак не ся наемаме «да нагазим вода, без да изпитаме брода».

От днес до свършението на мая най-дълго те тряба да ни явят отде колко спомоществования ще ся обадят за нов един еженеделен политически вестник, но спомоществования сигурни, които най-дълго на 3-ий брой да си внесат платата, а не голословни обещания, за да ся не излъжем да започнем и да ся засрамим подире, като ся принудим да напуснем. На техните здрави известия като ся основем ний, или за нов вестник ще ходатайствуваме пред правителството, или някой от покойните ще възстановим. А какви начала ще има той, това може да го засвидетелствува освен преминалий ни живот и двегодишното наше на това поприще служение. Без да принадлежим ни на една партия, като имаме пред очи само ползата на народа в отношение на религиозний и нравственият му живот, ще гледаме както и до нине да бъдем неподчинени на чужди влияния, безпристрастни и независими освен от законите на пресата в държавата.

Годишна цена определяме едно златно меджидие, но с уверение на честна дума, че ако ся съберат повече от 1000 спомоществователи, да намалим цената му и до 80 гр. и още по-долу, ако дава ръка.

Нашите настоятели, като ни дадат изискваните за това известия, нека благоволят да ни отговорят положително и за «Гайдата» в този новий ѝ вид занапред колко и кои ще ѝ са приимачите. И това не търпи отсрочвание, защото ето подиря два-три броя ще наченем т р е т я т а година.

[Гайда, г. II, бр. 21, 17. IV. 1865 г.]

ЗА ЖЕНИТЕ

I

Създателят, който е всичко премъдро създал, надарил е в частности мъжиете с разни природни и нравствени преимущества, но на жените е дарил повече чувствител-

ност, поживостни страсти, по-тънък ум и по-благородна фантазия, а опитът е доказал, че ги е постановил силни и толкоз необходими в успехът на общежитията, колкото е вярно, че цивилизацията всякога от тях е зела величието си.

Жените имат врождена в себе си чудесната оная сила да разпознават добродетелта от злите дела, преимуществата от недостатките и остроумието от тъпоумието, те са, тъй да кажем, онзи гордиев възел, който свързва добродетелта, преимуществата и остроумието, те са потаената пружинка, която ги движи според влиянието, което земат от цивилизацията на общежитията.

Най-слабата от жените може да подложи под нозете си юнаците и самите велики мъже само с един усмихнат, с един само начумерен или скромен и почтителен поглед, с една само реч, която привлича сърца; добрината на сърцето им е тяхната слабост, а много пъти и най-добрата от техните добродетели, които обикновено подмятат мъжиете в укорение тям. Сръките, прелестите, хитростта, съвършенството, добродетелта, хубостта, чувствителността, гибкостта остроумието, великодушието, решителността, постоянството, тези божествени добродетели ся срещат почесто у жените, нежели у мъжиете.

Повечето в женский пол са намерват чудесните примери на таквизи дела, каквито само душа велика може да предприеме. Жената може да има най-голямо влияние на мъжът, защото природата ѝ е дарила вълшебни някакви си оръжия, чрез които сяка една притворна юначност и мъдрост на мъжиете остава недействителна. Много раздразнителни чувствилища, гореща и сякога деятелна фантазия, сърце, пълно със състрадателни и нежни чувства, запълнят наистина, от една страна, голямото достойнство на жените, но от друга, тези са пак същите, които много пъти току тъй без нищо и най-сигурно ги предават в примките на мъжиете.

Жените много пъти жъртвуват суетността си на силата си, като прощават на мъжиете да казват за тях каквото щат, но опазват в себе си тогаз правото да им правят каквото че им е угодно, без да дерзнат те да им ся противят. Първото нещо, което научават, е да употребяват за своя полза не само преимуществата си, но и тези си недостатки още; ако ли ги укоряват някои, че плетат лъсти и измами, това произлязва от мъжиете, защото мъчителствуват над

тях, защото ся оженват за тях, без да ги попитат дали ги рачат или не, още и само за това да ся ползуват от прикята им и защото най-после, както много пъти ся случава, стар някой ся оженя за млада, а нечувствен някой си за твърде чувствителна млада.

На природните си болезнования жените противопоставят сила душевна и постоянство, за каквато мъжиете не са способни. Жените ся уволяват под теготата на мъки, които могат да съкрушат мъжиете, и понеже са надарени с организъм по-тънък и пластически, възправят ся с леснина чудесна. Поверени от божествений промисъл да имат грижата на родовете и преподаването на животът, предопределени да раждат человека в скърби и болезни за изпълнение на намеренията на природата, жените трябаше да удържат на най-болезнените страдания. Дражестта или дарбата на словото е много по-превъзходна у жената, сиреч тя може по-сладко да приказва и подобре да разказва за едно какво да е нещо. Чувствителността на жените е толкоз очарователна, щото вдъхнува почитание и на най-лукавите, а тяхното убеждение толкоз е обвражително, щото много пътя е направяло безгласни като риби и най-софистическите мъжие, особено пък в минути на болезни и страдания тяхното търпение и постоянство е таквози щото о с в е т л я в а този прекрасен пол и го показва велик и почтителен.

II

На сяко едно място на земята, дето человеците имат отечество и закони, частните добродетели ся раждат сякога от обществените. Тамо юначният и родолюбив гражданин има съдружник верната и разумната гражданка. Тамо съпругите имат същите мисли и искат сяко нещо, което докарва почест на отечеството и на тях, и отблъсват сяко нещо, което докарва посрамлението им.

Насякъде, дето обходих, казва Ледиард, намерих жените благородни, пригодливи и человеколюбиви; никога не отправих благопристойни и приятелски думи на жена, ама била образована или дива, и да не получа отговор благопристоен и приятелски. Мъжиете много пътя ги намерих различни. Накъдето и да ся скитах, по безплодните поляни на нестранолюбивата Дания, на добротолюбивата Швейцария, в замръзналата Лапония, в дивата Фин-

ландия, в Русия и в пространните околии на катунарите татари, насякъде гладен, жеден, измръзнал, изквасен и болен, жените ми пригодяваха най-грижелюбиво и тези техни послужвания ги правеха те толкоз благонаклонно и с присърце, щото сяко нещо, що ми даваха, и сяко нещо, което ми струваха, имаше двойна драголюбност.»

Сичкий си живот, казва някой си пътешественик, изнурих в пътувания, в скитания по земята и насякъде намерих мъжът доблествен, а жената прекрасна, мъжът дързновен и убеден, а жената боязлива и умерена, него велик, когато действува, а ней велика, когато страда, него, че сияе на пазарят и говори, за да ся учи, а нея, че сияе в къщи и говори, за да убеждава и да услаждава, него, че има сърце кораво, а нея меко и нежно, него, че възпира бедността, а нея, че облекчава болките, мъжът, че има наука, съждение, правда, а жената, че е добролюбива, великодушна и милостива и не ся подвоявам да изповядам, че жените са по-превъзходни от мъжиете.

Докогато в Стара Гърция ся почиташе добродетелта и свободата, жените водяха гражданите на победа, повръщаха бежанците пак в сраженията, увенчаваха тези, които ся отличаваха в боевете, като станеше нужда, дръпнуваха оръжията в защита на отечеството, убиваха синовете си, когато ставаха предатели на отечеството, радуваха ся за падналите заради отечеството синове, стопани и братя, украсяваха събранията с ученията и красноречието си, даваха мнение в съветите на своите съграждани и с божествените си добродетели изливаха най-после на отечеството си нектар и амброзия; но когато добродетелта ся погази под нозете на Павзаниевците и Анталкидовците и свободата ся съсипа в Херония, погребе ся и силата и величието на жената.

Докогато Рим беше свободен, докогато пленовете от победените обогатяваха само общественото съкровище, жените бяха честни, разумни и мъдри, а мъжиете юначни, доблествени и свободолюбиви; липсал беше вече разврата от злоупотреблението на богатството и на славолюбието на някои патриции, а нравите ся пазеха още чисти, когато Юлий казваше, че Кесаревата жена не тряба нити подозрителна да е, и като разпариясa Помпея, поднесе последното почитание на издъхнувавщето целомудрие на римските господици. Но Октавий и неговите наследници, боящe ся от повръщението на свободата, препречиха на вър-

вежът ѝ непрелезвани пречки и сринаха сичките прегради (προχώματα), които бяха въздигнали смислените онези стари републиканци на Рим, за да го предопазят от наводненията на разкошността, на разблудството и на развратът и заради това оттогаз насетне виждаме, че имената на Юлия, на Агрипина, на Помпея, на Теодора не ся характеризуват по-малко от имената на Тиберия, Нерона, Калигула, на Юстинияна в ужасний разврат.

Когато предците на сегашните френци, галите, бяха диви, жените им бяха разумни, юначни като мъжиете, и понеже те участвуваха в обществените добродетели, отечествените им дела не бяха чужди за тях, затуй присъствуваха в обществените съвещания, даваха мнение в Народните събрания и много пъти са давали спасителни съвети. Те дадоха примерът на Сабинските дъщери да ся хвърлят сред войските, които пребиха губителний нож на междуособният бой с римлените; те възстановиха помежду им съгласието, те ся бивали ходатайки на мирът между галите и техните съседи.

Ето какъв договор е подписал Ханибал тогази с тях: «Докогато аз обхождам Галия, ако би картагеняните че вземат причина да ся оплакват за някоя обида от галите, нека жените им да съдят и обещавам ся да приема сичко, каквото би те решили.»

Жените на галите и след завладението на галите от римляните опазиха чрез договори властта, която имаха върху народний характер и върху религията си, и много пъти в разбойническите епохи на първите десет столетия избавиха отечеството си от съвършено парализирание.

[Гайда, г. II, бр. 21 и 22, 17 и 24. IV. 1865 г.]

ИЗВЕСТИЕ

Извънредни някои обстоятелства и пречки принудиха ма преди 7—8 месеца да прекъсна изданието на Г а й д а т а и да зема участие в един от политическите вестници, но затрудненията, които според положението си и другите си занятия срещам в изпълнението на таз обязаност, която

изискува повече време, отколкото ми дава ръка да жертвувам, накарва ма днес да ся оттегля. А за да употребя колкото ми остава свободно време в служение на народа си, предприех по приканването на някои приятели да съживя Гайдата и да подновя изданието ѝ.

В подновяването си Гайдата ще бъде чисто филологическо списание, нравствената цел на което ще е със занимателното и полезното си съдържание да приучи на прочитание нашите съотечественици и особено този разред от народа, който има голяма нужда от това. С други думи, намерението ни е да направим туй периодическо списание обща стока на народа, за да оттикнем напред честолюбието му и да раздразним любопитството му да са залови да прочита; когато няма препирание за това, че от сичко най-вече с честото прочитание челяк са образова, съвършенствува идеите си и става достоен за предопределението си.

За да достигнем това си намерение, ний ще са мъчим колкото е възможно да направим този лист разнообразен и за това ще гледаме, щото секи брой да съдържава обикновено по нещо от следующите предмети: нравствени разкази, исторически, географически, статистически и биографически описания; епистимонически и хигиенически сведения. А под надсловието Смесица ще съдържава в късо някои занимателни и разговорни приказчици и смехории; разни любопитни изречения и домашни икономически рецепти; при това «Гайдата» не ще има стълповете си затворени за поезията, защото като Гайда не ще да живее безумен живот, но ще има сякога и по едно стихотворение.

Последнята страница на секи брой ще бъде посветена изключително на Книжевен отдел, в издирвания и разисквания върху народният язик и бит, ще съдържава сиреч мнения за правописанието и материали за изучавание на язикът и животът на българите, каквото песни, пословици, приказки, старовременни предания, обичаи и обряди.

Едно нещо само не ще има «Гайдата» и за него считаме нужно да известим предварително читателите си: препирни, за каквото и да са, няма да влязат в мехът ѝ; и даже в издирванията и разискванията за язика и в разбора на някое съчинение, ако стане нужда, ще бъде запретено от програмата да са помене име и личност.

За изборът и наредата на съдържанието читателите ще могат да си съставят мнение донейде от допълнението, което прилагаме в днешния си обявителен лист, а найдобре ще разберат това от първият брой, който ще издадем на първия ден от новата година (1866).

Като сме вече добре запознати с всите мъчнотии на вестникарството у нас, за да оздравим от наша страна за спомагателите редовното издание на листът си, първо са приготвихме добре, като си намерихме и настанихме съдружници за капиталът и за предстоянието на таз работа отгоре, а да оздравим от страна на читателите си спомоществованията им за нас си, ще прибегнем до строгото изпълнение на това начало, да не даваме и да не пращаме никому листът, преди доде не земем парите.

И друго, понеже според съдержанието си листът ни ще бъде като книга за прочитание, годишното издание на която ще са счита за цяло тяло, спомоществованията ще наченват сякога от 1-ий брой и ще са свършат на 24-ий; спомоществования да наченват от други броеве по-подирни и да свършват на другата година, не са приети. Защото искаме да запреварим бъркотиите, които произлязват от това, и да бъдем сигурно ответствени в обязателствата си пред спомоществователите, като даваме здраво поръчителство само за таз година, че каквито мъчнотии и пагуби и да срещнем, ще сключим годишното издание, а че за подир ако видим, че ще го изтъчем пак, тогаз да са вричаме и да ся залавяме.

Преди да предприемем наново изданието на това периодическо списание, ний претеглихме и премерихме сичките задължения, които земаме пред публиката и които имаме твърдо намерение да изпълняваме, доколкото е възможно вярно и, с божията воля, за дълго време. Ще употребим сичките възможни нам средства и от никоя жертва няма да ся върнем само да сполучим да го направим наръчно и способно за раздаване на полезни знания и здрави чувства и начала.

Имаме още намерение да просим да ни са позволи да правим и по едно кратко политическо обозрение на 15-те дни; ако сполучим това и са умножават спомоществователите ни, ще уголемим и листът си.

За списвание сега нямаме други сътрудници, но секи от нашите учени може да земе участие и да ни помогне с изпращание на статии върху предизложените предмети,

написани изкъсо, спретно и приятно, без да са ни най-малко противни на нравствените начала на общежитието ни и на съществующият ред.

Листът ще бъде по-голям, от какъвто беше, но ще бъде сгънат на осмина, за да е наръчен, като са подвърже. Настоящият лист е половина, от каквито ще бъдат другите.

Годишна цена насякъде в Турско две бели меджидиета, а отвън Турско две и половина. На настоятелите ще са пратят до три броя само, ако ни отговорят и внесат пари, ще следуваме да пращаме за колкото платят, ако ли не, на 3-ий брой ще престанем да пращаме. Които поискат изпосле да станат спомоществователи, като внесат спомоществованията си, ще им са изпратят броевете от началото.

Настоятел може да бъде секи, който стори труд да събере спомоществования и да ги внесе с първо. Който плати за 10, ще има единадесетата дар, а който от 10 по-надолу, ще му ся отстъпват два на стотях за трудът.

Писмата и спомоществованията ще са отправят в Цариград до издателите, на «Везир-Хан», № 17.

В надежда, че нашите съотечественици както сякога, и сега ще ся покажат усърдни и с нравственото и вещественото си спомогвание да ни поддържат в предприятието ни, оставаме завсегда на услугите им.

П. Р. Славейков

[Гайда, г. III, бр. [без номер], 22. XI. 1865 г.]

ОТЕЧЕСТВО

Отечество или бащнина е родната наша земя, дето бащите ни и дедите ни са живели и умрели, дето и сами ний сме ся родили, живеем и ще умрем. Тя е земята на нашите бащи и затуй я казваме бащнина, отечество; ний сме ся родили на нея и затуй я казваме родна земя, родина.

Кому не е драга земята на отците и дедите му? Кому не е мила земята, дето ся е той родил? Кому не е свидно това

място, дето почива прахът на бащите и дедите му, дето ще лежат костите му и дето ще живеят децата и внуците му? То е място, което са го завещали нам дедите ни и прадедите ни и което сме длъжни да завещаем и ний на внуците и правнуците си, за да има те де да живеят и да тъжат, да ся веселят и да ся радуват, а някога и да поплачат за малко, кога ги лиха беда налѣтя, и пак да ся разтушат и утешат, кога настанат мирни и тихи години. Или ще ся скитат по люцките земи, дето не видят свой народ,дето не чуват свой язик, и кога дойде сетният час да склопят очи при чужди хора, да оставят кости на чуждо място?!

Нашето отечество е едно от най-хубавите, най-плодоносните места на земята и ний няма за какво да го оставяме и да търсим друго; но тряба да ся старайме как да го възвисим пред очите на другите.

Нашият народ е честен, трудолюбив и не е ни малък, ни развратен и ний няма за какво да ся срамуваме да ся казваме българи и да удавяме народното си име в други народи; но тряба да ся потрудим как да скрепим и да утвърдим своята народност.

Нашата вяра е драгоценно нам наследие от бащите ни и дедите ни и чиста, свята е. Ний сме научили тъй да вярват толкози други племена; по нашият язик отправят богослужението си и днес толкози милиони православни и ний не тряба да ся отричаме от нея и да търсим друга; но тряба да ся постарайме само как да отбегнем от обидите и неправдите, които ни стават днес в нейното име.

Нашето правителство е едно от най-добросовестните и доброжелателните; то има отеческа грижа за благоденствието и благосъстоянието на сичките свои поданици без разлика на вяра и народност; за това тряба ний да го обичаме и да му помагаме в изпълнението на неговите добри за нас намерения.

[Гайда, г. III, бр. [без номер], 22. XI. 1865 г.]

ЖЕНИТЕ, УЧИТЕЛИТЕ И ДУХОВЕНСТВОТО

Три разреда человеци имат най-голямо влияние в обществения живот: жените, учителите и духовенството.

На жените на ръцете преминуваме на живота си най-първите и най-нежните години, в разстоянието на които стават най-дълбоките и най-трайните в душите ни впечатления.

От жените минуваме в ръцете на учителите, които спомагат също не малко в образение на характерът ни, като допълнят онова, което жените като майки и сестри са оставили недостаточно.

Духовенството действува на нас повече и повече от първото до последнето ни дихание. През сичките най-важни обстоятелства на живота си до тях притичваме, от къпелът до гробът, следуваме ги като духовни водители.

И тъй колко работи зависят от учението или неучението, от добрината или лошавината на тези три разреда! Те образяват и създават идущият род, техните добрини или лошавини колко лесно ся овековечават!

Но колко малко са онези народи, дето тези три разреда ся отличават в учение и добродетел! А колко повече са тези, в които духовенството е неучено, жените още по-неучени и учителите полуучени! Тежко им! Но дваж тежко на нази, че не само учено духовенство нямаме, но чуждо духовенство, което ни язикът ни не знае, управлявало ни е и ище да ни управлява още и насилствено.

[Гайда, г. III, бр. 16, 15. VIII. 1866 г.]

ДЛЪЖНОСТИ НА МЪЖИЕТО

Тогаз само едно съдружество може да бъде честито и доброчесто, когато всякой от членовете зема на себе си като най-първа длъжност това неизменявано решение:

«Искам да обичам и да почитам за всякога това сърце, което съм направил господар и стопан на моето.»

Не знам дали ще ся намери мъж, който да не ся е докарал някак зле с жена си, или без правда да не я е гълчал, или да не е показал някое неприлично немарение към нея, или инак как да е да не я е обидил. Но праведно ли е, когато го тя обича, да не показва и той същата обич към нея?

И най-добра жена, ако да имаш, и никое сумнение да нямаш за доброто ѝ разположение към тебе, да не мислиш, че е по-малко нужно да останеш и ти всякога добре разположен към нея. Не казвай: «Съпругата ми е толкоз добра, щото не ми придиря каквато неправда и да ѝ сторя.»

Как? Или защото съпругата ти е толкоз добра, ти немариш да бъдеш такожде добър и любезен към нея? Не мислиш ли, че колкото е тя по-добра, толкоз повече твоето намръщено лице и неприлично поведение ще я огорчава и наскърбява? Колкото жената е добра и благородна и ся докарва разумно и почтено, толкоз повече има право да чака същото и от мъжът от страната, но ако го не срещне, какво тряба да мисли?

Като дадеш на една жена свещеното име на съпружеството, длъжен си да предадеш себе си само на това как да я направиш честита и доброчеста, също тъй и тя. Но твоята към нея длъжност е по-голяма, защото тя е по-слабо създание, а ти като по-силен и по-умен имаш и по-голяма длъжност да ѝ даваш сяка помощ и да бъдеш на сичко добър пример за нея.

[Гайда, г. III, бр. 16, 15. VIII. 1866 г.]

ЖЕНИТЕ

Жените, кажи, че повечето нямат никакъв отличителен характер. Като са естествено твърде променчиви, нямат тази сила, дето одържат трайно едно кое да е впечатление. Чернооки или руси, ето главното им разпознавание.

Жените изобщо приличат на гатанките, каквото тях те щом станат познати, престават да ни аресуват.

Един приятел някога си сравняваше жените с цветя, напъстрени от различни шарове. Чудноватата пъстрина на шаровете им е характеристиката на хубостта им, този, който ги задиря, предпочита ги и ги избира заради редкостта на петната им. Жените, както са хубавици чрез недостатките си, така привличат чрез слабостта си.

За да изпише някой една жена, не му тряба твърда ръка или правилни черти, простите шарове никак не стигат, може ли някой да представи хамелеона с бяло и черно? И тъй за изписвание на прекрасния пол нужни са не хас шарове и хвърката кист.

Мъжиете по нужда ся откриват в публичните и обществените места, но жените, ограничени в тесният домашен кръг, развиват своите преимущества в сянката. И понеже от мека възраст ся възпитават в изкуството да крият своите чувствувания и да ги упражняват и между светът, оттуй става мъчно да разпознава някой кои от чувствуванията им произлязват от срам, кои от гордост и кои от слабост или чувствителност.

Множество страсти обладават мъжа, но жените ся обладават само от две страсти: «да са угодни, сиреч да ги аресуват, и да управляват». Рано или късно тези две страсти остават необуздани. И от тях едната е врождена, а другата ся добива чрез опит. Подчинени от природата на мъжиете, разбират нуждата да станат господарки, щото да ся не възпират прищявките им.

Между това кое е честта на тези царици? Желаят да царуват и да владеят, като нямат за постигвание на намерението си нищо друго освен едната си хубост. И додето че са млади, тичат към всяка суетна сласт и слава, като ся мъчат да умножат завоеванията си, в които ги блазни, че ще намерят доброчестина. И ако да ся оттегляха с време, то щеше да е от тях тържество на мудрост, но това е наука еднакво мъчна както за хубавиците, тъй и за силните на земята. Хубавиците, както и тираните, угнетявани от старост и без приятели, мразят тишината и боят ся да останат сами.

Жените тичат наслед сластта, каквото децата наслед птиче, и макар че я гледат всякога напреде си, не могат обаче да я завладеят. Защото както децата тичат след птичето, без да могат да го уловят, така и жените не могат да настигнат това, щото мислят.

Опитната жена употребява мъжете като на дамата камъниете, не прилепнува никога о едного, без да има пред очи другиго някого, и привардва да избере оногоз, който би ѝ принесъл повече ползи.

Всяка една жена устъпва на друга една привилегия, за която тя немарѝ, каквото разумност, смирение и др, стига само да ся не докачи мнението за хубостта ѝ. С други думи, всяка жена може да докаже за друга, че е по-умна, по-кротка, но никога не казува, че е по-хубава. В минутата, когато Парис поднасяше ябълката на Венера, тя сама изповядуваше, че Минерва е много по-мъдра от нея.

В една минута две жени стават нагръдни приятелки, стига само дружбата им да бъде за повреда на друга, третя. Стават съюзници, както някога си царете в древните времена, които принасяха в жертва някое бедно животно като начатък на споборството им; така две жени, като разкъсат почестта на третята, споборствуват чрез връзките на крайно приятелство.

На жените аресуват повече трагедиите, а не комедиите и ето защо. В трагедиите прекрасният пол ся обожава и вдига до поклонение, когато в комедиите ся излага смешната им страна.

Който иска да ся впрегне в хомотът на Химинея, не тряба да гледа на хубост. Венецът от цветята, които сутрин накичат главата на овчарката, вечерта повехнува.

Блазе на тоз мъж, който намери жена без опачина и своенравие, която го привлича с добрините си и никога не е благодарна толкоз, колкото когато ся покорява на съпруга си.

[Гайда, г. III, бр. 17, 1. IX. 1866 г.]

ЛЮБОВ КЪМ ОТЕЧЕСТВОТО

Любовта към отечеството не ся състои само в това да е мило сякому мястото, дето ся е родил и порасъл, повече от другите места на светът. Това е общо и природно и на безсловесните животни,защото и те ся не прокуждат лесно от онез места, дето са порасли и са ся приучили. И за

чудо е как често видим, че кон или вол или друго някое животно, като го преместят някъде надалеч, щом ся откачи,бяга назад на първото си място. Това произлязва от природното себелюбие на сяко животно да тегли нататък, дето му ся струва по-добре. Истото врождено пристрастие е много по-високо и по-благородно в словесният и разумният человек, защото той за благодарността, която чувствува в сърцето си към милите си родители и възпитатели, люби и привързва ся към цял и многочислен народ, с който живее в едно отечество братски и много пътя жертвува собственият си интерес, а понякога и самият си живот драговолно презира и предава го за полза и благополучие на съотечествениците си.

Додето не ся умножат в един народ таквизи с благородни души патриоти, той народ сякога ще хроми в родолюбието си и не му поспорява да иде напред. Во сякой случай за ползата на един народ, за благосъстоянието на отечеството изискват ся хора със самоотверженост и геройска доблест, хора истинни патриоти и благодетели на человечеството. А таквиз хора ся не отвъждат, додето чрез възпитанието и наставлението не ся введе в цял народ разумната любов към общото добро и към истинната слава.

Додето в един народ всякой гледа само себе си и мисли само за своята полза, а общата не я ни туря на умът си, той народ никога не харосва.

Тука не ни е намерението да осъждаме и да мъмрим защо тоз и тоз не са таквиз, а пък онзи и еди-кой си са еди-какви си. Туй не ни помага ни колкото един косъм. Работата е да познаем в кое стои погрешката и да започенем да ся управяме както сякой особно, тъй и всинца изобщо. В таквоз едно общеспасително предприятие за поправление на нравите най-много служат примерите на таквизи добродетелни хора, които са оставили безсмъртно име в историята по своята към отечеството и към родът си любов и старание за общото добро.

Таквизи примери ще избираме ний от време на време за нашите читатели и особено за любоподражателните юноши, на които те и най-вече действуват.

А р х и л е о н и д а, проста една жена в Спарта, имала син, доста юначен, който загинал в един бой против неприятелите на отечеството си. Тези, които дошли да известят на майка му за неговата смърт, твърде много

захваляли на юнашството му и казвали, че мъчно може да ся намери в цяло Гръцко още един такъв като него юнак. «Ви сте излъгани в това, отговорила великодушната жена, наистина син ми беше добър юнак, но слава богу, отечеството ни има много по-добри от него.»

Едно от една проста жена от устата едно доста умно и полезно мудрование за отечеството. В о б щ и т е р а б о т и н и к о й д а н е и м а с е б е с и н а й - д о б ъ р и с в о и т е з а с л у г и н а й - в а ж н и.

Педарет, един от първите хора в Спарта, като го не приеха в четата на тристата съветници, които избираха за управление на градът, върна ся от събранието радостен и благодареше бога, че в отечеството му имало триста души по-добри от него.

«Туй са казва любов към отечеството, а не: като не съм аз, и онзи да не бъде.»

Гайда, г. III, бр. 3, 1. II. 1866 г.]

ОБЩОПОТРЕБНИТЕ НА СИЧКИ ЗНАНИЯ

Първото условие, за да успее человек, сиреч да хароса и да стане прокопсан, както обикновено казваме, е да има добро поведение и второ, да има учение.

А учение като казваме, разбираме и всеобщото, и частното според звание и художеството.

Всеобщото, което инак и предуготовително наричаме, е потребно изобщо на сички, в каквото обществено положение и да ся намерват, даже и на занаятчиите и на селяните, защото обема познания, от които всинца без изключение имаме нужда. А тези познания ся изучават в предуготовителните училища. Но понеже рядко ся случа да постигне сякой в училището колкото учение му требува, то за възможно усъвършение изпосле необходимо е, когато сме вече момчета на занаят, чираци или и калфи, като станем ергени, да употребяваме времето на отпочиванието си в четение и писание, а не в игри и пиение.

Занаятчията или селенинът тряба без друго да имат тези познания.

Най-първо работникът, както и сякой друг, тряба да има непрестанно пред очи безценното онова мудро изречение на старовременните философи: «Спастряй времето.»

Второ, да може да прочита лесно и без заеквание сяко черковно и гражданско писание, печатано и ръкопис. Защото инак не ще може да си върши сам си работата, ще зависи от другите и ще губи време да ходи да търси други да му четат и да му пишат и да му знаят работите.

Трето, тряба да пише чисто и лесно, словата тряба да бъдат умерени — нито дребни, нито едри, нито твърде тънки, нито па дебели и нито крачести и разделени, нито по толко закавръчени и завързани. За какво е писмо, което не може да ся прочита?

При това занаятчият, както и селенинът тряба да говори по български, разумява ся, не като някои м у д р о с л о в е с н е й ш и учители и калугери с обачета и понежета и други таквиз ежета, но чисто български и вразумително, нито чужди и пазарски речи да употребява, нито па с л а в е н щ и н и да облизва. Нека говори и нека пише м е с е ц, а не л у н а, н е д е л я, а не с е д м и ц а, и м а, а не с ъ щ е с т в у в а и дрг., така и на против у м, а не а к ъ л, к л ю ч, а не а н а х т а р, в а р, а не к и р е ч. Сиреч да не употребява стари и нови книжевни думи, нито па чужди, като има в употребение от старо предание думи чисто български. За да разберем доколко е неприятно и смешно това, дето без никаква нужда ся силим да употребяваме в говоряние или в писание стари, ръждиви или нови и чужди речи, нека си представим един човек, който иска да ходи, като има единът си крак обут в кован ботуш, а другият със съдран цървул.

Сякой занаятчия и какъв да е селенин може да ся научи да говори чисто не в училището, но в разговорът с други, като слуша и забелязва сяка чисто българска дума, а най-вече като прочита книги, чисто български писани. Прочитанието на добри книги от сичко най-много препоръчваме ний на сякого българина, защото от него не само добре да говори ся научава, но добива и знания, които могат во много да му послужат. И затуй нека му ся не свиди да похарчи малко и за купувание на книги.

Нека бъде някоя ока ексик от пиението му, че да има някоя книжка повече за прочитанието му.

Колкото за правописание или равнописание, дето го казват граматиците, нека не гледа да шери писмото си с различни букви за еднакви гласове, каквото правят повечето днешни даскалетини, нека гледа да употребява за секой глас по една буква и да пише, както говори, и то е доста. Ако ли иска да държи и той една система на правописание, нека внимава, като прочита, и тъй лесно ще усвои и това; защото правилата за правописанието не ся научат толкоз в училището от граматиката, колкото вън, от практиката.

При това необходимо е сякой занаятчия и прост селенин да знае и аритметика, сиреч х е с а п, р ъ к а м или числение. Нужно е да разбира добре числата и да извършва без обавяние числителните действия не само на писмо, ами и на ум. Много деца излязват от училищата, без да знаят добре четиритях действия; но това е за тях щета, защото ще им тряба даже и от дробите, и от тройното правило по нещо да разбират.

Никой человек, от който род и да е и колкото прост и да бъде, не му е простено да не знае историята на народът и на отечеството си, а най-вече на нас, българите, е много нужно това; защото според положението си между гърците, власите и сърбите ние лесно ся изродяваме и ся сливаме с тяхната народност, като не знаем за себе си какви сме, що сме и от какъв народ сме. От туй за сякого от нас и за най-простият българин необходимо е да има ако не подробни, а то поне общи някои сведения от историята и географита на България.

Колкото за свещената история и за катехизис, нито дума отварям, защото не ми стига умът какъв християнин може да бъде тоз, който не знае нищо за бога, когото вярва, или как може да вярва някой, когато не знае какво вярва.

Съгледали сме както в Цариград, тъй и повън между нашите съотечественици, как туй учените нещо си и четните ни хора, духовни и миряни, преминуват времето си или в сън и лежание като бебери, или в нищо и никакви разискания, от които най-занимателните са безплодни някои препирни за в ъ п р о с ъ т и горчиви едни против други осъждания. А туй търговците ни, писарите им и побудните от еснафите ни младежи ся прозяват по дюкените си или клекуват цял ден по кавенетата, та хабят умът си

и сърцето си в празни игри и безсолни приказки. И понататък, дето сме досегнали да идем и да видим, каквото в Букурещ, например в Галац, Браила, Виена и по други места, дето ся намерват преселени нашенци, рядко, твърде рядко да ги свариш да четат нещо или да срещнеш в стаите им или на масите им някоя книга, а от всичко най-малко българска. А най-жалното е, че ако попиташ някого защо не земат да прочетат нещо, отговарят, че време нямат, когато другородците техни съседи до тях и пред очите им при сичката работа, що си имат, не оставят ден да ся мине да не земат на ръка книга да прочитат. Колко пъти съм виждал ерменците-хамали в Цариград със седелцето на рамо, посвил ся нейде и извадил книжка от пазва и прочита! И по вапорите гърци, френци, турци, евреи, сякой зél кой вестник, кой друга някоя книга и седят, та четат, а нашите — цигарите в уста, ръката в джоб, седят като блъснати.

Има пък някои от нашите, които искат да оправдаят това свое немарение с извинение, че на български нямало уж таквиз достойни за прочитание книги. Но питаме кой е крив за това? Сее ли някой нива, лозе и др., зема лид а продава шекер, каве, тютюн и др., ако не са търсят тези работи и ако няма кой да ги купува? Сега на последне време защо ся разви и разпространи толкоз сеянието на памукът? Защото отсякъде ся търсяше памук. Това ся случава и с книгите; като не ся търсят, сиреч като няма таквиз человеци; които да считат прочитанието като насущний хляб на душата, защо да ся мъчат други и да влязват в харч да списват и да издават книги, които никой не потърся?

При това не сме вече и чак дотолкоз лишени от някои за прочитание на български книги, но кой ги дири? Преди 12—13 год. ний сме печатали първият стрък от Смесната си китка, после Кратка история на Отоманската империя. От печатницата на Екзарха са излезли няколко за прочитание книжки. Пловдивската книгарница е издала също няколко полезни книжки; покойната Книжевна дружина в Цариград е издала освен 1-вият и 2-ият си календар преполезното онова периодическо списание — «Българските книжици», на което трите първи години съдържат толкова полезни и любопитни неща, щото можем с тях да са гордим. Г. Богоров издаде първата книжка от полезният си Технологически наставник и г. Михайловски първата част от най-добрата Всеобща история.

Дружеството на протестантските мисионери е издало освен полезното онова периодическо списание «Зорница» и други няколко нравствени книжки и най-главното и важното — преводът на «Новий завет». Сички тези са книжки достойни за прочитание, но ето, нашите издания гният в сандъците, както и «Българските книжици» в Бал-капан, както и сички други поменати издания лежат по книгопродавниците, та берат пепелът, и както те, от една страна, ся спаяжинят по рахтовите на книгопродавниците, та ги ядат молците, тъй, от друга, ся спаяжиня и умът и сърцето на нашите съотечественици и тлеят в ръждата на невежеството.

Сиромаси сме, искат да кажат някои, и не можем да надвием на разноските си, та да купуваме и книги. Но това не е за вярване. Ако бихме отделяли половинката или поне четвъртинката от разноските, които без нужда и без полза правим, то би било доста да си купим доволно книги за прочитание. Например, колкото пари даваме да си купуваме книги за пушание (цигари), ако да даваме сякой половинката да си купуваме книги за прочитание, и книжнината ни ще ся е обогатила, и ний ще сме ся развили колко-годе да отбираме от светът и да влезем в редът на хората. Ами сега, като сме таквиз, че защо сме?

«Доде си с тойзи ум, дъще», думала една майка на дъщеря си, «ти никога няма да туриш кана на главата си.»

[Гайда, г. III, бр. 6, 15. III. 1866 г.]

БЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ В ЦАРИГРАД

Някои от младите наши пожелаха и предприеха да устроят едно читалище при народната ни черква на Фенер. Готовността и усердието, което показаха всичките наши тука съотечественици, поканени за устроението на това читалище, показва доколко всички са усетили нуждата и оценили ползата от едно таквоз заведение. В твърде кратко време ся написаха доста членове, които и имаха

първо събрание сега на Връбница и избраха настоятели за надзирание на читалището.

Това наистина прави почет на тукашното българско население и обрадува сякого родолюбеца, както ся радуваме и ний. Но. . .

Не сме от онази пасмина хора, които не умеят и не щат да говорят на хайр и не говорим да прокобим не зле или да остудяваме ревнителите, но говорим за насърчение; защото душата на читалището е посещението, което ще му правят членовете, а не капиталът. Нека има милиони капитал, не ходят ли членовете на чтение тамо, то е без душа, то е мъртво и не служи ни най-малко на целта си. Ползата от посещението на читалището и от събирането на ученолюбивите младежи е неизказана, а най-вече за нас тука в Цариград, които сме пръснати по сичките краища на столицата и не ся знайме, и не ся познаваме, още и по цели месеци в лице ся не виждаме, макар и да сме на една работа.

Тези забележвания счетохме за нужно да направим, защото, като имаме пред очи повечето от нашите досега начинания, страхуваме ся да не постъпим и с това тъй; да идем сиреч веднаж или дваж и после да го зарежем, та нито на семтя му да урадисваме. Не бяха ли ся отворили читалища в Шумен, в Сливен, в Лом, в Ески-Захра и по толкоз други още градове? Какво станаха те сега? Не са ли пусти опустели? Читалището в Габрово беше едно от най-добрите и по устройството си, и по богатството на библиотеката си, но кой ходи сега в него? Тези, които най-вече трябаше да посещават това заведение, та покрай тях да ся приучват и другите, посещават по-други заведения, а читалището ся отваря от Нова година на вета за. ..

Повтаряме да кажем:

Господа членове на новосъставеното българско читалище в Цариград! Опичайте си умът да не направим пак такваз някоя габровска работа, че си умира «Гайдата» от смях. И смехът остави, че не може на опра от срамът ни цял Фенерский залив.

[Гайда, г. III, бр. 6, 15. III. 1866 г.]

ДЕ СМЕ И КАК СМЕ

Несмисленно и безумно би било да искаме, щото ний, днешните българи, да ся изравним в цивилизацията с другите европейски народи и даже с гърците. Без да гледаме на нашите тесни панталони и широки малакови, с които мислим, че сме ся поевропейчили, ний сме много по-назад, от каквото са били гърците преди 60—70 год., ерменците преди 40—45, а от другите европейски народи имаме двеста и триста и повече години по-назад. Но като са намерваме вече всред цивилизацията и успехът, тряба да ся увличаме, тъй да кажем, от напредването на другите народи и да ся ползуваме от опита и благоденствието на нашите съседи.

Ний живеем в Европа, но не сме европейци, или облякохме европейските дрехи, но не сме съблекли забунчето на невежеството, това е правото. Гледаме и желайме напредването, но още не разбираме основанията, на които ся то утвърдява, и средствата, с които ся полага то в действие. Дела, а не слова, или по-просто да кажем, работи, а не хорати иска. Интересът на едного в ползата на мнозина; добродетел, доблест, истина, правост, ето кое износя, а отричанието от това вреди. Тези и други много работи ний не сме ги разбрали още; и преди сичко, че ся изискува труд, работяние, деятелност, живост! Но при сичко това нека имаме търпение и прилежание, та щем отѝ и ний напред. А то колкото засега ний с дрехите си, със смешните си претенции на европейство не сме освен анахронизъм в Европа.

[Гайда, г. III, бр. 7, 1. IV. 1866 г.]

БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ

ВРЕМЕТО. Драго ни е да го казваме и длъжни сме да го кажем, че «Времето» колкото отива, оправя ся. Освен разнообразното и полезното чтение, що съдържава тойзи лист за сяко съсловие, той е и единственият понастоящему

вестник, за който може да ся каже, че истинните интереси на народа са по-близо до сърцето му. Взглядът на редакторът му днес и върху въпросът ни е доста обистрен. Ний теглим завеса на миналото и смело препоръчваме тойзи лист на съотечествениците си такъв, какъвто е сега.

ТУРЦИЯ. Можем ли да кажем същото и за «Турция»? Не. Даже можем да кажем и да докажем противното, сиреч разтлението и упаданието на тойзи вестник, но и туй ся отказваме да сторим сега. Защо? Боим ли ся от нашият приятел и противник и пак приятел и противник? Не. Боим ся от общото мнение да не кажат, че като «Турция» ся е заела пак с простителни и непростителни средства да ни преследува, та й враждуваме и ний и искаме да си отмъстим.

Оставяме на сякого да съди сам за достойнството на тойзи лист, а от наша страна препоръчваме го като потребен за разпознавание на добър и нефелит вестник.

[Гайда, г. III, бр. 8, 15. IV. 1866 г.]

ЧИТАЛИЩЕТО В ЦАРИГРАД

На 10 априлий стана освещението на Читалището при стечението на многочислен народ от столицата. След водосветът и кратко едно от страна на свещенството молитствование за успехът на заведението председателът г-н Х. М. Пашов сказа едно словце, съдържанието на което любопитните са видели в 41-й брой на «Турция»; после което зех ред и аз, та казах няколко думи върху същият предмет. Лошо ли, добро ли беше това, което сказах, аз не знам, защото мерило на словото не е тойзи, който го казва, но тези, които слушат; но като съдим по впечатлението, което сказваното прави на слушателите, смело мога да кажа, че това, що казах, падна на сърце на слушателите; защото шумни ръкоплескания последуваха свършението на словото ми и устни одобрения от достоуважаеми лица ся произнесоха явно още там в събранието.

Да казвам туй сам за себе си е излишно, негли и неприлично и не бих го никога поменал, ни искал друг да го

помене, ако да не съм принуден чрез него да изоблича пристрастното за това съобщение в «Турция».

Безименният, но твърде добре познатият ми самодеец на това съобщение има да го яде нещо отвътре, а че иска с таквизи плюски да си оттуши противу мен. Широко му поле. Повече бих ся обидил, ако би зел да мя хвали, отколкото да ме хули един такъв человек, на когото поведението е осъдено от цял народ и когото самото му съобщение показва що е за пасмина, доколко познава светът и доколкото отбира какво ще каже читалище.

Оселът Ваалов, като е можал някога да говори като человек, защо и другий да не може днес да говори като критик? Българската журналистика ся намерва днес в едно таквоз време, когато чудесата и чудовищата са наспорени в нея. За добра чест «Гайдата» ся отказва да влезе в разискание с таквиз чудовищни критици и намясто да обсъжда произведенията им и да ся препира с тях, предпочита да прикаже на читателите си една къса приказчица:

ОСЕЛ И СЛАВЕЙ

Оселко видял Славейка
И казва му: «Я чувай, братко,
За теб съм слушал азе-ка,
Че пееш хубаво и сладко;
И много ми ся щеше мен:
Да тя послушам някой ден,
Да видя ти кои маками пееш
И колко масторски умееш.»
И Славейко на туй кат'ся призрял,
Изкуството си да покаже, ей запял:
Зачуруликал, записукал,
Гласът си скършено извивал и усуквал;
Ту премалнявал излека
И счувал ся кат'свирка на лъка,
Ту отведнаж па зачестявал
И чип-чи-чип-чи задребнявал,
та с ясен глас горите огласявал.
И снчко слушало тогаз
Славейковият чуден глас:
Отихнали са ветровцете
И птичките са млъкнали;

Овцете
Глъкнали;
Овчарката, овчерът
Не шукват, сал усмихнато
Спогледват ся и към ухо
С пръст мерят.
Пял Славейко, изпял.
О, строгий критик кир Осел,
Тъй както бил ся понавел,
Та слушал,
И мусел ся, и душел
И разкроявал с уши,
Изпънал ся и да реши.
Решава и отрязва,
И зинова, та казва.
Добро! За тебе право може ся ре,
Че пееш доста ти добре;
Но туй е само жалко,
Че ся не знаеш с нашът псалт,
Да си поучил ти от него малко,
Да видиш салт
Как би ся още изтъщил. . . Оставей. . .
Кат чул тоз съд горкият Славей
Пръпнал в далечни хе страни —
През девет пусти планини.

И нази бог да пази
От критикари
Като туй ма. . .ри,

казува дядо Крилов.

Колкото за читалището, като речем да свършим, ще кажем, че макар в началото и да е лишено още от сякакви за прочитание книги, надеем ся чрез старанието на комитета твърде скоро да ся снабди и обогати; колкото за читатели, радуваме ся, като гледаме, че го посещават, и желайме щото тази ревност да не охладява в членовете и в сички изобщо посетители.

[Гайда, г. III, бр. 8, 15. IV. 1866 г.]

ОБРАЗОВАНИЕТО

. . .Само слепите може да не видят днес, че честта на народите зависи от степенът на образованието им. И за доказателство на това има хиляди примери, от които ний само два ще приведем тука.

Известно е Беконовото изречение: «Знанието е сила». Нищо по-истинно от това, а най-вече в икономическият разред, защото работянието става производително чрез знаянието на естествените закони. Диваците, макар че имат чувства по-остри и тяло по-обръгнало на всякакви трудове, живеят обаче живот за окайване и много пътя умират най-бедно и окаяно, защото като не знаят силите на природата, оборват ся от тях и уморяват ся. Но образованите с преговаряниятa и откритията на толкоз хиляди години от създание мира, вдълбочили са ся в тайните на тези сили и като са ги покорили и подчинили, царуват над веществото между изобилие и добрини. От това якостта, сиреч силата на науката, която всякой ден ся приспособява за произвеждание на богатството, едноман прорасва и ся умножава, а най-богатият и следом най-силний от народите е и най-научният за работянието.

Насякъде комай днес приходът на работянието на ръкоделникът занаятчия е недостаточен за изцеление на умствените негови нужди; но и тъй колко прахосва той за празни и непотребни, а често и вредителни работи! Простакът или неученият, като няма способността да ся обогатява, не оценява силата на икономията, която води в независимост. Предаден на веществени наслаждения, много пътя за единствена сласт има пиянството и колкото повече печели, толкоз повече прахосва във винопийство.

Ако искаме да покажем възкачванието на заплатата на работника като път, който води към образование, неотменно е нужно да обратим умът му, щото да предпочита сластите на умът и да добие способността да промисля.

Народ, който иска да произвежда много и да разполага произведенията разумно, тряба да е образован. Защо в 18-й век преди малко сиромашните и неучените шотландци надминуваха от сяка страна англичаните? Защото, казва Маколей, учението беше ся разпространило между

тях, когато англичаните бяха неучени. Фабрикантите на Съединените щати потвърдяват за истинно, че макар да плащат на своите работници двойно по-скъпо от европейците, но ся надварят сполучливо с тях, защото американските работници, като са по-учени, работят по-добре и по-скоро и ползуват ся от-машините повече от другите.

Освен тази, икономическата, причина има и втора, политическа. . . От преуспяването на общественото образование и от развитието на общият ум на населението в една държава и управляющите, и управляемите по-добре и по-лесно достигат желаемото благоденствие. Който не познава своите интереси, той е неспособен и недостоин да избира тези, които ще управляват другите, ако ся иска гласът му на това, а още противи ся и препятствува на доброто, което управляющите биха му пожелали. Дай на един неучен народ правдината на гласоподаяние, сам да избира управителите си или сам да управлява, и ще видиш, че няма да ся забави да падне в безначалие, а след него и в деспотизъм. Но просветеният народ скоро става свободен и няма да изгуби свободата си, защото знае как да я управя. Оценява грижите за доброто му на управляющите и със все сърце спомага и съдействува на благите им намерения.

Своеволните и похитителните власти траят, додето общият ум не е просветен. Само ученето, когато проникне и до най-простата колиба, в най-простото село, дава и обезбедява истинната свобода.

Умножи ученето, разсей знанията, и тогаз властта на правлението ще стане извор на величие и на сила; но без тях, напротив, става извор на непресметнати бедствия.

Има да приложа и трето пригледване, защото голяма опасност угрозява цивилизация таквази, каквато я някой разбират и в някои места поддържат. Ако нуждата на благоденствието става обща между народът, ако ученето и нравствеността, разсявани в сичките разряди, па ся вдъхнува към едните правдата, а към другите търпението, което изискуват мирните преобразования, редовният успех е верен; но ако по-горните разреди присвояват ученето, богатството и гордото себелюбие, а на по-долните разреди оставят невежеството и завистта, тогаз преврати, и преврати твърде страшни, са неизбежни.

Негли туй, което рекохме, да ся вземе съвсем за празно, защото кой възпява днес добрините от невежеството?

Министри и съветници, книги и вестници проповедуват велегласно нуждата, неотблъсваната нужда за разпространението на учението; сумнявам ся обаче дали са ся приготвили сички, както тряба, за да ся подложат на утесненията и на жъртвите, които изискува тая работа. Затуй нужно считам да преговаряме добре това, което другите народи вършат и което, като ся вършили, са приближили до целта.

[Гайда, г. III, бр. 10, 15. V. 1866 г.]

УЧИЛИЩАТА НИ

Училищата ни, ако и мъждят, не гаснеят обаче, примъждяват и пак ся съживяват. Общините зазряват, раздорите по малко изчезват и училищата ни колко да е на съвземание отиват.

В К о т е л училищата, от толкоз време замъждени, днес наново просветнуват.

В Т р я в н а затвореното на време девическо училище ся пак отваря.

В П р и л е п големи старания от страна на гражданите стават за улучшение на отвореното преди година девическо училище и вече волна помощ ся е събрала, за да ся направи ново здание за дев[ическо] училище.

Изпитанията на учениците, станали в М у с т а ф а - п а ш а и К у к у ш, оправдават надеждите на бащите за развитието на децата им.

Радостно още и това, дето гледаме как нашите училища тая година на по-много места и много по-тържествено отпразнуваха празникът на народните ни просветители. Летнята памет на патроните на българските училища ся празнува с най-голямо тържество насякъде по България и Тракия. Равнодушната досега Македония тая година ся обади и тя да слави денят на славните си съотечественици: О х р и д — първопрестолната българска черква, П р и л е п — славната родина на Кралев Марка, и К у к у ш, съседният град на отечеството на славенските апостоли, първи подадоха тойзи достоподражаем пример.

На много места, даже дето няма ни черква, нито училища български, нашите съотечественици не останаха надире от да покажат своето родолюбие и да направят и между другите народи достоуважаема паметта на солунските братия. Тъй в Смирна и в Чанак-кале, в тези гръцки градове да кажем, българите от абаджийский еснаф празнували твърде прилично тойзи народен наш празник. В Букурещ празнуването станало още потържествено. В тамошното читалище ся изрекли на тойзи ден няколко слова и в чест на празника вечерта ся дало великолепна вечеря в една градина, дето военната влашка музика свирила български народни песни. Тези заявения на съотечествениците ни показуват как крепне и у нас от ден на ден народното чувство.

На тези горните приятни вести остава ни да приложим и радостното известие, което съобщава Времето, че в Букурещ нашите съотечественици купили вече и място, за да направят българска черква, още и това, което Турция съобщава, че г-н Х. П. Тъпчилеща благоволил да отстъпи една от къщите си на Фенер за живелище на ученици, които ся учат в училището при народната ни черква, и заедно с г-на Золотовича да дават по 10 лири в месецът за препитание на тези ученици и пак да изпратят за Париж две българчета да ся учат на тяхно иждивение.

Май срамота, ама не е грехота, ако забележим, че това, последното, известие прилагаме ний с някое привардване, и то не в отношение към речените почтени лица, че не щат и не могат да направят таквоз благодеяние, а за мътният извор, от който го черпиме. Но като оставаме ответственността за това известие на сама Турция, ний повтаряме думата на оногоз сиромаха, дето казвал: «Да имам 1000 бивола, че нека умрат, та да ми останат барим кожите.»

[Гайда, г. III, бр. 10, 15. V. 1866 г.]

ЦЯЛ ПРОТЕСТ И ПОЛОВИН КРИТИКА

От страна на всичкий български народ и в името на народното ни духовенство ний, редакторът на «Гайдата», протестираме противу редактора на «Турция» за народоубийствената и злонамерената онази статия, поместена во 2-й брой на листът му под име «Българското духовенство»!

Редакторът на «Турция» в тази статия казва: Българското духовенство не познава работите си и мисията си и по това е безполезно на народът си (!!!).

Той оправдава тези си думи не само с лошите примери на сегашното духовенство, но и със скръбните наумявания, които по миналото духовенство е оставило в народната история (?). Че поведението на духовенството било твърде недостойно в народните, религиозните и обществените наши работи (!!!).

Духовенството, българското духовенство, казва той, развалило бъдността на народа и той не може да го хвали за недостойните негови постъпки, които е направило на разните епохи (?) в народните ни работи, постъпки, които възбуждат едно общо отвращение (?!!).

Ний питаме нашите съотечественици има ли думи, поубийствени за народа в сегашното му положение, от тези, които срещу народното ни духовенство изригва редакторът на «Турция» в тази си сатанинска статия?

Искаха да ни кажат, че това не е освен детинска, глупава работа от страна на г-на Геновича, който да пооправи уж вежди на духовенството ни, избада му очите.

Не. Ний сме били по-ближни на г-на Геновича, познаваме го по-добре от тези, които мислят така за него. Това не е детинска работа. Той е заел или умът си, или перото си на други по̀ мастори, на които целта съвсем не е тази, за която казва той, че пише членът си.

Йезуитски ум е скроил и продадена ръка е надраскала тези редове, тъй що под булото на патриотически съвети

да компрометирува народното ни духовенство — единствената наша подпора и надеждата в това тежко за нас положение от неустройството на черковните ни работи: а защо и за коя цел, това не е мъчно да ся разбере.

Никой друг не би дръзнал да каже таквиз тежки думи, че духовенството ни възбужда общо отвращение! Никой не би предприел да безпокои тените на блаженопочившего наше духовенство с неприятен за него отзив: дотамо само отчаяна йезуитска злоба може да ся простре.

Непостоянство, неискреност и подкупство, тежките обвинения, с които г-н Генович иска да натоваря българското наше духовенство, от устата само на един обиден папски привърженик могат да излязат; защото само католическата партия може да ся поплаче от нашето духовенство за таквиз постъпки към нея. И не на тази ли партия принадлежи този, който говори и пише таквиз работи? Или по-ясно, не е ли папищанин или павликенец този, който работи за сметка на дяда си Папа? Защо прочее г-н Генович струва бях, като му казват това, и отрича, че не служи на йезуитите и не напада на православието? Тези ядовити за духовентвото ни думи не са ли нападение на православието? Това подкопавание на доверието на народа към духовенството му не е ли служение на йезуитите?

Ний призоваваме редактора на «Турция» на съд пред общото мнение и искаме от него да ни покаже на какво основава той тези тежки обвинения против духовенството ни и коя е целта на тези ядовити хули и укори против него, та и не само против живущото днес, но и против отживялото вече!

Доколкото ний от историята сме научили и доколко с очите си сме видели и гледаме нашето духовенство както в преминалите времена, тъй и в последните, показало е твърде добре, че познава работите си и мисията си. Защото всякога достойно е отблъсквало покушенията на папите да турят на ръка народът ни и като паяжина е разпаяжиняло всичките козни и дяволски примки на йезуитите. Всякога ся е борило, както и днес достойно ся подвизава против похитителите на черковните ни правдини. А най-главното е, че то е опазило онзи най-драгоценният за нас залог — вярата и язикът ни.

И макар че на дял на духовенството ни е паднала най-

тежката и най-горката участ, тъй щото е претърпяло съкрушение и претеглило терзание, каквото ни едно от духовенствата на светът няма да е теглило и търпяло; но пак не са липсали от него самоотвержени деятели и благородни поборници на народната ни идея. И никога не е останало назад от да прави онова, което е длъжно, доколкото е могло и доколкото обстоятелствата му са помагали.

Самото забележване на редактора на «Турция», което привожда той за доказателство на обвиненията си, като казва, че нашето духовенство никога не знаело да ся ползува и да кара народът да ся ползува от правата, дадени чрез хати-шерифа в 1839, служи повече за неотразимо изобличение на неговото невежество или зломислие и за неоспоримо оправдание на духовенството ни от безсовестните му клевети. Защото именно оттогаз — от обнародването на хатишерифа насам — е и подкачило то със засилване да върши това, за което негова милост като йезуитски възпитаник със задня мисъл си позволява публично да го осъжда, че не знаело и немарило, и плод на неговите трудове и деятелност е това, додето е достигнал народът, и това, за което ся домогва днес той.

Господин Генович не зачете това време и вероятно е, че не знае състоянието на народа и положението на духовенството ни в началото на тази епоха. Вярваме обаче, че не ще има тази безочлявост, дето да припише пробуждането на народно съзнание у нас на гръцкото духовенство или на католишкото, или на своите най-подир чрез вестникът си услуги — услуги, които не са ся отличили с друго, освен с хвалби към католишкото и хули към народното ни духовенство.

На Господство му са неизвестни подвигите на нашето духовенство в това поприще, защото в началото той не застигна, а когато можеше и трябаше да ги изучи и да ги узнай, той тогаз дремяше под обаянието на йезуитите, като слушаше техните враждебни тълкования за нашето духовенство, под влиянието на които ся намира и досега; и пердето, което са турили те на очите му, не му дава и днес да гледа чисто и ясно народните ни работи и ето защо си позволява той да казва, че и тогиз, както и сега, то, сиреч нашето духовенство, не е имало и няма още таквиз благородна и пат-

риотическа мисъл. Но нам, свидетелите на техните старания и страдания, не ни е простено да оставим неизобличени тези негови криви мнения и несправедливи обвинения; защото не една жертва имаме да оплакваме ний в този подвиг на нашето духовенство и защото сенките на тези, които свършиха течението си в затвори и заточения и паднаха мученици на тази благородна и патриотическа мисъл, която не рачи да признае в тях чиракът на йезуитите, вечно биха ни упрекивали за това наше към тях неблагоразумие. И ето защо ся туряме ний срещу г-на Геновича в защита на духовенството си.

Но ще ни попита какво са свършили тези мученици и какво вършат тези, защищението на които земаме ний на себе си? — Отговаряме — вършили са и вършат това, което е нужно за постигането на тази цел, която и даваните безвременно от него съвети препоръчват; вършили са и вършат още това, което служи за отблъсване на туй, което го него блазни и към което ся стреми и той със злонамерените си статии. И не е малка заслугата на нашето духовенство, дето е можло да заварди народът ни да не падне в зияющата паст на католицизма и дето в същото време ся мъчи да го изтръгне от зъбите на фанариотството.

Но ще ни забележи, че малцина са тези, в които ся е проявила тая деятелност, и ще ни укаже на множеството от духовенството ни, което може да си представя той, че е немарливо и равнодушно към сичко това. Не споделяме неговото възззрение, защото сме порасли и сме в средата на народът си и не гледаме на духовенството си през призмата на йезуитското към него неблаговоление. И ако ни укажеше даже на таквизи някои членове между духовенството ни, които са достойни за таквози порицание, ще му възразим, че и с това няма право той да напада и да осъжда тъй безобразно всичкото българско духовенство. Защото такива недостойни, недеятелни и непотребни членове има и във всичките други духовенства; а таквизи членове толкоз по-малко зачернят и запетняват целият сонм на нашето духовенство, колкото че те са следствие на това, което сме претърпели и търпим от своеволията на владеющето над нас чуждо духовенство, и са произведение на адската негова политика.

В плановете си, за да одържи властта си над нас, фа-

нариотското висше духовенство ся е старало всякога да отстранява от духовно звание личности, достойни да възвишат духовенството пред очите на народа и го е надарявало преизобилно с личности замърлени, които да го доведат в съвършено унижение и да възбуждат, както казва господство му, общо отвращение. Но благодарение на неизпороченият характер на нашият народ, то не е можло да постигне целта си; защото малко и твърде малко таквизи низки твари е намерило, които да послужат на плановете му и да осъщствят желанието му. Така всяко порицание врът духовенството ни от таз страна било би неправедно и обидно, както и осъждането, което прави върху досегашното му поведение служащият на папищашките интереси редактор на «Турция».

И тъй вместо таквиз оскърбителни хули и укори, дето щеше да издума срещу него г-н Генович, вместо таквиз неусвестни, безместни и безвременни съвети, дето щеше да му дава и да го компрометирува умишлено, много по-голяма услуга би принесъл и на духовенството, и на народа, ако от висотата на положението си, в която обича да ни ся посоча, можеше да направи това, с което ся изтиря против Търновският каймакамин (год. 2, брой предпос.) и против Жеравненският мюдюрин (год. 3, брой 2) да му направи потребните бележки и да го пита, ако това, дето прави, е съобразно с желанието на Н. В. Султана.

Да покаже могуществото си пред патриаршеският екзарх в Търново, да му направи потребните бележки и да го попита, ако е съобразно с желанието на Н. Величество и съгласно с черковните правила това, дето прави той, та от зимас насам е изпопил всичките пиеници на епархията си и не е оставил ни един заявен чапкънин и вагабонтин, когото да не е поканил и да му не е предложил попството като средство за лесен поминък.

Това зло, действувано умишлено за съсипване на духовенството ни, ако не е в състояние да възпре с бележките си гордящият ся с положението си редактор на «Турция», но нека не ни ся сърди, като му противозабележим, че и изтирянието му е фанфаронство, направлено за подлъстение на слабоумните, както и съветодаването му е клеветничество — за същата цел.

Тогаз прочее не ни остава повече, освен да ся помолим на знаменателният редактор на «Турция» да послезе малко от височината, на която ся държи, и да ни пощади

както от клеветническите си съвети, тъй и от фанфаронските си изтиряния, по това, че българите са добре запознати с пословицата:

Драндар светът не плаши,
Дето седи, там праши.

Колкото за духовенството — ний ако да бяхме достойни да му даваме съвети и то ако да имаше присърце да ни слуша, никой по-друг съвет не бихме му дали и за нищо повече не бихме го просили да ни послуша, отколкото да гледа да превардва народа от внушения такива, каквито таквизи йезуитски чирачета като г-на Геновича искат да пръскат между него чрез органи, каквито Турция.

[Гайда, г. III, бр. 12, 15. VI. 1866 г.]

ПО БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС

Отишле ли сме напред ний от поевението на българският въпрос? Откак сме ся уж на здраво с него заловили, седмата година ся презполови и много вода ся е утекла оттогаз насам, и не малко вино ся е изпило от тези, за доброто на които тоз въпрос ся е подигнал. Представители ся събираха и си разотидоха, свещеноначалници ни на заточение ходиха и ся върнаха и единът вече ся пресели в страната на мълчанието; няколко вестници ся появиха на повърхнината на течението на народните наши работи и потънаха в дълбините на несъществуването; патриарси ся менявaха, събори ся браха, комисии ся съставяха, устъпки ся даваха, земаха, уж се ся нещо вършеше, а между това, като четем днес изложението на представителите по българският въпрос, неволно сме принудени да заключим, че нищо не ся е извършило, нищо не е станало, и ний ся намерваме още там, отдето ся каняхме да тръгнем, и ни в една стъпка още напред не сме отишли.

Така ся представя работата, но всъщност така ли е?— Не.

Ний тряба да вникнем, да разгледаме и да изучим на-

щето положение в отношение на този въпрос. Над него са ся замисляли и с него са ся залавяли и постоянно ще ся замислеват над него и ще ся залавят с него тези измежду нас, които имат колко-годе ум питлив и сърце топличко; таквизи хора, ако и да не са били много, но не са били и съвсем е к с и к от народът ни; и колкото ги е имало, нищо не е могло да ги накара да забравят съществуването си и да ся откажат да ся не замислят и да ся не залавят с тази работа.

Угнетението, несправедливостта, незаконните посягателства от страна на противниците ни, безполезните страдания на едни от нашите, апатическо равнодушие на други, гонения, от една страна, и страдания, от друга, всичко това са фактове, които никои авокатски фрази на «Армония», никои фанатически крескания на «Клеобула»не могат опровергна и към които не ще останат равнодушни българите при всичкият летаргически сън, в който мислят, че са ги ввърлили гръцките приспивателни запоявания и припявания.

Тези фактове са правили да страдаят нашите отци и деди, тези пак фактове теготят над нас и вероятно за време още ще тровят животът на потомството ни. Теглили са дедите ни, бащите ни, теглим ние, ще потеглят и внуците ни; но между това нашите отношения към туй, което ни е правило да страдаме, изменяват ся съществено; сяко ново поколение ся относи към своите бедствия по-просто, по-смело и по-практично, отколкото ся е относило предидущето поколение.

Вероятно ни един от колко-годе будните и образованичките българи не ся окайва днес за тези страдания като за нещо, което го е от неотразима сила връхлетяло; вероятно ни един колко-годе умен българин не ще счита вече своя обязаност да ся остави слепишката да го водят за ръка гърци, руси, католици и протестанти в духовният му живот и не ще ся даде да свържат наново свободата на религиозната му совест. Истина е, че в това наше свестяване ний сме още силно стеснени от разни обстоятелства, спънати сме от примките на черковната гръцка политика и на дипломатическата догматика на друговерци и съплеменни нам едноверци; но не е вече лъжа и това, че ний сме изгубили много от вярването във всесилието и в напреложността на тези за политическа цел черковни вързатки, с които ни държат нашите противници и недоброжелате-

ли. Истина е, че ний сме още подвойничави, нерешителни, но то вече не е от несъзнание, а защото продължаваме още да ся ръководим от привикновение, защото не ни достава още сила и енергия да ся възпротивим, както тряба, на това, което мисълта ни е вече признала за нелепо в духовният ни живот и притеснително в черковното ни правление и от това ний хромим в домогванията си и ся намерваме ту напред, ту назад в предприятието си.

Но от това понякога смешно, а понякога твърде тъжно противоречие между напреднованието в мислите и назаднованието в постъпките не тряба да ся стряскаме, не тряба да ся смущаваме; ако няма друго, доста е и това, дето благодарение на императорското правителство сме наченали да мислим и да говорим за народност и за черковни правдини. Не забравяйте, че тези мисли ги подхващат във ввърканието им нашите младежи. Младите не умеят да двоят съществуванието си, не умеят да хитруват над сами себе си и земат за чиста монета тези думи и речи, които произнасяме ний в минутата на увлечение и от които утре може би с постъпките си да ся покажем, като че ся отричаме. След поколението на тези хора, които много говорят, изниква незабележно поколение на хора, които работа вършат.

На сяка една постъпка подхожда размишление и двоение, частний человек двои ся, размисля в продължение на няколко минути или часове; а общество или народ ся намерва в размисли цели десятолетия и туй време на размислите и на мнимото външно бездействие неправедливо било би да го считаме изгубено. Надяваме ся, че за человеци, които имат колко-годе ум в главата си, това не иска по-надълго разправяние и това е колкото за вървежът на въпроса.

А колкото на дейците за въпроса ний това има да кажем: който буди в человека неговите най-добри инстинкти, той е длъжен и да удовлетвори на техните изисквания; който възвежда слабо едно дете на кръшна висока гора, той може да стане престъпник, ако не поддържи до самият връх на гората туй същество, което е повярвало в неговата сила и е тръгнало смело след него по неговото повиквание; да ся остави това същество насред пътят, когато напреде му е страшна стръмнина, а назад страшна урва — това е непростително: в това не може да служи за извинение нито сбъркване, нито слабост, нито други нечакани и

непредвидени пречки; когато ся земаме да устройваме животът на един народ, тряба да претеглим своите сили; който не е умеил или не е рачил и не рачи да направи това, той е опасен като слабоумен или като експлоататор, сиреч такъв, който гледа от разбъркването на работите да ся ползува.

Тъй казват за таквиз работи по-умни от нас хора и тези техни думи, като повтаряме ний тука, не сочим на лице и не подразумяваме друго, освен че напомняме длъжностите на сички, които могат да мислят и да разсъждат върху народната идея; понеже всички тях считаме ний за дейци върху тойзи въпрос и начело на тях стоим ний, публицистите, най-ответствените в тази работа.

[Гайда, г. III, бр. 13, I. VII. 1866 г.]

НОВОТО ИМЕ НА БЪЛГАРИТЕ

Това име види ся не е ново, но ний поне го не знаяхме до нине. Благодарение на ученият редактор и издател на караманлийската газета г-на Мисаилиди, че ни запозна с него.

В една статия на вестникът си г-н Мисаилиди, като говори нещо за Гръцката патриаршия, така някак казува: «Колкото за християните от негръцка народност, патриаршията не гледа на тях като на свои духовни чада, но като на раи, и раи таквизи, които пред нейните очи не са за нищо достойни, освен пари да дават и всякога обидени да остават.»

Служителите на патриаршията, не по-добре разположени към тези раи, титулуват ги с таквизи прилагателни, които наистина правят голяма почест на калугеро-фенерското им остроумие — българите наричат те с у в а н-б а ш л и и (лукоглави; това слово види ся да е заменило известното к а л ъ н-к а ф а л и и — х о н д р о к е-ф а л и, сиреч д е б е л о г л а в и), а нас анадолците християни — е ш е к-к а р а м а н л и и (да ни прощават читателите за отказването да изтълкуваме на български значението на това прилагателно). «Но българите, казва

г-н Мисаилиди, свестиха ся вече, та предприеха и ся стараят колкото могат да ся стоварят от суван-башлъка, а ний още хабер го нямаме! Дали ни толкоз аресва тази титла, която ни отдават, и не ни ся ще да я отметнем или ни толкоз прилича, като не помисляме за уничтожението ѝ. . .»

Ний препоръчваме на нашите караманлийският вестник на г-на Мисаилиди, който от някое време насам съдържава доста любопитни и интересни сведения за политиката и състоянието на Гръцката патриаршия.

[Гайда, г. III, бр. 13. 1. VII. 1866 г.]

ЗА УЧИТЕЛИТЕ

I

Общото мнение на человецнте изискува щото сякой един занаятчия не само да разбира, но и да познава добре занаятът си. Шиварът например, тряба да е шил и да е кроил много години наред, за да стигне дотам, дето да може да изкарва хубава работа, тъй що да ся благодарят мющериите му, така и за сякой друг занаятчия и на това отгоре общото мнение има право. Защо например един человек да даде на един неук шивач да му ушие някоя дреха, когато види, че не ще може да я направи, но ще я развали? И тъй, ако че дрехата си не дава и не тряба да я дава на някой неук шивач, за да я не развали, колко повече и не тряба, и не бива да поверява чедата си на един недостоин и неспособен учител?

Туй е една толкоз важна работа, щото не тряба никак да я имаме на н е х р и з и е, и пак толкоз е явна, щото никакво разяснение не ѝ тряба. Но за жалост що виждаме ний днес в нашето отечество? Не опакото ли на това?

Когато да си ушием една дреха, която утре ще ся скъса и ще я хвърлим на сметът, търсим кой е по̀ мастор шивач и плащаме му по-скъпо, за да я ушие по-хубаво и колкото е възможно по-здрава. А когато да изучим чедата си, които и при животът ни ще бъдат неразлъчни от нас и подир

смъртта ни ще бъдат наследници на имотът ни и на името ни, не търсим по-добрите и по-достойните учители, ами по-евтините. Ето какви прокопсани бащи сме ний, доколко обич имаме към чедата си и колко ги ценим, щото не ся грижим за тях нито колкото за дрехата си, ни колкото за добичетата си.

От друга страна, гледаме, че з а у ч и т е л и с я п о к а з в а т и учителство правят таквизи даскалетини, които никак не знаят, та и не помислят б и л е, че тряба да знаят какво нещо е д а с к а л с к и я т з а н а я т и какво ще каже учителят! Те се улавят у този занаят благосовестно само за прехраната си, без да имат пред очи високите длъжности на това звание и без да си докарват на ум голямата ответственост, която земат на себе си пред бащите, пред децата, пред будущето поколение и пред самаго бога.

Таквизи похлябковци учители блазни ги, че с малкото техни знания и още с по-малкото си сила и способност те са кадърни да извършат тази толкоз важна работа — учителствуването. И нито щат да знаят, че повреждат или онеправдават поверените тям младежи, а чрез тях и сичкият народ изобщо.

Големите повреди, които постигат народът от таз страна, произлязват от това, че нито учителите (не сички, но за зла чест комай повечето), нито бащите (за жалост комай всички), първите като постъпват в учителско звание, и вторите, като им поверяват чедата си, и едните, и другите не размислят.

П ъ р в о, че за учител не е доста да знае само уроците, които ще предава, но че тряба и да разбира дълбоко тяхното назначение и да има една по-обща и по-висока теория за тях и за приспособението им.

В т о р о, че освен науките учителят тряба да има и доволно сила и способност, за да ги преподава. Без сумнение има много таквизи учени и образовани учители, които не са могли да покажат плод само от това, защото са нямали способност да преподават.

Т р е т е, че освен преподаването учителите имат още и друга длъжност, не по-малко съществена и не по-малко свята от първата, и тя е у п р а в л е н и е т о на училището. Без него, колкото добри и високи знания да има учителят за работата си, учениците не само не могат да напреднуват, но без друго и ще назаднуват, а най-вече

в нравствено отношение, което е много по-важно и от самото учение. И колко жалостни примери имаме ний, за да потвърдим това, което казваме! Но. . .

[Гайда, г. III, бр. 14, 15. VII. 1866 г.]

ЗА УЧИТЕЛИТЕ И УЧЕНИЕТО

II

Не ще да има на светът някоя добра и полезна работа, която да не среща мъчнотии и пречки. Една от най-добрите и полезните работи на светът е и начално изучение на младите и то наистина срещу големи мъчнотии и пречки. От които по-главните са:

I. Скъперничеството на някои родители. Някои бащи мислят, види се, че нямат друга някоя длъжност към децата си, освен да ги хранят и да ги обличат, с други думи, грижат се за тялото, но не и за духът, сиреч за безсмъртният ум. Свидят им се разноските за изучването на децата им, не им се ще да плащат на учители, да дават пари за книги и др. и от това или не проваждат децата си в училището зарад малка една печалба да им остане, или плащат по-малко, та ги дават на даскал по-евтин, а не достоин или най-после, като не плащат нищо и ги проваждат на училището, не им купуват потребните книги и не гледат щото учителят да има средствата да ги изучава, и тъй ако дават малко нещо, и него изгубват, а най-главното изгубват златото време на децата си.

II. Разположението на богатите да хващат особени учители за децата си или да ги проваждат в странни училища. И това е една голяма щета за общите местни училища. Като имат леснина да проваждат децата си навън да ги учат, много пътя те не щат и да знаят за местните училища. Това доскоро произхождаше от едно погрешено мнение, защото по-богатите гледаха на учението като на една стока, до която сякой не може да са докупи,

още и мислеха, че сякой не тряба да ся учи, и затуй гледаха само техните деца да ся изучат, а другите да останат прости, тъй що синовете им да могат да ся ползуват от простотата на другите. Но ако е истина, че от простотията человеците теглят и биват злочести, неоспоримо е, че когато простите хора на една община страдат от простотията си, то не е възможно и богатите и учените между тях да не участвуват на техните страдания. А напротив, когато учението проникне между по-простите и сиромасите, доброчестието става общо, па и богатите още полесно и по-много забогатяват, защото им ся по-голяма работа отваря.

Можем да кажем, че горепоменутата ръждива идея отхвърлиха повечето от съотечествениците ни, но комай под същата категория подпада и това, дето промислят само за своите деца и ги пращат по други училища, когато с парите, които иждивяват там, подпомагани местните училища, можеха да ся възвисят повече и ползата щеше да бъде обща. И ако станеше нужда да проводят децата си за осъвършенствување по други места, щяха за по-малко време да ги изпращат и тъй, от една страна, по-малко пари щяха да харчат, а от друга — щяха да бъдат по-сигурни за телесното и нравственото здравие на децата си. Колко българчета ся развалиха, изгубиха здравие и оставиха кости по чуждите земи, проводени без време и неприготвени!

III. Немарението на родителите. Помногото от родителите провождат децата си в училището повече, за да бъдат те спокойни в къщи и както казуват, за да знаят де да ги търсят, а не за да придобият някоя полза. Според тяхното мнение училището е един вид детска тимархана или детинско забавалище, а учителят забавач, а не друго. И тъй, щом видят, че детето им е порасло и станало, за да го предадат на този вторий забавач—общият учител, какъвто и да е вече, предават го и драго им най-първо, че го стоварили от главата си, а после и като ся лъжат, че може би с време и то ще ся научи на книга! А като го предадат на учителя, туй е то, никоя повече грижа нямат за него, нито на училището отхаждат да погледнат, нито попитват учителят учи ли го и какво го учи, и учи ли ся син им, или не. Никога не им иде на ум, че както син им ученикът, тъй и учителят му тряба да ся насърчат — и да ся насърчат не с нищо и никакви подарки, които може би да благодарят някои

худородни духове; но с почет и уважение, единствените доволни награди на трудовете и старанията, които по нужда тегли прилежният и истинний учител.

Наистина твърде жалостно е да гледа някой с колко немарение и безсмислие поверяват децата си на учители съвсем недостойни не само простите и неучените, но още много от разумните и образованите родители! Може тези господиновци да мислят, че е излишен всякой труд за изучението на толкоз малки деца и отлагат грижите си за това занапред в по-зрели години. Кога успеят, думат те, в по-горни уроци, тогаз ще направим сичко, що можем, за тях. Но не знаят ли, че в най-нежният възраст стават най-трайните впечатления? Умно ли го намерват да положат слабо и гнило основание, когато ся канят да съзидят светли и великолепни палати?

Родители! Ако обичате отечеството, ако желаете благополучието на чедата си, не бивайте немарливи към първоначалните училища, не си въобразявайти, че като са за малките деца, та са и за малко внимание достойни. Не предавайте нежните си деца на какъв да е учител; защото неговът характер действува върху характерът на любезните ви чеда. Най-после, почитайте и имайте на чест достойните учители, ако желаете да имате добри и за почет достойни учители.

IV. Пренебрежението на религиозното и нравствено учение намалява много ползата на обществени училища. Под името религиозно учение не разумявам прочитанието на черковни книги в училищата, но преподаването на небесните онези заръчвания от християнската вяра. От тях извира истинно нравственото образование на младежите, а не от началото на человеческата мудрост. И тъй, християнската нравственост тряба не само да не липсува, но още и да съставя по-голямата и съществената част на общенародното образование.

Върху това тряба да имаме голямо внимание и когато пращаме децата си навън и по други училища, в кои и в какви училища ги проваждаме и най-паче, когато ги проваждаме малки и без твърди начала в религиозното им възпитание. Не казвам, че не тряба да проваждаме децата си в чужди и даже в иноверни и в иноезични училища, защото и да го казвам, и да го искам, било би и невъзможно и даже ухрабно за успехът ни според положението ни и състоянието на отечествените ни образования днес; тряба

обаче, както рекохме, да бъдем внимателни де ги проваждаме и колкото е възможно да ги проваждаме утвърждени вече в догмите на религията, в която сме ся родили и възпитали и ние, и бащите ни, и дедите ни.

Далеч от училищата на пропагандите, дето децата ни не научат друго освен да презират вярата на бащите си и самите си бащи и стават най-после вероотстъпници и народоотметници! Имаме пред очи следствията на католическото пропагандско училище в Бебек: повечето от учениците, които излязоха от това училище, не са ли, които причиниха и причиняват тези религиозни вълнения между народа ни и искат разкъсването и съвършеното му уничтожение? Не са ли повече от тях, които благоволят на враговете на вярата ни, а някои и явно ся отметнаха и с ожесточение преследуват поборниците на отеческата религия и на единството на народа? И ако има изключения, да ся намерват между тях и добри патриоти и предани на народа си и на религията си, то не са освен твърде малко и не са други освен тез, които са имали, както рекохме, потребното религиозно възпитание още от дома си.

Твърде желателно е колкото по-скоро да ся устроеше негде в отечеството ни едно по-висше училище или да ся въздигнеше на по-висока степен това, което вече съществува при народната ни черква, така щото да съответствува на народните нужди. И това сякам не щеше да е толкоз мъчно, ако между бащите, които имат днес децата си в чуждите училища, станеше едно споразумение и съгласие; с парите, които даваме да поддържаме чуждите училища, мисля и вярвам, че можахме да поддържаме едно училище много по-добре, от каквито търсим за децата си.

Тряба да изповядаме, че додето не устроим, каквото е потребно днес народно училище в Цариград, и додето не направим семействени преселения в Цариград, ний всякога ще си останем така оттикнати и всякога онеправдани от тези, които стоят напреде ни.

Дето няма жени, там няма народност и дето няма народни училища, там няма народно възпитание; а дето няма народност, дето няма народно възпитание, там народ няма, там има мъртво тяло, за което са суетни усилията да ся движи, като му липсува душата.

Недейте осъжда и недейте ся оплаква, че българите нищо не правят или че не са кадърни нищо да направят, и да не ви остават очите на другите народи — гърци и ер-

менци, — че те вършат, правят, а ние нищо не можем. Дайте ми полвината от ерменското и четвъртината от гръцкото население в Цариград да бъде българско, и аз да ви кажа какво могат да направят българите, ще видите тогаз и черква изкарана, и училище устроено, и вестници поддържани, и книжнина напреднала. Общините ни повън не са в нищо по-долни и даже много по-горни са от общините на речените народи повън, но не ще там, дето ся гонят мечките, а тука, дето хората хора пасат, дето търговщината цъфти и хората ся развиват в дение, в часове.

Истина, българите в Цариград не са малко, положително можем да кажем, че повече от 60 000 българи живеят постоянно в Цариград, но те не са жители, те са гости, не съставят народ, но пътници—минуват, заминуват си и малко ги е грижа, че дето са нощували или дето ще нощуват, стряхата им капе или огнището им ся рони; те гледат да идат на свърталището си, за там мислят, за там притягат, а то малко помага за общото. Дето има семейства, там живее народност. Дето има народни училища, там расте и крепне народното чувство.

[Гайда, г. III, бр. 15, 1. VIII. 1866 г.].

ВЪЗПИТАНИЕТО НА ДЕВОЙКИТЕ

Възпитанието на момичетата у нас е съвсем пренебрегнато или ако го има тук-таме, то ся изпълнява твърде зле, а то е много по-достойно за вниманието ни, отколкото възпитанието на момчетата. Тези слаби и пренебрегнати от нас девойчета един ден, и много по-скоро от връстниците си момчета, ще станат стопанки, ще чиверднсват къщия, ще управляват слуги, ще имат мъжие, които от тях ще биват честити или злочести, и най-важното — ще имат да възпитават деца и да приготвят тяхната будущност.

Не са ли жените, които поддържат или съсипват, въздигат или опропастяват домовете, на които вътрешното

управление имат те? Не е ли тяхна работа възпитанието на децата? В младий си възраст децата не следуват ли техните впечатления? Ний земаме големи предпазвания, за да умножим или да увардим имуществото си, което, кажи, че не ни дава някое толкоз достословно и драгоценно преимущество! А защо да не земаме също така предпазвания, за да дадем на момичетата една добра отхрана, тъй що да ги украсим с нравствени и религиозни добрини!

Има още от нашите много таквизи, които мислят, че момичетата не тряба много да ся учат: «Жените, казват те, не тряба да стават много учени; ученията ги прави суемудрени и високоумни; доста е за тях да научат как да управляват в къщи къщните си работи и сляпо да ся покоряват на мъжиете си. Природата ги е надарила с трудолюбие, чистота и икономия, за да ги упражняват тихо в домашните си дела, в това тряба да ся ограничават и от това по-нататък да не отиват.»

Наистина право е, че тряба да ся боим и да ся привардваме да не направим жените полуучени или таквиз за смях достойни педантки; но от това па следува ли, че тряба да ги възпитаваме в съвършено невежество и да ся ограничават само в къщни работи? Мъжът тряба ли да има другарката си като робиня? Като живее с нея заедно, тряба ли да бъде лишен от най-доброто привлекателство на общежитието? За да я пороби съвсем, тряба ли да я възпира нищо да не чува и нищо да не знае? Иска ли да има в къщата си един автомат или едно с е р с е м същество? Явно, че не; природата не е рекла така, като е дала и на жените един толкоз тънък и приятен ум; напротив, тя, сиреч природата, ги иска да размислят, да разсъждат, да обичат, да познават, да обработват умът си и чрез това да осветляват и да направят лицето си още по-красно. Наистина неприлично е да ги задължаваме да учат уроци, които тям не подобават, които може да бъдат за тях повече вредителни, отколкото полезни; но има друг един подмол, белким още повече премеждлив, от който тряба не по-малко да отбягваме, и той е съвършеното невежество, лишението от знания, които са нужни или могат да им докарат почет и да им бъдат украшение, без да повредят духът им.

Една девойка, останала неучена и привикнала на мързел, не й остава друго, освен да ся предаде на външно гиздение, което е душевна слабост и става един неизчерпван извор на досаждения. Непрестанно заблуждаваното

ѝ мечтание от лишение на здрава храна няма никое постоянство, всичкото ѝ любопитство ся върти с горещина около празни и безполезни и повечето около вредителни работи, по-друго не желае, нито мисли, освен разтушки, игри, разходки, които разговарят безумството и постепенно докарват развращението.

И тъй едно от най-големите безумства е това, дето да искаме да остава пренебрегнат и необразован прекрасният пол, сиреч жените, на които е посветена по-голямата част от нравственото възпитание на чедата.

[Гайда, г. III, бр. 14,15. VII. 1866 г.]

ОТЕЧЕСТВОЛЮБИЕ, РОДОЛЮБИЕ И ЧЕЛОВЕКОЛЮБИЕ

I

Любов към родината ни, сиреч към мястото, в което сме ся родили, и към народът, на който принадлежим, е природна у человека. Тя любов, когато не е сляпа, умножава у нас добрите чувства и ни най-малко не ни удалечава от онази обща любов, която е свръзка на цялото человечество. Поради това да ся облягаме на примерът на някои лица, заслепени от твърде тясно отечестволюбие, или на някои народи, обзети с таквоз своелюбие, щото да мразят на сичко, що е иностранно; или па да мислим и да казваме, че отечестволюбието и родолюбието не са добро нещо, защото вредят общо на человеколюбието, това съвсем си няма мястото. Любовта към отечеството и към народът тряба да бъде добре управяна, тряба да бъде въздържана да не прескочи онази граница, през която и най-благородните человечески наклонности впадат в порок, а тогаз тя може да стане извор на големи злини.

Нашата природа или природният наш характер, каквото характерът на сичките изобщо славяни, пълен е с простодушие и миролюбие, пълен е с любов и преданост,

поради което, мисля, няма какво да ся боим, че нашата към отечеството и към народът ни любов ще бъде вредителна за любовта ни към человечеството изобщо. Наистина в някои славенски страни ся вижда като да има някоя твърде голяма омраза против частните иностранни племена, каквото например у нас, българите, противу гърците; но тая омраза я няма в природата ни, не е в началата ни; тази омраза извира от някои привременни склонности, с които ще и да престане.

На много места и даже на сякъде изобщо нашият народ е много претеглил, та много и тегли още; той усеща, от една страна, унижението си, а от друга, силата си и могущното си величие и затова ся придръпва;от това ся види, като да пламнува понякога в огница на нетърпеливост и гняв. Но ако да би престанало злото, от което тегли той, няма никакво сумнение в това, че той би забравил неправдите, простил би угнетенията и във великодушието си прострял би ръка на приятелство към угнетателите и притеснителите си. Със сичко това и при сегашните околности всякой българин, който е праведен, пази ся да не намрази человека; той мрази само духът, в който ся вършат обиди за него; не человечеството и человеците, но работата, от която страда той. С други думи, ако в отношенията към гърците ся показва у нас някаква омраза, тя не е именно към гърците като другоплеменни человеци, но е към техните неправедни към нас дела, също както бихме мразили и у самите българи това, което е у тях зло и неправедно към нас и към всякого другиго, а тая омраза към омразните дела тряба да различаваме и да я отдвояваме от омразата към человеците, единоплеменни или иноплеменни.

И тъй, нека следуваме да любим человечеството изобщо; нека ся приучим и обръгнем на тази мисъл, че цялото человечество не е друго освен една голяма породица, която има една майка — природата, едно отечество — земята; че членовете на тази обща породица не могат никак да живеят усамотени; че в състоянието на сегашният свят колкото повече един народ е в сношение с другите, толкоз повече е известен, честит и славен. При това нека любим нежно нашата родна земя, нашите еднокръвни братия.

Който би искал да уничтожи тази любов в себе си, безумно би действувал; лишил би ся от много приятни за человеческото сърце наслаждения и не би никога постигнал намерението си да бъде и той достоин за почет от дру-

гите. Чувства, които произтичат от природата, могат да ся притиснат, но не могат да ся изкоренят. А пък има ли друго нещо тъй природно, както е това, дето да обича някой земята, дето ся е родил, братията си, с които е порасъл, езикът, на който е толкоз сладки думи чул от майка си, когато го е учил да го говори; земята, в която лежат костите на нашите родители, остатките на нашите прадеди, спомените на техните дела; земята, която е била люлка на нашето детинство, сладко пребивалище на нашата първа младост, в която са потекли из гърдите ни първите на младостта въздишки, която са първите сълзи на нашите жалости наквасили. . . При самото помисляние за тези случаи не затреперва ли у нас сърцето ни? Не избухват ли в душата ни стотини спомени, от които извират неизказани чувства, които причиняват неизказана сладост?

Но наистина тази любов към отечеството, която излязва от природата, така от само себе си без никакво усилие; любов, която не е друго нещо освен една приверженост към едно малко място, към един тесен предел, макар и да заслужва всяко почитание като всичко, що е благородно, има да ся цени много по-малко от онази обширна любов към цялото отечество, което обзема цяло пространство на една голяма земя, в която живеят еднокръвни братия — голямото отечество на един народ, и което по право ся казва народолюбие. Дето има народолюбие, там има и великодушие; който е родолюбив, той, ако и съвършено безпорочен да не е, то пак е способен за много добродетели. Неродолюбивият и своекористният никога не добива никое поверение, нито особено почитание от човеците получа.

II

В явният живот три чувствени свръзки има между човеците: отечестволюбието, родолюбието и человеколюбието; който е без едно от тези чувства, той е нездрав уд на дружевното тяло. Съвършен человек жертвува много за человечеството; но за отечеството и народът си жертвува имотът си, благополучието си, славата си, животът си, челядта си и всичко, всичко жертвува. Който не е такъв, който не усеща, че за доброто на народа може да намери в душата си доста якост и сила, за да направи таквиз

пожертвувания, той е наистина студен родолюбец и още по-лош е, когато туря себе си и своите си по-горе от отечеството, а не отечеството от себе си и своите си — таковий не е никакъв родолюбец и ако говори за родолюбие, не му хващай вяра, лицеремец е.

Братия българи, нашият народ е претърпял и търпи големи злочестини! Големи злочестини, казувам, защото не знам, ако има друга по-голяма злочестина от тази, дето да отнемат от человека езикът му, да го не оставят да ся моли и да слуша словото божие по езикът си, а да го принуждават да ся отрича от народа, на който принадлежи да го причисляват насилствено на друга чужда народност да турят в устата му чужд язик! А сичко това е ставало и става и днес в една по-голяма част от земята, която населяват наши братия: половината от Тракия и цяла Македония още стене под това насилствие и търпи тази голяма злочестина. Но право да си кажем, не я търпи от неотразима неволя, а търпи я, както сме я търпели и ний до вчера, от своята глупост, от своята простотия и невежество.

Наистина голяма злочестина, която може и още по-голяма да стане за тези, които не би ся свестили и не би рачили сами да си я облекчат! Които не би рачили да познаят времето, в което живеят, и призванието, на което от самият си създател са призвани и предопределени.

Нашите неприятели, а повече нашата глупост и невежество, ни докараха дотам, щото без малко да ся развърже изпомежду ни най-голямата онази свръзка — езикът, който ни е свързвал от хиляди години, и ние, внуците на едни праотци, разкъснати и раздърпани от по-умните и по-хитрите от нас , бихме пристигнали да ся считаме и да ся имаме чужди помежду си. Но благодарение на благото правление на августейшите султани и на благодетелната светлост на 19-то столетие, че освети и нас отчасти, щото зехме от твърде скоро пак да ся изнамерваме и с голяма радост изново да ся запознаваме.

И тъй, братия от България, Тракия и Македония, нека прострем ръце един на други, нека напредуваме в благородният път на народното съзнание, в който сме стъпили; нека покажем, че не сме ни по-малко благоразумни, ни по-малко благородни от другите народи, и нека най-първо ся уверим, че вън от полето на народност и народно образование няма величие, няма благополучие, няма бъдущ-

ност ни за един народ в Европа и в целия свят. При това нека не забравяме и високото онова начало (принцип), че няма родолюбие без достойнство: не люби народът си и отечеството си този, който не е такъв гражданин, с когото може отечеството му да ся хвали и горди.

Родолюбивият, ако е духовно лице, никога не ще си позволи да оскверни светото име на своят народ с похулно и укорно поведение; с щитът на крепостта той ще ся защити от нападението на човеческите слабости, така що с примерът на чиста добродетел да удържи в народът почитанието към духовенството, а чрез това и височайшето Христово благонравие; огласители на мир и на любов, духовните лица тряба да ввеждат съгласие и взаимна любов във всяка челяд частно и всичкий народ въобще, да утешават душевните скърби на человеците и да ся стараят колкото е възможно да им ся намерва помощ и в телесните им нужди. Като защищават праотеческата вяра и утвърждават своето паство в православието, ще гледат да го не раздразнят с глупав фанатизъм и да не всяват в сърцето му омраза към други вероизповедания, но следящи и в това примерът на благият основател на християнството, в мъдрата веротърпимост на сегашните времена.

Родолюбивият, ако е един от по-първите человеци в народът, ч о р б а д ж и я да кажем, член на някой съвет или какъвто да е чиновник на царска служба, ще да ся старае да ся запознае добре с политиката на властта, а най-вече с това, което е нужно за службата му и която е в интересът на общото отечество и длъжност за званието му. Ще ся удържи сякога неподкупен, безпристрастен, съвършено чист в съвестта си; ще ся грижи за точно извършване на своите длъжности, за по-спешно, правилно и подробно управяние на работите, които са нему възложени.

Родолюбивият, ако живее в частно, посебно състояние, ще заляга да не бъде непотребен син на отечеството; но както ся наслаждава от ползата на обществото да принесе и той каква-годе полза на това общество. Ако бъде ся предал на книжевност, ако е учител или писател, ще помни и ще пази строго, щото от неговото учение и от списанията му да не потече отрова на пороци за народът, но да тече пречисто и благонравно учение. Ако е баща, ще гледа да отхрани децата си, така щото с време и отечеството, и человечеството да ги благословят за добрините им. Ако е търговец и богат, ще подпомага и ще поддържа сяко полезно заведение, ще ся старае да ся извършва и осъществява сяка благородна мисъл на други умни и заслужени, но не имотни хора.

Най-после родолюбивият, в което състояние и да бъде, сякога ще ся държи като редовен, послушен и во сичко примерен гражданин и во сяко време гласът на отечеството, заповедта на общият отец на отечеството, султанът, ще го намери готов на сяка жертва, каквато би поискали нуждите и обстоятелствата.

[Гайда, г. III, бр. 15 и 16, 1 и 15. VIII. 1866 г.]

ПРЕДАТЕЛСТВО

П р о к л е т д а б ъ д е т о з ч е л о в е к, к о й т о п р е д а в а о т е ч е с т в о т о с и, н а р о д ъ т с и и в я р а т а с и; това е осъждането, което сякой един народ и во сяко време е изричал над който и да е предател: и историята на сякой народ е паметно опазила имената на всякой предател, за да останат предмет на вечно презрение и отвращение между человеците. Страшно е това осъждание, но заслужено е. И не само, че вечен срам и проклятия лежат над гробът на издадника, но тая беда го постига още при живот. При сами тези, в полза на които е послужило неговото предателство, дали предателят има някоя почест и уважение? То е невъзможно. Кой би могъл да почита едного подлаго человека, който от користолюбие или по друга каква-годе причина изневярва това, което сякога е било най-свято и най-мило на человеците? Тези, на които ся е той продал, не гледат на него инак освен като на едно купено оръдие, с което могат да си вършат работата, както щат; като един роб, който, щом им е извършил изискваната заслуга, не заслужва вече никакво внимание; той им е бил полезен, но за това му ся е и платило; той е показал тям някаква услуга, но за това е зел той пари — срамотните пари на Юда: и сега вече пред техните очи е само един подъл издадник, без душа и без сърце, най-омразен человек. Ако тая омраза из най-напред и да не е

явна, тя не може, доде най-после не излезе пред очи, защото самата благородна природа насякъде е всеяла в човеческата душа това свято чувство противу предателството.

Когото не почитат, него нито вяруват за нещо; естествено е сякой в себе си да помисли: «Тойзи, *който е могъл тъй лесно да продаде своето отечество, може ще още по-лесно да продаде и мене*; и поради това предателите от сякого са ценени като най-опасни хора, сякога изложени на сумнения и непрестанно подозревани, като не намерват нигде ни едно сърце, което да приближи при тях искрено, унижени и мъчени от самата си совест, която ги гризе, често ся е виждало, че тяготата на едно таквоз несносно живение докарвала е издадниците на таквази крайност, щото те са сами себе си затривали.

Не по-малко е мерзостно и презрително и това — *издадничеството и изневерването на вярата*, което някои ся вижда да го не имат за нищо, но което също зле характеризува человека и го прави отвратителен. Защото, както не заслужва никаква почест и доверие тойзи, който издава своите си, както за него ся мисли, че като не е бил верен на родът си и на отечеството си, не ще бъде ни на другите, тъй също твърде естествено може сякой да помисли за вероотстъпникът, че като не е останал верен на бога си, как може да бъде верен на господаря си, на царя си, на народа си, на ближният си и на брата си? И тъй, каква чест и какво доверие ще да има той между своите, от които е отстъпил, и между чуждите, на които за частна и привременна полза ся е прилепил? Никоя друга освен почестта на Юда.

Освен тези тежки и общенародни предателства и отметничества има и други особени, които, ако и да не са толкоз злосторни в следствията си, каквото са първите, то пак заслужват еднакво презрение, защото са еднакво подли. Който не ся гнуси да издаде от страст или за някоя корист едного человека, една челяд, той наистина не би ся погнусил нито сичкият свой народ да издаде при пробуждането на истите причини.

Прочее, както в явните и общите сношения, също така нека бъдем верни и в сношенията на частният живот. Нека вардим дълбоко в себе си скрити сяка тайна, която нам приятелите ни или познанниците ни са поверили:

нека я не откриваме на никое приисквание, пред никое заплашване, при никое насилие. Когато някой даже ни стане и неприятел и най-лош зломисленик и злосторник, поради това не тряба да явяваме и да издаваме тези тайни, които е той нам съобщил изпърво при взаимно поверение. В таквиз случаи ся показват най-вече истинно почтените души. В искреността, с която е нам някой человек открил някога си сърцето си, да търсим оръжие на отмъщение, поради това, че истият е станал днес наш противник, то е доказателство на най-голяма подлост. Само в един случай откриването на някои тайни не е *предателство*, но е истинна длъжност, а то е, когато някой скритом ни съобщи някое свое или чуждо намерение, което може да бъде щетно и вредително за отечеството, за народа изобщо или частно за някои человеци; или когато някои са ни лъгали или ни лъжат да земем участие в някое тяхно предприятие, користно негли за тях, но ухрабно и за обществото: тогаз, щом за доволно време ся помъчим да отвърнем тогоз человека или тези человеци от злото им намерение и след като ги съветуваме и придумуваме и видим, че сяка надежда за тяхното поравяние е вече изгубена, тогази само сме длъжни да ги изобличим общенародно или да ся тъжим противу тях, дето ся пада.

Но ти, благородний, родолюбивий и истинский българино, тебе не тряба да тя утвърдяваме в ненавиждание на предателството, в твоето истинно почтено сърце не вярвам да възлезе някога такваз гнусна и отвратителна мисъл; ти обаче, худородна душе, която за срам носиш името българин, ти, който си изгубил отеческите добродетели и в низката си душа усещаш, че можеш без най-малък зазор на съвестта си да станеш неверен на народа си, отстъпник от вярата си и издадник на отечеството си, окаяниче, ако не поради длъжността, която имаш, а то поне за своето особено благополучие на земята и блаженство на небето, отфърли от себе си с най-голямо погнусявание и самият помисъл за предателство и неверство към народа си и царя си, защото това ще тя сгромоли в най-дълбока пропаст засякога и приживе, и подир смърт.

[Гайда, г. III, бр. 17, 1. IX. 1866 г.]

НЕПРИЯТЕЛИТЕ

Приятелю, имаш ли неприятели? Върви напред, не бой ся. Ако ти заградят пътят с пречки, ти поизбиколи и хвани пак пътят си и напук на тях изпълнявай сякога длъжностите си. Който няма неприятели, не значи нищо; защото естеството му бива като меко тесто, което сякой омеся и омачкува според както му ся иска и както му иде на сметката. Достойният человек, който може да мисли и който ся не бои да изказва мнението си, не е възможно, доде не направи неприятели тези, които неговите забележвания докачат. Ако говориш за искреност, ще докачиш интригантина, ако изобличиш някого за неправдите му, ще го чуеш да рикае насреща ти като лев, ако кажеш нещо за предателството или неверството на някого, ще го видиш като отровна змия да пълзи изпод тревата и да зее, и да съска против тебе. Но ти нямай грижа от неприятелите си и знай и вярувай, че те са толкоз нужни за тебе, колкото въздухът, който дишаш, и враждата им служи, за да тя прави сякога усърден за доброто и деятелен. Който няма неприятели, ще каже, че няма никое достойнство и такъв человек е за окайване.

Неприятелите приличат на искрите, които, ако не ги подухаш, угасват от само себе си. Имай пред очи и помни това, че ако ся караш и препираш с тях, тогаз ти правиш по волята им. Остави ги; тогаз само ся ражда противодействие, когато изпълняваш длъжностите си и уверен бъди, че така като постоянствуваш, неприятелите ти ще ся променят.

[Гайда, г. III, бр. 17, 1. IX. 1866 г.]

ЗА ЯЗИЦИТЕ

Езиците са памятници на времената, за които историята не знае ничто. Да ся опознае езикът на един народ, ще каже да ся опознае целият ход на неговото образование. У недрата на тия чудни състави лежи, така да ся каже, печатът, който отличава един народ от друг народ. Колкото е по-съвършен езикът, толкова е народът по-близо към просвещението. Чрез сравнение езиците може ся изясни произхождението и сродството на народите и ако би помежду им по непредвидим случай могли някога си да изчезнат от земното лице сички исторически памятници, тогава дири от преминалите времена остали биха само у езиците, у взаимните техни сношения и у вътрешното тяхно образувание; и тогава ми щяхме да съдим за политическата съдба на един народ по съвършенството в граматическата форма на езика му. Но знанието на езиците остая без цел, без важност, ако ся ограничаваме само да сравняваме речите или да събираме празни гласове. Наспротив състоянието, в което ся намират днес общите познания, думите не са друго нещо, а само бележки за мисли, следователно езиците са само средство, за да ся постигнат нови познания. Измежду многото езици светски само няколко могат да ся нарекат коренни не само по това, че от тях са излезли други езици, но и защото силно са действували върху просвещението на целий свят. Език без книжнина е също, каквото народ без история. Латинский език ни служи като ключ, за да опознаем цяла Западна Европа, а славянский език — за да опознаем Восточна Европа; така също арабский език заедно с персидский служи като ключ за цяла Западна Азия. Ако на тия три коренни езици притурим, от една страна, санскритский и еврейский, а от друга страна, наречията на татарските племена, а най-сетне езиците на Япония и Китай, то с един поглед щем обнемем цялата система на старите коренни азиатски езици.

[Гайда, г. III, бр. 19, 15. IV. 1867 г.]

ПОЛЗА ОТ ТРУДЪТ В МЛАДОСТ

Всички сме родени, за да ся трудим, и тогова повече почитаме, който повече от другите ся труди. Но никога трудът не може да бъде толкова приятен, колкото в младите години; тогава сърцето ни е мирно, силите ни са

пресни, духът ни е събуден, умът ни е незалисан от никакви житейски нужди; труди ся само и благодари бога и наставниците си, че ти подават хубави средства за образование. Ще настане време да си почиваш, трудовете щат ся забравят и тебе ще да е драго, че си прекарал младостта си не без работа. Така ея радва трудолюбивий селянин, кога си напълни житницата с жито, за което толкова ся е трудил, докле го посее и събере. Младостта отдавна наричат пролет на животът, а душата — поле неразработено. «Чтото посееш през пролетта, това щеш пожънеш и през есента», дума пословицата. Не сте ли видвали хора, които са прекарали младостта си в забави и увеселения и не са ся трудили тогава, когато им подавали сичка леснина за благородни и полезни трудове? Жално е да ги гледа человек, когато ся явяват в светът и влизат в служба. Ограничението на умът им и скудността в най-маловажни познания посрамяват ги на сяка стъпка и не могат да ся заменят нито с богатството им, нито с личното им произхождение; сега такива искали биха да начнат да ся учат, желали биха неуморно да ся трудят, но вече късно станало — глава им остаряла, заедно с навик към разсеяност.

[Гайда, г. III, бр. 19, 15. IV. 1867 г.]

ДЕТО СЪМ РОДЕН

От сички земи на изток и на запад аз най-вече обичам земята, дето съм роден. Тя ся наслаждава с най-добрите божи дарби: злато и драгоценни камение няма тя, но има человеци с души благородни и очи, блестящи от радост.

От сички язици на изток и на запад аз най-вече обичам майчиният си язик. Той не е дотолкоз плавен и гладък, нито ся съчинява с италианска художественост, но говори от сърце на сърце и думата не лъже.

От сички народи на изток и запад аз най-вече обичам моите съотечественици. Народ природно благороден, с ум разсудителен и сърце не лукаво, което имат с в я т о наследие от бащите си.

На сичкий свят давам аз р ъ к а т а си, а с ъ р ц е т о с и на земята, дето съм роден. Нейната слава и нейният напредък искам аз. На сякой народ п о ч и т а м името и прочутостта, но о б и ч а м и щ е о б и ч а м земята, дето съм роден.

[Гайда, г. III, бр. 19, 15. IV. 1867 г.]

ЛОВЕЧ

ЛОВЕЧ. Ловчените сторили намерение да възвисят училището си на по-горня степен и честити били, както казват, че намерили един такъв учител с пет езика за пет хиляди гроша. (Толкоз езика за толкоз пари! Вяра, туй от говежди дроб на залханата по-евтино. . .) Кой е този евтин лингвист, дето ще преобрази ловчанското училище на академия, ний не можахме да го разберем! Да не бъде такъв някой ковач, какъвто имахме лани ние в наше село? И той беше такъв с пет езика: български, славенски, гръцки, френски, турски, ама като доде работата да ги предава, зафана да са отвива: за гръцкия език че бил вредителен за българите и тряба да са изфърли от българските училища; за турския — че немало книги на каквито да са предава, а пък за френския, че не помагала винаги хавата да са учи. Ще на прощава избрания от ловчаните петоезичен учител за сравнението, което му направихме с бившия наш професор, не го познаваме кой е и какъв е, може и да ги знае; но един и този учител да предава енциклопедическите уроци, а в същото време и пет езика (!), туй ни туря в умисъл: че и ние сме уж нещо си даскали, и училища сме виждали, ама таквиз шарлатани не сме сатачтисвали с колко-годе редовни. Ама зер, ний туй отколешните даскали де ще знайме тез новите методи, с които сегашните даскалетини са вавричат за 12 дена да изучат френски език!И кой знай, тези наши бързоучковци лингвисти може с време да додат дотам, дето за един ден да фанат да изучат учениците си на пет-шест езика. Сирота България, не ѝ стига, дето са плаче от шарлатани доктори, ама да фане да са плаче и от шарлатани даскали!!!

[Гайда, г. I, бр. 7, 7. IX. 1863 г.]

Когато ний съобщавахме радостните известия за разбужданието на българщината по Македонско и споделяхме дражеста на нашите читатели, тъмен облак, подиган от фенерски интриги, са сбирал над главите на нашите единородци по таз страна: и разразил са той по разни места на таз обширна епархия, но най-силно сгръмолил нашите съотечественици в Неврокоп. Известия едно след друго и едно от друго по-скръбни долитаха до нас от този град, но, отстранени от столицата, ний не можахме да сварим навреме да ги съобщим тъй подробно, както ни са описваха; читающата публика обаче дозела е вече и научила по-млогото от тези жалостни прилучки от «Съветника» и от «Българската пчела».

На тези скръбни и жалостни известия това само има да приложим ний, че фанариотина Агатангел, като с клевети и навети на връх стадото си сполучи да потъпче българщината и да уреди и натъкми сичко по деспотската си воля, довел и един грък духовник от тези, дето са изпъдени от Влашко, да го постави за агентин на гърцизма в Неврокоп. Гражданите, уплашени от ненадейните случки, не смеели да са възпротивят и на туй произволно негово дело! И тъй днес в Неврокоп фанариотството възтържествува над българщината; гърко-цинцарите и гъркоманите са радват, българите страдат; по-добрите им граждани под запор; българското училище затворено, българския учител изгонен, българския духовник изпъден и грък-духовник развява брада с влашко-чапкънски манери из улиците на този български град.

Уверявам ва, казва нашия дописник, че неврокопчане и въобще македонците са за оплакување. Българщината по тези места таквози вандалско гонение тегли от фанариотите и от гърците агенти, щото никога не са е ни чувало. Не само че в черквите им не позволяват ни едно С в я т и й б о ж е да са чете по български и в училищата не им допущат да са учат по езика си, ами йоще и български вестници им е възбранено да приимат и да четат. Българските вестници от пощата са земат и крият ги. Горките българе, тряба да вардят млого, за да им мине наръка български вестник, а че и тогаз пак тряба скритом да са събират да ги четат! Тъдява наоколо са Демир-Хисар, Алистрат, осо-

бени кази, Просочен, Плевняни в Драмската епархия, Горни брод в Серската, места, населени изключително с българи, но ни едно българско училище нема и в черквите си йоще сѐ гръцки четат. Българските вестници, които зеха сега да получават, четат им ги, дето има из Тракия заселени помежду им ханджии и други занаятчии. Таквоз е състоянието на нашите еднородци в Македонско и таквизи са теглилата им от тези проклети гърци-фенерци.

Единственото радостно известие, което имаме откъде тез страни, е, че насила погърчените наши братя от ден на ден идат в съзнание на народността си и желаят български да са учат и по български да четат в черквите си. Те срещат пречки големи, но споти пречките расте и техното постоянство в праведното им желание. Тъй например в Неврокоп си толкоз изпотеглиха и теглят йоще толкоз хорица запрени, но те са държат йоще насрещу фанариотството, за което им и зафаляме и благодарим им от страна на целия наш народ. И сега йоще ако са одържат с малко търпение срещу гръцко-фенерския натиск, да бъдат уверени, че завсегда ще са отърват от проказата на всегречеството и ще си оставят добър спомен пред потомството.

Нема на света добра и честита сполука без тежки и усилни жертви. Това, което виждаме и чуваме да става днес по Македония, това доскоро ставаше и всред България, а че и в Тракия на млого места йоще продължава да става. Преди 25 години българщината беше досущец потъпкана и татък, дето сега са вижда колко-годе да цъфти. Гръцкия език беше наложен на българите щат не щат да го учат и по-голямата част от българите навсъду по България и Тракия бяха в същото положение, в което са днес българите в Македония: гръцки четяха, гръцки пишеха и не знаяха биле всички, че има българска книга. Но благодарение на народното чувство на неколцина от нашите духовни и миряни, които приведоха българския народ в съзнание на народството му. Повечето от тях станаха жертва на гръцката злоба, но народа са отърси вече от гърцизма и укрепна в него чувството народно. Днес е реда на Македония да влезе и тя в този път.

Нека са не отчайват нашите братия македонски българи, ако че ги са сполетели или сполетят нужди и неволи от страна на гръцкото духовенство: то е било тъй в България и в Тракия. Гърците-владици ни тъдява не останаха надире в интригите, в клеветите и в наветите си

на връх българите. Колко хорица от Търново, от Ниш, от Пловдив, от Силистра и от де не? Наваждаха ги, запираха ги, на заточение ги проваждаха и какво ги не правиха, за да ги к а н д а р д и с а т да са не противят на гръцкото влияние. Тоз, който пише тези редовце, 8 пъти е в тъмница влязвал по напущение на гръцките владици. И що искаме повече, нашите народни първосвещеници не са ли от толкоз време и до днес йоще на заточенйе? Защо и за какво? Не за правдините ли на българския народ? Не от зловещото ли хотенйе на гръцката патриаршия? Но ще доде и настава вече това време, когато правдата ще възтържествува, интригите на гърците като паяжина ще са смъкнат и самите фенерски изедници —гърци владици—като прах от вятъра ще са пометат и ще са изметат от помежду ни. Постоянство само и надежда на бога и на царя. Царската милост ще ни огрее направо, ако ний с постоянството си надделеем сичките пречки и сполучим да излезем из зад гърба на гърците и предстанем на лице пред нея. «Оруспунун му етснедек янар»*, казва една турска приказка. Свещта на гръцките дяволи е при угасване и скоро ще им са счупи врата. Господ да поживи царя ни, дето че на неговите денйе имахме тази чест да оживеем на нов живот с народното си наше име! Длъжност наша е по нине да бдим над туй драгоценно наше стяжение, оградени с народно чувство против сяко инородно и другоземско влияние, гибелно за нашето съществување и благосъстояние.

[Гайда, г. I, бр. 12, 16. XI. 1863 г.]

ЦАРИГРАД

И таз неделя, като немаме някоя нова българска работа да известим от Ц а р и г р а д, то ще представим на читателите външна една дописка за Ц а р и г р а д. Ако и да не сме во сичко съгласни с нашия кореспондент, не сме пък и от онези, които искат да задушат сяко друго мнение и да предпоставят само своето, а че и да са силят още него

* Свещта на развратната жена гори, докато се свърщи.

да наложат на сички. Ний мислим, че за една обща и такъвази главна работа, какъвто е нашия черковен въпрос, има право секи българин да мисли и да дава мнението си на обсъждение. Вестниците са за това, за да обсъждат разните мнения, да разгледват работата от сяка страна и което виждат за зловредно, да го оборват, да го отфърлят, а което виждат ползователно, спасително, да го препоръчват. А не тъй като тепавичарски копани, машинално, според както ги е други нагласил, да бият само на едно място, без съзнание и без воля да удари там, дето тряба и дето може с един удар да свърши работа. Като даваме място на реченатa дописка, въздържаме са засега да кажем и от нас си нещо:

«Прочитаме в последните листове на «Гайдата» и на «Съветника» последните изтязания на въпроса от страна на гръцките силогоси и синоди и каквото гледаме, работата отива надолу с главата, ако би зависело решението ѝ само от гърците. Но благодарение на епохата, в която живеймe, ний можем твърде лесно да отблъснем и да не дадем даже внимание на техните топурдии. Гърците си мечтаят, може биле и да им са ще да действуват, както едно време са постъпили с богомилистите на Ипподром, но да са простят навинаги със златите си мечти — други времена, други нрави. Предмети религиозни, черковни и други, които са относят до свободата на совестта, не са решават днес вече ни с autodafé, ни с афорезма, ни с черковни отлъчения и други подобни призраци, но с правда и убеждения. Надеят ли са гърците да на намерят толкоз добитъци, щото да на убедят да са откажеме от праведните си искания, йоще да са не наричаме българи, както тъпомъдърствуват техните безсъвестни богословци? Тогаз, да, нема какво да кажа, тогаз би са продължило тъмното им владичество над българите за няколко още време. Но опитът и наблюдението доказват противното и са в наша полза. Нека гърците са утешават с най-вътроглави надежди, нека дращат най-унизителни решения за българите, това ще е кули в облаците и повече нищо. За нас никак не са задължителни техните решения, не бива ли нашето, не бива? Тогаз баба знай и други пътеки, както казва Вашата «Гайда». Но да не преваряме още събитията, последната дума за въпроса още не е казана и особено правителството не е произнесло своето мнение окончателно, което без сумнение ще бъде благоприятно за българите, защото не е

възможно да на остави занапред на гърците като безгласна жертва.

«Съветникът» мълчи или крие за действуването срещу гръцките решения. Вашият лист тоже решително са отказва да даде мнение. Може да са възпират от горнето обстоятелство, което казах. Както и да е обаче, не тряба да са оставя публиката обезсърчена и в недоумение срещу публикуваните толкоз громко и тържествено велеречиви гръцки решения днес [за] днес. Длъжност имат нашите вестници да смалят важността на пустогръмливите фенерски съборища. Ний сме в надежда, че туй лято как-как тряба един край да са даде на въпроса, но вий там в столицата по-добре тряба да прониквате в работите и затуй струвате добре да не на оставяте в тъмнота. «Съветникът» си има неговите фурии, затуй от него малко надежда, ами «Гайдата»? Или са бои и тя да ѝ не афоресат мехът за еретичество? Кажете ни барим да знайме, че нямаме вестник съвършено свободен и независим, който без обвинение да говори и да ни открива сущността и течението на работите. Не смейте ли барим толкоз да кажете на тези, които са в Цариград навъртат и ходят подир въпроса, да са пазят да не влязват вече в никой преговори с гърците. То са видя вече, че всичко е напразно и по-добре да оставят народа несвързан, та той ще си проправи път. Де е слабото място на гърците и кое ги боде по реброто, не е трудно да ся проумее, но нямаме решителност и смелост. Предпочитаме да им са молим, наместо да ги принудим те да на молят, ама не щели и да ни са молят. По-добре. Нима не знайме, че и простото едно прикосновение и общение с тях е вредително, под каквито условия и гаранции да съществува?

[Гайда, г. I, бр. 24, 15. VI. 1864 г.]

ЦАРИГРАД

По-горце в политическата си сгледа ний казахме как представителите чакат от народа, а народът чака от представителите, а тука сега, като хроникер на тукашният български живот ще кажем, че народът следува да са пред-

ставителствува и представителите следуват да действуват, сиреч да са представляват. Но как са представителствува народът и какво действуват представителите, ако рече някой да на пита, не можем го опери да му разправим. За право не можем да откажем, че народът са представителствува добре, и представителите не спят, но действуват, но лошото е там, че нито представителите знаят насякъде как постъпва народът, нито народът знае сичко какво действуват представителите. Ний не бихме са осмелили да са изречем тъй решително, ако да не сме известни за това положително. Но казваме го, защото са усещаме длъжни да го кажем. Народът повън, кога му е широко около шията, не ще да знай биле, че има представители, и нито са обръща да попита какво правят те и как са минуват, а кога му допре. . . да го наюрат върците-владици, тогаз. . . «А че, господа, представители ли сте, това тъй стана, че тъй отиде, ами вижте сега какво ще правите. . .» Представителите пък, като им охолно, разперят са: «. . .Ний вършим, ний правим, ний. . .» и ако им пишат отнейде нещо, не са к а т а д е к ç у в а т, нито да са отговорят, ами оставят на въртоглавият онзи Съветникар да са лигави и да изстудява йоще повече хората, а пък кога позабъркат конците, тогаз «. . .А чи. . . какво да правим ний. . . яли. . . не. . .» До едно време криво-ляво, но известяваха барим чрез вестника си де е дошла работата и какво са вършили, сега и него нема. Но нема какво да известяват, ще ни кажат, или не е сичкото за известяване, ще ни рекат. В и н и о г р е с е* е и едното, и другото. Да оставим другото, че да ги питаме защо не известиха за протеста, който дадоха на правителството срещу гръцките клевети в брошурата В у л г а р и з м о с? Защо не известиха за изложението, което подадоха по-преднята неделя? Но какво излязва от туй?,—ще рекат. Излязва туй, което тряба, ще им кажем. Чрез съобщенията на деянията си, каквито и да са (вече сичкото не може да бъде сè хубаво), те правят народът участник в работата и не го оставят да отпада и да заспива, инак народът дохажда в недоумение и са отпуща, та казва: «Ех, да правят каквото щат, те не рачат да на познават, че ний тях искаме ли да ги знайме? Или се пък разсръжда и като прости хора зафашат и да противодействуват. Колкото да не знае и да не разбира един челяк, като са обхождаш с него както тряба, той са

* Причина за греховете.

води, а като искаш да му са покажеш, че само ти знаеш и ти можеш, той колкото е по-прост, толкоз по-наопаки тръгва. Затуй сякога народът тряба да са икономисва; никога да не каже някой: «Какво ще науча от него или в какво ще ми помогне.» Самонадеяността млого работи сбъркала и млого хора погубила. Никога, но особено в положение, каквото е нашето, не тряба да са има в презрение тоз като такъв, а онзи като онакъв. На това има да са говори млого, но ний ще пречнем да кажем и за двете страни, че народ, който не оценява едно служение, което го сближава с началството, той са лишава от добрините, които само чрез ходатайство могат да са добият. А ходатаи, които искат по своему да ходатайствуват, изгубват важността на своето ходатайство и остават най-подир като риба на лесата. Добрият ходатай тряба да бъде ратай.

Но да са върнем на приказката си.

На нас да останеше, ний бихме публикували сичко, що са върши тука относително за въпроса. И тези двата документа, дето ги поменахме, да са на ръцете ни, отколе да сме ги обнародвали, а като «Съветникът» мълчи, а ний ги немаме, за тях наместо ще разкажем на читателите си един анекдот:

«Като бях малък, имаше в махалата ни там, дето живеехме, един твърде млого страхлив мъж. Момчетията като го бяха разбрали, че е страхлив, понеже къщата му беше на ниско и разградена, те комай сяка нощ са беряха да ходят под прозорците на къщата му и на вратата да го плашат. Разумява са, че млого пъти са намервах и аз между тези дразнители. Горкият страшливец, освен дето са стряскаше, та береше страхът напразно, но беше млого смешен, когато угаждаше, че тези, които искат да го плашат, са деца и са дошле само да го дразнят, та искаше да са покаже куражлия пред тях. Една вечер той угади, че ний сме отишле да го дразним, и фана да са обажда отвътре и да вика на жена си: «Радо мари, дай ми кобилцата да изляза да им пръсна главите на тези копелета, ама ма страх»; думаше пък излека; но ний като са не махнувахме и не престанвахме от да го дразним, той най-подир са нае, отвори вратата, изскочи с кобилцата и на погна. Ний подбягнахме малко и като са отдалечи той от къщните врата, нашият предводител са върна и изрева някак страшно насреща му. Той, сиромахът, изпищя и търти назад да бяга, когато да си влезе във вратата, не знам как е носил кобил-

цата, та са препрече на вратата и не можеше да си влезе от нея. В ураџисванйето там падна му и калпакът, но той влезе най-подир и са заключи. Ний са озовахме пак на вратата. Той ги натискаше с гръб и викаше на жена си излека: «Радо мари. . . мари Радо. . . глушковице, не чуваш ли? Ами калпакя ми дай, мари? «Кой ти знай калпакът, отговаряше жена му; може да е паднал отвън нейде.» «Ух, страхопъзла, думаше той, барим калпакя ми не зе!»

[Гайда, г. II, бр. 3. 11. VII. 1864 г.]

ЛОВЕЧ

Не са черви вече наш червен Ловеч, но черней — и него го зачерниха не гърци-владици, но българи-мазници. Ний имаме уж българин-владика, но принудени сме да кажем: по-добре да не сме го имали и по-добре да не е ни бил на светът, когато ни зачерни и градът, и родът. Той е вече стар, но е йоще жив, само името му е отколе умряло и не ще възкръсне то в паметта на народа ни с едно дело народно, ни с една постъпка похвална! Утре ще мигне и ще бъде, като че не е ни бил. Така умря лани волът на моя аргатин, така са измрели до нине и толкоз други волове и никой не знае, че и те са били на света. Приказката ми не е за воловете, ами като река за тях да приказвам има барим туй да кажа, че при сичката им воловщина ни един от тях не е направил тъй да не познава стопанинът си, който го храни и гледа, ами да отдава длъжният нему почет на други чужди стопани, нещо, което млого таквиз хора, каквото и нашият владика при всичката си човещина, че речи и владищина, го правят. Храни ги, гледа ги народът, а те него не гледат, а са кланят на други идоли. Ще река, стига толкоз «умному мало довлеет»,* ако има умни на светът между българите, а особено в нашият град.

Но ще кажеш, че сичко туй аз само за владиката го казвам. Вяра, не. Какъвто ни е владиката, таквизи ни са

* Умният с малко се задоволява (рус.).

и чорбаджиите. «Изгори Павла, че посипи Петра», или: «Улови едного за краката, че удри другиго по главата.»

На синца ни надеждата е на младите, тъй сме ся лъгали и са лъжем йоще ний, уж че като измрат старите и като останат младите на тяхно място, те ще управят света. Празно и то. Ний кажи, че стар чорбаджия в града си нямаме, сѣ са млади, се са от таз пора хора, за които са мислеше, че не ще са като старите своекористни, ами ще имат грижа повече за обществените ни работи, но ето работите им ги показват, че те не са ни на малкият пръст и на старите. Де нашите стари чорбаджии, казваме ний сега! На онуй време, на онези тежки и усилни години в нашият град са намериха измежду чорбаджиите ни хора родолюбиви, хора, ревнители за общото добро, както покойният Николчо Терзиолу, на когото гробът в Цариград е ясно доказателство на неговото родолюбие, че загина за честта на градът, жертва на гръцката злоба. Де у сегашните ни чорбаджии тези чувства? Де тази дързост и смелост, която имаше М. Масарлиев в обществените дела и градски разправи? Немам сумнение, че това, което казвам за нашият град, може да са приспособи и на другите градове, и мога да кажа, че насякъде е същото, сиреч, че сме излъгани в надеждите на новите и младите наши чорбаджии. Те са ревнители само доде са почорбаджийчат. Като станат чорбаджии, те сякаш че са изневерят, изнародят са и стават гърци, забравят народът си и само себе си гледат, «Не надейте ся на к н я з и на сыни человеческия в нихже несть спасение.»*

[Гайда, г. II, бр. 3, 11. VII. 1864 г.]

БЕРКОВИЦА

Когато бил в София, митрополит Йоаким, старецът на преждебившия патриарх Йоакима, в дохождането му на Берковица като са известил, че в селото Церовене съществували млого и различни старовременни ръкописни книги и някои стари български икони, без да иде на това

* Не се надявайте на князете, за народните синове в тях няма спасение» (ч. сл.) .

село, един час разстояние далеч от него като бил, пратил известие на селените, сички тези книги и икони като нечестиви и непотребни да ги не завари в селото, но да ги извозят половин час вън от селото и тамо да ги изгорят или да ги закопаят. И тъй селените ги натоварили на едни кола наедно с иконите и ги изнесли, та ги закопали вън от селото. След това той им г е т е р д и с а л нови икони с гръцки надписи, а книги и до днес нямат. Това е било на 1823 год. и от тия, които извезли книгите с колата и ги закопали, има още някои живи.

Това като научи Н. В. Преосвещенство г-н Доротей, сега като дойде в градът ни, проводи г-на Дионисия, игуменът от Лопошкий манастир, та разкопаха показаното от селенете място, но намериха само дъскитѣ на иконите и мукавите на книгите, а книгйте съвершено изгнили. При разкопаването присътствуваше и агаларинът Халил ага.

Во онова време някой си свещеник с опасност на животът си скрил от речените книги само три и те са днес налице: едно евангелие от времето на Теофилакта, архиепископа българскаго (!?), което има и предисловие; един полууставъ и един служебник от 7060 лето от създание мира. За тези книги с второ ний ще ви пишем по-подробно.

Благодарим на нашия дописник за това интересно съобщение и го молим колкото по-скоро да ни изпрати обещаното, а в същото време да придири и за други таквиз древности. Молим также някои любители на таквизи древности во Враца да ни известят, ако знаят, какво станаха ръкописните 12 минеи от манастирът «Света Троица,» които ний бяхме видели в Хилендарския метох на Враца; да ни съобщят также и надписът на оная пещера, дето лежат някои кости, който надпис зафаща тъй: «Иже съ иоанатанъмъ. . .» и който ний имахме, но в гонението, що пострадахме от врачанскаго Агапия, изгубихме го с млого други важни и любопитни древности. Да изпитат още в село Девенци що има прибрано от Девентският манастир. Когато пътувахме по тези страни на 1848, ний видяхме у селският свещеник една дървена чаша за причастие с няколко прости покровци, на един от които имаше написано «Г а в р и и л ъ Т р ъ н о в с к и». Таквиз древности от ден на ден изчезнуват и затуй тряба да преварим доколкото сме сварили да ги съберем.

[Гайда, г. II, бр. 8, 14. IX. 1864 г.]

ТЪРНОВО

С тази поща нямахме никаква дописка от Търново, но от пътници, които пристигнаха тези дни в столицата, научаваме положително, че жителите долномахленски в Търново, които досега припознаваха гъркът владика Григория за техен пастир, отрекли ся от него и прекъснали сяко сношение. Досега те сяка неделя ходяха да ся черкуват на митрополската черква, дето от дясната страна постоянно ся четеше сѐ гръцки. Сега долномахленци ся събирали сички, привикали свещениците си и казали им, че ако искат да им са и занапред свещеници, отсега нататък нямат работа в митрополията; имат други черкви, в тях да служат и гръцки да не са чете. Владиката, рекли, ако иека да иде в нашите черкви да ся черкува като прост без власт владика и да слуша правило по български, не го пъдим, но да ся меси и да заповядва не ни е приет.

Тази постъпка на долномахленци прави им голяма почест, като настана време да додат и те в съзнание. Не е малко нещо претеглило и претърпяло това място от гърковладишките беззаконии, само ний що знайме и дето сме с очите си виждали р е з и л и ц и т е, не ся за изказване. На какви не мръсни и омразни сквернодеяния не са били свидетели жителите на това злочесто място! И сега още, когато нелицеприятната гласност немилостиво поразява сякой един порок, обгърналите в страстите фанариотски изчадия не са ся ни най-мало посвенили от своите развратни дела. Не и днес ли мръсникът онзи Хрисант, за велика съблазън на християнското изпълнение, следува своите скаредности и безнаказано?!

Млого пъти ни са е случало да чуваме от привержениците и защитниците Григорови, че той бил един честен старец и добър владика. Неговата честност и добрина ся вижда да следуват и неговите хора, защото колкото по господарят ся познават слугите, толкоз повече по слугите ся познава господарят какъв е. Ако да не е честен и добър Григор, ще ли държи таквиз чапкъни за слуги? Колко пъти са не оплакваха хората и що му са не каза за Хрисанта да го махне, а той че само че не го изпъди и не му сбра юздите, но като го е оставил да ходи по кефът си, има очи и за епископ да го препоръчва. Когато според

евангелието от сичките грехове най-тежък грях е съблазънта, какъв евангелский пастир е този, който сам си служи за съблазън на стадото си? В това отношение Григор и хората му са достойни не само да бъдат лишени от това звание, що имат, но и заслужват в пълно евангелското наказание: «Тежко на человека, казва спасител наш, през когото иде съблазън, по-добре би било за него да са обеси воденичен камък на вратът му и да бъде удавен в дълбините на морето.»

И долномахленци са направили едно богоугодно дело, като са ся отрекли от тези съблазнители. Достойни са за почест тези, които ся стараят за своята почтеност. И в туй отношение ний отдаваме длъжното почитание на долномахленци за постъпката им. И за малък белег на това подаряваме на училището им едно тяло от нашият вестник (който ще получават от настоятелят ни) и 20 и 30 парчета други нравствени книги, които с първо ще им изпроводим.

Едно само ще забележим и ще молим нашите приятели да бъдат постоянни в доброто си намерение, да не изкарат най-подире пак работата юх, защото търновските работи май таквиз излязват. Колко пътя те са отричаха от гъркът-владика и пак като псета на бълвочът си ся повръщаха при него. Читателите ще на простят за тази тежка и гнусна дума. И ний сме търновчани, но нас ни окърти тази търновска недотрайлива решителност. Днес виж ги, свестили ся в своите длъжности, отказват ся от гърка-владика, тичат да го пъдят, берат ся, мазари правят, представители избират. Мине са ден или не, влезе друго брумбалче в главата им, или са скарат помежду си, или сънуват някакъв опак сън, ще ги видиш развърнали са от преднето си намерение, и, да идим да видим какво ще каже деспотия и ето ги тек-тек при деспотия и кланят му ся, и молят му ся за нищо работа, дето могат хиледи пътя по-добре сами да си я свършат. Да ма прощават моите съотечественици, но това не е человещина, не е характер на едни почтени хора, каквито желайме ний да бъдат нашите съграждане. Това не е челяшка, ами е коча работа. «Кединин юрююшу саманлъа кадар»*, казва турската пословица.

[Гайда, г. II, бр. 9. 19. IX. 1864 г./

* Тичането на котката е до плевнята (тур.).

КОТЕЛ

«В нашето село, господине редакторе, твърде начесто нови работи не стават, но затуй кога стане нещо, става, както тряба и както прилича, защото ний сме хора положителни и със таквиз олур олмас работи не са ни занимаваме. Туй даскали да вадим, даскали да пъдим, даскали да меняваме, тез работи ний отколе ги зарязахме. Училища да устрояваме, учители да настаняваме, децата си да просвещаваме, с таквиз дребни работи да са занимаваме, у нас го няма това нещо. Слушай да видиш ти какви работи вършим ний, че да на познаш какво струваме.

Нашите котленци (ама не разбирай сичките, ами туй котленският бомон-чорбаджиите ни), дето заран-вечер в черква ходят и тлъсти, тлъсти свещи на иконите палят, те от благочестива ревност подвизаеми, смилили ся с техният и нашият свети духовник от Иверския гръцки манастир, че не ще може да препитае домочадието си, решиха сички единогласно да откъснат от заплатата на общите учители някое количество и да го поклонят на негово Всепреподобие! Какво по-благоприятно, по-богоугодно дело от това друго можахме да направим ний? Не беше ли праведно да са изкупим от грехът, който преди две години направиха нашите млади табансъзи, като са наеха да пъдят тогози дяда облаженнаго, че го недопъдиха, ами го оставиха да подяда и той даскалите — чунким много са цъфнали и те!

Ами какво ще кажеш ти, господине редакторе, за нашенските сукмани, няма ли да сочините и да посвирите някое ридание за тях, като зеха горките да ги напущат и да ги заменяват с клечестите малакови и перестите фистани! И то да е барим от други таквиз някои неразбрани хора, ами от тези стариннопоклонници, които не щат да огорчават светогръцкият манастир, че бил предаден тям от дяда, от баба, а тези свети сукмани не са ли от дяда, от баба?

[Гайда, г. II, бр. 9, 19. IX. 1864 г.]

МАКРЕШ
(СЕЛО ВЪВ ВИДИНСКО)

Нашите селяни поискаха за храмът да позамажат ветата наша черква, за да не е толкоз изкъртена, и тъй купиха боя и я измазаха. Като ся научава това, дядо владика вика селяните и казва им: «Ви кого питахте, че подновихте черквата?»

— Не сме я подновили, казват селяните, само я измазахме.

— Макар, отговаря владиката, от кого зехте дозволение? Не съм ли аз на черквите господар, мене питахте ли ма? Ами с каква боя я измазахте и отде зехте боята?

— Със синя боя, рекли селяните. Купихме я в Бдин от евреите.

— Ба! — извиква владиката. — Какво сте направили ви? Ви сте осквернили черквата, да я замажете с боя от евреите!! Не бива да влязвате вътре да ся черкувате, доде не ся освети изново.

И тъй бяхме принудени да му съберем 1500 гр[оша], да му дадем и да го молим, за да ни освяти черквата от еврейските бои!!!

Как ви са вижда, господине гайдакторе, тази гръковладишка спекулация, не е ли едно християнственейше дело? Без сумнение! Но таквизи едни и други подобни на тези и по друга сорта християнствени дела на нашият владика произведоха това, дето зе да са чува и по нашите отстранени места у н и я и у н и я т с т в о(?).

[Гайда, г. II, бр. 9, 19. IX. 1864 г.]

СИЛИСТРА

Според една кореспонденция до Х а р м о н и я в този град станало изпитание на учениците от гръцкото училище. Кореспондентинът разказва как ся е основало найнапред и как е напреднало това гръцко училище, между учениците на което ся намерват днес няколко български

момчета и момичета. От похвалите, които отдава тя на силистренският грък—владика, разбира ся, че Н[егово] П[реосвещенство] не е бил равнодушен към устроението и поддържанието на туй гръцко училище в този български град. (Ний сме говорили за това и други път в «Гайдата».) А от словото, което сказал един от гръцките епитропи, ся вижда твърде явно целта на това училище. Ний извличаме няколко думи от него, за да отворим очите на нашите българи:

«Туй училище, господа, има двойна цел: първо, да образова тукашните гърци (два гърка и половина) в матерният им язик, който е бил язик на боговете (другите язици са били зер язици на дяволите!), и второ — да поднесе най-евтино на нашите от друга народност съграждани едно благовремие и улеснение, за да изучат без мъчнотии и без разноски елинският язик (хъх, туй тя сега правата), който е бил сякога язик на ученето и на цивилизацията на всичките народи. (Посмали, гърчо, посмали.) Европейците и американците, господа, изучават елинският язик, за да ся обогатяват от списанията на старовременните наши праотци с безкрайни знания (!) и да ся усъвършенствуват в науките и в знанятите. (Европейците и американците изучават гръцкият язик, белким за да станат изкусни халваджии и бозаджии, защото не можем да разберем кои други занаяти могат да ся усъвършенствуват със знанието на гръцкият язик.) За нас, санким, не е ли грях голям да го не изучаваме, когато освен нуждата за научните знания свързва на йоще с гърците размесването на родът, вярата, търговията и цивилизацията? (Тъй ся мами куче въз баир!) Се е ли непростително немарение, когато пред вратата ни има едно училище колко-годе добре устроено и доволно да на образова в елинското учение, да презираме изучаването на един язик, който обещава нам всичко? (?) Санким изучването на старата майка на новите язици, какъвто е елинският, не дава ли сила на влахът и на славенинът да оправи и да изучи и своят си язик? (Красноречивият ритор, който ся види, че знай язикът, когото препоръчва на другите, от туй знаяне дали има таз сила да управя и да изуча други някои европейски язици?) Но не. Преимуществата от изучването на този язик са на всички познати, ама сляп един егоизъм, невежество, предубеждение, злонравен фанатизъм на възпират да го изучаваме и докогато обладават тези злини,

никога няма да прокопсаме в никой вид на науката, но тъмни и безизвестни ще ся упътим към гробът, както сме ся родили, без да можем никога никое добро да направим за человечеството. (Разбираме кому казва това почтеният епитроп и защо го казва, но ще го попитаме и ний: защо, като е свободен той от тези злини, не съветува гърците да учат най-напред други някои от европейските язици, каквото френският или инглишкият, преимуществата на които над гръцкият язик са днес неоспорими?) Или не ни е стигнало скръбното поучение на толкоз горчиви страдания в миналото, които сме изтеглили поради неучението и народните наши съперничества?. . . (Думи хубави, ама от лукави устни за нечиста цел казвани.)

За да просветне нам чисто слънцето на християнската вяра (казва най-подир гъркът-сказател), за да има между нас взаимна любов и почест, за да благоденствуваме истинно под скиптъра на ученолюбивият наш цар, имаме нужда от съгласие, от любов, от взаимна почест, които добрини можем да ги придобийме само от доброто наше възпитание, от училищата, от гръцкото учение.» (Ето това благоподателно гръцко учение ся види да не са го учили гърците-управители на черквата и гърците по България владици и затуй християнската вяра е толкоз помрачала там, дето владеят те, и любовта е изсякнала.)

Шегата настрана. Ний осъждаме прекалените и престрастните думи на гъркът-словосказател, но не можем да осъдим ревността на гърците към просвещението и настоятелните им старания за разпространението на язикът си. И падаме в униние, като гледаме хладнокръвието и немарението на нашите. Двама гърци и половина в Силистра наредили си училище, както тряба, а две хиляди къщи българи нямат редовно училище и проваждат децата си в тяхното училище. Ще ни кажат, че туй го правят гърците-владици; може, но не всичкото. Ний гледаме, че и там, дето имаме българи-владици, училищата ни не цъфтят. Работата е, че сам гръцкият народ е познал и има на сърце ревността на учението. Преди 10 години, като минахме през Кюстенджа ний, нямаше йоще ни пет гръцки къщи да бяха ся направили, ама видяхме, че имаше едно таквоз с рогозки покрито училище и пет-шест деца вътре в и т а — а л ф а — в а викаха, та четяха. А преди четири месеца, като минахме през Габрово, такъв славен и многолюден град, намерихме училищата затворени и

сега чуваме пак ся затворили, защото нямало кой да купи дърва! От две години насам гърците са отворили до 30 девически училища на разни места, а ний като ни едно не сме отворили йоще, че и дето имаше отнапред отворени, и тях ги затваряме. Като София, столен град, да не може да поддържа едно девическо училище, ами да го затвори сега на туй време! От туй вече разбирайте каква пасмина хора сме ний и каква преднина ще имаме. Нам ни дай да ся караме помежду си и да си намерваме м а х а н а един другий.

[Гайда, г. II, бр. 18, 1. III. 1865 г.]

[ЗА ДОПИСКАТА ОТ БУКУРЕЩ]

Друго едно писмо получихме преди няколко време уж от Букурещ. Ний не поместихме нищо от съдържанието на туй писмо не защото правеше то някои забележвания върху наша една частна кореспонденция, поместена в «Гайдата», но защото не носеше никакъв подпис. Ний не само не осъждаме тези, които имат разно от нашето мнение върху народните ни работи, но и почитаме ги, когато видим, че то произхожда от едно твърдо убеждение, и готови сме сякога да ся ползуваме от техните забележвания и да им дадем място в листът си, ако те могат да послужат в полза и на народа. Ний не издаваме вестник за к е ф ъ т си, но за народна полза и затуй ся познаваме длъжни, когато приемем някои праведни забележвания, да ги поместяме в листът си. Това, което е полезно за народа, ако ще би и против нас като го обнародваме в листът си, не на унижава, защото един челяк не може всичко да знай и да види. Неизвестният наш кореспондент оправдава ни ся, че бил градинар; ний не гледаме на това, ако ще и ковач да е, стига да познава работата, за която иска да говори, да разсъжда право, мислите му да са като за пред кума и нека бъде уверен, че ний не ще ги турим в къта.

Почтеният градинар, ако беше уверен на искреността на чувствата си, не трябаше да крие името си от нас, ко-

гато той не на вярва дотолкоз, то и ний не можем да дадем уверение на него, особено когато и забележванията му ся толкоз слаби и ся основават повече на предубеждения, а не на здрави убеждения. При това нашият непознат приятел не тряба да забравя, че както пее момата у дома си, не може да пее тъй на хорото.

[Гайда, г.II, бр. 19, 15 марта 1865г.]

БРАИЛА, 10 ФЕВР[УАРИ]

Б ъ л г а р[с к а] п ч е л а от няколко време престана и токо речи, зимата я фана, не фана, тя ся прибра в кошерът си, дето не ся знае жива ли е, мъртва ли е. И тя била злочеста да ся назове Б ъ л г а р[с к а] п ч е л а; йоще да изпадне на такъв пчелар, който да я пази само за медът ѝ, а не за роението ѝ. Освен туй тя горката бръмча до сетня душа и с в ъ з г а н е т о си моли ся на нейните спомагатели да я не лишат от храна, доде иззимува, но никой ся не обърна да я погледне и тя замръзна.

През тез дене ся мълви тука, че някои по-свестени българи искат да съживят Б ъ л г [а р с к а] п ч е л а, дано да забръмчи пак, като ся запролети! Браилските р о д о л ю б ѝ в и българи направиха това и дваж и триж с надежда, че ще им спомогнат и другите наши съотечественици и еднородци, но останаха излъгани. От нийде пари за спомоществования не стигнаха, настоятелите ся не погрижиха, спомоществователите ли не платиха, що бе, не можа да ся разбере. Това само, че тукашното настоятелство не видя отнийде ни една пара да ся внесе от лански и по-лански земаници, тъй що най-подир работата достигна да няма и за пощата пари. С този начин браилските българи трябаше да имат кесиите си засякога отворени и токо да дават, нещо, което не е бивало с никой вестник, та и с тойзи да бъде.

Не знайме що мислят нашите хора с тази студенина към вестниците и други книги. Во Влашко—съединените княжества, както ся научаваме, има да ся издават повече от

20 различни вестници на влашки язик и йоще толкоз други периодически списания и всякакви книги. Ами ний? — Напусто ся фалим, че сме народ от 5—6 мил[иона] души, когато нямаме ни един цял вестник!!!

[Гайда, г. II, бр. 19, 15. III. 1865 г.]

НАШЕ СЕЛО, 9 ЛИСТОПАД 1863

По един странен обичай, който се е фанал сега от скоро време, да прави статии от боя си по-големи, «Съветника» в два-три от последните си броеве наделява своите читатели с една дълга и широка статия за «Смешното и смехотворците». Кои обществени интереси са изискали поевението на тази дългуреста статия и на какво служи нейното съдържание, всеки, който е имал търпение да я прочете, можал е твърде лесно и най-добре да разбере. Защото, както добрия, тъй и лошавия челяк познава ся не само по работите, но и по намеренията си.

Автора на тези дългопахи статии, пресния редактор на «Съветника», като турил на ума си да говори за «Гайдата», както му са нему ище, за да покаже, че е бозна и каква си работа това, което има да говори, преровил де-да-й си книги да събере апофтегми, каквито му нему изнасят. И нанизал ги той по вкуса си назад-напред на една върволица, а че ги представя на читателите във вид на предисловие под название о б щ и м и с л и.

Изповядуваме, че в тези общи мисли заетото от чужди автори съдържава умствования превъзходни, които биха заслужили вниманието на читателите, ако да не беше ги обезобразил г. Редактор в разместването им със своите крантави умствования. Размесени и разместени, а понякъде и в превратен смисъл докарани, истинно-поучителните съждения на славните списатели, които са споменуват в реченатa статия, идат тъй разбъркано, щото друго нищо са не разбира освен едно празно дрънкание, дето го казват по нашенски «дека-дука, еж, бабо, круши». Като

четеш умствованията на другите автори, струва ти ся, че ездиш на някой добър и пъргав кон, който та носи накъм едно известно място; но ето представя са без време и без ред. Редактор със своите умствования и ти са усещаш като всадник на пустала и мършава кранта, която ненаучена инак да върви в правия път, кляфта-клюфта по кефа си, унося та по храпитавия, дето тряба да я търпиш час от час да са пъне и да си чупи врата по храпитака. С една реч, общите мисли на статията «Смешното и смехотворците», с които са запразнени толкози стълпове на «Съветника», не служат освен да докажат тромостта и тъпостта на г. Р[едакто]ра.

След тези то шантави общи мисли, г. автор на реченатa статия иде до частното — да критикува «Гайдата». Но отде и как започенва той това критикување? Сякаш че нарочно избрал таквоз начало, което впълно да противоречи на онова, което е по-напред изказал в поучение на другите. В общите си мисли зафаща за здравие, а в частните изкарва за бог да прости. Предоставя едно крадено поучение, за да го омаскари с едно неправедно поведение. Какво е обятно разстояние между това, дето зема на себе си да дава съвети другиму и между умеянието да са ползува сам той от тях.

Г. Редактор дава съвети на другите, а себе си туря в изключение; възбранява на другите да не докачат личности, а предоставя това на себе си в пълна и прекалена свобода. Доколко е чист той от греховете, за които осъжда «Гайдата» и Гайдактора, секи безпристрастен читател може да види и да разбере, ако рече да дочете йоще същата му статия; ний са въздържаме от да препоръчваме на нашите читатели да ходят да разпитват за живота му и за служението му: любопитните могат да земат пред очи изцяло сичките произведения на неговото стиховито перо и те ще имат нравствения негов портрет, изписан със собствената му ръка.

Дълбоката любов към человечеството, от която са въодушевява г. Редактор на «Съветника», възвишеността на негова характер, неговото незлобие, благородните и деликатните страсти, които стоят наяве в душата му, добрите правила, в които е възпитан, здравите начала, от които са води той, и голямата почет, която има към общественото приличие, правят го да са не задоволява в укорите и в клеветните хули, като ги отправя само към едно

лице, което е предмет на неговата ненавист, но карат го винаги да стреля своите ядовити стрели и на въз друга страна да търси и други жертви на своето злобно удоволствие. Както изпреди, когато пак имахме препирание с него, той са обърна и на връх г. Михайловскаго, та изля сичкия си богословски мурафет в един кръчмарски пасквил на срещу него, който немаше никаква смеса в нашата с него разправа: тъй и сега, разярен пак против нас, той не види и не знай на връх кого са спуща, но също като побеснял звяр напада и връх лица, които не са никак ответствени за това, което сме ний говорили и говорим срещу него.

Когато един почтен и истинно-учен мъж си позволява без причервяване да отправя таквиз благородни компликменти към когото му скивне, без разбор към виновни и невинни, нам какво ни остава да му отговорим? Нищо друго освен да му приговорим народната поговорка: «Мъж бъди, Топко, гологлав попържай.»

Във всичко, което сме изказали за редактора на «Съветника» и за неговите пелати, ний сме обсъждали думи и работи, а не нрави и личности. Но г. Р[едакто]р като не може да са одържи на тази позиция срещу нас, сам си са намести в блатното поле, отдето му по̀ прилича да са защищава и да напада и дето ние никога нема да стъпим да го последуваме. С доказателства на ръка ний нема да подмятаме безпорочното негово во всяко отношение поведение; нема да са клензуваме с почитанието и уважението, което го блазни него, че има в обществото. Честитим му всичко това на негов пай да бъде, макар от сърце и да му не желайме таквази почит и таквоз уважение, каквото си е спечелил той между народа.

Този е сичкия ни отговор, който даваме на г. Р[едакто]ра за неговите към нас и към приятелите ни лични нападения. Били сме равнодушни към сичко, което от своята кална позиция е изплескал той досега на връх нас, равнодушни ще бъдем и към това, което може и занапред да изплеска йоще противу личността ни: «Злата дума й за който я дума», казва една пословица. Равнодушни обаче не можем да бъдем само на срещу лъжите и клеветите в общественото ни служение, с което г. Р[едакто]р иска да ни унизи и да ни зачерни пред народа. За тях ние ще му отговорим за сяка точка, в която ни обвинява, и ще са помъчим да видим дали не можем са оправда пред читателите и пред народа.

Има на света много скришни работи, които не обичат светлината. Читателите не тряба да забравят туй кратко предисловие, разяснението на което ще срещнат по-надолу.

Ний бяхме принудени да подметнем в «Гайдата» нещо неугодно за «Съветника» и за някои от представниците. (Доброто ли, или злото на народа имахме пред очи ний, че сторихме този смъртен грях, оставяме на времето да го докаже.) Разумява са, че туй, което поменахме ний, доде възбрадно на някого и другиго, а че най-преседличаво дошло то на г. Р[едакто]ра на «Съветника». Той са не забави да ни са обади. Но какво ще кажете вий на това, дето г. Р[едакто]р, наместо да ни отговаря, за което сме го задевнали, от фудуллук и да ни са покаже, че е бознай какъв си велможа — съветник и сенатор, зафана той да ни дава напомняния велеречиви и чудното дето е, да ни плаши с цензурата. И плашеше ни той чрез закона, който сме уж престъпили, като сме докачили личности.

Не е да не знайме и да не почитаме ний закона, който ни подмята той, но ний за лице не бяхме ни говорили, а говорехме за работите на някои лица, които по други закон подлежат на осъждание и критикувание: и сякаме, че сме в правото си да обсъждаме действията на лица, които уж са занимават с народни интереси.

И тъй заплашванието на г. Р[едакто]ра в туй отношение видя ни са и глупаво, и смешно. Но като са не задоволяваше с тази само клевета, да ни наветува пред правителството, като престъпници за законите, клеветеше ни йоще и пред публиката: уж че от лични негодувания водени, сме изказали ний неща, нему неугодни. Колкото за първото, оставаше на правителството работа, а за последното ний изказахме нашето мнение пред публиката и тя може да съди за нашето безпристрастие. А таз работа ние там я вързахме. Интересното обаче, което сега ще кажем на нашите читатели за в тази работа, е, че г. Р[едакто]р, не знам по какви каприции, като не даде място в стълповете на «Съветника» на писмото на Н. Преосв[ещенство] Макариополскаго, а че са тури да не остави и нас да го поместим в «Гайдата». Но след млого заплашвания, заканвания от една край и молби от другия, като не му мина думата да го послушаме, той са подпрета с натегнати подозрения, с гнусни лъжи и черни клевети да унизи «Гайдата» пред народа; в същото време пък и сам подаде ра-

порт в жалба до ц[арското] правителство за представянието ѝ: да са не издава «Гайдата». Колкото за последната постъпка на г. Р[едакто]ра, остава да чакаме решението на правосъдното ц[арското] правителство, а за другото ще разгледаме с читателите доколко е справедлив г. Р[едакто]р.

Защо постъпиха тъй с писмото на Н. Преосв[ещенство] съветниците и «Съветника» и кое ги стяга от обнародването му в «Гайдата», нека не отваряме йоще този лист. Но нека попитаме защо са тези заплашвания и заканвания? Защо са тези несправедливи подозрения, набеждения и хуления? Защо е туй ожесточено следување към «Гайдата» от страна на г. Р[едакто]ра? Вестникар, доколкото знайме, не заплашва, не набежда, не клевети противния си вестник, но отговаря разумно, ако има какво да отговори: инак, когато със заплашвания и насилствено иска да накара противника си да мълчи, то е на негова страна не само глупаво и нелепо, но и достоосъдно като худородно и унизително. А защо почтения редактор на «Съветника» ище и са мъчи да накара «Гайдата» да млъкне, работата е твърде лесна за секиго да я познае. Защото не му понася това, което е говорила и има белким йоще да говори «Гайдата». През печат да са отговаря той и да оправя себе си и пелатите си не му изхожда, защото работите им са подли и ниски, ама ей тъй по-лесно да няма «Гайда». Угасете свещта, да са не вижда де съм очернен.

Като са опита с различни средства да ни накара да мълчим и като не можа, в отчайването си г. Р[едакто]р прибягна най-после на най-гнусното и най-омразното — да ни наветува. И в какво? В обикновената вече клевета, че нечествуваме към православието: че сме клонили да поколебаймерелигиозните убеждения на народа, за да го приготвим към едно променение на вярата. И с какво по-друго можеше да ни набеди, като иска да изстуди народа от нас я! Като най-последния от шашкъниите адвокат г. Р[едакто]р пресметнал, че като ни тури в подозрение пред народа откъде вярата, свършено вече и с нас, и с «Гайдата» ни; но надали е тъй, публиката е вече доста просветена от таз страна, да вярва секиго каквото му са иска да дума за другиго.

Обявения неприятел на «Гайдата», като нема откъде себе си правото и истината, сили са с лукави клевети и навети да ни окриви. Той сега пак не смее още да са изре-

че, а само загатва. Едно време той беше още по-продерзлив, когато уверяваше и утвърдяваше, че ний сме не само православни, но католици вкупе и протестанти. Но какво излезе от сичките негови тогашни укори и клевети? Нищо. Наветите и набедите му паднаха изпод истината, а той остана уличен от сяка страна лъжец и клеветник.

[Гайда, г. I, бр. 13, 30. XI. 1863 г.]

[СТРАННА Е СУДБАТА НА БЪЛГАРСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА]

Анатоли, караманлиската в Цариград газета, като говореше за мирното преминување на великденските празници, ето какво забележавание правеше върху цариградското просешство.

«Факат бир уйгунсус халин таесуфан фаркъна вардък, шойлеки бази кемеснелер еллеринде бирер дискос ве ставроз-иле кими агиос Куккос кими агиос Мамас ичун халктан пара диленмекте олуп, бази ерлердене бет муамелейле гери идилмикти-идилер. Бу мисилю дозкоздар белки беш юзден мютеджавуз олуб, шу парасъзлък сърасъндa бехерине онар пара вирилмек иджаб итсейди, 120 груш вирилмек иджаб идириди. Аллах билурки, нечелерин койнунда дегил гуруш, илля 125 пари да йокиди.

Шу бет адети ибтали ичун недже дефилер язълмъш иседе, теесир итмедии, муджиби истиграпдър.»*

Като стана приказка за този вестник, ний ще споменем и това, което той две недели наред публикува във вестника, че преди, доде не бил променил вестника си да го издава на гръцки, имал от 150 души повече спомоществователи между българите, но като зел да го издава на гръцки, отказали са до един. И сега пак като зафанал да го издава на турски, българите зели да му стават спомоществователи. «Бу бабде булгар кариндашларамаза тешкюр идериз»**, казваше той най-подир.

* Виж бележките

** По този повод благодарим на българските си братя.

Благодарим и ний на г-на Масанлиди, издателя на «Анатоли», за това признание, което явно показва отвращението на българите от гръцките вестници, което е следствие на озлоблението им против гърците за техните към нас неправди. До преди 3—4 години ний знайме, че повече от 1000 листа различни гръцки вестници се приемаха от българите, а днес ще има белким до сто а н д ж а к. Не сме от тези фанатици, дето според праведната ни към гърците ненавист да препоръчваме гонение даже и на вестниците им. Не. Ний препоръчваме на нашите българи да четат сякакви вестници, което много спомага за развитието им, но като е приказката за по-доброто, ний смело казваме, че от сичките в Турско издавани гръцки вестници този караманлийски вестник «Анатоли» е най-сгоден за нашите българи. Не само по това, що спомага млого за изучението на толкоз потребния нам турски язик, но и по отбора на по-интересните новини като за тукашните хора и по-безпристрастните му съждения. За пример можем да покажем любопитната му статия върху съединението на арменската черква с гръцката в последний брой (704) на вестника му.

Като са отзиваме тъй добре за чуждите вестници, защо ще сме тъй злочести да не можем нити половинката от това благоволение да устъпим на един от главните наши вестници? Читателите разумяват, че думата ни е за С ъ в е т н и к а, който по името си ако не, а то по положението си, по средствата си и по претенцията си на народен вестник падаше му са да са тури начело на българските вестници; но по черната орисница, която преследува сичките български работи, той изпадна в ръцете на такъв редактор, който го затика зад вратата да стои. «Съветникът» с педантизмът и надутостта си не само изгуби благоволението на нашите малко-млого учени и съчувствието на народа, но с несмотреливостта си заслужи и негодуването на правителството и ся лиши от привилегията на особената негова милост. Казуват ни, че този удар на «Съветника» му бил правял почет, защото за свободний си язик претърпял наказанието! И намерило ли ся е някога глупав челяк, който да не оправдава своите глупости? Само умний са кае за погрешките си, но ний с таквоз прилагателно не можем огреши безгрешния «Съветник».

Странна наистина судбата на българската журналистика! Оставаме настрана вестниците, които ся издават во

Влахия (не за предпочтението им обаче и не затова, че те са толкоз чужди от категорията, на която подлежат вестниците, за които ще говорим, но защото засега искаме да са ограничим да говорим само за двата на лице цариградски вестници — за «Съветника» и за «Гайдата».) «Съветник» и «Гайда»! Какво голямо разстояние в сравнение на едното име с другото! Но между това какво близко сходство в сравнение на произхождение на редакторите им и в изпълнение на делото им! Единът ковашки, а другий казанджийски син, дето ще са рече и двамата зад меховете родени, и двамата, дето са пофанали най-напред работа на света, не е била друга, освен да напрягат меховете, и двамата, дето вършат работа сега, са изражава с един глагол в два залога. Първият, по капризиозни някои прихоти, надува са само с името си, а вторий по причудливи някои странности надува сам името си. Читателите може да са смеят на това, когато го четат, но тряба да знаят, че писателят, който го е писал, е плакал, кога го е писал. Но защо да плаче?—ще пита някой. Този, който ще ни пита, нека са опита да обича народа си, както тряба; и нека са смисли тогаз какви знаменити хора и по какви изящни начала са зели те да водят тоз народ, а че ако не му дойдат сълзи, нека да не плаче, ама ако не може да плаче, нека да не смее и да се нарича българин, защото инак ще го гръмне господ на ясно.

За допълнение на това странно явение в българската журналистика любопитните могат да сравнят (ако щат) редактора на «Бъл[гарска] пчела» със самого него като редактор на «България». И редакторът на «Будущността» с будущия редактор на будущия вестник.

[Гайда, г. I, бр. 21, 25. V. 1864 г.]

[НИЙ НЕ ЗЕМАМЕ ДА СЯ ОПРАВДАВАМЕ]

«Съветникът», или по-добре редакторът на «Съветникът» г-н Бурмов ни нарича з л о б е н. Може би да го лъже умът му, че да припише туй свойство на характерът ни

има достаточна причина да са основава на постоянните изобличения, що сме правили и правим ний върху неспособностите му за публицист, а още и за редактор на един в е с т н и к, наричан н а р о д е н. Но ний ще му отговорим, че основанието му е на пясък, защото никаква злоба не са прихваща там, дето длъжностите на служението ни на призовават да съдим за оправянето на журналът, който е в ръцете му. Не злоба против него, но желание за успехът на народният орган са ни подстрували сякога да говорим това, което сме искали донине още откогато го видяхме в Книжиците какви сръки има, и нека ни кажат, че сичко, що сме рекли, не излезе тъй.

Негова милост, ако мисли, че за да бъдем незлобиви, ний сме длъжни да благоволим на неспособността му да покриваме недостатките му и само аферим, аферим да му казуваме, ще му кажем, че го блазни умът му. Защото таквоз едно мекереджиско към него н е з л о б и е от наша страна щеше да е в с е з л о б и е към народа, на който сме са наели да служим, и ний в това отношение сякога ще предпочетем да сме виновни към него, а неповинни пред народът. Нека съди за нас той, както ще, нека ни обвинява, ний сякога ще му казваме, че за да имат тяжест неговите връх нази обвинения, господство му не тряба да туря своята обида на лице, но тряба да ни докаже, и това искаме ний от него, към кого другиго и в какво именно сме злобни ний?

Беше време, когато Съветниковият редактор, за да на направи ненавистен на народът, клеветеше ни, че намерението ни е да отклоним народът от вярата на праотците му, и явно ни наричаше правонеславни, католици и протестанти. Сега той ся пази да не подметне нещо от тези си клевети, за да не напомни на публиката безсовестните си лъжи и злобни клевети; сега той търси други по-общи обвинения, в които да ся не уловят лъжите му, и приписува ни качества, които са свойствени наистина на млого хора, та може би и на нас, но ще речем, че далеко не толкоз, колкото на самият обвинител. Хора, които изблизо познават нас и обвинителят ни, почтеният редактор на «Съветникът», не би ся забавили млого, за да решат от кого у двама ни повече ся намерват тези нравствени преимущества, а тези, които не знаят и двама ни лично кой какво сме цвете, ако са любопитни да узнаят истината, нека ся отнесат до

съдържанието на журналите ни и те ще ги просветят, за да разберат най-добре кой е злобният и кой не.

М с т и т е л е н и к а п р и ц и о з е н ни нарича г-н редактор. Колкото към него, може да има право и ний затова са не оправдаваме, защото наистина мстителни сме и за неговите към нас клевети и навети и даже до пред правителството преследования ний си отмъстихме, доколкото можахме. Когато той от доброжелателство подкопаваше нашето положение в Ески-Джумая, ний осъждахме габровчените за обидата, която му правяха да му не плащат, щото му са длъжни. Когато пък за неговът кротък и смирен нрав и за другите му нравствени преимущества, а най-вече за благовъзпитанието и благородното му поведение и обхождание не към други някои, но към патроните и доброжелателите му, сториха да го извадят от редакторството на «Съветникът» и настоятелството ни подкани да приемем барим за време редакцията на «Съветникът», ний, за да си отмъстим на г-на редактора, отказахме са да му сторим туй д о б р о да го заменим без време. Ако от туй повече не сме могли да бъдем мстителни към него, то грехът вече не е наш.

Още и и н т е р е с а н т ни нарича «Съветникът». С тази набеда ся е надеял той белким най да сполучи да убеди своите читатели в нашата порочност, защото интересът е един порок, общ за сичките человеци по светът и от това секи человек твърде лесно вярува, че този грях ся намерва у ближният му повече, отколкото у него и секи обича да казва, че са другите интересанти, за да оздравява собствените си интереси. Но ний призоваваме тогози, дето е на тоз свят безинтересен, да ся яви и да даде черно жребие за нас. Ако е такъв почтеният редактор на «Съветникът», да излезе да ся каже, да ни покаже своите подвиги, своите безинтересни към народът услуги.

Съвсем що животът ни, поведението ни и състоянието ни могат да засвидетелствуват доколко сме били и сме интересанти, ний не земаме да ся оправдаваме с доказателства толкоз явни, но искаме от нашият обвинител да покаже той подир кой свой си интерес ся увлякохме ний, та ощетихме интересите на народът? Дали при чорбаджиите раболепствуваме и им ся подмазваме, за да ся омажем о милионите, в изброяването на които е толкоз щедра Пчелата? Или на руските агенти, или на католиците и на протестантите благоволим вопреки народните интереси? Или

на е Гръцката патриаршия подкупила, та благоволим на нейните интереси? Не това ли ищеше да посочи г-н редактор, като загатва, а не доказва за някого си, който ни давал малко някое пособие, та сме го фаляли. Но за този едничък и твърде пресен пример ний ще разправим на читателите в отговорът си към Пчелата, която е първоначинателница на това обвинение, а сега нека кажем нещо за «Турция».

Т У Р Ц И Я. С «Турция» ний упорен бой няма да правим, няма да ѝ кажем, както тя на нас, че н е з н а й м е, но ще ѝ кажем, че млого пътя ся случа тука, на този грешен свят, щото работи, дето мислиш, че ги знаеш как са, излязват наопаки. И то не е сал до «Турция», него млого хора са го пащали и го пащат и днес. Няма да я изобличим за устъпването ѝ в измислени избикалки: не че не можем, но не щем. Ний искаме да обърнем за нея друго листо.

Ний обичаме «Турция» и тя сама знай и види, че я обичаме. Ний ся не свеним да кажем, че както не сме като дописниците на «Турция» настрашени, щото в секи калпак да ни ся струва, че московец виждаме, тъй не сме и като Съветникарят кокошничави, щото сяко нещо, щото ся мерне пред очите ни, да го въззимваме за папищашка веда. Не сме, слава богу, ни късогледи, ни разногледи. «Турция» да състави днес партия, каквато може нея да я блазни и каквато стряска нашият Съветникар, то благословено или проклето време са мина вече и унията, която е оживяла на «Съветника» на сърцето, ся тъй опозори пред народа, щото и сами тези, когито може да са били наклонни към нея, могат твърде лесно да разберат, че нейното между българите възстановение е невъзможно. Затуй ний, като не ся боим от «Турция» за таквоз едно нещо, препоръчваме я на нашите съотечественици като журнал, ако не във всичко интересен, а то като журнал, на който съществованието в някое отношение е твърде полезно за нас. Едно само, като приятели на «Турция» що ся казваме, не можем да замълчим да ѝ не кажем, че «прекален светец и богу не е драг».

На д о п и с н и ц и т е н а «Т у р ц и я» ний нема да отговаряме, защото знайме, че нито може да ся земе, нито може да ся даде нещо на същество, което не е способно ни да дава, ни да приема. Тъй например от риба нето можеш да земеш косми, нето можеш да ѝ дадеш, и от дописниците на «Турция» нето можеш совет да земеш, нето можеш да им дадеш. А безсовестни хора да ся мъчиш на ум да ги учиш, е каквото да миеш магаре със сапун, ако искаш да загубиш и сапунът, и трудът. Да избави нас бог от такъвзи труд.

На П ч е л а т а повтором ще отговорим.

Сега ще свършим думите си с едно по-кратно и поясно забелязвание за политиката на нашите събратия. Поменеш ли на «Съветникът» нещо, което не изнася, той е готов да та нарече униятин, католик, протестантин, неправославен и безнравствен. Загатнеш ли на «Турция» нещо, което ѝ не изхожда, тя е готова да та нарече московец и нам какъв си, изобличиш ли П ч е л а т а в заблуждението ѝ, тя е готова да та нарече фанариотин и предател на народът си. И, слава богу, че по милостта на нашите журналисти «Гайдата» ся накити със сички тези титли, без да помислят, че с това те на оправдават найдобре, защото, ако бяхме в нещо порочни, то трябаше сички за един порок да ни укоряват, а като искат секи по своите си каприциии да на натоварят с грехове, то показва, че в тях завист и к а с к а н д ж и л ъ к говори.

Препират ся наистина и иностранните вестникари, но тъй ли с клевети ся обвиняват? Тъй ли безобразно ся псуват? Сякаш че хамали са седнали на някое кафене, та ся надпопържват. Уж един други да ся унизим, а то синца ставаме кепазе. Ний вече като гайдари и безнравствени хора сме си охулени, ами почтеността на нашите високопочитаеми събратя пада и това ни е жал, а най-вече за тогози, който ся мисли, че толкоз високо седи.

«Присмял се хърбел на щърбел», казва пословицата, а «Съветникът» на «Турция» за езикът. «Съветникът» порицава «Турция» за галицизми, но земете Притурката на «Съветникът» и да видите съчинение и чист език български. Какво ще каже с т р а д а л ц и т е н а н а р о д н а т а н и п р и ч и н а, това не е ли превод на французкото cause, но прилича ли да ся преведе то тука п р и ч и н а? И пак по-долу: д а н е и з л я з в а т в л а д и ц и т е н а с у х о, ами н а м о к р о ли да излязат? И пак по-долу: п л а н о в е т е н а Г р ъ ц к а т а п а т р и а р ш и я о с т а н а х а б е з ц е л. Без цел не могат да останат те, защото са имали и имат целта си, но б е з с л е д с т в и е.

[Гайда, г. II, бр. 11, 5. X. 1864 г.]

[НЕ МОЖЕМ ДА ОСТАВИМ ОТГОВОРА СИ ЗАД ВРАТАТА]

Като остана назад излязването на 12-й брой от «Гайдата», остана назад и отговорът ни към «Б[ългарска]та пчела», както и към другите наши цариградски събратия върху появените изпосле противо нас някои доношения. Ако и да ся е минало малко време и да е престанала, както казват, Пчелата, и да са помлъкнали засега нашите противници, ний не можем да оставим отговорът си зад вратата; защото не ни е намерението да докараме едни да престанат или да накараме други да млъкнат, но да направим да са познае правото и истината.

Твърде добре знайме, че не е лесно да отучиш и да отвърнеш глупавите и опаките хора да не записват в редът на престъпниците тези от съвременниците си, които не одобряват техните пристрастни мнения и които са не посвеняват да изрекат без обвинение своите за тях съждения; но повтаряме да кажем, че като отговаряме на таквиз едни, не говорим за тях, но говорим за тези, които са интересуват или просто любопитствуват да знаят сяка една работа, за която става приказка, същински как е. И тъй тези, които са чели или чули обвиненията и доношенията на нашите побратимо противници противу нас, да сторят добра воля да четат и да чуят и нашето оправдание.

«Българската пчела», която според както и сама е неведнаж изповядала, че признаваше у нас народни чувства, от едно време насетне (откак видяхме за потребно да ѝ подметнем нещо за свестявание) обърна и тя жилото си към нас. От най-напред тя ся помъчи на два-три пътя да претълкува, да преиначи и да даде други смисъл на членът ни в 20-й брой на «Гайдата» от миналата година; но като видя, че трудът ѝ е суетен в това, и ний я уличихме още повече в недобросъвестността ѝ, докопва са тогаз «като слепец о тояга» о лъжливите известия на дописниците си и ето я в 16-й си брой дойде тя с един колкото дълъг, толкоз и нескладен член да възпее на себе си панегерик, а на нас да изчете великият канон на хули и укори.

Според нейното казване: тя писала, тя казвала, тя свестила, тя вразумила и само тя направила сички добри-

ни на народът, и тя е единствената поборница на народните правдини, а сички други и представители, и г о с п о д а р и , и вестникари се са предатели; само ней са свидни народните интереси, само тя ги разбира и тя ги брани безкористно и със самоотверженост, а сички други или не знаят какво правят, или са своекористни. Пък ний. . . А! Ний сме съюзници на фанариотите! (Чуваш ли, фанариотско сонмище, какъв добър съюзник си имало ти, пък го не познаваш! Научи са за това от «Б[ългарска]та пчела» и виж колко по-скоро да последуваш съветите му, в които лежи твоето спасение.)

Ще щем да са препираме с Пчелата за нейните преимущества, нито ще са мъчим да забашаваме или да намаляваме великите подвиги и славните заслуги на доблественият неин редактор в народното дело на черковният наш въпрос. Те са работи явни и познати секиму; ний ще гледаме, ако можем само себе си да оправдайме в това, в което на обвинява той.

Според доношенията на Пчелата тежките наши престъпления са тези: че сме имали с л а б и н а т а (?) да свързваме сношения с бради, с владици и че сме ходили во време оно при фенерските владици; но най-големият наш грях е, дето (според нейното казване) сме станали поверени в делата и сме препоръчвали на народът един владика, отфърлен от него.

Ако сичко това беше истинно, тъй както го тя представя, обвиненията ѝ щяха да си имат мястото и осъжданията ѝ щяха да са от най-праведните; но чунким то не е освен клеветнически лъжи, ний няма да са простираме да опровергаваме обвинения умишлено и по и н а т изречени, ще кажем само, че не сме нито някому поверени в делата бивали, нито за таквиз работи телеграфи сме получавали, нито на гръцкият патрик сме лицето виждали, ни да го видим искаме.

Не отказваме, че в някое отношение ний сме са показали снизходителни към Н. П. Доротея, както и към другите нашенци владици в Цариград, но тази наша снизходителност и благонаклонност, да кажем, не е имала друго начало освен народният интерес, та и тъй тя никога не е превъзмогнала народното у нас чувство. Не за един, двама или трима, но нито за триста владици не даваме ний българският народ; не за хатърът на Доротея, но нито за баща си за хатърът не бихме склонили ний да действуваме во

вреда на общото народно дело. Но гледали сме сякога да не изпущаме изпред очи интересната задружност в действуването за въпросът и в това отношение ний сме бивали снизходителни даже и към тези, които са заслужили ненавистта на народът, и сме гледали как да ги придобийме и да ги имаме откъм нас вместо противу нас. И това, което сме направили таз година с г-на Доротея, същото направихме преди три години и със същият г-н редактор на «Б[ългарска] пчела», който на осъжда сега за тази ни постъпка. Но питаме го, зле ли сторихме тогази с него, като ся показахме снизходителни към поведението му и ся постарахме да го примирим с народът, като му не отказахме още и във възможното от наша-страна пособие?

Сичкият наш грях, ако за грях може да ни ся вмени това, е, дето че ний не принадлежим към числото на тези хора, които постоянно ся придържат о недоверчивостта в поправението и покайването на подобните си. Нам нито съвестта ни, нито малкият ни опит в обществените работи не ни позволяват да бъдем жестоки и неумолимо строги към заблудените или несогласните с нашето мнение. Ний сме сякога готови да вярваме на съзнанието им и не ся отказваме от да ги насърчаме към общата полза. Ако това е слабост у нас или преобръщение на чувствата ни, нека съдят способните в това.

Ний знайме, че никой въпрос ся не решава с и н а т и с лични каприции, но с благоразумие и с възползување от обстоятелствата, а най-вече в положение, каквото е нашето. Ний виждаме, че имаме нужда от сички, а още повече от свещени лица. В нашият въпрос Гр[ъцката] патриаршия твърде малко грижа има и от три хиляди миряни, но три б р а д и я направят да премисля, не са обаче нито моята брада, нито брадата на почтеният Редактор на «Б[ългарска]та пчела», които стряскат патриаршията, но са брадите, с които той иска да на възпре да нямаме сношение.

Пчелата ище да на осъвести, че не трябало да забравим, че «вълкът козината си менява, но търсата си никога». Нека речем и ний, че сме сбъркали, дето не сме приспособили таз пословица на г-на Доротея; но дали сме сбъркали, дето сме ся въздържали да я не приспособяваме на г-на Редактора на Пчелата, като си наумяваме неговото предишно и сегашно поведение? Зер Доротей е вълк и сега, когато с нас ведно обличава Гръц[ката] патриаршия в

постидното ѝ поведение и неправедно постъпване, а редакторът на Пчелата е бил агне и тогаз, когато като редактор на «България» давяше православното стадо и сега, когато като редактор на Пчелата ръве кого как му скивне. Хубаво агне наистина!

Че и Съветният дописник от София, и той ся подпретал да ни тъпче самарът, защо сме продумали една добра приказка за Доротея! Зер според неговът ум и за негов кеф или инат трябало, като са обади Доротей срещу патриаршията, пък ний да викнем срещу него; ако са е решил да ся откаже от патриаршията в полза на българският въпрос, ний да му викнем не бива; ако е сторил някое добро да е помогнал колко-годе за поддържанието на някое списание; ако е предстоял да ся открият древности; ако са го приели и посрещнали нейде добре, за сичко туй ни вък, ни гуго. Ами как? Съвсем друго. Не по право и по разумно според потребата на общата работа, която следуваме, но по инат и по планът на частни лица, които са намерили или мърсят своята корист в общото дело! Нямаме честта да принадлежим в числото на таквиз върли, но безразсъдни патриоти. Искаме да сме справедливи и както почитаме и зафаляме софиенци за народното им чувство, тъй да ся радваме и за проевението му у Доротея и както сме осъждали и порицавали Доротея за заблуждението му, тъй ще осъдим и софиенци, ако те заблудят, ако рекат да жертвуват общото добро за частни каприции и лични негодувания.

До днес ний няма що да речем върху поведението на софиенци, но защо ся обижда г-н дописникът, като говорим за доброто на Доротея? Санким зле ли е, ако можем да спечелим и други деятели върху черковната ни с гърците разправа? Доротея ний мислим, че го знайме не помалко от г-на дописника и без обвинение можем да кажем, че той е по-добър от своята репутация, и когато иска да заслужи уважението, заслужва го впълно. Ний не можем да не изповядаме, че при умът си, при деятелността си, при мъжеството си и настойчивостта си ако да пристане той да съедини честност и преданост към народното дело, в тези обстоятелства той може да принесе полза много по-голяма от тая, която приноси с неразбраните си крюскания сичка тая пасмина креслювци — и редактори, и дописници, които ся храбрят само в ъгълът на стаичката си и на които сянката не стига по-далеч от носът им над писменият стол.

Ето защо ний са зарадовахме на първите белези за неговото съзнание и ако сме казали нещо благоприятно за него, не сме казали нито нещо преувеличено, нито нещо преиначено от истината и казали сме го йоще с намерение да потикаме общата работа, а и едного да пофалим, а другиго да обидим. Не е ни ново, ни странно, че при веденията на обществените дела често ся явяват лица, които с поведението си днес принасят най-голямата услуга на народа, а утре те земат таквоз направление, щото може да го опропастят; тогаз длъжни ли сме ний, като им сме признателни за първото, да им благодарим и да им зафаляме за последнето? Тъй и наопаки, има някои, които до вчера, да речем, са били противни на някое общеполезно дело, но днес, като земат едно поведение съобразно с обществените интереси, да ги отфърляме ли?

На тези капуни, ако речем да прекапуним делата на сичките дейци върху разправата ни с гърците, от колко прехвалени родолюбци по-тежък ще намерим днес Н. П. Доротея! Но нека го не оправдаваме ний, нека той сам с делата си и с поведението си занапред да ся оправдай и да покаже народен ли е, или не. Колкото засега, ний при сичките напъвания на нашите сфодра-патриоти оставаме си при мнението и за него, както и за сички да не гледаме на миналото, но на настоящето и нито да хулим, нито да фалим по предубеждение, но при видът на постъпките на секиго.

Гайда, г. II, бр. 12, 24. XII. 1864 г.]

[НИКОИ НАВЕТИ ДОСЕГА НЕ СА НАКАРАЛИ ДА СЯ СТЪПИСАМЕ НАЗАД]

В 24-й си брой Турция в описанието на скрьбната церемония при погребението на покойният наш Първосвященик, като спомена и за казаните от нас две слова, благоволи да направи върху тях кратко едно забелязване. Ний йоще тогаз видяхме, че съжденията на нашата посестрима бяха ако не пристрастни, а то твърде повърхностни. Но защото знаехме, че почтеният редактор на «Турция» не присъствуваше лично на тази церемония и следователно не е чул с ушите си това, което ний казахме, помислихме, че някой такъв самозван и неодялан критик го е ввел в заблуждение, като му е разправил по своему волни съображения. Надеяхме ся при обнародването на словата ни, като ги види сам, той ще земе думите си назад или просто ще ся смълчи за това и тъй щеше да ся забрави тази прибързана критика, каквато и толкоз други подобни ней недозрели и пристрастни критикувания. Но ето во подирният подир този брой на вестникът си нашият събрат са връща пак на същият предмет и говорението му за това ни дава да разберем ясно, че туй, що беше на приумица казал той в предният брой, не било по заблуждение на след други разказвания речено, но по една предумислена злонамереност.

Ний сякога сме имали Турция като една посестрима и редакторът ѝ не само сме го почитали като събрат, но и обичали сме го като брат и при доброто мнение, което имахме за него, нас ни учуди най-напред това, как да ся намери той на такъв празен ум да приеме едно не точно оценение на думите ни от устата на хора, които или не са били способни да разбират това, което са чули, или, зле настроени към нас, са наднадили, което са щяли, и са преиначили нарочно значението на сказанието ни. Но сега не ни е чудно вече, маската падна и ний видим явно това, което го е накарало да ся възползува от неверните съобщения на някои пристрастни слушатели, за да започене своите противу нас наветования.

Не сме да ся не усещаме кои места от нашите слова не са угодили на служителя на високата мисия и защо са раздигнали неговата злъчка противу нас, но какво да му сторим, като смирената наша мисия задължава и нас да следуваме този път, от който никои навети досега не са накарали, нито отсега ще на накарат да ся отбийме или да ся стъписаме назад.

Това казуваме ний в отношение на покриваната, но собствената цел на тази злобна противу нас критика, а колкото за останалото, нам ни е жал, дето ся намерваме принудени да отговаряме не на един сериозен и проникнат с добро намерение критически разбор на казаните от нас слова, но на едни пристрастни съждения и враждебни клеветания.

В жаданието си да на унизи, да на представи като подозрителни и да внуши на добродушните неблагоприятни мисли за нашето служение, нашият събрат оставя настрана истинната критика и ся улавя о таквиз някакви изтъркани съждения на общи места. Фрази му не аресват, идеи не намерва (без да покаже кои фрази не му са угодни и като какви идеи му са ся ревнали да имат нашите слова), софизми бълнува той, глупости приговаря, кучешки приказки приказва. Хомера помества между ораторите, Алцибиада прекръщава на Абсидий, историята произволно преправя, за да го накара да реже на кучето си опашката, за да остави един спомен на името си на потомството (?!); лъжи измисля, сичко възприема, само дано сполучи целта си. Но за жалост сичка тази попара от думи не служи освен да изобличи излишеството на едно дебело невежество, недостатокът на едно възможно образование у нашего Аристарха, гласът на когото не е глас на истината и на искреността, но на лъжата и на страстта, съжденията на когото не са произведения на един здрав ум, но на детинско щестлавие и на хлапешко прехласнување; думите му не са думи на человек степенен, но са гръмливи възгласи на самохвалство и празни бръщолевения на самолюбива и задорна бездарност.

Пред един такъв съперник ний не ся залавяме да защищаваме словата си. Те са пред очите на читателите и в нашият вестник, и в неговът, и те могат да съдят за техните недостатки, които ний не отказваме, защото никога не сме претендирували на ораторство, никога не сме търсили слава на това поприще.

Ний сказахме словата си не да на пофалят, но да на послушат и ако това сме сполучили, то сме постигнали целта си. Но нашият критик осъжда словата ни, че нямали идеи! Като за него идеи, да, казваме и ний, че нямат и нито сме искали ний да имат словата ни идеи за хора, които отсъствуват, а не за тези, ксито присъствуват на сказанието ни. Нашите слова, сякаме ний, че като за хората, на които ги сказахме, имаха твърде добри идеи и те ги разбраха, а таквиз идеи, каквито търси или каквито му ся иска да слуша нашият събрат, никога няма да чуе от нас и това той трябаше да го е разбрал до нине.

Но хулението върху словата ни не е нищо при ядовитата клевета, с която ся сили нашият събрат да на окле-

Петко Р. Славейков

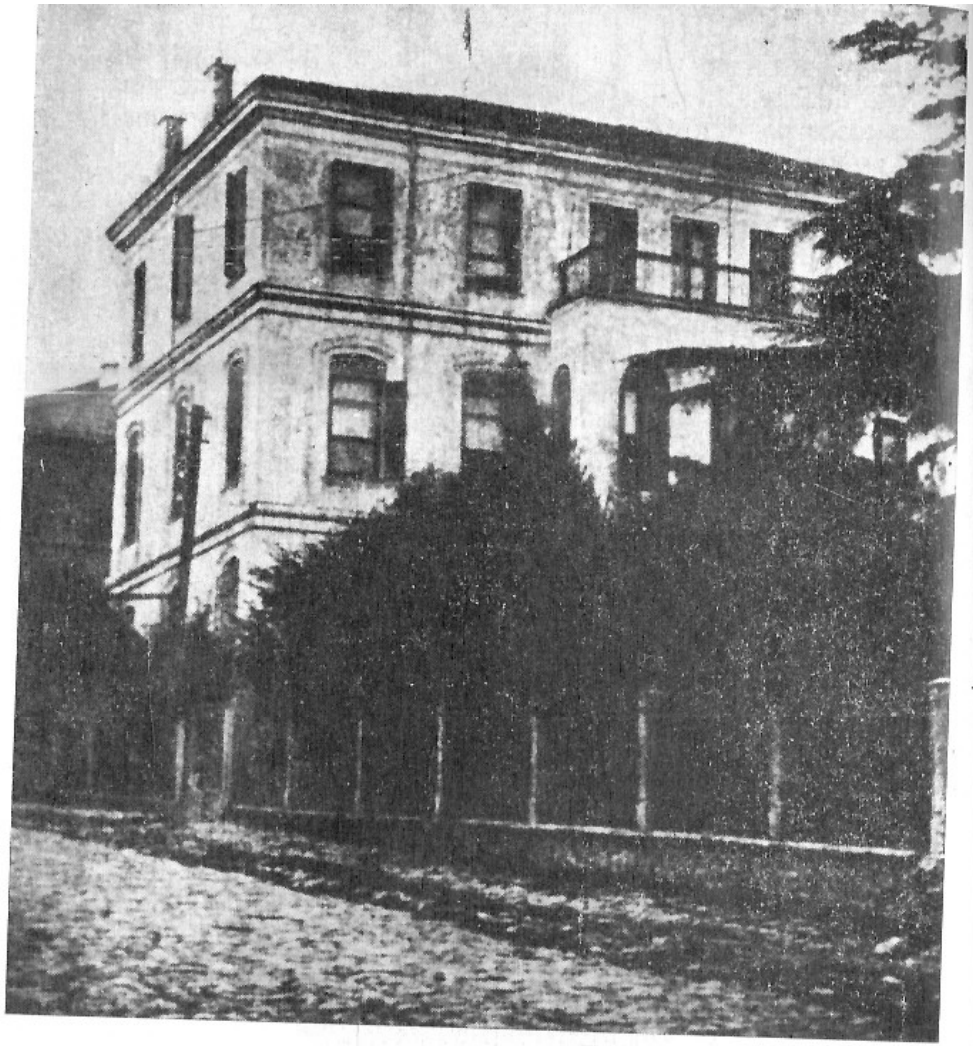

Цариград. Старата екзархия

П. Р. Славейков с преводачите на Библията. Цариград

СМѢШНЫЙ КАЛЕНДАРЬ

ЗА

НОВА ГОДИНА

АСТГОНОМИСАНЪ И НАПИСАНЪ

ОТЪ

ПЕТКА Р. СЛАВЕЙКОВА

ЦАРИГРАДЪ — ФЕНЕРЪ

Печатница-тѫ

на Х. Д. Паничкова.

1861

Корица на «Смешний календар», 1861 г.

Трявна. Къщата, в която е живяло семейството на П. Р. Славейков

Свидетелство за революционната дейност на Христо Сариев, издадено от П. Р. Славейков ▶

Свидетелство

Подписаний П. Р. Славейковъ ж. отъ гр. София съ настоящето си засвидетелствувамъ че Българинътъ Хр. Сариевъ (Голѣмъ войвода) ж. отъ гр. Калоферъ че действително е взималъ живо участие въ Букурешкий тайнъ Български революционеренъ Коммитетъ на който Коммитетъ чрезъ неговий находящий ся въ Ибраила клонъ който имаше съ находящий ся въ Цариградъ клонъ постоянни съобщения които ставаха чрезъ казанний Хр. Сариевъ който съ неизказана неустрашимость действуваше въ Цариградъ и Ибраила, същий Христо Сариевъ въ началото на пролетьта презъ 1867 година дързостно подаде мемоарътъ отъ Коммитетъ на Великийтъ Везиръ Али-Паша, отъ същий мемоаръ и отъ брошурата ракописъ на Българий и Българи презъ Европа (напечатани на французски языкъ) раздаде на всичкитѣ въ Цариградъ посолства даже отъ брошурите си продалъ подъ [illegible] цена на единъ умиленъ книгопродавецъ Евреинъ който Евреинъ биде заловенъ отъ полицията и останалитѣ брошури биде конфискувани понеже Сариевъ носеше моряшка униформа Турското правителство го мислеше за французинъ но благодарение на нѣкои наши Българи не който имаха нестонепу вамъ като тѣрговари и турски шпиони съобщиха на Али-Паша че подательтъ на мемоара не е французинъ а е Българинъ и е отъ гр. Калоферъ и следъ дълго му дирение и преследвание едва успяха да го уловятъ по предателството на българитѣ Христо Арнаудовъ и Светосла Сапуновъ презъ 1869 год. 25 Октомврий до всеки день [illegible] всичкото това время посѣщаваше Цариградъ и отвеждаше въ Романия) прихващенитѣ младежи за да вземат участие въ въстанническитѣ чети и при единъ пакъ арестуванието му въ затвора и менъ гдето бѣхъ [illegible] Христо следъ дълги мъки здравъ и читавъ който ми повѣрена [illegible] въ стаята гдето живѣеха отличнитѣ затворници (Велюлъ Хатиръ Кавуши) тоесть Сариева [illegible] изпроводиха за Диарбекиръ

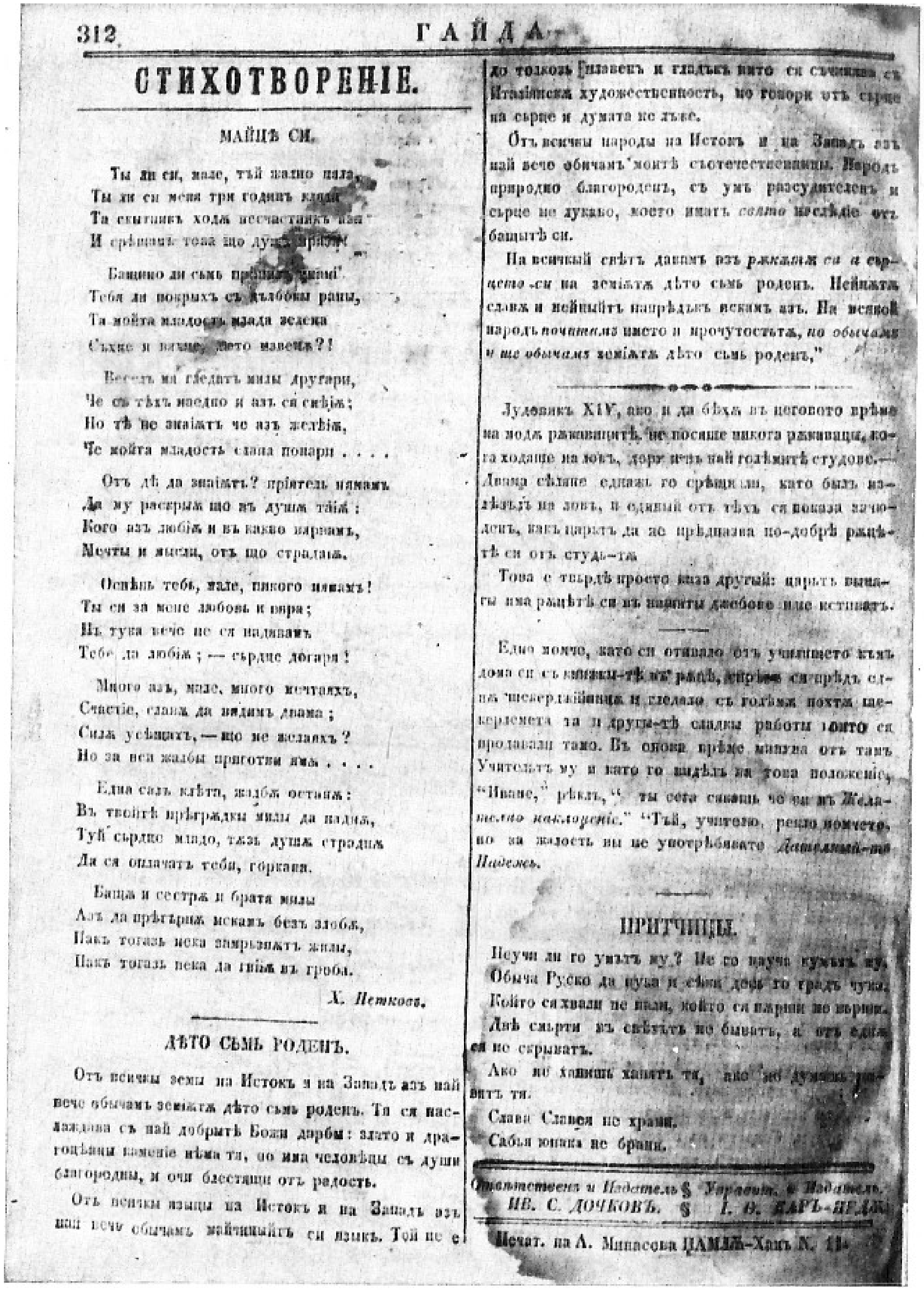

312 ГАЙДА

СТИХОТВОРЕНІЕ.

МАЙЦѢ СИ.

Ты ли си, мале, тъй жално плакала,
Ты ли си меня три годинѣ клела
Та скитамъ ходж нещастникъ азъ
И срѣщамъ това що душа проси!

Бащино ли съмъ пропилѣлъ имане?
Тебѣ ли покрыхъ съ дълбоки раны,
Та моята младость млада зелена
Съхне и вѣхне, цвѣто изведъ?!

Весело ма глѣдатъ милы другари,
Че съ тѣхъ наедно и азъ ся смѣя;
Но тѣ не знаятъ че азъ желѣя,
Че моята младость слана попари . . . .

Отъ дѣ да знаятъ? пріятель нямамъ
Да му расkрыж що въ душж таіж:
Кого азъ любіж и въ какво вярвамъ,
Мечты и мысли, отъ що страдаж.

Освѣнъ тебе, мале, никого нямамъ!
Ты си за мене любовь и вѣра;
Нъ тука вече не ся надѣвамъ
Тебе да любіж; — сърдце догаря!

Много азъ, мале, много мечтаяхъ,
Счастіе, слава да видимъ двама;
Сила усѣщахъ, — що не желаяхъ?
Но за вся жалбы приготви яма . . . .

Една сал клѣтва, жалба остана:
Въ твоитѣ прѣгрждки милы да падна,
Туй сърдце младо, тази душа страдна
Да ся оплачатъ тебе, горката.

Баща и сестра и братя милы
Азъ да прѣгърнж искамъ безъ злоба,
Пакъ тогазъ нека замръзнжтъ жилы,
Пакъ тогазъ нека да гніж въ гроба.

Х. Петковъ.

ДѢТО СЪМЪ РОДЕНЪ.

Отъ всичкы земи на Истокъ и на Западъ азъ най вече обичамъ земіята дѣто съмъ роденъ. Тя ся наслаждава съ най добрытѣ Божи дарбы: злато и драгоцѣнны каменіе нѣма тя, но има человѣцы съ души благородны, и очи блестящи отъ радость.

Отъ всичкы языцы на Истокъ и на Западъ азъ най вече обичамъ майчиныйтъ си языкъ. Той не е до толкозъ гизавенъ и гладъкъ нито си съчиненъ съ Италіянска художественность, но говори отъ сърце на сърце и думата не лъже.

Отъ всичкы народы на Истокъ и на Западъ азъ най вече обичамъ моитѣ съотечественицы. Народъ природно благороденъ, съ умъ разсудителенъ и сърце не лукаво, което иматъ *само* наслѣдіе отъ бащитѣ си.

На всичкыйтъ свѣтъ давамъ азъ *ржкатѫ си и сърцето си* на земіятѫ дѣто съмъ роденъ. Нейнѫтѫ славж и нейныйтъ напрѣдъкъ искамъ азъ. На всякой народъ *почитамъ* името и прочутостьтѫ, *но обичамъ и ще обичамъ* земіятѫ дѣто съмъ роденъ."

Лудовикъ XIV, ако и да бѣхѫ въ неговото врѣме на модѫ ржкавицитѣ, не носише никога ржкавицы, кога ходише на ловъ, дори въ най голѣмитѣ студове.— Двама сѣляне единажь го срѣщнали, като былъ излѣзълъ на ловъ, и единый отъ тѣхъ ся показа зачюденъ, какъ царьтъ да не прѣдпазва по-добрѣ ржцѣтѣ си отъ студътъ.

Това е твърдѣ просто каза другый: царьтъ выныгы има ржцѣтѣ си въ пазвиты джобове и не изстиватъ.

Едно момче, като си отивало отъ училището къмъ дома си съ книжки-тѣ въ ржцѣ, спрѣло ся прѣдъ една шекерджийница и гледало съ голѣма похотъ шекерленета та и други-тѣ сладки работи които ся продавали тамо. Въ онова врѣме минува отъ тамъ Учительтъ му и като го видѣлъ въ това положеніе, "Иване," рѣклъ, " ты сега сякашъ че си въ *Желателно наклоненіе*." "Тъй, учителю, рекло момчето, но за жалость вы не употрѣбявате *Дателный-тъ Падежь*.

ПРИТЧИЦЫ.

Неучи ли го умътъ му? Не го научи кукътъ му.
Обича Руско да чува и сѣки день го градъ чука.
Който ся хвали не вали, който ся варди не върви.
Двѣ смърти въ свѣтътъ не бивать, а отъ една ся не скриватъ.
Ако не хванишь хаватъ та, ако не думашь думатъ та.
Слава Славея не храни.
Сабья юнака не брани.

Отвѣтственъ и Издатель § *Управит. и Издатель.*
ИВ. С. ДОЧКОВЪ. § *I. Θ. КАРЪ-ПЕДЖ.*

Печат. на А. Минасова ЦАМІЙ-Ханъ N. 11.

Страница от в. «Гайда» с първата публикация на Ботевото стихотворение «Майци си»

вети, уж че ний не сме можили да примерим добре язикът на словата си и положението на обстоятелствата, че язикът на словото ни не бил съобразен с деликатността на положението.

Това ако да го кажеше други някой, не бихме му отговорили освен с турската пословица «Гарганън емейле дениз мундар олмаз»,* но като го казва един человек от високо положение, който има на себе си висока мисия, ний не можем да останем равнодушни. Обвинението е почти в криминално преступление и ний не можем да го оставим токо тъй и да не искаме доказателството на това обвинение. А с какво доказува клетият наш клеветник тази си противу нази клевета?

Уличен от обнародванието на словата ни в клеветничеството си, осъждающият нас за софизми, принуден е да софизува и едвам в най-грубият от софизмите намярва прибежище. Клеветата си мъчи ся да покрие той с лъжа, уж че словата ни не били писани и приказани таквиз, каквито сме ги обнародвали, че видял (?!) в тях млого работи извадени, че язикът към Гръцката патриаршия не го виждал днес в словата ни. (Този, който е слушал словата ни и е съобщил съдържанието им на господство му, тряба да е имал едно ухо пък две уста, та затуй по-малко чул, а помлого казал; или е имал ушите си зад гърбът си, когато сме сказвали ний, та му ся е счувало тумканието на тъпанът откъм Гръцката патриаршия, за която ний нито дума сме отваряли.)

От едно и невярно съобщение да ся покаже някой готов да направи заключение и без да чака да види сам, та да ся убеди и увери, да ся реши да изрече таквоз едно тежко обвинение, а после при очевидността да прибягва на лъжи, за да подкрепи своите наветни доношения, това не е свойствено на един почтен и съвестен человек и таквоз едно поведение изобличава ако не лекомислие и лекоумие, а то нечиста цел. А това, че не е съобразно с длъжностите на человек, който носи звание, каквото носи почтеният редактор на почетнейшата Турция, познава го сяка-

* От нечистотиите на гаргите не може да се замърси морето.

ме най-добре събратът наш. За цел своекористна умищлено да на наветува и да иска да на заподозри, това не е в интересът на служението му. Лъжата истина не става и че е лъжа, твърде лесно ся познава.

Ний не казахме нашите слова в гората, нито нейде на скрито място, но ги казахме в столицата наяве, пред лицето на едно събрание от народ повече от 4000 души. Казахме го, като мисляхме, че на слушат и приятели, и неприятели и като знаяхме, че сяка наша дума ще ся тълкува и протълкува, ще ся мери и размери, ще ся тегли и разтегля, как прочее можахме да имаме един язик, несъобразен с деликатността на положението, или носим главата си в торба?

Подир това, като сме казали едни таквиз осъдителни слова явно и пред едно таквоз многочислено събрание от разни хора, какво на ползува, ако ги съкратяхме при обнародването им? Как може да на запази това от едно компрометирување, на което сме вече подпаднали при сказването! А като нищо не ни ползува, защо да ги съкратяваме? Или е нужно за похвалата ни да покажем пред толкоз слушатели необмислеността на сказанията си. Ако има таквиз някои Епимитеевци да правят тъй, ний ще кажем, че не сме от тяхното число. И ще кажем явно и без обвинение, че редакторът на «Турция» ни наветува, и това, дето казва за съдържанието на словото ни, е лъжа, на което призоваваме за свидетели сичките и сякого едного от бившите наши в това време слушатели. И тогаз йоще когато пред очите на нашият обвинител клеветата на един безсовестен съобщител има по-голяма важност и тяжест пред свидетелството на такъв сонм свидетели, ний имаме за уличение на клеветничеството му да посочим оригиналът, както са написани най-напред словата ни, оригинал, който не може да ся преправи и измени и който е факт, против очевидната действителност на който не могат да устоят не таквиз едни карикатурно-приспособени приказки за кучета с отрязани опашки, но нито за маймуни с остригани мустаки ако щат би.

Най-подир ще кажем ний, че ако сме повинни, защото сме дръзнали да скажем слова при погребението на един любим от народът архиерей, ако словата ни заключават нещо осъдително наспроти вярата ни, наспроти правителството ни, има пристойни закони, има определени съдници, нека на съдят, а тъй публично да ся наветуваме не търпим, защото не е сега пръв път това от г-на редактора на «Турция». Ний вярваме, че человек не бива облечен в звание, за да има един орган в ръка и да напада тогоз и оногоз, да приплескува и да наветува безнаказано кого как му скивни. Никое звание, сякаме, не е по-горе от законите и тези закони, които могат да осъдят нас, те могат да осъдят и нашият събрат, за когото, ако гледаме на журналът му, не можем да кажем, че е досущ чист от таквизи грехове, каквито са сили да стовари на нас. Ако ли ний сме грешни само за това, защото като журналисти може да пречим в успехът на журналът му, нека не търси причини, нека не казва, че му мътим водата или че сме го псували, когато не сме били родени, но да ни каже право и прямо: «и тебе ще изям». Нека ни го каже и ний ако не от страхът му, а то за хатърът му, като ни разправи и докаже, че в интересът на народа не е само неговът журнал да съществува, ний сме готови да ся откажем от това служение, за да го задоволим и да ся отървем от наветите му.

[Гайда, г. II, бр. 17, 22. II. 1865 г.]

ПИРОТ (ШАРКЮЮ)

По-преди бяхме известили, че старейшините от този град фенерствували, спреч били благоволни и благосклонни към фенерския в града им владика дотолкоз, щото и учителя си били подчинили на владиката да му носи на чибука огън. Според известията, които сега имаме от този град, благоволението на старите; както и на младите към владиката изстинало и те щели да правят или са и направили донине и проводили жалби против него до Гръцката патриаршия. Като знайме какво нещо е грък-владика от Фенер, ний не щем да изпитуваме коя е причината на охладяването на пиротчане към него, не можем обаче да ги не попитаме, що щат жалбите им на Гръцката патриаршия?! Какво са надеят пиротчане, както и врачане, като прибягват до гръцкото черковно началство? Туй ли, да им проводят други по-гол и гладен фанариотин? Туй ли са запетимисвали? Но туй не само че не ше са каже народна постъпка, каквато сме длъжни днес всеки град, секо село и секи българин изобщо да стори и да направи, но ако да търсим наздраво, такваз една частна и неправилна постъпка е повече и вредителна за общенародната работа. Гръцката патриаршия търси да има кьораво шаранче да избута и пуща тук-таме мухите на някои епархии, да ги подструва да са отнасят до нея, за да са посочи в туй критическо за нея време, че има власт над българите, че те я познават и до нея са отнасят. Патриаршията търси днес у зъмията да са улови за помощ.

Ний знайме, че гръцкото духовно началство е твърде добре известно за Софрониевите противозаконни дела, че тя му е и няколко пъти писала за някои престъпления, но

той от страх и от еня за туй зафана за пари да парясва и мъжие, и жени, които са са 16-17 години водили. Управителите на Гръцката черква, ако да имаха на сърце благосъстоянието на черквата, като са известни за престъпните работи, които вършат служителите на черквата, не биха чакали жалби от народа да идат и тогаз да го съдят. Ама гръцкото духовно началство е далеко от да желай спокойствието на християнското изпълнение, то има други видове из пред очи, по които сичката му грижа днес е как да вплете пак българете в примките си. Яли пари трябат, толкоз борджове има да са плащат, ако българете останат далеч от нея, кой ще плати борджа им, кой ще ги храни занапред? Туй мисли и йоще нещо по-нататък смята Гръцката патриаршия и гледа отде да на помами и ний сме толкоз глупави, та са лъжем да са возим на нейните кола, като да не са ни доста страданията ни и тежките ни уроци от нея.

Желби до Гръцката фенерска патриаршия не, ами да има край да не минуваме биле покрай патришката капия: фенерлиите са таквиз хора, да им кажеш «добро утро», изкарват та борчлия; затуй далеко от тях колкото можем. Ако искаме да си изврем главата от хомотя им, друго спасение нема освен да прекъснем сяко сношение с тях; никакво земание-давание с гърците-владици и с Гръцката патриаршия. Ако та улови фанариотина за скута, отрежи го; ако та улови за ръкава, откъсни го; късайте, че фърляйте сега, за да немаме изпосле по-големи разправи и главоболия.

Но тъй като говорим ний, да не претълкуват някои думите ни като г. р[едакто]ра на «Съветника» и да не премислят, че туй го подмятаме ний с цел да отклоним народа от вярата му. Ний различаваме православната вяра от гръцката йерархия: вяра е друго, йерархия е друго. От вярата си ние золум немаме, че да искаме да я меняваме; дето теглим ний, теглим от гръцкото черковно началство, от гръцките владици и от тях тряба да късаме, че да фърляме.

[Гайда, г. I, бр. 13, 30. XI. 1863 г.]

ПЛОВДИВ

«Курие д'Ориан» обнародва една дописка от този град за похвала на Гюмюш-Гердана. На тази похвала са отзова и «Анатоликос Астир». Нашия «Съветник» са и той обади за туй нещо, макар че негова глаç да екна на въз друга страна. Когато три от най-първите нашенски вестници пишат за една работа, то ще рече, че е нещо важно и заслужва да са пише и да са говори за него. Дето ще са каже и «Гайдата» е длъжна да не премълчи и тя каквото знае за туй нещо.

Читателите да не чакат от нас да чуят повторение на похвалите Курие д'Орианови или на укорите Съветникови; нашата работа е друга. Ний ще изпейме една песен, която знайме, и без да продумаме повече ни черна, ни бяла — ще оставим секи сам да си направи заключение от нея.

Имало е едно време
Някой пак от гръцко племе,
Но не бил той господар,
А смирен един пъдар.
Той не искал да са слави,
Както има тъй едни,
Гледал само как да прави
Се по-мложко добрини.
На как си веднаж сполетел,
Татък нейде в един дол,
Хубав някой люцак вол;
И нали бил благодетел,
Ей какво са сетил той:
Я виж случай, боже мой!
Този вол от добра воля
Аз сега ще го заколя,
Месото му да изям,
Кожата му да раздам,
На туй нещо отгоре
Колко добрини ще сторя!
И посегнал, та заклал
Този вол той кат своя стока
И месото му прибрал;
С добродетел пак висока
Кожата му той раздал

По сирмаси милостиня.
Нà вам добродетел дивна!
— Туй пък дето отстрана
Добрини му са признават,
За какаче пастърма
Някои си са облизват.

[Гайда, г. I, бр. 14, 14. XII. 1863 г.]

СЕВЛИЕВО

Нашия град беше мирен, додето фанариотския дявол не беше си изувал цървулите в него, но сега вече не е той. Двама българи уж, да им са сбългари булгуря, посеяха фенерските плевели между нас и тъй са ни докарали днес, щото ний един с един са не виждаме, обществените ни работи д а р-п и р о ш я н станаха. И знайте ли кои са тези българи? Те са калените във фанариотизма ловчанския владика Иларион, когото лъсти патриаршията, че ще го направи митрополит на една голяма епархия, и Хрисант, архидякона на Търново, дето иска да го направи господаря му епископ на търновчените, че бил му стигнал ума и бил способен чиляк, защото като ходил по епархията да му сбира войтията, че карал младите булки и моми да му играят, но да си изуват чорапите да ги не дерат и да са не дига много прах! Скоро ще просветнем ний с такви-зи фенерски светила!

[Гайда, I, бр. 17, 12. IV. 1864 г.]

ВАРНА

«Византис» пише, че скръбно нещо са случило по Великден на пладне в българската на Цариград черква, защото не дали на попа да чете евангелието на гръцки. По

нас, слава богу, таквоз нещо нито е ставало, нито става. Нашите книги не са ги горили, не са ги късали, нашия език не е запретяван да са чете, сичкото, дето са направили и дето правят гърците на българите, все е мед и масло, а това само, дето българите струват, е зехир и пелин. Българите са вандали и варвари, защото не рачат да слушат гръцки език, а гърците са просвещени и преобразовани, че не само не ни позволяват да слушаме словото божие по езика си, но и черквите божи държат ги да седат затворени, пусти, ама не дават да са черкуват вътре българите и да четат и български, и гръцки. И туй го правят ученните и преучените гърци! Българите са фанатици, че не допуснали на попа да чете евангелието на гръцки, като има толкоз гръцки черкви и който ище да служи по гръцки евангелието, може да отиде, дето обича; а гърците не са фанатици, като не позволяват на българите да са молят богу по езика си и като не възприемат да омърсят светите и блажените си уста с нашия варварски язик. Тежко станало на гърците, че не допуснали веднаж да са чете евангелие по гръцки, а нам ни е зер хубаво, като толкоз години е бил запретен язика ни. Че и сега йоще, когато уж нещо си работите са оправят и ще са оправят, когато «Византис» иска да каже, че м е ж д у е д н о р о д ц и т е (г ъ р ц и) и д р у г о р о д ц и т е п р а в о с л а в н и н е с т а в а л о н и к а к в а р а з л и к а. Во Варненската епархия, дето са 100 българи повече срещу един грък, по пладне на Великден, като чели евангелието на гръцки, на турски, на талиански и на гюрджийски по български ни бъкел не подумали. И това не е разлика, това не е варварство, ами е елиногагаушко, патриотизъм от страна на варненските стравогърчолии, и варварофанатишко образование от страна на фенеропастиря. Каквото е посочило, ще братуваме и ний с гърците при таквиз пастири, които си позволяват да раздражават народа с таквоз едно поведение. Когато един владика, един пастир, каквото е варненския, си позволява таквиз пристрастни постъпки, какво тряба да правят онеправданите и бедните българи?

Нечестие би било една такваз разница, казва «Византис», кога предлежи за онзи язик, на който първообразно са е написало св. евангелие, сиреч кога е работата за гръцки язик. Дето ще са каже, че кога е работата за други язици и най-вече за българския, такваз разница не е нечестие. Напротив, е и голямо благочестие, защото инак благочестивейшия варненски архиепископ г. г. Порфирий не би направил таз разница да допусне да се чете евангелието и по български. Не знайме наистина на кое по-напред да са чудим — дали на благочестието на Н. П. г-на Порфирия или на християнската ревност на патриаршеския вестникоиздател, който оценява словото божие повече по езика, на който е написал, а не по съдържанието му. Таквиз владици и таквиз черковни вестникоиздатели скоро ще възстановят благосъстоянието на черквата и ще подкрепят православието.

[Гайда, г. I, бр. 18, 25. IV. 1864 г.]

ЦАРИГРАД

Празникът на народните наши светители Кирила и Методия са празнува тука и таз година, торжествено наистина, доколкото бе възможно, но не и без тъжовни и скръбни възпоменания. Български народ не може и никога нема да забрави обидата, която му стори Гръцката черква да го лиши от любезните нему пастири. На този ден особено, като празнува паметта на първите свои просветители и гледат трона архиерейски пред себе си празен и с черно покрит, като чака и нема от кого да чуе спасителната проповед на божието слово, тежко въздиша, горчиви сълзи пролива и люто кълне жестокостта на гръцкото духовно правление, виновното на тази тяхна душевна загуба. Единственото, което го утешава в това жалостно за него състояние, е надеждата на имп[ераторското] прав[ителство], което няма да го остави завинаги в това унизително пред гърците положение и в това загубно за него лишение от достойни и народни пастири.

И друго едно явление тежеше на сърцата на присъствующите този ден в черква българи. Нашите еднородци из Македония, които в другите празнични дни никога не отсъствуват от черква на този народен празник, ги немаше сичките. Ний знайме, че това не е от презрение, но понеже по техните места, дето владее йоще гръцкото духовенство,

не са е ввело празнуването на тези светии, и те, като не приучени от напред, забравят или немарят да идат в черква на тоз ден. Но и тъй сѐ пак е осудително това тяхно равнодушие към паметта на просветителите български, когато те са и искат да са казват българи.

Тукашната униятска община празнува и тя в същий ден памятта на св. Кирила и Методия; но как да кажем и ний незнайме! В нашата черква нямаше никакъв владика, а в тяхната служеше грък-владика и по гръцки! Нашите братия, за да са отърват от гърците, са отделиха от нас, но види са, че ни в унията има спасения за българите от гърците! Това като пишехме, дойде ни на ум, че в едно събрание веднаж, като ставаше приказка за отделението на българската черква от гръцката, някой си, на шега или наистина, предлагаха да искаме да бъдат владиците женени и гърците, като са толкоз блюстители на това попоследно черковно предание да са неженени владиците, ще са отрекат от нас и тъй ще са отървем от тях. Стойте, казаха други, какво мислите ви, сякаш че не знайте какво са цвете гърците-владици. Чѐ те са изженват до един, за да не ни изпуснат из ръка, и тогаз какво ще правим. Сега сами като са, че не можем да ги изхраним, ами да станат с челяд, ще ни изедат и ушите. Не знаеме доколко може да бъде право това забележване, но има млого данни, по които може да ся съди, че наистина гръц[кото] духовенство е готово на млого противозаконни постъпки, само да удържи нас българите подчинени и да не изгуби спасителните си приходи.

[Гайда, г. I, бр. 20, 16. V. 1864 г.]

СОПОТ

Има някои хора (от които съм и аз), че им е млого мъчно, като цяла година време слушаха «Гайдата» да свири пофалби на разни градове и села по нашето забашено от гърците отечество, а за нашето славно селце не, ами «С е л о г о л я м о» ни за пет пари пофалба не му е просвирила досега вашата х а т а р д ж и й с к а «Гайда». Да

ви кажа, байно Гайдакторе, като Сопот село кога не похвалите ви, то на «Гайдата» ви проста й е работата. Че в кое сме по-долни ний от другите села и градове? Дали родолюбци немаме, или чорбаджиите ни са кесат, или учителите ни са недостойни, или коконите ни са по-долни от другите български кокони, или сме в модите окъснели? Слава богу! У нас малакови са навъдиха, и мантела са появиха, и капелини изникнаха! У нас, байно, сичко дал господ, сичко има, каквото и по другите български градове и села, и ако питаш на здраво, и повече от сяко друго място. Например нашите родолюбци са намират не тук и таме, ами на върха на родолюбието и нашите чорбаджии не са благодарни само чорба да сърбат, те и яхния като намерят, я охлохват. Нашите кокони не са кокеняви към модите и. . . Но грях ви на душата, дето ви оставихте досега тъй непросвирени нашите п р е и м у щ е с т в а и и з я щ н о с т и. Да беше други някой гайдар, сякаме, не би пропустил да са изплъзне изпод ручилото на «Гайдата» му таквоз съкровище. Той би разкопал този заглъхнал, но богат за гайдарски песник рудник, а ви го не удостоихте ни на ручилското си снизхождение. Но като бихте толкоз жестоки, та не прострехте гайдарското си благоволение към нашите достопохвални к а ч е с т в а, не възприехте сами да нагласите «Гайдата» си и да посвирите някоя нашенска песен, а то бъдете добри да ни я заемете за малко време, за да си посвирим сами ний нашата си песен. (Заповядайте подир 15 дена.)

[Гайда, г. II, бр. 1, 21. VI. 1864 г.]

РИЛСКИЙ МАНАСТИР

«С жалост ви съобщаваме, че единственият този старовременен наш манастир, на когото България е млого задължена, от ден на ден изпада от благоволението на народа и изгубва влиянието, което имаше между българите поради своята към Гръцката патриаршия преданост. Освен двоица-троица таксидиоти на този манастир, които изпълниха своята към народа длъжност и са показаха до-

стойни поборници на черковният ни въпрос, изобщо манастирската община са показа твърде хладнокръвна в това народно дело. Тя, дето трябаше да бъде пример на другите и да са тури начело на сичкото българско духовенство противу фанариотството, за-голям срам на своето и на народното ни име, продължава и до днес да раболепствува пред отнимачите на черковните ни правдини и да им бъде привержена.

Гостите, които посетиха тази обител сега по Възкресение, останаха твърде неблагодарни, като чуха да са поменува тука ненавистното вече на народа име на гръцкият патриарх, и от това можем твърде вярно да предкажем, че занапред не ще да има ни половината от тазгодишните поклонници. Още по-неприятно впечатление произведе на околните места разчуването, дето че манастирската община по заповед на гръцкият патриарх платила и таз година 2000 гр[оша] за гръцкото богословско училище на Халки.»

Колкото за нас, ний не осъждаме толко строго едно спомоществование, което става за поддържанието на едно училище било кое да бъде; но питаме Рилский манастир, като дава сяка година по 2000 гр[оша] за поддържанието на гръцкото богословско училище, което и инак има толкози извори и средства за поддържание, дава ли барим 200 гр[оша] на годината за поддържание на училището при българската черква, което няма от нийде никакъв доход? Или то не е православно? Или защото е българско, тряба да очаква помощ за поддържанието си от гръцките манастири? Или българските манастири, защото имат най-големите си доходи от гърците, че за туй тряба само гръцките училища да поддържат?!

Жално наистина и твърде жално да гледаме още и до днес как нашето народно духовенство не са събедява в своите към народа длъжности и не зема едно поведение съобразно с призванието на служението му. Народът са бъхти и са мъчи като полузаклана жертва да са изкачи из убийствените ръце на фанариотството, а тези, на които длъжността е да помогнат за избавлението му, не само седат, та равнодушно гледат на неговите предсмъртни мъки, но йоще и нравствено и материално поддържат неговите мъчители.

На народа работа ли е това да са бори за черковни правдини и да проправя път на духовенството; или е работа на духовенството да са залови за това нещо? 12 владици от нашият народ броим днес и от тези 12-те едвам двама почувствуваха своето призвание да са жертвуват за черковните правдини на народа си и един от инородните, като истинен пастир, положи душата си за стадото си, а от нашите едни стоят още, та са клатуцат ни сам, ни там, а други продължават да дерат българските овци, за да хранят гръцките вълци. О, времена, о, нрави!

Сички тези 12 владици наедно с калугерите от 300 и повече манастири, на които начело стоят Зограф, Хилендар и Рила, и с толкоз хиляди мирски свещени лица, ако да подействуваха съвокупно, не щяха ли да са в състояние да съставят една народна православна черква, отделена от гръцката? Доволно бе само да са отрекат сами те и да поддържат отричанието на народа от патриаршията, тогаз въпросът от само себе си щеше да са реши и не щеше да остане на двама-трима представници да са лигавят с него; нито щяха гръцките богословци с таквази безочливост да проповядват, че няма българи и не припознават българский народ. Ама таквоз некадърно са показа нашето духовенство и не заслужи ни за себе си, ни за народа. Мирските ни свещеници, вече удавени в житейски грижи и аслъ недостойни по избранието на владиците, ами черното духовенство? Сякаш че не са зачернили за друго, освен да зачернят още повече името на народа, на който принадлежат. Повече от 6000 души българи-калугери може да са начетат и освен 5—6 души (не по-млого) сички други поплетухи излязоха. По-млогото са показаха хаплювци-готовановци и че само да просят, да ядат, да пият и да лежат знаят, а тий по-живите изпомежду им, наместо да служат на народа си, служат на противниците му и не само не действуват с народа си, ами и противодействуват му, издават го, мъчат го, насилствено го подчиняват на тази духовна власт, от която той са отказва; тъй щото отдето народът са надееше слънце да го огрее, оттам слана го осланява.

Не ще ни фанат белким вяра, ако кажем, че ний със сълзи обливаме тези редовце, които сме принудени да пишем за нищожеството на нашето духовенство, но ний сами знайме с какво разкъсано сърце изпълняме тази наша тежка обязаност и от каква добра воля правим това да корим и да хулим този чин, за който усещаме, че имаме длъжност повече да го хвалим. Но нека ни кажат, че нямаме право.

[Гайда, г. II, бр. 2, 4. VII. 1864 г.]

ГРЪЦКО-БЪЛГАРСКИ РАБОТИ. ГРЪЦКИ РАБОТИ

[И НИЙ СМЕ ПАСЛИ ЕДНО ВРЕМЕ НА ПАТРИКАТА МАГАРЕТО]

Според уверението на някои гръцки вестници патриарх Йоаким паднал и нашите народни архиереи щели да дойдат в Цариград. Паданието на патриарха, както предрекохме, ако и да не на интересува, но известието за връщанието на нашите пастири изпълни с радост сяко българско сърце. Вероятно секи българин ще попита подир това, ами сега какво ще правим, и ще е любопитен да узнай кой път ще фанат сега нашите народни представители наедно със свещеноначалниците наши?

Ний имаме пълно доверие на тяхното благоразумие и на техния доволен уже опит, но колкото от положението си усещаме себе си длъжни да речем и ний едно-що върху тази работа, и то йоще повече с туй право, че и ний сме пасли едно време на патриката магарето. Признаваме, че «отвън хорото лесно са пее», но изповедуваме, че този, който иска да управя хорото добре, тряба да знай сичките песни, които са пеят повън. . .

Преди сичко ний са боим деятелите на черковния наш въпрос да са не сплетат пак в гръцкото кълбо. Да не би да напуснем пак туй сгодно време и са отсоколим от пътя, на който обстоятелствата на пак наведоха. Да не са намесим пак с гърците, омайвани от техните суетни обнадеждения. Ний сме народ, който лесно са предаваме на надежди и затуй ни тегли главата. Тряба да на е срам, като са показахме готови да са задоволим с толкози малко неща, а че и в тях ни отказаха гърците. Я ми посочете, обадете ми до какво ни докараха нашите с гърците усилия?. . . Събори. . . събори, и той ни събори! Точки. . . точки, и те са източиха. Сега пак, ако речем да чакаме за нов патрика,

кой знай пък той накъде ще на затика!. . . Ако и сега ний не земем мерки, за да са откъснем от гърците, то ще си останем завинаги уничтожени от своята слабост, от своето подвоявание и нерешимост. . .

Каквото и да предприемат нашите представители, ний сме готови да го приемем, само сълзите на гръцките жертви нема къде да денем и жалобните и унилите гласове, които идат отсякъде из България от угнетенията на фенерското духовенство на правят нетърпеливи. . .

[Гайда, г. I, бр. 4, 27. VII. 1863 г.]

[ЗА ЧУЖДОТО ДУША ДАВАМЕ]

И Българската пчела седнала да умствува и да говори за съставянието на един български пансион в Букурещ. Хич да стане нещо ли е то? Доде има гръцки пансиони и френски, българите да не са луди да търсят да си проваждат децата на български училища. То ако да беше да стане да направят българите пансион, досега да е станал в Цариград, но тогаз кой щеше да ходи да измита гръцките бирхани. Но ако и да имаше български пансион в Букурещ и в Цариград, то българите пак щяха да дават децата си в гръцките, влашките, френските и други пансиони, едно, защото не им са фаща вяра, че в български пансион ще могат да са научат децата им колкото в иноязичните; друго, защото имат гибелната онази слабост, да не кажем порок, да презират своенародното и да предпочитат инородното. Добре ли правят? — Не, ама тъй ще правят, защото са българи; или по-добре тъй правим, защото сме българи! Ах, какви хора сме ний! Истина, добри хора сме, ала сме людска чест! Чуждото ни хубаво и за чуждото душа даваме, а нашето си не щем да знаем. Не ще сбърка някой, ако би рекъл, че ний сме по-малко хора, отколкото сме добри овце, които носим вълна не за нас си, и с млекото си храним повече чуждите.

[Гайда, г. I, бр. 9, 5. X. 1863 г.]

[ЗЛОБАТА НА Г-Н ЛАСКАРИС]

Гръцкия просветител г-н Ласкарис, като не можа да излее сичкия яд на своята против българите злоба в просветителното си изложение, запънал са е не само да изтреби българ[ския] язик, но да направи, щото ни името българи да са не чува по света. Като управител на голямото училище на гръцкия геноc, той е запретил не само да са не подумва ни дума по български, но нито по гръцки да са поменува нещо за българите. Принудил е професора на историята да не казва нищо за българите, нито българи да ги нарича, ами татари. И сам той не са лени да разправя, че това ничтожно татарско племе нямало никакви права и не било достойно, ни кадърно за нищо. И сичко това разправя той, за да направи омразно на българите-ученици тяхната народност и да ги катихиса възлюбления нему елинизъм, че само името елин било голяма сирмия на света и то е, което можало да облагороди челяка и да му осигури една светла будущност. Други път ний ще поговорим йоще нещо върху този предмет и ще сторим хатъра на г-н Ласкарис да му дадем един Гайдарски хап за изцеление от фанатизма, който го е прифанал и го е толкози усилил. Ний знайме, че той е мастора на онази магарешка етимология, за която стана приказка в 17 брой на «Гайдата», но в чантата на «Гайдата» са намерват и други няколко документи на живота и поведението му и ний не ще са посвеним да не разкрийме черната книга на черните негови дела.

[Гайда, г. I, бр. 19, 4. V. 1864 г.]

[ЩЕ НАЧНЕ ДА СЯ ИЗДАВА ВЕСТНИК ПОД ИМЕ «МАКЕДОНИЯ»]

Тез дение ще начне да ся издава нов един вестник под име МАКЕДОНИЯ на гръцки и на български. Целта на този вестник е да приведе в съзнание заблужде-

ните по тази страна гъркомани, да развие народното чувство у македонците и да ги приучи на българско четение и на българский язик, още и да служи като проводник на българските идеи пред нашите едноверци — гърците, — които до днес или нищо не знаят, или криво ни разбират, така настроявани от тези, които имат интерес да ги държат в заблуждение и да ги раздражават противу нас.

Надееме ся, че нашите съотечественици ще оценят добрите намерения на този лист и ще покажат доброто си разположение за поддържанието му.

[Гайда, г. III, бр. 17, 1. IX. 1866 г.]

МАКЕДОНИЯ
1866, 1867

ВЪПРОСЪТ

Ний нямаме друга някоя по-важна работа народна днес от разправата ни с гърците, тази, която сме кръстили не знам как и защо в ъ п р о с; от това и нашите вестници, колкото сме ги имали и ги имаме и по длъжност, и по необходимост за този въпрос, са най-много писали досега: за него и ще пишат и тряба да пишат и отсега, додето вече земе един какъв годе край тази народна работа. За него тряба и «Македония» сега, като пръв път ся явява на свят, да каже едно що. Но какво да каже? Да каже свърши ся? Не може. Да каже не ся е свършил? И него не може. Защото тя го види като свършен за тези, които са поискали да го свършат, а несвършен за тези, които не са рачили да си го посвършеват самички доколкото могат, ами чакат все на готово други да им го свършат и като печена патка на блюдо да им го предложат.

Но ще ни забележат, може би, някои, че това, що казваме, не е ново и не е това, което те чакат и искат да научат от вестниците, че тяхното от вестниците ожидание е да им възвестяват официално как върви в ъ п р о с ъ т. Имат право, и ний познаваме тази наша длъжност, но и новият наш вестник, който наченва издаването си с пълна надежда, че ще бъде честит да зарадва българите с едно по-удовлетворително известие за тази работа, засега не може да им каже по-друго, освен че въпросът официално остава пак и днес закачен на двете онези клечки, които ся казват т ъ р п е н и е и п о с т о я н с т в о.

След последнето си размърдване преди няколко месеца в ъ п р о с ъ т, по лукавото вглупнување на гърците черковни управители, уж че не знаяли до този час исканията

на българите, намери ся принуден да им ся яви въплотен в осемте точки, за да го видят, че не е дух, но има плът и кости; те го представиха на съдовището пред князете и старейшините людски и, дето, осъден от всички, предаден би на терзание рабам архиереовим, съставляющим комисия.

Какви терзания е претърпял пак многострадалний той от тези нови комисионери, нам о ф и ц и а л н о не ни е известно, частно о б а ч е твърде вярно можем да заключим, че не му са оставили здрава става. Но когато ний с нетърпение чакахме да го видим, че излязва из ръцете им измъчен, изкълчен, обезобразен и е л е жив, то друга злочестина и за него, и за нас — запаля ся патриаршията, не зданието, но страстите на тези, които съставят черковното управляюще тяло. Разпри, препирни, свади, крамоли, главата с краката и ръцете, ръцете и краката с главата, додето вече ръцете и краката надвиха и главата — патриархът падна.

Ами комисията? — Комисията остана зад вратата. Ами в ъ п р о с ъ т? — Въпросът, казват комисионерите, че го дигнали на тавана и както мислят някои от претърпените мъки каквото ся е умърлушил, не ся знае и дали е жив. Но ний уверяваме нашите читатели, че той е жив, защото знайме, че му е яка душата и тежко ся лъжат тези, които мислят, че с таквизи шумни събрания, дълги статии, мъчителни комисии и с чести менявания на патриарсите ще могат да го уморят. Той е жив и ще живее чак додето ся свестят с памук да го заколят.

[Македония, г. I, бр. 1, 3. XII. 1866 г.]

КЪМ Г. РЕДАКТОРА НА «АРМОНИЯ»

I

Като наченваме днес според силата си да изпитваме съдържанието на първия ваш член, жалко ни е, че сме принудени да Ви забележим, че онази наша статийка, която

Ви зехте за основа, за да турите на капони всичкий български въпрос, изпаднала е в тази злочестина, в която обично изпадат малките и невинните деца от някое училище, които учи опак някой и намръщен учител. Както те кога не могат да кажат каквото ги учи учителят им, ту им тегли ушите, ту ги бий немилостиво, додето най-после, разплакани, с хълцукания, изкажат урокът пред ученият професор, без да разбират нещо, така и нашата статийка, негде претълкувана, негде развалена, Ви докарали сте я твърде изкусно да ся съгласи на все, щото идело да изискате от нея! Изповядваме, че за това ся изисква доволна способност, но този ли е способът на разискание? Тоз ли е способът, по който ратуват и опровергават идеите на един противник? Много ся съмняваме. И наистина всичкият Ви вторий член ся насланя на едно чисто претълкуване, което опростете ни да поправиме. Не знайме где намерихте Ви в нашата статия, че ний отрекохме съществуването на народност в черквата. Близо до умът е, щото управителите на цариградските черковни работи по Вашето мнение да разсъждат, че в черквата няма идеята на народност; може да мислите, че святото евангелие гони народностите, всичко това по Вашему и възможно, и вероятно е, може би и да сте уверени в това. Но ний нито сме рекли в нашата статия, нито казуваме, че не съществува в черквата народност. Онова изречение в нашата статия, върху което наслонявани сте съзидали целият Ваш вторий член, е съвсем лишено от разумът, който сте ся покусили да му дадете, понеже, като наченахме от идеята, че Ви, наслонени върху големите услуги, които елинский народ е принесъл на християнството, приискахте и по-големи придобити правдини, отговорихме Ви, че български народ няма толкоз славно п р е ш е д ш е, нито ище нещо в народната си особеност, тогаз може ли и най-далновидният да открий в това, че ний отричаме съществуването на народности в черквата? Трябваше да е някой съвсем невежд в язика на отците, за да подкрепи това, което в нашето изречение не ся намерва; вярваме, че не сте да не знаете какво разумяват черковните отци, като казват язичник. Но понеже става голям шум и толкози ся пише за това, че нито християнството, нито черквата приемат идеята на народност, опростете ни да Ви предложим няколко въпроси, които ся наслоняват най-вече на някои сумнения, които имаме за тази работа.

Обикновено думата, че черквата не припознава идеята на народност, която като идея чисто светска управлява световните работи, но право да си кажем, ний не разумяваме твърде ясно това изречение «идея на народност» и вярваме, че и тези, които често-често повтарят това изречение, не знаят дали го разбират ясно. Ако наистина с това изречение разбират, че никой народ не може да има в християнството привилегии повече от другите си единоверци, тогаз и разумяваме, и от наша страна приемаме това изражение и вярваме, че всички българи ще ся съгласят с нас. Ако ли, напротив, мислят, че идея народности ще каже, че нито християнството, нито черквата приемат в нея съществуване на народности, тогаз имаме съмнение, че ще може някой да подкрепи това предложение от евангелието и от черковната история. Защото ученията, което проповяда господ наш Исус Христос в Палестиня и което после неговите ученици разпространиха по светът, нямаше за цел сгъстението в един народ на всичките народи, които са повярвали в господа слави, нито е имал намерение да слее всичките народности в една народност; но от всичко най-паче искаха да възобновят всичкото здание на порутената и гнила стара религиозна и нравствена система върху нови религиозни и нравствени начала, които сне от небето единородният син божий в лоне отца сий да би достигнал чрез тях человек в онази нравствена съвършенност, чрез която ся удостоява да наследи учатованото нему царство. Божествените апостоли са имали за цел да проповядват в светът братството на всичките народи, на всякой пол и на всяко състояние. И понеже братството предполага равенство, варад това проповядваха равенство на всички пред съвършителя на нашето спасение. Защото по началата на древната г р а ж д а н н о с т, жената ся е считала по-долня от мъжа, затова е и била повечето затворена в тремът, ограничена само на хурката си и на вълната и не ся е удостоявала за друго някое по-горне образование. А свободният считаше себе си като да е създаден от вещество по-благородно, нежели от това на роба, за това са наричали роба скот (животно). А по началата, които ся развиха в почетъкът на християнството между юдеите, начала, които ся поддържаха до синода в Йерусалим от апостолите и от апостола Петра, а напокон и от други лъжеапостоли, които смущаваха черквата Христова, по тези начала евреите искаха от язичниците, като дохождат в Христовата вяра, да държат и законът еврейски. А тези, които от язичници ставаха християни, без сумнение са излитали от таквиз изисквания, които бяха съвсем безместни и излишни, както ся и изразил в Йерусалим синодът на святите апостоли, обаче между юдеите и от язичниците християни разприте следуваха и по-късно дадоха причина на апостола Павла да пише няколко послания, като например посланието «К римляном» и др. За да ся дигнат убо всички тези разници, или на род, или на състояние, или на вяра, от която ся е обърнал християнинът, писал е двете онези познати изражения, които винаги представят на българите като непреодолими уж препятствия за удовлетворение на техните искания при всичкото добро разположение на управляющите черковните работи, за да дадат на българите исканията им.

Ний обаче, както и по-горе рекохме, имаме съмнение дали тези две изречения гонят народностите, т. е. съмняваме ся, ако от тези изречения ся изважда, че съществуването на тези народности в християнството е противоевангелско. Защото в тези изражения речите «юдей», и «елин» не са турени, за да покажат две различни народности, но за да покажат человеци, дошедши в християнството от две различни вери. И за това доста е да сравни някой тези две изречения на божествен[ия] Павла. Ето изречението от посланието към галатяните: «Нѣсть ни Іудей ни еллинъ, нѣсть ни рабъ, ни свободь, нѣсть ни мужескый полъ, ни женскый, вси бо вы едино есте во Христѣ Јисусѣ» (Гал. 3; 28).* Ето и изречението от посланието към колосаем: «Идѣже нѣсть еллинъ и іудей, обрѣзаніе и не обрѣзаніе, варваръ и скитъ, рабъ и свободь, но всяческая и во всѣхъ Христосъ» (Колос. 3; 11).** Двете речи «елин» и «юдей», които уж показуват различие на разни народности, са турени наспоред с речите «обрѣзаніе и необрѣзаніе» и речта «елин» е вместо прозилит, което известно не значи някоя определена народност, и небожественний Павел като че ся изтълкува някак си що разумява с речта «елин», та прилага и речта «необрѣзаніе»; таковий можеше и да е елин и римлянин, и етиоп, както и скопецът на етиопската

* «Няма нито юдей, нито елин, нито роб, нито свободен; няма нито мъжки, нито женски пол; всички вие сте едно в името на Исус Христос» (ч. сл.).

** Тук няма елин или юдей, обрязан или необрязан, варварин или скит, роб или свободен — във всичко и във всички е Христос (ч. сл.)

царица Кандаки (Деян. 80; 27). А пък речта «юдей» изтълкува с речта «обрѣзанІе», следователно апостол Павел, като дума «іудей и еллинъ» разумява не две различни народности, но тези, които принадлежат на две различни вери, сир. двете тези изражения гонят друго нещо, а не съществуването на народностите в християнството. Различието на човеците в народности наслонява ся найпаче в различието на язикът, който говорят те. И същността на новоелинский язик древнеелинският имаме да противоположим като най-силно оружие противо дръзката система на многоразискателя Фалмераера. А още свещеното евангелие никъде не ни поучава, че всички, които повярват во Христа, трябва да говорят един някой си определен язик; проповядва само, че по вярата во Христа трябва да сме едно и да имаме сиреч реченото догматическо съединение, за което моляше небеснаго отца и сам господ «не о сихже молю токмо, но и о вѣровавшихъ словесе ихъ ради въ мя да вси едино будутъ якоже ты, Отче, во мнѣ и азъ въ тѣбе, яко да и тіи въ насъ едино будутъ» (Йоан, 17; 21).*

Евангелието поучава как господ наш не прави никакво различие между всички, които вярват в него и призовават името му, защото богатее всичките «глаголетъ бо писаніе всякъ вѣруяй в него непостыдится. Нѣсть бо разнствіе іудееви же и еллиномъ. Той бо богъ всѣхъ богатяй во всѣхъ призивающыхъ его» (Рим., 10; 11—12).** Но нека приемнем на минута, за приятелството с което ни почестихте, нека приемнем, че в онези изречения «юдей» и «елин» ся представят две различни народности и следователно, че апостол Павел преследува съществуването на народностите в християнството. Но в такъв случай не можеше ли някой да каже, че апостол Павел не приема в християнството и различието на пола? Защото не казува само «нѣсть іудей и еллинъ», но «нѣсть мужескій полъ и женскій». Следователно в християнството няма нито мъжие, нито жени. Но що? Някакви си двоестествени, сиреч мъжът има и двете естества—и мъж е, и жена, такожде и жената е и жена, и мъж; таквоз поне заключение може

* И не само за тях се моля, но и за ония, които по тяхното слово повярват в мене. Да бъдат всички едно: както ти, Отче, си в мене, и аз в тебе, тъй и те да бъдат в нас едно общо, (ц. сл.)

** «Пък и Писанието казва: всеки, който вярва в него, няма да се посрами. Няма разлика между юдеи и гърци, защото бог е на всички, които го призовават.»

справедливо да извади прост някой человек, който няма много и големи домогвания за изтълкувателните си познания.

Ако не сме излъгани в тези наши размишления нито евенгелието, още нито християнството е опровергало някоги съществуването на народностите в черквата. От когато по божие попущение человеците бяха ся събрали и решили високоумното онова и унижително към божието всемогущество намерение да направят столпът Халенский и за който навлякоха на себе си страшното онова решение на триипостаснаго бога: «Проидите сошедше смѣсимъ тамо языкъ ихъ да бы не разумѣли всякый гласъ ближняго» (Быт., 11; 17).* И така ся образоваха в светът различията на народите по язиците им. От когато пък по божие благоволение божествените апостоли с другите дарования на всесвятаго духа прияха и дарованието, за да говорят «иными языкы, якоже духъ даяше имъ провѣщавати» (Деян., 2; 4)** и с тоз начин ся осветиха говоримите от всякой народ язици, върху различието на които ся насланя най-паче отличието на человеците по народност и които после отидоха да учат всичките народи и поучиха всякого по свойт му диалект и проповядваха евангелието на всичките твари; още от тогаз съществуват в света и в черквата народности и който приема това на нищо не съгрешава, освен дето бедствува да остане несъгласен с вас, г. Редакторе.

Но дали па древнята вселенска черква е преследувала народностите? Според нас не само не ги е преследувала, не само не ги е отхвърлила, но, напротив, им и пригодила, като предала на всяка по длъжности вверният от апостолите ней талант на божественото учение, научила всяка от тях по особеният им язик и букви като нямали, им изнамерила и все правила само да ги улови в мрежите на евангелието. От тука имаме преводите на святото писание по язиците на всичките народи, които православната черква е обърнала в учението на божественият си началник. От тука имаме преводите на книгите на божествените последования. От тука славянската азбука и тълкуването на святото писание и на книгите за божествените последова-

* «Нека слезем и смесим там езиците им тъй, че един да не разбира езика на другиго» (ц. сл.).

** «да говорят на други езици, според които духът им даваше да изговорят» (ц. сл.)

ния и на някои списания от божествените наши отци на славянский язик, когото един мазилник-момък наричаше «языкъ варварский, неправилный, който нито самому богу е угодно да го слуша и който няма никакъв род, никаква история на писмеността и на развитието» (Йоан Рантар. Горчива е истината. Лист 20-й, примечание). А Вий го нарекохте най-варварский, най-благодатен (чл. 10). Ако наистина черквата не би приемала в себе си съществованието на народности, ако би ги земала за скверни, трябаше първо никоги да не ги освящава и да не ги пресажда в доброплодното дърво на християнството, и, второ, трябваше да е узаконила знаменит някой, тъй да речем, язик, който християните да употребляват и в черковните си, и в прочиите си чтения, както е предварила твърде рано Западнята църква, като узаконила за такъв латинският, който, вярваме, че нито италианският, нито французкият народ го разбира; и за това всякой френец и италианец, невежд в латинският, като отхожда в църквата си да ся помоли богу, носи със себе си и книга на последованието по язик, познат нему.

По благополучию обаче, нито евангелието, нито черквата, както мислиме, не са гонили народностите. Евангелието и черквата не приемат народност, която ся наслаждава от привилегии повече, отколкото другите единоверни на нея народности; отхвърлят идеята, че може да съществува в черквата народност; владеюща и която под булото на чистотата на православното учение да слива в себе си другите единоверни народности; те отплесват тези, които мислят, че връх основанието на услугите, които принесъл техният народ на православната вяра, можат да водят и да влекат другите единомислени по вяра народи и да ги укоряват, кога ся случи да пощат и те неща, които не им отрича учението на православната вяра. Такива работи преследува священното евангелие и святата черква и тях тряба всякой християнин по длъжност да преследува. Като сключваме все, що имахме да говорим върху вторий Ваш член, опростете ни да подложим на Вашето размишление и някои си други съмнения върху третият Ваш член.

[Македония, г. I, бр. 2, и 3, 12 и 19. XII. 1866 г.]

ЦАРИГРАД, 22 ДЕКЕМВР[И]

Искаме да пишеме, но време нямаме, искаме да излагаме, но място няма листът ни; ето две причини от една причина, и то не цяла; тая половин причина е слабото поддържание от страна на съотечествениците ни, което сме вече на опит узнали. То е, което ни е накарало да заложим времето си в други работи и дето ни кара, щем не щем, да прибягваме на нежелаема в изданието си икономия.

Половин наричаме тази причина и читателите ни тряба да забележат това, инак ще бъдем несправедливи. Защото не можем от всички да ся оплачем: ако и да е истина, че повече от съотечествениците ни ся показват още студени и равнодушни както към всяка общеполезна работа, тъй и към нашето служение, което не оценяват, и не само не щат да знаят и не радят за поддържанието ни, но не го имат за нищо да ни подядат и да ни глобят; знайме обаче и виждаме, че ся намерват вече и любопитни, ревнители, доброжелатели и добри платци. Числото на тези добри хора, ако и да не е голямо, но то ни насърча да им служим и кара ни от времето си да отделяме и при спастряние от книга и от поща да ся мъчим доколкото ни е възможно да им угодим и да ги задоволим. Изповядуваме, че сме далеч от да изпълним, което желаеме и което заслужват, но какво да ся стори, като според общата дума «късю ни дърпа» нека ни ся не презират и те, като имат пред очи положението ни, и нека не гледат на недостатките ни, но на усердието ни.

Освен речените две причини има още и други две, които не пречат и те малко, за да не може да ся пише колкото ся иска и да ся излага каквото са мисли; те са х а т ъ р ъ т и с т р а х ъ т, които ся, токо речи, обща болест на вестникарите. Но слава богу, колкото за това, ний можем още да ся хвалим, че от тези болести твърде не, страдаме. Не че не сме человек и сърце не носим, та и хатър не знайме, не че не сме българин и длъжности нямаме, та и страх не познаваме, не е в това хвалата ни.

Х а т ъ р не че нямаме, но искаме да кажем, че сме вардили и ще вардим хатърът само на едно нещо — на общото добро, на доброто на народа си и вън от него никой други частен хатър не сме гледали и не ще гледаме, няма

да мълчим, което тряба, и да гълчим, което не тряба, Който разбира, да разбира.

От страх като казваме, че не страдаме, чрез това ний разумяваме, че не страдаме от лъжовният и зле разуменият онзи страх на бабата, която, като я питали «Страх ли та е, бабо, от бога? Е, синко, рекла, кого не е страх от таквози страшно нещо.» Но за да ся не покажем странни в това, нека ся изтълкуваме. Веднаж като знайме и като земем за начало, че интересите на импер[аторското] правителство са и интереси на народа ни и че повече от това, което желае за нас то ний няма какво по-добро да желайме, тогаз от какво има да ся страхуваме да не изказваме мислите и желанията си? Повече да говорим върху това излишно е.

Ето при тези речени недостатки и преимущества, ако можем да кажем, ний наставаме полето на журналистиката за настъпващата 1867 година и от бога просим здравие и сила, а от съотечествениците си помощ и средства, за да караме работата си в полза на народа.

[Македония, г. I, бр. 4, 22. XII. 1866 г.]

ИЗТОЧНИЙ ВЪПРОС

От работите и въпросите, които миналата година ни остави, по-интересните за нас и по-любопитните са драхлият уже черковний наш въпрос, критските работи и от тях някак подновеният и подмладеният Източний въпрос.

За черковният наш въпрос, както и за критските работи ний сме вече на думата отгоре, а за Източният въпрос сега занапред ся каним да отворим приказка с читателите си. Но първо като встъпление в този разговор даваме едно кратко обяснение на туй название за тези от читателите си, които може да не разумяват добре що е това Източний въпрос.

Източният въпрос, както го ний разбираме И както можем да го кажем, за да ни разберат, е мнението на европейските дипломати и публицисти за състоянието и предназначението на народите на Изток.

Като определяме тъй значението на думите Източний въпрос, ще приложим, че мнението на дипломатите за него ний не можем твърде добре да знаем и не ся обещаваме, че ще бъдем верни тълкуватели на техните замисли, но това,което дрънкат другите вестници, него ще го дрънкаме и ний. Ще го дрънкаме и тряба да го дрънкаме, защото и ний принадлежим на един от тези народи, които ся подмятат в раздрънкването на този въпрос.

Назад няма да се връщаме, защото дълга и широка разправа ще ни тряба, но ще нагазим тъй, като в небрано лозе, оттам, дето ни днес сварата сваря.

За Източният въпрос като говори надълго английският вестник Таймс, мъчи ся да докаже, че няма в него семе на предлежаща война, която да може да разбърка състоянието на работите в Европа. След много забележвания за състоянието на Турция и Гърция, забележвания, за които ний не можем нищо да кажем и за които други искат да кажат, че били отчасти погрешни, реченият английски лист свършва на следующето заключение: «Ако избухне-ше някоя разпра между Турция и Гърция, не е нужно никак да ся увлече неизбежно и останалата Европа в този разрив. Реквали сме го много пъти, няма сила в страната на света, в която живеймe, която да е готова да ся противопостави срещу Източният въпрос, като ся даде случай. Следствието на Кримският бой положи край на сички съюзничества, направи невъзможни сички спомагателни воевания и роди това усамотение за сяка държава, което последните боеве на Италия и Германия потвърдиха напълно. Рано ли, късно ли избухне бойят, който ни днес угрожава, Франция и Англия ще можеха да съдят за нужно, а Русия за художествено да гледат само каквото ще става. Положителният интерес на Русия, както и общественото и икономическото ѝ положение се виждат, че ѝ присъветуват въздържателна политика. Защото християните в Отоманската държава, както мни тя, печелят битви за нея, която ся бие за тях. Франция и Прусия бдят и двете една срещу друга от двете страни на Рейон и лежат в голямо разстояние от Дунав. Австрия, която обръща очи към Изток, няма нито вътрешна, нито външна политика, няма нито владетел, нито политический мъж, нито народ. Ако да разбираше своята бъдущност, можеше

негли да намери в германските елементи на държавата си, в съюз с Прусия и Германският съюз средствата, за да ѝ се плати на Изток за пагубите ѝ на Запад. Но самото опитване за едно споборство с Франция докарало би със себе си съсипването ѝ. Защото така щеше без бой да блъсне Прусия в ръцете на Русия и щеше да даде Горния Дунав на прусаците и да остави Долния Дунав на разсъждението на царя (руския) или на някое съюзничество, което би се съставило от Румуния, Сърбия и другите княжевини, които са под негова зависимост.»

Като говори най-после за Англия и произнози мнение, че има длъжност да остави невъзпирвано теченията на събитията, свършва с изражения на желание, щото всичките в Турция племена да ся съюзят спомагателно и да бъдат в състояние да защищават собствените си интереси противу сяко външно нападение.

Руските вестници «Русский инвалид» и официалния «Журнал Петербургский» препечатват членът на «Таймс» за ненамесването на силите в Изток като изражение на своите си чувствования. «Като ся тури въпросът между християните и турците, казуват най-после те, Европа е длъжна да уварди началото на ненамесването.»

Московските ведомости в един от членовете си се показват, че изискуват унищожението на трактатите от 1856 и изражават своето мнение колкото за политиката, която Русия трябало да държи в случай, когато Източния въпрос би зел характер заплашителен.

Реченият вестник мисли, че е настъпила за Русия минутата, за да ся отмени с едно официално деяние от раздвоеното положение, в което са я турили повторителните насилувания на Парижкия трактат, и да подаде на източните народи нравственото си спомоществование. «Щом Русия би ся провъзгласила утвърдително за освобождението на тези народи, щом би решително провъзгласила това, което всички познават и за което всички са убедени, но което никой не рачи да изповяда, сиреч, че срещу пресните събития в Германия, в Италия, на Дунава и в Крит, невъзможно е да отрече някой на християните в Изток правото да ся устроят чрез себе си и за себе си. Щом до най-после би провъзгласила Русия, явно, че отхвърля всяка идея за наращение от Изток и зема от само себе си задължението да страни от сяко веществено намесване,

ако другите сили ся задължат да направят истото, важният и ужасният въпрос щеше да е полуразрешен; въздържанието на Изток от само себе си, така да речем, щеше да стане, без да изложи в опасност спокойствието и равновесието на Европа.»

Официалният Виенский вестник обнародва и той дълг един член за източните работи. Според този вестник, ако Русия остане безпристрастна зрителка на това, което се разиграва на Изток, никоя друга сила не е възможно да ся намеси и ако би даже избухнало бой между Гърция и Турция. «Дипломацията може да удуши или да ограничи възбунтуването или това, което е по-добро, да ся погрижи за спогодяване. Съвременно дипломатическо намесване на силите може да поправи сичко.»

Говори се, но не е твърде потвърдено, че уж французското правителство опитало разположението на британското правителство дали в даден случай ще бъде благосклонно към едно споразумение между двете правителства пред събитията, които може да възникнат от настоящите на Изток заплитания. И Англия отговорила уж, както казуват, че сякога, когато ся е намесила в работите на суха Европа, сѐ е бивала ощетена, а още по-малко да се задължи от изпърво. А други казуват, че Франция, като имала намерение да предзове съразмишление (конференции) на Източните работи, предложила на Англия, но тя приела това предложение с таквоз предопазване, щото Франция напуснала планът си.

Газет дю Левант, един от тукашните вестници, преди няколко дни казуваше, че ако не ся дигне от Турция вредителното за нея пестунство на Силите, ако ся не остави на правителството пълна свобода на действие, за да се споразумява непосредствено с народите си и като им дава отстъпки, да ся вижда, че ги дава от само себе си, а не че ся покорява на чуждо потискание, невъзможно става решението на Източният въпрос.

Същият вестник, като зема причина от едно телеграфическо известие за това, че Франция и Австрия предложили да ся състави европейско заседание за разрешение на Източния въпрос, говори така:

«Колкото за Източния въпрос, европейско заседание ще бъде също така безсилно за решението му. Предложението да ся повери неговото нареждание на един собор дипломати стига само да изтълкува, че този въпрос не ся

разбира и сега повече, отколкото ся е друг път разбирал и че те просто ще започнат и сега пак заблужденията, в които са падали, откогато ся е отворил този въпрос. Какво може дипломацията в племенните и религиозните съревнования, които са надвиснали между управляющите и управляемите? Какво може за тези противни едни на други желания, които отсякъде ся сблъскуват на турската земя в онуй боричкание на съпернические интереси, които ся сблъскуват в нея от самата нужда на нещата и ще следуват да избухнуват, додето ся образува и за двете някой отвод, който да даде на сичките общо упътвание. Как им ся струва, дали има дипломацията готов този отвод в портфейлите си? О, боже мой! Ще направят и днес, което сякога, като ся намесва просто за да покровителствува някои интереси в повреда на противоположни интереси, за да задуши, като що не може да задоволи, някои желания и истинното следствие, което ще сполучи, е да не сполучи нищо таквози. С по-друг начин пристъпила ли е, откак е зела правото да ся меси в работите на Турция?»

. . . . . .

Въпросите, които ся разбъркват днес в Турция, въпроси, твърде важни, повече живостни, отнасят ся на правдините на вътрешната политика. Мюсюлмани и християни в Изток са комай равночислени, наслаждават ся по начало от истите правдини, защото турското правителство няма намерение да оттегли отстъпките, които е дало на последните. Никога не би избухнала разпра между тези два елемента, освен ако почувствуваха между тях чуждо влияние; щом ся оставят на себе си, ще бъдат принудени от своите си интереси да дойдат в спогодявания.

К у р р и е д'О р и а н пише и той върху този предмет дълъг един член, в който също така не приима идеята за европейско заседание да решава Източният въпрос. Ако можеше, казва, Източния въпрос да земе едно определително и конечно решение през марта 1856, щяхме да приемем това решение, но това решение не е възможно и за да ся убедим в това, стига да си припомним като какво беше състоянието на Европа в краят на Критския бой.

После, като разгледува това състояние, речения вестник свършува така някак: «След сичко това следствията на победата, спечелената на димящите ся развалини на

Севастопол, бяха големи. Сичките големи сили на Европа ся задължаваха да почтат цялостта и независимостта на турската държава и се препоръчват изобщо, че това задължение ще бъде уважаемо, ни една от тях не можеше занапред да ся намеси във вътрешното управление на Турция, както и в отношенията на султана с поданиците му. Сама Русия изгубуваше правдината, за да съоруди силната онази флота, погребаната под водите, която друг път държеше Босфор под огънят на топовете си и правеше възможно и наръчно сяко смело предприятие. А освен това намесваниство на една сила довличаше тутакси намесването и на другите и Източният въпрос ставаше въпрос европейский.»

Даже и испанските вестници наченаха и те да говорят за Източния въпрос. Мадридският вестник Е п о х а, като говори за намалението на морските сили на Русия в Черно море, казува:

«Това дали е уж на здраво тъй? Дето ще се каже, Русия е оставила за по-подир Източния въпрос от страх да не би западните сили да имат още доволно сили, за да я възпрат от намеренията ѝ. Дали е тъй, или е инак? Да не е, че това обезоръжение, наопаки, е просто политическо ухищрение, което има намерение да разпръсне възникналите недоверия от Критското въстание и да възстанови едноминутно спокойствие под егидът, под който ще да я по-лесно да ся стиснат съюзничествата? Това, което найвече отличава Русия, е единството и темерутството ѝ. Не е никак за вярвание, че се напуща толкоз лесно от предмета на непресекваното си честолюбие.»

При това, което извличаме днес от чуждите вестници за Източния въпрос и при друго още, що ще ни ся случи занапред да извличаме, ний ще прибавим да кажем на читателите си това, което преди малко един от нашите събратия присъветуваше на своите единородци. «Не чакайте да си съставите мнение от вестниците, както от чуждите, така и от нашите. Всякой един вестник не представя освен частното мнение на оногова, който го пише. Изключение са официалните или званичните листове, които представят мнението сякой на правителството си. От това всякой читател и по-добре сяко общество, частно или общонародно, тряба да има таквази политическа идея и мнение, която се основава върху историята и върху самите работи. Този, който чака от вестниците да си състави

мнение, ако няма от по-напред, той е близо да подлудее.

И тъй всяко общество, на което частните лица имат свои си мнение и размишление и свои си начала, които да ся основават върху неоспорими истинни работи и върху историята, то е общество без общо мнение.» А за таквоз общество тежко всякога, а най-вече в такива дни на политически изкушения, каквито прекарваме ний българите днес.

[Македония, г. I, бр. 6, 7. VII. 1867 г.]

БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

После п р о ш е н и е т о, което вече и ний обнародвахме, К у р и е д'О р и а н наскоро тогаз обнародва един член, съобщен му от някой си независим българин (?). Целта на този член е, както сякога, да препоръчва унията като единствено спасение за нас българите.

Сити до гуша вече на таквизи палаври, да ги слушаме и да им отговаряме, ний нито да поменем за това писмо искаме, но намерихме се като принудени на това, когато тряба да кажем нещо за отговорът му, поместен в Е т о а л д'О р и а н. Съчинителят на този отговор се подписва И с т и н е н б ъ л г а р и н и наистина, като същ истинен българин, той, проникнат с благочестива ревност и чистородно чувство, отблъсва гибелните внушения на независимият си тезоименник и показва как вместо спасение предлаганата от него уния ще бъде смърт за българската народност. «Същите причини, казва той, които принуждават българите да бягат от руското влияние, насилуват ги да се боят от съединението с католическата черква, защото българите не щат нито да ся порусят, нито да ся полатинят; искат да си останат чисти българи и да отвардят народността си некътната.»

«Българите, като искат да съставят народна черква, никак нямат на умът си да скъсват сношенията си с православието, нито ся мъчат да ся отменят от управлението на патриаршията, те не по-малко желаят да си останат православни.»

В тези и в други още някои места непознатият нам съотечественик наш, както право забележва и събратът ни ред[актор] на В р е м е т о, твърде вярно изражава чувствованията и мислите на българите, за което му и благодарим от все сърце. Но да ни прости, дето дерзваме да му забележим, че това, което в края на писмото си провъзгласява като от страна на всичките си единоплеменници, че ако би, сиреч, ся предложило на българите избор да станат католици или да си останат под патриаршеския престол под същите условия, от които искат да ся отменят, не биха ся подвоили да предпочетат второто. За това ний сме малко в сумнение дали навярно изражава мисълта на сичките наши съотечественици.

Ако би да попиташе нас някой за това, ний никога не бихме смеиле да ся провъзгласим така, а още по-малко от страна на сичкия народ. Ако ли би дошло частно да изкажем своето мнение, как познаваме повечето от нашите съотечественици на кой са ум за това, без сяко обвинение бихме казали, че мнението на повечето от българите е: никога да ся не повърнат да си останат под патриаршеския престол п о д с ъ щ и т е у с л о в и я; никога да не пристанат на каквото и да е съединение с католическата още и всяка неправославна християнска черква.

Но тези категорически отричания, ще ни забележат, де ще ни отведат? И какво ще правим ний, които нищо нямаме на ръка и от които не зависи да решат, както искат, един въпрос, черковен наистина, но който донейде е закачен и от политиката? Изповедуваме праведността на туй забележване, но не знайме какво да отговорим на това. Ний казваме, което виждаме и което познаваме, и казваме го с таквази искреност, каквато заслужава да се земе във внимание. Не от Вел[иката] черква, защото на нея каквото и да казваме, ще бъде като да ся мъчим да правим дупка във водата, но на императорското правителство, че за нас е невъзможно ни на гърците да ся подчиним, ни на други неправославни да ся присъединим, освен ако турят ножът на гръклянът ти, но и в такъв случай ний вярваме, че ако не сички, то по-многото от българите ще предпочетат безмълвната смърт, а ни едно от горните две.

Българите нямат нищо друго по-свято от вярата си и нищо по-мило от народността си и за опазване на тези две сиромашки наследия от праотците им те са странили и ще странят от сички, които виждат, че наветуват едното или

другото, а са били и ще бъдат привержени и предани към тази власт, която като в ковчег ги е опазила, и мислят, че ще ги опази и занапред. А че усилията на тези, които искат да ги турят на ръка за едното или другото, са били и ще бъдат безплодни, доволно е да го покаже седемгодишното им отчаяно упорство и против гърците, и против католиците. Гърците друго не са спечелили освен по-силна омраза, а католиците, тряба и това право да си го кажем, съвсем противното от това, с което искат да лъжат имп[ераторското] правителство. Защото техните внушения наместо да ни откъснат, според както ги е възблазнило, че сме били прилепени у Русия, те ни натикват, щем не щем, да ся прилепяваме у нея, като ся силят да съсипят нашето в правителството ни доверие. Защото какво друго знаменуват постоянните уверения на католиците, че правителството не може да ни даде (това, което ни е то зело) черковните ни правдини и тези на гърците и русците, че правителството не ще ни даде тези правдини, за да ни принуди да ся отречем от вярата си. Ний молим императорското правителство колкото по-скоро може да ни отмени от това трудно положение, в което чужди интриги от ден на ден пò ни залостят и от което гледат как те да ся ползуват, без да имат ни най-малка грижа ни за нашето добро, ни за неговото.

[Македония, г. I, бр. 6, 7. I. 1867 г.]

КЪМ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИТЕ НИ БЪЛГАРИ

За да спомогнем според силите си в умственото и нравственото преобразование и възсъздание на народа си, тъй честито започенато сега напоследък под покровителството на императорското правителство, ний предприехме издаването на М а к е д о н и я.

С издаването на в е с т н и к з а н а р о д а желанието и намерението ни е не само новини да известяваме, но доколкото можем да ся мъчим, за да всейваме в народният дух начала нравствено-политически, да ся грижим, за да го предопазяме от злонамерени внушения и гибелни за него чужди влияния и да гледаме да образуваме в него

обществено мнение. При това още да защищаваме правдините на народа си и да отговаряме срещу клеветите и ухищренията на недоброжелателите му, за което сторихме да поместяме някои статии и на гръцкия език.

Оставяме на времето от ходът на листът ни занапред да покаже доколко ний ще искаме да пребъдем верни на желанието и на обещанието си и как ще ся трудим за постигание на намерението си. Но като полагаме всичко, което от себе си можем за това предприятие, ний призоваваме и съотечествениците си да положат и те от своя страна това, което ся от тях изискува — нравствено и вещественo поддържание, и л л я м веществено.

Не искаме да крийме, че сме сиромаси, защото не ни е срамота, като живейме от трудът и от потта си, но не щем да скрием и това, че не искаме да печелим от този труд, който за народа си предприемаме. Всяко поддържание, всяко спомоществование ще бъде посветено за улучшение на листът ни към постигание на целта му.

С тези думи ний оставяме себе си и листът си на доброто разположение на съотечествениците си.

Цариград, януария 1867.
Редактор и издател
П. Р. Славейков

След този брой никому, който не е внесъл стойността на спомоществованието си, няма да ся праща вестник.

[Македония, г. I, бр. 7, 14. I. 1867 г.]

[КРЪВТА, КОЯТО ТЕЧЕ В ЖИЛИТЕ НИ, Е ЧЕЛОВЕЧЕСКА]

Известието, че в Туна вилаети и тука в Цариград българите отворили разписи за спомоществования за пострадавшите критяне-мюсюлмане, раздигнали гледаме пак злъчката на някои от нашите недоброжелатели и недобро-

мисленици. Не липсуват же според чуванието ни и порицателни на това человеколюбиво дело, както и на подаденият преди малко адрес, които да ни осъждат като туркомани и заклети уж неприятели на християните и едноверните наши братия гърците. За длъжни ся считаме и пред народа си, и пред человечеството изобщо да възвисим гласът си противу тези неправедни и язвителни хули и клевети връх народа ни.

Не, право да си кажем, макар че сме претърпели и търпим и днес безчетни неправди, обиди и всякакви озлобления от тези наши братия и кръстници, озлобления, за каквито едва ли имат и най-малкото понятие тези, които безразсъдно ни осъждат; макар да ечи и днес в ушите ни гласът на думите τοὺς συγχωνεῦωμεγτα τοὺς συγχωνεύσωμεν,* макар и да ся ясни и явни техните стремления за уничтожението на най-свидното нам на светът нещо — народността ни, при всичките от тяхна страна давани поводи за развръзване на връзките от единоверството, ний не сме престанали с напрегнати усилия да поддържаме неразвръзването и непрекъсването им, не сме изгубили ни на минута съчувствието си към тези стари наши съседи, няма и да го изгубим. Чувството на враждебност е чуждо от сърцето на простодушният и искренят българин и ако че водим ожесточена борба противу домогванията им да ни погълнат и попият, ний сме далеч от да мислим за тях същото и да желайме злото им. Познаваме преимуществата на гръцкият народ, почитаме заслугите му към светът за науките и към нас, собствено за вярата, оценяваме високоблагородните му стремления към всяко изящно, но не можем да не жалейме за заблужденията му и да го не окайваме за нещастията му, които сам на себе си навлича, от една страна, с непомерните си и продерзливите си предначинания, а от друга, с гордите и себелюбивите си претенции не само да властвува деспотически над другите, но и да ги топи в горнилото на елинизма.

Обожателите на свободата, за каквито искат да ся покажат и да минат гърците пред светът, не търсят свободата в порабощението на другите. Какви доблествени и великодушни мисли са питаели и питаят те към нас, своите по-малки братия, за това историята говори гръмогласно и делата им свидетелствуват същото и днес. Гърците са били, и са, и ще бъдат всякога истите, не християни, не

* «Да смутим тези, които ни смущават» (гр.)

православни, не братия едноверни, но изключително гърци-фанатици и елини, губители народни, които ни височината на религията не са почели и увардили, както тряба, но са я унизили и са я употребили, и я употребяват и искат да я употребяват като средство за постигване на своите деспотически замисли. Свидетели на това са съседните тям народи, от една страна, албанския и българския, а от друга, караманлийския*. И това им поведение е било причина в други епохи на ожесточени и кръвопролитни противу тях политически борби и черковни ереси, а днес е причина на тяхното нещастие и на омразата към тях от народите, които ги окружават — омраза заслужена. Но повтаряме да кажем, че тая омраза няма дълбоки корени в нас като несвойствена на народния ни дух и характер и ний сме далеч от да им враждуваме и да им връщаме за всички тези пакости, които от хиляда и повече години са ни правили, и за злочестините, които са струпали на главите ни. Природно кроткият и великодушният български народ не гледа на миналото, не пресметва обидите си в денят на злощастието на противниците си; за него думите с т р а д а т имат неотемлено право на състрадание и той не е отказал никога съчувствията и симпатиите си в злострадането на всякого, от която народност и религия бил да бъде.

И в този случай на Критското въстание българите без нащърбение на своята вярност и преданост към законният си господар не са останали нечувствени към теглилата и злострадания, които войната причинява на жителите от този прекрасен, но злочест остров, без да гледат на разлика във вяра или в народност. И макар онеправдани, както всякога и в това, че всяко тяхно добро и похвално чувство или дело е оставало засенено зад гръцкото име, те могат в себе си да ся утешават, че като от таз страна не са останали надире от никой друг европейски народ в чувството

* Караманлите са чисто турско племе, покръстено още в подревнй времена. Освен разните исторически доказателства твърде ясно свидетелствуват за това както физиономията, тъй и домашният живот, и нравите, и обичаите им, които са съвсем отлични от тези, които имат гърците изобщо и частно тези малки колонии, които отдавна ся намерват между тях. Но гръцките пропагандисти с разни измислени басни тъй ся сполучили да ги надъхат, че са гърци и чисто елинско произхождение, щото и смешно, и жалостно е заблуждението на тези излъгани хорица, които ся сьсипуват с гръцкият език, без да могат да имат някакъв успех в просвещението.

на человеколюбие, от друга, имат за похвала това, за което си позволяват да ги хулят и осъждат лекомислените порицатели; защото предприятието им мълком изобличава пристрастното и далеч от евангелската онази добродетел на братолюбие и человеколюбие тяхно заявение на изключителни само към гърците симпатии. Ако войната в Крит е причина на нещастие, то дали само християните са нещастни или само християните са достойни за симпатии и само те са унуждени за помощ? Срамота за Европа наистина, че като нищо почти не направи за предваряние на тези кръвопролития и като, от една страна, стои, та безстрастно гледа на ужасното клание, което изтребва от лицето на земята толкози подобни нам същества, от друга, толкози пристрастно заявява своите симпатии, като да иска нарочно чрез това да подкладе още повече страстите и да усилва и без това доста усилното положение на жителите и от двете вери, и от двата народа.

Българи сме, гърци не сме, но това не ще каже, че не сме християни, че не сме братия. Християни сме, не сме мюсюлмани, но то не ще каже, че не сме человеци, не сме братия. Кръвта, която тече в жилите ни, не е ни гръцка, ни християнска, ни българска, ни моаметанска, но е человеческа. Като человеци прочее не сме ли длъжни да питайме симпатии към подобните си? Когато наводненията опустошаваха Франция, Турция изпрати щедра помощ за пострадалите, зле ли направи тя? Когато големия пожар лани остави бездомни и безкровни толкози челяди, помощта на египетския подкрал и на толкози други мюсюлмани само за техните едноверци ли беше, или за всички въобще пострадали? Обади ли се някой фанатик мюсюлманин да ги обличи защо благодетелствуват гявурите? Но ето това правят на нас тези, които искат да ся гордеят с просвещение и християнско образование. Като даваме милостиня, тряба ли да правим разлика между грък, българин, християнин, моаметанец, евреин или какъв да е друговерец и другородец? Тогаз защо ни осъждат тледушните ни порицатели?

[Македония, г. I, бр. 11, 11. II. 1867 г.]

ОБЩЕСТВЕНИЯ РЕД И СВОБОДАТА

Желанието на мир е общо вкоренено в сърцата на всички европейски народи. Дето ще ся каже, съвсем що много белези ся виждат противоборствующи срещу надеждата за увардване на общия мир, но не малко са признаците на едно болезнено състояние по всичките разреди на тези, които живеят в европейските държави, тъй що рано или късно черни някои и заплашителни облаци не е никак невъзможно да не би ся натрупали над главите ни; но пак да не изгубваме сладката надежда, че най-после всичките правителства ще ся убедят за нуждата да увардят мирът и следователно да ся дозволи на народите да ся занимаят за мирното развръзване на по-важните въпроси във вътрешната политика.

Това което е така, понеже големият въпрос, към решението на който комай от един век насам полагат всите си старания и управляющите, и управляемите в европейския материк, върти ся собствено около две общи думи, сиреч р е д ъ т и с в о б о д а т а, и правителствата, всичките без изключение, настойчиво утвърдяват, че представляват и защищават р е д ъ т, а от друга страна, всичките народи като с едни уста призовават с в о б о д а т а, мислим като твърде спомагателно и съдействующе за общественото благоденствие да ся разясни какво тряба да разбираме чрез тези две тъй очарователни, но изпръв път и с повърхно разгледване като противоположни виждани думи.

Или не е известно и на всички познато, че комай всякога в името на р е д ъ т е бивала отблъсвана, низлагана и свързвана с в о б о д а т а в нашите времена? Свидетел на това е историята, че от осемдесет години насам колчем са призовавали р е д ъ т, с в о б о д а т а е прибледнявала и се е разтрепервала, като е виждала в премеждие най-священите си правдини.

Във всичките държави и през всичките епохи дали в името на р е д ъ т не са ограничвали печатът, не са възбранили събрания, не ся заместили священото право в свободата на совестта с престорена и ограничена религиозна веротърпимост. Санким в Испания генерал Нарваез и по-преди, та и вчера още не дерзна ли в името на р е д ъ т

да направи политическата онази насилствена постъпка, като затвори вратата на парламента и пропрати пред военните съдовища законните представители на испанския народ? Или нашият толкоз мирен, толкоз далеч стоящий от всяко политическо разбъркване и толкоз преданият и покорният на р е д ъ т български народ в името пак на р е д ъ т уж, не е търпял и не търпи толкоз неправди от гръцкото висше духовенство? Или няма той и днес своите мученици и страстотерпци в свещеното право за свободата на съвестта?

И тъй, какво тряба да разбираме, като казуваме ред? И дали па може да съществува р е д ъ т вън от с в о б о д а т а и без нея? Ето два въпроса, върху които е твърде потребно да се осветят человеците.

В теорията р е д ъ т не е нищо друго освен наслаждението на онази БЕЗОПАСНОСТ, която дозволява на всякой гражданин да може да ся предава и привързва без опасност, и с увереност, че няма да срещне никаква нечакана пречка в съвършеното упражнение на природните си правдини и която ся получава за редовното и правителното употребение на собствената си самостоятелност, като го защищава от всяко посягание на насилство и сплашание и от всяко лихоимство, намесвание и нашествие на своеволника.

С една реч, р е д ъ т е, каквото е маслото в сплитката на разните чаркове в една машина.

И тъй като р е д ъ т е, каквото маслото в чарковете на една машина, как е възможно да произлязва от нея някаква пречка и угнетение на с в о б о д а т а? Целта, работата на р е д ъ т е да улеснява движенията на общежителните машини, да не допуща нищо да ги възпре някой или да ги направи повече, отколкото тряба стремителни.

Ако това е така, истинният р е д не само не може да съществува вън от свободата, когато неговото послание и предопределение е осигуряването на свободата, но още всяко нещо, което наляга да стесни и да угнети свободата или да ся препречи на развитието ѝ, което на това отгоре ся противоополчава срещу законите на природата, събаря правилното и логическото състояние и вместо него настанява състояние, противно на природата и насилствено, което ще бъде същинско устроено б е з р е д и е.

[Притурка на Македония, г. I, бр. 11, 11. II. 1867.]

ИЗТЪЛКУВАНИЕТО

Откогато по-предните между българите, които живеят и ся намират в Цариград, заявиха с адресът си законната и искрената си приверженост към престола на Н. И. Величество султана, славният наш господар, толкоз неща ся изрекоха още и писаха противу нас българите, щото и млого от силните у нас убеждения даже показаха ся на минута поклатвани по причина да не би общото мнение да осъди една колкото законна, толкоз и праведна постъпка на нашият народ и да я земе като произходяща от злонамерени внушения, които правят българският народ недостоин за симпатията на Европа и на образования свят, още безсмислен, смешен пред невъзпираното течение на работите и непоследователен към онези заявения, които е той друг път изразил срещу истото правителство, което днес иска да поддържа. Имат и право, защото тези, които са в Турско, ни всички, нито всякога са чули цяла истината, нито Европа е показала за нас истите разположения, нито е па предприел някой от нас българите да спечели или да запревари, или как-годе да освети общото нейно мнение за истинното състояние и същинското положение и за истинното и действителното ни сношение с владеющето и с другите съподанни нам племена. Така що това, което знае днес Европа за нас, не е чистата истина, но повече са несъвършени и в много недостаточни и в помногото преиначени сведения според мнението, намерението и идеите на гърцизма и на тези, които са писали за нас. Следователно, спрямо таквоз едно и в Турско, и в Европа така предготвено мнение, което има недостаточни сведения за нас, възможно ли е да имат всичките право убеждение и благоволно разположение към стойността и на най-простите наши дела и спрямо най-невинната постъпка на нашите еднородци? И когато още нашите уверения биха били целокупна истина, какво би възпряло едно предразсъдочно убеждение да ги опетни, когато те биха ся намерили противни на частни някои умисли и желания? Но за тях като оставим да съди бъдущата история, длъжни сме да предложим две думи за важността на такъв един нечакан оборот в размишленията и убежденията на нашите еднородци и да осветим колкото е възможно тези от нашите еднородци, които още малодушест-

вуват върху заченатите и рожбоносимите от времето работи и важните техни следствия върху настоящето и бъдущето наше общество и ся сумняват върху важността и силата на причините, които убедиха и принудиха поздравата част от нашите еднородци да очертаят днешното положение на българския народ с едно твърде просто и искрено представление и да посочат на гръцката и на другите съподанни народности поведението, което той е в намерение да държи отсега спрямо господствующето и другите племена в тези критически обстоятелства, в които ся докарала по нямане на мъжие и по някои свои недостатки великата империя на отоманското племе.

Българите като частни лица, като народност, понеже принадлежат и те на едно племе, което не е за презирание в Европа, преди малко години наченахме да гониме с найзаконните средства оздравението на народните наши интереси, но когато в много ся подвоеумихме доволно време, счетохме за наш интерес и сгодно за сегашните обстоятелства да ся прилепим по-искрено до онзи народен елемент, който ни ся видя, че е по-безбрижен не само към нас, но и към другите още народности и който, ако и да ся вижда, че е дошел до много веществени нужди, не можем съвсем да го омъмрим; защото неправилното състояние на империята може да ся отдаде по една по-голяма част на състоянието на Европа, а отчасти на общото зло, общото нямание на мъжие. Така що това, което ний от само себе си или както предполагат, че от други подсторени, правим днес, никое друго значение не може да носи освен ценността на онова нравствено спомагание, което колкото малко и да е, може да поведе тези, които го правят, към онуй благородно домогвание, за да кажат на другите и на владеющето племе, че българската народност, ако не първата, а то втората, навярно не одобрява и званично отвърля всите онези едностранчеви дела, които като повреждат, както и да е, цялата империя, и настоящето равновесие на гражданските интереси на другите народности, за крайна цел имат да предизвикат намесването на чуждите. Така що колкото усердно и искрено, колкото малко и слабо, ако и да е нравственото наше подкрепяние, толкоз е и действително успешно, защото е праведно и сгодно в тези критически обстоятелства за владеннето на турския елемент, който поради стеченнето на обстоятелствата в онези времена и тогавашното нравствено състояние на человеците и поради

разницата в религията му можеше и тогаз, и после да насили повече религиозните убеждения и на сякого от нас личността да увреди; но или защото не го е видял праведно, или на силата му достойно, или по друга някоя причина остави много граждански свободности и религията ни покровителствува, що то тези само две преимущества съхраниха и развиха нашата личност, от това следува, че е праведно и ний да отдадем малка една п р и з н а т е л н о с т.

Но освен това ний българите поради злощастната наша черковна разпра и тяжбата ни за някои общенародни привилегии с гърците, като ся считахме твърде обидени, принудихме ся да потърсим покровителството на ч[естното] наше правителство и да ся свържем още по-тясно с владеющето племе. Защото е много неизгодно за сегашното и бъдущето щастие на нашите еднородци да отлъчим занапред народните наши веществени же и нравствени интереси от неговите и още по-същественото според нас, защото това е много по-горне и много по-изгодно от онези бъдущи и неприятелски нам бълнувания, които, ако ся сбъдят, както други някои мечтаят и желаят, щяха да принудят нас българите още и другите народности по-скоро да поискат господствованието на турския елемент, нежели да бъдем предадени на пестунството на друго чуждо деспотство. И ето една доста важна причина, която задължава нас българите да подкрепим днес онзи народен елемент, който, ако и не лишен от някои недостатки, но за който веруваме, че поради религията и положението си ще пребъде найнеутралният относително до частните наши народни работи и ще бъде най-праведният към нас и който поради една само овехтяла и не вече от сегашната епоха идея държи още нравствените и веществените свои интереси отделени от тези на другите народности, жители на империята, и поради другото неспособно и недостатъчно управление на обществените си работи и поради по-скорошният и положителният нравствен и умствен успех на другите в него народни елементи, от движението на критяните или на други подобни ще ся принуди невъзпирвано или да остане сам назад от другите народности, или да промени и система, и идея спрямо тях. Така що ний българите не по инат или по мщение от долуплъзни някои страсти осъждаме едно смело движение, което, издълбоко пригледвано, наистина отчасти служи на интересите не само на нас, от-

колкото на другите народности, които са под владението на тур[ски] елемент, но в по-голяма част и на онези, които самият турски елемент счита днес свои и частни. Но като ускорява развързването на един толкоз голям обществен въпрос, който носи и голяма политическа ценност за Отоманската империя съвременно поради идеите и убежденията на друга народна личност, туря в премеждие повечето, отколкото драгоценни интереси има за другите народности и подлага ги на онова съвсем безизходното и безкрайното политическо кръговръщение, на което името само би се променило, но природата никога. Защото рано или късно и тях би дало паша и храна богата на всичкото онова чуждо и необуздано шарлатанство, от което по зла чест нашето отечество още не ся е отменило!

Затова ний българите длъжни сме да бъдем праведни и повече приятелски разположени към онзи народен елемент, който под своя ответственост ся обещава пред Европа за провъзведението и улучшението на империята и на който господаруванието с всичките му недостатки е още нужно за личното народно развитие и за нравственият успех наш и на другите съподчинени нам народности. Така що всяко слово, всяко дело и всяко движение, което по който и да е начин би докачило господаруванието на турския елемент в Турция, ще тури народната наша личност в нови и з п и т а н и я, в нови терзания, в нови и незнайни беди; от това следува, че всякой българин, който гледа под друго зрение работите на днешна Турция, заплесва ся на след други надежди, които, уверени сме, щом би престанало владението на турския елемент, щяха да ся намерят много отчуждени и твърде отдалечени от истинните и народни интереси наши и на другите народности. Смишлеността поне и крайното привардване на другите народни елементи трябаше да ни наставят да определим поведението си в настоящите обстоятелства на Турция, ако един многогодишен опит не ни е още научил и не ни е доволно осветил колкото за намерението и пресметанието на гръцкия елемент, който, както е известно досега, не е приел никак и който и днес още мъчи ся с променението на патриарсите си, за да не приеме нашата народност приселяща в управлението на черквата, много по-вероятно ще направи това в бъдущото онова платоническо гражданско правление, за което от толкоз години насам ся полагат толкоз усилия, толкоз подвиги, толкоз желания и

днес още се турят в премеждие толкоз веществени и нравствени интереси, щото нашата и другите народности да ся поклонят в Цариград на един грък султанин.

Ний не намерваме уговорката и причините, за които, от което и да е познато нам днес състояние да предпочтем едно таквоз бъдуще нездраво и ненадеждно; когато още гледаме, че всяка една от народностите, които непосредствено ся интересуват в сегашното и бъдущото състояние на Турция, оценява твърде разинствено една едностранчива и неравна борба и измерва величината и пространството, които е възможно да земат работите, ни една от тях не тича да я подкрепи с една вещественa, нито с нравствената си симпатия и когато самата влашка и една част от славянската, черногорците (освен онази част, която ся ограничи само в рицарски представления на бъдущата си веществена сила), които са в едно много разинствено положение, постараха ся с най-голямата разумност и умереност да ся възползуват от увлечението на тази народност, която има едни таквиз странни и подскочливи мисли; другите же народности, които можаха да имат само политически интереси в състоянието на Отом[анската] империя, едни ся ограничиха само в человеколюбиви спомоществования, а други опазиха колкото за това строг неутралитет, тогаз нашето положение какво трябаше да бъде? И ако ний показвахме една безгрижност и немарливост или една сляпа приверженост към гърците във възможните и преговарените променения в Турция, не щяхме ли да сме ний несвестните и безчувствени человеци?

И тъй, ний вярваме, че да ся приложи нашата народност на тази или на онази от другите народности не е нещо за немарение в отношение на бъдущето ни щастие, но е предмет твърде важен и сериозен, предмет, който изискува зряло и дълбоко размишление, а засега не беше безразсъдна и несмислена тази постъпка на еднородците ни, която нямаше никоя друга цел, освен да свърже още потясно народността ни с турската. И то понеже арменския елемент малко или комай нищо няма да изгуби в Евр[опейска] Турция, албанский, като е осредоточен в един си ъгъл, може в кое и да е обстоятелство да опази народната си личност, а влашкий и сръбский, понеже имат повечето оздравени народните си интереси и имат много по-малко неща да изгубят в едно коренно променение на работите в Турция, отколкото ний и турския елемент. Така що много по-ес-

тествено бе и на двата тези елемента да ся свържат потясно в сегашните обстоятелства и особено на наший много по-изгодно и много по-нужно е това.

Но може би да ни кажеше някой какво зло са възимали българите, които друг път са подчинявали народната си личност под предстателството и пестунството на гръцкия елемент, още какво зло ще възимат и сега, ако си останат в сношението, в което са досега били, когато в продължение на четиристотин години са били толкоз тясно свързани и са споделяли наравно рабското си щастие, още и когато праотците на гърците са предали на българите вярата, книжнината, образованието; или какво зло са пострадали братията ни сърбите, русите и тези още европейците, които познават тези исторически събития и отдават праведно чествование и симпатия на гръц[кия] елемент? Всичко това прилича на позлатените онези хапове, които дават на болните, за да не усетят горчината на нещата, от които са направени, но преди да ги погълнем, дали не ни е простено, ако ще би в това рабско положение, в което са н ипредварително осъдили, да ся сумняваме на малко за същността и искреността на тези техни добри намерения; още и за бъдущето политическо право на гръцкия елемент над всичката Отоман[ска] империя, над нас и над другите народности и да направим това, което в сегашните критически за нас обстоятелства изнася нам? Ний мислим, че твърде добре ся докараха тези от нашите еднородци, които наставиха и поведоха народът ни да ся приложи към частта на турския елемент; не защото той е на глава на другите народности, но защото и особените наши народни интереси съчетават ся с неговите по-добре и защото веруваме, че нравственото благопътствие, бъдущето, нравственото развитие и успехът на Отоман[ската] империя зависи от мирът и спобратимяването на народностите, които населяват Турция.

[Македония, г. I, бр. 12, 18. II. 1867 г.]

[НИЙ БЪЛГАРИТЕ ПОНЕ ИМАМЕ СЪВЕСТТА СИ ЧИСТА]

От събаряването и съвършеното уничтожение на черковната наша самостоятелна йерархия гръцкото духовенство в разстояние на едно дълго и капризно владение над нас постигнало бе да покрий с едно тъмно було българите изпред очите на света. Възползувани от обстоятелствата, гърците бяха затиснали народният ни живот и с голяма смелост, ний още живи, те ся силеха и искаха да убеждават Европа, че ний не съществуваме, и докарали бяха така работата, щото само те да са налице, а нас блъскаха колкото им беше възможно в мракът на неучението и тикаха ни в тъмнината на неизвестността.

Така, щом добиха те двойната полза: да ни управляват черковно и да ни представляват както пред правителството, тъй и пред вънкашния свят, поиска им ся, ако бе възможно, и да ни претопят в горнилото на гърцизма и всичко това вършеха за предназначена цел, за постигание на голямата идея, за развитието на която ролята, която най-вече играха владиците между ни, беше да размесят народността с религията.

Лукавството им, потулвано под мантията на християнството и братството, успяваше. Не стигаше що ни събличаха и ни оголваха, като грабеха златото ни и ся ползуваха всякак от нас за развитието и оснажението на народните си сили, те действуваха да ни слеят в народността си. Благодарение на провидението, че бяхме два-три пъти по-многочислени от тях, самото което можа да противостои на техните напряжени усилия и да предуварди народността ни от съвършена погибел, към която братията гърци, от братска любов движими, ни водеха. Но то не може още съвършено да развали кривото мнение, което те съставиха в света както за народността ни, тъй и за географическото ни положение. Общото мнение в Европа, неосветено и досега както тряба върху работите ни, гледа ги повърхно и затова още някои мислят незаконни правдините, които искаме, без да знаят, че в тях стои животът и смъртта на един цял народ.

Българите, уморени от тези тежки неправди, още и слаби сами да ги отблъснат, станаха да търсят правда

пред света и искат от правителството си да ги отмени от тези изключителни на една народност правдини, извършването на които служи за голяма вреда на един друг народ, искрен и привязан към трона на същият господар.

Нашите братия гърци, които чувствуват доста добре какви следствия ще има за тях черковното ни отделяние и гледат, че избягваме завсегда от ръцете им, не са престанали всякак да противодействуват на тези наши праведни домогвания, не преминаха же и сега, когато нашия народ изрази своите чувства в адреса, подаден на Н. И. В. султана, да ся обърнат противу нас с тежки укори и порицания пред светът, че неправедно сме ги мразели, и да викат на връх нас, уж че тая наша постъпка била срамотна и твърде унизителна за нас.

Когато гърците си плетяха кошницата връх гърба ни и в тъмнината готвеха гроба ни, тогаз ний бяхме добри овци, а сега сме лоши. Защо? Защото изобличаваме неправдите им противу нас, защото искаме да ся припознае и нашата народност и защото с тази постъпка засвидетелствуваме пред Европа, че ний сме отделен народ от гърците. Мъчим ся да дигнем маската на лъжата и на лукавството, мъчим ся да оборим неправдата, като ся оплакваме на правителството и на образования свят и викаме ги на помощ за тържествование на правдата и истината, която проповядват; борим ся за образование и напредък съгласно с духът на века, който преобразува и най-долните народи. То ся знай, всичко това не им изнася никак, защото тая идея на народностите, която ся е развила между ни и ни отцепва от тях, ще ся развие и между другите народности, които, ако и да нямат толкоз славно минало, то пак без сумнение ще предпочетат собствената си народност, нежели да търпят сливанието си с гърците, което ще ги заличи от лицето на земята.

Постепенно с развитието си албанците ще ся отделят, както и българите; а знайме, че двата тези елементи са били винаги душата на Гърция. И ето голямата идея, съборена и от нея не остава освен прах, който ще ся разнесе от ветровете.

И така просветената Гърция, която била просветила уж всичкий свят, ще види нечакано помрачало своето бъдуще, будуще, на което всякой грък има големи надежди и което му ся струва, че види описано с най-светливите шарове. Гърците, които обичат да предказват падението на другите народи, не ще им е драго да чуят от нас, че надеждите на разпаленото им въображение ще ся срупаят, бурята, която готвеха да обърнат върху другите, ще ся обърне най-после върху тях; но ако има един бог, викающата неправда тряба тъй да ся накаже, во всяки случай обаче ний българите поне имаме съвестта си чиста.

[Македония, г. I, бр. 13, 25. II. 1867 г.]

ВЪПРОСЪТ

Прочетохме в един ред от преминалите листове на достопочтеният ви вестник една статия за с ъ е д и н е н и е т о или р а з д е л е н и е т о на православните български черкви от Вел[иката] черква. Въздържаме ся засега да произнесем едно какво да е разсъждение върху това, защото мислим, че българският въпрос, под черковното си обозрение разгледван, е твърде важен. Понеже гърците, както и славените чрез независимите си черкви в Атина и в Петербург оставиха Вел[иката] черква на братията си гръко-българите. А днешната между гърците и българите раздигната черковна разпря ся ограничава в управлението и сиреч дали тряба то да бива изобщо или по-частно. Но това става още по-важно, понеже чрез едно изключително черковно управление гърците имат за цел сполучването на някои народни вън и далеч от целта на православната черква интереси, които повече заплитат, отколкото да улеснят развързването на един прост по природата си въпрос и които, като не могат да спогодят поради днешните и между българите разсеяни народословни идеи, предпочитат да раздробят и разсипят още повече все, що священо и свято оставиха нам изобщо отците ни!

Повинующе ся на религиозното наше чувство, жал ни е повече от на всякиго другиго, защото гледаме, че р а з д е л е н и е т о съществено е станало вече, а като българи не можем или по-добре не смеем да осъдим едно станало нещо, за което знайме, че ся утвърждава върху най-законните желания на по-голямата и по-здравата част от

българите. Защото още от самото начало братията гърци, ограничени повече в буквата на някои закони, не рачиха никога да земат за водител духът на православната черква, както и онова, което пристигна да завладее комай всичките без изключение български православни общества, колкото за възможното развързване на този твърде важен предмет и да прекапонят по-сериозно всичките обстоятелства, които възможно е да ся породят от дългото протакание на един между братия раздор и едностранчевото изцеление на някои желания и поревки на едната от двете страни, които са в препирание.

Наистина това лицеприятие, тъй да кажем, на гръцкото духовенство, както и природната негова слабост към народността му принуждаваха го във всяка една стъпка да ся отдалечава от духът и началата на всеобщата и православната черква и водяха нас, българите, към всички онези неприятни постъпки, които направиха необходимо управителното отделение на Вел[иката] Христова черква! Полезно ли е това? Не знайме, правдата обаче и здравий разум изискуваха щото Вел[иката] черква да почувствува неправдата, която става нам, като православни християни и като духовни нейни чада, и да припознае, че като българи ний не можем вече да търпим занапред един грък архиепископ, който самовластно да управлява в името на Вел[иката] черква и на гръцкий народ нашите православни черкви и общини по една най-проста причина, че мъжие, каквито са тези, които съставят гръцкий клер, призовани да управят Вел[иката] черква, работиха с всяка свобода досега, а това тяхно служение излезе безполезно за черквата и за нравствена и вещественa вреда на нас, православните нейни чада. Защото не рачиха да познаят свещеността на посланието на Вел[иката] черква между нас и своите към нея и към християнските наши общини длъжности и предпочетоха да служат повече на светските и привременните, а не на онези священи и нравствени интереси на майка ни черквата и като оставиха всичкото нейно българско стадо на вълците, облегнаха ся на гнилите оправдания на някои ласкатели и на слугите им. Тези размишления дават ни да разберем доколко ний, българите, като народ тряба да поверим бъдущето управление на нашите черкви и общини на гърци архиепископи, които поради съчувствието на своята народност ще останат при нас като ефимери първостоящи

и никога не ще си имат грижата за нравствените нужди на български народ или дотолкоз само, доколкото техните веществени интереси би им допустили.

Нямаме нужда да привождаме доказателство за това, защото по зла чест няма нито едно изключение, колкото в това, що казуваме и което можахме да кажем, така що колкото и да усещаме ответствеността, която ний българите земаме на себе си пред всичкото православно изпълнение и пред Вел[иката] черква и особно пред православните наши общини, колкото за неизвестните следствия на днешните наши постъпки имаме поне убеждението и утешението, че работим повече като християни в полза за майка ни Великата черква и за по-голямата част от православното изпълнение. И ако че ся виждаме на някои като отдалечени отчасти от това намерение, това тряба да ся отдаде повече на природната слабост, от която ни самите най-космополитски сърца могат да избегнат, когато предлежи някоя разпря и тая разпря ся касае до религията, до нравствений успех и общественото напред отивание на единородците им, но и пак ний, българите, в нашата личност, принесохме доколкото жертви можахме за хатъра на майка си черквата и за честолюбието на единоверните нам братия гърците. Но каква е била досега тая от тяхна страна безопасност на християнските и обществените наши правдини и на черковното право? Никаква, и доказателството на това лежи в скрьбното и жалкото онуй следствие на досегашните съразмишления от братията гърци за този твърде важен предмет. Защото подвигите на всички досега станали за него събирания свършили са ся в съставянието на няколко схоластически комисии и техните мнения в отричание и осъждание на нас българите! И така, като ся докарваха с нас братията ни гърците и тяхното духовенство, съдействуваха в това, дето да порасте дотолкоз тойзи въпрос, щото стана вече за нас, българите, невъзможно повръщението ни на първата точка. А за Вел[иката] черква много нужно едно по-нататък устъпване, за да предопази догматическото съединение на стадото си.

По злополучие като ся дигна от сред всяко доверие няма друг способ, за да поразслаби много опънатото ни сношение и да даде християнский живот на това, в което глупостта на един племеннически фанатизъм не остави никаква жизнена млязга и жално ни е, защото като оце-

няваме положението на майка си църквата спрямо днешното напъване наше и на гърците, не можем да ѝ помогнем, защото ще престъпим други длъжности, които имаме пред народа, пред единородните нам братия и които длъжни сме не по-малко от гърците да поддържаме с всичките си сили. И едва ли, устъпвающем на религиозното си чувство, могли бихме да посоветуваме братията си да направят още едно малко устъпване, колкото за начинът на отделението, за да стане то малко по-църковно и по-християнствено. Но и тогаз църквата в християнската си търпеливост длъжна е предварително да оздрави съществуването на български клер в служението на Вел[ика та] църква, изключителното за него управление на православните наши църкви и общини, избирането му от епархиите, които би ся призовал да управлява, правилното негово действување в Свящ[ения] синод на вселен[ския] патриарх и благоговеянието на Вел[иката] църква над всички негови разумни мнения, които ся касаят до църковните интереси, които посредствено и непосредствено би интересували православните ни църкви и общини.

Тези изисквания, диктувани от нуждата, възможно е да земат църковен устав и законност; защото нито ний желайме без нужда да постъпваме вън от началата и далеко от духът на православната църква, но нито тя тряба да търпи беззаконни неща, които поне в една по-голяма част биха докарали образът на едно унижение и църковно рабство на по-голямата част от православното ѝ стадо. С други думи, братията гърци нямат право да владеят чрез еднородното си духовенство в нашите църкви и да ся намесват в християнските наши общини и да имат чрез него те сами в е т о* в общите църковни и религиозни работи, защото в повечето обстоятелства те интересуват повече православните наши общини и защото единственото желание на някои схоластици е да ся изроди чрез него в гърцизъм нравствената наша във Вел[иката] църква слабост, и за светски причини и нравствени слабости да може да отнеме от нас българите и самото църковно право да управляваме църквите и общините си с еднородно духовенство, за това и голямо старание са положили и сега още полагат, за да характеризуват най-природните и най-законните наши изисквания като противни уж на законите на православната църква и като че отнемали някоя част от привилегиите на Велик[ата] църква.

Но щом би съблякъл някой българският въпрос от църковний му характер, по същите светски причини и по истите нравствени слабости той добива по-голяма важност за православната наша община. Така що ако братията гърци мислят, че ся онеправдават от исканията и предложенията ни, погрешката не е у българите; защото те ся ръководствуваха в това от едно природно чувство и защото гърците са си присвоили това, което не е принадлежало ним, и ако днес ся принуждават от обстоятелствата да отдадат чужд залог, това не е неправда. Защото те като народ имат право да имат една независима църква и едно устроено духовенство за служението ѝ, защо ний, българите, да сме лишени от това? Или ако тези са природните привилегии на всичките народи, защо ний да сме подчинени на Гръцката църква и нашите църкви и общини да ги управлява едно по-горне гръцко духовенство? Или ако тая църква е и наша, защо гръцкото духовенство да изключва народният наш елемент от управлението ѝ? Твърде са добри или поне на добри ся преструват братията ни гърците, когато ся мъчат да поддържат духовното от тях управление на българските църкви и общини с това, че у българите нямало уж хора и нямало българско духовенство. Но колкото ся касае до тази деликатна работа, дали това извинение не е най-простодушното от тяхна страна изповедување за църковните правдини на български народ във Вел[иката] църква и най-деликатното оправдание на днешните негови искания?

От всичко това вижда ся, че най-голямата мъчнотия за решението на български въпрос не е в църковната му част, но в едностранчевата и неправедната онази теория на народословните правдини на гръцкий елемент и онова деннично негово изисквание да началствува сам той в църквата, която не е изцяло негова и която без нас, българите, и като чиста гръцка ако ся земе, остава с историческото онова нравствено величие, както и другите в Турция независими православни църкви.

[Македония, г. I, бр. 14, 4. III. 1867 г.]

* Лат[инска] дума, която има значение, че в народните събрания един от членовете може с нея да възпре общото решение.

НЕВРОКОПСКАТА РАБОТА

Когато преди четири години сегашният владика отишел в Неврокоп, който е от епархията му, поискал им да му дадат с т о х и л я д и гроша милостиня, но те изнайнапред му са отказале, после той ги приласкал с обещания, че ще им дозволи да четат и български в черква, защото дотогаз само гръцки четели. Подлъгани от това, неврокопчани събрали и дали му с е д е м д е с е т и п е т х и л я д и гр[оша] милостиня(!), сиреч вън от годишното му каноническо земание, и с такваз голяма цена купили те правото да ся чете само от едната страна български и да имат в училището и един български учител. Но владиката, като събрал парите, видял, че българското училище успява, наклопал българ[ския] учител пред местното началство като еретик и бунтовник и настоял да ся изпъди от града той учител, без да ся питат и слушат гражданите, които вседомовно ставали поручители за него. И тъй, българ[арското] училище ся затворило и в черква им ся запретило да четат български. Но влади ката скоро дошел до нужда да ласкае пак българите, за да събере разхвърляното за патриаршеския борч даждие. От това българите ся възползували, та отворили училището си и започнали пак да четат в черква по български от едната страна. Владиката ся сторил, че не знае, и мълчал, доде събрал тези пари и своите годишни земания* и тогаз повдигнал пак гонение противу българският язик в черква. Векилинът му Агатангел намерил една никаква причина, защото едно българче против негова заповед поискало да чете апостолът по български, направил за това смущение в черква и после отишел на конакът и наковладил българите, че правели бунтове в черква, но да им ся запрети да ся не домогват да четат български в черква, дорде не дойде владиката. Мюдюринът, послушен на щенията на владикова векилин, запретил им. Българите обидени чакали да дойде владиката, но той не ся явявал, писали му, но той не ся отговарял, хора проводили до него, но и с това не сполучили. Отчаяни, най-после те ся решават без дозволение да започнат да четат пак по български в черква. Но в денят, когато учителят запял по български в черква, владиковът векилин и негов един подлизурка, поп Костантин, които били в служба, оставят службата, събличат одеждите си и по чорапи завтичат ся на конакът и казват на мюдюрина, че българите дигнали бунт, дошли с оръжие в черква и щели да убият попа и протосингела. Мюдюринът пратил един юзбашия с 10 жандарми да видят истина ли е това и те влезли в черква и претърсвали народа наред, но у никого не намерили никакво оръжие; народът седял безмълвно без поп и без литургия!!!

Подир това мюдюринът повикал по-първите от българите и питал ги какво искат. Отговорили му, че искат да четат по български в черква. Донесте ми, рекъл той, едно емирнаме от Портата, че имате воля да четете български да ви дозвола (!), и те казали, да идем в Цариград да искаме.

И тъй изпратили двама представители в Цариград, които и зели таквоз едно емирнаме от Портата, че могат свободно да четат по български в черквите си. Но и подир това мюдюринът ги спрял, докле дойде митрополитът. Някога-никога дошел и митрополитът и като ся чело емирнамето, митрополитът казал, че той не възбранява да ся чете и по български от една страна в черква.

Добре, казали българите, дай ни на подпис това, защото и друг път си ни дозволявал уж, а векилинът ти тука възбранява и обричате ся само кога има да искате пари от нас, и като земете парите, отричате, затуй искаме на подпис. Митрополитът ся отрекъл да даде това на подпис. Те предложили да мени поне векилинът си, злоупотребенията и развратното поведение на когото те публично засвидетелствували. Но това, вместо да убеди митрополитът, още повече го раздражило и вместо да удовлетвори праведното желание на народа, той оставил работата така нерешена, а тайно действувал за заточението на по-влиятелните между българите от Неврокоп, като ги наклеветил на серешкия каймакамин; но не сполучил в това, защото те ся оправдали.

Между това въпросът, за да ся чете в черквите по български, ся не решавал. Поддържани от владиката, 7—8 цинцарски фамилии следували да четат и в двете черкви

* Не знайме положително колко са жителите на Неврокопския мюдюрлик и колко са дали за патриар[шеския] борч, но можем да заключим по това, че за годишнина на владиката плащат по 3 1/2 на нофус 35 000, а за патриаршеския борч са платили по 9 на нофус. И тъй Неврокоп няма повече от 10 000 жители, а в четири години платили са за владика и патрика повече от 300 000 грошове!!!

по гръцки и да ся черкуват нашироко, а за българите да си четат по български черква няма. Българите предложили пак на гъркоманите да земат те една от черквите, по-малката като по-малко, но и това им предложение ся отблъснало. Отчаяни, тогаз те решили да ся затворят и двете черкви, като няма за тях, да няма и за гъркоманите и оттогаз насам пращали са представители и в Серес при каймакамина, и в Солун при валията, и тука в Цариград на представителите са писали да им ся реши официално някак да си четат по български, но и досега не са сполучили това. От друга страна, митрополитът, на помощ на гъркоманите и съгласен с мюдюринът, подействувал да ся отворят черквите, но само гръцки да ся чете. Това вече крайно огорчило и озлобило българите тъй, що те, като не намервали отникъде ни правда, ни защита, решили ся да приемат унията. И тъй направили подписи и проводили представители за тази работа до лазаристите в Солун, които ги и приели и ся обрекли да ги защитят. Но пак ся намерили помежду им хора, които да ги възпрат за малко. С една измама те зели назад писмата и подписите си от лазаристите и сега са дошли в Цариград да действуват за решението на съдбата си. . .

С второ ще говорим пак за това.

[Македония, г. I, бр. 15, 11. III. 1867 г.]

ЛЮБОПИТСТВОТО И ДЛЪЖНОСТИТЕ

«Кеифлер насъл» у турците, «ти хабария» «ти мандата» у гърците, «каква е работата», «що правите, що чините» у българите. Тези бяха, можем да кажем, най-общите и най-първите питания при обикновените здрависвания, кога ся срещнеха двама приятели и познайници, попитвания, в които отчасти ся отражава направлението и общият дух на всякой един от наименованите народи и в същото време в късо, но характеристично ся очертава обществения им живот. Но извънредните обстоятелства в днешното време

сякаш че загладиха отведнаж това различие и докараха частните лица и от трите тези народности, като ся срещнат и здрависат, да оставят малко настрана и кейфът, и работата и с напрегнато любопитство да ся попитат: «Какво има да е станало?» «Какви депеши има?» «Какво донесе пощата?» «Какво пишат вестниците?» Това променение показва наистина извънредните обстоятелства, в които ненадейно и нечакано ся намерихме ний, жителите на Изток. Но пита ся, ползува ли ни само едно голо любопитство и може ли то да поправи ненормалното наше състояние, в което обстоятелствата ни отвориха очите да видим, че ся намерваме? Дали това любопитство ще ни доведе да познайме и нашите длъжности?. . .

Вместо да питаме и да разпитваме какви известия от Крит и Гърция, от Влахия и Сърбия, на кой ум е Франция, какво мисли Англия, какво прави Прусия, какво ся кани Русия, не е ли по-добре и по-разумно на днешното време, съединени наедно и правители, и управляеми, та словом и делом да послужим на отечеството си, което ни е родило и ни храни, за да го избавим от това незавидно състояние, в което са го ввърлили непростителни немарения и неволни негли съгрешения в течението на няколко столетия?. . .

«Какво ново ся приказва?» «Какво по-прясно има да е станало?» Така ся питали един други, като ся разхождали по пазаря изродените атински граждани, когато Филип Македонский ги бе напънал, та им превземаше местата. А по-недостойните от тях гърчолии и в римските времена с ръце в джоб зяпнали, чакаха от римските императори Нерона и Комода да ги провъзгласят свободни и самоуправителни на Олимпийските игри. Но великият онзи певец и пръв учител на народите едно нещо е препоръчвал за спасително на отечеството:

Една прокоба най-добра
дет' да ся брани бащина,
пасат надежди суетни
тез хора, дет'са никакви.

Прочее за спасението и за благославието на отечеството нека ся постарайме искрено и непреклонно правителство же и управляеми. Нека престане занапред неразумното онова недоверие между правителствующи и упра-

вляеми, нека изчезне всяко страхуване от народа. Народът ище благозаконие, за да ся наслаждава на онова благоденствие, което ся намерва само под неговата сянка; защото народът изпадна, осиромаша и остана да няма нищо в ръцете си, а гладният и бедният рядко бива полезен на отечеството. Верността, привержеността, признателността на народа към правителството ся ражда, произниква, процъфтява, утвърдява ся, когато народът благоденствува, когато не ся угнетява, когато му ся отдава правда и покровителство, каквото му се стой. . .

Императорите от Османовото поколение открай си ся славят за почитание към правдата: между народа из род в род ся приказват по предание анекдотите за тяхното правдолюбие и правосъдие, което е немалко съдействувало за преобладанието им во времето на завоеванията; защото, както и историята казува, още преди утвърдението им в Европа, в нерешителни някои съдби мнозина от християните отивали в Бруса и Никея да ся съдят пред славният между отоманските императори Османа. . .

Представителската система не е нова и непозната в Турско. От векове още християнските общини са управлявали обществените си работи чрез представители, старейшини, кметове, чорбаджии и коджабашии. В черквите и училищата ни никога не ся е намесвало правителството, пред което във всякой случай народът ся е представителствувал чрез своите си по-първи хора, чрез своите си народоначалници и патриаршии. . .

Но тая система ся вижда да ся е порутила от многовремието, да са я съборили тук-таме человеци своенравни и своекористни, за да харат достоянието на другите; от това поправянието и затяганието на тази система е необходимо.

Ний българите, които най не ся сумняваме за добрите и народолюбивите намерения на правителството, търпим най-много от порутванието и събарянието на тази система, защото сме изложени на своеволията на една чужда община. Нашите общини са ограбени и оголени от тези правдини, с които ний можем да стоим наспоред с другите общини в империята, и чрез това оттикнати и затулени зад други, ний не виждаме ни една светла заря от царските милости, а търпим обиди и неправди, каквито не знайме друг народ на света да има да тегли. Ний не сме ступани

нити на училищата си, нити на черквите си, нямаме свободата даже по язика си да четем и да ся молим; представителствуваме ся от не наш народоначалник, от не наша патриаршия; на гърбът ни е седнало чуждо и което е още по-лошо, от векове враждебно нам общинство и ся ползува то от царските милости, а нас товари с всичките теготи за поддържанието си. . .

В какво останахме досега назад от нашите длъжности? Кои са греховете ни, за които тряба да търпим тази неправда?. . .

Истина, ний не можем да окривим ни най-малко имп[ерското] правителство за тази към нас неправда, защото тя ся е извършила вън от кругът на неговите действия, но тя съществува и ний теглим: нашите тегла са затулени от очите му със завесата на черковното правление, завеса, която то от уважение към общинните правдини не е подигало никога да ни види на кой сме хал. Векове ся изнизаха и изминаха, като ни оставяха все в това задушливо състояние. . .

Но ето най-после ний можихме да ся обадим: ний почтително и благоговейно изложихме своите искания, искания колкото скромни, толкоз и праведни, защото не искаме нещо, което не ся дава, но нещо, което ни е дадено и което други са ни грабнали, ний ищем правосъдие против сторената нам обида, искаме общинските правдини, на които ся наслаждават всите поданни на империята народи. Това е длъжност наша и ний я изпълняваме, а длъжност, сякаме, на правителството е да тури в действие законите на правосъдието и да ни предопази от гибелното отчаяние.

[Македония, г. I, бр. 18, 1. IV. 1867 г.]

БЪЛГАРСКИ РАБОТИ

От Враня съобщават на Турция едно прошение до родолюбивата община (?), пред която ся оплакват, че не могат да обдържат учебните си заведения, и предлагат умилително дано би ся намерил някой родолюбец,

който да подражае примерът на г. Н. М. Тошкова и да им помогне за поддържанието на едно девическо училище; защото, като правили черква преди 8 години, че били длъжни още више от 100 000 гр. и с голяма мъка поддържали мъжко училище, което било лишено от потребните му сфери (?), карти и библиотека. . . Дописката казува, че подписаните, като презират срама, с ч е р н а к ъ р п и ц а н а о ч и просят пред целия български народ горепомянутото вещество за в просвета на съгражданите си. . .

Като препоръчваме на богатите наши и родолюбиви съотечественици прошението на вранянци и предложим за библиотеката им от себе си десет разни книги (които тряба да ни явят кому да връчим), нека ни бъде свободно да направим следующите забележки.

Желайме от все сърце размножаването на родолюбивите благодетели на рода си и призоваваме щедрите им спомоществования за развитието и успехът на нашите общини, но от друга страна, не ни е никак на сърце това, дето гледаме, че нашите съотечественици искат да превземат занаята на гърците, просящството. За вранянци хиляди пътя би било по-похвално, ако да бяха направили 200 000 борч, че да имаха училищата си наредени, а не да ся изкайват, че за черквата задлъжнели више от 100 000 гр., а за училищата си нямат ни сто пари. Добро е да имаме и черкви големи и хубави, но много по-добре е, ако да имаме училища, както тряба наредени. И във Враня, както и тука в Цариград, вместо за големи черкви, ако бяхме задлъжнели за добри училища, аз мисля, че и хубави черкви щяхме по-скоро да видим, и толкоз борч не щяхме да имаме, без да казвам за другите ползи, които можехме да имаме. Но тъй вървят май нашите български работи де по своя глупост, де по коварството на духовните си наставници. Нишлиите заправиха черква да побере всичкия град, а нямат училище ни 50 момчета да събере. Видинлиите събраха пари да направят училище, че направиха на владиката конак като сарай, а в училището си нямат две таблици. . .

От друга страна, ний не одобряваме толкоз частните просяния и частните спомоществования, защото освен дето не ги виждаме толкоз сполучни към желаемата цел, на много места ся показаха даже и вредителни. Знаменитият Мехмед Али, първий египетски подкрал, направи

големи добрини на отечеството си Кавала с въздиганието на медресета и имарети в този град, но, както право забележват някои, тези негови благодеяния направили това зло, че деятелните и работните отпърво жители на реченият град са станали от то насетне някак по-лениви и разпуснати; като намерват готовата чорба по имаретите, те отиват, та ся наядат и после отиват, та ся излежават цял ден по кахвенетата.

Прегледано е, че училищата на тези от нашите общини, които не чакат наготово извън някоя помощ, са и по-добре наредени, и по-добре отиват, отколкото тези, които получават външна помощ и от себе нищо не дават, а само ся карат помежду си и пречат на успеха на училищата. Наръчен пример на това имаме Габрово. Тъй и Трявна, додето нямаше никоя извън помощ, на свое си иждивение поддържаха най-добре училищата си, като плащаха за учители по 10, 12 хил. гр. и доволно каса бяха завъдили. Но откак зеха да облягат на външна помощ, и училищата им опаднаха (като търсят по-евтини учители да плащат само 5—6 хил. гр.), и касата си прахосаха, и външната помощ ся ягмосва. Ний можахме да наброим още няколко таквизи места, но и тези са, сякаме, доволно за вразумление на тези, които земат от дума.

От това следува, че една община, и най-сиромашката, когато иска, може да поддържа най-добре учебните си заведения, без да чака външна помощ, ако ли не иска, тя не може ги поддържа и тогаз е излишна всяка външна помощ. Частните наши училища могат да ся поддържат най-добре, стига само воля да има у гражданите. Нашата най-голяма нужда е за три гимназии, по една в България, Тракия и Македония, а едно по-висше в Цариград. Ето де тряба да ся сливат спомоществованията на нашите богати и родолюбиви съотечественици; защото големи пагуби има народът ни от това лишение, от което нашите младежи са принудени да ходят по чуждите земи и по чуждите училища, отдето повече вреда приносят на народа ни, отколкото полза. Спомоществования за частни училища са нужни, виждаме ний, само в таквиз места, дето българщината е потъпкана от гърцизма и удавена от гъркоманията, каквото в Солун, Моглен, Водина, Костур, Мелник, Серес и други места в Македония и някои села около Цариград и градове край Черно море. Нужно е, твърде нужно, както вече ся закрепила българщината в главното

пристанище на България — Варна, — така да ся поддържа и да гледаме да ся утвърди в пристанищата на Тракия — Бургас и Текирдаа, — още и в главното пристанище на Македония — Солун. Това е полезно не само в отношение за развитие на народността ни, но още повече за развитие на търговията между нас, без която народите мъчно вървят напред и не излезват скоро на лице. Свити накуп като тарлежанци, приковани у земята, само ний никога няма да бъдем в състояние да хванем между народите този пост, който ни ся стои наспоред бройността ни. У ч е н и е, т ъ р г о в и я — туй са двата лоста, дето тикат народите напред. . .

Ний ся завръщаме пак към вранянци да им поискаме прошка за това, дето от тяхното прошение зехме повод да изкажем горните думи, и да им кажем, че ако искат помощ, тряба да ся покажат достойни за нея чрез старанията си, а не чрез оплакванията си.

[Македония, г. I, бр. 18, 1. IV. 1867 г.]

ОБЩЕСТВЕНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

Турският вестник У т а р и д («Меркурий») в един от преминалите си броеве обнародува следующата статия за общественото образование в Турция:

«Понеже е познато, че добрите нрави и науката са производители на напредъкът и на благоденствието на държавата и на народа, то священа длъжност на всяко правителство, което ся поручава за благоденствието на обществото, е да предумва и прикарва жителите в изучаване на науките и придобивание на добрите нрави, а длъжност на жителите е да дават с присърце нужните улеснения за основание и трайно управление на училищата. Защото всякой баща по врождената в него любов към чадата задължен е да изучи и да отхрани чадата си. Но понеже всякой частно не може да извърши това, което ся изискува за изучаване и отхранване на рожбите си, по

нужда и тая священа длъжност възложи ся в ръцете на правителството, а жителите ся задължават да дават нужните за това разноски.

Турците дават малки някои заплати на махаленските учители и християните, ако и да влагат значителни количества за поддържание на училищата, на които, както и на децата, които ся учат в тях, надзиранието ся намерва повече в ръцете на духовните им началници, имат обаче много и големи недостатки колкото за изучаването и отхраната. Правителството, като отвори второстепенни училища (руждие) по голямата си благосклонност, старае ся да възпита чадата на населенията без разноски. Но парите, които правителството е определило за изучавание, не стигат; има нужда от общо спомоществование на народа, защото за образование на ученици нужни са съвършени учители, които, понеже е нужно да ся изучат и други науки освен тези, които са в училището, да бъдат способни да предават и тези науки. И пак, защото във второстепенните училища (руждие) няма стаи за спание, децата сутрин отиват в училището и вечер ся връщат у дома си, по-голямата част от времето прахосват по пътищата и не зимат добра отхрана и добро поведение в къщята си: времето им ся изгубва. Основанието на еднс или на две засега училища за науки и занаяти в Цариград и в столиците на вилаетите, в които да остават децата и нощя и да посветят времето си, за да ся изучват и възпитват в истото заведение деца от разни племена и вери, за скоро време това ще докара голяма полза. И понеже управлението на християнските училища не є толкова добро, някои от тях за усъвършенствуване на учението на децата си, като правят големи разноски, принуждават ся да ги изпращат по Европа и повечето в Атина. Децата, когато ся завърнат, като не виждат в отечеството си атинските блудилища и кръчми, хващат да гледат жителите на Анатолия като диви и първо баща си, родините си презират и с разни безнравственост развратяват умът на населенията. А когато управлението на семейството им мине на тях, съсипват бащините си домове. Това ся изкайват съседите ни християни, но от нямание на училища теглят тези злини. Напротив, мюсюлманите, като не иждивяват нищо за тази цел, очакват щото правителството само да дава изискванията за изучаването на чадата им разноски.

Правителството ни в нищо не е оставило назад изпъл-

нението на спомоществованията, които е то длъжно. Това като е така, ако населенията направят изискваните жертви за напредък на науките и ся отворят в Цариград и във вилаетите потребните училища за търговия, занаети, земледелие и промишленост и християните, иждивенията, които правят да ся учат децата им в непристойните училища по чуждите земи, дадат в училищата, които ще ся въздигнат в отечеството им, а мюсюлманите да плащат и те някои даждия, и тъй децата на населенията всички, като ся намират деня и нощя в истото заведение да изучават науките си, различно много ползи ся произвеждат. Защото населенията ни, както е известно, състоят ся от различни народи, понеже досега никой народ не знае както тряба язикът на другия и между тях няма съгласие и единодушие.»

От тези забележки и увещания на Утарид като зема повод Неа Епталофос, ето какво казува:

«С твърде голяма радост гледаме, че от някое време насам съгражданите ни турците наченаха да разбират, че само ученията възвеличава народите, и молитствуваме от сърце, щото любовта към просвещението и науките да разпали сърцето им.

Само истинното учение може да изкорени плевелите на душетлителните предразсъдки и да научи всинца ни, че е полезно за нас да живеем наедно в братский мир и любов и да гледаме само към една и иста цел — към общото благоденствие и цветуще състояние на общото нам отечество.

И тъй, ръкоплещем на предумванията, които турчинът наш събрат «Утарид» отправя към ч. правителство, за да промисли за общественото изучение, но не сме съгласни с г. редактора на речения вестник, който дава мнение, че правителството е някак длъжно да земе на себе си управлението и сливанието, така да речем, и на немюсюлманските училища. Наистина, навсякъде правителствата спомагат за поддържание на всичките без изключение училища на държавата, но в Отоманската империя ще ся мине още много време и тряба да ся въведат твърде много преобравания и улучшения в нравите на жителите, пред да ся покажат немюсюлманите жители усердни да проваждат чадата си в нежния им възраст в общите училища, които правителството ще поддържа. Защото нежният възраст на децата преди всичко изискува религиозното им възпитание. От това засега само в гимназиите и в университетите

е възможно да ся учат наедно младите от всичките религии.

А понеже истинното и искреното сдружение на разните племена в Отоман. държава ще бъде не малкото благодеяние, което ще произлезе от ходението им и живеението им в едно училище, което казва, че желае редакторът на Утарид, нека ни позволи да му забележим, че е добре в изучването да не подмесваме никак политическата враждебност. А че в такъв грях е паднал г. редактор на Утарид, показува ся, мислим, от това, дето като поменува, че от нямание на добри учебни заведения в отечеството ни изпращаме по нужда чадата си в училищата на Европа и в Атина, види ся, че мъмри на последните и само на тях. . .»

Надолу гъркът събрат наш ся впуща да разправя и да оправдава гръцките учебни заведения и учащите ся в тях. Земаме думата от устата му, за да изобличим и ний погрешителното и пристрастното мнение на г. редактора на Утарид колкото задето осъжда ходението на нашите млади съотечественици в европейските училища за усъвършенствуване на науките. Дълго ще е да разправяме за ползите и повредите от това, но ний можем и по-късо, и по-право да кажем, че то е необходимо; а за това, що казваме, не ще да търсим оправдание и доказателство ни далеч, ни другаде, но в самият порицател: де и как ся е образовал и усъвършенствувал той? Кое му е отворило очите да види, че ученията възвеличава народите, ако не ходянието в Европа и примерът на европейците? И как ще можем ний да имаме учители, които да предават препоръчваните от него науки, ако не идат тукашните навън по Европа да изучат тези науки и изкуства. Или мисли редакторът на Утарид, че само с привикването на учители извън ще можем да ся просветим и изучим? Или му ся иска това ходяние с изключение да става, но тогаз може ли да бъде образованието обществено и желаемия напредък и благоденствието на държавата и на народа постигнати?

Колкото за мнението на Утарид, за да земе правителството на себе си управлението и сливанието и на немюсюлманските училища, наистина ползите са големи и резултатите твърде желателни, но както право забележва Неа Епталафос, това за второстепенните училища е засега още комай невъзможно. Ний българите, които повече от всички други желайме сближението си с осман-

лиите, показахме наклонността си към това в много случаи и най-вече в желанието и с повторителни и настоятелни прошения изискваното поместяние на учениците от нашата народност както в медицинското, така и в други правителствени училища. Но пак ще кажем, че за деца в нежний възраст да ги пращаме във второстепенните училища много ще ся затрудним да го приемем, защото в това време на нежният възраст на децата, време на религиозното им възпитание, изучаването им тряба да бива под надзиранието на духовните ни началници, каквото и да бъде тяхното изучване и отхраната, лоша или добра. И смеем да забележим на почтеният събрат наш, че това, дето да ся земе надзиранието на тези училища от ръцете на духовните началници, противоречи, мислим, на основните начала на праведнейшият хатихумаюн от 1856-та година.

[Македония, г. I, бр. 25, 20. V. 1867 г.]

ПРОЧИТАМЕ В «ЕТОАЛ Д'ОРИАН»

«Един руский вестник от опозицията обнародува тез дение и всичките вестници, които поради интереса си страдат от русофобия, де много, де малко открито изказана, прибързаха да повторят, че турското правителство разносва повече от руското подир общественото образование.

За назидание на всичките честни человеци, които може лесно да повярват тази шега, която и днес още добрият вестник Л а Т ю р к и призовава в помощ на своите разбъркани теории като едно доказателство, срещу което никое разсъждение не може противостои — за назидание, казуваме, на тези добри хора и на същият наш събрат ний мислим, че сме длъжни да приведем следущите редове, които са начало на изследование в Изток, от г-на Белен, писател, твърде снизходителен към Турция, на когото авторитетът следователно съименният вестник не може да отхвърли. Ето що пишеше г-н Белен през

августа на заминалата година, това, което можеше да пише и днес:

«Общественото образование или изучение в Турция не зависи от държавата; в нея няма собствено университетско изучение; изучението в нея е свободно; то ся не спомага или не ся поддържа от правителството, но от съответствените общини; и при всичките наредби на хатихумаюнът от 1856 посредствованието на правителството то ся не простира понастоящем по-нататък от едно просто право за дозволение или запрещение за съграждание на нови училища. От това следва, че в тази страна няма на дело бюджет на общественото изучение.»

В Русия, напротив, има такъв бюджет, който в употребението на приходите и на разходите на държавата за 1867 година показва като разноски на общественото изучение количеството 7 255 814 рубли, при които, като притурим количествата, определени за възпитание на сиромашките деца, за духовните учебни заведения, още за военните и морските педагогически и технически заведения, стават всичко 12 438 475 рубли, или 211 454,075 гроша. Освен това всяка община е задължена да поддържа на свои иждивения едно или повече училища според нуждите и числото на жителите.

Пред тая логика на числата не е лесно, мислим, да ся сравни общественото изучение в Турция, което е нищо, с онова на другите държави, това е нравствено и веществено невъзможно.»

*

Нека ни допрости достопочтената редакция на Л'Е т о а л д'О р и а н да направим някои забележвания върху този неин член.

Г. Белен казва право: «Общественото изучение в Турско не зависи от правителството, в тази страна няма собствено университетско изучение; възпитанието в нея е свободно и то ся не поддържа от правителството, а от съответствените общини. Тука няма истинно бюджет на общонародното просвещение.»

Но тъкмо и тъкмо този ред е, дето може да ни изясни защо в Турско, поне в европейската част на държавата, общественото изучение — забележете, че ся говори за ма-

сата на народонаселението — е действително по-разпространено, отколкото в Русия и някои други страни, които разполагат [с] огромни бюджети.

Това може би ще се покаже на мнозина и особено на чужденците, чудно нещо; но ако да си дадяха малко труд да разсъдят коя система е докарала до тоз висок степен просвещението в Съединените Американски държави, тези лица щяха да припознаят, че освен министерството на просвещението и бюджетът му има и други средства за разпространение на общественото просвещение, може би и повече плодовити.

Но може да ни кажат, че ще бъде глупаво да сравнява някой устройството и състоянието на Съединените държави с устройството и състоянието на Турско. Е добре! Но тогаз какво ни бърка да направим това сравнение между Съединените държави и Франция, с тази страна, която иска да ся горди с название р а з с а д н и к н а о б р а з о в а н и е т о? И тъй, земете които щете званични сведения върху общественото изучение във Франция и ще видите, че в тях простодушно ся изповедува, че за общественото изучение в тази страна има много, твърде много да ся желае и че в това отношение тя е далеч от да ся мери с младата република. Между това всички са съгласни, че столицата на Франция, Париж, требува по право да ся счита като столица на учеността. От какво произлязва това? Тая държава няма ли министерство на общественото просвещение; или това министерство не разполага ли със значителен бюджет?

Но не! Не е там работата. Министерствата на просвещението могат твърде добре да служат като средоточия за двигатели и поощрители, те са твърде потребни за високото изучение; но и при най-огромни средства те не могат и не ще могат да разпространят благодетелното си влияние върху цялата маса на народонаселенията. Най-способното, най-могущото, естественото министерство на общественото изучение е свободата на общините да промишляват за възпитанието и образованието на бъдещите си граждане; най-огромния, неизчерпаемия бюджет за общественото просвещение е съзнанието на общините за потребността на добри училища. Тезито министерства и тези бюджети за обществено просвещение са единствените, които ще бъдат в състояние да измъкнат человечеството от мрака на невежеството, от тинята на суеверията и от ямата на престъпленията.

И пак българите имат пред очите си твърде красноречиви примери на онова състояние, в което достигат и ся намират онези народи, които имат злополучие да чакат всичко от правителството за общественото си изучение. Погледнете Сърбия, погледнете Съединените княжества! Те имат еднородни правителства, народни министерства на народното просвещение, но с какво друго ся отличават в това отношение от нашата страна, ако не с това, че масата на тяхното народонаселение е повече заглъхнала в невежество, отколкото у нас?

Тези малки примери, мислим, служат за твърде добро доказателство, че не требува някой да съди за степеня на общественото изучение в една страна от по-големия или по-малкия бюджет, който разполага министерството на общественото просвещение.

След това ний сме длъжни да кажем, че е далеч от нас мисълта да претендируваме, че общественото просвещение в Турция ся намира в поволно, в цветущо състояние. Наистина, като говорим за нашия народ, разпространението на изучението във всичките слоеве на нашето общество е дело, което ни прави да ся надеем много занапред. Наистина, че цената, която отдават нашите общини на освятената от времето тяхна правдина да уреждат и управляват училищата, си и постоянството, с което съгласно отблъскват предложението за съединението на българските училища с турските и за полагането им под надзирателството и управлението на министерството на общонародното просвещение, са красноречиво доказателство, че има съзнание у нас за истинното послание на училищата и че това съзнание ще принесе плодът си. Но засега изучението у нас е ограничено, можем каза, почти само в първоначалните познания, при това то ся лишава от онова свободно поле, от което има нужда.

Не можем да не изповядаме, че правителството не прави спънки за основание на училища, но това само оставяние да ся прави не е доволно, за да може да ся каже, че общините ни имат пълна свобода в училищните си работи. Те не искат никакви помощи от правителството, но за това те са в право да имат повече дозволена свобода за промишлението на потребните за училищата им средства. Какво ще ти направи сега най-добрата воля на една об-

щина, когато едно лице, владиката или някой чорбаджия, има възможност пред правителството да отдаде на грижите ѝ за поддържание на училищата друго едно значение? И малко ли таквиз примери имаме?

Колкото за университетското изучение в Турция, то е наистина една празност, която не може трая много време незапълнена, без да повреди от много страни интересите на държавата. Ето поле за работение на министерството на общонародното просвещение. Но за да бъде плодовита тая му работа, има едно условие, без което не може да бъде — условието да остави настрана надеждата, която може би да храни, че мъчния отоманский язик ще може да послужи за учебен язик на различните поданици. Братското съединение на поданиците християнски народи с османлиите не може да ся достига чрез употреблението на османския язик за учебен язик на всички народности; това съединение е възможно да стане само с взаимното искрено почитание на народностите, които провидението е положило под скиптъра на Н. И. В. султана.

[Македония, г. I, бр. 25, 20. V. 1867 г.]

ДА СЯ ПРОЧЕТЕ И ДА СЯ РАЗБЕРЕ

Чудна опака работа! Колкото повтаряме да пишем на едни да си платят каквото ни дължат, и на други да ни не обременяват да плащаме поща парасъ за частни и празни писма, толкоз повече първите си струват оглушки и ся вкарцунят, та мълчат, а вторите показват безочлявост и следуват да ни вадят от пари за нищо и никакви работи, сякаш че нарочно ни го правят, за да ни съсипят. Тая неправда не само в никой друг народ не става, но нити душманин на душманина си го прави. И пак злото само на мене ли е? Не. И аз ся съсипвам и съсипах ся, но и народът губи, защото с тоз начин отнема ни ся средството да му послужим и колкото можем.

И тъй в известие на всички от нашите да бъде, че задълго не ще пребъдем на вестникарското поле; ще силим

само още девет месеца от днес, и то за да изпълним задълженията, които сме зели на себе си сега напоследък. По тази причина от днес нататък нови спомоществования не приемаме освен за шест месеца по вън и за три месеца и за месец в Цариград, и то смятани от п е т бели меджидиета годишна цена, а по-малко не и без пари никак: понеже не искаме да имаме ни задължения, ни зимания, когато намерението ни е след девет месеца от днес да спрем вестникът; защото не можем, защото видяхме и ся уверихме, че при таквоз хладнокръвие и равнодушие от страна на някои от съотечествениците ни не ся излязва на глава. И кой от българските вестници сам по себе си, само на българския народ обляган, е вървял повече от една година, две и най-много три?

Какво ся изиска от нас и го не направихме или какво ни иде от ръце и ся отрекохме да го не сторим? Все що виждаме за добре, все що зависеше от нас за икономия, за улеснение, за оздравение, всичко направихме, но нищо друго не сторихме, освен що си вързахме ръцете, да не можем и своята си работа да гледаме, и дойдохме до едно състояние, което не може да ся простира повече, и тряба да земем мерки за прекратението му, та затуй и предизвестяваме от днес спиранието на вестника след девет месеца. Ний си зехме хъзът, натропахме ся, накърувахме ся, направихме, което можахме, нека отсега други ся опитат. Но с жалост можем да забележим, че когато ний със старанията, които положихме, с улесненията, които имахме, видяхме, че не ще го изкараме на глава, в отчаяние сме за всяк друг нов подвиг и ново предприятие на българско-вестникарското поприще, освен ако ся облегне на друго, а не на българско рамо — нещо, за което ний не намерихме ни воля, ни сила в сърцето си да го сторим. Предпочитаме да просим, а не да продадем съвестта си, перото си и интересите на народа си, тъй както ги ний разбираме, освен ако, като человек, сме излъгани в някои, та ги криво разбираме.

Най-после, след тези горчиви оплаквания нека кажем и една утешителна дума, нека не замълчим едно достойно за похвалвание дело — ревността на някои от нашите съотечественици, именно от младите, от златата тази надежда на народа ни, на които благодарим за усердието, което показаха за поддържанието ни досега и на които имаме всичката си надежда за доколкото още останем да

ся блъскаме на това трудно поприще. Ако и другите, и особено по-богатите от нашите съотечественици, ся покажеха не толкоз равнодушни, струва ми ся, че не само вестниците ни, но и всите ни народни работи не щяха да са там, дето са днес, но «сила бога не моли» и нам друго не остава, освен да кажем д а с а ж и в и.

[Македония, г. I, бр. (31) 43, 1. VII. 1867 г.]

НОВИНИ

Новини искат читателите ни, новини сме длъжни и ний да им даваме, защото за новини ни плащат (макар и да не плащат всички ни пълно, ни редовно). Дотук сме кое как съгласни, но както обикновено ся случава, що колкото пò не разбира някой от нещо, толкоз повече му тегли сърце за него да го разправя и в което му най не приляга, душа му и свят него да бара и с него да ся занимава. Ако не сме излъгани, каквото усещаме и читателите ни са на този ум, тям им ся щат новини политически, а тук е то, дето ний ся поразгласяваме с тях, защото не можем от тази стока да им набавим, освен дребни и мършави работи, и то чуждо, а не местно произведение. Грехът наш ли е? Не, криви са учителите ни, че те не са ни учили, нито са ни дали една колко-годе пълна география за нашето място и за неговите произведения, когато твърде подробно са ни описали чуждите земи и техните произведения: тъй що ний подобре знайме Америка и Океания и де какво ся работи и какво излязва в тез далечни и презморски земи, а твърде малко за нашата земя, за която и отколкото по-малко знайме, толкоз по-малко и тряба да говорим, ако искаме да не бъдем изобличени като лъжци; или по-нататък, ако искаме при всичката си чиста совест и невинно сърце да не ни припашат п и щ и м а л ъ т на умишлени заблудители и тъй да изгубим пред света доверието на почтени и добросовестни новинари, а пред читателите си волята да ся разговаряме с тях.

Стара е, но не е излязла из мода, умницата оная управителка на человеческите желания: «К а к т о т и с в и-

р я т, с и н к о, т а к а щ е и г р а е ш» — така прочее ще играйме и ний, както ни свирят нашите географци учители, а който не харесва играта ни, нека излезе на мегдан да си опита краката, а че да видим и ний и да речем: аферим ей тоз челяк е, играй както знай, а не както му свирят.

Подир туй кратко и мършаво предисловие нека пристъпим сега до нанизването на сиромашкият наниз от политическите наши новини.

*

Люксембургския въпрос залезе, Всемирното изложение е на засядание, тълковете върху посягването на живота на руския император ся уталожиха, разсужденията за Източния въпрос пресякнаха, на многосложните известия за Критското въстание слоговете ся подкастриха, а главния предмет на общия разговор и самото занимание на европейските вестници са днес: Мексиканската катастрофа, словото на императора Наполеона, разискванията в парижките законодателни тела, пътуването на Н. И. В. царя нашего Абдул Азиса и следствията, които ся очакват както от неговото пътуване за империята, тъй и въобще в Европа от пътуването на другите коронясани глави; с тези новини ще гледаме и ний колкото ни е възможно да запознайме читателите си в сегашния си лист, а че измежду тях ако ся промъкнат и други някои по-частни новини, то ще бъде наша сирмия, а техен кяр.

[Македония, г. I, бр. 32, 8. VII. 1867 г.]

БЪЛГАРСКИЯ ВЪПРОС

Великата черква след много опитвания да реши българският въпрос на основание да ся запази само гръцката народност в черквата, а българската да бъде изключена, или по-добре да кажем на основание да ся запази досегашната черковна система колкото за управителната ѝ част, така що нито духовенство българско, нито народ български да ся споменува в черквата, като не можа да извърши

това, понеже българите държаха и държат за припознаването на българската народност, най-после вселенският патриарх, както ся научаваме, решил да покаже на пристойният министър един кроеж за отделянието на българите от Великата черква, който кроеж и връчил на Н. Височество още преди два месеца. Но понеже Н. Височество Фуад паша стана нужда да тръгне тогаз за Париж с Негово Импер[аторско] Величество народолюбивият и благодетелнейшият наш цар, затова мислим, че нужното разискание и одобрение на този кроеж за съвършеното решение на нашият въпрос остана за по-подир, до благополучното и народожелаемото завръщение на Н. И. Величество.

Желателно е наистина сегашният вселенский патриарх да ся свестеше от безполезното и неправедното упорство на предшествениците си и да ся постараеше от себе си за примирение на православното изпълнение колкото по-скоро, защото колкото са бави това, вред е на черквата.

Българския народ, като е убеден, че неговът въпрос ся основава на свещените правила на православната черква и на привилегии и правдини, които е припознавала В[еликата] черква цели дванадесет столетия и само сега преди един век му ги е отнела тя чрез уничтожението на двете български самостоятелни черкви — Охридската и Търновската, — никога не ще ся отрече и не ще престане да не търси и да си не иска това, което е негово — неоспоримите си черковни правдини, — с пълно доверие, че и честното правителство ще послуша вече топлите наши и праведни молби и ще бъде справедливо към нас, както е справедливо и към всичките други поданни и верни народи, които са под державният скиптър на державнейшият и народожелаемият наш цар султан Абдул Азиса.

[Македония, г. I, бр. 33, 15. VII. 1867 г.]

ВСИНЦА НАШИ ЗА НАС СИ

Че македонците не са гърци, но са българи, и че българите не са татари, ни фини, никакво сумнение вече не носи, нито па има нужда от други исторически доказателства, когато народът, който носи името българи, е налице и когато язикът, който говорят населените от него страни Македония, Тракия и България свидетелствува за произхождението на този народ.

Изгубените досега в гръцката мъгла жители на гореречените места, като ся виждат днес и ся познават, че са еднокръвни и еднословни братия, че са едно произхождение и съставят един народ български, естествено ще ся замислят над това, което им мина през глава, та ги разпиля и разедини, още и ще премислят какво са длъжни и какво тряба да правят занапред, за да ся предувардят от това зло.

Като народ, особен от гръцкият, ний българите от България, Тракия и Македония имаме и особен свой си задатък да извършим. На това ни упътват превъзходната численост на населението от нашата народност в Османската империя, моралните свойства, нравствените начала, както и всичкото право на душевното битие. А на нашата българска народност този задатък колкото е не малък, толкоз е и не лесен.

Но той задатък може да ся улесни и може даже извършването му от днес още да ся оздрави, щом стъпим в пътят на това, сиреч когато ний българите предприемем тези две работи.

1-во, с пълна енергия да отрастим и да развием своето частно образование — всяка община в своят си кръг.

2-ро, на основата на частните образователни кругове да повдигнем с крепка воля общото българско образование.

Естествено е да ся повдигне отделно зетото народно просвещение, колкото е възможно по-горе, па тогаз и да ся разпространи, доколкото вече ся може.

И тъй, тряба да работим за две велики цели: за висше и за общо просвещение.

Високото просвещение е нужно за нас, за да ся освободим от чуждото влияние. Ний тряба да ся пазим за всякога да нямаме цивилизация, която е само подражание, тряба да престанем занапред да работим вече на чужда работа, ний сме доста работили за гърците всякак, тряба да гледаме отсега и за себе си нещо да изработим. То не ще каже, че ний тряба да развием неприятелско противоборство срещу чуждото образование, не, но само от семето, което от бащи и братия ни остава наследие и го

имаме в ръка, да гледаме от него да отвъдим особен плод, а особен ще го направим с влиянието на своят характер, своят народен дух, на своята цел в образованието. Още в този плод тряба все повече и повече да вносим своите особености. Нашата к н и ж н и н а не тряба да бъде безвъзрастно чедо на гръцката, нито мършава сподирница на коя да е друга книжнина, ни книжнината ни, ни езикът ни не тряба да ся обработва съвсем по чужди образци. Тряба колкото можем да ся мъчим да станем самостоятелни и още сега, от начало дето сме, да гледаме повече собствения си живот да земем за образец во всичко. Нека ся изразим с малко думи. Да земаме за основа на напредък това, което е наше и свойско доколкото има, а зданието на него тряба да подигнем сами със своята си сила, това здание може да бъде собствена наша работа, наша първообразна.

При това нашето внимание тряба колкото повече да върви на това, за да ся разпространи просвещението и да стане общо. Просвещен народ — то е истинската сила на държавата, без просвещен народ държавата е на гнило основание, т. е. на таквоз основание, което лесно може да ся срути.

Тогаз иде другият задатък, именно частното образование да ся доведе в съгласие с общонародното, да ся прелива в него и взаимно да укрепнува и да ся усилва.

И тъй какво ни требува сега най-напред?

Та какво ли не треба на тези, които още нищо нямат и сега захващат!

Но нека кажем онова първоначалното, най-необходимото засега за Македония. Тряба най-напред български училища да ся отворят във всякой град и ако е възможно, във всякое село на тази класическа земя за българската и въобще за славянската книжовност, да ся изкорени мръсната зараза на гъркоманията, дето върлува още в някои места, каквото във Водена, в Струмица, в Битоля и по епархиите Серешка, Драмска, Могленска, Костурска, Мелнишка и дрг., дето българският язик и ум тлеят в оковите на гърцизма. Нека ся хване най-правият път към просвещението, който е учението по бащиния язик. Това първо и възможно средство ще ни отвори очите по-скоро да видим какво ни тряба за нашия напредък, за нашето благосъстояние и благоденствие. Гръцкия язик, ако и богат и славен и добър за гърците, за нас не е освен голяма

пречка за образованието ни. Вместо проводник на просвещението той е за нас проводник на невежеството, от което всите злочестини сме теглили и теглим въобще; та и частно гръцкото образование, като не е сходно ни по характерът, ни по понятията на нашият народ, не праби друго освен нещастливи тези, които са възимали злочестината да ся напоят със скапаните гръцки идеи и продължават да ся кланят на техните строшени идеали.

Ввежданието на българският язик между българите в Македония ще разкърви и оживи изсъхналата и бездействующа досега десница на българския народ, ще помогне много за бързото развитие на българската книжнина, за обогатението на българския язик, който не е по-малко славен от гръцкият, защото е просветил със светът на християнството едно от най-големите племена, па и днес го употребяват в църквите си 60 000 000 православни. В учението по български язик нашите братия македонци ще намерят в народен дух все, що е харно и прекрасно, сходно и полезно за тях и което ще бъде сгодно и наръчно за всички задатки в общият наш народен живот.

При тази първа стъпка на братията ни македонци, ако засиляхме и ний вървежът си със съставяние на учебни дружества, които да подпомагат и улесняват списванието и издаванието на учебни книги от всякой стрък на науките и разпространяванието им между народа, тогаз, само тогаз ще ся намерим ний в широкият път, който води към желаемата цел на общото благоденствие.

Нам е и драго, и мило, дето видяхме как нашите съотечественици от Охрид, Битоля, Кукуш и Солун ся отрекоха от заблуждението на гърцизма и паднаха на тази честита и права мисъл—ввежданието на народния язик в църквите и училищата. Желали бихме само да ся не косим и трошим повече в размисляние — работата е важна, а времето наляга, отношенията искат да ся работи.

Великите наши съотечественици солунски братия и славянски учителие произведоха общеславенска епоха. Днес времето иска от нас да подновим тази епоха. Тази епоха за нас не е за салтанат, нито за слава — но е една необходима потребност за нашето развитие и за ограждението на нашата народност да ни не тъпчат и да ни не развлачат така чуждите народности.

[Македония, г. I, бр. 33, 15. VII. 1867 г.]

НАКЪДЕ НАВАЛЯТ НАРОДИТЕ В ЕВРОПА

От 1793 Европа начена да ся усеща за правдините си. Народите в Европа ги облада една чудновата огница, на която дългия период тогаз само ще ся свърши, когато организмът ѝ достигне таквиз улучшения, които допълнят условията на едно здраво съществувание от жизнена система.

Гъстата мъгла на Средните векове, която нахлу между народите, изглади и смръкна най-жизнените сокове на техния организъм и предготви огничавия период, който прекарва Европа от 70 години насам и повече.

Франца не отвори революцията на 1793 само заради себе си; словата на Камиловците, на Демюлена, на Дантовците, на Мирабо не ся отправяха само заради французите, те екнаха в сърцата на всите народи в Европа и сгъстението на чувствата в гърдите на европейците докара обобщението на огницата.

Право да кажем, най-напред Франца уничтожи божественото право; но малко по-после неговото уничтожение прие цяла Европа и го осъществи. Най-първо Франца освети това начало, че най-горня от всички воли е волята на народа; но и това не ся забави Европа да го приеме. Най-първо Франца уничтожи феодалните правдини и прогласи равенството на гражданите пред един най-силен самодержец з а к о н ъ т; но Европа не ръкоплесна ли на това?

Французите сматрят съсипването на Ватерло като победа против тях; те погрешват. Победението им на Ватерло е тържеството на обобщението на началата, които прогласи революцията на 1793. На Ватерло надви Европа, а преди нея Франца. Какво ищеше на Ватерло Наполеон 1-й? Искаше да пороби европейските народи. Какво прогласи революцията на 1793? Избавлението на народите. И тъй, на Ватерло Франца победена победи; Европа, като победи, влезе в колелото на революцията от 1793. Само един самодержец ся надви тамо; защото искаше да изсуши революцията.

Оттогаз Европа ся облада от ненаситното наваляние към по-добре. Всякой един ден ѝ ся устъпват свободности

и всякой ден ище нови. Тези, които дават, питат н е с т и г а л и? Европа отговаря: Д а й т е! О щ е д а й т е!

Колко изменения и променения от 1793! Това, което извърши Европа в разстояние на 70 години, това не са го извършили седемнадесет векове!. . .

Свободолюбивите, които друг път работеха потайно и по ъглите, пишат и работят под най-светлите зари на слънцето. Днес други работят потайно. Между тях не можем намери ни едного свободомислена. Друг път казуваше някой, че е французин, и това значеше, аз съм всичко друго, а не германец, не италианец, не англичанин, не испанец и др. Днес казува испанец съм, англичанин съм, французин съм, италианец съм, а всякой друг повтаря: «Т о й е е в р о п е е ц.»

Отде произлезва и произлезе това? От революцията на 1793. Европейските народи почувствуваха, че са братия народи.

И накъде им тегли сърце днес и какво ищат? Нека кажем какво искат. Ищат успех безпределен, развитие, свобода на словото, свобода на размишлението и на умът, лична свобода, свобода на разисканието и поръчителства за едно светло бъдуще и навалят към онази точка, която божия промисъл е определил като върховен степен на усъвършенствуванието в този свят, навалят към братството, към равенството и независимостта на общото и на частното.

По следствие на непрестанните искания на народите изменило ся е лицето на този древний свят, който наричаме Европа. Гледа някои народи там, дето вчера нищо друго не личеше освен куп на скърбящи и плачущи. Гледа частни и общи независимости тамо, дето нищо друго нямаше освен сянка и дим.

А когато всички мислят, че за малко время народите си почиват, законът на успехът неусетно ся изпълнява, както неусетно за нас смъртните ся обръща земята около оста си.

Мнозина като гледат следствията, без да гледат предидущите движения, чудят ся; както мнозина остават смаяни, кога гледат на шипокът шипочки, без да чуят предварително някой екот.

Определено е свише таквоз изменение от десницата на вишнаго. Ако днес виждаме хубост и ред тамо, дето отнапред е било мрак и тиня, и бъркотия, ако и днес още ся

изискуват потоци кръв за придобивание на редът и на законността, а человек, като див звяр, като изравя желязото, го преобръща на копия, на ножове и пушки, за да порази брата си, нека ся надеем, че утре това ще престане, че успехът и разпространението на началата на братството ще обезоръжи братия, които ся бият, и белият пряпорец на мирът ще ся развее гордо над Европа. Нека ся надеем, че народите ще работят под този пряпорец на мирът, че законът божий ще ся възцари и че маслинения венец ще покрие челата на всички европейци.

Горкана си! На кой чувствителен человек ся не къса сърцето при гледанието на напразно изхабяваната кръв на народите, и на кого сърцето не скача туптящи, когато в широки бълнувания тичащ, стигне с умът си до онази голямата епоха, когато Европа ще я управлява един и само един закон — на братството.

[Македония, г. I, бр. 33, 15. VII. 1867 г.]

ПО БЪЛГАРСКИЙ ВЪПРОС

Нашите съотечественици в Македония допратиха сега напоследок до императорското правителство общи прошения от градовете Охрид, Прилеп, Битоля, Велес, Скопие, Струмица, Поляна, Неврокоп, Самоков, Кюстендил и Дебър да искат отделянието си от Гръцката патриаршия и да ся присоединят с другите си еднородци от Тракия и България за решението на българския въпрос и за устройството на българска черква, ако по предложеният от В[еликата] черква проект за отделяние благоволи им [ператорското] правителство да подари на българския народ черковните му правдини.

Тая постъпка на нашите македонски братия прави наистина голяма почест на народното им чувство и въобще на народното ни име. Доста бе толкоз за българите, що живяха под притисканието на недраги отношение с гърците, дълго ний теглихме от своеволията на В[еликата] черква и проливахме сълзи от озлобленията неправдите на гръцкото духовенство. Време бе и ний да ся запознаеме

като народ, да станем ступани на свободна совест, да ся отървем от пестунството на една нехвелита мащеха. Време бе да ѝ кажем, че не сме гърци и не сме вече деца, но сме особен народ и че ищем и можем под крилото на честитите си господари сами да разправяме черковните и обществените си работи. Защото виждахме и видиме, че това право го имат сите други поданни на светлият наш падишах народи, защото разбрахме, че ни е нужно, защото познахме, че без него не можем.

Ако толкоз тегло и патмо, толкоз жалостни и скръбни случаи, толкоз горчиви уроци, що са ни дали гърците, ако толкоз светли примери от други народи не бяха ни турили дотолкоз ум в главата да ся свестим и сега, в светлите дни на народолюбивия си господар султан Абдул Азиса — че тряба да дирим правдините си и да ги искаме от пристойното място, то друг път нямаше и да бъде и ний тогаз не щяхме да сме хора, но щяхме да бъдем говеда — безсловесно стадо, както поругателно, но праведно досега ни наричаха сами тези притеснители на съвестта ни.

Но слава богу, законната борба, която от няколко години насам ний подигнахме за това с Гръцката черква и тая на последне време постъпка на братията наши от Македония да ся придружат с нас, като бяха досега прости зрители на нашите усилия, и едното, и другото дойде с време да осветли образът ни и да отнеме пятното на скотственост от челото на народното ни име. Ний няма вече да ся червим за братията си поради равнодушието им, но ще ся гордим с тях за ревността им и с тях наедно ще действуваме днес за сполучието на подсвоените ни от гърците черковни правдини, ще действуваме със средства найзаконни и най-праведни — с почитание на свещените правила на святата наша православна вяра, с призвание на правосъдните закони на императорското правителство и най-после с единодушното налягание за това на всички българи.

Има ли нещо престъпно в това наше желание?

Има ли нещо достоосъдително в това наше единодушно действие за постигвание на това желание?

Ако е достоосъдително чувството, когато ся рождени братия обичат, ако е беззаконна симпатията, която те усещат и имат един към други, като ся знаят, че са от една кръв — тогаз беззаконно е и достоосъдително е на-

шето съединение и единодушно действие. Но кой е, дето ще осъди това?

Ако е престъпна свободата на съвестта, ако са грешни началата на Евангелието — тогаз и нашето желание е престъпно и домогването ни грешно. Но кой може да потвърди това?

Като е тъй, може би да попитат още някои от двоедушните защо В[еликата] черква ся противи на това наше желание? Защо ся отрича да го не удовлетвори и даже иска да го изкара неправедно и да ни окаля с порокът на неблагодарност и непризнателност?

То е, ще кажем ний, защото има таквизи хора на светът, в които им ся ввъртяло в главата, че имат от бога особени някои преимущества и правдини, не общи на сичките народи. А такваз пасмина хора са и нашите единоверци гърците, които имат слабостта да ся мислят, че и да ся показват още като привилегировани в църквата Христова. И затуй на всичко, що не ся среща с тази тяхна саморасла мисъл, гледат те като на нещо беззаконно и домогването наше да ся изравним с тях го сматрят като дело престъпно.

Но това, че е заблуждение у тях, че е злочеста слепота, че произхожда от нечист егоизъм, кой го не види и кой го не казва. И тежко на черквата, откак ся е увлякла и тя от този егоизъм!

Егоизмът на гърците е в притча на народите, заразена от него и В[еликата] черква постъпва съвсем противно на духът на християнството и досущ несъобразно с посланието си. Тя не рачи да познае у нас достойнството на человеци, отрича да ни даде равенството на братия, иска да ни държи в унижение, в рабство, има в презрение народното ни име и язикът ни.

Но питаме, в какво ся състои превъзходството на гърците над българите пред бога? Да не бъдат те създадени от злато, а ний от восък? Да не бъде техния язик от небето паднал, а нашия от ада излязъл? Божествен наричат те своят язик, а варварски нашият, но този варварски язик ся говори от сто милиона хора на светът, когато техният божествен язик ни пълно три милиона хора има да го говорят. Какъв урок за гордостта на гърците и за унижението на онези от българите, които са закоренели в заблуждението да търсят в гръцкият язик слава и просвета.

Нам е твърде весело и радостно, дето можем да съобщим на читателите си това, че братията наши от горепоменатите места излязоха от това заблуждение. О, колко е теглила кутрата Македония от туй заблуждение, от тази пуста гръкомания! Но право да кажем, тя би била достойна още за по-тежка и по-горка судбина занапред, ако и днес, когато навсякъде в Европа преобладават началата на народност, те остаха още в ледена апатия; ако днес, когато всичко, що е живо, е на работа, а те продължаваха още да спят с отворени очи. Но това, дето те зеха участие днес в движението на времето, то вече свидетелствува, че са достойни да ся наслаждават на плодовете от началото на народностите.

Па нека църквата, която върви в кривият път, за това нека упорствува, нека ни отрича равенството като на едноверни братя, нека ся дерат гърците и викат, нека гледат на нас с омраза и ненавист; ний да ся не увличаме, да ся не озъртаме, но да си караме работата, която е да посадим и отрастим дървото на живота — началото на народността, — на което сладките плодове не ще ся забавим да вкусим.

[Македония, г. I, бр. 34, 22. VII. 1867 г.]

КАК И КОГА СА СПЕЧЕЛЕНИ НОВИТЕ СВОБОДНОСТИ

От средата на 12-й век върла и непрестанна борба са започнали народите противу иерократията и феодализмът, сиреч противу властта на църковните лица и властта над личността на человека или с п а х и л ъ к ъ т.

От най-напред работата беше да ся разреши въпросът, има ли право духовната власт на клерът да ся намеся в светските работи и да си присвоява политическа власт.

Освен това пак беше работата да ся развърже и друг един въпрос: може ли духовната власт на клерът да угнетява совестите.

А третия въпрос бе ся положил тойзи, как би ся изу-

чили по-многото и как би ся умножили и разпространили знанията.

Додето траеше мрачното онова временно разстояние, което историците обикновено наричат железний век, науките бяха изчезнали от лицето на земята, человеците бяха като говеда и нямаха никое друго правило за управяние, тъкмо теократическото изречение «Вярвай и не издиряй» и всяко съчувствие към свобода беше изчезнало.

От началата на 12-й век работите малко нещо попреобразени следуваха така, докогато зарите на учението огреяха Европа и положиха основанието на новата цивилизация и на избавлението.

Лютер, като ся появи в това време, разбърка всичка Европа и разклати основанията на папищаството, като тури на срещу изречението «Вярвай и не издирвай» това: «Ако те нещо убеждава, него и приимай». Мнозина прегърнаха тутакси Лютеровата система и поради това налетяха онези вероизповеднически раздори и фанатически мщения, които, щом престана вълнението, свършиха ся на преобразователна тишина.

Може да ся каже, че и от по-напред бе наченало да ся разпространява учението и мнозина из отличните учени и образовани европейци бяха наченали да откриват и да разискуват основанията на по-новите политически системи и на новите обществени уложения. Но все още свободата значеше осквернение и науката светотатство. Просвещението беше в окови още, понеже учените на това време държаха още латинският язик като язик на международното споразумение, затова не можеха да разсеят мудрите и благодетелните си идеи между народите, които плъзняха в мракът на невежеството; затуй най-напред ся видя добро и нужно да престане, ама с каквито и да бъде жертви, да престане тази схоластическа система да пишат на латинский язик и да ся приспособи разсяването на идеите чрез матерният язик. Това беше първата зора на разсъмнување за народите.

Между това начена и напреднуването на науките; химията, физиката, моралът и морално-политическите системи наченаха да разслабват привержеността на народите към съществующата нареда. Европейските народи зеха да си отварят очите и светлата виделина на истината прониквашe вече в тях.

Доскоро цариете, които треперяха от силата на папите,

наченаха и те средствено и несредствено ратование противу тях и иерократията ся принуждаваше да дойде от нападателно в обранително положение. Всичко, що доскоро папската власт предприемаше пред ясното слънце, принуди ся да го следува чрез потайни средства, като ся мъчаше, за да удуши, ако е възможно, свободата още в пелените ѝ.

Тогаз ся съставиха тълпите от йезуити, които под разни образи и имена и под булото на християнското вероизповедание вършеха всичко, като имаха за аксиома това изречение: «Целта освещава средствата!» Но изпонаправиха толкоз работи, щото папата ся принуди повидимому да разпусне йезуитските пълкове.

Борбата между свободните и назадничавите начала следуваше още когато Белгия, не в сила вече да тегли угнетението на испанската иерократия, прогласи отделението си от Испанската държава. А малко години след това ставаше английската размирица — на която е много длъжна Европа. Републиканското правление Кромвелово даде голямо подтиквание на духовете и главата на Карла 1-го Стюарца кървава, търкулена от стъпалата на подът, оттъргваше, за пръв път, първият конституциален свитък от ръцете на вехтата система.

Между това мъжие необикновени, които ся показаха герои и основатели на по-новите обществени и политически уложения, тикнаха европейските народи напред. Волтеровци, Русовци, Коперниковци, Галилеевци, Макиавеловци, Бекарийци подтикаха работите и вехтата система ся намерваше вече над подкопи (лагами), които предготви развитието на народите. Около краят на 19-й век преселените в Новият свят на Христофора Колумба англосаксонци, притискани от митрополията Англия, дигнаха пряпорецът на избавлението.

Като развиха в програмите си началото, че с в о б о д а т а е п р и р о д н о т о и н е н а с и л о в а н о т о, и н е о т е м л е н о т о п р а в о н а в с я к о й ч е л о в е к, приприлякоха симпатиите на европейските народи и след страшен и благодетелен подвиг излязоха победители, подтикването ся даде.

Големият подкоп на новия свят ускори избухнуването на голямата в Европа Француска размирица на 1792.

Главата на Людвика 16-го падна под ударите на секирата на ешафодът.

Възторжен, французкия народ строши железните око-

ви на векът и с голям глас прогласи правдините на човека и на народите.

Учението рукна като светкавици; народите, събудени от дългия си сън, възписаха правдините на човечеството и на личността и лицето на светът ся измени.

Оттогаз свободата на съвестта стана свещена; иерократията, навсякъде победена, намери последне свое прибежище в брешите (беденте) на Рим; конституции ся дадоха на народите, международното право стана священо, книжовността и науките ся развиха с исполински скачки и избавлението на человеческия род ся оздрави. Виделото победи тъмнината.

Векът на мракът ся вижда днес на народите като дълъг и болезнен сън.

Днес страдаят само неприятелите на свободностите и на развитието.

Пряпорецът за независимостта на съвестта ся развява, дай да кажем, навсякъде.

И късно или рано всичкото человечество ще празнува великият ден на сполучието на человеческото предопределение.

Така прочее са спечелени новите свободности.

[Македония, г. I, бр. 34, 22. VII. 1867 г.]

ПОЛИТИЧЕСКИЙ ДУХ В СЪВРЕМЕННАТА ИСТОРИЯ

Във всеобщата история има разни епохи, които ся отличават една от друга не само по тоз или онзи характер на събитията, но еще и по духът, който е владял в тези епохи и под влиянието на който е действувало человечеството.

Извор и начало на сичките исторически приключения е человек и неговият свободен разум. Едно време е имало хора, които са мислили, че сичко, добро или зло, или случайно ся върши, или става по някоя си необходима наживаема нужда, многажди против всеобщото желание на человечеството. Последователите на тази историческа

система отколе са изчезнали, съвсем дето и до днес еще има някои си, които клонят еще някак си към тях. Верувањето обаче на случайността или на необходимата нужда във вървежът на всеобщата история е толкоз неосновно и тъмно, колкото е, от друга страна, твърда и ясна истината, че человек е естествено свободен и че человечеството въобще ся управлява със закони, които самò си е направило и самò си ги е наложило. Ако то не беше тъй, обществения живот не можеше ся продължава. От истина никой няма да откаже, че многажди человекът или по-добре цели понякогаш народи дишат под жестоки и нетърпими угнетения, които нито самоволно са приели, нито могат да одобрят отпосле. Съвсем тям, неоспоримо е, че щастливи или злощастни, человеческите общества винаги са сами причина на судбата си, като съставляеми от членове, снабдени всички със свободна воля. Само растенията, и животните многажди, растят и ся развиват случайно или по необходима нужда. Человечеството има съзнание на делата си и много пъти на следствията им.

Тези истини са неоспорими и ся потвърдяват силно от ежедневний опит. При всичко туй обаче нека припознаем, че многажди человечеството със сичката си свободна воля ся намерва под едно силно всеобщо влияние, което определява характерът на деятелността му.

Туй влияние във всеобщата история ся означава често с изражението: духът на векът, духът на епохата. Но тойзи дух случайност ли е или е необходима нужда? Не. Той е пак свободно произхождение на свободния человеческий разум, общо изявление на всеобщото желание. Неговата сила е такваз, щото и найнезависими в умствените си трудове хора не могат да избягнат изпод влиянието му. Колкото независими, колкото отвлечени и да са списанията на учените от един век, те винаги служат за огледало на тойзи век. Него описуват и него представляват умствено. Неговия дух владее и ся изявява навсякъде.

Във всяка една епоха е владял един дух. Кой дух владее днес в Европа относително до политическия живот? Какво стремление ся изявява от страна на народите? Какви им са желанията, ама могли те да ся изявят или не според политическата система, под която ся е показал всякой един от тях?

Новата история, тоест историята на преминалите четири векове, не ся отличава от предидущата само по борбата на европейското общество против старите постановления и против самоизволното началничество на Римския двор. Тя ся отличава еще и по стремлението, което ся забележи по много места между народите, за основанието на царски тронове, съсредоточие и олицетворение на народните сили. Мнозина сполучиха. Тъй например в Англия, във Франция, в Испания, в Австрия и в Русия гонимата цел ся достигна ако и с много жертви и след много трудове. Владеющия следователно дух в онова време е бил горе-долу дух съединителен под ръководството на един царствующий дом. Истия дух владее и днес. Италия и Германия са живо и прясно доказателство. Една разлика само съществува, разлика доста забележителна. Тоест днес ся не гони само съсредоточие какво и да е. Днес народите имат пълно съчувствие на особеността си. Провъзгласимото тъй тържествено начало на народностите не остана без следствия, колкото и да ся претълкува от онези, коим никак не понася, и колкото зле и да ся представя от онези, които го намерват някак си опасно за тяхната гордост. Туй начало възбуди самозабравени, че са съществували. То покани почти всякъде правителствата да ся завземат важно с изпълнението на длъжностите си към народите и им наложи еще и други. Тъй, от една страна, ся забележва, че учените помежду народите ся вдадоха превъзходно в издирването на народните исторически събития, а, от друга, че правителствата ся завзеха с нови преобразования. Тъй е человеческото естество — нови начала, нови дела.

Но и началото на народностите днес за днес ся изменява някак си или по-добре пределите му ся разширочават. Днес ся забележва едно необуздано стремление към съставянието на големи държавни съсловия. Народите търсят едно средоточие, гдето веществените и нравствените им сили да могат по-яко да ся укрепят, по-лесно да ся развият и по-лесно да ся турят в действие. Но тука ся зимат под внимание вече не само народностите, но и тождествеността на племето и други общи интереси. Владеющия дух е дух сближителен, който води към едно съединение, устроено връх най-широките основи на свободата и на равността.

Тойзи дух толкоз е завладял в Европа от преди мал-

ко, щото надали ще останат най-после вън от влиянието му и онези държавици, които прокарваха тъй щастливо уединения си политически живот в кругът, дето им са определили от давно природата и историческите обстоятелства. Коя политическа система е по-благополучна и по-удовлетворителна от федеративната република в Швейцария? Съвсем тям, слух ся раздаде миналата седмица, че и там една част от италианското народонаселение ся стараело уж силно за съединението на туй народонаселение с Италия. Никак не ще да е странно, ако след няколко време чуйме, че и немската част ище съединение с Немско, и французката с Франция и тъй Швейцария да ся разчлени на то, от каквото ся и съставя. Защо тъй? Защото, както казахме по-горе, многажди и най-независимите хора не остават съвсем странни от идеите, които владеят в епохата им. Примерът на съединената Англия, на съединената Франция, Германия, Италия няма да остане без подражание. Тъй или инак, късно или рано, и други сближения ще станат, и други големи държавни съсловия ще ся съставят.

Чудно нещо от истина! Кокато отвред ся слушат викове за приличните свободности на народите, когато многоучени списатели прехваляват републиката, тогаз владее и ся туря в действие един дух, който води към едно неограничено сосредоточие. Вечна признателност на всичките онези, които ся трудят за улучшението на обществото и за святите правдини на человеците! Нека ся не лъжем обаче. Человеците не ще могат никога да стигнат съвършено целта си, преди да ся сближат, преди даже и да ся съединят политически, там поне, дето е то възможно. Празни са съвсем надеждите на онези хора, които, привикнати в уединение, па него винаги и защищават.

Свободата няма нищо да загуби от владеющия днес дух, стига само онези, които ся интересуват, да знаят да я бранят. Тя, напротив, ще спечели от стремлението към единството, в което ся съставя единомислие и ся раждат единствени надежди. А тъй може ся сполучи желаемото осъществление на републиката.

Дали стара Гърция е била п о л и т и ч е с к и по-благополучна в непреривното си разделение на разни републики, или днешната Американска република, която лее кръвта си за съединението си? Отговорът на тойзи въпрос решава въпросът.

[Македония, г. I, бр. 35, 29. VII. 1867 г.]

ОСНОВИТЕ НА ДНЕШНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

Както в природния свят всяка ствар расте и ся развива според свойствените си качества, тъй и човек изявява живота си в обществото съобразно с естеството си. От многобройните определения, които ся дадоха връх туй чудно наистина и многообразно същество, най-точното е онуй, което определя человека животно общественo напредователно. Человек, щом ся съзнае, поченва да гони едно кое-годе улучшение в състоянието си. Стремлението, явно или тайно, към едно усъвършенствување ся вижда като един закон, вроден в него. Всичките сили на человечеството въобще връх тази точка ся съредоточават. Сякаш че има някоя тайнствена сила, която да го гони непреривно и да му повтаря ежедневно: Напред! Напред! И наистина колкото пречки и да са ся представяли, то при всичко това человечеството всякога пак е вървяло и върви еще в пътят на напредъкът.

Но може ли да стане напредък, може ли да ся усъвършенствува человечеството вън от обществото, вън от гражданския и политическия живот? Ето въпрос колкото лек по видимому, толкоз по-тежък по важността си и по разискванията, които той въздигна между ученитe. Но ако е неоспорима истина, че человек е не само животно напредователно, но и обществено, също тъй е несумнително, че и напреднуването е невъзможно вън от политическия и гражданския живот. Напротив, колко повече человек ся обучава в тойзи живот, толкоз по-лесно ся върши и постепенното усъвършенствување и толкоз по-чувствително става то. Политическия и гражданския живот е даже и главната цел, която гони человек в деятелността си и в подвизите си за едно по-горне усъвършенствување, защото само от разпространението на тойзи живот ще ся роди с време съвършеното братолюбие между человеците.

И тъй, благополучните устроения на человеческите общества и непрестанното им движение към напредването то, ето що съставя цивилизацията, реч, която и по самото си латинско произхождение значи начинът, с който живеят членовете на един благоустроен град, на едно мъдроуправляемо общество.

Следователно цивилизация ще каже «редовен живот в добре наредено общество, справедливо удовлетворение на необходимите нужди за обществения живот, свободно развитие на человеческите сили, ежедневно улучшение на настоящето състояние, справедлива и действителна равност помежду членовете на туй общество, уважение към съставените и одобрени от тях закони, непрекъсвано напредване в нравственото и веществено благоденствие». Человеческия род, зет в целокупността си, длъжен е да изявява всите вложени в него сили или чрез разумът, или чрез деятелността си. Туй е назначението на человеческата цивилизация. Религията в чистотата си, художествата, науките, добрите политически устави, добрите обществени заведения, промишлеността, всички тези са съвременно знакове и помощници на цивилизацията и от всички тези неща изобилува днешния век.

Но връх що ся основава съвременната цивилизация? Де ся е родила тя? Де ся е развила? Откъде ни иде? Нека никой не помисли, че за да ся ползуват днешните человечески общества от съвременната цивилизация, излишно им е да узнаят изворът ѝ. Миналото винаги е било поучително за сегашното и сегашното бива по-полезно, кога узнаем преминалото. Онзи, който черпи вода из един кладенец, можеше повече да ся ползува, ако би знаял откъде иде и през какви места минува тя.

Основите на днешната цивилизация са три: тоест старогръцкото и римското образование, християнството и третьо, особения характер на народите, които при падението на Римската империя възобновиха изтощената кръв на человечеството.

Старогръцкия свят много спомогна за развитието на всеобщата цивилизация. В него се чу най-напред името гражданин, тоест человек свободен, член на едно устроено общество, имеющ право да участвува в управлението му. В него ся развиха почти съвършено всичките науки до най-висoкий степен: освен естествените, в него ся усъвършенствуваха и прекрасните художества. В него ся обработи най-напред и художествен язик, силно и необходимо орудие за напредването на цивилизацията.

А римлянете, които във филологията си си зеха почти всичко от старите гърци, отличиха ся повече от тях в развитието на правото. Техните строги законоведци правят и до днес услуги на человечеството. Те тъй добре усъ-

вършенствуваха тази наука във всичките ѝ почти части, щото по римското право, с малки изключения, ся управлява и днес еще цяла Европа. Освен в правото римлянете ся отличиха и в политическото управление, тъй що много от техните политически устави ся намират и до днес в действие под друг вид и под друго име.

А християнството опитоми варварите и от начало до конец на средния век то биде самият благодетел и утешител на страждущото человечество, то е било като слънце невидимо, което е сгрявало тогавашното общество. Освен туй християнството провъзгласи тържествено равенството между человеците и то първо донесе в светът мисълта за едно всеобще братство, към което от ден на ден все повече ся стреми человечеството. На божествената Христова вяра дължат тоже днешните просветени народи своето преобразование. В християнството ся роди чувството на самоотвержението, изворът на всяко общополезно дело.

Колкото ся касае до народите, които ся населиха в Европа после падението на Римската империя, а особено германските племена, тям най-вече е длъжна съвременната цивилизация, съществените начала и по-първите примери на политическата свобода. Тям е длъжен тоже вечна признателност и красния пол, защото германските племена първи отдадоха приличното уважение към жената и те способствуваха най-вече да улучшат нейното обществено състояние. Туй приключение е от най-важните във всеобщата история и можем каза, че то отваря нова епоха в нея. Оттогаз ся развиха нови добродетели и тогаз жената зе да участвува, косвено или некосвено, във вървежът на цивилизацията, в усовършенствуването на человечеството.

Тези са трите основи, трите стълпове, върху които ся въздига съвременната цивилизация, която, като продължава старата, развива ся повече и разпространява пределите си. Колкото за науките и няколко части от художеството, може старите гърци да останат или завсегда учители на человеческия род, или поне славни съперници на съвременните учени и художници. Но, от друга страна, съвременната цивилизация надминува древната по много части. Тъй например древния свят никакво притязение не може да има връх това, що ся отнася до днешното развитие на естествените науки, до промишлеността, до общественото и политическото състояние на просветените

днес народи. Още едно нещо, което дава връх на днешната цивилизация над старата, то е отсъствието на робството. Робството е било узаконено в старогръцкия и римския свят. Днес най-тежките работи ги вършат машини, а във време оно живи машини са били клетите роби; гражданете, или свободните человеци, за унизение са считали всяко друго дело освен науката, художеството, политиката и боят.

Онуй още, което отличава днешната цивилизация от старата, то е скоростта, с която ся развива и разпространява. Откритието на Америка, изобретението на печатът, усовършенствуването на мореплуването, железните пътища, телеграфите, пощенските учреждения, всичко туй показва, че съвременната цивилизация е твърде скоро вървяла и е извършила дела геройски. Блажени и честити онези места, в които тя цъфти днес съвършено от всяка точка на зрението. Но нека ся не отчайват и тези, които са останали назад! Идеите днес летят като светкавици от един край на светът до другий. Благополучни онези, които знаят да ся ползуват от тях! Но три пъти по-благополучни онези народи, които би могли да оценят справедливо всичко, що им ся представя като произведение на съвременната цивилизация. На никакво нещо истинната стойност не може ся оцени по външното му лице. Ето защо е необходимо да знае человек от какво ся съставя и от какви начала ся води днешната европейска цивилизация. Но само по това строго условие могат ся ползува от нея народите, които са закъснели в образованието. Инак тежко и горко на тях! Те щат всякога да земат лъжовната бляскавост за чисто злато, притворната хубост за жива добродетел, празнословието за красноречие, обещанията за дела и преправените одежди и градове за облекло и обиталище на ц и в и л и з а ц и я т а!!

[Македония, г. I, бр. 35, 29. VII. 1867 г.]

НЕ СТИГАТ ЛИ 11 ГОДИН?

На 1856, когато още ся разискваха в Париж от пълномощните на великите сили познатите всякому договори и когато в Цариград ся обнародваше нов устав за нови

правдини на християните, подаде ся от страна на българите на цариградското правителство едно прошение за народно духовенство.

На 1859 народното, наричано гръцко събрание, свикано в Цариград за поправление на църковните работи, показа явно, че патриаршията не само не зема във внимание българските искания, но ся и противи още на изявението им. По туй българите дават второ прошение за народно духовенство.

На 1860, през априлия, ся изхвърли името на патриарха в българската черкова в Цариград и туй подражаха почти всичките български епархии, с изключение на македонските. Туй важно приключение ся съобщи тоже званично на правителството и цяла България, пълна с надежди, от него очекуваше едно приятно за нас и окончателно решение.

От 1860 до 1861 България ся вълнуваше по духовна част. Едно движение извънредно ся забележваше и непозната дотогаз помежду нас ревност за общонародното добро ся развиваше всякъде.

На 1861, през априлия, българските народоначалници бидоха отдалечени от между българите и горчиво заточение им ся наложи за наказание, защото са поискали деятелно народните правдини в името на народа. А за подмазване на българите патриаршията издаде петнадесет точки, наречени устъпки към българският народ.

По това време пристигват в Цариград представители от България за българския въпрос. След много препятствия и трудности те ся представиха там, дето трябаше. После малко време даде ся на народа да разбере, че той сега засега трябало да ся откаже от идеята за съвсем независима йерархия. По туй представителите съставят прочутите седем точки.

На 1862 съставя ся една смесена комисия от българи и гърци, която ся разиде, без да свърши нищо.

На 1864 гърците свикват друга една комисия, която ся потруди да докаже, че българите нямат право, тоест че лъжата била истина и истината лъжа. Тъй мъдруват светците на патриарха.

На 1864 през септемврия връщат ся от заточение владиците ни в Цариград. Духовната власт забраня на народа ни да ги приеме, както желае, а политическата власт, правителството, им запретява да свещенодействуват.

На 1865, след решението на една гръцка пак комисия, българите дават на правителството ново прошение за независим от гърците патриарх, народно духовенство.

На 1866 българския въпрос си почива, той поспа един дълбок и сладък сън.

На 1867, по повод още на неизгасимото Критско въстание, подаде ся всепознатия адрес на царя, дето подписаните в него наши първенци в Цариград показваха предаността на народа ни към царския трон и като уверяваха, че от страна на царското правителство няма никакво негодувание, те ся плачеха горчиво пред него от гръцкото духовенство.

През истото лято и малко след подаването на адреса представи ся на правителството друго едно прошение за народно духовенство.

На 1867, през заминалия месец майя, Фуад паша, министър на иностранните дела, изявява в една нота, отправена до великите сили, и казва званично на целия свят, че царското правителство при всичкото му добро желание да удовлетвори справедливите желания на българския народ относително до църковния въпрос, не можело да направи туй нещо, защото не рачело да наруши някак си патриаршеските привилегии, които припознава от толкоз време.

На 1867, през юлия, пристигането на Н. И. Величество от Европа в Русчук му ся подало лично в тойзи град някое си прошение пак за народно духовенство.

От 1856 до 1867 стават цели 11 годин.

Единадесет годин! Какви и колко работи станаха в това разстояние! Каква деятелност не разви человечеството по Изток, по Запад, по Север и по Юг!?

Стари царства паднаха и нови ся въздигнаха. Едни царие ся свалиха и други с други идеи и чувства дойдоха да ги заместят. Въстания станаха и от тях едни сполучиха, други ся уталожиха, поне за време. Страшни боеве ся отвориха и ся свършиха. Всякакви преобразования ся осъществиха. Търговията напредна, нови търговски договори станаха, основани върху свободната взаимност. Нови начала ся развиха и много от тях ся туриха в действие.

Малко след парижките договори власите и молдавците

провъзгласяват политическото си съединение, което искат да развалят днес. На 1859 Куза ся припозна от всичките сили и от самата Порта за княз на Съединените княжества Влашко и Молдавско. На 1866 принудява ся да бяга от отечеството си и нов княз ся избира, за да оправя молдо-власите.

А на 1859 се отваря бой кръвопролитен между Франция и Италия, от една страна, и Австрия, от друга. Старата система падна и Италия ся въздвигна. Кавур и Гарибалди ся прославиха. Правдата възтържествува, свободата спечели, Австрия загуби.

Други достопаметни приключения станаха на Изток през лятото 1860. От една страна, французка войска ся изпраща от Европа да защити невинните жертви в Сирия от един свиреп фанатизъм на тамшните жители. Царското правителство одобрява и то решението на християнска Европа и вместо да ся противи, то спомага за угасянието на фанатизма и строгото наказание на виновните. От друга страна, ся възприема едно колосално предприятие, което ще да е завсегда слава и хвала на деветнадесетия век, отварянието на Суец, което напредва от ден на ден повече и уверяват, че на 1869 то ще да е свършено.

А в Северна Европа, в Русия, се отваря епоха за една нова политика, по-благоразумна и по-съгласна с днешния дух. На 1861 през майя един великодушен и человеколюбив самодержец провъзгласява там освобождението на 22 милиона хора и ги снабдява с драгоценни права. Колко кръв ся е проливала на други места за такива общополезни преобразования! Малко след туй руския народ показва, че ще противустои яката против цяла Европа, готов да направи всяка жертва, ама да уварди достолепието си. Поляшкото въстание ся погаси, Европа остана само с думите си, йезуитството си пропадна и там.

Близо до нас, в Гръцкото кралство, едно политическо въстание поборява на 1862 династията на покойнаго Отона, когото наследва сегашния гръцки цар Георгий, млад, снабден с редки преимущества.

На 1858 и 1860 англичанските и французките оружия блъскат в Азия китайците, които ся принуждават да направят доста отстъпки, след като им ся даде да разберат силата на европейската цивилизация, която те можеха по-добре да оценят, ако им ся изпратеха по-малко йезуити, хора хитри и немирливи.

Туй ся вършеше в Европа и в Азия, когато съвременно по Африканските крайбрежия в Средиземното море ся въвеждат постепенно няколко преобразования и търговията ся развива. Но що ставаше отвъд океана, в Америка? — Бой оскърбителен и кръвопролитен върлува там от 1861 до 1866. Едни ся биеха немилостиво за робството, други за свободата. Свободата възтържествува. Американското съединение ся постанови пак. Добър му час във вървежът му занапред!

В Мексико една самокористна политика поиска да установи един самодържавен престол във вреда на Американската республика. Последните жалостни известия показват колко лъжовни са били сметките на една твърде много завистлива политика на Западна Европа.

Да кажем ли нещо мимоходом и за ланските събития, които разклатиха основите на средоточна Европа и които занимават още и днес духовете? Кому не са познати тези приключения? Името на Бисмарка и на Германия са в устата на всякого.

Ето вкратце какво ся е извършило в единайсет годин, без да споменуваме тука и за всемирното изложение в Париж. А черковния наш въпрос все ся продължава и все ни уверяват, че ще ся свърши наскоро.

Българие, земле злочеста в това отношение! Що казваш ти на това? Дали са съперниците ти всемогущи или твоята слабост е крайна?! Дали тяхната деятелност е извънредна или твоето равнодушие е безпримерно в историята на народите?! Български народе, колко си ти по тази част изпаднал и назад останал! Които те гледат отстрана, не знаят да те оплакват и окайват ли или да те презират и да ти ся подсмиват.

[Македония, г. I, бр. (36) 50, 5. VIII. 1867 г.]

НАРОДНОСТ

Що е народност? Що е това сладко име, което носят, с което са гордеят, за което страдат неописано, а много пъти и мрат цели общества от человеческий род? Що е

това нещо, мисълта на което съдружава с в е с т н и я т човек където и да ся намира, по сухо и по море, по планини и по поля, по места образовани или още диви, и там възпоминанието му или горчиво го наскърбява, или сладко го утешава? Каква е тая тайнствена сила, под влиянието на която мнозина ронят ежедневно горенци сълзи, други са радват възхитително, едни си живеят, мирно и тихо ся развиват и ся образоват, а па други ся намират в непрестанно вълнување, кога нажалени и като отчаяни, кога пък весели и решени да претърпят всичко за народното достолепие?

Без никакво съмнение речта н а р о д н о с т, за да има едно толкоз силно влияние в человечеството, тряба да има и начало свято, и значение голямо. Като съществува тя от когато още са ся устроили человеческите общества, като не ся е загубила до днес след толкоз жестоки гонения, то ще каже, че нейната сила е достойна за забележване и че тя няма да изчезне току-тъй от всеобщий словар на народите.

Твърде дързостен би бил онзи, който би поискал да определи строго и някак си вещественo значението на н а р о д н о с т т а. Но при всичко това н а р о д н о с т и съществуват. Те живеят във всеобщий живот на человечеството, което и съставят. Едни от тях благоденствуват, други са злополучни. Едни напреднуват, други назадńуват, едни търпят, на други им ся вече дотърпяло. Едни са остарели, други са в цветът на младостта или излизат сега от детинството. Едни изпадат, други ся въздвигат. Едни не причиняват никакво безпокойствие, други заплашват някак си и дават подозрение. Едни си подават приятелска ръка и правят разнообразни съгласия за един по-щастлив за напред живот, други, по тясното им племенно и книжевно сродство, намирват за по-добре да ся сближат помежду си и да съставят едно крепко и достоуважаемо т я л о в обществото. Следователно съществованието на народностите е несумнително. Когато звездите светят бляскаво или мрачно, бледно или ярко, никой не може каза, че те не съществуват, освен слепият. Тъй е и за народностите. Но както всякоя звезда ся отличава от другите по особите някой си свойства, тъй чисто и народностите ся отличават една от друга по особений си живот. Няма в природата две дървия, два камъка, две гори или две реки, или две мория, които да са съвсем по-

добни помежду си. Разнообразието е хубост и украшение в природата. Тъй и народностите в обществото не си приличат изцяло една на друга съвсем що имат чисто произхождение и гонят еднаква цел.

Но кои са необходимите условия, по които человек може упозна една народност и да я отлича от другите? — Ако ся отправим до онези, които решават и определят всичко по политическите наредби и разделения, неправедно и повечето силом направени, те ще ни кажат, че н а р о д н о с т не съществува без политическа самостоятелност, без цяла независимост. С туй строго определение ся намират горчиво докачени в честолюбието си подчинените народности и те имат неоспоримо право или да го отхвърлят, или да почнат да са плачат от положението си в обществото. Няколко от тях го и направиха.

Пример пресен — италианците, жителите на Холстайн, маджарите и, до някой си степен, чехите, най-развитата славянска народност помежду другите славяни в Австрия. Ако правителствата, под управлението на които ся намират разни н а р о д н о с т и, не побързат да въведат д е й с т в и т е л н о р а в е н с т в о помежду им и не ги възведат на един и истий степен относително до политический живот, те ще имат винаги разправи с тези народности, които не могат ся отказа от съществование, а найпаче днес. Но истина ли е, че народността не съществува вън от политическата самостоятелност, вън от пълна независимост? Припознаваме охотно, че политическата независимост има голямо значение за една народност, даже че тя е и изявлението на живота ѝ в светът. Но при всичко това не виждаме по коя причина би можил някой да откаже животът на едно цяло общество, което би ся намерило по обстоятелствата да живее под чужестранно правителство, но което си е останало чисто, без да са слее с други народи.

Що е отистина народност вън от всякаква политическа смисъл? — Народност е едно съсловие от хора, които ся свързани помежду си по язик, по произхождения, по нрави, по някои си общи нравствени качества, по една обща симпатия, по същите стремления, по същите желания, за да имат едно исто управление. При туй, тождествеността на заминалий им политический живот, същата народна история, следователно общи възпоминания, народна гордост и народно унижение, обща радост и обща скръб, съ-

щите надежди, същите страхове, туй всичко свидетелствува за съществуването на една народност, па имала тя или нямала политическа независимост.

Тъй определена народността, тя е една сила в човеческите общества, която нито пада лесно, нито са губи токо тъй. В каквото положение, приятно или неприятно, ся намират человеците, които съставят тази народност, те винаги олицетворяват в себе си една идея, представляват един общ живот и могат даже и справедливите си желания да положат мъдро и деятелно, стига само да имат дълбоко чувство на народното достолепие, стига само да имат народно съзнание.

Народно съзнание! Ето главната точка, която съживява народностите, която ги усилва, която ги вразумява, която способствува за улучшението на общественото им състояние, която им вдъхва най-благородните мисли и чувства, която им казва какво значат там, дето ся намират, какво би били способни да сторят и дали е например толкова трудно да ся снабди една народност със свои си владици и свещеници, ако би тая народност имала пълно съзнание на себе си, ако би тя не отлагала да изяви всенародно и торжествено всеобщото си желание. Тогава само прави человек решителни работи, кога познава себе си. Тогаз само и народите могат направи решителни крачки в напредокът и могат осъществи справедливите си желания, когато, като съзнават себе си, не ся свенят да ги изявят прилично и да ги потвърдят прилично. Деятелността на един народ е съразмерна със самосъзнанието му. Но и туй самосъзнание тя развива според обстоятелствата. Много пътя ся представят препятствия почти непреодолими, за да добие една народност пълно знание на положението си. Тогази народностите не умират, но живеят, току-речи, живот страдателен, скрит и наскърбителен. Малко по малко препятствията изчезнуват, мрачний облак заминва, времято ся разесня, свободното въздишание ся повръща изново.

Честити онези, които знаят да ся ползуват от туй изменение на обстоятелствата! Щастливи онези, които, щом ся посъзнаят, не губят время в празни затруднения, ами с время ся залавят с важни и общеполезни предмети.

Днес всите народности ся събудиха и всичките търсят или стари правдини, отнети силом от тях, или коренни преобразования в политическите устави, или един ред,

по-сгоден с духът на векът. Тези желания отвсякъде ся явяват толкоз силно, щото, стане що стане, няма да останат най-после неудовлетворени. Мрачните времена заминаха и щом народностите съзнаха себе си, нови преобразования започнаха да стават всякъде, тираническите царства са намериха внезапно в критическо положение, свободните ся укрепиха повече. Таквиз важни събития стават, когато народностите започват да изявяват, както тряба, общий си живот, който е сила съсредоточена. Ново доказателство са за туй и днешните известия за едно въстание в Испания, народното чувство и там са събуди, католический фанатизъм и там пада. Колко за похвала са онези правителства, които, като изследуват добре съвременните приключения, немедленно ся решават да ся съобразят с преобладающий дух на времето! Наистина най-мъдрата, най-високата и даже най-человеколюбивата политика е оная, която умее да оцени точно сегашното и да приготви по-щастлива бъдъщност за народностите, които тя управлява.

Българската народност, като е вече влязла в пътят на развитието, придобила ли е или не още пълно самосъзнание? За пълно никой не би можил да го потвърди, понеже ежедневните приключения показват явно, че туй самосъзнание е и много слабо още, и твърде малко разпространено. Но, от друга страна, съвсем неточно би било да каже някой, че то го няма никак. Но за да има следствия практически, колко тряба още да ся работи?. . . Самият ни църковний въпрос нека бъде вярно и живо огледало на нашето народно самосъзнание, на нашите народни сили.

[Македония, г. I, бр. 37, 12. VIII. 1867 г.]

НАРОДНОТО МНЕНИЕ

Народностите не съществуват като едно мъртво тяло, като едно безчувствено вещество. Те си имат особен живот, те чувствуват, те мислят и изражават своите си мисли. Но особено когато една народност ся събуди, когато почне да ся съзнава, кога влезе тя в пътят на развитието,

тогаз ся раждат в нея нови народни чувства, нови стремления, нови желания, нови нужди. Изведнаж ся забележва там едно нравствено преобразование в обществения живот на таз народност.

За зла чест тая цел не ся достига тъй лесно. Препятствия след препятствия ся представят, трудности след трудности ся явяват и жертви след жертви ся изискуват. Таквиз са условията за напредокът на человечеството, условия тежки и строги, но които винаги са съществували във всеобщата история. Но при всичко туй народностите не са отчайват. Те винаги търсят средство, ако не да улучшат според както желаят сегашното си състояние, то поне да приготвят тихо едно по-благополучно бъдуще; защото самосъзнание на една народност ще каже да има понятие от заминалото си, да оценява справедливо сегашното си и да приготвя бъдущето си: с други речи, да има пълно убеждение, че ако частните й членове дохаждат и преминуват, но нейния живот може да ся продължава цели векове, цели епохи дълговременни, конецът на които никой не може да означи.

Но в старанието им, за да ся повъздвигнат, в разисканията им по кой начин и чрез кои средства да ускорят възрождението си, във всегдашните им вътрешни и външкашни борби срещу толкоз явни и тайни противности от всяка страна народностите придобиват от ден на ден по-голяма самосвяст, сближаването на членовете им става по-тясно, идеите са съобщават по-скоро и по-деятелно и полека-лека ся съставя едно мнение, което, като ся по-разпространи повече между народа и като ся приеме и одобри от него, прави тъй називаемото н а р о д н о м н е н и е.

Н а р о д н о т о м н е н и е толкоз по-лесно ся съставя там, дето свободата цъфти, дето има граждане свободни да мислят, щото щат, да желаят, щото им е мило и драго, да изявяват безпрепятствено, щото желаят и щото милеят, с едно само условие, тоест да не досягат правата и честта на другите граждане. В таквиз места народното мнение ся развива свободно и то способствува силно за всеобщото развитие; защо правителствата, днес най-паче, принудени са повечето него да следват, до него да ся допитват и ако им ся види някак си криво, да го просветят чрез ясни и искрени разисквания в началата, тъй щото да го нямат за противник, понеже то е най-страшния и

най-опасния противник на едно правителство, което не зема под никакво внимание всеобщите желания на една каква да е народност. А, напротив, в тези места, дето животворният ветрец на свободните постановления не вее, народното мнение не само твърде мъчно ся съставя, но и среща от всяка страна препятствия многобройни и почти всякога непреодолими. Защо? Защото там всичко върши произволът. Народът въобще, и гражданите по части, ся считат там за едно движимо, но безчувствено вещество. Те нямат право нито да изражат свободно, нито да потвърдят желанията си. Там ся случва желанията на неправедни управители да ся представят пред светът като народни желания, а народите сами от себе си тряба да одобряват, а не да разискуват, да приимват всичко мълчеливо, а нищо да не търсят, да клюмат с глава и да хъкат на каквото и да е, а на нищо да не противоречат.

Н а р о д н о т о м н е н и е, всенародно изявляемо, е едно страшно плашило за онези държави, дето царува неправдата и дето управлява беззаконието, следователно то не тряба да ся явява, то не тряба да ся чуе.

Н а р о д н о т о м н е н и е представя цял народ или поне вишегласието му. То, като ся развие, става непобедимо. Като ся вкорени в един народ, никой не може го поклати. За него падат многочислени жертви, но то не пада, то стои непоборимо, електризува духовете и найпосле то ся удовлетворява. Образ и огледало на народните мисли, на народните чувства, на народните желания, н а р о д н о т о м н е н и е става толкоз по-заплашително, колкото по-свободно може да ся изяви. Ето защо назадничавите правителства ся страхуват от него и изнамерват многажди неверни средства, за да не може то да ся състави, защото освен другите му добри качества н а р о д н о т о м н е н и е доказва още, че в една народност владее единомислието, то е една сила, която е винаги вредителна за онези, които обиждат тази народност с какъвто начин и да е.

Народното мнение е имало всякога значително влияние връх съдбите на народите. Но то ся разви и доби днешната си сила в последните векове, малко след изнамерването на печатът. Защо чрез него само ся улесниха умствените съобщения и мислите на едного почнаха да стават мисли на другиго, като ги прочиташе изложени в едикоя книга. Тъй, когато Лютер дойде да освободи полови-

ната Европа от папищашкото иго, той ся отправи чрез печатът до благоразумието на народите и малко после народното мнение стана с него. Тъй още на 1648, във времето на английската революция, победата я спечели народното мнение. А в заминалия век народното мнение ся уякчи. След като ся научиха народностите от тогашната философия и можаха да оценят справедливо длъжностите си и святите си правдини. Народното мнение освободи цветущата днес Северна Америка от Англия. Но неговата сила ся изяви най-много на 1789, когато избухна французката революция. Тогаз народното мнение ся изяви торжествено, тогаз то показа непобедимата си сила, тогаз то ся наложи и въдвори там, отдето ся презираше и гонеше, тогаз оцениха и веха в уважение туй мнение и владетели, и властолюбиво духовенство, и самокористни благородни, и народи, и народоначалници. Народът иска туй нещо, казваха тогаз народните представители в името на народа, иска го и го иска с постоянство, следователно то тряба да стане и наистина то ставаше. Защо то беше станало една сила, срещу която никой не можеше да противостои, един поток, който всичко завличаше.

Ето що значи, ето каква сила дава народното мнение. Оттогава то вече не ся презира без наказание и много пъти тържествува.

Народното мнение съедини Италия, народното мнение даваше сила непобедима на нотите, които княз Горчаков изпроваждаше по 1863 до европейските сили, народното мнение състави днешната Германия и него е принуден да следва днес Бисмарк волею и неволею, народното мнение принуди най-после Наполеона да върне французката войска от Мексико. Такава сила има туй мнение днес. Просвещението показва необходимата му нужда за напреднуването на един народ, учените го предлагат и препоръчват, печатът му помага и го просвещава, народната деятелност го подкрепява и осъществението му е винаги една значителна крачка в напредъкът.

Всичките въпроси, които ся отнасят до всеобщите интереси на един народ, народното мнение може и да ги изследува, и да ги подкрепи, и да ги реши, както желае, или най-после и да ги пристане, ако би обстоятелствата показали, че ожидаемата от тез въпроси действителна полза

не е съразмерна с трудовете и с жертвите, които стават за решението им.

Ето защо в просвещените места народоначалниците не само ся грижат да спечелят народното мнение, но даже и повечето него следват и с него съобразяват деянията си. Ето защо и всякъде противоположните партии до народното мнение ся отправят и от него очакуват всяка една да победи другата. Когато наистина милиони гласове съставят един само глас, една само гармония, всякой разумява какво впечатление са способни те да произведат. Истина, че не е толкоз лесно да ся състави тази гармония. Но просвещението, късно или рано, съставя най-после и народното мнение. Защо всякъде истинно-учените мъжие, каквито разпри и да ся раждат понякога между тях, те винаги олицетворяват в себе си до един степен народния дух и те са обикновено онези, които и нуждите на един народ усещат, и желанията му оценяват, и стремленията му многажди гадят. Следователно те обикновено полагат семето на едно мнение, което, ако е праведно и съобразно с духът на народа и с духът на векът, става полека-лека народно мнение и те пак го просвещават и го ръководят заедно с просвещеният и родолюбивият печат.

Много ся е казало и много ся е писало досега за народното мнение и за неговото влияние в обществото. Но всички са съгласни днес, освен нежелателите на человеческото напреднување, да кажат, че народното мнение е придобило голяма сила и глупаво би било съвсем да го презира человек, когато то вече ся е въдворило в Европа и действува, и ся разпространява. Един силен вятър вее днес в европейското общество и разклаща племена и народности. Идеите летят от царства в царства, от граници на граници и влизат и там, дето пристигването им е званично запретено. Следователно съвсем са празни трудовете на онези, които не съответствуват на владеющето общо мнение. Потокът тече и тече силно. Никой не е в сила да го задържи и да го спре.

[Македония, г. I, бр. (38) 58, 19. VIII. 1867 г.]

ПРЕДСТАВИТЕЛСТВОТО

Преди няколко дни ся разидоха английските камари. Тазгодишното тяхно събрание ще ся счита от най-важните за английския народ, народ твърде свободолюбив за себе си, но корав обикновено и без сърце към другите народности даже и за необходимите им свободности. При многото и драгоценни правдини, с които е снабден и за които му завиждат даже другите народности, английския народ чрез едно постоянство можа таз година да придобие и друга една правдина, която му дозволява да участвува по-обширно в народното представителство. След много борби, след много състезания, едно вишегласие в камарите удовлетвори народа изново, като одобри, щото занапред ще участвува в избранието на народните представители еще една значителна част от помежду народа с няколко определени условия. Но не е тука мястото му да развиеме подробно нито това ново преобразование в избирателната англичанска система, нито да покажем и опишем съставът и преимуществата на двете законодателни камари. Ако забележихме в начало на настоящия член новата правдина, с която ся снабди след толкоз борби един свободен народ, то бе само да покажем каква голяма важност отдават самосвестните народности на народното им представителство.

Но какво е туй народно представителство? Що значи то и защо го желаят в днешния век всичките почти народи, даже и онези, които бяха научени само от една воля да ся водят, от един само ум да ся руководствуват в общественото им поприще?

Възможно ли е разните мисли на гражданите да съставят една мисъл, разните желания едно желание и многобройните щения да съставят едно само щение, което да може да ся представи?

Познато е на всички как всякой человек, всяко домочадие, всяко село разновидно размишляват, а че и разнообразно и действуват. Кога е тъй, как би могло да ся състави едно общо представителство, в което всякой гражданин да намери своята мисъл, своето желание, своите чувства? Това недоумение е твърде справедливо. Но нека си припомним, че една народност не я съставляват

частните интереси на всякой един от нейните членове, но общите интереси, общите желания, общите чувства. Народността става тогаз като едно лице, което има една воля, на която съответствуват делата му.

В едно търговско съдружество всякой член може да има свои си интереси, които да нямат никакво сношение с интересите на съдружеството, съвсем то съществува като едно лице и тъй ся представлява. Истото става и за народностите. Прочее народно представителство ще каже олицетворение на общите интереси в няколко лица, избрани самоволно от членовете на една народност, за да я представят там, дето тряба, да подкрепят правдините ѝ и да отблъсват все, що би било вредително за усъвършенствуването ѝ. По туй, при всичката разница на мненията, народното представителство и възможно, и твърде полезно е, толкоз е полезно, щото щом една народност дойде в самосъзнание или придобие едно кое-годе самоуправление, тя счита народното представителство като една от най-драгоценните и необходими правдини. Малък пример на това може да ни бъде представителството, що имаме по черковният наш въпрос.

Но що и да ся е казало досега за народното представителство, самата истина е, че то е от най-благотворителните установления за напредокът на обществото. Представителите на един народ са сами в състояние и неговите желания да изявят пред властта, и оплакванията му да оправдаят, и правдините му да защитят, и други нови да поискат, които са потребни. Опитът наистина показва днес, че напредокът става, че народните интереси ся удовлетворяват съразмерно с важността на народното представителство.

Никой не може отказа, че един кой да е началник, когато не е лишен от добра воля, може и той да извърши най-добрите и общеполезни неща. Самата история, даже и съвременната, доказва, че то е твърде възможно. Но освен това, че един человек, колкото съвършен и да е, не може да бъде непогрешителен, народното представителство само може да го улесни в добрите му предприятия, то само може да му покаже истинните средства, чрез които би могъл да упъти гражданите в напредъкът, то само е в състояние да покаже народните нужди, които тряба да ся удовлетворят по-скоро. Но назадничавите правителства по възможност отбягват от народното пред-

ставителство. Тях ги е страх от него, защото има право да предлага и да потвърждава преобразования, които не би били съобразни с неговите намерения. Искрените и свободолюбивите началства не отбягват да влязат в благоразумно състязание и разискание с народът чрез неговите представители в разни предмети, които ся относят до общите интереси, защо и те сами ся имат изпълнители на народната воля, като са снабдени с най-обширната власт. Те даже в разни обстоятелства ся отправят и от само себе си до народа, за да не би да падне само върху тях всичката отговорност на делата им. Напротив, самопроизволните началства не смеят никак да ся допитат до народното мнение, защото почти винаги виждат, че то твърде рядко ще ся отклони, освен ако не ся насили някак тайно или явно да одобри или предложенията им, или извършените дела, или решенията. И тъй, най-доброто за таквиз едни началства е да действуват, както и правят, независимо от народната воля, която толкоз почесто и по-деятелно ще ся изявява против тях, колкото повече народностите ся събуждат и ся просвещават.

Туй като съглеждат правителствата, почнаха вече всички да въвеждат в управляемите от тях държави какво-годе народно представителство. Нека ся надеем, че то ще ся раздаде и ще ся учлени. Но народното представителство тогава само бива полезно, когато една народност има самосвяст, когато просвещението ся разпространява между нея без никакво препятствие, когато представителите ѝ ся избират свободно, без лъкатушни и прелестни съвети и обещания и вън от всяко влияние и от косвено или некосвено насилие. Представителите тряба да са изражение на общата воля за общите интереси в една народност, а не прости изпълнители на волята или заповедта на еди-кое влиятелно лице, по приятелство, по симпатия, по страх или по лични интереси.

Днес, с едно твърде малко изключение, всичкия образован свят е снабден с едно народно представителство, кръгът и преимуществата на което ся старае от ден на ден повече да разширочи. Връх това писаха и някои от местните и вънкашните вестници и казуваха, че в царското наше правителство освен прогласеното вече народно представителство във вилаетските правления размислявало да състави и тука един Главен

народен съвет, съставен от представители половина от турци, половина от християни. Мярка от най-достохвалните за нашите места.

[Македония, г. I, бр. (66), 40, 3. IX. 1867 г.]

БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ОХРИД

В няколко броеве от «Съветникът» се описа тогашнето състояние на българското в Охрид училище в един пространен член под наслов «Надгробно слово на бълг. в Охр. уч.»; под такъв наслов, защото наистина това тога беше умрело, беше се погребило и чекаше го само едно такова словце. Оние, що са прочели «Съветникът» редовно, паметват, че во реченото слово изразяваше ся желание, за да възкръсне след малко време както умрялото училище во овой старостолен град. Защото при всичкото му погребение пак имаше в сърцата на народът добри надежди за възкресение на третия ден след погребението си. Но българското училище, за кое ни е речта, еве три години от погребението му и дали възкръсна?. . . Нека видиме по-долу.

Една година прибер след погребението българското училище в охридската махала Кошица некои външни родолюбци, желающи възкресението му, обещаха се едно малко количество годишен приход, колко за обдържанието на един учител (благодарение и признателност длъжни сме да отдаваме на такви родолюбци). Но ние що правиме?. . . Едвай с много мъчнотии кошищани поставиха един учител, г-на В. Диамандиева (и то с чужд пот), училището се отвори и имаше надежда за възкресение. Ето ти стана една партия в махалата, подава една жалба на владиката против учителя и се плачат от него, че не бил християнин, че учениците си никогаш не ги отвеждал в църков, че не им предавал свещени уроци от вярата ни или и ако им предавал понекогаш, но за вреда на вярата ни и други такви оплаквания.

(Ако наистина учителят бил такъв и просвещението му противно на православ. християнска вяра, повинен е

пред бога и пред человеците и ние тога длъжни сме да го осъдиме како противонароден, како народоубиец, защото народът ни нема нужда от преобразователи на вярата си, но нуждае ся за просветители, а просвещение несъгласно с вярата му е вредително за него. Ако, велям, учителят бил такъв, той тога е повинен. Но ние, като не сме му видели работата и бидеещи неуверени за това негово криво постъпване, не можеме да го осъждаваме, но не го похваляваме за хатърът на противниците му. Знайме само, че Негово Словесие е един благоразумен юноша, възпитан колко-годе в православна европейска държава, и се надяваме, че и той сам не е каил на такова просвещение. Но кой що му видял работата и го знае по-добре, нека каже общината Кукушка и Велешка, къде що по една година е учителствувал.) Владиката със силата на дадената му жалба изпъжда реченаго учителя из училището и заменява го с другего. Следователно ето ти другата партия станува, та се образуват два силни тарафи, които се надпретекват една на друга коя по-скоро да го възкреснит. . . или пак да го погребит училището, крепеещем едната партия единият учител, а другата другият, а гонеещем противният. На тако състояние ся нахождаше Кошищкото училище, чини ми се, повеке от година, щото кога едната страна надвиваше, кога другата, дори и при каймакаминът охридски Н. П. Халил паша работата се отнесе и пак не се изчисти. Чия е вината, не можа да зная негрешимо. Бог нека съдит невинният. Но нека оставиме настрана това училище, кое се нахожда в една незначителна и краежна махала, и нека свърнеме вниманието си върху другите училища от другите по-значителни махали, кои са и за повеке внимание достойни. Но пред всичко нужно е напред да разясниме малко и да кажеме колко училища има во Охрид, за да се разумява по-добре кажвението ни.

В нашият град, Охрид, како що се рекло и другош, осъм махали, обградени с твърдина, се наричат Варош. В него живее по-първата и по-значителната част от жителите охридски. Вътр в него са и управителните домове граждански и духовни. Тамо е и съборната църква св. Климентова и все, що е забележително. Всякоя прибер от тия осъм махали имат си и особна църква* и във всякоя църк.,

* В някои от тия махали имат и по повеке църкви или здрави, или сурнати (разтурени), освен потурчените.

особено сякогаш си служат освен господските велики празници, кога се собират всите варошани в св. Климентовата църква, и затова я наричаме съборна. За любопитство нека забележиме имената на махалите и църквите, като почнеме от Долня порта редом. 1. Болница мах. с църква св. Богородичина, 2. Геракомия с църк. св. Николаева, 3. Фардак мах. с църк. св. Николаева, 4. Враченска м. с ц. Святих Врачей безсребреников, 5. Св. Димитренска мах. с ц. св. Димитриева, 6. Пантанешка м. с ц. Богородичина, разтурена; овие две последни махали се черкуват в св. Климентовата църква, коя е близо до църквището св. Димитриево. 7. Челница мах. с църкви св. Богородичина (челница), св. Николаева, св. Врачей (друга, не първата) и св. Константинова, 8. Канево м. с ц. св. Йоана Богослова. Овие всите махали варошки, ако и да си имат църкви особени, но училищата им са едни и същите на едно обще място, в дворът на св. Констан. църква, едно взаимно и едно главно (елинско), а пред 5—6 години заради неуредностите на училищата една махала, Болница, се отдели от друзите и си съгради особно взаимно училище в дворът на църквата.

Освен речените осъм варошки махали извън от Варошът, покрай твърдинята има друзи две-три махали, наречени с едно общо име «Месокастро», които заедно с друга, четвърта махала, Кошища, имат друга църк. св. Успение Богородичино, наречена «Каменско», защото е съградено на едно каменливо високо место над чаршията. До 1859 год. и училището им беше едно и същото Месокастранско и Кошищко. Но околу 1860 год. Кошищката махала се отдели от Месокастранските и си съгради познатото веке под име «Българско Кошищко училище».

При тех има още две друзи махали влашки с особени църкви и училища, но не ке забележа за них нищо, защото тия не ке ни влезат в нашият слог. И така в Охрид колку училища, за да не реча и църкви, има, толку и общини особни съществуват, от които всекоя съвсем независима една от друга си управляват църковните и училищните работи, а всите пак в нужно време правят една община, Охридската.

Във всите училища, освен новосъграденото Кошищко училище, от незапамятно нам време ся учил гръко-елинският язик, как що и в църквите, речи от паденето на Ох-

ридската независима архиепископия, непосредствен служител пред бога бил той свящ е н е й ш и й я з и к.

Около 1859 и 1860 год., кога първата искра на българщината се яви в Охрид, отвори се едно частно българско училище в Месокастро под управлението на син и татко самарджии, в кое-учениците от всите охридски (освен влашките) училища всякой-ден след отпусът им търчаха с радост како овци по сол и доста успеха. Но това частно училище скоро се затвори по следующите причини. 1-во, защо от една страна жителите варошки дозволиха на тогавашният им взаимноучител Г. К. А. Ш., кой що все едно действуваше да въведе българският язик в централното (средоточното) взаимно, съвсем гръцко дотога, училище и да учи в него по един или по два часа в два дни на седмицата, а 2-ро, защо, от друга страна, се съгради Кошищкото българ. училище, та от учениците на частното едни в едното, други в другото като се тръгнаха, в него останаха мошне малко, щото после се уничтожи. Честта на Кошищкото описана е веке неколко пъти като по-горе; останува сега да кажем за Варошкото централно училище, училище, в кое се дозволи учителю да предава и български. Скоро по начинанието да се предава български, след два-три месеца, откако първо ся уничтожи частното, един от охридските подлизници, не зная дали беше родом грък (от кого сега сме освободени), чрез разни интриги и средства издействува да изчезнит българският язик из това училище, нито пък в друго некое да се въведет, като сполучи да донесет работите училищни до таково състояние, щото учителите сами да си избегат, първо подучителят, а после и същият учител К. Шапкарев, кой и различни други мъчнотии цели три години претърпе заради същата причина. Ето ти и оттука изчезна. А пък за в главното нито беше се проговорило: донякога — тога да се въведе. И така оттога дури до преди две години всичките ни училища си ходеха по първата им линия, сиреч, Кошищкото кога стане, кога падне, кога живо, кога умрело, дур най-после умре харно и се погребе, и малко уж възкръсна; а в двете варошки, главно (елинско) и взаимно, се учеше изключително само гръцкия язик, как що и в новосъграденото в Болница взаимно.

Средоточните общи варошки училища от 25 год. навамо заради немание средство и други причини не ходели добре. Многу пъти гражданите ся размишлявали да най-

дат некои средства; но всекога не сполучвали поради неискреността на некои от първенците. Най-после кюркчийският еснаф и всите здравомислящи и доброжелатели съотечественици охридяни, като видеха, че нема другий лек за училищата им, съгласиха се и направиха една малка особна каса, наречена кюркчийска, в коя да немат право други да разположват освен кюркчиите (забележи, че кюркчийският еснаф съдържава 3/4 прибер от варошките жители). На направената каса поставиха си троица от по-първите майстори настоятели и след една година, лани во юлия, превзеха връз себе и училищата. Главното намерение на кюркчийският еснаф беше да уредят училищата и да ги закрепят, но не веке да задържат и гръцкият язик, ами твърдо решение имаха да го заменят него с майчиният. Една година цела по разни причини не могоха намерението си да турят в действие, понеже в Охрид съвсем що немат ни един почти грькомислящ, но относително за училищата може да се найде уще по некой да мисли различно даже и от учените, а други пък да се колебаят в двоеумие.

Най-после овая година узрея;време веке дойде да се кладит в действие отдавнешното намерение и ланското решение да се заменит гръцкият язик с майчиният ни българският в самите средоточни варошки училища. Ето и едно учителче, което за малко време се поучи в Цариград, стигна веке и ке може да управлява взаимното училище, дури да се найде по-способен, под управлението на когото оно да помага. Пред неколко дни пазариха нашите и учителка българка г-жа Неделя, коя две години учителствува в Прилеп. (Но прилепчане не зная що чинат, доведоха ли друга или не им е веке потребна?)

Ето ви, мили читатели, братя българе, какво е възкресението на българските училища во Охрид. Желателно беше обаче съвременно с училищното възкресение да възкръснеше и българската ни иерархия в лицето на Охридската архиепископия. Доста веке един цел век що е спала във фанариотските конюшници! Но нека не ся отчайваме; има господ и за нас, нека ни е жив царът, бог да го пазит и да му продължит светлите дни.

За всите овие училищни преобразования от всите повеке на последните години е действувал неуморимия учител г. Григорий Кръстович Пърличев. В Охрид остават уще, за да се преобразят на български две училища, Бол-

ничкото и Месокастранското. В първото от них досега е учило едно влахче, а във второто едно гръцко-българче. Обете обаче даскалчиня ся замениха с други пак гръцки, от кои забележителен е оной, що постъпи в Болниченското. Той наистина е българин, свещеник от Месокастро, кой учителствувал 20 и повеке год. в Месокастро, малко нещо във Варош, всякъде безплодно, но толку противонароден е бил и е, щото по-добре да беше грък, не ке ни беше барем жал, оти е българин, ами како грък ке имаше право да си защищава своето. При това е и страшен владичкий привърженик. А най-важното е, що е свиреп и немилостив мъчител на крехката и невинна младеж!!! А господа болничяне го поставили учител, предали му в немилостивите ръце милите си дечица, скъпата си рожба, единственото си наследие, без да си наумят какви успехи Н. Свящеословесне в толко време е дал, колко ученици поболел, за да не реча и убил. Без да си дадат внимание и да видат що правят друзите им братя! А месокастрани? И тие уще ке се гръчат, защо гръцкият язик, особито елинският, им е потребен и нужен за в градините (бахчите), кога да садят пиперки (чушки)!.

Почтени болничани! Братя месокастряни! Уще ли ке гнияме в невежеството?! Уще ли ке си губиме златното время в изучението на непонятният нам чуждий язик гръкоелинский, който е най-мъчен и за същите гърци? В Месокастро, като и по друзите махали, имат повике от 20—30 години що се учат на гръцкий язик, но моля ви се, кажете ми, кой се научил нещо? Наистина мнозина знаят да читат и да пишат гръцки, ама како?. . . Читат, а не разбират, пишат с гръцки букви български речи. В това състои всичкото двадесето и тридесетогодишно учение, а това ли ке се речат учение? Учи детето до 15 и 20 години, а ходи в църква да не знае що се пейт, това ли е учение? Уще сакате, братя, да ви се кажвит? Свестите се, ви молиме, г-да Г. Бодле, А. Групче и други, къде има ке речите, че ето сте, вие ли сте болничани родолюбци, що ке отворехте бъл. училище? Ама, ке речите, че то и ти си учил гръцки и на тоа язик си се просветил, а сега що го хулиш? Да, наистина, на него съм се учил. Но опитайте ме колко години съм потрошил и колко съм изнурил себе си, а пък що съм научил? И що зная? Мислите да не съм ся просветил? Ох! Далеко от мене бегало е просвещението в толкогодишното ми учение. Братя, не, гръцки не съм учил

друго, освен да се позная себе си, че не зная нищо, и затова ми е жал, що съм губил толко драгоценно време и толко трудове за едно малко познание. Ако това време и тия трудове бех изнурил в изучение на своят язик, тога можех нещо да се просветя. Така също и всите наши съотечественици знаят колко мъки и трудове са положили, за да научат нещо в Атина или другаде, а кога ке дойдат дома си, да го заключат в книгохранилището си (библиотеката) заедно с книгите Омирови. . . Това за училищата.

А колко за църквите охридски, по всичките почти, къде повеке, къде по-малко, се пее по български.

Откак изложихме охридските преобразования на училищата, нека се свъртиме сега малко и около да видиме що правят другите съседни и съепархиотни градчина, като почнеме от Крушово. В това влашко-българско големо село българите, откак видоха, че в Битоля се установи българско училище, почнаха и тия да желаят и сакат постоянно българска църква и училище, но понеже тамо има доволно власи, които са и по-силни, не зная дали са сполучили нещо. А в Ресен, жителите на кого са чисти българи, но до вчера заблудени в незнание и темнота, откако видеха, че в Охрид се разбудиха веке и званично си показаха и словом, и делом българското произхождение и българската си народност, не се забавиха и тие да се покажат нихни еднокръвни братия. От неколко дни си довели веке и те български учител за новосъграденото си училище. Сега що остановат уще за внимание? — Струга! Тая прекрасна и достопочитаема българска родителка!! Струга е родила най-славните български подвижници в Македония. Струга е била водителка наша, коя със свещите в ръце предказувала им пътят на македонските българи към българското просвещение в ново време, кога уще беше дълбока темнота и непрозрачний мрак, кога уще спиехме, занесени в трънливото легло на гърцизма. Тие свещи нейни догореха веке или по-добре да реча, се изгаснаха в нечист воздух, нема ги веке да ни светат. Да, тие изгаснаха, но водимите от тех македонци не загубиха пътът, ами само малко се помъчиха, дури да пукнит светла зора, а после си следуват правият път; сега, като осъвна (се раздене) и немаме белки нужда от светилници, требва ли за това и да презриме майка им, родителката на тия светилници, кои първи сред мракът ни показаха пътът и по тая причина изгаснаха.

Не, не, не треба да я заборавиме Струга, коя родила, доила и изхранила такви български подвижници, ами длъжни сме всекога да я погледвиме и да я подкрепляваме, колко ке ни е възможно. . . Струга!!! Майко Миладиновска! Що ти чинат пилците? Ги доиш ли с истинско майчино млеко, или ги поиш с козие и велблюдско (камилско)? Ако да ти беха живи първородните ти синове, бех уверен, че досега ке излезеше, како що беше си почнала, пред всичките ти посестрими и побратими. . . Но!! Сега! Не зная как да реча!? Да реча, че напреднуваш? Не можа да лъжа! А пък да кажа, че назаднуваш? И това ми е страх, ке ми се насърдят оние, от които много съм се надевал и се надевам! Хайде, за хатърът нихнин не велям ни едното, ни другото, ами ке найда едно средно и умерено условие, сиреч че Струга откъм училищата и българщината ми се чине стои на оная резка, къде що я оставиха покойните Миладиновци, хем малко остъпила назад, а не пристъпила ни една стъпка напред, хич, олмасе и техните учители «чают възкръсението Миладиново», за да пречекорят напред. На времето от покойните год. 1857: тогашните учители въведоха българският язик в Стружкото взаимно гръцко дотога училище да се предава заради тогашните обстоятелства поне два пъти в седмицата, в петък и в събота, а малко после, на 1859, като постъпи Д. М. в главното учил., въведе го и в него. Така ми се чинит и сега (ако не съм излъган) също се предава във взаимното само, без да се изменят и дните, и часовете, и не на всичките ученици, а в главното доволен е само елинският; из него е изгонен сега наново българският!! Не е ли така, г-да учителие стружки? Да би дал бог да съм излъган в мислите ми, и тога ке благодаря бога от все сърце, по-добре е да видя една добра постъпка напред, нежели да постоянствувам да се оправдая.

В един от последните си броеве «Македония» се плачеше, че в 11 години по всичкия свет разни променения и преобразования се извършили, а нашия, българския въпрос ни една стъпка напред в тие години не е престъпил! Не жаляй, сестро «Македоние», не жаляй! Нашите български работи така отиват не с години, ами с векове. Очевиден пример имаме българския въпрос, а пък, ако сакате попресен, еве ти Стружките училища! В Битоля, къде що толку власи противници има, българско училище се установи, и в Крушово се готвит. В Ресен, къде що ни на ум

некога некому беше дошло за български, и тамо български учител дойде и ке начне да учи български. В Охрид всичките прибер училища се преобразват на български, а в Струга къде се почнало уще от 1857 год.; в Струга, къде никой противник нема, къде най-лесно можеше уще преди 5—6 год. да се преобрази, кой ги запират да стоят и да не учат български; ами уще да се кашкат в тинята на непонятният гърцизъм? Учителие, учителие! На вас е тежината! Уще ли в петък и събота по пладне само във взаимното уч. ке учите български, а в главното (елинското) ке го заборавате? Що ви е страх и от кого се боите да преобразите двете училища съвсем на български? Белки от владиката се боите? Но Н. Преосвещенство има ли уще власт да ви запре? Или треперите от Жоржакия? Но и единият, и другият нема ги веке; обата си зедоха хакът и си отидоха. Родолюбиви стружани, благородний Г. Чакъров и други, къде сте? Уще ли ке спиете? Я разбудите ся и стреснете ся от дълбокият ви сън, но пулите се наоколо да видите що правят съседните ви градове и не останувайте поназад от никого, защо на вас приличат да бъдите първи в народният подвиг, защо вие първи почнахте и ваши беха водителите македоно-български, немойте да им посрамотите земята с вашето немарение, немойте да си поцърните и вашите, и техните имена с вашето назаднувание. Защото Струга се прочу в новата българска история, тя като била, пак да бъде, амин.

29 Августа, 1867 Един охридчанен

[Македония, г. I, бр. (66) 40, (70)41, 2 и 9. IX. 1867 г.]

МИРЪТ

По-преднята събота, на 26 августа, в столният град на Швейцарската съюзна република, в хубавата и свободолюбива Женева, станало едно заседание на тъй називаемото Миролюбиво дружество. Заседанията на туй дружество друг път не ги вълнуваха нито неуместни разпри за частни интереси, нито отечестволюбиви предложения за возвеличението на еди-коя народност,

нито състязания за разорение или въздвигване на едикоя си царствующа династия в Европа или в другите части на светът.

Съставено още на 1830, Миролюбивото дружество имаше само единствена цел и тя е, която да може да разпространи в обществото миролюбивите идеи. Като разгледва и разказва какви ужасни и жестоки следствия влече със себе си боят, то ся трудеше да изнамери някои си средства, щото да може да ся въдвори в обществото мирът веднъж за всякога. Съставляемо от членове, человеци от които всякой един се отличава в някоя отрасъл във всеобщата наука и които при всичкото си народолюбие предпочитат интересите на цялото человеческо общество от по-частните, туй Миролюбиво дружество само от една мисъл ся води, само от едно чувство ся вдъхва, тоест от несвоекористна любов към человеческия род. Тоз беше предметът на миролюбивите му разисквания и той го занимава важно във всичките негови заседания, в които са разпитва как би могло человечеството, освободено някога от всегдашно заплашване на непредвидени боеве, да ся наслажда занапред непрекъснато в едно тихо и спокойно благощастие. Трудовете на Миролюбивото дружество бяха многобройни, сладките му надежди големи, намеренията му от най-человеколюбивите, целта му най-благородна. Ето защо неговите членове ся оставяха досега да пишат, да говорят и да действуват свободно където и да са, в свободните или угнетителни царства, в напредователни или назадничави държави и там, дето ся запретява развитието, и там, дето ся то достопохвално поощрява и улеснява.

Апостоли на любимият мир, красноречиви проповедници на евангелското братолюбие, довчера ревностни нападатели на боят, в който человеците, подобни на диви зверове ся ядат и един други ся разкъсват, просветените членове на Миролюбивото дружество всякъде са добре приимваха, всякъде привличаха върху себе си любов и уважение, всякъде тяхната цел ся скъпо оценяваше досега.

Няма наистина друго нещо по-доброжелателно и по-драгоценно за человечеството освен мирът. Ето защо него са мечтали от памтивека, него са желали и него са препоръчвали всички онези истинноучени мъжие, които от която народност и да са произлезли, но по широчината

на техните знания и по развитите от тях всеобщи и вечни идеи принадлежат като едно непросрочимо имущество на цялото человечество, за доброто на което и са ся трудили независимо от собствени интереси. Ето защо още от средний век, а особено от изобретението на печатът, това плашило на недоброжелателните людие, почнаха да ся слушат по-често гласове за един всеобщ мир, за едно всеселенно съдовище, дето да ся пренасят международните разпри и там те да ся разправят и да ся решават от всите поне образовани народи.

Мнозина многажди ся смяха и ся смеят още и до днес с тези предложения, които и представляват като мечтания неосъществителни. Съвсем тям, те винаги са ставали и днес, освен горезабележеното Миролюбиво дружество и толкоз други частни подвизи за махването на боят, съществуват почти ввред и славни публицисти, които охотно са посветили и ум, и остроумие, и красноречивото си перо в защита на мирът против разорителният бой. Нищо не ги отчайва в подвизите им. Кога съществува мир, те ся стараят да докажат убедително всякому доколко е той ползователен и колко сладки са винаги узрелите му плодове. А кога върлува боят където и да е, те ся залавят да представят делата му с таквиз черни шарове, щото да настръхнуват космите на челяка от ужас и да съжаляват плачевно человечеството за бедността, в която ся намира още по туй отношение с всичкото извършено до днес напреднување. Те мразят боят и обичат мирът. Те твърде добре припознават, че много пъти има въпроси, които инак не могат да ся решат освен чрез острата сабя. Но те в същото време отправят по-напред техните человеколюбиви наставления до онези, които обикновено стават причина за боят. Те съветуват угнетителите да изменят системата, назадничавите да напреднуват, владеющите да бъдат по-свободолюбиви, народите да бдят над правдините си и да ги защищават без вълнување, без безчинние и най-вече те препоръчват като едно най-силно поручителство за всегдашния мир просвещението, безпрепятственото развитие, безпрепятственото напреднување. Мирът, казват те, тогаз ще царува, когато нищо не ще да има, което да пречи във вървежът на цивилизацията помежду народностите.

При всичко това желанията на миролюбивите людие изобщо могат ли токо-тъй лесно да ся изпълнят? Мирът

може ли да царува непрекъснато в человеческото общество, може ли да бъде един всегдашен дял на человечеството и като едно бистро поточе, което лятно време през някои лъки зелени тече тихо-тихо и проросява цветущите им брегове и хиляди прелестни дръвцета, може ли тъй и человечеството да прокарва обществения си живот тихо и спокойно, радостно и невинно, без никаква пречка, без никаква борба? Боят с всите си жестокости и ужаси може ли и той токо-тъй да ся изгони от обществото? И дали не е той много пъти нужден, почти необходим? Не прибягват ли много пъти до него и народи, и правителства, за да отклонят от себе си едно зло, да отблъснат някоя очевидна неправда и не прекратява ли много пъти той, боят, състояния, несъвместими с тишината? Не пресяква ли желания, неуместни със съществующият ред и гибелни за общото спокойствие?

Ето въпроси, може би немаловажни, които ни дойдоха под перото в бърза ръка, като премисляхме върху мирът; но ний не земаме да ги решаваме сега освен по много други причини още и по това, че ни е страх да не би някак като сме ся зели да говорим за мир, размирим недобросовестните умове.

Мирът е, да кажем ний, свято и всежелателно нещо. Дано неговото царство прииде по-скоро в человеческото общество. Дано синца, и народи, и правителства, подадат един ден ръка приятелска след едно праведно удовлетворение и на двете страни. Дано изчезняха честолюбия и съперничества и да ся въдвореше правдата навсякъде. Но понеже человеческите страсти са многочислени и разнообразни и щат задълго още време да пречат и да бъркат много на този толкоз желаем всегдашен мир между человеците, то нека человечеството ся не отчайва. И миролюбивите онези людие да не ся отчайват. Как и да е, те заслужват на человеческия род с трудовете си. Приятели на будущият някогаш всегдашен мир, нека пожелаем от сърце добри успехи и тям, на Миролюбивото дружество, което ни даде повод да поговорим тази неделя за мирът, дано ся завърне в правият път, защото в последните си заседания, както телеграфът ни явява, то ся отстранило много от предназначението си.

[Македония, г. I, бр. (70) 41, 9. IX. 1867 г.]

ВЕСТНИК ЗА НАРОДА

Един от местните вестници, като прие от скоро време за титла на вестника си вестник за народа, дава долуизложеното определение на името народ. Тази титла като носи нашият вестник от начало на изданието си и не му е дал никакво определение, задоволява ся засега да помести поне чуждото, макар и няколко спернато определение за повод за развързване на езика си да изкаже и той друг път определението на този надпис:

«Този вестник ся нарече вестник на народа или за народа. Но какво е народ? Народ като казуваме, кого разбираме?

Народ или людство са тези, които живеят в потът на лицето си. Народ са онези, които ни дават да ядем хляб и без тях щяхме да ядеме желъди, кестени или други саморасли плодове на земята. Народ са онези, които ни обличат с ткания и без тях щяхме да ходим без дрехи или най-вече що можахме да направим, щеше да е да покриваме наготата си с кожи от животните. Народ са онези, които ни правят къщята ни, и без тях щяхме да живеймe в пещери и в дупките на земята. Народ с една реч са онези, на които говори бог и рече: «В потът на лицето си ще ядеш хлябът си, растете и множете ся и обладайте земята.»

Дето ще ся каже, народ сме всинца, защото всинца от царят до най-простият селянин, орач и овчар работим.

Народ не са само тези, които, като седят празни, искат да живеят от потът на другите. Народ не са само онези, на които Сатана е говорил под образът на змията и им е рекъл: «В който ден ядете от него, ще станете като богове.»

Народ са всички онези, които обичат всичките человеци като братя без разлика на племе или на вяра. Народ не са тези, които мъчителски мъдърствуват, нито фанатиците, на която народност или вяра и да принадлежат.

И тъй само истинно учение и доброто и человеколюбивото възпитание са, които ни правят да ставаме народ, без тях ний сме множество само, сган, а не народ. Силно е множеството, но ум няма, казва една стара дума.

От това нашият вестник, като вестник за народа, интересите на народа ще има за главна цел и не ще престане никога от да ся труди с вся сила да разсява космополитически и общечеловечески идеи и да проповядува любов един към други като най-съществено познавание на един н а р о д. за интересите на който ний ще работим и ще ся трудим.»

[Македония, г. I, бр. (78),43, 23. IX. 1867 г.]

ДВОЙНОТО УГНЕТЕНИЕ

Понеже человек ся състои от тяло и душа, това следува, че и угнетението и мъчителствата, на които е изложено человечеството, биват два вида. И тъй, както има угнетение и измъчвание на тялото, тъй също има и угнетение и измъчвание на духът тука, на този свят, откакто е създаден, ако кажем и до днес, не ще излъжем. Едни угнетяват само тялото на человеците, като го тлакуват, както щат, като го подлагат на тежки работания и го бият, даже и разновидно го измъчват. Други отиват по-нататък, та налагат окови и вериги даже на человеческият ум, вържат духът на създанието, което е бог създал по свой образ и подобие. С пранирството на сатана и под вид на змията, като ся подмъкват свирепи вълци под вид на свирепи овци, те като денница ся противоопълчават противу високите предназначения на всевишняго за неговите създания и ся мъчат да заключат в мрак смъртен оживителните подухвания на свободата на духовете.

А колкото е по-честна душата от тялото, толкоз по-отвратителни са мъчителите и угнетателите на духът, понеже, като обоготворяват своите страсти, сриват человеците в душеубийствената яма на безбожието, когато с делата и поведението си им дават да разберат, че нищо священо и преподобно няма в тези под ангелский образ представлявани деннични мъчители на духовете.

А какви запустения нанася на горките народи това угнетение на духовете, свидетелствува и прогласява всичкий Средний век злополучната Испания, дето милиони

человеци с живи изгорило богоборното с в я щ е н н о и з п и т а н и е (инквизиция).

Много е претърпявало и нашето отечество, верният и трудолюбивият наш българский народ не е малко претеглил от угнетателите на народният дух — фанариоти, па и сега още стене под този гнет на злобното фанариотство прекрасната онази и богатата с исторически възпоминания страна Македония. Но неизказано по-тежък е гнетът на католицизма за онези страни и места, дето политическите уложнения не са уклонили подтисникът на угнетателите. И за доказателство на това не тряба далеч да ходим, имаме примерът в нашето отечество. Какво умствено по-бедно, какво нравствено по-унизително от католикът българин в селата на Свещовската каза и на тези в Пловдивската област? Своеволните домини са досущ приковали духът на тези бедни селения и са направили от жителите им един вид автомати без свой ум, без своя воля, без дух, без мисъл. Бедни създания!

Последователите на папството през всичките епохи нечестиво са ся домогвали да поставят престолът на папите противу престолът на Вишняго и срещу вечното негово царство да основат царството на произвола, на вечното робство на человеческият дух. И безмерната благост и благоутробие на Всевишняго като немощ и безсилие презирающе, стиснали бяха в своите ръце юздите на свободната мисъл и дерзко провъзгласили символът на своята власт: «Тъй искаме и принискваме ний и с огън и желязо, и с всякакви мъки и окови ще принудим всички така да мислят!»

З а п о-г о л я м а у ж с л а в а б о ж и я (ad majorem dei gloriam), както е нечестиво провъзгласявало папството, като бе сполучило да прибере в една и истата ръка и светската, и духовната власт, друго не е и вършило, освен да държи умовете в окови и да притиска духовете на народите и колко мученическа кръв ся е проляла за постигването на тази нечиста цел! Но живородният свят на божеѣтвеното слънце—просвещението — изгрея във всичкий си блесък на Запад и извади наяве мрачните страни на тази богоборна власт; осъдена от общата совест, бере душа там и умира, а нейните приверженици са ся запънали да я пресадят на Изток и именно между нас, българите. . .

Тези няколко думи поискахме да пуснем ний между

нашите читатели, за да възбудим вниманието им върху това и сега, когато пак зеха да ся обаждат някои в полза на папството и му правят полог да го нагнездят помежду нас.

[Македония, г. I, бр. (78), 43, 23. IX. 1867 г.]

ПАК БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС

Преди няколко време цариградският патриарх беше предложил на правителството един последен проект за българският черковен въпрос. Този проект нито правителството, нито патриаршията го представиха з в а н и ч н о някак на българите, което беше праведно, мислим, да стане, ако би да ся оценяваха искрено и справедливо най-справедливите искания на един цял народ, както наистина мислеха и бяха почти непоколебимо убедени в това мнозина от нашите по-първи съотечественици. Как и да е, тукашните български представители за реченият въпрос добили, казват, повелително точни сведения за обемът на патриаршеския проект и като го намерили недостаточен, за да не кажем и ничтожен, те побързаха да го отблъснат.

Този проект, казуват те, отделял до тринадесет само български епархии в собствено наживаема България, според както ся изразяват гърците.

Тези епархии щели уж да ся управляват от един особен с и н о д, който щял да има заседанията си в най-първата от тях, и те щели да съставляват в черковното патриаршеско управление един особен круг под името Б ъ л г а р с к а е к з а р х и я. Всите владици на тези епархии, както и най-първият между тях, щели да споменуват патриаршеското име. Избирането на владиците щяло да става от местния синод, но с одобрението и потвърдение на цариградския патриарх, тъй що той пак сам би управлявал косвено и синод, и владици. Освен това решенията на тойзи синод не щели да бъдат окончателни, защото патриархът си бил предопазил друго едно драгоценно право, тоест да прегледува тези решения, тъй що те не щели предварително да имат никаква почти сила. При това на синода не ся давало право да ся отправя непосредствено, чрез представителя си, до правителството за потребните народни работи. То щяло да става чрез патриарха, защото тъй го намирал той по-добре за неговото достолепие, без да е зел, разумява ся, под никакво внимание и достолепието на целия български народ, който съставлява поголямата част в Европейската Турция, и може праведно, защото и сам този многобройний народ, за зла чест, не е показал досега както тряба, че съзнава съвършено действителното си обществено положение.

Такъв е бил, уверяват ни, подадения на правителството проект от патриарха, проект самопроизволен, самокористен, безосновен и съвсем неудовлетворителен за българите. Той ся явява даже и като една новост в православната черква, защото не е съобразен с никое от черковните правила, а патрикът тъй както сам си го дава днес, утре, щом му скивне пак и му дозволяват обстоятелствата, може и да го отнеме, и да го уничтожи. Ето защо българското в Цариград правителство, като не рачи да приеме патриаршеските предложения, счете за нужно да подаде едно ново прошение на правителството за б ъ л г а р с к и я в ъ п р о с с надежда, че то ще поспеши вече да удовлетвори най-после многотърпеливия български народ така, тоест както всякога са мислили и са ся надеяли по-голямото число от изследователите на тойзи толкоз злочест въпрос.

Това най-подирното прошение, което от наша страна от сърце желаем да бъдеше последнето, защо от сухи прошения за този въпрос народът ни ся е уморил вече и на отчайвание е — има това добро, че то е к а н о н и ч е с к о, з а к о н н о, с п р а в е д л и в о. То е к а н о н и ч е с к о, защото се основава върху черковните правила, които патриаршията само тогава призовава, когато ѝ понася, и защото изискува неща, които са съществували друг път по черковното право. То е з а к о н н о, понеже ся основава връх едно припознато вече в Турската империя начало, тоест свободата на съвестта и още връх основните устави на правителството. То е с п р а в е д л и в о, защото не ще никому нищо да наложи, нито на гърци, нито на българи, нито даже и на правителството. Оставя ся всякому цяла свобода. Който ще, нека доде с

нас (казва то), който ще, нека иде с другиго. Едно само желаят българите в това прошение, тоест да ги оставят свободни в деянията си по черковното право и по припознатата свобода на съвестта.

В това прошение ся описува вкратце и плачевното наистина положение, в което е пристигнал днес бедния български народ по черковното управление. Давно и справедливите искания и непреувеличените оплаквания ся земат под внимание от онези, към които ся отправя прошението! В голямо, в неизразимо и преоскърбително недоумение ще ся намери справедливо всякой българин, ако би и тоз път техния жалостний глас остане глас в ъпиющаго в пустини.

Жалостно, че цял месяц ся мина, откак ся е подало реченото прошение и еще никакъв отговор няма отникъде! Давно това забавяние излезе поне в полза на народа! Дано приготовляемия отговор, ако действително той ся приготовлява, да бъде последен и удовлетворителен за българите! В противен случай не знаем вече откъде би могло да черпи нови надежди народното ни в Цариград представителство, на което вече, след толкоз годишен не получен, но поучителен опит, и самите надежди, мислим, тряба да му са додеяли, ако би да е изследувало винаги със строго внимание течението на въпроса.

Днес за днес въпросът не е в ръцете на патрика, както мислят някои си по сляпо заблуждение, но е в ръцете на правителството, до което и само ся отнасят обикновено народните наши представители. О, какво добро дело би направило правителството, ако дадеше поне веднъж за всегда решителното си мнение връх тойзи предмет, който от толкоз годин занимава изключително отечеството ни и изсмъркува току-речи всите народни сили, нравствени и веществени! Колко други общеполезни неща ся пренебрегнаха досега по причина на този въпрос!

Ний не сме в състояние да кажем положително какво мислят да направят представителите, ако би и сегашното прошение, както и толкоз други, останало без никакви следствия. Но не можем да затаим и да замълчим нуждата, която стана вече неотразима, за да ся даде край на този въпрос. Излъган толкоз пътя в най-сладките си надежди, народът досега беше убеден, че всичко бе готово от страна на царското правителство, но самата пречка на това била Гръцката патриаршия и само тя. Но днес

хитрата патрияршия с лукавият си проект, ако друго не стори, завърши да заварди себе си от негодуванията на българите и от порицанията на гърците и да стовари на царското правителство отговорността на този въпрос. С това, дето че нищо почти не дава на българите, тя ся оправдава пред гърците, а с това, дето ся показа, че съизволява на някои отстъпки, даде да ся разбере най-явствено, че пълното решение на този въпрос стои в ръката на правителството. Не остава прочее на импер[аторското] правителство, освен да скъса мрежицитен а тази гръцка уловка, и колкото по-скоро, толкоз по-спасително за всяка страна и във всяко отношение. И ний идеме дотам даже да мислим, щото едно съвършено, но прямо и искрено отказване в домогванията на българския народ за отделна от гръцката иерархия по-малко би го опечалило, отколкото му тежи неизвестността, в която ся намира от протаканието на този въпрос, при очевидните повреди, които му то наноси.

Единадесят години не са малко дни на изкушавание и те са доста, сякаме, да дадат най-добре да разумеят гърците, че са суетни надеждите им да ни държат и занапред тъй, както са ни досега държели, и всички други, които ги блазни да ни плячкосат, че напразно точат зъби. Нито домогванията на едните, нити усилията на другите ще могат да поколебаят всеобщото убеждение на българския народ в правината на делото му и в чистотата на вероизповеданието му.

Още по-малък успех ще има и новата тази партия (програмата на която ще срещнат по-долу читателите), която ся е зела с лукави внушения да подкопае постоянството на народа и да го развлече, за да го направи още по-слаб, отколкото е, и още по-ничтожен, отколкото е бил до днес. Защото колкото и незрял, ако предполагат, че е българския народ, не е да не разбира каква тяжест има за него според мястото и положението му припознаването на неговата народност в лицето на народната му иерархия, както са другите народности в истото място и от истото положение, а не таквиз мними припознавания в убийствени за него подразделения.

След тези предварителни забележвания ний представяме пред очите на нашите съотечественици както подаденото преди един месец и повече п р о ш е н и е, което сега ни ся съобщи да го обнародваме, тъй и другият проект,

който сме поканени да обнародваме, и призоваваме читателите си да ги прочетат и двата с внимание; та ако навън по епархиите ся отдава още приличното значение на този в ъ п р о с, ако ревността за решението му не е съвършено охладяла в сърцата на съотечествениците ни, то нека ся изразят категорически с приемание или отвърляние на едното или на другото; ако те оценяват скъпо и точно ползата, която ся очаква от този въпрос, така или инак решен, то нека побързат с какъв и да е начин да изявят усердието си, нека изново подкрепят или нека прекратят, ако искат, действията на тукашното народно представителство. Но нас ако питат и ако не им ся виждат лоши нашите съвети, то нека най-добре подкрепят подаденото прошение. . .

[Македония, г. I, бр. (86) 45, 7. X. 1867 г.]

ПОТАЕНОТО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКИЙ НАРОД

В Притурката си от заминалата неделя ний обнародвахме вече сведенията, които даваше парижкия вести. Л а П р е с връх едно прошение, подадено уж от българските представители на В[исоката] Порта, относително до учрежденията и надзирателството на училищата по България.

Парижкия вестник, който ни съобщава от Запад тези известия, е от онез твърде малочислени листове, които търсят всякак да подкрепят където и да е падающата римско-католическа система. И тъй дали това само, дето тези сведения ни идат от един предаден на папищашството лист, не е достаточно доказателство за нас, че те произлизат от лица сумнителни, от человеци, които по заблуждение и по честолюбиво уж упорство служат в полза на иноверни чуждестранци и нека го кажем именно, на папищашките дейци?

И наистина, какви са намеренията на тези самозвани народни представители в гореказаното прошение? Уви!

Като че да не бе доста и за учителите по България толкоз, те идат да ги представят пред правителството още и като оружия едни на Русия, други на Сърбия, и други на Гърция! Те искат от правителството да ся определи едно настоятелство, което да преобразува и надзирава българските училища, но не знаем с какви учители мислят да заменят днешните. Ако съдим обаче по постъпките им днес, то твърде явно става, че те ще употребят всичкото си влияние, ще положат всите си сили да заместят мнимото руско, сръбско и гръцко влияние с онова най-гибелното за нашата народност, влияние на римско-католическия дух, а известно е вече всякому по България какъв е тойзи дух.

Но не е само парижкия вестник и съобщаваното от него съдържание на гореказаното прошение, дето ни правят да мислим, че изворът на тези сведения е сумнителен. Има и други причини, които ни утвърдяват в тази мисъл. Парижкият вестник казва, че това прошение било уж отправено до имп[ераторското] правителство преди четири месяци, а нам е твърде известно, че припознатите от народа ни и отправителството представители не са подали никакво прошение преди четири месяци върху преобразованието на училищата ни. Истина, те бяха ся друг път занимали нещо в тойзи въпрос, но оттогаз има две годин почти и половина и ако да не са го още и до днес пренебрегнали в частност, то пак нови прошения и сега преди четири месяца не са никъде подавали връх тойзи въпрос.

Прочее, ний имаме доста причини да вярваме, че съобщаваното от речения парижкий вестник прошение, за съществованието на което не ни остава никакво съмнение, направено е само от няколко частни лица из кругът на онези твърде малочислени и заблудени наши съотечественици, които ся тъй лекоумно отказаха друг път от бащините си вероизповедни предания и съставиха изпадналата вече и забравена почти у н и я само и само по едно упорство и за сметки, които ежедневния опит показа съвсем безосновни.

За право, нам не ни е никак криво, задето неколцина от лековерните у н и я т и другояче мислят и питаят други мнения за улучшения на народната наша съдба. Свободни са да мислят и да правят все, що им е мило и драго, но с едно само условие, тоест, че те трябва да ся ограничават в техния си круг, колкото тесен и да го намират те,

без да си позволява тая малка тяхна купчинка да злоупотребява името на целия български народ и без да ся представляват пред светът като званични негови представители. Като хора, за каквито им ся ище да ся сочат, те трябва най-добре да знаят, че това, което нямат, безчестно е да казват, че го притежават. Това вместо представители показва ги шарлатани, което поне ний им не желайме — но тъй бива то всякога с тези человеци, които са потъпкали своето достоинство пред лицето на светът и са слезли от основите на нравствеността, тяхно дело е явно на всяка истина в очите да плюят, а тайно всяка лъжа да коват и да действуват.

Жестоко и жалостно може да ся види на изостаналите още тук-там няколко членове от покойната у н и я, ако им ся каже една голяма истина, но неспокойните им, ако и непразни, действия принуждават ни да им я кажем при всичкото си желание, що имаме, за да ги не огорчаваме. Те не само твърде зле ся отнасят и по-зле ся препоръчват, когато си отдават сами преимуществото да представляват целия български народ, но още и никакво право нямат да ся месят в нашите народни работи.

Като ся отстраниха тъй несмислено от всеобщото вероизповедание на отечеството ни, те излязоха вече от нашето общество, те съставиха едно отделно съсловие, една особита община, която, ако маловажна и незначителна да е, не им е наложена, те самоволно са си я съставили. И сега ако духът им е толкоз пъргав и те обичат да ся намират в деятелност, нека ся занимават с работи, които изключително ся отнасят само до тяхната община, за нея да ся грижат и за нейното благосъстояние — каквато и да е тя, от колкото и каквито членове и да ся съставлява, сполучила е вече да ся припознае като особена според основните закони на Турската империя.

Българите с драго сърце, мислим, приели би и помощ, и съвети от каква да е община, но това, дето да ся явяват друговерни общини като техни представители, да искат да участвуват с хитрост в старанията им за улучшение на черковното им управление и за преобразование на училищните им учреждения, то е едно нещо колкото незаконно и неправедно, толкоз и постидно за тези, които го правят. И как тряба да разумяваме ний това тяхно своеволие? Дали че като са станали унияти, та са станали вече и господари над нас, които не сме, или ний престанахме да сме

поданици на августейшият си монарх и зависим от волята и от щението на тези, които ся отрекоха от нас? Никога. Намесяли ли сме ся ний в униятската община за нещо досега, откак ся е тя съставила? Но ако от нас не щат да земат пример безпокойните членове на злочестата уния, защо не ся поучат поне от другите ни еднородци п а в л и к я н е и да ги подражаят и в това, както са ги подражали в друго!

Разпръснатите тук-там малобройни членове на покойната уния, още братия наши по кръв, тряба да бъдат добре убедени в тази очевидна истина, че те, където и да ся намират, какъвто п о с т и да заемат, и даже каквито чистосърдечни мнения и да имат за народът, на който принадлежат, те не могат да говорят в името на православните български общества; защото те изгубиха доверието на народа ни и каквито добри да бъдат техните постъпки, все са подозрителни, по това и желанията им за народното ни напреднување, с какъвто притворен язик и да ги изражават, те са и ще бъдат завсегда сумнителни. Жално ни е за това тяхно несгодно положение пред българския народ, но то си е самата истина.

И тъй, ако обичат да имат съвестта си спокойна, то много по-добре би направили да си стоят мирни и като ся занимават за собственото си благосъстояние, да ся не мешат деятелно във въпроси, които ся отнасят до черковните и училищните учреждения на православният български народ. Черковите и училищата принадлежат само нему, той само има право да ги нарежда, както ще, а чуждестранни и друговерни общини, значителни или незначителни били, мислим, че нямат право и не тряба ни да посягат към тези святи неща, които инак и най-здраво са оградени от всяко посягателство на тях чрез благодателният императорский Хатихумаюн.

[Македония, г. I, бр. (89) 46, 14. X. 1867 г.]

[НИЙ СМЕ В НЕДОУМЕНИЕ КАКВО ДА ПРАВИМ]

Предизвестяваме тези от почтените си спомоществователи, на които спомоществованието ся свърша с идущия месец, да благоволят с време да ни известят чрез настоятелите ни ще следуват ли и занапред да получават листът ни и да побързат да внесат стойността му; защото тоз път не ще можем нито един брой да пратим някому непредплатен. Г. Господа настоятели тряба да ни изпратят с време и ясно писани всите имена на спомоществователите, за да печатаме адресите им, и дано тъй избегнем от бъркотиите, които тая година додеяха и на спомоществователите ни, и нам, като по много причини не можахме да избегнем от тях.

*

С този, шест броя още ни остават да сключим годината и ако речем да държим правилото на другите вестникари, още четири само трябва да смятаме; но ето до 12 хиляди гроша имаме да събираме!

Не знайме вече нито как да думаме, нито как да казваме, ни какво да правиме, не остана нещо, което да не сме изрекли, ни средство, което да не опитахме, и смяхме ся, и плакахме, и молихме ся, но глухи и неми остават и до днес някои от спомоществователите ни, на които оставаше последнята надежда за доизкарване на годината — време най-усилно и премеждливо за вестникарите.

Може би шега го имат туй вестникарството тези, които ни правят тази пакост, та си не плащат; може би не отбират и затова не го броят за нищо; но какво биха помислили, ако им разправим, че то е най-тежкото от всичките земания и давания? За него неотложно, неотбивано са нужни най-малко две хиляди гроша в неделята, които ни кредит носят, ни почек търпят; половината не, четвърт ако не достигнат в неделята, ето че няма вестник. И тъй близу дестина хиледи гроша в месецът и стотина в годината, които тряба непременно да ся платят, как ся събират?

Няма белким по-сербез за даването и по-мурдар за

земанието алъш-вериш от вестникарският, разумява ся, за нас според състоянието, в което ся намерва народът ни, за другите народи не е тъй. Но и без вестникари не може, само тежко тому, който ся нагърби на тази работа.

Не е да не знаехме ний положението на вестникарите, жалостните примери на толкоз вестници бяха пред очите ни и сами отчасти опит имахме в тази работа, но ний ся не отчаевахме от ежедневното зазрявание на народът ни и не ся подвоихме с едното си голо перо само да заловим тази работа, която съсипа и отчая други, които с капитал и поддържания бяха я предприемали. И наистина излъгани не останахме в чувството на народа си, прие ни и посрещна ни добре, тъй що ако ний бихме поискали да го лъжем с неволя да вървим, там какъв да е нарицало вестник да имаме, можахме да ся държим. Но този път има опасността си, че скоро насища читателите и отнема присърцето на спомоществователите, и ний предпочетохме по-мъчният, но по-верният, с улучшението на вестника да търсим задоволението на читателите и умножението на спомоществователите. А при това явно е, че всяко улучшение не е възможно без повече иждивение и ний ся решихме на улучшението му като пресметнахме на готовото уж иждивение от подписаните спомоществователи. И ето де останахме излъгани сега, когато на край годината недоплащанието на някои ни туря в положение безизходно.

Ний сме в недоумение какво да правим! Да прибегнем до своята кесия? Но тя е отколе украсена и накитена с уважаема паяжина! Да търсим заем? Но еснаф, еснаф ли е този вестникарският и печатарският! И кредит няма! Най-ближните си приятели отдавна още ний и по дваж, и по триж сме ги преръсили и няма вече до кого да ся отправим, освен да ся помолим пак на длъжниците си. За име божие стига вече, стига толкоз. Единадесят месеца почъх за таквоз едно количество не стигат ли?. . .

[Македония, г. I, бр. (92) 47, 21. X. 1867 г.]

ОПРАВДАНИЕТО

I

Който чуе, че сега още се разисква кое и какво тряба да е ученията в южната и западната част на България, кой язик тряба да е молебният и училищният, ако би да не знае положението на жителите, обстоятелствата, в които ся намират, предразсудоците, които са посеяни в тези страни, още намеренията и деспотизмът на онези, на които определението е да служат за утешение, покровителство и контрол някак си на гражданската власт, има и да ся почуди, и горчиво да осъди жителите на тези места.

А как да ся не почуди и как да ги не осъди някой, който гледа как във втората половина на тойзи век, в който ся откриха истини удивителни, решиха ся проблеми смели всред просвещена Европа, в която науката слезе до колибата на овчаря и ся пръска със скоростта на светкавица — в това време едно население достопочтено за числото си, за способностите си и за произхождението си, едно население, което съставя мила и драгоценна част на една преобладающа в страната народност и което живее на една земя толкоз плодоносна, под едно тихо и ясно небе, в един прохладен и животворен въздух, това население как да не е решило още за децата си дали матерният си язик тряба да учат или каквото до днес един чужд язик, язик странен за него ако не колкото арменският, а то не по-малко от влашкият и шкипитарският.

Това нещо, ако прави да ся чуди и диви един чужденец, не може да остави равнодушен едного съплеменника и наистина то ни дълбоко наскърбява и в праведно негодувание ни докарва; защото срамът и горчивият плод от невежеството са общи на всинца ни, щото сме от едно племе.

Но нека за любопитството на странните и за наше утешение, преди да обвиним нашите братия, да хвърлим един поглед по-проницателен и да изпитаме по-строго отде произлезе, та тая страна на България е останала надире; как ся намери, та хвана тя друг път, а не пътят на потребата, на ползата, на добрият разум и на собствената корист, кои и какви бяха онези сили, които отвлякоха населението на тази страна в пътят на ямата и на погибелта.

Откак изгубихме една по друга и трите престоли на народните си иерархии в правителство теократическо, иноверно, което оставяше поданическите си народи свободни във вътрешният им живот, и откак подпаднахме под гръцкото духовенство и под влиянието на гърците, заклети врагове на нашата народност по предание от векове, естествено изгубихме от ръце и управлението, и възпитанието на нашата челяд, колкото несовершено и да беше то в заминалите години. Кругът на ведомството на гръцките владици беше широк, те можаха да посегнат още и на имотът ни, и на животът ни. Така ученията и возпитанието дойде да зависи от тях.

И тъй, това духовенство, понеже единствена цел на евтототатското му посегвание връх нашите независими черкви беше да стопи и прелее народът ни в неговият, първото, що извърши, бе да заповяда молебният язик на българина да бъде вече само гръцкият, а в тогавашното всемогущество на това духовенство неговата заповед беше като небесна заповед. На главата на престъпникът тутакси падаше като гръмовна стрела не само църковно наказание, но и гражданско, което го и в прах и пепел преобръщаше.

Ето вече в божият храм, в който разсъдокът човеку е покоен и без действие като уничтожен, а сърцето му сокрушено, в умиление и способно да приема всяка форма като восъкът, в това време на каянието свещениците вече умишлено бяха обърнали да произнасят Вишнему молениа по един язик чужд и непонятен за богомолците от населението, пред които ги възгласяваха. Проумява ся, че естествено тези чужди на слухът по странността си, но близки на чувствата по настроение на духът речи въргаха дълбоки корени в сърца така разположени и досягаха из най-напред само повърхностно да подрънкуват сърдечните струни, но постепенно това дрънкание пристигаше да състави вече и музикален глас.

В същото време също тъй и в училищата въведоха силом гръцкия язик и гръцко учение, те угасиха и това второ след черквата огнище и хранилище на народното име. Но както това, така и другото не сгряваха богоговейните сърца и не осветляваха ученолюбивите умове; тези две огнища пушеха само, но не грееха, не съживяваха ни сърцето, ни умът, а правеха това, че едни развращаваха, като им даваха криво понятие за науката и раз-

витие гибелно за народно съзнание, а други отвращаха от ученията, като ги уморяваха с насилственото преподаване на един мъчен и съвсем непонятен язик. И тъй погрузяваха в дълбоко невежество населението, между което за книжовен ся броеше вече само онзи, който пристигаше като папагал да изговаря в черква някои молитви, каквото правят още свещениците му, и пак тези, които бяха затвърдили мъртвите букви на гръцкият язик, с които и до днес търговците му пишат матерният си язик, ако и твърде недостаточно, но при скъдността на народно учение и при съвършеното лишение на народна писменост. Помрачението беше такова, че бедните притяжатели на тая разбългарена, а недогърчена чутовищна книжевност — свещениците с непонятното си по гръцки бърборение и търговците с разкривените гръцки букви ся мисляха, че правеха разкошност помежду народът.

Но както с първото не ся събудиха религиозните убеждения, тъй и в другата градина няма да цъфнат цветове красношарни, а само са породиха тук-там бледникави цветове и не завързаха освен безвкусни или кисели плодове, на които едвам ся пада и това име, защото всякому отвращение правяха и от тях ся пръснаха и поникнаха семената на суеверието и на предразсудоците вместо набожност и просвещение.

Но това и трябаше на нашите пастири деспоте и него вече те като имаха, искаха трайно да бъде то, усилията им бяха да вкоренят между народа това заблуждение, затова и в туй туриха всичкото си внимание. Те ни тълкуваха начесто причините на това изменение и силяха ся да ни убедят в спасителността и добрите следствия на това нововъведение, на таковато в храмовете божие пустословие и на превратното в светилищата на науката учение.

Ний ще поговорим за тези техни внушения, защото те са и днес още владеющите начала на гръцко-фенерското деспотство, те са и днес още могущественните исполински лостове, с които клатят и въртят и сега още села, градища, нахии и цели санджаци, тези техни доводи са изчерпени от вярата, от науката и от историята и като любопитни заслужват да бъдат изложени вкратце поне, за да могат да съдят върху тях като фактове, които и днес още стават на много места в Тракия и Македония.

1-во. Трябвало да ся молим богу на елинският язик, защото той бил понятен и угоден богу и на второ пришествие Господ по него язик щял да съди грешните. Трябвало да ся гърчееме, за да бъдем цели православни. Православието и елинизмът били, казуват те, едно същество неразделимо в две имена и тъй, който иска да е едното, трябвало да приеме и другото. За пример казват гръцките светци, техните списания и именованието, което европейците дават на православието. Таквиз догми от уста толкоз честни в името на спасеннето не можеха да останат без сполука и да не причинят дълбоко впечатление в сърца крехки и умове слаби и необработени.

2. Както в обсадата на една крепост потребно е да ся употребят оръжия от много видове, едните да бият каменният исполин право в гърдите юнашки, други да го подкопават, за да го съборят от основата, подобно ся върши и в народите, когато ся иска да им ся подкопаят началата, да им ся изгасят естествените чувства и да ся съсипе народният им гений, който е за всякой народ, каквото душата за тялото.

От училищният стол ся приказва и до днес по нази като катехизис, че Тракийската и Македонската земи са елински и че за греховете ни са днес, каквито ги гледаме, и доказателство на тези доводи са следующите:

Евмолпид, Орфей и други не са ли от тази земя? А тая земля е елинска.

Александра Първаго не прогласиха ли го атинейците Филелин и Ираклид? А жителите от тази страна са филелини и ираклидовци.

Не е ли внук му Филип, който завоева Гърция и стана една земя с Македония? А Македония е гръцка земля.

Синът Филипов, Александър Великий не имаше ли за учител Аристотеля? И много души от войводите му не бяха ли гърци? Той не имаше ли дворний язик гръцкият? И тъй, вий сте гърци и гръцки тряба да говорите.

На тези реджони, ако не логически, а то поне ласкателни, извлечени от древната история и заради това тежестни и необорими, притурят и други от съвременната история, които имат силата на първите. Караташо, Хаджи Христо и други славни капитани, тия, ако не бяха гърци, трябаше да са безумни да проливат кръвта си за чужд народ. Но понеже не може са прие никогда, че са били безумни освен от страна на безумни человеци, от това следува, че и те, както и ви сте гърци. И най-сетне Гърция е имала славно заминало, тя последствие ще има

и славна бъдущност; стопете ся в нея, която има портите си отворени за вас като на братия, за да се прославите.

Таквиз доктрини, откровено и чистосърдечно поучавани, имат ли нещо лошаво? Где им е лошавото?

Нашето духовно началство има си реджони с ю и-ж е н е р и, които никой законодател ги няма ни помислени и в никоя юридическа книга не са писани; например има ли в един град, в една община троица само гърци, те имат право колкото от друга страна всичките други жители, ако станат шест души, те вече имат неотемлено право да разполагат всички граждански работи; те ся настаняват представители пред началството, те разхвъргват данокът, те го събират, училища, черкви и манастири все техни биват; и тогаз българите, за да живеят спокойно и охолно, налага им са това условие да не пъшкат, да не подумат ни реч и никакво негодование да не показват, че другояче зле им е работата.

От това правило, приложено в един кръг по-обширен, извличат и следующето заключение, че Тракия и Македония тряба да ся гърчеят, защото по-главните градища куцат в населението с по някой куц влах жител и защото крайморията са населени от гърци или отдавна вече погърчени българи.

Великата черква има и друг един закон много справедлив и до бога християнски! Стане ли някъде някое заведение с помощ на всякого от християните жители, ако някой грък принесе в това една парица, която ще е във всичкото като една капка в цялото море, оная парица дава право да са брои това заведение не друго, а гръцко заведение; това правило в сила и нине в патриаршията прави щото монастирите по България, по Влашко, в Света гора, Божий гроб да си ги е присвоила тая църква обща уж и вселенска, а с доходите от тях само гръцки училища са ся поддържали и ся поддържат, само гръцката народност красят, а нас непрестанно с голи думи братимят и всякой час уверяват светът, че сме едно и нямаме право да негодуваме, но тряба да ги обичаме, да ги почитаме за добрините, които ни са сторили, и да мълчим, и да търпим, че те пак си имат грижата за нас, а между това те разполагат званията, местата, имотите като господари и налагат ни даждия като на роби.

3. При това има още и други средства, с които при-

мамват користолюбивите хорица, прелъстват слабите души и гъделичкат чувствителните сърца.

На Изток, дето владее войнствения османский народ, равенството е напълно помежду мохамеданите; те нямат съсловия както феодализмът в Западна Европа, следователно правителството причисля равни и подчинените му народи единът срещу другият.

Но когато то уничтожи българинът във вътрешният му живот, когато му отне правото да съществува като народ и заличи името му от правителствените тефтери, та го подложи под гъркът, даде името му и всичката му съдбина повери в ръцете на последният, тогаз действително ся породи в Османската империя едно неравенство, извърши ся една голяма неправда, у б и с я е д и н н а р о д, з а д а с я с ъ с т а в и и д а п о р а с н е д р у г, потвърди ся една каста благородна, а друга неблагородна, една привилегиална, а друга рая, една употребителка, друга производителка; а оттогаз насам трябаше едната да цъфти, а другата да вене. Гъркът справедливо да ся гордее, българинът принудително да държи главата си преклонена. Гъркът, от каквото и съсловие да бъдеше, крахтин (клисар, кликач, зангоч) бил, каикчий бил, билерин или бозаджия, титолуваше ся с титулът е в г е н е с т а т о с, а българинат имаше завсякога унизителното название х о н д р о к е ф а л о с.

Но Гръцката патриаршия като майка милостива погрижи ся за всичките си чада, тя не остави едните съвсем разплакани, тя ни поучи, че елинизмът ся пресажда и в българинът, и във влахът, и в арнаутинът, и в анадоллията, стига българинът, влахът, арнаутинът и анадоллията да ся научат гръцки, да употребят за домашен язик гръцкият язик, да си променят името, да ся облекат с антерии, с чакшири, джубе, калпак на главата и чехли на краката и да гледат истинните гърци, щото правят, и те това да правят, да бъдат истинни автомати, а тогаз те ще бъдат участници и на благородството гръцко, и на всичката слава и имущество тяхно.

Тъй кой не щеше да е грък, като е било толкоз възможно и толкоз лесно? И не това ли породи рой новоелини? А за по-голям успех в делото на пресаждането пресадените ся ласкаеха с някое предпочитание и често ся виждаше новоелинът да има и по-добри привилегии и от същият елин, ако той имаше по-много парички, а по-мал-

ко ум да слуша деспот ефендия, да му не прекърши хатърът за нищо и думата му две да не направя; и този пресадник как да не ставаше един от най-върлите елини, като гледаше, че му ся дава да има преднина във всички градски работи; той биваше вече галеното дете на дяда деспотия, можеше да пуши чибук пред него, да ся определя епитроп на черкви, манастири и училища, без да дава и сметка някому. Нему ся даваше власт да съди хората, непогърчените българи, той даваше и фетфата на родството. Мъчно беше друг да преброи до седемтях пояса непогрешимо. Той ся избираше да представлява и народът пред местното началство.

Новоелинът ако не обичаше политическата кариера, той намираше и в търговската и кредит, и пари, и всяко подкрепление. И с тази дирнята всемогуща примамка ний имаме във всякой град таквиз новоелини, които са повърли ревнители на елинизма, нежели същите атинейци, и по-големи гонители на българизма, нежели същите фанариоти. Имат обаче това свойство, което ги отличава от същите елини, че кога имат нужда, те могат и да ся българеят, тъй и кога пропаднат в търговията, те стават българи.

Ето причините и обстоятелствата, които ни хвърлиха в темнотия и едвам сега отваряме очи да погледнем и да видим заблуждението, в което сме ся намервали по милостта на милостивата си майчица Велика черква.

Прочее не е срамотно, нето унизително за жителите на тези страни, само е сожалително от страна на всяка благородна и совестна душа тяхното състояние, за което е и длъжна да им принася по възможност коя да е помощ; а от своя страна жителите на тези страни, тези неволно заблудени наши братия, длъжни са да влязат в пътят, който добрият разум им сочи, за да ся въздигнат от низкото положение, в което лежат.

С второ ний ще поговорим кой е пътят, в който тряба да влязат, и кои са средствата, които тряба да употребят.

[Македония, I, бр. 49, 4. XI. 1867 г.]

УЧИЛИЩНИЯ ВЪПРОС

Никой не може отказа нуждата и потребността да ся говори за нареждането на училищата ни и да ся говори надълго и нашироко; а най-вече в поглед на религиозното възпитание на нашите млади в тези храмове на науката, тъй яко и неоткъсвано свързани с храмовете на благочестието — черквите наши. Па никой, сякаме, не може ни и отрече това право да говориме за този предмет, освен ако е решено за нас да не съществуваме вече на света като народ, та за това да ни бъде и забранено като народ да мислим и да ся грижим за спазването ако не вече на народността, а то поне на вярата си — единственото наследие от предците ни.

Стана тука десетина години за черковният наречен наш въпрос ся е и пописало нещо, и що-годеи по предприело, па ако и той да не е съвсем претръсен и доникъде разправен, но все може да ся каже, че нещо е влязло в ушите на народа за него, когато за училищата, или нека и него наречем въпрос, за у ч и л и щ н и я в ъ п р о с ни дума не е ставало, особно нити па нещо ся е писало за осветление и освестение на народа.

Но ето училищният въпрос, без да види, без да чака развързването на черковният въпрос, може да ся сматря вече като решен. И макар да ся представя днес решението му като частно, но то има изглед да стане и общо и с това още повече привлича вниманието на всякого българина и още повече показва необходимостта да ся говори за този въпрос.

За честта или за злочестината на народа ни е било то, дето досега нашите училища не са били вън от ведомството на духовното правление; не е сега да разискваме, стига да кажем, че то е вече тъй било; и по положението ни инак не е могло ни да бъде. Но че всички наши усилия тука от десет години насам да ся отменим от неправедното преобладание на инородно духовенство в черковното ни правление не са били чужди и от домогванията да ся оградим от гибелното за нас чуждо влияние в учебните ни заведения, това не е било загатка за онези, на които е известна свръзката на училищата ни с черквите ни. С една реч, че въпросът за нареждането на черковните ни

работи беше в същото време въпрос и за нареждането на училищата ни, ний мислехме да е добре познато на високите лица, на които съдействието в решението на този въпрос сме призовавали и призоваваме. И ето защо днес ни учудва толкоз и опечалва предприетото разглеждане на училищния въпрос по мимо черковният и прибързаното му решение преди решаването на последният, от който непосредствено зависи първият тука.

Ний не бяхме честити до днес да видим на какво основание ще седне черковният наш въпрос, а ето основанието на въпросът за училищата ся туря и ся туря вън от оградата на черковното ведомство, без призрение негли към религиозните нужди; туря ся още и без участието на народа, както може да ся каже.

Но като си допущаме да кажем без участието на народа, нека ся изтълкуваме, за да не ни кажат, че не знаме или че умишлено отвърляме участието на народа в лицата на представителите му, събрани за решението на тоз въпрос, и мненията на които са зети днес като мнение на цял народ.

Досега ний нито от съществующата система на черковното правление, нито от нови някои частно за училищата правителствени уложения или проекти не сме били извикани на особено разсмотрение за нареждането на училищата. Досега ний не сме имали ни повод, ни случай да ся озърнем и да погледнем на училищата си като на нещо различно от черквите ни, па от това нити да примислим на какво основание могат те да ся турят вън от този кръг. Ний сами не сме имали време да размислим, а ни други не са имали волята да ни просветят предварително в това: в кое отношение ще стоят те към черковната и политическата власт и какво ще бъде това отношение. Ще ни ся прописва ли нещо за тях и от едната, и от другата, и може ли, и тряба ли да ся отреди донегде това отношение, и най-после как ще сме задължени да постъпваме ний в образованието си по религиозната част и на какви непроменяеми начала тряба да ся държим ний в това постъпване. За всичко това не чухме досега нищо нито от лицата, които са присъствували на това събрание, нито от органът на местната власт.

Във всякой друг случай и във всяко друго нещо ний не би ни грижа имали, ни глас подали за каквото и да е променение, като ся основаваме на благоразумието и на

доброжелателството на императорското правителство и на просвещените негови министри; но когато ся касае до работа, с която е скопчано и религиозното образование, тогаз ний тряба да имаме по-голямо внимание, а и по-голяма свобода да изкажем мнението си; и уверени сме, че имп[ераторското] правит[елство] никога не ни е отрекло това, не ще ни сега.

И тъй ний казваме, че нам ни е твърде жално, дето наредата за училищата ни ся разисква тъй мълком и ся решава тъй скоро. За това даже нито ся каза, нито ся писа нещо за известие на народа, или и ако ся каза, и ако ся писа нещо, то не е тъй, както изискваше такъв един сериозен предмет, който ся касае до най-важният интерес на народа. От това следува, че частни человеци, необлечени в духовно звание, още и повечето лишени от преимуществата, които са необходими за такъвиз разисквания, не са в състояние да знаят и да кажат що тряба да ся прави и що ся изисква.

Ний вярваме, че в това събрание частните лица, облечени в звание на народни представители, говорили са в името на народа и тяхното говорянне ся е сматряло донейде праведно, като воля и желание на народа; но струва ни ся, че в такъвиз случаи по-голяма тяжест ся е отдавало на потребата и на волята, а не на началото и на неговата логика. Ний смеем да мислим, че по-голямата част от представителите не е била в състояние да постигне нито важността на началото, нито опасността, в която бутват народът, когато го удалечават от това начало, което е религиозното възпитание, изворът на нравственото и на същественото образование.

Но ще ни забележат, че като ний, както сами изповедуваме, ся намерваме в съвършено неведение на разискванията и на решението на вилаетското събрание, неправедно ги осъждаме предварително, когато техният състав може да е наздраво такъв, какъвто отговаря напълно на праведното и законното желание на народа и по всичко такъв, какъвто си го въображаваме ний, че трябаше да бъде. Не отказваме съвършено това м о ж е, но то е за нас още предположение само, а едно предположение не може да не е придружено с друго, тоест че м о ж е неговът състав да е и такъв, който да ни заплашва с големи препреки, ако пристанем токо тъй необсъдно по него да наредим училищата си. И това второто предположение тол-

коз по-праведно и по-близко до истината може да ни ся види, според колкото че и днес по-голямата част от народът, ако не всичкия народ, остава в неведение за него и когато работата е положена тъй, щото ний вече тряба да го приемем такъв, какъвто е, без да го узнаем и преди да ни ся даде време да примислим над него и да го разискаме публично.

И ето защо ний намерваме за нужно да отворим стълповете на листът си за този важен въпрос, па ако и безполезно вече за Дунавския вилает, който ся отличава като пръв в държавата и по предначинанията си, и по бързината на действията, а още повече по наредбите си, които ся земат за образец и пример в другите вилаети; то да привлечем върху този предмет поне вниманието на населенията от другите вилаети, тъй що всякой, който ся усеща позван да говори за това, да изкаже мислите си, да направи забележванията си и тъй да ся състави общо мнение върху това, мнение, което би служило за водител на всякого, комуто би дошло до сгода да говори или да върши нещо по тази част било в свое име като християнин православен, било в името на народа като българин.

Колкото ся касае до нас, ний изказваме мнението си частно, но в името на православието като православен християнин, че въпросът за наредата на училищата на православният български народ не тряба да ся туря вън от кругът на ведомството на духовното правление, не тряба да ся решава без участието на духовенството ни, а от това следува, че той не може да ся реши преди решението на черковният ни въпрос, ако работата е частна само до нас българите.

А пък ако желанието и намерението на императорското правителство е да направи едно общо преобразование в училищата на държавата и върху образованието въобще, па вижда за добре да отнеме възпитанието на немюсюлманите си поданици изпод ведомството на духовенството от всяка една немюсюлманска община и да направи едно нещо общо за всички, мюсюлмани и немюсюлмани; то по нашето мнение най-добре би било да възложи този въпрос на министерството на просвещението, да ся разгледа и да ся разиска в присъствието на представители и от всички немюсюлмански общини. А да ся не оставя такъв един важен въпрос на разсмотрението частно само на представителите в съветът на Дунавския вилает; още и в таквиз

обстоятелства, когато вън от отечеството ковани интриги чужди дойдоха да хвърлят една сянка върху доказаната честност и верност на населенията от този вилает, та па и страхът на праведната строгост има още сковани устата на свиканите тамо представители.

Тая мярка колкото искрена и да бъде, така честно зета и първо от нас започната, не може да ся не земе в подозрение и да ся не гледа като ограничение за развитието на българите, ограничение толкоз по-тежко и толкоз по-обидно за верният български народ, доколкото той гледа, че тая мярка остава неприспособена на другите съподанни нему народи. А безсилни са против това обвиненията и клеветите на някои, че руски възпитаници са наводнили нашите страни и са зели на себе си образованието на българските младежи. Това е само плашило в устата на чуждите пропагандисти, които с тези клевети ся силят да прокарат плановете си за религиозни преврати между нас. Защото всякой от нас знае, а и всякой друг може да узнае, че руските възпитаници са с време вече отбити от учителските катедри в отечеството ни; и съществующите като таквиз днес, едва ли пет-шест души във всичкото петошесто-милионно население на българите, са от тези, които ся отличават най-вече по предаността и привержеността си към императорското правителство, като и повече от другите просветени върху интересите на народа си. И ако някога са ся явили таквиз някои, които са отстъпили от тази си длъжност, то не е било освен по милостта на нашите недоброжелатели, които за своите си планове са ги между беззаконните вменявали и с туй са ги принудили да ся отрекат от народа си и от служението на отечеството и да търсят хляб и служба между чуждите.

А и това не можем да скрийме, че е една от тегобите на българския народ, който в свестяването си днес, като премисля това и гледа как между учителите на съподаният нему гръцкий народ няма ни един, който да не е атински възпитаник и даже елински поданик и как те ся не гонят така, ни преследуват, неволно ся смисля за положението си и намерва, че и в това отношение верността му и предаността му ся не земат в призрение, усеща ся като беззащитен, безправичен и даже умишлено обиждан, онеправдаван и нарочно стесняван в нравственото си развитие. И само той, а никой друг от съподаннните му народи.

Увлякохме ся негли от предметът си с изложението на тези общи тъжби и тегоби на българския народ, но не излязохме вън от целта си, която е да призовем с това сериозното внимание на императорското правителство върху туй неправилно състояние на работите по тази част, което тъй неприятно действува на умовете на най-верните от неговите поданици. И на това искреността е, която ни е подбудила, тя е и която ни е насърчила да изкажем мнението си тъй открито, с пълно убеждение, че с това изпълняваме една от най-важните си длъжности към имп[ераторското] правителство.

Колкото за нашите съотечественици и сонародниците ни ний ся обръщаме към тях да им напомним длъжността, че преди всичко тряба да бъдат искрени към императорското правителство, за да ся не откажат от да го просветят на тоз въпрос отгоре, когато то ся обляга в него на тяхното мнение и искание. За нас няма на този час ни по-важно, ни по-свято нещо от въпросът за наредата на училищата; защото ся касае за нравственото и религиозното възпитание на нашите синове и внуци, на които ще предадем залогът, който сме приели от отците си: в това ний тряба да бъдем толкоз повече смотреливи и осторожни, според колкото повече сме обиколени от изкусители, на които стремленията са да похарат този наш драгоценен залог, да раздерат и разцепят народното наше единство и да ни докарат, щото гласът ни да ся не чуе никак в светът като глас на народ. А при таквизи обстоятелства на нас лежи голяма ответственост пред потомството, ако по своекористие, по непростително равнодушие или по лъжовен страх останем глухи към възванието на длъжностите ни като християни православни и неми пред възванието на имп[ераторското] правителство при изисквание на мнението ни върху наредата на училищата.

[Македония, г. I, бр. 50, 11. XI. 1867 г.]

БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ

Когато нашият лист ся намерва под опасната стръмнина на пропаданието и ний употребяваме възможните усилия, за да го задържим в плъзганието му към ямата на несъществованието, две седмици са вече как не виждаме на бял свят милата нам посестрима Турция. Колкото и неучтива към нас да е била в течението си нашата кака, ний сме далеч от да желайме оженванието ѝ за г-на Небича и с нетърпение очакваме появението ѝ в дворът на бащиния ни дом и засватванието ѝ с г-на Трайча. При пълно намерение да останем завсегда верни на сестринската любов и неизменни в уважението си към нея като към по-стара сестра. . . Ний даже желайме нейното по-скоро пак изгрявание толкоз повече, колкото предчувствуваме поблизко нашето залязване.

В скрьбта си за неявяванието на «Турция» ний бяхме честити да ся утешим минутно с появяванието на народност, български всеобщ вестник, и без да разгънем даже двата броя, що видяхме, ний прибързахме да съобщим радостта си на съотечествениците си за появението ѝ. Но колко останахме наскърбени и нажалени, като зехме време да ги разгънем и прочетем!

Отвергающе от себе си и най-малката идея за умишлено известие и като във все чужди от политическия взгляд на нашата нова посестрима, ний са отказваме напълно да влязваме в състязания с нея за политическите ѝ убеждения, но не ся отказваме да не разискваме с нея тези народни въпроси, които не излязват от пределът на законността на нашия круг.

Всичко може да е добро, ако не бъде прекалено, и всичко назидателно, ако не истича от изворът на страстите и не свърша на брегът на личностите. И нам би твърде жално, като в тези още два броя на новият и драгоименният лист видяхме нарушено това злато правило, тая охранителна моска на вестниците.

Достопочитаемият редактор на този нов лист, който е вече, ако не можем да кажем, че го познаваме според някои сведения, що дава, не ни допуща да заключим, че не е вещ в народните ни работи; но по-нататък тежко ни е да видим как той изкривява нарочно тези сведения,

за да послужи на страстта си и да нападне на личности, против които озлоблението му не носи толкоз характер народен; но каквото и да е то, ще кажем, ако като журналист той го метнеше през рамо засега поне, то разсъжденията, които прави, не щяха да бъдат тъй зле нащърбени в тяжестта си, нити листът тъй клоцан в честта си още от първият час.

Колко и какви, и полезни, и назидателни неща имаше и да пише, и да каже почитаемият наш събрат, без да ся отбие в кривият път на личностите. И как непростително злоупотребява той свободата на печатът, с която ся хвали! Как безсовестно убива честта на листът с лични нападения!

Не сме седнали да пишем, за да браним и да защищаваме частни някои лица, не тяхната слава щадим ний, но щадим доброто име, добрата препоръка на новопоявеният вестник. Името и славата на всяко частно лице е своя им собственост и те могат да разполагат делата си по влечението на сърцето си и да правят, и да вършат за името си, за славата си това, което виждат за добре и за пред современниците си, и за пред потомството: слава и добро имя ся не крадят, не ся излъстват, те ся заслужват и ако не са истинно заслужени, то никои хваления от съвременниците не са в състояние да им ги доставят, както и ако са истинно заслужени, никои пак хуления от съвременниците им не са в състояние да им ги отнемат, и ето защо върху това усилията на едните и на другите са безплодни и съвсем суетни; но не са безплодни и суетни, ся-каме, две или три думи от сърце казани за доброто на един орган, който носи широкото име в с е о б щ, и ний ся не свеним да ги кажем.

Жално ни е наистина това явение, слабостта и наклонността към нападение на личности, която показа този нов български орган. И кому не ще е скрьбно, като гледа как от пръв час още той хвана един път, който не служи никак за препоръката му да употребява нападения и осъждения таквизи, които ся не оправдават от нищо, и които не обдържат никаква критика.

Напада ся например г-н Чомаков и г-н Чалъков, първият, защото давал прошенията на вънкашното министерство, а не право на Великият съвет, а вторият не помня защо друго, та па и за това, че шосето от Пловдив до нам къде си не било изкарано. Но заслужва ли някой обличе-

ние за нещо, което не зависи от него? Това не знаем под кой взгляд го зема нашият събрат, та го тъй изкарва, но всякой отстрана може да види и да познае, че нито от последният зависи изкарването на шосето, нито на първият е възможно отменението на въпросът от под ведомството на вънкашно министерство.

Може негли да ся вижда странно на нашият събрат, дето източният жител, като влязва в един дом, изува калеврите си, наместо да отложи шапката си, но то не значи нещо повече от това, дето европеецът, като влязва в някой дом, отлага шапката си, вместо да изуе калеврите си, то не е странно никак. Странно би било, ако европеецът дойдеше на Изток и следува да си отлага шапката там, дето тряба да си изуе калеврите, и, наопаки, ако източния жител следуваше в Европа да си изува калеврите там, дето тряба да си отлага шапката; а не на това ли е подобно предложението на нашият събрат? Тогава в какво ся оправдават порицанията му?

После това осъжда ся дълготата на прошението, а още някак и следуването на въпроса. Искаме да кажем, че прониквaме в намерението на редакцията защо постъпва тъй, но можем да ѝ кажем, че ни това не я оправдава. И смешно, па и грешно е да гадиш сиромахът защо яде сух хляб, когато други ядат баклава. . .

Дано не имаме таз злочестина да ся връщаме и друг път на подобни изтълкования с почтената редакция на Н а р о д н о с т. Ний обичаме, ний ся радуваме на патриотите человеци и от сърце им желайме всяко добро, но в това добро стои и туй, да ся славят с разумен и свесен патриотизъм, а не да им ся подгаврят и да наричат патриотизмът им с е р с е м патриотизъм.

*

Сподобихме ся най-сетне да видим поне третият брой (от 30 окт.) на новият вестник Е д и р н е. Този вестник на Едирненския вилает ся издава на турски, гръцки и български, ще излязва веднаж в седмицата в понеделник. Годишна цена 80 гр., а шестмесечна 50. Както можем да съдим от броят, който имаме пред очи, този вилаетский лист ся добре съчинява на турски, но види ся, че в начало още преводителите на гръцки и на български не са

добре приготвени. Има обаче вярна надежда за поправлението и от таз страна и въобще за улучшението на този вестник, който и днес още като новоначален стои по-горе от Босна и не твърде назад от Дунав.

Като свършаме това си кратко обозрение, ний не можем да ся въздържим да не изкажем мисълта, която ни отколе занимава. Дали па не е възможно отсега още редакторите и преводителите на българските вестници да приемат една форма в правописанието поне, ако не в наречието? Това е, мислим, много лесно, а не малко и полезно... То, мислим, много ще помогне за по-скорото въвеждание на еднообразно правописание и в другите издаваеми книги, което также си има най-добрите следствия. Додето са пристигнали днес българските писатели, разницата не е голяма, една крачка още или една устъпка от една страна и от друга и работата е свършена. Върху това един договор отсега не би било зле. Ний ся каним да поговорим някога върху условията на този договор с едно филологическо обозрение и придирвание на разниците, които ся видят да пречат още на това еднообразие в правописанието. Дано добрата воля на народът не скъси дните на листът ни.

[Македония, г. I, бр. 50, 11. XI. 1867 г.]

НАРОДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАРОДНОТО ДУХОВЕНСТВО

Само истинно образованият и просвещеният человек бива свободен и честит, а неученият и непросвещеният е всякога роб, дето и да бъде, ако би ще и в най-свободната държава да живее, той пак е роб и на най-жестоките мъчители на человечеството, роб е на страстите си, роб е на своите и на чуждите предразсъдки.

Общото народно просвещение е най-първото и най-главното условие за благосъстоянието на която и да е

държава, за благоденствието на кой и да е народ; то е самият извор на свободата. Неученият, необразованият и непросвещеният народ е предмет на робство во всяко време и на всяко място и него не могат да го направят свободен ни най-славните и силните владетели, нито най-добрите и свободолюбивите закони.

От най-силният господар до най-слабият говедар тоз, който не иска друг да го води за носът и като бездушна машина да го върти и движи, където си ще за своя полза и тогаз даже, когато му шепне, че уж за негова полза прави това, той тряба да може да мисли и да върши сам за себе си, а не други за него. А за да може той да мисли и да разбира кое е добро и полезно за него, необходимо е да знае, сиреч да е учен, просвещен; без да бъде вътрешно независим человек, външно независим не може да бъде никога.

И тъй, великият завет на най-великият в светът учител — опитността, е ЗАВЕТЪТ НА ПРОСВЕЩЕНИЕТО, на който видимите добрини — независимост и свобода, слава и величие, благосъстояние и благоденствие, са единствената цел, към която ся стреми в сякой человек тук на света.

Тази необходима потреба за благополучието на человечеството тука на светът е дълбоко усетена от няколко години насам и този завет прегърнаха вече всички почти народи и правителства и толкоз по-страстно, колкото гледат как първите негови последователи ся наслаждават вече на обещаваните от него добрини. На този завет верен последовател е вече и честното наше правителство, него также прегърнаха и съседните, и съподанните нам народи гръцкий, арменский и еврейский, между които той брои вече доста прозелити.

Само нашият, българския народ, само той остава още чужд на този завет и вън още от пътят на просвещението и на народното образование и ако частно някои общини са ся упътили някак в този път, тям им не спори, те не вървят, но едва ся влачат като пребита змия и са далеч и много далеч още от полето на свестяването. Защо да е това така и отде става да е тъй? Да ся обърнем към правителството, за досега ний не можем го обвини в препятствие на народното ни образование. Народностите, които предзабележихме, са жив пример пред очите ни. Тогаз де лежи главната причина на голямата злочестина на нашия

народ? Не в лишението му ли от висше народно духовенство?

Народ, кой и да е, мъчно и твърде мъчно може сам да дойде в съзнание за онова, що му е най-потребно; години, стотини години би трябало за един народ, за да бъде проникнат поне между по-голямата си част от спасителните начала на помянутия завет, частни лица, що би ся проявили между него, могат да го разбудят, но толкоз само, колкото да ся обърне на друга страна и пак да заспи. За да ся събуди един народ, тъй като да може да стои нащрек и да не заспива вече в пътят на съзнанието, изисква ся, а най-вече в началото, влияние, много по-грамадно от това, което могат частни лица между него да имат. А това влияние може да го има едно началство политическо или духовно или и двете задружно, или едното и другото и повече, и по-малко, според положението на народа и отношенията между тези две началства.

Една политическа власт, която и да е, щом познае своите интереси, тя не може да остане чужда на прекрасната и спасителната идея за просвещението на държавата, за образованието на народите си, но тя едва ли може тъй скоро, колкото би искала, да осъществи това си желание. Народното образование не е изключително дело на правителството. И вън от това то има толкоз други главоболия и толкоз външни разправи, които не само вниманието му да отвлекат, но понякога да отнемат присърцето му и даже съвсем да прекратят старанията му за това. И тогаз даже, когато нищо такова не бъде и то ся намерва искрено и непрестанно въодушевено от тези добри мисли и прекрасни намерения за народите си, то не може да ги осъществи без участието на духовенството, а при противудействието му още по-малко, а съвсем и никак даже в положение таквози, каквото ся е намирало нашето правителство спрямо духовенствата от разни секти.

По-нататък. Влиянието на политическата власт е много по-ограничено от това на духовенството, политическата власт е в пряко сношение само с мъжиете, и то с възрастните, над жените и децата тя е някак в косвено сношение, когато духовенството е в прямо сношение и с двата пола, във всякой възраст и през всичкия живот от люлката до гробът, а че и отвъд гробът с душите им. От това неговото влияние над жителството е безгранично и нравствено много по-силно от влиянието на правителствата.

Най-после. Политическите власти ся изменяват, менят ся, прехождат, когато духовенството си остава за всякога с жителството и толкоз по-близу и по-тясно свързано с него бива то, колкото по-мъчни обстоятелства е прекарало или прекарва.

И тъй най-сгодните и най-способните служители и на този завет на просвещението са духовните лица, те са вещите разсадници на това сеяние, те са и постоянните проводници в пътят на образованието, когато искат да бъдат таквиз. И наопаки, те са, които могат и семето на просвещението да изсушат и вместо в пътят на образованието да заведат народът в погибел и да угасят животът му в долът на мракът и в сянката на невежеството.

Доволно примери и доказателства могат да ся намерят за това в историята, но най-разителният пример, най-голямото доказателство може да ни даде нашата история. В нея ний срещаме в пълно развитие и двете тези направления на духовенството проявявани, едното под управлението на свое нам народно духовенство, а другото — под чуждо, инородно духовенство.

Ний българите от незапаметни времена сме населявали тези страни, които и днес населяваме, но едва ли сме били известни като народ и след цели столетия на независима черква (Първа Юстинияна) под инородно духовенство и даже след доволно години на политическо съществование. Кирил и Методий, първите и върховните духовни лица от нашата народност, те са, които извадиха на бял свят и увековечиха българското име, те положиха първата основа на народното образование, като наченаха да ни учат по язикът ни вярата Христова; чрез това те посвятиха своите ученици и наследници — служители на Новият завет, в служение и на заветът на просвещението и предадоха им святият залог да не бъдат никога против своите си, да ся не делят никога от сърцето на народът. А историята свидетелствува как техните наследници изпълняваха вярно тоз залог. Кой не знае трудовете на дивният онзи и великият между българските иерарси Климента Величкаго, който беше превърнал цели области в народни училища? Освен него още всичкия ред от народните ни святители са следвали в този път и са били постоянни проводници на народното образование.

В дългият период на старата ни книжнина първите български книги са били написани от първите ни народни

святители, па и най-последните от най-последният, Евтимия Търновский. С него ся прекратява редът на народните ни светители на Търновския престол, прекъсва ся и жицата на народното образование по тез страни. И додето в другата българска независима черква — Охридската, народното ни духовенство отстайваше за няколко време още съществованието си, то и народното образование ся държеше по тез страни. Но със запустението и на този престол запустя и у нас съвършено вече народното ни образование.

Помянутият последен български иерарх и писател е бил вече в дните на политическото ни подчинение под османското правителство, но при него българската книжнина и народното образование цъфтяло още и надълго още при другите народни святители от Охридската патриаршия то ся е държало, доказателство и това, че не е османското правителство, което е прекратило народното образование у нас, не е то, което ни е заградило пътят на просвещение.

Нас ни е съсипала не политическата власт, но духовната, нас ни е затрило и опропастило инородното, гръцкото духовенство. Като в смотрение на частните си интереси, за да ся задържи между нас, то не е имало друго да прави, освен колкото може да държи народът в глупост, затъпение и в духовно порабощение; а народен интерес то не е имало освен гръцкият и на него е също служило, като ся е и всякак силило да ни наложи гръцко образование, като погърчи най-напред черквите ни и училищата ни. Българският народ беше доведен да забрави даже, че имало някога българска книга, а не да помисли за народно образование. По-способните и по-достойните чеда на България земаха гръцко образование и работеха вече за напредъка на гръцкия народ, а другите тлееха в мракът на невежеството.

Цели столетия България ся намерваше в таквоз изтощение на жизнените ѝ сили и едва пред половин столетие нещо ѝ поработи честта в редът на висшето духовенство да ся промъкне едно духовно лице от чиста българска народност, то беше незабвеният Софроний, епископ Врачанский, първият българин владика, а в същото време и първият пак български писател. Той е първият, който открехна пак зазиданите врата на народното ни образование и оттогаз то начена и не брои освен 60 години; но

как е вървяло и как върви и днес при противудействието на чуждото духовенство не е нужно да ся простираме да разправяме, вестниците са пълни с подробности за това.

От друга страна, този кратък очерк за ходът на образованието у нас може да ни даде твърде ясно понятие за влиянието на висшето духовенство в народното образование, да ни изтълкува причините на нашето в просвещението назад оставание при другите съседни нам народи, нелишени от това преимущество, и да ни убеди още повече в домогванията ни за народното духовенство, без което не е бивало, нито ще бъде народно образование. Изключения от това подпадат под друга теория и под други условия, несъвместни с положението ни. Каквото и да бъде едно народно духовенство, не е като чуждото, то не може да не принадлежи на народната мисъл, не може да не участвува в народните желания, не може да противодействува на народните старания и даже тогаз, когато не разбира и не гледа общият народен интерес, то и частният негов не е дотолкоз чужд от обществената полза.

Върху това можеше още да ся говори, но ний спираме тук, за да ся обърнем да кажем последните си думи към тези малкото членове от висшето духовенство, които броим като народни днес, към всички по-долни чинове от това съсловие и към всички изобщо наши съотечественици и сънародници.

Отци и братия! Ви видите общото стремление на народите към просвещението, ви гледате как другите народи всички единодушно — власти и началства, свещеници и учители, чиновници и търговци, всички ся стараят и помагат за душевното препораждание на сънародниците си, нека не оставаме вече и ний назад, нека всинца и словом, и делом помагаме кой с що може за разпространение на просвещението и между нашия народ. А най-паче ви, отци духовни, вашите съвети и наставления най-много могат в туй дело, подражайте примерът на другите просветени и патриотически духовенства. Императорското правителство е много помогнало със свободата за въздигание и отваряние на народни училища, но вашето старание тряба да довърши започенатото, настоявайте за отваряние на народни училища там, дето няма, а за умножавание на учениците там, дето училищата са отворени; бдете над религиозното и нравственото възпитание на народа. Вя-

рата прави човека блажен, а просвещението разумен; с вярата и с просвещението ний имаме два рая: един на небето и друг тука още на земята. Ако искаме да бъдем блажени там, а благополучни тук, то тряба да си приготвим това блаженство и благополучие, тряба да ся изучим, да ся просветим: без науката няма благоденствие ни частно, ни общо.

И тъй, нека всинца работим за народното си просвещение, а най-вече духовенството, което ни е останало, вече нека работи в чест и слава на просвещението — нека тълкува на народа добрините от народното образование, нека му показва пътят към душевното препораждание, пътят към училищата.

[Македония. г, I, бр. 51, 18. XI. 1867 г.]

[УПРАВЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА ТРЯБВА ДА Е В РЪЦЕТЕ НА БЪЛГАРИТЕ]

Прочитаме в съботният лист на «Курие д'Ориан» под название «Български училища» следующето:

«Обещахме ся да ся занимаеме за българските училища и ний сме събрале всичките сведения, които могат да просветят този важен въпрос. Ний ще почнем от поместването на едно писмо, отправено от Шумен на бълг[арския] вестник Македония. Това писмо обема някои твърде прави мисли, но то е диктувано от един дух малко благосклонен към правителството. Като оставим настрана чувствата на списателя към В[исоката] порта, на която той не познава истинските намерения, ний ще задържим от писмото му, щото има полезно за българите. Това писмо ще ся последува от някои забележки, които ни са съобщени от един българин толкоз ревностен за народа си, колкото и верен на правителството.

(Следува писмото от Шумен, виж брой 47-й на «Македония».

После него следуват съобщените нему бележки.)

«Четох писмото, поместено в Македония, на което ви ся прати преводът. То носи дата от Шумен и ако иде действително от този град, то тряба да е дело на учителя г-н Икономов, който е учил в Киев. То е писано не с цел да даде съвет на българите върху важният въпрос, когото занимава, но само да ги раздразни против управлението на Дунавския вилает, което предприема преобразованието на училищата. Според списателя на това писмо не само проектът на Митхад паща е лош и тряба да ся отблъсне, но еще идеята за това преобразование е вредителна за българите. Целта на списателя, както ви го казах, е да раздражи българите и да ги направи да поверуват, че императорското правителство, като предлага този проект, иска друго нещо от простото преобразование на училищата. От пръв поглед то дише на Русия (!).

Идеята да се преобразят училищата и да ся турят под един изпит в себе си е добра и полезна; същите българи усещат нуждата. Проектът на Митхад паша е изпълнителен, е предприемлив, ако претърпи някои изменения, които ще покажа.

Училищата, оставени на управлението и своеволността на чорбаджиите и учителите, повечето неспособни, стават една причина за раздор и за някои едно средство да си направят едно положение в общината и даже да ся обогатят. В много градища капиталът на училищата, имотите, оставени и определени за поддържанието им, минаха в ръцете на чорбаджиите. Злоупотреблението, което чорбаджиите правят с капиталът, учителят го прави с преподаването. Като зависи направо от чорбаджиите и е подчинен под изпитът им, сир[еч] под изпитът на человеци невежи, той учи каквото ще и когато иска. И така в много места видяхме да учат руский язик, който е полезен на българите колкото кинезкият. По този начин училищата, оставени на своеволията на чорбаджиите и учителите и лишени от едно мъдро управление, не напредват и доходите ся разсипват.

И така, да ся преобразят училищата, то ще е за поправа на сегашното състояние на работите, да ся затворят вратата на злоупотреблението и да ся пресече късо някое

влияние, което е олицетворено в някои училища от учителите. Ако проектът на Митхад паша отговаря твърде добре на тази идея, той докача от друга страна чувствителността на българският народ. Изменен по следующий начин, той ще принесе по-голяма полза.

«Вместо да ся турят под управлението на един комитет, сложен от българи и турци, ще бъдеше по-добре това управление да е в ръцете на българите за българските училища и в турците за турските училища. Ще да каже, че тряба да зависят от министерството на общото просвещение. Всякой комитет ще изработи програмата на науките, която ще ся одобри от това министерство. Колкото за плащанието, което според проектът на Митхад паша ще стане за в полза на училищата, за него няма нищо да ся каже: то е право, че всякой да плаща за изучването на децата си.»

Ний ще следуваме да показуваме разните мнения, които ся явяват между българите за въпросът на училищата; добре е да забележим, че тая разлика не съществува освен в подробностите, защото върху главната точка, сиреч за управлението на изучването, няма освен един глас: тряба да е в ръцете на българите, както управлението на гръцките, ерменските и еврейските училища е в ръцете на тези разни общества. После ний ще сключим разсъжденията и ний ще си кажем искрено мнението.

*

С голямо удоволствие виждаме осъществението на нашето желание да ся разиска въпросът за училищата публично и сърдечно благодарим на френецът събрат наш, достопочитаемият редактор на К у р и е д'О р и а н, който не отказва такожде да земе участие в тези разисквания, като ся обещава да следува да показва разните мнения, които би ся появили между нас върху този въпрос, а още повече за това, дето тъй право забележил и открито изказва, че главната точка, сиреч за управлението на изучването, няма освен един глас: тряба да е в ръцете на българите също както и у другите общества.

Благодарим такожде и на таимият, но похваляемият за ревността към народа си и за верността към правителството наш сънародник за направените бележки касателно до проектът на събранието в Дунавския вилает, когото той неправо нарича проект на Н[егово] прев[ъзходителство] Митхад паша. Ний сме напълно съгласни с неговите съждения върху състоянието на училищата и с разсъжденията му за наредата им. Но с жалост забележваме, че патриотическите му тези бележки, с такъв един начин изложени, компрометират искреността на чувствата му и дават повод на широки подозрения в ревността, която показува за доброто на народа си и старанията, които полага за преобразованието на училищата.

Ний ся въздържаме засега да влезем в подробности за опасенията, които ни вдъхнуват те, но не можем да останем назад от длъжността си да не кажем поне две думи против това, което, под кривия изглед както зема той, излязва твърде несправедливо против едного от съотечествениците и против народът ни въобще.

Ревностният този мъж в излишната ревност за доброто на народът си не преминал да не забележи в бележките си това, че в отечеството си на много места видял той как съотечествениците му българи учили руский язик, полезният за тях колкото и кинезкият.

Ний няма да ся препираме с ревностния си сънародник върху това остроумно сравнение, не щем да кажем нищо за полезността или за неполезността на руския язик за българите, ще кажем само токо тъй просто, че туй забележване на таимият ревнител е излишно и даже нещо повече от излишно. По безполезността му ли, по други някои причини ли, не знайме, но знайме твърде добре, че руския язик не ся е предавал, нито ся предава никъде и в никое училище по България. Ний сме били сами връх двадесят години учители в разни места на България, обходили сме почти всички градове и можем да кажем, че знайме всички учители и всички училища, но не знайме ни в едно да ся е предавал или да ся предава руский язик; и верният този мъж за пълнота на верността си трябаше да забележи тези много места, в които е той видал, както казва, че ся предавал руския язик, а то инак верността му остава твърде нащърбена и публичният му този донос не може да ся сматря освен като тежка клевета, прибавка на толкози други връз горките наши учители и връз бедният наш български народ.

Ако ли верният купно и ревностният господин зема за руский язик старобългарският, когото някои наричат

славенский и черковно-славенский, то ще бъде твърде произволно да отрича полезността на преподаването на този език в по-горните училища, а предумишлено и твърде нечистосовестно да го нарича руский и да иска отчуждението му от българските училища. Да го не знае това и да го казва друг някой, който не е от родът ни и от езикът ни, то е все някак извинително, но за един българин да го казва пред очите на правителството и пред цял свят публично да прогласява, че той видял как сънародниците му на много места учели руският език, това толко не си е от добрата ревност, па е нещо и повечко от верност, но което да изречем ний ся въздържаме, казваме само, че той разбира бащинът си език колкото и кинезиският.

Сега да минем в другото криво погледване, което е за неправедното обвинение и подмятание на името на г-на Икономова.

[Македония, г. I, бр. 51, 18. XI. 1867 г.]

[БЪДУЩЕТО НЕ ЩЕ НИЩО ДА ЗАБРАВИ]

Цариград, 14 ноември[и] 1867

Г-не Редакторе!

С жалост прочетохме в последния брой на вестника ви, че «Македония» не ще излезе идущите две седмици. Но като знайме по опит лошото следствие, което произлиза от такива спиранията и гледаме да ни избягва, може би и завинаги и самия този народен лист; като знайме еще в тия обстоятелства колко може да изгуби народа ни, доколко ся повреждат частно и вашите интереси, молим ва в името на бълг. читалище да не спирате излизанието му и обявете, че ще излезе и тия две седмици. Имайте современно добрината да ся отправите към касиерът на бълг. читалище, с когото сме ся споразумели да остави под разположението ви малката му каса за двете тия седмици.

Ни изпълваме една длъжност, за да ви наложим друга

много по-тежка и тя е да сохраните «Македония» да не издъхне и в това малко време, та за после храним надежди, дай боже! Да ѝ додат нови сили, та с тях да почне и тя един по-весел живот. Дано не излезем излъгани и «Македония» ще ся покаже по-учтива и от ония българи, които я гледаха с равнодушие, като бедствоваше да умре.

Да ся бори человек, г-н Славейков, с такива средства и при това положение на народа си: та па да надвива подобни критически положения и пак да има силата да върви напред, то е славно нещо. И ний ви уважаваме и сме ви признателни, защото знайме колко пречки срещате в това поле, колко страдания търпите и при всичко това имате деятелността и патриотизмът да тържествувате.

Ако съвременниците не разбират или зле съдят такива услуги и жертвувания, то пък бъдущето, както винаги, по-справедливо от всичките, не ще нищо да забрави.

За настоятелството:
Писарят Д. П. Иванов

*

Горнето писмо дълбоко трогна душата ни и толкоз повече, като знайме оскъдните средства на Б[ългарското] читалище. Ний високо ценим чувствата на нашите братия съчленове и крайно признателни им оставаме за готовността, която показват да поддържат Македония в отсъдният за нея час, имеюще във вид ползата на народа. Но понеже в това предприятие покрай общата полза излязва налице и частната моя полза, на която може би людие, не толкоз познати с положението ми още и не добре разположени към мене частно и към читалището изобщо, да отдадат и по-голяма тяжест, та от това да осъдят туй действие на настоятелството като произволно и няколко пристрастно, а пък от друга страна, като в същото време и сам аз съм член на това заведение и съм задължен да бдя наедно с другите както за доброто име, тъй и за скудния му капитал; то принуден съм да отрека да приема тази помощ, от която ся толкоз нуждая, за да запазя заведението от похулвание и от лошият повод да ся жертвува капиталецът му, за общо добро наистина и не вън от целта му, но като по хатър някак.

Не. Нека не бъда аз причина на един такъв пример, по който всякой един занапред би имал право да ся отнася до читалището за помощ и то не би ни средствата имало всички да удовлетвори — нито па чистата онази совестност и правото с ведро чело да откаже другому, когато ся е вече едному поддало.

Но и без това вашето предложение, любезни събратия, то произведе желаемото следствие да мя насърчи още няколко седмици да ся помъча за съхранението на Македония според желанието ви и да чакам всеобщият отзив на нашите съотечественици и сънародници. Тяхното съчувствие само може да съживи и да поддържи Македония и от него вече зависи смъртта или животът ѝ.

Но що и да ся случи, излиянието на вашите чувства оздрави за мене онова нравствено поддържание, при което и ако ся намеря принуден да ся оттегля от попрището на вестникарството, никога не ще бъда обезсърчен да ся трудя в полето на книжнината ни, доколкото ми е инак достъпно. То, писмото ви към мене, е толкоз по-драгоценно, защото заглади съвършено дълбокото онова огорчение, с което бях принуден да ся оттегля, когато в крайните си нужди прибягвах до най-богатите и славими уж за родолюбието си наши съотечественици за най-малозначителен заем, а не помощ, и те имаха жестокосърдието да ми откажат; то мя кара да забравя както този обидчив спомен, тъй и неприятната онази щета, която ми нанесоха други някои с неплащанието си, а други с подсвоението на събрани вече спомоществования. И тъй, изново насърчен, да ся опитам пак.

[Македония, г. I, бр. 51, 18. XI. 1867 г.]

БЕЛЕЖКИ

В т. V, VI и VII от настоящото издание за първи път — след обнародването им в периодичния печат — ще бъде представена цялостно публицистиката на Петко Славейков.

Петко Славейков е талантлив поет, мемоарист, фолклорист, преводач, литературен критик. . . Но той е и ненадминат журналист и публицист. Неговите вестници и списания са етап в развитието на българската журналистика и публицистика. Статиите, а и всички публицистични материали в «Цариградски вестник», «България», «Гайда», «Македония», във вестниците и списанията, които е редактирал или в които е сътрудничил, потвърждават, че по блясък и духовна сила публицистиката му е еталон на най-хубавото и силното, създадено през Възраждането и първите десетилетия след Освобождението.

Своите първи публицистични прояви Петко Славейков прави през 1848 г. в «Цариградски вестник» (1848—1862). Той сътрудничи и в други възрожденски и следосвобожденски периодични издания: «България», «Български книжици», «Дунавски лебед», «Българска дневница», «Турция», «Право», «Ден», «Напредък», «Левант Таймс», «Зорница», «Летоструй», «Славянско братство», в руския и гръцкия печат. Но най-активно е сътрудничеството му в «Цариградски вестник», в който отпечатва материали в 20 броя. Славейков сътрудничи неравномерно в различните периодични издания. Във в. «България» например негови публикации са поместени в 13 броя, на «Дунавски лебед» сътрудничи с 2 статии, на сп. «Български книжици» — с 14 и др.

Петко Славейков добре разбира могъщата сила на печата. Затова се стреми да има винаги «свой вестник». В периода до Освобождението той издава и редактира два вестника — «Гайда» (1863—1867) и «Македония» (1866—1872). В. «Гайда — сатирический вест-

ник за свестяване на българите», а от III годишнина — «Вестник за наука и разговорка» е неговият блестящ дебют. В. «Македония» е първият вестник у нас, който създава обществено-политическо мнение и чрез който дръзкото родолюбие на Славейков става бунтовничество.

Освен «Гайда» и «Македония» през десетилетието, в което живее и работи в Цариград (1864—1874), Славейков редактира и издава и сп. «Пчелица», женското списание «Ружица», една година е редактор на сп. «Читалище», известно врёме редактира в. «Шутош», издава в. «Звънчатий глумчо», «Костурка», един брой «Изтурка на в. Костурка» и др.

В настоящия том представяме хронологически подбрани материали от вестниците, в които Славейков е сътрудничил най-продължително време: «Цариградски вестник», «България», «Дунавски лебед». От ранната му публицистика включваме онези произведения, които най-добре илюстрират тогавашните му интереси, обществено-политическо развитие, вкус и разбирания. Някои от отпечатаните му статии са подписани с ранните му псевдоними: Медникариди, Медникаров, Славейски и др.

От в. «Гайда» сме подбрали публицистични статии, някои от ярките проблемни дописки и информации и др. материали, макар че в редица случаи е трудно да се разграничи «чисто» публицистичното от хумористично-сатиричното. Тези два момента при Славейков, а и при публицисти от ранга на Каравелов и Ботев са чудесно преплетени и свързани.

В т. II на настоящото издание — «Хумор и сатира» — са включени почти всички уводни статии от «Гайда» с по-заострен политически характер, с по-голяма художествена стойност. Останалите подбрани тук от нас публицистични материали дават още по-пълна и вярна представа за творческата сила и общественото значение на писаното от Славейков в най-търсения, най-четения и обичан български вестник в пределите на Османската империя — «Гайда».

От в. «Македония» в т. V включваме публикации само от първата годишнина. Останалите материали, от следващите годишнини ще бъдат представени в т. VI и VII на настоящото издание.

Статиите, дописките, бележките, информациите в т. V са свързани с проблемите на черковната борба, с българското училище, с разнообразни прояви на националното съзнание на българина, с полемики на Славейков, в които се откроява публицистичният му талант. Поместени са и избрани кореспонденции, политически прегледи и информации, кратки редакционни бележки и съобщения, както и интересни мисли от рубриката на в. «Гайда» — от «Женския вестник».

От включените в тома материали подбрахме безспорните, т. е. тези, които носят подписа на Славейков. Авторството на представените неподписани материали установихме чрез специфични особености на Славейковия стил и език, като взехме под внимание и аргументи от идеен, творчески и автобиографичен характер.

За уточняване на неподписаните статии, а те в т. V, VI и VII преобладават, ни помогна много и списъкът на Славейковите статии, публикувани във в. «България», «Цариградски вестник», «Македония» и сп. «Читалище». Този списък, направен от най-големия син на Петко Славейков, Иван Славейков, се съхранява в музей «Петко и Пенчо Славейкови», арх. «ПРС», к. 38, п. 8.

В текста сме запазили Славейковите обозначения със звездички и сме дали неговите пояснения под линия.

На публикациите без заглавия сме поставяли заглавия, извлечени от текста. Сложените от нас заглавия даваме в правоъгълни скоби.

В Бележките посочваме къде за първи път е обнародвано произведението, коя е първата му публикация след смъртта на автора, ако има такава. При наличие на данни посочваме и повода за написването на творбата, насочваме към събития, факти и обстоятелства, които помагат да се разбере по-ясно и пълно съдържанието ѝ.

В Азбучния показалец сме обозначили имената на лица, периодични издания, заглавия на произведения, включени в тома, както и наименования на дружества, комитети, селища, географски местности и др.

Материалите публикуваме по принципите, изложени в т. I на настоящото издание, с. 313—316.

Поправили сме очевидни печатни грешки, попълнили сме пропуснати думи и срички, като добавеното от нас сме заградили в правоъгълни скоби.

Съставител на Речника на т. V, както и на останалите томове на изданието, е к. ф. н. Ст. Жерев. В Речника са пояснени непознатите думи от чужди езици, диалектните думи и изрази, старинни и остарели народни думи и пр. След всяка дума или израз е посочен произходът им.

ЦАРИГРАДСКИ ВЕСТНИК, 1858, 1859

Стр. 7 — ПИСМО ДО УРЕДНИКА НА ДНЕВНИЦАТА БИЗАНТИДА — «Цариградски вестник», г. VIII, бр. 363, 3 март 1858.

Подпис: П. Р. Медникариди.

Уредника на дневницата Бизантида — в. Βυζαντίς, гръцки фанариотски вестник, излизал в Цариград.

Този вестник разпространява интриги, за да компрометира българите, борбата им за черковна независимост. След случката на 3 април 1860 г., когато Иларион Макариополски в препълнената цариградска черква отслужва тържествена литургия и не споменава името на гръцкия патриарх, вестникът пише, че споменал името на руския цар, а самата борба за самостоятелна черква окачествява като посегателство върху правата на целия гръцки народ.

Хумористично-сатиричната полемика на Славейков за българския и гръцки език се подсилва и от пародийния псевдоним — Медникариди. Другаде Славейков не се подписва с този псевдоним.

Стр. 11 — ТРЯВНА, 4 АВГУСТА — «Цариградски вестник», г. X, бр. 449, 19 септември 1859.

Без подпис. Авторството установено от архива на Славейков, съхраняван в музей «Петко и Пенчо Славейкови», к. 38, п. 8.

Изобличава се униатската пропаганда на Драган Цанков в редактирания от него в. «България» (1859—1863).

На Славейков допада смелото и открито поставяне на въпроса за самостоятелна българска черква и за признаване на българската нация. Харесва му яростната атака срещу фанариотите и насърчаването на всяка проява на българите срещу Гръцката патриаршия и нейното духовенство, рязко отрицателното становище срещу чорбаджийството, защитата на българското училище. Затова той защищава най-активно в. «България» в полемиката срещу него, без обаче да споделя явната и упорита пропаганда на идеята за уния с католицката черква, атаките срещу Русия и славяните. Тази тенденция на вестника Славейков критикува в «Цариградски вестник» и в «Дунавски лебед». Въпреки това той продължава да му сътрудничи почти до спирането на «България». По съвкупност оценява положително ролята на редактора, който пише «за съвременни неща и подбужда към дейност», цени качествата му на журналист и публицист, неговите родолюбиви намерения. Съученик и другар на Драган Цанков, Славейков успява да го убеди да се откаже от унията и да прекрати издаването на в. «България». Това допринася много за разстройването на унитатското движение в България.

След Освобождението Драган Цанков заедно със Славейков и Петко Каравелов участвува дейно в политическия живот като един от основателите на Либералната партия. След превратa срещу Александър Батенберг от 1881 г. той скъсва със Славейков и Каравелов и основава нова Либерална партия. Подробни данни по този въпрос Славейков съобщава в брошурата си «Последното ми ходяние в София», 1884 г.

БЪЛГАРИЯ, 1859, 1860, 1862, 1863

Стр. 15 — ОТВЕТ Г. ГОРСКОМУ НА ОКРУЖНОТО НЕГОВО КЪМ БЪЛГАРСКИЯ НАРОД ПИСМО. КЪМ ЧИТАТЕЛИТЕ — «България», г. I, бр. 37, 7 ноември 1859.

Подпис: Славейков.

Г. Горский е врачанският учител Цончо Михов с псевдоним Стефан Горски. В «Цариградски ветсник», г. I, бр. 413 от 10 януари 1859 г. той публикува статията «Българско рвение към българските архиереи (написано в една пустиня)», в която обвинява плевенчани и Славейков, че клеветели архиереите.

Славейков иронизира Горски както за съдържанието на статията, така и за езика и стила й. Стефан Горски му отговаря с две статии, напечатани в «Цариградски вестник», г. X, бр. 452 от 17 октомври 1859 и г. X, бр. 454 от 24 септември 1859 г., под заглавие «Към българския народ за самозвания критик» и «Враца, 26 август 1859 г.»

Г. Екзархиос — Александър Екзарх Стоилов Бейоглу (1810—1891), по това време редактор на «Цариградски вестник».

Стр. 17 — ОТВЕТ НА ЦИРКУЛЯРА НА Г-НА ГОРСКАГО — Редовна притурка на в. «България», г. I, бр. 15, 14 декември 1859.

Подпис: П. Р. Славейков.

След подписа е отбелязано «следува», но не се намери продължение.

Негово боголюбие свето врачанскаго еми-трополит Доротей, по народност българин, племенник на Найден Геров. През 1853 г. е в Плевен и Петко Славейков служи при него няколко месеца като писар. Тогава Доротей ненавижда търновския владика Неофит и обещава на Славейков закрилата си. По-късно той се обявява в защита на Неофит в борбата му срещу българите, поради което влиза в конфликт с врачанските родолюбци. Користо-

любиви материални интереси го злепоставят пред първенците на епархията, той е изгонен от Враца и става софийски митрополит, а след учредяването на Екзархията е изпратен в Скопие.

Емигрантският български печат му дава прозвището Дорчо ефенди. Подозирали го като турски шпионин.

Стр. — 21 ГЛАС ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО — «България», г. II, бр. 61, 4 май 1860.

Без подпис. С обозначение «следва».

Телелейско горие или Тилилейска гора в народните ни заричания, баяния, клетви и песни: далечна, незнайна, пуста гора.

С тази статия Славейков започва в «България» поредица критични материали, в които проявява таланта си на публицист-полемист. Те са отпечатани в 9 броя на вестника от 1860 г. Поместваме всички без статията «Господине управителю на в. «България», обнародвана в бр. 67 от 29 юни 1860 г. и включена в т. 4 на изданието под заглавие «Да се смееш ли, да плачеш ли. . .», (с. 442).

Повод за публикуването на тези статии дава позицията на «Цариградски вестник», станал изразител на интересите на чорбаджийството, ратуващо за компромис с Патриаршията и сътрудничество с турската власт, както и сп. «Български книжици», което под редакторството на Т. Бурмов започва да отразява схващанията на най-консервативната част на българската буржоазия.

«Български книжици — повременно списание на българската книжнина», 1858—1862. (Вж. т. 2, на изданието, с. 684). Издаването на списанието се осигурявало от Книжевната община — национално българско културно дружество в Цариград, създадено по инициатива на Драган Цанков и със съдействието на търговците Костаки Маринович и Константин Славчевич, с името Община на българската книжнина.

Целта на общината била чрез издаване на повече и по-евтини книги, вестници, списания, календари и др. да разпространява знания сред народа и да го предпазва от гръцко влияние.

До третата си годишнина сп. «Български книжици» се печата в печатницата на Драган Цанков, в Цариград, при френския католически манастир «Сан Бенедето», в кв. Галата. Др. Цанков счита изданието за «свое». В същата печатница се печата и в. «България». Непримирими към пропагандата на в. «България» за уния, настоятелите на «Български книжици» дават списанието да се печата в друга печатница, без да имат разрешение за това от турската власт. Този въпрос е разгледан подробно в «Известие» на «Български книжици», кн. 3, февруари 1860 г. В него Драган Цанков се обвинява

във «враждебност към списанието и Книжевната община», понеже предал отпечатаната книжка на турската цензура като «незаконно издание». Славейков счита, че това е клевета, и брани Цанков от обвинителите му.

Стр. 26 — ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО (Продължение) — «България», г. II, бр. 68, 6 юли 1860.

Без подпис. С обозначение «следва».

Написана в отговор на статията на Т. Бурмов в «Български книжици» — отдел «Книжевний дневник», бр. 9, 1860 г.

Г. Христодула — Христодул Костович Сичан Николов. Учителствува в Габрово. С Петко Славейков се познават от Габрово, но се сближават в Цариград, по времето, когато американските мисионери д-р Лонг и д-р Ригс поканили Славейков да преведе на български език Новия завет. Христодул Костович преписва черновите на превода на Славейков.

Стр. 33 — И ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТЕЛЕЛЕЙСКО ИЛИ ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА [I], (Продължение) — «България», г. I, бр. 71, 27 юли 1860.

Подпис: П. Р. С. С обозначение «следва».

С тази статия, както и със статиите, поместени в бр. 72, 75, 76 и 82 на в. «България», 1860 г., Славейков отговаря на обширната статия на Т. Бурмов, отпечатана в сп. «Български книжици»,бр. 11, юни 1860 г. [отдел «Книжевний дневник»]. В нея Бурмов напада Драган Цанков, наричайки го «оръдие на йезуитите» и «агент на чужди интереси». Най-яростни са нападките му към Славейков. Бурмов не вярва, че статиите в «България» «Глас от пусто горе тилилейско», «И друго прогласяние на гласа . . .» и т. н. са писани от Славейков, а счита за автор Никола Михайловски. Затова грубо се нахвърля и върху него. За Славейков той пише: «А ний имаме положителни и верни известия, че не е той; на туй ни навожда и самата статия по язикът и мислите. . . Да дохожда г. Славейков по десят пъти на вратата ни в денът и да ни уверява, че той писал или пише таз или оназ статия, няма да му хванем вяра.»

Стр. 36 — И ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО ИЛИ ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА [II] — «България», г. II, бр. 71, 27 юли 1860.

Подпис: П. Р. С. С обозначение «следува».

Огледалото на г. Бурмова — повод за заглавието на статията дават някои мисли на Бурмов в посочената вече статия в кн. 11 на «Български книжици» от 1860 г. Бурмов пише: «Виновните ще се познаят в огледалото, което им ний посочихме. Но колко са те окаяни!. . . Колко по-много скачат и си дерат гърлата, толкоз по-грозни ще са представят в огледалото.»

Стр. 41 — ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА ИЛИ ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [I] (Продължение) — «България», г. II, бр. 75, 24 август 1860.

Без подпис. С обозначение «следва».

Стр. 45 — ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА ИЛИ ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО [II] (Продължение) — «България», г. II, бр. 76, 31 август 1860.

Подпис: П. Р. С.

Цанкова лист — в. «България».

Екзарх — Александър Екзарх.

Стр. 50 — ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА ИЛИ ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО (Продължение) [III] — «България», г. II, бр. 78, 14 септември 1860.

Подпис: П. Р. С.

Лидийски камък — голям чер къс от кварц, употребяван в златарството за познаване пробата на златото.

Нова махала — село в Габровски окръг, родно място на Т. Бурмов.

Стр. 56 — ОГЛЕДАЛОТО НА Г. БУРМОВА ИЛИ ДРУГО ПРОГЛАСЯНИЕ НА ГЛАСА ОТ ПУСТО ГОРЕ ТИЛИЛЕЙСКО (Продължение) [IV] — «България», г. II, бр. 82, 12 октомври 1860.

Подпис: П. Р. Славейков.

По-подробно вж. у Т. Жечев. Българският Великден или страстите български. С. 1975; Н. Генчев. Българско възраждане, С., 1978.

КОРЕСПОНДЕНЦИИ НА «БЪЛГАРИЯ»

Стр. 64— ТРЯВНА, 30 НОЕМВРИЯ 1860 — «България», г. II, бр. 91 и 92, 1 и 23 декември 1860.

Подпис: П. Р. Славейков.

Славейков отговаря на дописка, отпечатана в «Дунавски лебед», бр. 7, 27 октомври 1860, без подпис. В нея се укоряват в. «България» и Драган Цанков за «папишташка пропаганда сред българите».

Младите в Търново щели да изхвърлят името на фанариотина Григора и да му изхвърлят парцалите из митрополията!? — Има се пред вид търновският гръцки митрополит Григорий, назначен на мястото на Неофит през 1858 г.. Подкрепян от една силна гъркоманска партия в Търново и използувайки опитите за помирение между българи и гърци в Цариград, той успява въпреки ожесточената борба срещу него да се задържи в митрополията до март 1867 г.

Стр. 68 — [ТРЯВНА, 18 СЕПТЕМВРИЯ 1862] — «България», г. IV, бр. 26, 8 октомври 1862.

Подпис: П. Р. Славейков.

Отворено писмо на Славейков до писаря на търновския гръцки владика Георгис Йоаниди, насочено срещу противобългарската политика на гръцките владици в България.

Георгис Йоаниди се представял за голям приятел на българите. Сътрудничел с дописки и статии в редица гръцки вестници, бил сътрудник и на «Цариградски вестник». Славейков го ненавижда заради лукавството му.

През 1864 г. във в. «Гайда» — Притурка на бр. 10 от с. г., — той отпечатва едно писмо на Г. Йоаниди до българите, придружено от следната бележка: «Долнето писмо намерихме в Търново, оставено от гъркът Г. Йоаниди, бившият писар на търновският грък-владика. В това писмо намерваме ний, освен потвърждения на някои работи, които сме публикували, йоще и едно истинно описание на една черта от характерът на търновският митрополит и състоянието на търновската митрополия. При това съдържава и някои наставления към търновчаните и особено към долномахленците, за които го и публикуваме, като прощаваме на съчинителят му ласкателството и самохвалството, с което ся хвали, че уж обичал българите и те го обичали, и че никога никого не е повредил и огорчил. Господство му е забравил, но ний помним неговите добрини!»

Изповедувам, че помня и добре помня еще затворът си при катилите. — Славейков напомня за своето арестуване от гръцкия владика Григорий и неговия архидякон Мелетий, след като се появява във в. «България» , бр. 2 и 3, 1859 г. фейлетонът «Нова година, нов поп».

Незлобливий и кротчайшият Ваш старец — Търновският гръцки владика Григорий.

Но аз пак ще Ва попитам, българолюбивейший Йоаниди, с кого заключихте Вий този мир?. . . — Става дума за градовете от Търновската епархия: Стара Загора, Нова Загора, Казанлък, Габрово, Трявна, Ловеч, Свищов, Елена, Беброво и др., които не признавали Григорий за свой владика и в 1860 г. се отказали от Гръцката патриаршия. Те се обединяват около новата българска черква и образуват черковно-училищни общини.

Стр. 77 — СТАРА ПЛАНИНА. ПРЕЗ МАЛЪК СЕЧКО НА 1-й ТРИФОНЕЦ — «България», г. IV, бр. 45, 18 февруари 1863.

Без подпис.

Стр. 81 — СТАРА ПЛАНИНА, 12 ФЕВРУАРИЯ — «България», г. IV, бр. 46, 25 февруари 1863.

Без подпис.

Последна дописка на Славейков до в. «България». На 25 март 1863 г., вестникът е окончателно спрян.

ДУНАВСКИ ЛЕБЕД, 1861

Стр. 87 — ТРЯВНА, 1861. НА ПЪРВА ПОСТ — «Дунавски лебед», г. I, бр. 29, 30, 31 и 32 от 11, 18 и 25 април, 2 май 1861.

Без подпис.

Статията е отговор на Славейков срещу статия, публикувана на уводно място във в. «България», г. III, бр.101 от 22 февруари 1861 г. под наслов: «Габрово, февр. 14, 1861, Господине Цанков!»

В. «Дунавски лебед» (1860—1861), Белград, редактор Георги Раковски. Вестникът започва да излиза, когато черковният въпрос е навлязъл в решителната си фаза (след акцията на 3 април 1860 г.). Той решително отхвърля унията с католици или протестанти и сочи единствения верен път и изход от борбата — самостоятелна българска черква.

Авторитетът на Раковски, замахът, с който работи, талантът му на публицист и журналист и чистите патриотични подбуди привличат Петко Славейков за сътрудник на вестника, още повече че те и лично са се познавали. През 1853 г. Славейков работи в основаното от него «Тайно общество».

ГАЙДА, 1863, 1864, 1865, 1866

Стр. 105 — ЕЗИКОУЧЕНИЕТО ЗА БЪЛГАРИТЕ — «Гайда», г. I, бр. 8, 21 септември 1863.

Без подпис.

Чрез в. «Гайда» Славейков води борбата за черковна независимост от позициите на най-демократичното, ляво течение, т. нар. «млади».

Стр. 108 — ПОЛИТИЧЕСКА СГЛЕДА. Наше село, 8, Листопад, 1863 — «Гайда», г. I, бр. 9, 5 октомври 1863.

Без подпис.

Постъпката и поведението на Н. П. П. Пловдивския митрополит г. Паисия. След 3 април 1860 г. пръв към отцепилата се българска черква се присъединил Пловдивският епископ Паисий, албанец по произход, и й останал верен до смъртта си. За тази постъпка Гръцката патриаршия му отнема сана и го заточава в Света гора, после в Гелибол. Но Паисий е непоколебим в решението си. До 1872 г. остава в заточение на о. Халки.

Стр. 111 — ОТ РУЧИЛОТО НА ГАЙДАТА — «Гайда», г. I, бр. 10, 19 октомври 1863 г.

Без подпис.

Едно книжена г-на д-ра Ив. А. Богорова — Славейков има пред вид книжката на Иван Андреов Богоров «Основа заради направа на една фабрика да преде и тъче памук в Пловдив», отпечатана в Пловдив и Цариград в печатницата на Паничков през 1863.

Стр. 112 — НОВИЯ ГРЪЦКИ УСТАВ — «Гайда», г. I, бр. 10, 19 октомври 1863.

Без подпис.

Стр. 113 ФРЕНСКИ РАБОТИ — «Гайда», г. I, бр. 11, 12 ноември 1863.

Без подпис.

Стр. 115 — СПАСЕНИЕТО НА БЪЛГАРИТЕ В ЧЕРКОВНОТО ИМ ПИТАНИЕ — «Гайда», г. I, бр. 13 и 14, 30 ноември и 14 декември 1863.

Без подпис.

Листа, който е тъй да кажем, изключи-

телно за тази цел породен и възстановен. — Отнася се за в. «Съветник», орган на народните представители, с редактор Тодор Бурмов. Вестникът се обявява против скъсването с Гръцката патриаршия, съветва за търпение и разбирателство с нея.

Решителността на- нашите свещеноначалници, деятелността и усърдието на цариградското българско население. — Славейков има пред вид Цариградската община, която през март 1860 г. подава до турското правителство молба за черковно отделяне от Гръцката патриаршия. Преди да получи отговор, общината взема решение да скъса с патриаршията. Последвала вече известната акция на 3 април 1860 г.

В това дело най-активно участие взема и Петко Славейков.

Примерът на цариградските българи е последван от 33 общини и постепенно обхваща цялата страна.

Гръцкото черковно началство... издейства отстраненията и заточението на главните деятели на питанието. — Става дума за Иларион Макариополски и Авксентий Велешки. Чрез заточението на българските владици турците упражняват натиск върху българите в полза на унията. Дори било обещано на владиците освобождение, ако приемат унията. Но те отправят едно послание до българския народ, в което заявяват, че са готови да идат на смърт за благото на своя народ и за българската православна черква.

Представници, както рекохме, от разни места пристигнаха в столицата. — След заточаването на българските владици (1861) 30 представители са избрани от различни епархии и градове в страната и са снабдени с пълномощия и прошения до Високата порта — едно авторитетно българско представителство, израз на нарасналото национално съзнание. Славейков е избран от Враца и Севлиево. След дълго протакане и отлагане на решението на черковния въпрос представителите се върнали, като избрали постоянно представителство от 5 души, което да ръководи народните работи в Цариград.

Единствения изход... оставаше да са приеме предлаганата комисия връх едно споразумение с гърците. — Първата смесена българо-гръцка комисия трябвало да разгледа проект от 8 точки, изработен от представителството и подаден на турското правителство. Комисията се учредявала в продължение на няколко месеца. В безплодни заседания и препирни преминава още една година и през 1863 г. комисията е разтурена.

Стр. 123 — [НЕ ЩЕ ДА ТЪРСЯ ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ ОТ ДРУГИГО, ОСВЕН ОТ СОВЕСТТА СИ] — «Гайда», г. I, бр. 13, 13 ноември 1863.

Без подпис.

В един отговорен член (в 34 брой на Съветника) — Славейков отговаря на нападките на Т. Бурмов в статията «Смешното и смехотворното», в. «Съветник», г. I, бр. 34, 11 ноември 1863 г.

Че сме спомогнали да се развратят не малко невинни български душици със сладострастните и безнравствените песни на песнопойките си... — Интересът към Славейковите песнопойки и песни е бил голям не само на времето, но и десетилетия по-късно (срв. П. Динеков. Петко Славейков. Творчески път. С., 1956; Б. Пенев. История на новата българска литература. Т. IV, С., 1936).

Славейков издава две песнопойки — «Песнопойка или различни песни, сатири и гатанки на български язик за увеселение на младите», Букурещ, 1852 г., и «Залъгалка или любовно разговорниче за разтуха на младите», Цариград, 1862 г.

И удостоил би са той да получи заслужената си награда... — Славейков намеква за случая през лятото на 1861 г., когато 200 души отишли в българската черква да търсят и пребият Т. Бурмов. Нападението било своеобразен протест срещу публикуваните от Бурмов две статии в «Български книжици» (бр. 4 и 6 от 1861 г.) в полза на примирението с Гръцката патриаршия.

Стр. 127 — [КОЙ ЩЕ НИ ПОМОГНЕ, АКО САМИ НЕ СИ ПОМОГНЕМ] — «Гайда», г. I, бр. 15, 26 февруари 1864.

Без подпис.

Стр. 130 — [ГРЪЦКАТА ПАТРИАРШИЯ ЛЪЖЕ] — «Гайда», г. I, бр. 15, 26 февруари 1864.

Без подпис.

Стр. 132 — ИСТОРИЧЕСКИ ПИСМА ВЪРХУ БЪЛГАРСКОТО ЧЕРКОВНО ПИТАНИЕ, I (Цариград, 1864 — юния 7) — «Гайда», г. I, бр. 17, 12 април 1864.

Без подпис.

Стр. 137 — ЦАРИГРАД, 19 априлия «864» — «Гайда», г. I, бр. 18, 26 април 1864.

Без подпис.

Черно платно покрива входът на техните черкови. — След заточението на българските владици Иларион Макариополски, Авксентий Велешки и Паисий Пловдивски българите обвили в черен креп входа на черквата и владишките тронове.

Стр. 138 — ЦАРИГРАД, 14 ЮНИЯ 1864 — «Гайда», г. I, бр. 24, 15 юни 1864.

Без подпис.

Стр. 141 — ЦАРИГРАД, 20 ЮНИЯ 1864 — «Гайда», г. I, бр.1 , 21 юни 1864.

Без подпис.

Стр. 143 — ЦАРИГРАД, 10 ЮЛИЯ 1864 — «Гайда», г. II, бр. 3, 11 юли 1864.

Без подпис.

За издаването на в. «Гайда» Славейков не получава субсидии отникъде, няма и собствени капитали, а разчита на добрата воля на «истинолюбците», на спомоществователите си. Затова често се оплаква от тежкото материално положение на вестника и подканя «верседжиите» да се издължат. Един брой на в. «Гайда» струва 4 гроша, а една ока хляб 1/4 гроша, или 10 пари, ока сирене 3 гроша, ока свинско месо 2 и 1/2 гроша и т. н. (Вж. Д. Косев. Петко Рачов Славейков. Обществена и политическа дейност. С., 1947).

Стр. 144 — ИЗЛОЖЕНИЕТО НА НАШИТЕ ВЛАДИЦИ ВЪРХУ РЕШЕНИЕТО НА ГРЪЦКИТЕ СЪБРАНИЯ ЗА БЪЛГ. ВЪПРОС. (Дадено на Н. Вис. Али паша) — «Гайда», г. II, бр. 4, 25 юли 1864.

Без подпис.

Изложението на нашите владици е подписано от българските владици Панарет Пловдивски, назначен на мястото на заточения Паисий Пловдивски, Антим Преславски, бъдещия пръв български екзарх Антим I, и Доротей Софийски. Тримата вземат участие в смесената българо-гръцка комисия.

В своето изложение те разглеждат отрицателното отношение на патриаршията към исканията на българите, изложени в 8-те точки, и молят намесата на турското правителство да «ся заеме и даде добър и праведен край на българския въпрос».

8-те точки, които толкова силно възбуждат духовете и на българи, и на гърци, имат следното съдържание:

1. Българите да участвуват в избора на вселенския патриарх според своята численост.

2. Членовете на Синода при патриаршията да бъдат по равно число българи и гърци.

3. Да се създаде смесен български съвет от синодалните български владици и шест миряни.

4. Един владика и един мирянин от смесения български съвет да държат народния печат и да се застъпват пред правителството за народните работи.

5. Тези две лица, по искане на смесения съвет, могат да се уволнят от правителството, но не и от патриарха.

6. Всяка овдовяла българска епархия да предлага две лица, от които българският смесен съвет да избира едно за владика, което да се утвърждава от патриарха.

7. В смесени епархии владиката да е българин или грък според болшинството на населението. Той трябва обаче да знае и двата езика. Никакви спънки не трябва да се правят при употребата на матерния език в църквите.

8. Да се определи заплатата на владиците вместо владищината и други подобни данъци.

По-късно българското обществено мнение се обявява против 8-те точки; русите също не ги одобряват, но те осъждат и острия отрицателен отговор на гърците.

Да ги препоръчам на благоволението на народа. — Тримата български владици, подписали изложението, били гледани с известно недоверие от народа, като назначени от Гръцката патриаршия, както и заради някои техни лични слабости.

Стр. 145 — БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ — «Гайда», г. II, бр. 6, 23 август 1863 г.

Без подпис.

Бранител — вестник, редактиран от Раковски през 1864 г.

На 19 юли 1864 г. в Букурещ излиза единствен брой на вестника, сега библиографска рядкост, отпечатан в голям формат. Той е издаден от основаното по инициатива на Раковски дружество «За издържането на българо-румънски вестник». Наскоро след излизането му Раковски се оттегля от предприятието «по свои особени причини». Вестникът бива спрян навярно поради недоразумения с българските «капиталисти» в Букурещ, които го финансирали. (Вж. Б. Пенев. Г. С. Раковски по случай петдесетгодишнината от смъртта му. С., 1917).

Съветник — вестник (1863—1864, 1870 г.), редактиран

от Н. Михайловски и Т. Бурмов, орган на народните представители, Цариград.

В програмата си вестникът обявява, че ще «проповядва в България благодеянията, които прави султанът на своите законни поданици, и ще докаже на царските власти истинния дух, който въодушевява българите. . .». Вестникът е изразител на възгледите на партията на «старите» в черковната борба. С русофилски тенденции.

През 1864 г. предлагали на Славейков да редактира вестника заедно с Бурмов. Славейков отказва да работи с Бурмов и предлага Ив. Богоров (Вж. Писмо на П. Р. Славейков до Н. Михайловски — Литературен архив. I. С., 1959)

Българската пчела — първият български вестник в Румъния «Българска пчела», «изразител на схващанията на зараждащата се в Румъния българска либерална буржоазия». Издаванв Браил а (1863—1864) от акционерно дружество. За редактор е обявен печатарят Спас Попов, но фактически се редактира от Христо Ваклидов. По черковния въпрос вестникът взима крайни позиции, непрекъснато подтиква към борба и неподчинение към Гръцката патриаршия, отрича униатското движение, протестантската намеса, ратува за българско решение на черковния въпрос, противопоставя се на компромисите на българските представители в Цариград, които не се облягат на народа, а на чорбаджиите. Води полемика с вестниците «Гайда», «Съветник», «Турция», с гръцкия вестник «Византис».

Турция — вестник (1864—1873), редактор Никола Генович, Цариград. Генович е висш турски чиновник. Вестникът, субсидиран от турското правителство, служи на турските интереси и на турската политика, стреми се да създава антируско влияние сред българското общество. По черковния въпрос е за самостоятелна българска черква.

Воюва с в. «Съветник», с в. «Время», които се опитват да поддържат български становища. Обявява се решително срещу Славейковите вестници. Остро атакува революционния печат.

Зорниците — се отнася за сп. «Зорница», евангелско общообразователно списание, редактирано от д-р Алберт Лонг в Цариград, 1864—1878, в което редовно сътрудничи Славейков. Сп. «Зорница» за «добри романи и любопитни работи» излиза в Браила, редактор Христо Ваклидов, 1864 г. Печата главно преводни материали, романи, разкази и др.

Стр. 151 — ПИСМА, НЕОСВОБОДЕНИ ОТ ПОЩА, НЕ СА ПРИЕТИ — «Гайда», г. II, бр. 7, 6 септември 1864.

Без подпис.

Стр. 153 — ПАНАГЮРСКАТА РАБОТА — «Гайда», г. II, бр. 8, 14 септември 1864.

Без подпис.

От някое време насам разни дописки се появиха в Съветникът против злоупотребленията на панагюрските чорбаджии. — В. «Съветник», г. II, бр. 13 от 27 юни 1864 г. отпечатва дописка без подпис срещу злоупотребленията на някои панагюрски чорбаджии. На тази дописка, в същия вестник и същата година, в защита на чорбаджиите отговаря панагюрският учител Васил Чолаков. Разгаря се истинска борба между чорбаджиите в Панагюрище, в която се намесва и Пазарджик. Спорът се превръща в полемика по въпроса за назначаването и уволняването на отделни учители. 6 дописки в «Съветник» и 11 в «Турция» отразяват обвиненията и оправданията на учителите, училищата, чорбаджиите и векилите от тия градове.

В разпрата централна фигура става Васил Чолаков, назначен ва главен учител в Панагюрище на мястото на учителя Найден Попов (Попстоянов). Върху Чолаков се сипят обвинения и от двете места. В дописка от Пазарджик, отпечатана в «Турция», г. I, бр. 7 от 5 септември 1864 г., В. Чолаков е обвинен, че е руски агент. «Турция» предлага «царското правителство да вземе мерки за изтреблението на такива агенти, които всякога са му неприятели». В защита на Чолаков отговаря Славейков. В подкрепа на Чолаков пише и Ст. Захариев, археолог и събирач на ръкописи, учител тогава в Пазарджик.

Ний знайме колко викаха руските агенти против него тогаз и защо викаха. . . — В дописката на Ст. Захариев в «Турция», г. I, бр. 13, 17 октомври 1864 г., в защита на Чолаков четем: «Не е бил никога агентин и във време- то, когато се вълнеяха крайдунавските българи за преселение от руските агенти, г-н Чолаков се намираше в Загреб, дето беше предприел да издава някои древности и костюми, които беше събрал в Тракия и Македония. . . Не е подбуждал българите да се преселват в руските степи. . .»

Против преселването на българското население от крайдунавските градове в Русия е и Г. Раковски.

Стр. 156 — ЦАРИГРАД, 19 СЕПТЕМВРИЙ 1864 — «Гайда», г. II, бр. 9, 19 септември 1864.

Без подпис.

Стр. 158 — ОТПЛУВАНЕТО НА ПАРАХОДЪТ ЗА ВЛАДИЦИТЕ — «Гайда», г. II, бр. 10, 28 септември 1864.

Без подпис.

На заточените през 1861 г. български владици Иларион Макариополски и Авксентий Велешки турското правителство разрешило да се завърнат в Цариград през септември 1864 г., след като те се задължили писмено да не служат в българската черква, докато не се разреши българският въпрос. Гръцката патриаршия поискала от турското правителство българските владици да не останат в Цариград. След настойчивото застъпничество на граф Игнатиев Али паша наредил да останат в квартал Ортакьой, където после се установила и новооснованата българска екзархия.

Стр. 161 — ТРЯВНА, 3 НОЕМВРИЙ 1864 — «Гайда», г. II, Допълнение към бр. 10.

Без подпис.

Неприятното впечатление, което направи между нашите съотечественици известието за събирането на патриаршеските дългове. — Славейков реагира срещу двуличната политика на турското правителство, което ту подкрепя исканията на българите, ту защищава правата на патриаршията.

Патриаршията се намирала в големи финансови затруднения, имала милионен дълг, а и приходите ѝ секнали от българските епархии. Още при първите сериозни стълкновения между нея и българския народ тя поискала да прехвърли част от дълговете си на българските общини. Мотивировката ѝ била, че тези дългове са направени с оглед на благото на всички християни и всички трябвало да участвуват в изплащането им. Българската част от дълга била изчислена на 11 милиона гроша.

Правителството разрешило на патриаршията за покритие на своя дълг да наложи особен данък, а владиците със съдействието на властта да съберат владичнината.

Стр. 163 — ЦАРИГРАД, ОКТОМВРИЙ 1864 — «Гайда», г. II, бр. 11, 5 октомври 1864.

Без подпис.

Стр. 166 — ВЪПРОСЪТ — «Гайда», г. II, бр. 12, 24 декември 1864.

Без подпис.

Стр. 169 — ДЪЛГЪТ КЪМ ГРЪЦКАТА ПАТРИАРШИЯ — «Гайда», г. II, бр. 12, 24 декември 1864.

Без подпис.

Стр. 172 — [ДОПИСНИКЪТ НА «ТУРЦИЯ» КАЗВА, ЧЕ СМЕ ОТКРАДНАЛИ ЕПИСКОП] — «Гайда», г. II, бр. 12, 24 декември 1864.

Без подпис.

В брой 13 на Турция — дописка в «Турция» (г. I, бр. 13 от 17 октомври 1864 г.) по повод статията на Славейков «Панагюрската работа». Покрай обвиненията срещу учителя В. Чолаков, че е руски агент, в дописката четем: «В един от най-последните броеве на «Гайдата» (бр. 8 от 14 октомври) видях един член, писан от редакторът на тоя вестник. . . Г-н Славейков се провиква чи нямало руски агенти в България, като да го е срам, като е и той самичък такъв. Доказателство за това е хайдуклукът му, който употреби, хем кога беше български представител, като открадна и заведе епископът. . .»

Слухът за открадването на униатския архиепископ Йосиф Соколски от Славейков намира широк отзвук сред враговете му, които го обвиняват, че е руски агент.

На тия обвинения Славейков отговаря остроумно с настоящата статия. Случаят е следният: В България някои народни дейци (Драган Цанков, Христо Ваклидов, отец Макарий и др.) по внушение на западните държави и с цел да се противопоставят на патриаршията направили опит за уния с католическата черква. Унията била учредена през декември 1860 г., а през март 1861 папата ръкоположил за архиепископ Йосиф Соколски. Турското правителство побързало да признае униатската община, като я снабдило с печат и ѝ дало право да издава тескерета. Това внесло смут у българите и повечето от българските дейци се обявили против унията, в която съзирали опасност за целостта на народа. На Славейков, тогава представител в Цариград на Търновската епархия, е възложено да убеди Й. Соколски да се откаже от унията и да замине за Русия. На 6 юни Й. Соколски отишъл тайно в руската легация в Цариград и придружен от Славейков с руски параход заминал за Одеса, като отнесъл със себе си папската грамота и берата, с който турското правителство го признало за униатски архиепископ.

От Одеса той отправил послание до българския народ, че се

отказва от унията, и подканял последователите си да направят същото и се присъединят заедно с него към независимата българска черква. До смъртта си Й. Соколски живее в руски манастир в Киев.

Стр. 174 — [МОЛИМ СА НА НАШИТЕ НАСТОЯТЕЛИ И СПОМОЩЕСТВОВАТЕЛИ] — «Гайда», г. II, бр. 12, 24 декември 1864. Без подпис.

Стр. 175 — НЕЩО НОВО ОТ ГРЪЦКАТА АЛИТОЛОГИЯ — «Гайда», г. II, бр. 14, 21 януари 1865.

Без подпис.

И ако петимата членове на смесения съвет. — В смесения съвет са избрани от народното представителство следните българи: д-р Стоян Чомаков, Захари хаджи Гюров, д-р Захари Струмски, Христо Тъпчилещов и хаджи Николи хаджи Минчоглу. Те осигуряват връзката между Цариград и останалите общини в страната, както и с турското правителство.

Стр. 179 — ПРЕДСТАВИ СЯ О ГОСПОДЕ НЕГОВО ПРЕОСВЯЩЕНСТВО СВЯЩЕНОНАЧАЛНИКЪТ БЪЛГАРСКИЙ АВКСЕНТИЙ (ПРЕЖДЕБИВШИЙ ВЕЛЕСКИЙ) — «Гайда», г. II, бр. 16, 8 февруари 1864.

Без подпис.

В началото на февруари 1865 г. Авксентий Велешки умира. Погребението му става при голяма тържественост. Патриаршията, след колебание, дава съгласието си да бъде погребан като архиерей.

А откак отблъсна и споменатото от нас най-сетнйо покушение. — Славейков има пред вид предложението, направено от патриаршията на тежко болния Авксентий Велешки да поиска прошка, за да му бъде върнат санът. На това предложение владиката отговаря, че няма да поиска прошка нито писмено, нито устно, защото не е виновен.

Ще та послушаме и ще изпълним завещанието ти, пастирю добрий. — Преди смъртта си Авксентий Велешки оставя писмо-завет до българския народ, в което обръща внимание на следното — делото, на което е служил, е останало недовършено. Затова българите трябва да продължат борбата за черковни правдини, да пазят вярата си, да се обичат взаимно.

Стр. 187 — КЪМ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИТЕ НИ — «Гайда», г. II, бр. 17, 22 февруари 1865.

Без подпис.

Стр. ДА ГО КАЖЕМ ЮНАШКИ — «Гайда», г. II, бр. 17, 22 февруари 1865.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. С., 1956, т. II, с. 128.

Царското правителство... препоръча да свика едно събрание от православните народности. — Навярно Славейков има пред вид Патриаршеския събор, който се открива през 1858 г., а завършва заседанието си през 1860 г. В състава му влизат 45 души, от които само трима са българи: Стоян Чомаков, Петко Славейков и хаджи Николи хаджи Минчоглу.

Било решено владиците в българските епархии да знаят български език, всички владици да бъдат избрани от Патриаршеския синод пожизнено и да получават определена заплата.

Но само от честното правителство чакаме ний нашето спасение. — Славейков е разбирал, че българският въпрос не е само български въпрос, а едновременно и турски държавен въпрос.

Стр. 193 — БЪЛГАРИТЕ И ГРЪЦКАТА ЧЕРКВА — «Гайда», г. II, бр. 18 и 20, 1 и 27 март 1865.

Без подпис.

За управлението на черковата е действующий закон волята на гръцките първенци — Славейков навярно намеква за гръцките първенци, които имали най-силно влияние върху работите на патриаршията, а именно: султанският лекар Ст. Каратеодори, противопоставил се в смесената комисия най-остро за въвеждането на народностното начало в черквата, както и цариградските гръцки първенци банкерите Зарифис и Стефанович, кредитори на патриаршията.

Стр. 201 — [ЗА ЧУЖДАТА РЕЛИГИОЗНА ПРОПАГАНДА В ТУРСКО] — «Гайда», г. II, бр., 19 и 20, 15 и 27 март 1865.

Стр. 205 — [ЩЕ МЕНИМ ПРОГРАМАТА СИ] — «Гайда», г. II, бр. 21, 17 април 1865.

Без подпис.

Ще бъде изключено от листът ни сяко разискание върху висящите въпроси и сяко известие за събитията в отечеството. Ще ся ограничим само в литературни за-

нятия. — Демократичното направление на «Гайда», социалната й насоченост и сатирична форма засягали честолюбието и интересите на богатите кръгове на българското общество. При това вестникът горещо полемизирал с в. «Съветник», «Българска пчела», «Время» и «Турция», както и с гръцките вестници «Анатоликос Астир», «Византис» и др. Всичко това създава единен фронт срещу «Гайда». Срещу вестника се обявяват и фанариотите, и чорбаджите-туркофили, и самата турска власт. Като разбрал, че положението на вестника е тежко и той може да бъде спрян, Славейков, «без да се черви», сменя курса. От «Гайда» — сатирический вестник за свестяването на българите», в. «Гайда» става «лист за наука и забавка». Но въпреки това е спрян отново от г. II, бр. 22, 24. IV. 1865 г. Според заповедта вестникът е спрян заради «общото направление».

Стр.206 — ОБЯВЛЕНИЕ — «Гайда», г. II, бр. 21, 17 април 1865.

Без подпис.

Навярно Славейков е правил опит да издава нов политически вестник, но не е получил разрешение от турското правителство, като се има пред вид, че е бил обвиняван в антитурска пропаганда.

Стр. 209 — ЗА ЖЕНИТЕ, I, II — «Гайда», г. II, бр. 22 и 24, 17 и 24 април 1865.

Без подпис.

Стр. 213 — ИЗВЕСТИЕ — «Гайда», г. III, 22 ноември 1865.

Подпис: П. Р. Славейков.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения, С., 1953, т. I, с. 132.

Извънредни някои обстоятелства принудиха ма преди 7—8 месеца да прекъсна изданието на Гайдата и да зема участие в един от политическите вестници — отнася се за кратковременното сътрудничество на Славейков във в. «Турция».

Любопитно е да се знаят условията, при които Славейков е поел този тежък компромис. В «Турция», г. I, бр. 43, 15 май 1865 г., Генович съобщава: «За да можем да послужим по-силно на народа си, който в сегашните критически обстоятелства има голяма нужда от едно светило, което да го води безопасно през тъмните пътища, по които върви днес, ний решихме да приемем за сътрудник на «Турция» г-на П. Р. Славейкова.

Сътрудничеството на тоя наш съотечественик ще може, храним

надежди, да ни даде потребните леснини за улучшението на вестника. . .»

В същия брой, пак на първа страница, Петко Славейков също печата известие, в което пише: «Нашето сътрудничество в тоя журнал е под условие с управителя му и условието ни се основава на програмата на вестника, която е: да предпазува народа от влиянието на чужди пропаганди, губителни за обществения и нравствения му живот и разорителни за благосъстоянието му.»

Въпреки тия уговорки съвсем скоро между Славейков и Генович се явяват недоразумения и Славейков напуска «Турция».

Славейков получава разрешение да издава третата годишнина на «Гайда», но вече като «лист за наука и разговорка».

Стр. 216 — ОТЕЧЕСТВО — «Гайда», г. III (без номерация). 22 ноември 1865.

Без подпис.

Стр. 218 — ЖЕНИТЕ, УЧИТЕЛИТЕ И ДУХОВЕНСТВОТО — «Гайда», г. III, бр. 16, 15 август 1866.

Без подпис.

Стр. 218 — ДЛЪЖНОСТИ НА МЪЖИЕ ТО — «Гайда», г. III, бр. 16, 15 август 1866.

Без подпис.

Стр. 219 — ЖЕНИТЕ — «Гайда», г. III, бр. 17, 1 септември 1866.

Без подпис.

Стр. 221 — ЛЮБОВ КЪМ ОТЕЧЕСТВОТО — «Гайда», г. III, бр. 3, 1 февруари 1866 г.

Без подпис.

Стр. 223 — ОБЩО ПОТРЕБНИТЕ НА СИЧКИ ЗНАНИЯ — «Гайда», г. III, бр. 6, 15 март 1866.

Без подпис.

Книгите, които Славейков препоръчва на читателите, са следните:

1. «Смесна китка или годишно периодическо списание, издавано от П. Р. Славейков, г. I, стрк А, Букурещ, печ. св. Митрополия, 1852.»

2. «Скратение на турската история от основаването на империята до наши дни. Списана на французки от Н. Мулафа. Превe-

дена и попълнена с някои приложения от П. Р. Славейкова. Издава ся с позволението на Министерството просвещения за употребление в българските училища. Цариград—Галата у книгопечатницата на Д. Цанкова и Б. Миркова, 1857.»

3. «Мясецослов за 1857 г., ред. Д. Мутев и Драган Цанков.»

4. «Мясецословът на българската книжнина за 1859, ч. I и II.»

5. «Различни познания за ученици. Набрал д-р И. А. Богоров, технологически наставник. Листак първий. Пловдив. Разнесъл за издаването същий 1865. (Печатница Л. Сомерова у Виена.)»

6. «Очерки из историята и народните сказания (Древна история). Превод (от руски) Н. Михайловски и Ив. Н. Момчилова (с поправка на първия). Издание първо. Във Виена, в типографията на Л. Сомерова, 1865.»

Стр. 227 — БЪЛГАРСКОТО ЧИТАЛИЩЕ В ЦАРИГРАД — «Гайда», г. III, бр. 6, 15 март 1866.

Без подпис.

Някои от младите наши пожелаха и предприеха да устроят едно читалище — по инициатива на младите било създадено българско читалище в Цариград през март 1866 г. Целта на читалището била «да ся даде добро и ползотворно употребление на свободното от работа време на цариградските българи и да ся помогне за разпространението на полезни познания и на вкуса за прочитание помежду им.»

Читалището било председателствувано от П. Р. Славейков през 1868—1869 г.

Най-важното дело на читалището е издаването на сп. «Читалище» (1870—1875), редактирано от М. Д. Балабанов, Л. Йовчев и П. Р. Славейков.

Стр. 229 — ДЕ СМЕ И КАК СМЕ — «Гайда», г. III, бр. 7, 1 април 1866.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. С., 1956, т. II, с. 134.

Стр. 229 — БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ — «Гайда», г. III, бр. 8, 15 април 1866.

Без подпис.

Времето — в. «Время» (1865—1867), Цариград, редактор Т. С. Бурмов, еволюционен и просветителски вестник, изразител на интересите на най-консервативната част на българското общество.

По черковния въпрос поддържа умерена линия, макар да било

ясно, че разбирателство с патриаршията не може да се постигне. Обявява се срещу католицизма. Взема отрицателна позиция по проекта на Митхад паша за смесени турско-български училища. Води полемика с в. «Турция», с гръцкия вестник «Армония» и с в. «Македония».

Стр. 230 — ЧИТАЛИЩЕТО В ЦАРИГРАД — «Гайда», г. III, бр. 8, 15 април 1866.

Без подпис.

Лошо ли, добро ли беше това, което сказах. — Славейков отговаря на дописка в «Турция» (г. I, бр. 41, 16 април 1866 г.), в която е обвинен, че е говорил в читалището в «разрез с общото настроение и по начин противен».

Стр. 233 — ОБРАЗОВАНИЕТО — «Гайда», г. III, бр. 10, 15 май 1866.

Без подпис.

Стр. 235 — УЧИЛИЩАТА НИ — «Гайда», г. III, бр. 10, 15 май 1866.

Без подпис.

Стр. 237 — ЦЯЛ ПРОТЕСТ И ПОЛОВИН КРИТИКА — «Гайда», г. III, бр. 12, 15 юни 1866.

Без подпис.

Стр. 242 — ПО БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС — «Гайда», г. III, бр. 13, 1 юли 1866.

Без подпис.

Стр. 245 — НОВОТО ИМЕ НА БЪЛГАРИТЕ — «Гайда», г. III, бр. 13, 1 юли 1866.

Без подпис.

Караманлийская газета на г-на Мисаилиди — караманлиите са християни, говорещи турски език, които живеят в областта Караманлия в Мала Азия.

Стр. 246 — ЗА УЧИТЕЛИТЕ I — «Гайда», г. III, бр. 14, 15 юли 1866.

Без подпис.

Стр. 248 — ЗА УЧИТЕЛИТЕ И УЧЕНИЕТО II, «Гайда», г. III, бр. 15, 1 август 1866.

Без подпис.

Стр. 252 — ВЪЗПИТАНИЕТО НА ДЕВОЙКИТЕ — «Гайда», г. III, бр. 14, 15 август 1866.
Без подпис.
Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения С., 1956, т. II, с. 135.

Стр. 254 — ОТЕЧЕСТВОЛЮБИЕ, РОДОЛЮБИЕ И ЧЕЛОВЕКОЛЮБИЕ, I, II — «Гайда», г. III, бр. 15 и 16, 1 и 15 август 1866.
Без подпис.

Стр. 259 — ПРЕДАТЕЛСТВО — «Гайда», г. III, бр. 17, 1 септември 1866.
Без подпис.

Стр. 262 — НЕПРИЯТЕЛИТЕ — «Гайда», г. III, бр. 17, 1 септември 1866.
Без подпис.

Стр. 262 — ЗА ЯЗИЦИТЕ — »Гайда», г. III, бр. 19, 15 април 1867.
Без подпис
Стр. 263 — ПОЛЗА ОТ ТРУДЪТ В МЛАДОСТ — «Гайда», г. III, бр. 19, 15 април 1867.
Без подпис.
Стр. 264 — ДЕТО СЪМ РОДЕН — «Гайда», г. III, бр. 19, 15 април 1867.
Без подпис.

дописки

В този дял на тома представяме подбрани дописки от в. «Гайда». Дописките от селата и градовете, в които Славейков е живял или които е посещавал често, са оригинални. При други той взема данните и фактите от своите дописници и изцяло ги преработва. В много от тях сам загатва за себе си.

Стр. 266 — ЛОВЕЧ — «Гайда», г. I, бр. 7, 7 септември 1863.
Без подпис.

Стр. 267 — НЕВРОКОП — «Гайда», г. I, бр. 12, 16 ноември 1863.
Без подпис.

Известия едно след друго и едно от друго по-скръбни долитаха до нас от този град. — Славейков има пред вид изпратения в Неврокоп гръцки духовник от драмския митрополит Агатангел, както и силната гъркоманска партия в града. Тя интригантствувала, клеветяла българите, затворила българското училище: по нейно внушение били арестувани някои от българските дейци, срещу тях било заведено дело.

Единственото радостно известие. — Национално-църковното движение в този край непрестанно се засилвало, обхванало и селата. Много от гърчеещите се българи започнали да изпращат децата си в българското училище. Засилила се борбата богослужението да се извършва на български език. През 1863 г. след настояването на българите гръцкият духовник, «агентин на гърцизма», бил изпъден. На следващата година неврокопци отказали да плащат и владичнината.

Стр. 269 — ЦАРИГРАД — «Гайда», г. I, бр. 24, 15 юни 1864.
Без подпис.

Както едно време са постъпили с богомилистите на Иподром. — Навярно Славейков има пред вид изгарянето на един от главните проповедници на богомилите, българина Василий. Той имал привърженици и в столицата на Византия. Бил извикан от императора Алексий Комнин и пред него изложил обстойно учението на богомилите. Осъдили го на смърт. Бил изгорен в Цариград на Хиподрома през 1111 г.

Пустогръмливите фенерски сборища. — Намек за общото събрание на патриаршията през януари 1864 г. и последвалите го заседания, на които били разглеждани, без резултат, българските искания за равноправно участие в черковното управление.

Стр. 271 — ЦАРИГРАД — «Гайда», г. II, бр. 3, 11 юли 1864.
Без подпис.
Онзи Съветникар — в. «Съветник».

Стр. 274 — ЛОВЕЧ — «Гайда», г. II, бр. 3, 11 юли 1864.
Без подпис.

Ний имаме уж българин владика. — Отнася се за българския владика Иларион, по-късно Макариополски. Неговото светско име е Стоян Стоянов Михайловски (1812—1875). Роден е в град Елена. Иларион Макариополски играе видна роля в черковната борба. Както е известно, той поема и риска за акцията от април 1861 г. в Цариградската българска черква. Като

борец за черковна независимост е бил два пъти изпращан от патриаршията на заточение. След учредяването на Българската екзархия (1870) бил избран за пръв български екзарх, но се отказал. Избран е за член на Временния смесен екзархийски съвет и на първия Синод. През 1872 г. станал търновски митрополит.

В Ловешката епархия бил изпратен от Гръцката патриаршия през 1850 г., за да успокои по тактически причини настроенията против Фенер. Поради това той не бил приет и признат в Ловчанската епархия; особено силно брожение срещу него имало през 1860, 1861 г. След като оглавил новооснованата българска черква, от Цариград отново настройвали епархията против него: «Поповете споменуват Ловчанския подобен на дългоухия Иларион, за срамота и за укор. . . да ся съберете братски, та че на оня рогатия дявол мръсното име за всегда да изфърлите из църквата си. . .» А през януари 1862 г. гражданите на Ловеч, начело с А. Т. Кунчев, с едно окръжно забранили на свещениците да споменават името на Иларион, докато се реши черковният въпрос.

Той е вече стар — Иларион тогава е бил на 54 години.

Стр. 275 — БЕРКОВИЦА — «Гайда», г. II, бр. 8, 18 септември 1864.

Без подпис.

Н. В. Преосвещенство г-н Доротей — врачанският български владика Доротей.

Теофилакта — охридски архиепископ (към 1090—1118). Автор на Пространното житие на Климент Охридски.

Стр. 277 — ТЪРНОВО — «Гайда», г. II, бр. 9, 19 септември 1864.

Без подпис.

Научаваме положително, че жителите долномахленски в Търново. — Един голям спор около събирането на десятъка през Кримската война разделил търновци на два враждуващи лагера. Създали се две партии — българска начело с х. Николи х. Минчооглу (след като станал представител на епархията в Цариград, бил заместен от Стати Селвели) и владишка партия (или гръцка) начело с х. Димитър Ничку. Между двете партии кипяла борба години наред. Засилвали се настроенията против гръцкия владика Неофит и заместника му Григорий. Поголяма част от жителите на Долня махала в Търново били привърженици на владишката партия.

Стр. 279 — КОТЕЛ — «Гайда», г. II, бр. 9, 19 септември 1864.

Без подпис.

Стр. 280 — МАКРЕШ (СЕЛО ВЪВ ВИДИНСКО) — «Гайда», г. II, бр. 9, 19 септември 1864.

Без подпис.

Стр. 280 — СИЛИСТРА — «Гайда», г. II, бр. 18, 1 март 1865.

Без подпис.

Хармония — в. «Армония», гръцки фенерски вестник.

Стр. 283 — [ЗА ДОПИСКАТА ОТ БУКУРЕЩ] — «Гайда», г. II, бр. 19, 15 март 1865.

Без подпис.

Стр. 284 — БРАИЛА, 10 ФЕВР[УАРИ] — «Гайда», г. II, бр. 19, 15 март 1865.

Без подпис.

Спирането на в. «Българска пчела», с тираж към 1000 бройки, посрещнат добре в България, било причинено от слабата материална подкрепа.

ВЕСТНИКАРСКИ РАЗПРАВИ

От рубриката на в. «Гайда» «Вестникарски разправи» поместваме подбор из полемиката на Славейков с Т. Бурмов, Хр. Вакидов и Н. Генович, редактори на вестниците «Съветник», «Българска пчела» и «Турция». Те са с различни становища по основните въпроси и задачи на времето, но с еднакво отрицателно отношение към демократичните възгледи и решения, които Славейков отстоява непоколебимо. Противниците му са добре образовани, добре платени, със солидна поддръжка от определени кръгове, Генович е цензор на турското правителство. Славейков е сам. Подкрепят го тия, които сами имат нужда от подкрепа — «презряната тълпа» по думите на Бурмов — дребните търговци, занаятчии и селяни, учителите. Сам Славейков се оприличава на «устранена стена в морето и отдето вятър духне, все в нея блъска», но не проявява умора, нито примиренчество към противниците си, води борба срещу всички едновременно и успешно. В полемиката си е остроумен, находчив, логичен и силен. В тези всекидневни полемики Славейков прокарва животрептущи идеи, цели и задачи за възпитанието на народа, жените и подрастващите, за облика на вестниците и вестникарите, срещу предразсъдъците на века, против чуждопоклонството, лицемерието и пр.

Стр. 286 — НАШЕ СЕЛО, 9 ЛИСТОПАД 1863 — «Гайда», г. I, бр. 13, 30 ноември 1863.

Без подпис. С обозначение «следва».

Автора на тези дълголахи статии. — Статия на Бурмов «Смешното и смехотворното», публикувана в «Съветник», г. I, бр. 29—32 от 7 и 28 октомври и бр. 33 от 4 ноември 1863 г. С тази статия Бурмов критикува Славейков, че не може да служи на попрището, което си е избрал — чрез хумор и сатира да свестява българите, — защото това поприще е трудно и опасно дори в ръцете и на най-достойните, а какво остава за «неукия и простия Славейков, който няма възвишеност на характера и дълбока любов към человеците». Бурмов пише: «Всяко нещо си има пределът, и Гайдакторът, който ся е наел да свестява българите, трябаше добре да си сбира умът и да варди това правило, защото в противен случай той наместо да свести съотечествениците си, ще извади от главата им и онази малко свяст, която още ся увардюва в тях от религиозното чувство. Г. Гайдакторът малко мислил такожде, когато в ревността си да унизи гръцките владици, представлява от тяхното лице оскърбителни за религиозните чувства проповеди, като туря светците да ся упиват в присъствието на Исуса Христа. . . В смешните си разкази и критикувания Гайдата ся изражава толкоз неприлично и описва пророкът толкоз голо и толкоз безочливо, щото благоразумните бащи, които ся грижат за доброто възпитание на чедата си, старателно крият нейните листове от взорът на любопитните си чада. Ний чухме лица да ни се оплакват, че кога им се докара да четат «Гайдата» в едно почтено общество, са принудени от почитание към себе си и към другите да прескачат много редове и да не дорекват всичките думи на Гайдаревите изражения. . .» (бр. 32). Следват заплахи, че заради лични обиди и нападки Бурмов ще даде рапорт и жалба до цензурата и правителството за спирането на «Гайда».

Напълно основателно Славейков възприема статията на Бурмов «Смешното и смехотворното» като политически донос срещу него.

Пресния редактор на Съветника — намек, че Бурмов е още нов редактор на вестника — от септември 1863 г.

Както и преди, когато пак имахме препирание с него, той се обърна и на връх г. Михайловскаго. — Става дума за полемиката между Бурмов и Н. Михайловски по страниците на «България» и «Български книжици». Полемиката възниква по повод статиите на Славейков «Глас от пусто горе Тилилейско». Бурмов се нахвърля върху Н. Михайловски — счита, че статиите са писани от него, а Славейков само ги подписва.

Ний бяхме принудени да подметнем нещо в «Гайдата» неугодно за «Съветника». — В статията «Съветника и Гайдата», г. I, бр. 10 от 19 октомври 1863 г. Славейков пише, че Бурмов служи на «хора от една ненародна партия и се възсуква и разсуква според както им скивне да изпълни желанието им и да оправдай знаменитото си презиме. . . във вреда на народните интереси. . .» Укорява го, че тенденциозно е отпечатал съобщение (в бр. 42 от август 1863 г. в. «Съветник»), с което злепоставя Иларион Макариополски и негови близки дейци по черковния въпрос. Изказва недоумението си, че не отпечатва писмото на владиката по повод споменатото неточно и злонамерено съобщение.

Защо постъпиха тъй с писмото на Н. Преосв. Съветниците и Съветника и кое ги стяга за обнародването му в «Гайдата». — Заточеният владика Иларион Макариополски изпратил писмо до в. «Съветник», с което опровергава писаното за него в бр. 42 на вестника. Бурмов не отпечатва писмото, не позволява и на Славейков да стори това. Славейков обаче го публикува в цитирания по-горе брой на «Гайда» със следната бележка: «По молба на българските в Цариград еснафи, които са чисти от греха на представителите и на Балканските родолюбци, отваряме стълповете на нашия сиромашки вестник за съобщеното тям копие от реченото писмо, за което стълповете на народния вестник останаха затворени и ето го.»

Писмото има следното съдържание:

«Ваше Благородие,

Почтенная Господа!

В 42-й брой на «Съветника», «Български дела», прочетох за една самозвана депутация, която уж дохождала в Бруса с намерение да ни прелъсти да искаме от патриарха прошка, за да ни върне от заточение и да ни предупази г. редактор, прилага, че няма никакво съмнение за несполуката на тая депутация.

Благодарим на г. редактора, че има твърдо уверение в началата на нашата искреност. Но може, и ний сме убедени, че не ни повярва, като му кажем, че негова страх за таквоз едно предложение няма си мястото.

Називаемата самозвана депутация, съставена от Н. П. Софийски Доротея, от брат ми. Н. Михайловски и от Ив. Найденова, не е имала за цел освен един прост разход в Бруса и едно просто приятелско и сродническо посещение на едного страдалца.

Жално ни е, че много строг ся показва г. редактор, като иска

да отстрани от нас сродници и приятели, които осем години не съм виждал и да ни лиши от сроднически и человечески съчувствия.

Не било убо било обидно едно такова запрещение за пламенните родолюбци — балкапанци, които, като не ни ся виждали почти три години, негли биха пожелали да ни посетят и утешат за нашето страдание!

Немам никакво съмнение, че г. редактор като искренний истинолюбец, ще благоволи да опровержи чрез «Съветника» това, що то е обнародвал за намерението на називаемата депутация, което съвсем си няма мястото и да успокои духовете на народа, който непременно ся е смутил, позволява му ся да помести в «Съветника» това наше писмо за по-голямо потвърждение на истината.

Колкото ся относя до нашето освобождение ний имаме пълна надежда на ч. правителство, че като ни е пратило на заточение, така пак ще ни възвърне, когато Вий Господа с народа дадете прошение за нашето възвръщение.

Темже като припознаваме небесното благословение на Вас и на всичкия народ оставаме

Ваш во Христа молитствовател
Макариополски Иларион

1863, 7 септемврия
В Бруса.

Стр. 291 —[СТРАННА Е СУДБАТА НА БЪЛГАРСКАТА ЖУРНАЛИСТИКА] — «Гайда», г. I, бр. 21, 25 май 1864.

Без подпис.

Съветникът с педантизмът и надутостта си не само изгуби благоволението на нашите малко-много учени и благоволението на народа, но с неемотреливостта си заслужи и негодуванието на правителството и ся лиши от привилегията на особената негова милост. — «Съветник» със султанска заповед получил привилегията да не плаща такса «порто» на турското правителство. Тази привилегия му била отнета през април 1864 г. от Али паша, понеже «вестникът се пишал не според обещанията». В началото на 1865 г. вестникът бил спрян. По-късно от вестника излязъл още един брой, на 27 ноември 1870 г., под редакцията на П. Христович. Интересното за този единствен брой е, че той застъпвал по-прогресивни позиции и че в него бил отпечатан преводът на Петко Горбанов на «Песен на ризата» от английския писател Томас Худ.

Любопитните могат да сравнят (ако щат)

1едактора на «Бъл. пчела» със самого него като редактор на «България». — В. «България» е редактиран от Драган Цанков и Христо Ваклидов. От 10 май до 25 септември 1861 г. Хр. Ваклидов сам станал управител и издател на вестника.

И редакторът на «Будущност». — «Будущност — вестник на румъно-българского братство» (8 март 1864 — 17 октомври 1864), редактор Г. Раковски, за издател е обявен румънският печатар Ст. Расидеску, а за отговорен редактор — Таки Василеску; революционно-демократичен вестник, издавал се от съставено от Раковски акционерно дружество. Линията на вестника не била одобрена от българските богаташи-консерватори в Румъния и румънските чокои. Вестникът бил спрян; в България било забранено разпространението му от турската власт.

Стр. 293 —[НИЙ НЕ ЗЕМАМЕ ДА СЯ ОПРАВДАВАМЕ] — «Гайда», г. II, бр. 11, 5 октомври 1864.

Без подпис.

Редакторът на Съветникът г-н Бурмов ни нарича злобен. — В статията на Т. Бурмов в бр. 23 и 24 на «Съветник», г. II, 5 и 13 септември 1864 г., Славейков е охарактеризиран като «человек злобен, завистлив, мъстителен, капризиозен и интересант до такава степен, щото днес проповядва едно за свой интерес, утре пък друго за другий. . .»

Когато той от доброжелателство подкопаваше нашето положение в Ески Джумая. — Славейков има пред вид острите нападки на Бурмов в «Разни работи» на «Съветник», г. I, бр. 34, 11 ноември 1863, където Бурмов пише: «Гайдарят трябва по-малко да надува «Гайдата», за да има време да вниква по-добре в граматическите уроци, които преподава на учениците си в Ески Джумая, и за да не зема парите на хората напразно, та че после да ги окривява, че не си били пращали редовно децата в училището.»

Славейков учителствува в Ески Джумая (дн. Търговище) от началото на 1863 г. Там той подготвя за печат в. «Гайда» и го редактира до бр. 14. Като учител се ползува с голям авторитет.

Отказахме са да му сторим туй добро да го заменим без време. — Поради спречкване между Бурмов и Ст. Чомаков през 1864 г. било решено от настоятелството на в. «Съветник» да се покани за редактор Славейков, но той отказал и Бурмов продължил редакторството.

С «Турция» ний упорен бой няма да пра-

вим. — Става дума за поместения материал срещу Славейков и «Гайда» в бр. 9, 19 септември 1864 г. на «Турция».

Не сме и като Съветникарят кокошничави. — В «Съветник», г. I, бр. 24 от 13 септември 1863 г. е поместена статията на Бурмов «Вестниците», съдържаща нападки срещу «Гайда» и Славейков.

Стр. 298 — [НЕ МОЖЕМ ДА ОСТАВИМ ОТГОВОРА СИ ЗАД ВРАТАТА] — «Гайда», г. II, бр. 12, 24 декември 1864.

Без подпис.

И да е престанала, както казват Пчелата. — «Българска пчела» престава да излиза с брой 21, 20 октомври 1864 г.

Да преиначи и да даде други смисъл на членътни в брой 20-й на «Гайдата» от миналата година. — В бр. 20, г. I, 16 май 1864 г. на «Гайда» в статията «Наше село, 1864 май 18» Славейков пише: «След ужасните раздори, които претърпя черковата, жестокото и ужасно състояние остава! Какво ужасно състояние — да тръгнеш да вървиш, да вървиш и да погледнеш, че са намерваш пак там, отдето си тръгнал!. . . От там от дето ний сме разчепкани, от дето един други не са търпим. . . ний ги оставихме (гърците) да улесняват своите планове, и тъй те днес сполучват целта си със сичката способност на стари дипломати, с дълбокото сръки, или по-право с чудовищното лукавство на фарисей. . . и ето те си оплитат кошницата, а ний като са дърляхме едно таквоз шантаво дърляние, оставаме си като Мара с веждите. . .»

Тези мисли критикува «Българска пчела» в бр. 16, г. I, 15 септември 1864 г., в статията «Трябва ли да се реши черковния въпрос, или не?» Обвинява се Славейков, че има «задня мисъл» да приготви българите против решението на черковния въпрос. «Не мисляхме — се казва в статията, — че е толко заяк цариградският гайдар, на когото тъй лесно и тъй скоро настръхват космите. . .» По-нататък «Българска пчела» в същата статия обвинява Славейков, че «си е заменил народните чувства с частни интереси и има сношения с бради и владици. . .»

След нападките във в. «Българска пчела» Славейков публикува три отговора: «Нашата фърката посестрима», «Да попитаме Пчелата» и настоящата статия. Първите две статии са отпечатани в «Гайда», г. I, бр. 20, 16 май 1864 г., «Гайда», г. II, бр. 2, 4 юли 1864 г., и в т. 2 на изданието, с. 260—262 и тук.

Не отказваме, че в някое отношение ний сме са показали снизходителни към Н. П.

Доротея — Доротей Врачански, после Софийски, а след учредяването на Екзархията Скопски бил по характер своенравен, необуздан и безскрупулен в преследването на лични цели. За Софийски митрополит бил изпратен от Гръцката патриаршия през 1861 г. На отиване спрял в Берковица и тук бил предупреден, че макар и българин, софиянци няма да го приемат. Той поискал да се наложи с помощта на турската власт. Последвали сблъсквания и буйства, намесила се и войската, имало ранени, стената на митрополията била съборена. След няколко месеца Доротей бил отзован и чак тогава духовете се умирили. Той отишел в Цариград, участвувал в заседанието на смесената гръцко-българска комисия. Изказването му било толкова драстично, че гърците отказали да го запишат в протокола.

Славейков ценял патриотичните му избухвания, прощавал му премятанията ту на едната, ту на другата страна в борбата за черковна независимост — макар и на «най-умерения фланг».

Стр. 302 — [НИКОИ НАВЕТИ ДОСЕГА НЕ СА НИ НАКАРАЛИ ДА СЕ СТЪПИСАМЕ НАЗАД] — «Гайда», г. II, бр. 17, 22 февруари 1865.

Без подпис.

Твърде предпазлив и търпелив към нападките на «Турция» и редактора ѝ Н. Генович, Славейков избухва твърде невъздържано от обвиненията му в бр. 24 от 6 февруари 1865 г.

В паметта на съвременниците на Славейков словата му за смъртта и погребението на Авксентий Велешки са се запазили като горестен вопъл и страстен призив към българския народ да продължи борбата за независима черква. Но интересен е и отзвукът у противниците му. Христо Стамболски е записал срещата си със Славейков на 5 февруари (т. е. три дни след погребението на владиката) по следния начин: «Христо запита Славейкова къде е ходил. Ходих, отговори последният, при Чомакова да му дам обяснения по държаната ми надгробна реч за дяда Авксентия; той ме обсипа с въпросителни защо, защо, защо? Защо предварително не съм му казал, че ще държа реч, и каква реч? Защо съм нарекъл Илариона «осиротелий от сътрудник и сподвижник, отче!» Аз нали му съм сътрудник и сподвижник, прибави Чомаков. Защо съм казал, че целият български народ само на тебе (на Илариона) гледа? И други много защо. Чуден човек е Чомаков, той иска да монополизира черковния ни въпрос и само той да събира венците и парсата!

Славейков щеше да продължи още, защото беше надут и разлютен, но параходът дойде, разговорът се прекъсна. . .» (Хр. Стам-

болски. Автобиография, дневници, спомени. Откъси. С., 1972, с. 256—258).

БЪЛГАРСКИ РАБОТИ

(Рубрика на в. «Гайда»)

Стр. 308 — ПИРОТ (ШАРКЮЮ) — «Гайда», г. I, бр. 13, 30 ноември 1863.

Без подпис.

Стр. 310 — ПЛОВДИВ — «Гайда», г. I, бр. 14, 14 декември 1863.

Без подпис.

Курие д'Ориан — вестник, издаван в Цариград на френски език с редактор Жан Петри. Провежда курса на френската официална политика за запазване целостта на Османската империя. С цел да предизвика по-бързото реформиране на империята отпечатва критични материали за състоянието ѝ. Българските цариградски вестници препечатват някои от тези материали, с което спомагат за разпространяване на критичен дух сред българската общественост.

Стр. 311 — СЕВЛИЕВО — «Гайда», г. I, бр. 17, 12 април 1864.

Без подпис.

Ловчанския владика Иларион — Иларион Макариополски. Патриаршията му обещавала Търновската епархия.

Стр. 311 — ВАРНА — «Гайда», г. I, бр. 18, 25 април 1864.

Без подпис.

По български ни бъкел не подумали. — Поддържан от гърчеещите се гагаузи, в гр. Варна гърцизмът бил силен. Епархията обаче била българска. След смъртта на владиката Порфирий и с идването на новия варненски митрополит Йоаким варненските българи се активизират: през 1866 г. си устройват отделна черква и черковна община, която почнала да управлява и ръководи епархиалните работи и да събира владичнина.

Стр. 313 — ЦАРИГРАД — «Гайда», г. I, бр. 20, 16 май 1864.

Без подпис.

Като празнуват паметта на първите свои

просветители и гледат трона архиерейски празен пред себе си. — Загатва се за заточението на владиците Иларион Макариополски и Авксентий Велешки.

Стр. 314 — СОПОТ — «Гайда», г. II, бр. 2, 21 юни 1864.

Без подпис.

Стр. 315 — РИЛСКИЙ МАНАСТИР — «Гайда», г. II, бр. 2, 4 юли 1864.

Без подпис.

Тъй като Рилският манастир бил подчинен пряко на патриаршията, от неговото ръководство се изисквало голямо тактическо умение. Болшинството от българските монаси в Рилския манастир прегърнали идеята за независима българска черква. (Напр. борбата срещу гръцкото духовенство в Неврокоп ее водила от монаха в Рилския манастир Доротей). В манастира работи и Неофит Рилски.

ГРЪЦКО-БЪЛГАРСКИ РАБОТИ. ГРЪЦКИ РАБОТИ

(Рубрика на в. «Гайда»)

Стр .318 — [И НИЙ СМЕ ПАСЛИ ЕДНО ВРЕМЕ НА ПАТРИКАТА МАГАРЕТО] — «Гайда», г. I, бр. 4, 27 юли 1863.

Без подпис.

Патриарх Йоаким паднал. — На 19 юли 1863 г. патриарх Йоаким II си подал оставката. Той заявил, че не желае да влиза в каквито и да е съглашения с българите, затова неговото освобождаване от патриаршески пост ги обнадеждило. Чрез турското правителство българите поискали да се подновят преговорите за признаване на исканията им, както и да бъдат върнати от заточение владиците.

Същата година за патриарх бил избран Софроний III. При него обаче българо-гръцките черковни отношения се влошили още повече.

Стр. 319 — [ЗА ЧУЖДОТО ДУША ДАВАМЕ] — «Гайда», г. I, бр. 9, 5 октомври 1863.

Без подпис.

Стр. 320 — [ЗЛОБАТА НА Г-Н ЛАСКАРИС] — «Гайда», г. I, бр. 19, 4 май 1864.

Без подпис.

В брой 17 на Гайдата. — В бр. 17 на «Гайда» от 12 април 1864 г. в рубриката «Гръцки работи» Славейков съобщава за изложението, което направил Ласкарис пред събранието на патриарсите през 1864 г. по въпроса за произхода на българите и историята на българската черква. Целта му била да се отрече самостоятелността на българската черква. Ласкарис изказал мнение, че искането на българите да четат в черквите им по български било несъстоятелно. Спрял се и на произхода на името българи. Славейков иронизира Ласкарис за българофобството му по следния начин: «От де са произвожда думата вулгарос? — Етимологията на тая дума е явна, от воос — вуско гайдарос.»

Стр. 320 — [ЩЕ НАЧНЕ ДА СЯ ИЗДАВА НОВ ВЕСТНИК ПОД ИМЕ МАКЕДОНИЯ] — «Гайда», г. III, бр. 17, 1 септември 1866.

Без подпис.

Съобщението е направено на последната страница на броя. В. «Македония» започва да излиза, преди да е спрял в. «Гайда». От «Гайда» след появата на «Македония» излизат още два броя — 18 и 19, 15 септември 1866 и 15 април 1867.

МАКЕДОНИЯ, 1866, 1867

«Македония» (3 декември 1866 — 23 юли 1872). Седмичен вестник. През четвъртата година известно време излиза и два пъти седмично. Отпечатва често притурки и листове «Малкият лист на Македония» или както го наричали тогава, «Малка Македония». Листът излиза от бр. 28 до бр. 93, от 5 юни до 25 октомври 1867 г. От бр. 47 до I бр. 97 листът е отпечатван с името «Македонче».

На няколко пъти в. «Македония» изменя и подзаглавието си. В първите четири броя на г. I то е «Вестник политически и филоложки», от бр. 5 — «Вестник за народа», от бр. 7 на г. III — «Лист за политика, книжевност и търговия», от брой 4 на г. V — «Лист за политика и книжевност».

«Македония» е най-значителното дело на Славейков. Придобил значителен опит във «вестникарството», с изработена концепция за задачите на печата, Славейков проявява в списанието на вестника надареност, умение и гъвкавост; успява да създаде трибуна за разискване на най-животрептущите въпроси на времето. «Македония» става изразител на народните маси, орган на демократичното течение в черковната борба. Воюва за пълно скъсване с патриаршията и за

създаване на независима българска черква. По въпросите за устройството на българската черква води упорита борба тази черква да бъде поставена на демократична основа. Въпросите на българските училища и просветата във вестника са свързани с въпросите за националното обособяване. Вестникът воюва яростно срещу реформаторския проект на Митхад паша за сливане на българските училища с турските. Много място «Македония» отделя на проблема за българската култура. С редица статии стимулира развитието на читалищата и дейността на женските дружества. Вестникът поставя и третира и икономическите проблеми на времето. Добре са застъпени въпросите на външната политика. «Македония» отпечатва информации, бележки и факти за политиката на почти всички европейски страни. С дописки от вътрешността на страната отбелязва проявите на турската политика, положението и настроението на българите. Няма страна от основните обществени, политически, просветни и черковни въпроси, която да не е намерила отражение на страниците на вестника. Богатото и разнообразно съдържание на «Македония», доброто списване го правят най-разпространения и най-четен вестник, достойно оценен и от емигрантските среди. Редакторите на вестниците «Народност», «Дунавска зора» и особено Каравелов проявяват жив интерес и явна симпатия към него. Затова пък срещу «Македония» се създава фронт от туркофили като Гепович, от чорбаджии и изменници като хаджи Иванчо Пенчович, Иван Найденов, от агентите на турския шпионаж, от висшето гръцко духовенство, а по-късно и от Българската екзархия. Едно от най-тежките обвинения срещу «Македония» и Славейков е, че вестникът се разпространява сред българските емигранти и редакторът получава пари от тях за поддържането му. Четири пъти «Македония» е спиран от турската власт. След петото и последно спиране редакторът е хвърлен в тъмница за един месец, а печатницата е разпродадена от кредиторите.

От публицистиката на «Македония» в настоящия том поместваме избрани материали само от първата годишнина. Статиите от следващите годишнини ще бъдат поместени в т. VI и VII.

Стр. 325 — ВЪПРОСЪТ — «Македония», г. I, бр. 1, 3 декември 1866.

Без подпис.

След последното си размърдване преди няколко месеца. — През април 1866 г. новоизбраният патриарх Софроний, по внушение на граф Игнатиев, свикал Велико народно събрание, което наново се занимало с исканията на българите по черковния въпрос. Отново били обсъждани извест-

ните 8 точки. След бурни разисквания било решено комисия да ги разгледа изцяло и да излезе с писмен доклад пред Софроний. От българска страна в комисията участвувал Пловдивският владика Панарет.

Стр. 326 — КЪМ РЕДАКТОРА НА «АРМОНИЯ» — «Македония», г. I, бр. 2 и 3, 12 и 19 декември 1866.

Без подпис.

Столпът Халенский. — Отнася се за известното библейско предание за строежа на Халдейската, Вавилонската кула, която народите поискали да издигнат, за да стигнат небето. Бог смесил езиците на работниците. Това е библейското обяснение за произхода на езиците.

Стр. 333 — ЦАРИГРАД, 22 ДЕКЕМВР[И] — «Македония», г. I, бр. 4, 22 декември 1866.

Без подпис.

Стр. 334 — ИЗТОЧНИЙ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 6, 7 юли 1867.

Без подпис.

Московските ведомости... ся показуват, че изискуват уничтожението на трактатите от 1856. — Става дума за Парижкия договор, с който завършва Кримската война от 1856 г., подписан от Франция, Англия, Австрия, Прусия, Сардинското кралство и Турция, от една страна, и, от друга — от Русия.

За българите най-важното последствие от Парижкия договор е издаването на прословутия Хатихумаюн (февруари 1856), с който формално-правно се гарантират правата и привилегиите на всички християнски общини, провъзгласява се равенство за всички вероизповедания и народности, дава се достъп на християните във всички служби на империята. Хатихумаюнът е официалният документ, на който се основава легалната борба за църковна независимост и културна автономия.

Критския бой — Критското въстание през 1866—1867 г., обявено от гръцките патриоти в името на националното обединение на гръцкия народ.

Стр. 340 — БЪЛГАРСКИЯ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 6, 7 януари 1867.

Без подпис.

После прошението, което вече и ний об-

народвахме. — Използувайки влошаването на отношенията между турците и гърците по време на Критското въстание, някои от цариградските първенци подали едно «прошение», адрес до султана, подписан от Ст. Чомаков и Иларион Макариополски с цел да се подтикне решаването на черковния въпрос.

Петко Славейков го препечатал от в. «Курие д'Ориан» във в. «Македония», г. I, бр. 5 от 31 декември 1866 г., със следната бележка: «. . .Като се борим срещу гръцкия патриарх и искаме от правителството независима българска черкова, ний не можем да не заявим верността и признателността си към импер. правителство и да не осъдим едно движение като Критското.» По-нататък Петко Р. Славейков пише статии и съобщения, пропити със симпатия към гръцките национални искания.

Времето — в. «Време» (1865—1867), Цариград, редактор и собственик Т. Бурмов. Орган на най-консервативната част на българското общество, макар в някои случаи да критикува отделни отрицателни прояви на чорбаджиите. По отношение на турската власт — лоялен, по черковния въпрос — умерен, с русофилска насоченост, «истински еволюционистки и просветителски лист». Води полемика с гръцкия вестник «Армония», с «Турция», с «Македония».

Стр. 342 — КЪМ СЪОТЕЧЕСТВЕНИЦИТЕ НИ БЪЛГАРИ — «Македония», г. I, бр. 7, 14 януари 1867.

Подпис: П. Р. Славейков.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения, т. II, С., 1956, с. 137; също в: П. Р. Славейков. Съчинения. Прозаични творби. т. II, С., 1969, с. 253.

Програма на «Македония», с която се обявява разширяването на задачите на вестника.

Стр. 343 — [КРЪВТА, КОЯТО ТЕЧЕ В ЖИЛИТЕ НИ, Е ЧЕЛОВЕЧЕСКА] — «Македония», г. I, бр. 11, 11 февруари 1867.

Без подпис.

Предпазлив и въздържан в първата годишнина на «Македония», Славейков прави компромис по въпроса за въстанието в Крит.

Стр. 347 — ОБЩЕСТВЕНИЯ РЕД И СВОБОДАТА — «Притурка на в. «Македония» към в. «Македония», г. I, бр. 11, 11 февруари 1867.

Без подпис.

Под статията пише «следува», но не намерихме продължение.

Стр. 349 — ИЗТЪЛКУВАНИЕТО — «Македония», г. I, бр. 12, 18 февруари 1867.

Без подпис.

Откогато по-предните между българите... в Цариград заявиха с адресът си законната и искрената си привързеност към престола на Н. И. Величество султана,... толкоз нещася изрекоха още и писаха противу нас българите. — На Критското въстание съчувствуват народите на цяла Европа: Русия, Франция, Италия, Румъния. Отвред се стичат доброволци. Верноподаническата акция, за която стана вече дума, не била посрещната добре. Трябва веднага да се подчертае, че българи вземат дейно участие във въстанието. В Критското въстание се проявява Петко войвода с чета от около 300 души българи и италианци.

Най-силно атакували «прошението» гръцките вестници и в. «Армония». Срещу становището на «Македония» по Критското въстание се обявил и в. «Время» на Бурмов в бр. 6, 7, 8 и 9 от 1866 и 1867 г.

Стр. 355 — [НИЙ БЪЛГАРИТЕ ПОНЕ ИМАМЕ СЪВЕСТТА СИ ЧИСТА] — «Македония», г. I, бр. 13, 25 февруари 1867.

Без подпис.

Стр. 357 — ВЪПРОСЪТ — «Македония», г. I, бр. 14, 4 март 1867.

Без подпис.

Стр. 362 — НЕВРОКОПСКАТА РАБОТА — «Македония», г. I, бр. 15, 11 март 1867 г.

Без подпис.

Стр. 364 — ЛЮБОПИТСТВОТО И ДЛЪЖНОСТИТЕ — «Македония», г. I, бр. 13, 1 април 1867.

Без подпис.

Но великия онзи певец и пръв учител на народите — старогръцкият епически поет, който по това време Славейков превежда.

Да ся съдят пред славния между отоманските императори Османа — Осман I, Ал-Гази (Победоносний) (ок. 1258—1326) — основател на турската султанска династия, наречена по негово име османска. Завоювал голяма част от владенията на Византия в Североизточната част на Мала Азия, а в

1304 г. завладял Никея. В началото на XIV в. владението на Осман I, наречено Османско емирство, се превръща в самостоятелна държава, която става ядро на Османската империя.

Стр. 367 — БЪЛГАРСКИ РАБОТИ — «Македония», г. I, бр. 18, 1 април 1867.

Без подпис.

Стр. 370 — ОБЩЕСТВЕНОТО ОБРАЗОВАНИЕ — «Македония», г. I, бр. 25, 20 май 1867.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. т. II, С. 1956, с. 138.

Стр. 374 — ПРОЧИТАМЕ В ЕТОАЛ Д'ОРИАН — «Македония», г. I, бр. 25, 20 май 1867.

Без подпис.

Ла Тюрки — турски правителствен вестник.

Стр. 378 — ДА СЯ ПРОЧЕТЕ И ДА СЯ РАЗБЕРЕ — «Македония», г. I, бр. [31] 43, 1 юли 1867.

Без подпис.

Стр. 380 — НОВИНИ — «Македония», г. I, бр. 32, 8 юли 1867.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. т. II, С., 1956, с. 142.

Стр. 381 — БЪЛГАРСКИЯ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 33, 15 юли 1867.

Без подпис.

Сегашният вселенски патриарх — Григорий VI, който сменя Софроний III.

Стр. 382 — ВСИНЦА НАШИ ЗА НАС СИ — «Македония», г. I, бр. 33, 15 юли 1867.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. т. II, С., 1956, с. 143; също в: П. Р. Славейков. Съчинения. Прозаични творби. т. II, С. 1969, с. 254.

Стр. 386 — НАКЪДЕ НАВАЛЯТ НАРОДИТЕ В ЕВРОПА — «Македония», г. I, бр. 33, 15 юли 1867.

Без подпис.

Стр. 388 — ПО БЪЛГАРСКИЯ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 34, 22 юли 1867.

Без подпис.

Стр. 391 — КАК И КОГА СА СПЕЧЕЛЕНИ НОВИТЕ СВОБОДНОСТИ — «Македония», г. I, бр. 34, 22 юли 1867.

Без подпис.

Лютер като се появи в това време, разбърка всичка Европа. — Мартин Лютер (1483—1546), основател на немския протестантизъм, на лютеранството — ново религиозно учение, което отрича основните догми и целия строй на католическата църква. Лютер е крупен културен деятел, реформатор в образованието, езика и музиката.

Борбата между свободните и назадничавите начала следуваше още когато Белгия, не в сила вече да тегли угнетението на испанската иерокрация...— До началото на XIX в. Белгия е под чуждо владичество — испанско, австрийско, френско и холандско; през 1830 г. тя провъзгласява своята независимост.

Републиканското правление Кромвелово даде голямо подтикване на духовете — осъждането на Карл I, през 1649 г., провъзгласяването на Англия за република в резултат на английската буржоазна революция.

Стр. 324 — ПОЛИТИЧЕСКИЯ ДУХ В СЪВРЕМЕННАТА ИСТОРИЯ — «Македония», г. I, бр. 35, 29 юли 1867.

Без подпис.

Стр. 398 — ОСНОВИТЕ НА ДНЕШНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ, «Македония, г. I, бр. 35, 29 юли 1867.

Без подпис.

Стр. 401 — НЕ СТИГАТ ЛИ 11 ГОДИН — «Македония», г. I, бр. [36] 50, 5 август 1867.

Без подпис.

На 1859 народното наричано гръцкосъбрание. — Свиква се на 3 октомври гръцки патриаршески събор, който трябвало да извърши църковна реформа. В състава му влизат 45 души, от които само трима българи: д-р Ст. Чомаков, Петко Славейков и Хаджи Минчо хаджи Николи.

Подаде се от страна на българите на цариградското правителство едно прошение за народно духовенство. — С прошение, подадено на султана през пролетта на 1856 г. от наши цариградски общественици (от името на 6 400 000 народ), българите искали да бъдат признати като отделна нация, която има право на независима черква. След това още 60 общини в страната подали подобни прошения.

А за подмазване на българите патриаршията издаде петнадесет точки, наречени устъпки на българския народ. — След заточаването на владиците огорчението на българите било голямо. За да ги успокои, а и по внушение на граф Игнатиев, Патриаршеският събор взел някои решения, които формулирал в 15 точки. С тях формално се признавало правото на българите за свое духовенство и богослужение на роден език.

На 1859 Куза се припозна от всичките сили и от самата Порта. — Румъните в заддунавските княжества се обединяват в единна Румъния със зависим от турците княз, болярина Александър Куза. На 11 февруари 1866 г. се извършва военен преврат, който сваля Куза. Властта вземат водачите на радикалната партия, представители на «Млада Румъния» и на чоконте. За княз бил избран Карл Хохенцолерски.

Австрия загуби. — Пруско-австрийската война, избухнала на 5 юни 1866 г. и завършила с австрийското поражение при Садова; мирен договор бил подписан в Прага на 11 август.

В Русия се отваря епоха за нова политика... На 1861 през майа един великодушен и человеколюбив самодержец провъзгласява там освобождението на 22 милиона хора. — След Кримската война и под напора на селските вълнения руският царизъм отменя крепостното право.

Поляшкото въстание се погаси. — Става дума за полското националноосвободително въстание против националния и социален гнет на руския царизъм, 1863—1864 г.

Бой оскърбителен и кръвопролитен върлува там. — Има се пред вид Гражданската война в Америка от 1861—1865 г., в хода на която се ликвидира робството.

В Мексико една своекориста политика. — В подкрепа на феодално-клерикалната реакция в Мексико Англия, Франция и Испания извършват военна интервенция през 1861—1867 г. След упорита борба мексиканският народ изгонва интервентите.

Стр. 405 — НАРОДНОСТ — «Македония», г. I, бр. 37, 12 август 1867.

Без подпис.

Стр. 409 — НАРОДНОТО МНЕНИЕ — «Македония», г. I, бр. [38] 58, 19 август 1867.

Без подпис.

Стр. 414 — ПРЕДСТАВИТЕЛСТВОТО — «Македония», г. I, бр. [66] 40, 3 септември 1867.

Без подпис.

Стр. 417 — БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА В ОХРИД — «Македония», г. I, бр. [66] 40, [70] 41, 2 и 9 септември 1867.

Подпис: Един охридчянен.

Г. К. А. Ш. — Кузман Анастасов Шапкарев (1834—1909).

Стр. 425 — МИРЪТ — «Македония», г. I, бр. 41 [70], 9 септември 1867.

Без подпис.

Стр. 429 — ВЕСТНИК ЗА НАРОДА — «Македония», г. I, бр. 43 (78), 23 септември 1867.

Без подпис.

Вестник за народа — подзаглавие на в. «Турция».

Стр. 430 — ДВОЙНОТО УГНЕТЕНИЕ — «Македония», г. I, бр., 43 (78), 23 септември 1867.

Без подпис.

Стр. 432 — ПАК ЗА БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 45 (86), 7 октомври 1867.

Цариградският патриарх беше предложил на правителството един последен проект за българският черковен въпрос. — През април 1867 г. патриарх Григорий VI предложил на великия везир проект за решаването на българския въпрос. Основното в него Славейков е изложил много точно.

Българите гневно протестирали срещу проекта на Григорий VI, в който били произволно посочени границите на българската църковна област и броят на епархиите (били включени само Видинската, Пиротската, Кюстендилската, Врачанската, Софийската, Търновската, Ловчанската, Самоковската, Русенската, Преславската, Силистренската и Варненската). Българският народ бил разделен «с измислени граници».

Това най-подирното прошение. — През август българите били приети от великия везир и връчили молба да се отхвърли проектът на Григорий VI. Те изложили исканията си за пълно отделяне от патриаршията, за черковна независимост въз

основа на каноническото право («туй нещо ся намира в 34-то апостолско правило»), «връх историята» и «връх началата на совестната свободност», т. е. на принципа на свободата на съвестта. «Ваше Височество — е отбелязано в молбата, — ние не са отправяме до правителството на Н. Величество, за да го поканим да одобри еди коя си новост във вярата, която ни е обща с гърците, но ние пак ся принудихме да искаме едно совершенно отделяние на Българската черкова от Гръцката патриаршия, с просба да умали старите привилегии на духовния началник на Цариградската черкова.» В молбата се иска да бъде възстановена Охридската епархия, като се привеждат исторически примери за нейното минало и за произволното ѝ разтуряне от патриарх Самуил през 1726 г.

(Молбата на българите Славейков публикува в «Македония» след настоящата статия.)

Стр. 436 — ПОТАЕНОТО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД — «Македония», г. I, бр. 46 (89), 14 октомври 1867.

Без подпис.

Стр. 440 — [НИЙ СМЕ В НЕДОУМЕНИЕ КАКВО ДА ПРАВИМ] — «Македония», г. I, бр. 47 (92), 21 октомври 1867.

Без подпис.

Стр. 442 — ОПРАВДАНИЕТО I — «Македония», г. I, бр. 49, 4 ноември 1867.

Без подпис.

Стр. 449 — УЧИЛИЩНИЯ ВЪПРОС — «Македония», г. I, бр. 50, 11 ноември 1867.

Без подпис.

Публикувано в: П. Р. Славейков. Избрани произведения. т. II., С., 1956, с. 146; също в: П. Р. Славейков. Съчинения. Прозаични творби. т. II, С., 1969, с. 257.

Стр. 445 — БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ — «Македония», г. I, бр. 50, 11 ноември 1867.

Без подпис.

Не виждаме на бял свят нашата мила посестрима Турция. — В. «Турция» забавил излизането си през октомври 1867 г.

Появяването на Народност. — В. «Народност» се печатал в Букурещ и излизал от 21 октомври 1867 г. до 6 юли 1869 г.

Новият вестник Едирне. — Седмичен вилаетски вестник, започнал да излиза през 1867 г. в Одрин на турски, гръцки и български език; издава се до 1877 г., до обявяването на Освободителната война. Редактори на българската част са Х. Г. Паламидов, след него — С. Джансъзов.

И не твърде назад от Дунав. — В. «Дунав» бил основан от Митхад паша; излиза в Русе и се печата в Русенската вилаетска печатница, 1865—1877 г. Редакторите му са турци, но в редакцията влизат и двама българи като редактори и преводачи: Ст. Попов и Ив. Чорапчиев. Вестникът се стреми да пропагандира реформите на Митхад паша, краен противник на българското революционно движение. «Дунав» е разпространяван безплатно във вилаета, но не успява да добие популярност сред българския народ.

Стр. 458 — НАРОДНОТО ОБРАЗОВАНИЕ И НАРОДНОТО ДУХОВЕНСТВО — «Македония», г. I, бр. 51, 18 ноември 1867.

Без подпис.

Стр. 464 — [УПРАВЛЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКИТЕ УЧИЛИЩА ТРЯБВА ДА Е В РЪЦЕТЕ НА БЪЛГАРИТЕ] — «Македония», г. I, бр. 51, 18 ноември 1867.

Без подпис. Обозначено «следува», но не открихме продължение.

...то тряба да е дело на учителя г-н Икономов. — Става дума за Тодор Икономов (1838—1892).

Стр. 468 — [БЪДУЩЕТО НЕ ЩЕ НИЩО ЗАБРАВИ] — «Македония», г. I, бр. 51, 18 ноември 1867.

Без подпис.

*

Превод на турския текст от стр. 291.

Обаче, за съжаление, достигаме и до различия по повод едно некрасиво явление, а именно, че някои хора, държейки в ръка някой дискос или кутия, започнаха да просят пари от народа, било за свети Кукус, било за свети Мамос, с което ни възвръщаха към злоупотребите на някои инстанции. Такива хора с дискуси бяха повече от 500 души и ако в това безпарично време на всекиго е трябвало да се дадат по 10 пари, би трябвало да се дадат 120 гроша. Бог знае, че в джобовете на много хора не само грошове, но дори 125 пари няма. Колко пъти се е писало за премахването на този лош случай, че няма резултат.

АЗБУЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

за лица, периодични издания,
заглавия на произведения, дружества, комитети и др.

Абдул Азис (1830—1876), турски султан — 143, 159, 160, 381, 382, 389.

Абдул Меджид (1823—1861), турски султан — 10, 51.

Аверкий, митрополит — 158.

Авксентий Велешки (1798—1865) — митрополит, сподвижник на Иларион Макариополски в черковната борба — 73, 92, 101, 108, 109, 117, 167, 179, 484, 486, 490, 492, 507, 509.

«Автобиография, дневници, спомени, откъси. С., 1972» от Христо Стамболски — 508.

Агапий — врачански митрополит, върл гонител на Славейков (вж. «Български притчи (Историята на събирането им)» — 276.

Агатангел, драмски митрополит — 267, 499.

Агатангел, векилин — 362.

Агрипина — първата жена на римския император Тиберий. Убита по заповед на Нерон през 59 г. сл. н. е. — 213.

Адам, библейско лице — 22.

Александрийска църква — вж. Александрийски патриархат.

Александрийски патриархат, Александрийска патриаршия — 96, 145.

Александър II (1818—1881), руски император — 51.

Александър Батемберг (1857—1893) — първи български княз след Освобождението — 477.

Александър Велики, Александър Македонски (356—323 пр. н. е.)— 445.

Алексий Комнин (1048—1118), византийски император — 499.

Али паша, Мехмед Емин (1815—1871) — свързан с българския черковен въпрос като велик везир на Турция — 144, 160, 167, 486, 490.

Алцибиад — вер. **Алкивиад** (ок. 451—404 пр. н. е.) — атински политически деец и пълководец — 304.

Алядин паша — 70.
«Амартолон Сотирия» («Спасение на грешниците») — съчинение с църковно-поучително съдържание от Агапий Критски, гръцки писател от XVIII в. — 61.
«Анатоликос Астир», в. — 71, 291, 292, 310, 494.
Англо-американско библейско общество — 51.
Анталкид — спартански вожд, живял през IV в. пр. н. е. — 212.
Антим I (Атанас Михайлов Чалъков) (1816—1888) — първи български екзарх — 486.
Антиохийска църква — 96.
Антонов, Иванчо — 111.
Аристарх Самоски (IV в. — III в. пр. н. е.) — древногръцки учен, първият хелиоцентрист. До нас е достигнало съчинението му «За размерите и разстоянието на Слънцето и Луната» — 304.
Аристотел (384—322 пр. в. е.), древногръцки философ — 445.
«Армония», в. — 141, 142, 243, 280, 497, 501, 513, 514.
Арнаудов (Арнаудоолу), Станчо — от Габрово, настоятел на в. «Съветник» — 31.
Архилеонида, жителка на Спарта — 222.

Балабанов, Марко (1837—1921) — общественик, редактор на сп. «Читалище», в. «Век». На консервативни позиции в черковната борба — 496.
Балкапан — едно от първите описания за него дава Ив. Богоров в книгата си «Няколко дена разходка по българските места» (1868): «. . .каменно и твърдо здраво здание, четвъртито околовръст, извътре с маази и над тях ред одаи, на брой около шестдесят». Намира се в Цариград. В него се продават различни стоки от българи, дошли от различни краища на България. Балкапанци са инициатори на родолюбиви инициативи — съдействуват за издаването на сп. «Български книжици», в. «Съветник» и др. — 22, 25, 67, 148, 153, 158, 227.
Банков, Минко, от Калофер — 111.
Бекар — вер. **Бекер, Балтазар** (1634—1698) — фламандски мислител, обявил се против мракобесието и инквизицията. С произведението си «Омагьосаният свят» се опълчва срещу черковната схоластика — 393.
Бекон, Бейкън, Франсис (1561—1626) — английски философ-материалист, който възлага огромна роля на научното познание. С неговата мисъл «Знанието е сила» започва предисловието на Каравеловото сп. «Знание» — 233.
Белен, Белин, Франсуа Алфонс — френски ориенталист, роден през 1817 г. в Париж. Работи във френските консулства в Ерзерум, Кайро, в посолството в Цариград. Изследванията му са свързани с турския, арабския, персийски езици, с историята и законодателството на източните народи — 374, 375.
Бенли, Маринчо (1809—1875) — роден в Шумен. Търговец в Букурещ. Подпомага развитието на учебното дело в Шумен, грижи се за издръжката на български младежи в чужбина. Член на Добродетелната дружина — 111.
«Берковица», от Петко Славейков — 275, 500.
Бертем, И. — 16, 48.
«Византида», в. — 8, 476.
Бисмарк, Ото фон (1815—1898), германски политически деец — 405, 412.
Богоров, Иван Ан. (ок. 1818—1892) — проявява се не само като изтъкнат журналист, публицист, книжовник, но полага усилия за развитие на занаятите, индустрията, търговията. Във връзка с това издава и книжката «Съдружество за памучна фабрика в Пловдив. . . 1865» — 111, 226, 483, 488.
Богословски, Богослов — вж. Бурмов, Т.
Богословско училище, в Халки — 316.
Бодле, Бодлев, Георги — българин, шивач от Охрид; починал през 1882 г. Съпровожда В. Григорович при посещението му в Охрид. У Бодлев се намирали много старобългарски ръкописи — 422.
«Босна», в. — 458.
Ботев, Христо (1848—1876) — 474.
«Браила, 10 февр[уари]», от Петко Славейков — 284, 501.
«Бранител». Вестник граждански, любословни и търговски — с революционно-демократически характер. Редактор — Г. С. Раковски. Излиза в един брой през 1864 г. — 145, 146, 487.
«Брошура втора по истий предмет на първата от бесарабский българин. Болград 1865», от П. Кисимов — 201.
«Будущност. Вестник граждански, любословни и търговски». — Издава се от съставено от Г. С. Раковски акционерно дружество. За издател е обявен румънският печатар Ст. Расидеску, за отговорен редактор — Таки Василеску. Истинският му редактор е Раковски. Против вестника се обявяват българските консерватори и румънските чокои и той е спрян след излизането на десетия му брой през 1864 г. — 293, 505.
Букурещка община — 146.
Бурмов, Стоян, баща на Т. Бурмов — 33.
Бурмов, Тодор Ст. (1834—1906) — общественик, учител, журналист. Редактор на сп. «Български книжици», в. «Съветник», в. «Време»; след Освобождението — на в. «Витоша». Първият министър-

председател на България след Освобождението. Заради богословското му образование (завършва Киевската духовна академия), Славейков му дава прозвището «Богословски» — 23, 26—54, 56—67, 146, 272, 293, 296; 478—480, 484, 485, 488, 496, 501, 502, 505, 506, 513.
«Бъдещето не ще нищо да забрави», от Д. П. Иванов — 468, 521.
«Българите и гръцката черква», от Петко Славейков — 194, 493.
«България» (1859—1863) — вестник с униатска насоченост. По тази причина редакторът му Драган Цанков е атакуван от много български журналисти, общественици и книжовници — 11, 14—17, 21, 26, 32, 36, 41, 45, 49, 50, 56, 64, 65, 67—69, 71—73, 76, 77, 80, 84, 87, 125, 301, 473—482, 502, 505.
«Българска дневница» (1857) — вестник, редактиран от Г. Раковски в Нови Сад — 473.
Българска екзархия — 432, 500, 511, 519.
«Българска пчела» (1863—1864) — «политически, любословен и търговски» вестник, редактиран от Христо Ваклидов в Браила — 110, 111, 147—151, 175, 201, 267, 284, 293, 297—301, 319, 488, 494, 501, 505, 506.
«Българска черква, в Цариград — 30, 499.
«Български дела», статия — 503.
«Български книжици» (1858—1862) — научно-популярно списание с разнообразно съдържание. Редактирано от Д. Мутев, Ив. Богоров, Г. Кръстевич и др. — 21—29, 32—40, 42, 45, 48—51 60, 63, 64, 67, 126, 226, 227, 294, 473, 478—480, 485, 502.
«Български работи», от Петко Славейков — 367, 515.
«Български училища», статия във в. «Курие д'Ориан» — 464.
«Българските вестници», от Петко Славейков — 145, 487.
«Българските вестници», от Петко Славейков — 229, 496.
«Българските вестници», от Петко Славейков — 455, 520.
«Българските училища в Охрид», от Петко Славейков — 417, 518.
«Българския въпрос», от Петко Славейков — 340, 512.
«Българския въпрос», Петко Славейков — 381, 515.
«Българският Великден или страстите български», от Т. Жечев — 480.
«Българско възраждане», от Н. Генчев — 480.
Българско Кощишко училище, в Охрид — 419—421.
«Българско рвение към български архиерей», от Ст. Горский — 15, 21, 477.
Българско училище, в Цариград — 30.
«Българското духовенство», статия във в. «Турция» — 237.
«Българското читалище в Цариград», от Петко Славейков — 469, 496.

Българско читалище, в Цариград — 230.
Вазов, Никола, брат на Иван Вазов — 144.
Ваклидов, Христо Д. (1841—1891) — учител, журналист, книжовник. В Браила редактира в. «Българска пчела» и «Зорница»; участвува в редактирането на в. «България», «Източно време». Сътрудничеството му с Драган Цанков дава основание на Славейков да има в определени случаи еднакво отношение към двамата — 173, 488, 491, 501, 505.
«Варна», от Петко Славейков — 311, 508.
Варненско училище — 110.
Варошко централно училище, в Охрид — 420.
Василеску, Таки — формален отговорен редактор на в. «Будущност» — 505.
Василиади, Гидо (Георги) — 110.
Василий — богомил, изгорен в Цариград през 1111 г. — 499.
Василий Велики (329—378) — един от големите авторитети и идеолози на източноправославната църква — 56.
Великата черква — вж. **Цариградска патриаршия**
Венеамин, гръцки Преславски митрополит — 61.
Венера, богиня — 221.
«Вестник за народа», от Петко Славейков — 429, 518.
«Вестниците», статия — 506.
«Виенски вестник», в. — 337.
«Византис», в. — 131, 311, 312, 488, 494.
Волтер, Франсуа Мари Аруе (1694—1778) — виден представител на френското просвещение от XVIII в. Писател, полемист, борец срещу феодализма и католическата църква — 393.
«Враца, 26 август 1859 г.», от Ст. Горский — 477.
Врачанско училище — 110.
«Время» (1865—1867) — консервативен вестник, излизал в Цариград. Към турската власт лоялен, по черковния въпрос умерен. Има русофилска насоченост. Редактор — Т. Бурмов — 229, 236, 341, 488, 494, 496, 513, 514.
«Всеобща история» от Н. Михайловски — вж. **«Очерки из историята и народните сказания»**.
«Всинца наши за нас си», от Петко Славейков — 382, 515.
«Вулгаризмос», брошура — 272.
«Възпитанието на девойките», от Петко Славейков — 252, 498.
«Въпросът», от Петко Славейков — 166, 491.
«Въпросът», от Петко Славейков — 325, 511.
«Въпросът», от Петко Славейков — 357, 514.

«Габрово, февр, 14, 1861. Господине Цанков», статия — 482.
Габровско училище — 110.
Гавриил Търновски — книжовник, последовател на традициите на Евтимий Търновски през XV в. — 276.
«Газет дю Леван» — вж. **«Левант Хералд»**.
Гази, Константин, писар на Никодимийския митрополит — 75.
«Гайда» (1863—1867) — първият български хумористичен вестник, свързан с демократичното крило в черковната борба. На страниците му неговият редактор Петко Славейков утвърждава различни хумористични жанрови форми, изявява се като вещ журналист и писател — 104, 107, 109—111, 113, 114, 123, 130, 132, 137—141, 143—145, 149, 151—154, 156, 158, 160, 163, 166, 169, 171, 174, 175, 178, 187, 188, 194, 200, 203, 205—207, 209, 213, 214, 216—119, 221, 223, 227—232, 235—237, 242, 245, 246, 248, 252, 254, 259, 261—266, 269—271, 274—276, 279—281, 283—287, 289—291, 293, 297, 298, 302, 307, 310, 311, 313—315, 317, 319—321, 473, 474, 481, 483, 485—498, 500—503, 505—510.
Гайдар — псевдоним на Петко Славейков — 140.
Галилей, Галилео (1564—1642) — италиански физик и астроном, обявил се чрез научната си дейност срещу догмите на католическата черква — 393.
Галинос — 42.
Гарибалди, Джузепе (1807—1882) — ръководител на италианската революционна демокрация, борец за освобождението на Италия. Славейков и други български възрожденци често изтъкват прогресивния характер на неговото дело — 404.
Генович, Никола (1835—1912) — редактор на в. «Турция», цензор на българските вестници в Османската империя. Враг на революционното движение и на Славейков, когото често напада на страниците на «Турция» — 237—242, 488, 494, 501, 507.
Георги, Георг I — гръцки крал; роден през 1845 г., на гръцкия престол е от 1863 до 1893 г. — 404.
«Г. С. Раковски по случай петдесетгодишнината от смъртта му», от Б. Пенев — 487.
Герасим Пиротски, гръцки митрополит — 61.
Геров, Найден (1823—1900) — 477.
Гилфердинг, Ал. Ф. (1831—1872) — руски славист, посетил Македония през 60-те години на XIX в. — 203.
«Глас от пусто горе Тилилейско», от Петко Славейков — 21, 36, 39, 478, 479, 502.
Горбанов, Петко (1846—1909) — съидейник и сътрудник на Петко Славейков. Заедно с него през 1870 г. превеждат и издават книгата на Ед. Лабуле «Париж в Америка» — 504.
Горский, Стефан М., псевдоним на Цончо Михов (неизв. —1876) — започва учителската си дейност в Трявна, откъдето вероятно познава Славейков. Учител е в Плевен, Враца. Името му става известно на по-широк кръг читатели през Възраждането в резултат на полемиката, която води с Петко Славейков — 15, 21, 44, 477.
Горчаков, Ал. М. (1798—1883) — виден руски дипломатически деец; държавен канцлер, дългогодишен министър на външните работи — 412.
«Господине управителю на в. «България», от Петко Славейков — 478.
Григорий VI, вселенски патриарх — 515, 518, 519.
Григорий VII, папа — 98.
Григорий Търновски — митрополит на Търновска апархия от 1858 до 1867 г. — 67, 74, 77, 80, 131, 132, 277, 278, 481, 482, 500.
Грудов, Илия — общественик, учител в Габрово. Превежда, но не успява да издаде «Православно изповедание на съборната православна восточна църква» — 31.
Груев, Георги (1832—1899) — роден в Копривщица, брат на Йоаким Груев. Работи в търговски кантори в Цариград, счетоводител на Българската екзархия, участник в черковната борба. Съдебен служител след Освобождението — 111.
Групче, Групчев, Ангел — българин от Охрид, чийто дюкян, както свидетелствува Григор Пърличев в Автобиографията си, се превръща в читалище — 422.
Гръцка патриаршия — вж. **Цариградска патриаршия.**
[«Гръцката патриархия лъже»], от Петко Славейков — 130, 485,.
Гръцка черква — вж. **Цариградска патриаршия.**
Гюмюш Гердан, Михаил — прочут пловдивски чорбаджия, прототип на Кир Михалаки от «Това ви чака» на Ботев — 148, 310.
Гюров, хаджи Захари, член на Смесения съвет — 492.

«Да го кажем юнашки», от Петко Славейков — 190, 492.
Дантон, Жорж Жак (1759—1794) — френски политически деец, участник във Френската буржоазна революция — 386.
«Да попитаме Пчелата», от Петко Славейков — 506.
[«Да се смееш ли, ида плачеш ли»] — вж. статията **«Господине управителю на в. «България»**.
«Да ся прочете и да се разбере», от Петко Славейков — 378, 515.
«Двойното угнетение», от Петко Славейков — 430, 518.
Девентски манастир — 276.

Девическо училище, в Прилеп — 235.
Девическо училище, в Трявна — 235.
Дели Матея — вж. **Матей Самоковски.**
Демюлен, Демулен Камий (1760—1794) — деец на Френската буржоазна революция. Гилотиниран заедно с Дантон — 386.
«Ден» (1875—1876) — научно-популярно списание. От г. II излиза като вестник. Редактори — С. С. Бобчев, Г. Л. Голчев — 473.
«Де сме и как сме», от Петко Славейков — 229, 496.
«Дето съм роден», от Петко Славейков — 264, 498.
Джансъзов, С., редактор на в. «Едирне» — 520.
Джумалията, хаджи Иван — векилин на Пазарджишка кааза — 170, 171.
Диамандиев, В., български учител в Охрид — 417.
Дионисий, игумен на Лопошкия манастир — 276.
«Длъжности на мъжието», от Петко Славейков — 218, 495.
Дон Кихот, герой от едноименния роман на Сервантес — 43.
[«Дописникът на «Турция» казва, че сме откраднали епископ»], от Петко Славейков — 172, 491.
Доротей — врачански и софийски митрополит. Съчувствува на унията. Революционният печат му дава прозвището Дорчо и е остро настроен срещу него — 78, 79, 140, 148, 149, 276, 299—302, 477, 478, 486, 500, 503, 507, 509.
Дорчо ефенди — вж. **Доротей.**
Драган — вж. **Цанков, Драган.**
«Дружество на протестантските мисионери — 227.
«Дунав» (1865—1877) — вестник, излизал в Русе. Основан от Митхад паша. В редакцията му освен турци влизат и двама българи като редактори и преводачи — Ст. Попов и Ив. Чорапчиев. Пропагандира реформите на Митхад паша, противник на националноосвободителното движение. Разпространяван е безплатно във вилаета, но няма популярност всред българите — 458, 520.
«Дунавска зора» (1867—1870, 1877, 1879) — обществено-политически вестник, редактиран от Д. Войников — 511.
«Дунавски лебед» (1860—1861) — вестник с революционно-демократическо направление. Редактиран от Г. С. Раковски в Бялград. Започва да излиза, когато черковната борба навлиза в решителната си фаза. Решително отхвърля унията с католици и протестанти и сочи единствения верен път и изход от борбата — самостоятелна българска черква — 64, 85, 102, 473, 474, 476, 481, 482.
«Дългът към гръцката патриархия», от Петко Славейков — 169, 491.

Евмолпид — 445.
«Евсевия», в. — 71.
Евтимий Търновски (ок. 1325 — ок. 1401(12) — 462.
Един охридчянен — 425, 518.
«Едирне» (1867—1877)) — седмичен вестник, издаван в Одрин на турски, гръцки и български език. Редактори на българската част — Х. Г. Паламидов, след него С. Джансъзов — 457, 520.
«Езикоучението на българите», от Петко Славейков — 105, 483.
Екзарх, Александър Стоилов—Бейоглу (1812—1891) — печатар, журналист, общественик. Редактор на «Цариградски вестник» след Ив. Богоров. Съдействува за развитието на учебното дело — 16, 24, 25, 30, 46—48, 226, 477, 480.
Екзархос — вж. **Екзарх, Ал.**
Епиметей — митическо лице, брат на Прометей; недостатъчно съобразителен. Нарицателно — човек, който мисли и реагира бавно и допуща грешки — 306.
«Епоха», в. — 339.
Ескулап — мичическо лице, бог на медицината — 42.
«Етоал д'Ориан», в. — 340, 374, 375.

«Жените», от Петко Славейков — 219, 495.
«Жените, учителите и духовенството», от Петко Славейков — 218, 495.
Жерев, Стоян — 475.
Жоржакия — 425.
«Журнал Петербургский» — има се пред вид **«Петербургская газета»**, руски ежедневник, започнал да излиза от 1867 г. в Петербург — 336.

[«За дописката от Букурещ»], от Петко Славейков — 283, 501.
«За жените», от Петко Славейков — 209, 494.
«За издържането на българо-румънски вестник», дружество — 487.
«Залъгалка или любовно разговорниче за разтуха на младите. Цариград 1862», от Петко Славейков — 485.
Зарифис, гръцки банкер — 493.
«За учителите», от Петко Славейков — 246, 497.
«За учителите и учението», от Петко Славейков — 248, 497.
Зафиров, Георги (1830—1876) — роден в Плоещ. Детските си години прекарва в Сливен, родно място на родителите му. Търговец в Галац. В приятелски връзки с Г. С. Раковски — 111.
Захариев, Стефан (1810—1871) — общественик и книжовник. Участник в черковната борба. Автор на «Географико-историко-

статистическо описание на Татарпазарджишката каза». Сътрудник на Славейков — 489.
[«За чуждата религиозна пропаганда в Турско»], от Петко Славейков — 201, 493.
[«За чуждото душа даваме»], от Петко Славейков — 319, 509.
«За язиците», от Петко Славейков — 262, 498.
«Звънчатий Глумчо» (1873) — хумористичен вестник с действителен редактор Петко Славейков. Излизат четири броя — 474.
Земпаре Венеамина — вж. Венеамин.
[«Злобата на г-н Ласкарис»], от Петко Славейков — 320, 509.
Зографски манастир — 134, 317.
Золотович — 236.
«Зорница» (1864) — литературно списание, редактирано от Хр. Ваклидов в Браила — 151, 488.
«Зорница» (1864—1878) — религиозно протестантско списание, редактирано от А. Лонг и др. в Цариград — 151, 227, 473, 488.

Иванов, Димитър П. — общественик и търговец в Цариград, където е председател на дружество «Просвещение» и на Българското благотворително общество. След установяването си в Румъния през 1876 г. е един от редакторите на в. «Нова България» — 469.
Иверски манастир — 279.
Игнатиев, Н. П., граф (1828—1908) — руски дипломат и политически деец. Посланик на Русия в Турция (1864—1877) — 490, 511.
Игнатий — кюстендилски митрополит, българин по народност. През 1861 г. заменя кюстендилския владика Дионисий. Славейков е смятал, че като българин Игнатий ще защищава българските национални интереси. Игнатий обаче става поддържник на политиката на Фенер, поради което е изгонен от българското население в епархията си. За отношението на българите от Кюстендилско към Игнатий разказва Тодор Пеев в мемоарите си — 101, 517.
«И друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско или оглеdалото на г. Бурмова» (I), от Петко Славейков — 33, 479.
«И друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско или оглеdалото на г. Бурмова» (II), от Петко Славейков — 36, 479.
Иерусалимска църква — 96, 145.
Иерусалимски патриархат — вж. Иерусалимска църква.
«Известие», от Петко Славейков — 213, 494.
«Известие» на «Български книжици» — 478.
«Изложението на нашите владици върху решението на гръцките събрания за бълг[арския] въпрос», от Петко Славейков—144, 486.
«Източний въпрос», от Петко Славейков — 334, 512.
«Изтълкованието», от Петко Славейков — 349, 514.
Икономов, Тодор (1838—1892) — общественик, журналист, книжовник. Известно време съчувствува на унията. Следва в Киевската духовна академия. Поддържа либералното направление в черковната борба. Редактор на сп. «Читалище». Участвува в обществения и административния живот в новоосвободена България — 465, 468, 520.
Иларион Ловчанский, ловчански епископ — 79, 80, 311.
Иларион Макариополски (Стоян Стоянов Михайловски) (1812—1875) — изтъкнат ръководител на черковната борба. Проявява се и като книжовник — превежда «Православное учение. . .» (1844) — 73, 92, 101, 108, 109, 117, 159, 180, 181, 289, 476, 484, 486, 490, 499, 500, 503, 504, 507—509, 513.
[«И ний сме пасли едно време на патриката магарето»], от Петко Славейков — 318, 509.
Иоаниди, Георгие, грък, писар на търновския митрополит — 68, 73, 74, 481, 482.
Ипекска църква — 96.
Ипократ — вж. Хипократ
Ипподром, Хиподром — византийският хиподром в Константинопол, предназначен не само за състезания и зрелища. Бил е център на обществено-политическия живот — 270, 499.
Ираклийский митрополит — 62.
Истинен българин — 340.
«Исторически писма върху българското черковно питание. I», от Петко Славейков — 132, 485.
«История на новата българска литература. Т. IV. С., 1936», от Б. Пенев — 485.
«Истурка на в. Костурка» — хумористична притурка на в. «Костурка», излязла в един брой — 474.

Йоаким, митрополит — 275, 508.
Йоаким, патриарх — 275, 318, 509.
Йоан, апостол — 330.
«Йоан Раптар. Горчива е истината» — 332.
Йоан I Цимисхий (925—976) — византийски император. Води успешни войни срещу киевския княз Светослав, срещу арабите. Взема синовете на Петър I — Борис и Роман — като заложници — 203.
Йовчев, Лазар (екзарх Йосиф I) (1840—1915) — духовен и просветен деец. Ловчански митрополит, екзарх след Антим I — 496.

Йосиф Соколски (ок. 1786—1879) — основател и игумен на Соколския манастир край Габрово. Ръкоположен от папата през 1860 г. за архиепископ на българите униати. През 1861 г. отведен от Петко Славейков в Русия, където е настанен в Киево-печорската лавра край Киев. Умира в Русия — 491, 492.

Кавур, Камило Бенсо, граф (1810—1861) — държавен деец на Пиемонт (Сардинското кралство) и на Италия. Използва народните движения за обединение на Италия при приоритета на Пиемонт. Прокълнат от папата, защото ратува за включването на папската област в обединената италианска държава — 404.

«Как и кога са спечелени новите свободности», от Петко Славейков — 391, 516.

Калигула, Гай Цезар (12—41) — римски император, прочут с жестокостите си — 213.

Камил Демулен, Камий (1760—1794) — деец на Френската буржоазна революция. Гилотиниран заедно с Дантон — 386.

Кандаки — Кандака, Кандакия — име на етиопски царици. Една от тях е водила война срещу римляните — 330.

Каравелов, Любен (1834—1879) — 474, 511.

Каравелов, Петко (ок. 1843—1903) — политически деец, брат на Л. Каравелов — 477.

Караказан — гръцката патриаршия в Цариград — 70, 79, 135, 136.

Караташо — вер. **Ташо Българин**, участник в борбите за освобождението на Гърция — 445.

Каратеодориди, Ст. — грък, султански лекар — 493.

Карл I Стюарц (1600—1649) — английски крал (1625—1649) от династията на Стюартите. В продължение на 11 години управлява Англия без парламент. Осъден на смърт, след което Англия е провъзгласена за република — 393, 516.

Карл I Хохенцолерн (1839—1914), княз и крал на Румъния — 517.

Кендянденов, С., българин от Галац — 110.

Киевска духовна академия — 27, 31, 34, 40.

Кипърска църква — 96.

Кир Григор — вж. **Григорий Търновски**, митрополит

Кирил — Константин Философ — 187, 313, 314, 461.

«Клеобула», в. — 243.

Книжевна община в Цариград — вж. **Община на българската книжнина.**

Климент Велички — вж. **Климент Охридски.**

Климент Охридски — 461.

Книжиците — вж. **«Български книжици».**

[«Кой ще ни помогне, ако сами не си помогнем»], от Петко Славейков — 127, 485.

Колумб, Христофор (1446—1506) — 393.

Комод (161—192) — римски император, син на Марк Аврелий. По негово време абсолютизмът се засилва, започва социално-икономическият кризис на Римската империя — 365.

Конков, Конкович, Апостол — свищовски гражданин, близък на Славейков. Взема с него участие в «Тайното общество», създадено от Раковски. Обикаля България и събира помощи за новостроящата се българска черква в Цариград — 110.

Константин, свещеник в Неврокоп — 363.

Константинополски патриархат — вж. **Цариградска патриаршия.**

Коперник, Николай (1473—1543) — 393.

Костов, В. — 110.

Костов, Тодор — преминал към унията, но се отказва от нея официално, като подписва «Възглас към всичкият български народ. Цариград, 1863». Прави дарения за българското училище в Лозенград — 110.

«Костурка» — хумористично издание, редактирано от Петко Славейков в Цариград през 1874 г. Екземпляри от него липсват — 474.

«Котел», от Петко Славейков — 279, 500.

Крайномахленско училище, в Свищов — 110.

Крали Марко — 235.

«Кратка история на Отоманската империя» — вж. **«Скратение на турската история».**

Крестич, А. — става дума за **Кръстевич, Алеко** (1835—1903) — роден в Свищов. Преди Освобождението е търговец, по-късно — финансов служител. Превежда и издава «Водачът по пътя на живота. . . Виена, 1870» — 110.

Крилов, И. А. (1769—1844), руски баснописец — 232.

Кримска война (1853—1856) — 335, 500, 512, 517.

Кримски бой — вж. **Кримска война.**

Критски бой, въстание в Крит — вж. **Критско въстание.**

Критско въстание (1866—1869) — 338, 339, 381, 403, 512, 514.

Кромвел, Кромуел (1599—1658) — политик, деец на Английската буржоазна революция 1640—1660 г. — 393, 516.

[«Кръвта, която тече в жилите ни, е человеческа»], от Петко Славейков — 343, 513.

Куза, Александър Йон, княз (1820—1873) — първи княз на Влахия и Молдавия (1859—1866). Съдействува за обединение на румънските княжества, провежда буржоазнодемократични реформи — 404, 517.

Кулянско училище, в Казанлък — 144.

Кунчев, А. Т., ловчански първенец — 500.

«Курие д'Ориан» — вестник, издаван в Цариград на френски език. Редактор — Жан Петри. Провежда курса на френската официална политика за запазване целостта на Османската империя. Отпечатва критични материали за положението в Турция, за да предизвика въвеждането на реформи. Някои от тези материали се препечатват в българските вестници — 88, 310, 338, 340, 464, 466, 508, 513.

«Към българския народ за самозвания критик», от Ст. Горский — 477.

«Към г. редактора на «Армония», от Петко Славейков — 326, 512.

«Към съотечествениците ни», от Петко Славейков — 187, 492.

«Към съотечествениците ни българи», от Петко Славейков — 342, 513.

Кюстендилско училище — 111.

Ласкарис, Ал. — 320, 510.

«Ла Пресс», в. — 436.

«Ла Тюрки», в. — 374, 515.

«Левант Хералд», в. — 337.

«Левант Таймс», в. — 473.

Ледиард — 211.

«Летоструй или домашен календар» (1869—1876) — излиза по една книжка годишно. Редактиран от Хр. Г. Данов, Й. Груев, Я. Ковачев. Освен календарна част в него има статии из областта на естествените науки, земеделието, както и литературни материали. На «Летоструй» сътрудничи и Петко Славейков — 473.

«Литературен архив, т. I, С., 1959» — 488.

«Ловеч», от Петко Славейков — 266, 498.

«Ловеч», от Петко Славейков — 274, 499.

Лонг, Алберт (1832—1901) — американски мисионер в България. От 1863 г. издава в Цариград протестантския в. «Зорница». Заедно със Славейков взема участие в превода на Библията на български език — 73, 479, 488.

Лопошки манастир — 276.

«Любов към отечеството», от Петко Славейков — 221, 495.

«Любопитството и длъжностите», от Петко Славейков — 364, 514.

Людовик XVI, Луи XVI (1754—1793) — френски крал. През 1792 г. свален от престола, осъден на смърт и обезглавен от Конвента — 393.

Лютер, Лутер, Мартин (1483—1546) — деец на Реформацията, основоположник на протестантизма (лутеранството) — 392, 411, 516.

Лясковско училище — 111.

Макарий, отец — 491.

«Македония», в. (1866—1872) — 320, 322, 325, 326, 332, 334, 340, 342, 343, 346, 354, 357, 361, 364, 367, 370, 374, 378, 380—382, 385, 388, 391, 394, 397, 401, 405, 409, 413, 417, 424, 425, 428, 430, 432, 436, 439, 441, 448, 454, 458, 464, 465, 468—470, 473—475, 497, 510—516, 518—521.

Макиевели, Макиавели, Николо ди Бернардо (1469—1527) — италиански политически деец и мислител, един от идеолозите на ранната буржоазия. Бори се за обединението на Италия. Политическите си възгледи обосновава в трактата «Князът»— 393.

Маколей, Томас (1800—1859) — английски буржоазен историк, политически деец. Автор на «История на Англия от възкачването на престола на Яков II» (в 5 т.), критикувана остро от К. Маркс — 233.

«Макреш (село във Видинско)», от Петко Славейков — 280, 501.

Маринович, Маринов, Константин (Коста) — българин от Русе. Заедно с Др. Цанков и К. Славчович съдействува за създаването на «Община на българската книжнина» в Цариград. Участвува в комисията за построяване на българска черква в Цариград. Издава книгата «Плач Рахилин. . . Белград, 1856» — 24, 478.

Масанлиди, издател на в. «Анатоли» — 245, 246, 292, 497.

Масарлиев, М., от Ловеч — 275.

Матей Самоковски — гръцки владика в Самоковска епархия. Получава прозвището «дели Матей» от Славейков поради необуздания си характер. Със същото прозвище го назовава и Каравелов — 61.

Медникариди, П. Р. — псевдоним на Петко Славейков — 11, 474, 476.

Медникаров — псевдоним на Петко Славейков — 474.

Мексиканска експедиция — 381.

Мелетий — гръцки ловчански владика, главен герой в комедията на Т. Икономов «Ловчанският владика или бела на ловчанския сахатчия» (1863). За него Славейков разказва в «Български притчи (История на събирането им)» — 70, 481.

Месокастренско училище, в Охрид — 419.

Методий, брат на Константин Философ — 187, 313, 314, 461.

Мехмед Али, първи египетски подкрал — 368.

Миладинов, Димитър (1810—1862) — 424.

Миладинови, Братя Димитър и Константин — 424.

Минерва, богиня на мъдростта— 221.

Минчоглу, хаджи Николи, член на Смесения съвет в Цариград — 492, 493, 500.

Мирабо, Оноре Габриел дьо Рикети (1749—1791) — деец на Френската буржоазна революция, идеолог на либералното дворянство и едрата буржоазия. Талантлив оратор, автор на антифеодални памфлети — 386.

Миролюбиво дружество — създадено през 1830 г. Ратува за разбирателство и мир между народите — 425—428.

«Мирът», от Петко Славейков — 425, 518.

Митхад паша (1822—1884) — турски държавник, създател на младотурската партия, известно време управител на Дунавския вилает. Славейков реагира остро на проекта му за сливане на българските училища с турските. Като велик везир Митхад паша нанася тежък удар на Славейков със спирането на в. «Македония» и арестуването му през 1872 г. — 465—467, 497, 511, 520.

Михайловски, Никола (1818—1892) — общественик, публицист, просветен деец. При него в Елена през 1848 г. учи Петко Славейков. Първоначално той се отнася с уважение към него, брани го от нападките на Т. Бурмов. Отношението му към Михайловски се променя, след като той се установява в Цариград като турски служител и се включва в консервативното крило на черковната борба — 33—35, 37—41, 45, 49—52, 61, 65, 68, 226, 288, 479, 488, 502, 503.

Михов, Цончо — вж. **Горский, Ст.**

«Млада Румъния» — 517.

[«Молим са на нашите настоятели и спомоществователи»], от Петко Славейков — 174.

«Московские ведомости» — руски вестник; излиза от 1756 до 1917 г. Защитава интересите на дворянството, обявява се против полското освободително движение, срещу всяка демократична проява — 336, 512.

Московски университет — 34.

«Мясецослов за 1857 г.», редактиран от Д. Мутев и Др Цанков — 496.

«Набожният разбойник», приказки — 153.

«Надгробно слово на бълг[арското] в Охр[ид] уч[илище]», от Петко Славейков — 417.

Найденов, Иван (1834—1910) — учител в българското училище в Цариград. Редактор на в. «Право» и в. «Напредък» — 503, 511.

«Накъде навалят народите в Европа», от Петко Славейков — 386, 516.

Наполеон III, Луи Наполеон (1808—1873), френски император — 381, 386, 412.

«Напредък» (1874—1877) — вестник, продължение на в. «Право». Ред. Ив. Найденов — 473.

Нарваез, Рамон Мария, генерал (1800—1868) — испански политически деец. Няколко пъти министър-председател на Испания. Разпуща местните органи на самоуправление, въвежда нова реакционна конституция — 347.

«Народно напомнюване към вестниците «Турция» и «Българска пчела» от Един бесарабски българин. Болград, 1864», от П. Кисимов — 201.

«Народност» (1867—1869) — общественополитически вестник. Излиза в Букурещ. Първоначално е орган на дуалистичния Таен централен революционен комитет, по-късно става трибуна на демократичната българска емиграция в Румъния — 455, 457, 511, 520.

«Народност», от Петко Славейков — 405, 518.

«Народното мнение», от Петко Славейков — 409, 518.

«Народното образование и народното духовенство», от Петко Славейков — 458, 520.

Натанаил Зографски (Скопски) (1820—1906) — роден в с. Кучевица, Скопско. Монах в Зографския манастир. Учи в семинарията в Кишинев и Одеса. Другар на Д. Чинтулов в Одеса. Избран за охридски митрополит (1872). Участвува в организирането на Кресненското въстание (1879). Ловчански и пловдивски митрополит. Пише, превежда и издава богословски и други книги — 110.

«Нашата фърката посестрима», от Петко Славейков — 506.

«Наше село, 9 листопад 1863», от Петко Славейков — 286, 502.

«Наше село, 1864 май 18», статия — 506.

«Неа Епталофос», в. — 372, 373.

«Неврокоп», от Петко Славейков — 267, 498.

«Неврокопската работа», от Петко Славейков — 362, 514.

Неврокопско училище — 111.

Недев, Цвятко (1816—1892) — учител в Габрово, един от най-способните ученици на Неофит Рилски. Славейков се отнася с уважение към неговата обществена и педагогическа дейност — 31.

Неделя — вж. **Петкова, Неделя.**

[«Не можем да оставим отговора си зад вратата»], от Петко Славейков — 298, 506.

Ненов, Юрдан (1825—1903) — учител, книжовник — 174.

Неофит Рилски (ок. 1793—1881) — 509.

Неофит Търновски — гръцки владика в Търново, върл гонител на Славейков. За него Петко Славейков пише подробно в мемоарите си «Български притчи (История на събирането им)» — 79, 477, 481, 500.
«Н еприятелите», от Петко Славейков — 262, 498.
Нерон, Клавдий Цезар (37 пр. н. е. — 68 сл. н. е.) — римски император, известен със своята жестокост и разкош. Предприема гонение срещу християните — 213, 365.
«Не стигат ли 11 годин», от Петко Славейков — 411, 516.
[«Не ще да търся възнаграждение от другиго освен от съвестта си»], от Петко Славейков — 123, 485.
«Нещо от гръцката алитология», от Петко Славейков — 175, 492.
[«Ний българите поне имаме съвестта си чиста»], от Петко Славейков — 355, 514.
[«Ний не земаме да ся оправдаваме»], от Петко Славейков —293, 505.
[«Ний сме в недоумение какво да правим»], от Петко Славейков — 440, 519.
[«Никои навети досега не са на накарали да ся стъписаме назад], от Петко Славейков — 302, 507.
Ничку, хаджи Димитър — 500.
Нов завет — 227, 461, 479.
«Новини», от Петко Славейков — 380, 515.
«Нова година, нов поп», от Петко Славейков — 481.
«Новия гръцки устав», от Петко Славейков — 483.
«Новото име на българите», от Петко Славейков — 245, 497.

Обрадович, Доситей (1742—1811) — сръбски писател, общественик, представител на Просвещението. Оказва въздействие в България по време на Възраждането. Негови произведения се появяват в превод на Станка Николица Спасо-Елена, Т. Хрулев, П. Оджаков и др. Славейков превежда и издава «Извод от советите на здравий разум. Цариград, 1863», второ изд. 1868 г. Той е недоволен и иронизира превода на произведението на Обрадович «Гора вежества и истини. Алегорическо или иносказателно виденне», направен от И. Бърз и публикуван в «Български книжици»», 1860, кн. 3—34.
«Образованието», от Петко Славейков — 233, 497.
«Обществения ред и свободата», от Петко Славейков — 347, 513.
«Обществеиото образование», от Петко Славейков — 370, 515.
Община на българската книжнина — национално българско културно дружество в Цариград, създадено по инициатива на Др. Цанков и на търговците Коста Маринович и Константин Славчович — 23—25, 29, 32, 50, 226, 478, 479.

«Общо потребните на сички знания», от Петко Славейков — 223, 495.
«Обявление», от Петко Славейков — 206, 494.
«Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско» [I], от Петко Славейков — 41, 480.
«Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско» [II], от Петко Славейков — 45, 480.
«Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско» [III], от Петко Славейков — 50, 480.
«Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско» [IV], от Петко Славейков — 56, 480.
Октавий, Октавиан (63 пр. н. е. 14 сл. н. е.) — римски император. След смъртта на Юлий Цезар се бори за еднолична власт и установява военна диктатура. Потъпква вълненията на робите, завоюва чужди земи — 212.
Олимпийски игри — 365.
Омир — 304, 423.
«Омония», в. — 71, 73.
«Оправданието», от Петко Славейков — 442, 519.
Орфей — митически тракийски певец, за когото отново се заговорва през Възраждането във връзка със сборника на Ст. Верковнч «Веда Словена» (1874) — 445.
«Осел и славей», басня от И. А. Крилов в превод на Петко Славейков — 231.
Осман I Гази (ок. 1258—1324(26) — обособява владението си като самостоятелно княжество. По неговото име турците започват да се наричат османлии, а империята им османска — 366, 514, 515.
«Основа заради направа на една фабрика да преде и тъче памук в Пловдив. . .», от Иван Богоров — 226, 483.
«Основите на днешната цивилизация», от Петко Славейков — 398, 516.
«Ответ г. Горскому на окружното негово към българския народ писмо. Към читателите», от Петко Славейков — 15, 477.
«Ответ на Циркуляра г-на Горскаго», от Петко Славейков — 17, 477.
«Отечество», от Петко Славейков — 216, 495.
«Отечестволюбие, родолюбие и человеколюбие», от Петко Славейков — 254, 498.
«Откровение» (Апокалипсис) — 184.
Отон I (1815—1867) — първият гръцки крал, заел гръцкия пре-

стол през 1832 г. През 1862 г. абдикира в резултат на революционното положение в Гърция — 404.
«Отплуването на параходът за владиците», от Петко Славейков — 158, 490.
«От ручилото на «Гайдата», от Петко Славейков — 111, 483.
Охридска архиепископия — вж. **Охридска църква.**
Охридска църква — 96, 382, 419, 421, 462.
«Очерки из историята и народните сказания (Древна история). Превод Н. Михайловски и Ив. Н. Момчилова, Виена, 1865» — 226, 496.

Павел, библейско лице, апостол — 185, 203, 329, 330.
Павзаний, Павсаний — управител на Спарта. Известен с тиранията и изменничеството си — 212.
Павлин (Павел), епископ — 203.
Паисий Врачански, митрополит — 79, 80.
Паисий Пловдивски — митрополит, участник в черковната борба; заточван заедно с Иларион Макариополски и Авксентий Велешки — 108, 109, 121, 167, 483, 486.
«Пак за българският въпрос», от Петко Славейков — 432, 518.
Паламидов, Х. Г., редактор на в. «Едирне» — 520.
«Панагюрската работа», от Петко Славейков — 153, 489, 491.
Панарет Пловдивски — митрополит, участник в черковната борба — 101, 486, 512.
Панарет Погониан, Панарет Пагониатски и **Панарет Рашев** (1808—1887)—българин, роден в Търново; учи в гръцки училища, в Атина и Париж. Служи в Гръцката патриаршия в Цариград, гръцки митрополит в Букурещ. Там е провъзгласен и за български владика. Завещава парична помощ на Търновското училище. Вуйчо на Венета Ботева. Иронизиран от революционния печат — 111.
Паничков, Димитър (ок. 1810—1909), печатар, книжовник — 483.
Парижки трактат — Парижки мирен договор, подписан на 18 март 1856 г. в Париж във връзка с приключването на Кримската война — 336, 512.
Парис — според легендата царски син, който отвлича жената на спартанския цар Менелай — хубавицата Елена. Това става повод за избухване на Троянската война, чиито герои са възпети в «Илиада» — 221.
Партений Зографски (Павел Василков) (1818—1876) — български митрополит, просветен и книжовен деец. Епископ в Кукуш, митрополит в Пирот. Автор на «Началное учение за децата» (1858), на «Кратка славенска граматика» (1859) — 101.

Пашов, хаджи Мина Янков (1838—1881) — роден в Ерусалим. Учи в Сливен. Търговец и общественик. Живее в Цариград, където е председател на Българското читалище и взема участие в редактирането на в. «Съветник». В Одеса е секретар на влиятелния български търговец Н. М. Тошков. Умира в Петербург — 230.
Педарет, жител на Спарта — 223.
Пенчович, хаджи Иванчо — отявлен туркофил, турски чиновник, член на Държавния съвет и на турския съд, осъдил Левски на смърт — 511.
«Песен на ризата», от Т. Худ — 504.
«Песнопойки или различни песни, сатири и гатанки на български язик за увеселение на младите. Букурещ, 1852», от Петко Славейков — 485.
Петко войвода (капитан Петко Киряков Калоянов) (1844—1900) — през 1861 г. организира хайдушка чета в Родопите. Участник в Критското въстание. До Освобождението е войвода на хайдушки чети. Преследван от стамболовистите. Умира в затвора — 514.
«П. Р. Славейков. Избрани произведения. Т. I, II, С., 1954, 1956» — 493, 494, 496, 498, 513, 515, 520.
«П. Р. Славейков. Съчинения. Прозаични творби. С., 1969» — 513, 515, 520.
«Петко Славейков. Творчески път. С., 1956», от П. Динеков — 485.
«Петко Рачов Славейков. Обществена и политическа дейност», от Д. Косев — 486.
«Петко и Пенчо Славейкови», музей — 475, 476.
Петкова, Неделя — учителка в девическо училище във Велес, Прилеп, Охрид, Самоков, в девическото училище в София. Основателка на женското дружество във Велес — 421.
Петри, Жан, редактор на в. «Курие д'Ориан» — 508.
Петров, Антон — съдържател на кафене в Цариград — 111.
Пий IX (1792—1878) — римски папа, обявил се против обединението на Италия. Чрез Ватиканския църковен събор узаконява догмата за «папската непогрешимост» — 100.
«Пирот (Шаркюю)», от Петко Славейков — 308, 508.
«Писма, неосвободени от поща, не са приети», от Петко Славейков — 151, 488.
«Писмо до уредника на дневницата «Бизантида», от Петко Славейков — 7, 476.
Плевенско училище — 110.
«Пловдив», от Петко Славейков — 310, 508.

Пловдивска община — 118.
«По българския въпрос», от Петко Славейков — 242, 497.
«По българския въпрос», от Петко Славейков — 388, 516.
«Полза от трудът в младост», от Петко Славейков — 263, 498.
«Политическа сгледа. Наше село, 8 Листопад 1863», от Петко Славейков — 108, 483.
«Политическия дух в съвременната история», от Петко Славейков — 394, 516.
Полско въстание (1863—1864) — 517.
Помпей, Секст (75—35 пр. н. е.) — римски пълководец и политически деец, син на Гней Помпей. Участвува в борбата срещу Цезар — 212, 213.
Попов, Найден — вж. **Попстоянов, Найден.**
Попов, Спас, печатар — 488.
Попов, Ст., редактор на в. «Дунав» — 520.
Попстоянов, Найден (Найден Стоянов Попов) (1830—1876) — роден в Копривщица. Учи в българското училище в Пловдив. Учителствува в Панагюрище (1861—1864), в Копривщица. Един от ръководителите на Априлското въстание в Копривщица — 154, 155, 489.
Порфирий, варненски митрополит — 313, 508.
«Последното ми ходяние в София», от Петко Славейков — 477.
«Потаеното представителство на българския народ», от Петко Славейков — 436, 519.
«Право» (1869—1873) — вестник с либерално-просветителско направление, издаван в Цариград. Славейков води често полемики с редактора му Иван Найденов — 473.
«Предателство», от Петко Славейков — 259, 498.
«Представителството», от Петко Славейков — 414, 518.
«Представи ся о Господе Негово Преосвященство священоначалникът български Авксентий (преждебивший велеский)», от Петко Славейков — 179, 492.
Притурка на «Македония» — 348.
«Прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско», от Петко Славейков — 26, 40, 50, 479.
«Пространно житие на Климент Охридски», от Теофилакт — 500.
«Прочитаме в «Етоал д'Ориан», от Петко Славейков — 374, 515.
Пчелата — вж. **«Българска пчела»**, в.
«Пчелица или ред книжки за децата» — детско списание, излизало през 1871 г. в Цариград. Редактор — Петко Славейков — 474.
Първопреславна българска черква, в Охрид — 235.
Пърличев, Григор (1830—1893) — роден в Охрид. Ученик на Д. Миладинов. Ратник за утвърждаване на българщината в Македония. Първата му поема «Сердарят» е удостоена с първа награда на проведения през 1860 г. конкурс в Атина. Автор е и на поемата «Скендербег», на интересна автобиография — 421.

«Различни познания за ученици. Набрал д-р И. А. Богоров. . . Пловдив, 1865», — 496.
Раковски, Г. С., (1821—1867) — 482, 487, 489, 505.
Расидеску, Ст. — формален издател на в. «Будущност» — 505.
Ригс, д-р — 479.
Рилски манастир — 134, 316, 317, 509.
«Рилский манастир», от Петко Славейков — 315, 509.
Римска черква — 100.
«Ружица или ред книжки за жените» — общообразователно списание за жени, редактирано от Петко Славейков. Излизат две книжки през 1871 г. — 474.
Русо, Жан Жак (1712—1778) — представител на френското просвещение от XVIII в. Възгледите му оказват въздействие върху дейците на Френската буржоазнодемократическа революция. Откъси от съчиненията му Д. Войников включва в съставения от него «Сборник от разни съчинения. Цариград, 1860» — 393.
«Русский инвалид» (1813—1917) — руски военен вестник. Доходът му е предназначен за подпомагане на инвалидите от войните, на вдовиците, сираците. От 1862 г. е официален орган на Министерството на войната — 336.
Ръкописни 12 минеи — 276.

Самуил, вселенски патриарх — 519.
«Сан Бенедето» — френски католически манастир в Цариград — 478.
«Св. Богородица», черква в Охрид — 419.
«Св. Троица», манастир — 276.
«Святих Врачей безсребреников», черква в Охрид — 419.
«Св. Димитър», черква в Охрид — 419.
«Св. Йоан Богослов», черква в Охрид — 419.
«Св. Константин», черква в Охрид — 419.
«Св. Николай» черква в Охрид — 419.
«Севлиево», от Петко Славейков — 311, 508.
Селвели, Стати, търновски граждани — 500.
Семирамида — легендарна царица на Асирия и Вавилония. По нейно време са построени «висящи градини» във Вавилон, възприемани като едно от «седемте чудеса» на света. Позната на възрожденския читател от преводния разказ на В. Друмев «Царица Семирамида», отпечатан в сп. «Български книжици», 1860, кн. 3 — 34.

Сидеров, хаджи Стамат — български родолюбец от Варна, който полага усилия за развитие на учебното дело. Управител на българската банка «Звезда» във Варна — 110.
«Силистра», от Петко Славейков — 280, 501.
«Скратение на турската история от основанието на империята до наши дни. Списана на французшки от Н. Мулафа. Преведена и попълнена. . . от П. Р. Славейков. Цариград, 1857» — 226, 495.
Славейков, Иван Петков (1853—1901) — син на Петко Славейков. Учи в Роберт колеж в Цариград. След Освобождението е учител, министър — 475.
Славейков, Петко Рачев (1827—1895) — 16, 21, 33, 36, 39—41, 45, 50, 56, 61, 64, 65, 68, 77, 79, 148, 149, 174, 188, 207, 287, 315, 343, 469, 473—486, 488—499, 501—503, 506, 507, 510, 511, 513, 514, 517, 519.
Славейски — псевдоним на Петко Славейков — 474.
Славчович, Славчев, Коста (Константин) — българин от Одрин. Търговец в Цариград. Заедно с Др. Цанков и Коста Маринов полага основите на Община на българската книжнина в Цариград. Подпомага излизането на сп. «Български книжици», в. «Съветник». Умира през 1873 г. — 24, 478.
«Славянско братство» (1877—1878) — политическо общообразователно списание, излизало по време на Освободителната руско-турска война (1877—1878) в Букурещ. Редактор — Р. И. Блъсков — 473.
Сливенско училище — 111.
«Смесна китка или годишно периодическо списание, издавано от П. Р. Славейкова», г. I, стрък А, Букурещ, 1852 — замислено като списание, от което излиза една книжка — 226, 495.
«Смешното и смехотворците», от Т. Бурмов — 123, 286, 287, 485, 502.
«Сопот», от Петко Славейков — 314, 509.
Софийска община — 119.
Софроний III, вселенски патриарх — 509, 511, 512, 515.
Софроний Врачански (1739—1813) — 79, 462.
Софроний Котленски — вж. **Софроний Врачански.**
«Спасението на българите в черковното им питание», от Петко Славейков — 115, 483.
Стамболски, д-р Христо (1843—1932) — професор по анатомия в Цариград. Участник в черковната борба. Автор на интересни мемоари — 507.
«Стара планина, 12 февруария», от Петко Славейков — 81, 482.
«Стара планина. През Малък Сечко на 1-й Трифонец», от Петко Славейков — 77, 482.

Стефанович, банкер — 493.
«Странна е судбата на българската журналистика», от Петко Славейков — 291, 504.
Стружко взаимно училище — 424.
Струмски, Захари, член на Смесения съвет — 492.
Суцо, Михаил (1782—1864) — молдавски княз от 1819 до 1821 г. — 9, 10.
Съборна църква «Св. Климент», в Охрид — 418, 419.
«Съветник» (1863—1864, 1870) — вестник, поддръжник на консервативното крило в черковната борба. Това обяснява и постоянните полемики между редактора му, Т. Бурмов, и Славейков — 108, 110, 114, 123, 146, 147, 153, 154, 167, 169, 171, 175, 201, 270, 271, 273, 286, 287—289, 290, 292—295, 297, 309, 310, 417, 485, 485, 487—489, 494, 499, 501—506.
«Съветника и гайдата», статия — 503.
«Съветникаря» — вж. **Бурмов, Т.**

«Таймс», в. — 335, 336.
«Тайно общество», създадено от Раковски — 482.
Тамерлан, (Тимур Ленг) (1336—1405) — татарски завоевател, основател на втората монголска империя — 157.
Теодора (507—548) — византийска императрица, съпруга на Юстиниан I. Имала е политическо влияние поради своята тактичност и прозорливост — 213.
Теофилакт, охридски архиепископ (ок. 1090—1118) — пише «Пространно житие на Климент Охридски», «Мъченичество на 12 тивериуполски мъченици» — 276, 500.
Терзиолу, Терзиоглу, Николчо — родом от Ловеч, починал в Цариград — 275.
«Технологически наставник» — вж. «Основа заради направа на една фабрика».
Тиберий, Тит Клавдий Нерон (42 пр. н. е. — 37 сл. н. е.) — римски император, по чието време избухват въстания в Тракия — 213.
Тошков, Николай М. (1816—1874) — роден в Калофер. Търговец в Одеса. Член на Одеското българско настоятелство. Подпомага материално българските училища, Българското книжовно дружество, Раковски, български ученици — 368.
Тричков, Козма (1806—1867) — роден във Враца. Търговец в Румъния. Поощрява материално българското просветно дело — 110.
«Трябва ли да се реши черковния въпрос, или не?», статия — 506.
«Трявна, 4 августа», от Петко Славейков — 11, 476.

«Трявна, 30 ноември 1860», от Петко Славейков — 64, 480.
«Трявна, 1861. На първа пост», от Петко Славейков — 87, 482.
«Трявна, 18 септември 1862», от Петко Славейков — 68, 481.
«Трявна, 3 ноември 1864», от Петко Славейков — 161, 490.
«Турция» (1864—1873) — туркофилски вестник. Излиза в Цариград. Обявява се срещу революционното движение и Русия. Редакторът му, Н. Генович, полемизира често със Славейков, като се старае да го злепостави пред официалната турска власт, да постави на изпитание родолюбивите му чувства — 151, 169, 172, 174, 201, 202, 204, 230, 231, 236—239, 241, 242, 296, 297, 302, 303, 305, 306, 367, 455, 473, 488, 489, 491, 494, 495, 497, 501, 505—507, 513, 518, 520.
Тъпчилеща, Христо П. (1808—1875) — български търговец от Калофер. Участник в черковната борба в Цариград — 236, 492.
«Търново», от Петко Славейков — 277, 500.
Търновска черква — 96, 382.
Търновско училище — 111.

Узун, Колю Димитров — Узунов, Никола — взема активно участие в черковната борба. През 1861 г. заедно с Г. Славов, Н. Михайловски, д-р К. Павлов и др. връчва изложение на Али паша по черковния въпрос — 144.
[«Управлението на българските училища трябва да е в ръцете на българите»], от Петко Славейков — 464, 520.
«Успение Богородично», охридска църква — 419.
«Утарид» («Меркурий»), в. — 370, 372, 373.
«Училищата ни», от Петко Славейков — 235, 497.
«Училищния въпрос», от Петко Славейков — 449, 520.

Филип II Македонски (ок. 382—336 пр. н. е.) — баща на Александър Македонски, талантлив пълководец и държавник — 365, 445.
Фотий (ок. 820 — ок. 891(898)) — цариградски патриарх, свързан с покръстването на българите, със създаване на богослужение на славянски език. С историческа стойност е посланието му до княз Борис — 9.
«Френски работи», от Петко Славейков — 113, 483.
Фуад паша — Махмуд Фуад паша (1814—1869) — турски държавник, дипломат, министър на външните работи на Турция; през 1861 г. е избран за велик везир — 51, 382, 403.

Хаджи Минчо хаджи Николи — 517.
Хаджи Пенчо Хълбювский, от Дряново — 74.
Хаджи Христо — българин, участвувал в борбата за освобождението на гръцкия народ. Полага основите на гръцките военни конни части, проявява изключителна храброст в сраженията срещу турците. През 1824 г. повишен в чин генерал. Адютант на гръцкия крал Отон. Умира през 1854 г. — 445.
Халенски стълп — свързан с библейското предание за строежа на Халдейската, Вавилонската кула, която синовете на Ной поискали да издигнат, за да стигнат небето. Господ осуетил намерението им, като смесил езиците на работниците. Това е библейското обяснение за произхода на езиците — 331, 512.
Халил ага — 276.
Халил паша, каймакамин в Охрид — 418.
Ханибал, Анибал (ок. 247—183 пр. н. е.) — картагенски пълководец. През втората пуническа война (218—201 пр. н. е.) разбива римляните. Името му остава в историята на военното изкуство — 213.
«Хармония» — вж. **«Армония»** в.
Хатихумаюн (1856 г.) — султански манифест от 18 февруари 1856 г., който потвърждава формално правата на християните, дадени с Гюлханския хатишериф — 512.
Хесапчиев, А., от Габрово — 31.
Хилендарски манастир — 134, 317.
Хилендарски метох, във Враца — 276.
Химинея — 221.
Хилфердинг — вж. **Гилфердинг.**
Хипократ (460—377 пр. н. е.) — древногръцки лекар, поставил медицината на материалистически основи — 42.
Хомер — вж. **Омир.**
Хрисант — търновски владишки наместник на митрополит Григорий Търновски — 277, 311.
Христович, П. — 504.
Христодул, С. — Христодул Костович Сичан Николов (1808 — 1889) — роден в Самоков. Образование получава в Мелник, в Австрия. Учител в Габрово. Работи в протестантското книгоиздателство в Цариград. Автор на учебници. Представител на даскалската поезия — 31, 35, 479.
Цанков, Драган (1828—1911) — общественик, публицист, книжовник. Проводник на униатството в България чрез редактирания от него в. «България». След Освобождението лидер на либералната партия — 23—25, 31, 44—48, 52, 59—62, 65, 73, 87, 89, 90, 92, 93, 100, 102, 173, 476—479, 481, 491, 505.

Цанковият лист, Цанковият вестник — вж. **«България»**, в.
«Цариград», от Петко Славейков — 269, 499.
«Цариград», от Петко Славейков — 271, 499.
«Цариград», от Петко Славейков — 313; 508.
«Цариград, 19 априлия 1864», от Петко Славейков — 137, 485.
«Цариград, 14 юния 1864», от Петко Славейков — 138, 486.
«Цариград, 20 юния 1864», от Петко Славейков — 141, 486.
«Цариград, 10 юлия 1864», от Петко Славейков — 143, 486.
«Цариград, 19 септемврий 1864», от Петко Славейков — 156, 490.
«Цариград, октомврий 1864», от Петко Славейков — 163, 490.
«Цариград, 22 декемвр[и]», от Петко Славейков — 333, 512.
Цариградска община — 119, 484.
Цариградска патриаршия — 9, 10, 96, 99, 116, 126, 132, 160, 162, 164—166, 169, 171, 177, 179, 181, 183, 190—195, 198, 204, 245, 300, 301, 305, 308, 309, 311, 313, 315, 341, 357—361, 381, 388, 390, 446, 448, 478, 483—485, 488, 490, 493, 497, 499, 500, 509, 510.
«Цариградски вестник» (1848—1862) — първият български вестник, издаван в пределите на Османската империя. Пръв негов редактор — Ив. Богоров. След Богоров редактор става Александър Екзарх. В «Цагиградски вестник» се появяват някои от първите публикации на Славейков — 5, 11, 12, 15, 16, 18, 29, 30, 71, 125, 473—478, 481.
«Цял протест и половин критика», от Петко Славейков — 237, 497.

Чакъров, Георги — виден български общественик в Струга, съидейник и другар на Д. Миладинов и Гр. Пърличев. Арестуван заедно с Д. Миладинов — 425.
Чалъков, Георги Стоянович — син на Големи Стоян Чалъков от Копривщица. Известно време е член на Държавния съвет, с влияние сред висшата турска власт. Участник в черковната борба — 456.
«Читалище» (1870—1876) — списание с разнообразно съдържание, орган на Българското читалище в Цариград. Участие в редактирането му известно време взема Славейков — 474, 475, 496.
«Читалището в Цариград», от Петко Славейков — 230, 497.
Чолаков, Васил (1828—1885) — книжовник, фолклорист. Учителствува в Панагюрище. През 1872 г. издава «Български народен сборник» — 154—156, 172, 174, 489, 491.
Чомаков, д-р Стоян (1817—1893) — общественик, участник в черковната борба — в консервативното й крило. След създаването на самостоятелна българска черква е член на Екзархийския съвет — 117, 456, 492, 493, 505, 507, 513.
Чорапчиев, Иван, редактор на в. «Дунав» — 520.

Шапкарев, Кузман (1834—1909) — роден в Охрид. Учител в Македония. Участник в борбата за черковна независимост. Един от заслужилите български фолклористи, борец за утвърждаването на българско национално съзнание в македонските земи — 420, 518.
Шашиан, Андрей — 144.
Шуменско Дивдядовско училище — 111.
«Шутош» (1873—1874) — сатирично-хумористичен вестник, редактиран от Петко Славейков. Излиза в Цариград — 474.

[«Ще меним програмата си»], от Петко Славейков — 205, 493.
[«Ще начне да ся издава нов вестник под име «Македония»,] от Петко Славейков — 320, 510.

Юда, Иуда Искариотски — библейско лице, ученик на Исус Христос, когото предал за 30 сребърника на фарисеите — 259.
Юлий, Гай Юлий Цезар (100—44 пр. н. е) — римски държавник и писател. Автор на «Записки за Галската война», на «Записки за гражданската война» — 212, 213.
Юстиниян I, византийски император — 213.

АЗБУЧЕН ПОКАЗАЛЕЦ

на географските имена

А

Австрия — 335, 337, 404, 407, 512, 517.

Азия — 203, 404, 405.

Алистрат — 268.

Америка — 234, 375, 380, 397, 401, 405, 517.

Американска република — вж. **Америка.**

Анатолия — 371.

Англия — 34, 54, 335—337, 365, 393, 396, 397, 411, 512, 516, 517.

Атина, гр. — 357, 371, 373, 423.

Б

Бдин — вж. **Видин.**

Бебек, предградие в Цариград — 34, 251.

Беброво, с. (дн. град) — 482.

Белгия — 393, 516.

Берковица, гр. — 148, 275, 507.

Бешикташ, квартал в Цариград — 180.

Битоля, гр. — 384, 385, 388, 423, 424.

Божигроб — 190, 446.

Волница, квартал в Охрид — 419.

Босфор, проток — 339.

Браила, гр. — 143, 226, 488.

Бруса, гр. — 366, 503, 504.

Букурещ, гр. — 79, 110, 111, 131, 143, 145, 225, 236, 283, 319, 485, 487, 495, 520.

Бургас, гр. — 370.

България — 44, 66, 69, 71, 87, 92, 101, 106, 129, 134, 140, 155, 166, 169, 190, 195, 203, 225, 235, 257, 268, 282, 315, 319, 369, 370, 383, 388, 402, 405, 432, 436, 437, 442, 446, 462, 467, 476, 481, 488, 491, 501, 505.

В

Варна, гр. — 370, 508

Варненска епархия — 170, 312, 519.

Варош, квартал в Охрид — 418, 422.

Ватерло, селище в Белгия, известно в историята с поражението на Наполеон I от съюзните англо-холандско-пруски войски — 386.

Везир-Козлуджа, селище — 170.

Везир-Козлуджанска каза — 170.

«Везир хан», улица в Цариград — 216.

Велес, гр. — 388, 418.

Велешка епархия — 183.

Видин, гр. — 169, 280.

Видинска епархия — 519.

Виена, гр. — 143, 226.

Византия — 499, 514.

Витоша, планина — 72.

Влахия — вж. **Влашко.**

Влашко — 56, 107, 145, 267, 284, 365, 404, 446.

Воден, гр. — 171, 369, 384.

Восточна Европа — 263.

Враня, гр. — 367.

Враца гр. — 15, 169, 276, 478, 484.

Врачанска епархия — 78—80, 519.

Враченска махала, в Охрид — 419.

Г

Габрово, гр. — 31, 35, 89, 110, 140, 144, 228, 282, 369, 479, 482.

Габровски окръг — 480.

Галата, квартал в Цариград — 158.

Галата сарай, в Цариград — 34, 478.

Галац, гр. — 110, 140, 226.

Галия — 213.

Гелибол, гр. — 108, 483.

Гераномия, квартал в Охрид — 419.

Германия — 34, 335, 336, 396, 397, 405, 412.

Горен Дунав, р. — 336.

Горна Оряховица, гр. — 110.

Горни брод, с., Серско — 268.

Гръцко — вж. **Гърция.**

Гръцко кралство — вж. **Гърция.**

Гърция — 10, 56, 76, 212, 223, 335, 337, 356, 365, 397, 404, 437, 445.

Д

Дания — 211.

Дебър, гр. — 388.

Демир Хисар, селище — 268.

Димча, с. — 77.

Добруджа — 170.

Долен Дунав, р. — 336.

Долна махала, квартал в Търново — 500.

Долня порта, квартал в Охрид — 419.

Доспат (Доспатска котловина) — 72.

Драмска епархия — 268, 384.

Дряново, гр. — 74.

Дунав, р. — 335, 336.

Дунавски вилает — 343, 452, 465, 467.

Е

Европа — 106, 229, 258, 335—339, 346, 349, 350, 352, 355, 356, 366, 371, 373, 381, 386—388, 391—393, 395, 396, 400, 403—405, 411, 413, 426, 442, 447, 457, 514, 516.

Едирне — вж. **Одрин.**

Ееджи хан, в Цариград — 158.

Елена, гр. — 33, 482, 499.

Енимахале, квартал в Цариград — 180.
Ески Джумая (дн. Търговище), гр. — 295, 505.
Ески Захра — вж. Стара Загора.
Ешил кьошк, в Цариград — 160.

Ж
Железник, с. — 88.
Женева, гр. — 425.

З
Загреб, гр. — 489.
Запад — 92, 336, 403, 431, 436.
Западна Азия — 263.
Западна Европа — 263, 405.

И
Ибраила, гр. — вж. Браила.
Иерусалим, гр. — 328, 329.
Измаил, гр. — 143.
Измит, Измид, гр. — 158, 159.
Изток — 98, 335—338, 365, 374, 403, 404, 447, 457.
Испания — 347, 393, 396, 409, 517.
Италия — 54, 335, 336, 396, 397, 404, 412, 514.

К
Кавала, гр. — 369.
Казанлък, гр. — 88, 144, 482.
Калофер, гр. — 143.
Канево, квартал в Охрид — 419.
Караманлия, област в Мала Азия — 497.
Киев, гр. — 52, 465, 492.
Костур, гр. — 369.
Костурска епархия — 384.
Котел, гр. — 235.
Кошища, квартал в Охрид — 417.
Крит, о-в — 336, 346, 365, 513.
Крушово, гр. — 423, 424.
Кукуш, гр. — 235, 385, 418.
Кюстенджа, гр. — 282.
Кърк-клисия, Кърклисие — вж. Лозенград.
Кюстендил, гр. — 388.
Кюстендилска епархия — 183, 519.

Л
Лапония — 211.
Латинска империя — 98.
Ловеч, гр. — 143, 169, 266, 274, 482, 500.
Ловчанска епархия — 78, 79, 500, 519.
Лозенград, гр. — 110.
Лом, гр. — 228.

М
Македония — 9, 171, 235, 257, 267, 268, 313, 369, 370, 383—385, 388, 389, 391, 423, 431, 444—446, 489.
Македонско — вж. Македония.
Мала Азия — 497, 514.
Мексико — 405, 412, 517.
Мелник, гр. — 369.
Мелнишка епархия — 384.
Месокастро, квартал в Охрид — 419, 420, 422.
Метох при българската черква в Цариград — 166.
Митилин, Метелин, о-в в Бяло море — 76, 132.
Моглен, гр. — 369.
Могленска епархия — 384.
Молдавско — 404.
Мореа — вж. Гърция.

Мудания, скеля на Бруса — 159.

Н
Неврокоп, гр. — 122, 267, 268, 362, 363, 388, 499, 509.
Немско — вж. Германия.
Никея, гр. — 366, 515.
Ниш, гр. — 269.
Нова Загора, гр. — 482.
Нова махала (с. Априлов), Габровско — 33, 52, 480.

О
Одеса, гр. — 491.
Одрин, гр. — 8, 79, 520.
Океания — 380.
Олимбийска пустиня — 187.
Ортакюю, Ортакьой, квартал в Цариград — 167, 179, 180, 490.
Осман пазар (дн. Омуртаг), гр. — 143.
Османска империя — вж. Турция.
Отоманска държава — вж. Турция
Охрид, гр. — 122, 235, 385, 388, 417—421, 423, 425, 461.
Охридска епархия — 519.

П
Пазарджик, гр. — 154, 170, 172, 489.
Пазарджишка каза — 170, 171.
Палестиня — 328.
Панагюрище, гр. — 153, 155, 489.
Пантанешка махала, в Охрид — 419.
Париж, гр. — 113, 236, 376, 382, 401, 405.
Петербург (дн. Ленинград), гр. — 357.
Пиротска епархия — 519.
Плевен, гр. 21, — 477.
Плевняни, с., Драмско — 268.
Пловдив, гр. — 111, 269, 456, 483.
Пловдивска епархия — 119, 171, 191.
Пловдивска област — 431.
Поляна, гр. — 388.
Прага, гр. — 517.
Преславска епархия — 119, 519.
Прилеп, гр. — 235, 388.
Просочен, селище — 268.
Прусия — 335, 336, 365, 512.
ПървaЮстиниана — вж. Охрид.

Р
Рейн, р. — 335.
Ресен, гр. — 423, 424.
Рилска обител — 183.
Рим, гр. — 97, 173, 186, 212, 213, 394.
Римска империя — 399, 400.
Румъния — 336, 488, 505, 514, 517.
Русе, гр. — 131, 140, 169, 403, 520.
Русенска епархия — 519.
Русия — 54, 56, 62, 172, 173, 195, 204, 212, 335—337, 339, 342, 365, 375, 376, 396, 404, 437, 465, 476, 489, 512, 514, 517.
Русчук — вж. Русе.

С
Садова — 517.
Самоков, гр. — 183, 388.

Самоковска епархия — 519.
Сараи бурну, в Цариград — 159, 160.
Сардинско кралство — 512.
Саябене — 44.
Света гора — 108, 446, 483.
Св. Димитренска махала, в Охрид — 419.
Свищов, гр. — 9, 110, 140, 169, 482.
Свищовска кааза — 431.
Севастопол, гр. — 339.
Север — 403.
Северна Америка — 412.
Севлиево, гр. — 77, 143, 484.
Серес, гр. — 364, 369.
Серска епархия — 268, 384.
Силистра, гр. — 143, 169, 269, 282.
Силистренска епархия — 519.
Синая (Синайски полуостров) — 190.
Сирия — 404.
Скопие, гр. — 110, 338, 478.
Сливен, гр. — 9, 228.
Смирна, гр. — 236.
Солун, гр. — 171, 364, 369, 370, 385.
Солунски санджак — 171.
Сопот, гр. — 143, 144, 315.
Софийска епархия — 119, 519.
София, гр. — 143, 275, 283, 301, 486.
Спарта, гр. — 222, 223.
Средиземно море — 405.
Стара Загора, гр. — 9, 228, 482.
Стара планина — 69—73.
Струга, гр. — 423—425.
Струмица, гр. — 384, 388.
Суец, Суецки канал — 404.
Съединени Американски щати — вж. Америка.
Съединени щати — вж. Америка.
Сърбия — 56, 336, 365, 377, 437.

Т
Татар Пазарджик — вж. Пазарджик.
Текирдаа, Текирдаг, гр. — 370.
Тилилейско горе — 44, 478.
Тракия — 9, 169, 235, 257, 268, 369, 370, 383, 388, 444—446, 489.
Трявна, гр. — 33, 68, 235, 369, 482.
Тулча, гр. — 110, 140, 169.
Туна вилаети — вж. Дунавски вилает.
Турско — вж. Турция.
Турция — 10, 95—98, 100, 101, 194, 202, 203, 216, 292, 335—339, 346, 449, 352—354, 361, 366, 370, 372—378, 383, 508, 512, 515.
Търново, гр. — 9, 42, 50, 64, 67, 68, 71, 73, 80, 81, 110, 122, 132, 140, 144, 241, 269, 277, 311, 433, 438, 447, 474, 481, 500.
Търновска епархия — 80, 131, 190, 191, 482, 491, 508, 519.
Търновска кааза — 52.

Ф
Фардак, квартал в Охрид — 419.
Фенер, квартал в Цариград — 58, 62, 76, 108, 140, 158, 160, 165—167, 180, 227, 236, 308, 500.
Финландия — 211.
Франца — вж. Франция.
Франция — 34, 54, 98, 335—337, 346, 365, 376, 386, 396, 397, 404, 512, 514.

Х
Халки, о-в — 108, 121, 167, 483.
Хамбар, в Цариград — 158.
Херония — 212.
Холстайн, Холщайн — 407.

Ц
Цариград, гр. — 30, 42, 50, 52, 53, 74, 107, 108, 121, 126, 132, 140, 142, 147, 148, 150, 159—161, 166, 167, 173, 179, 180, 183, 191, 207, 216, 225, 226, 228, 251, 252, 269, 271, 275, 291, 299, 311, 318, 319, 343, 349, 353, 363, 364, 368, 369, 371, 372, 379, 401—403, 421, 433, 434, 468, 474, 476, 478, 479, 481, 483—185, 488, 490, 492, 496, 499, 500, 503, 507, 508, 513, 514.
Церовене, с. — 275.

Ч
Чанак кале, гр. — 236.
Челница, квартал в Охрид — 419.
Черно море — 339, 369.
Чорапчи хан, в Цариград — 158.

Ш
Швейцария — 397, 425.
Швейцарска съюзна република — вж. Швейцария.
Шумен, гр. — 144, 228, 464, 465.

Ю
Юг — 403.

Я
Яш, гр. — 143.

РЕЧНИК

А

аджаип — тур., чудноват, особен
айлък — разг. (тур.), месечна заплата
алитология — гр., наука за истината
алфа, вита — названия на гръцките букви А и Б
Амартолон Сотирия — гр., книга за спасение на грешните
амброзия — гр. 1. Божествена храна, 2. Вкусна храна
анджак — разг. (тур.), именно, тъкмо, само
аподомис — гр., който се намира зад граница, емигрант
аподимисал — гр., напуснал родината си, изпратен в чужбина
апостат — гр., отстъпник, изменник, вероотстъпник
апофтегма — гр., сентенция, максима
аргосам — църк. (гр.), налагам аргос — отнемам правото на свещеник да служи
аресувам — диал. харесвам
аспида — гр. 1. Отровна змия 2. Коварен, зъл човек
аутодафе — публично изгаряне на книги, обявени за еретически
аферим — разг. (тур.) браво
афорезма — гр., отлъчване от църквата, проклятие
афоресан — гр., отлъчен, прокълнат
ахчийка — диал. (тур.), готвачка

Б

бабукчия — разг. (тур.), подмазвач
багатела — остар. (фр.), дреболия
бадева, бадехава — разг. (тур.), напразно, даром, безплатно
базиргенин — остар. (тур.), търговец, търгаш
бакия — разг. (тур.), неуредени сметки и дългове
балагански — остар., книж., панаирджийски
балаклия — диал. (тур.), биволар

барабар — разг. (тур.), заедно, редом
барам — диал., търся
баре, барем, барим — диал. (тур.), поне
бебер — диал. бобър
безбрижен — диал., безгрижен, нехаен
беззазорно — остар., лесно, не трудно
безродица — нар., неурожай, липса
безсвързен — несвързан, несъзнателен
безсвязно — остар., книж., несвързано
беки — диал. (тур.), нима; дано
бера — диал., събирам
беса ради — ч. слав., поради беса
бешенство — рус., беснота, лудост, бяс
биле — разг. (тур.), дори, даже
билерин — диал., билкар
билянц — остар., баланс, отчет
бирхана — тур., бирария
благ ден — нар., блажен ден; ден, в който не се пости
благоволя на — книж. остар., желая доброто някому; симпатизирам
благосовестно — добросъвестно
благоизволя — остар., благоволя
благословенейши — ч. слав., най-благословен
блядословие — остар., празни приказки, бръщолевене; злословие
блях — рядко, метална пластинка за украса
бомон — фр., заможното съсловие
бозна — диал., бог знае, кой знае
борч — нар., дълг, заем
бохчалък — разг. (тур.), дар, завит в бохча
бояще са — боейки се, страхувайки се
боящец — диал., боейки се
бреша (беден) — крепостна стена, амбразура
брумбал — диал., бръмбар
бъбартии — бръщолевения, бъбрене
бълтевя се — диал., бъхтя се, блъскам се
бъх, струвам бъх — укривам истината
бютюн-бютюне — диал. (тур.), изцяло, съвсем

В

вавричам се — диал., вричам се, заричам се
ваджия — разг., пущина
вапор — остар,, параход
варка — остар. (ит.-гр.), лодка
варънджа — диал. (тур.), дори
вваля — остар. (рус.), катурна, съборя върху някого

вдавам се — остар., поддавам се, давам се, оставям се
вѐда — диал., вещица, самодива
ведà — диал., водя
векилин — остар. (тур.) 1. Поръчител, надзорник 2. Представител на българите пред турската власт
велемудр — ч. слав., премъдър
велеречив — ч. слав., многословен, който много приказва
велям — диал., казвам, говоря
вепир, върколак — диал., зъл дух, вампир
erbe barbare — лат., варварски (прости, груби) думи
вереседжия — разг. (тур.), длъжник
вес — остар. 1. Цял 2. Тежест, стойност, тежина
весмà — остар., твърде, много
ветва — диал. клон, част
вещинство — остар., вещина, способност, изкуство
виводи — рус., изводи, доводи
видело — диал., светлина
вини о гресях — ч. слав., греховна вина
више — диал., повече, много
вишегласие — остар., мнозинство
вичурно — рус., по изискан маниер, изискано, изтънчено
вкарцуня се — диал., спотая се, застана неподвижно
вкаскастявам се — диал., свивам се, затварям се
вкупе — диал., вкупом, заедно
влостил — диал., залостил, задълбал, потънал
вмъртвича — умъртвя, убия
войтия — остар. (гр.), данък владищина
воля — позволение, разрешение, съгласие
вопиющ — остар., крещящ
вощен — диал., восъчен
временщик — рус., фаворит
в роде — рус., от рода на
врожденно — рус., вродено, присъщо
връх — диал., върху, над, против
всадник — рус., конник, ездач
вседомовно — книж. остар., от всички домове, без изключение
всмотряние — остар., по отношение на
встревожа — рус., разтревожа
встъпя се — застъпя се, защитя
вула — нар., остар. (гр.), писмено разрешение за брак
въдинлък — разсадник, развъдник
възбрадно — диал., нагорно, стръмно; трудно, мъчно
възбранение — остар., възбрана, забрана
възвишение — остар., издигане, напредване

възгане — диал., бръмчене, жужене
въззрение — остар,, мнение, гледна точка
възимам — остар., имам, започвам да имам
възкуря — димя
възмня се — диал., сметна се за, мисля се за
вързатки — в смисъл на: спънки, връзки, с които се спъва

Г

гадкам — диал., гадая
газета — рус., вестник
генос — гр., род
герине — тур., заднишком, гърбом към, изтегнат към
гетердисам — тур,, донасям, доставям, докарвам
гибкост — рус., гъвкавост
гиц-вевеони — гр.-тур., тайни удостоверения
глъбоко — диал., дълбоко
глушковица — диал., глуха, оглушала
горгобашия (коркорбашия) — диал. (тур.), главатар на банда
горнило — диал., огнище
господици — госпожици, господарки
граматик — остар., учител, учен, грамотен
гроза ми е — рус., страх ме е
гряходеец — грешник
губителище — рядко, гибел, гибелно място
густ — остар. (от рум.), вкус
гърчосан — разг., погърчен, гърчеещ се
гявур, гяур — остар. (тур.), християнин, българин

Д

давия — остар. (тур.), разпра, разправия; съдебно дело, процес
даждие — остар., данък, налог
двоица — диал., двамина, двама
дембелик — диал. (тур.), мързел
денежен — книж., остар., паричен, користен
денница — зора, зорница
деннично — днешно, съвременно
депеша — остар. (фр.), телеграма
деспотия — гр., господар
дет — диал., гдето, дето; който
дженк — тур. война
джирт — тур. стрела
джубе — остар. (тур.) — дълга горна дреха
диво — измислено нещо, особено нещо
дикеомата — гр. права

дипърва — диал. тепърва
дирен — диал. последен
диха — диал. дъха
длъжност — остар. дълг, задължение
дневникар — журналист, вестникар
дневница — вестник, ежедневник
дова — диал. доба, време
доволствувам (се) — задоволявам (се)
додражее ми — домилее ми
дозема — разбера, схвана, науча
дозволявам — остар. позволявам, разрешавам; допускам
долетевшаго — долятял, пристигнал
долуплъзки — долен, низък
домогател — който се стреми да се домогне до нещо
допис — дописка, кореспонденция
допусна си — позволя си, разреша си
достава — стига, достатъчно е
достолепие — старин. достойнство, благоприличие
достоосъдителен — достоен за осъждане
достохулен — достоен за хулене
дошедши — ч. слав. дошли
дражайший — ч. слав. скъпи
драндар, дръндар — който обработва памук, вълна, коприна
драхлий, дряхлий — диал. стар
друг — рус. приятел
другош — диал. друг път, по-рано, едно време
дружевен — общ, задружен
дръписвам се — диал. отдръпвам се, оттеглям се
душетлителен — ч. слав. покваряващ душата
дългопах — диал. дълъг
дългъч — диал. (тур.) водна, морска вълна
дюкам — диал. дюдюкам, навиквам
дюсчеси — тур. накъсо казано
дяха — духа с духало

Е

евалла — разг. (тур.) браво; благодаря
евгенестатос — гр. благороден
евет — остар. (тур.) да, така е, наистина
едвай — диал. едва
едипсизлик — остар. (тур.) безсрамие, безочие, дързост
едирненски — одрински
едноман — диал. непрекъснато, неспирно, винаги
едностороне — рус. едностранен, едностранчив

едносторонност — рус. едностранчивост
ееджия — остар. (тур.) изедник
еженеделен — остар. (рус.) седмичен
ексик — разг. (тур.) по-малко, недостатъчно
еле, хеле — диал. добре, че
елин — грък
елиносан — остар. погърчен, гърчеещ се, елинопоклонник
елинизонтон вулгарон — (гр.) елинизирани българи
ембатик — остар. (гр.) данък, налог, плащан на владиката от свещениците
емирнаме — остар. (тур.) писмена заповед, указ
ентимите полите — (гр.) почтени граждани
епархиелен — принадлежащ (отнасящ се) към някоя епархия
епархиот — принадлежащ към епархия, епархиец
епистимонически — остар. (гр.) научен
епитроп — остар. (гр.) училищен или църковен настоятел
етерия — гр, другарство, приятелство; политическо дружество, клуб
ешек караманлия — тур. караманлийско магаре

Ж

жадание — диал. жадуване, желание
живеница — диал. неизлечима рана по тялото
живостен — остар. жизнен, здрав, пъргав

З

заборавям — диал. забравям
забраням — диал. защищавам, пазя, браня
забун — диал. (тур.) къса дреха, обикновено без ръкави
забъша — диал. укрия, потуля
завивосам — диал. замажа, прикрия, забуля
завреме — диал. временно
заговезник — нар. който започва да пости (говее)
заговея — нар. преставам да ям блажно; почвам да постя (говея)
задавам — диал. проклинам, причинявам зло; правя магия някому
задатък — рядко. задача, задължение, цел
задорен — книж. остар. заядлив
заемнат — диал. зает, взет от
зазор — диал. насилие, натиск; срам, позор
зазревание — узряване
заишли — диал. отишли
закъвръчен — диал. (от тур.) изкривен, извит; къдрав
залхана — диал. кланица, месарница; салхана
заможен съм — в състояние съм, имам възможност

вангоч — тур. клисар
запарта — диал. хокане, ругатня, псувня
запразнен — диал. изпълнен, запълнен с нещо
запреваря — избързам, предваря, изпреварвам
запретено — остар. забранено
запретя — остар. забраня
запустен — нар. празен, пуст
запъпрование — диал. затъване, заравяне
засведоча — диал. свидетелствувам
заседам — заседавам, разисквам
зафалям — диал. хваля, похвалвам
защепвам се — задълбавам, задълбочавам се
зван — призован, извикан
званично — книж., остар. официално
земам, вземам от — разбирам от
зехир — диал. (тур.) отрова
зимбил — диал. (тур.) торба, плетена от лико или папур
зияюща — зинала, зееща
знаменование — значение
золум — нар. (тур.) загуба, вреда, пакост, щета; насилие
зоилство — диал. (тур.) низост, унижение
въминско — диал. змийско
зъмя — диал. змия
зяде — диал. (тур.) излишно, в повече

И

идяна — диал. родова, родствена
иерократия — гр. духовна власт
иждивение — остар. разноски
иждивявам — остар. харча, изразходвам, издържам
избалкам — диал. изчовъркам, избода
извеза — диал. извозя
извержен — извергнат, отлъчен, изгонен
извяхвам — диал. изкълчвам, измятам
издадник — диал. издайник, предател
издякам — диал. извикам де, де!
изздравя — диал. оздравявам, излекувам някого
изитин — диал. (тур.) негово достойнство, уважаеми (преносно)
изквасен — диал. измокрен, мокър
излезици — прен. думи, излезли из устата
измишлено — умишлено
изневерки — диал. неочаквано, ненадейно и някак подло
изсякмала — секнала, пресекнала, изчезнала
изтирям се — диал. изтъквам се, изпъквам, перча се, хваля се

изтуфиня — диал. подпухна
изтязание — изложение
изтъщя се — изтънча се, изуча се, усъвършенствувам се
изуверен — диал. обезверен
изяд — диал. изяждане, поглъщане, подяждане
иллям саалам — тур. истинска, същинска присъда
илот — безправен роб
имарет — остар. (тур.) благотворителна сграда за пътници и бедни
имдадие — остар. (тур.) помощ, подкрепа; реквизиция
имуще — имащ, притежаващ
индулгенция — опрощаване на греховете
инок — ч. слав. калугер
иноязичен — говорещ друг език
ираде — остар. (тур.) султански указ, заповед
искуснейше — ч. слав., рус. най-изкусно, вещо
ист — диал. същи
ихмаллък — диал. (тур.) немарливост, небрежност, пренебрежение
ища — диал. искам

К

кааза — остар. (тур.) околия
кабахат — диал. (тур.) вина, провинение
кадри — тур. достойнство, способност; могъщ, всемогъщ
кадър — кадърен, способен
казаалия — тур. опасен, носещ опасност
каик — тур. лодка
каил съм — диал. (тур.) съгласен съм
каймакамин — остар. (тур.) околийски управител
какаче — диал. (тур.) вид пастърма
калеври — остар. (тур.) кожени обувки
калем — диал. (тур.) молив; сметка
калфа — нар. (тур.) помощник-майстор
калци — остар. (ит.-гр.) потури; чорапи
камен преткания — старинно: повод за раздори
кандардисам — разг. (тур.) убеждавам, карам някого да се съгласи
канлъ катил — тур. кърваво убийство; кървав убиец
кантарджилък — диал. (тур.) теглене, мерене, пресмятане
капрпция — остар. (ит.) каприз, прищявка
капуни — диал. везни, теглилка
карцуня се — диал. спотайвам се
касканджилък — диал. (тур.) завист
катадексувам (се) — диал. (гр.) доказвам
катихизик — гр., църк. кратко изложение на християнското вероучение

катихисам — гр. уча, наставлявам, проповядвам
кахвене — кафене
кеифлер насъл — тур. какви удоволствия
кесат — диал. (тур.) малко, недостатъчно, липсва
кефалонитин — остар. (гр.) главатар
кир — гр. господин
кириарх — остар. (гр.) господар, владика
кист — книж., остар. четка на художник
клеврет — ч. слав. сътрудник, съучастник, другар
клензувам се — диал. подигравам се, шегувам се
кликач — диал. глашатай
клоцна — диал. клъцна
ковашки — диал. на ковача, отнасящ се до ковача
ковладя — диал. клеветя
колайлък — диал. (тур.) леснина, удобство
коливо — диал. (гр.) варено живо за помен
колофон — гр. апогей, на върха
комахай — диал. почти, като че ли, може да се каже
конлук — тур. справедливост
контелик — контене, издокарване
копан — голям дървен чук, с който се бие (тепа) плата в тепавица
корчемствувам — рус. контрабандирам, върша контрабанда
косна (се) — диал. докосна (се), засягам
крахтин — диал. (гр.) клисар
крече — диал. крещи, квичи
кротчайший — книж., остар. кротък, смирен
крюскане — диал. кряскане, крещене
ктини (ксоана) — гр. скотове, кютуци
куверта — остар. (ит.) палуба, покрив
купно — диал. заедно, вкупом
куругюрултю — тур. празен шум, излишна свада
кутрата — диал. горката
къпел — старинно: кръщение
кюлханелик — остар. (тур.) подлост
кюркчийски — остар. (тур.) кожухарски

Л

лагам — тур. подземен прокоп, тунел
ламбада — книж. (гр.) факел, светилник
леса — нар. вид риболовен кош, който се залага в реката
лехатост — диал. мързел, отпуснатост
лидийски камък — скъпоценен камък
лист — остар. вестник
литания — книж., остар. дълга проточена молитва

лих — рядко: долен, лош
лихоимство — остар. (рус.) сребролюбие, лихварство
лошев, лошав — диал. лош
лудешина — диал. луд, лудетина
лукавнувам — диал. лукавствувам, хитрувам
лъст — остар., книж., съблазън, прелъстяване
лъстя се — остар., книж. съблазнявам се
любопитар — любопитен
любородно — остар. патриотично, народополезно
люцки, людсък — диал. чужд, хорски, обществен

М

мазар, махзар — остар. (тур.) писмена молба от населението до властта
мазник — диал. лицемер, подлизурко, подмазвач
макам — тур. проточена и извита мелодия
малаков — остар. (фр.) широка рокля с обръчи
малолепно — остар. не добро, лошо
мандаретина — диал. (гр.) дрипльо
мандата — гр. новина
манери — маниери
мановение — остар., книж. жест, знак, махване
мансуп — тур. 1. Служба, длъжност 2. Назначен на служба
масраф — нар. (тур.) разноски, харчене
махана — диал. (тур.) недостатък, кусур
махзароподписчик — подписал изложение (молба) до властта
машалла — нар. (тур.) браво
меджидие — остар. (тур.) турска монета
медресе — турско духовно училище
мезлич — тур. съвет, събрание
мекере — разг. (тур.) подлец, подлизурко
мекереджия — диал. (тур.) превозвач на чужди стоки със собствено средство, кираджия; слуга
меконекнат — диал. мек, крехък
мерхаба — разг. (тур.) здравей, добър ден!
месюви — диал. (тур.) леки кожени обувки
метох — църк. (гр.) 1. Имот на манастир 2. Малък манастир
мзда, мъзда — старинно: възмездие, отплата
мине ми бръчката — диал. мине ми яда на някого
миней — църк. (гр.) черковна книга със служби и проповеди за определен месец
мирски — светски, не църковен
мисирка — диал. пуйка

млин — диал. баница
млязга — диал. мъзга, сок
мни ми се — диал. струва ми се
мня — диал. мисля, смятам, струва ми се
многажди — нар. много пъти, многократно
многочетен — остар. многоброен, многочислен
моска — разг. (тур.) талисман
мошне — диал. твърде, много
мужай ся — ч. слав. Окуражи се! Осмели се!
мщение — ч. слав. мъст
мюдюрин — остар. (тур.) управител на малък град
мюдюрлик — остар. (тур.) дирекция
мюзевирин — диал. (тур.) клюкар, измамник
мюзевирлък — диал. (тур.) клеветничество, измама
мющерия — нар. (тур.) клиент

Н

набеждение — нар. наклеветяване, клевета
наблюдавам — съблюдавам, спазвам
навамо — диал. насам
навалям — диал. настоявам, наблягам
навет — книж., остар. лъжливо обвинение
навикновение — навик
навирява — диал. изпълва се с вода
навръх — диал. срещу, върху
навязан — книж., остар. натрапен, безочлив
на глава — нар. начело, над
наглебвам (се) — от рус. глыба: буца, маса, блок
нагота — книж. остар. голота
наднадя — диал. прибавя, добавя, преувелича
надпретеквам се — диал. надпреварвам се
нагръден — сърдечен
надхващам се — диал. преборвам се
надеяние — надежда
наджусам се — диал. налапам се, наплюскам се
надирничав — диал. изостанал
назерквам — диал. наблюдавам
назра — диал. забележа, съзра
наконец — остар. на края
намин — диал. (тур.) име, чест, достойнство
напокон — нар. напоследък, след това, най-после
напредователно — напредничаво, прогресивно
народство — народност, род, народ
наружност — рус. външност, на вид

на свят, издавам на свят — остар. публикувам
насилшки — насилствено
наслишки — диал. по слух, на слуки
насланям се — диал. осланям се, опирам се
натропвам — нар. охулвам, критикувам, нахоквам
нахия — остар. (тур.) област, община
начало — книж. правило, принцип
начна — диал. започна
наюрам (се) — диал. нахвърлям се, наежвам се срещу някого
невиразим — остар. рус. неизразим
негряние — диал. незагриженост
незабвен — остар. незабравим
незиблема — книж., остар. непоклатима, непоколебима
некаилство — диал. (от тур.) несъгласие
немарение — незачитане
немаря — не се грижа
неотемван — неотнимаем
неотемлено — остар. неотнимаемо
непрелезвана — непревзимаема
непреложност — неприложимост
нерадение — диал. бездействие
нерадив — диал. мързелив, бездеен
несвесен — незапознат, незнаещ
несвесник — несъзнателен
нескладен — не добре сложен, лошо композиран
нестраннолюбив — негостоприемен
нето — диал. нито
неуклюж — рус. непохватен, неловък; недодялан
неусвяс — диал. не с всичкия си, луд
неусвесно — несъзнателно, несвързано
нефелия — диал, недостатък, неуредица; лошо състояние
нефелит, нехвелит — диал. лош
нехризие — диал. мързел, леност, безгрижност
нечаян — остар. (рус.) неочакван
нечаяно — рус. неочаквано, ненадейно
нечестие — безчестие
ни, ми — диал. ние
низлаган — диал. отхвърлен, отблъснат
нине — ч. слав. сега
нофуз — остар. (тур.) влиятелен, авторитетен човек
нудя — диал. принуждавам, карам

О

обавям — диал. забавям
обвражително — обезоръжаващо
обгръбчвам — прен.: нарамвам, открадвам, вземам
обидник — нар. хулител, който обижда
обистиня — направя нещо да бъде истина, реализирам
обистрен — избистрен, изяснен
обмани — рус. лъжи, измами
обнажа — разкрия
обналичвам — проявявам, показвам, окривам
обнаружвам — рус. откривам, разкривам, показвам
обороти — обрати, езикови изрази
образение — образуване, оформяне, приемане на определен образ
обрик — нар. обещание, оброк, заричане
обружа — диал. китя, накитвам; товаря
обруша — разруша, унищожа
обуреваем — рус. обзет; нападнат; развълнуван
обуяха — рус. разбунтуваха се; завладяха
обхождам се — рус. отнасям се
общежитие — съжителство
обязан — рус. задължен
обязаност — рус. задължение
огадя — диал. улуча, оцеля
огница — нар. треска, температура
одръстя — диал. очистя, оголя, охлузя
одурачен — оглупял, изглупял
одължение — дълг, задължение
оживам — диал. съживявам, оживявам
оклоцан — диал. оглозган
околност — остар. обстоятелство
окропиши ме — ч. слав. помилвай ме и ме поръси със светена вода
олур олмаз — тур. кой да е, какво да е, случаен
омоглосос — гр. едноезичен; който говори същия език
опачнишко — диал. опако
опоганявам — правя езически, осквернявам
опра се — нар. противопоставям се, окажа съпротива
оснажение — израстване, заякване
особен — остар. отделен, самостоятелен, независим
остановя — рус. спра
остатка — рус. останка
осторожен — рус. внимателен
осърна — диал. посърна, повехна
отважен — рус. смел
отвардя — диал. опазя

ответствен — рус. отговорен
ответственост — рус. отговорност
отвещая — рус. да отговоря
отвия се — диал. отклоня се, заобиколя
отвия се — диал. отметна се, откажа се, отрека се
отговорен — ответен, като отговор
отдвоявам — отделям, разграничавам
отделник — отцепник, разколник
отзивам — диал. отзовавам се, откликвам
откъм — диал. по отношение на, от страна на
отлагателство — отлагане, отсрочка
отнимач — диал. грабител
отпус — диал. разпускане на учениците за ваканция
отраста — диал. отгледам, отхраня
отсоколя се — диал. отклоня се
оттуша (се) — разтуша (се), утеша (се)
отчигаря — диал. разгранича, отделя, отрежа
оттъргвам — отнемам, отдръпвам
офисия — лат., гр. отличие за усърдна служба
охархоря — в см. на: управлявам, справям се
очивестно — остар. очебийно, очевидно

П

палаври — диал. (тур.) празни приказки, измислици
панегирик — книж. (гр.) 1. Похвална реч 2. Възхвала на светец
папищанин, папищаш — нар., остар. последовател на папата, католик
параплувен — остар. параход
парусия — остар. (гр.) поръчана и платена литургия
паст — старинно: 1. Пропаст, бездна 2. Уста, гърло
паство — ч. слав. стадо; религиозна общност, вярващите
патаксам — диал. (гр.) мирясам, умиря се, успокоя се
патерик — църк. (гр.) книга с жития на християнски светци и църковни отци
патмо — диал. патило, робство, неволя
патосия — остар. патило, страдание, тегло
патрахил — епатрахил, свещеническа одежда
патрик, патрика — нар. (гр.) патриарх
патрикхане — остар. (гр.-тур). патриаршия
паче — ч. слав. много, повече
паче же нине — ч. слав. повече от сега
пеленаш — пелинаш
перигла — диал. въртележка
пестунство — остар. (рус.) ръководство, наставничество

петимисвам — (от гр.) силно желая, петимен съм
пиркам се — диал. размахвам се, мотая се; гмуркам се
питание — въпрос
питлив — любопитен
пишкеш — диал. (тур.) подарък, армаган
пишман — нар. (тур.) разкаян
пищимал — нар. (тур.) голяма кърпа; наметало
плерома — гр. 1. Пълнеж 2. Екипаж 3. Плащане, изплащане 4. Църковно изпълнение
плоска — диал. съд за ракия
плох — рус. лош
плюска — диал. плюнка, храчка; клевета
плъзна — диал. тъна
повинен — диал. виновен, провинен
повинувам се — остар. 1. Подчинявам се 2. Извинявам се
поволно — по волята
повятливост — похватност
погадя — диал. коря, критикувам
подавник — остар. дарител
подбедря се — диал. нагърбя се, наема се
поддаян — поддаден на, изпаднал под
подделна — рус. подправена, изкуствена, неистинска
подзра се — осъзная се; огледам се
подиграчка — диал. подигравка, гавра
подкуповенник — рус. продажник
подлизица — рус. подлизурко, подмазвач, родоотстъпник
подлъстен — остар. прелъстен
подлъстение — остар. примамване, съблазняване
подозреван — диал. подозиран
подозрявам — диал. подозирам
подпретам се — диал. запретна се, захвана се
подсвоен — присвоен, отнет
подскоросам — диал. избързам
подсръждам — диал. разсърдвам, дразня, обиждам
подтакам — подкопавам, пробивам, прояждам
поживостен — жизнен, житейски
познавам — нар. признавам, приемам, смятам, зачитам
поизтъврезили — диал. поизтрезнели
поконущисам се — диал. (от тур.) позанимая се
покров — ч. слав. плат за покриване
покуся се — диал. осмеля се, изкуся се
полуустав — книж. 1. Вид почерк (писмо) 2. Законодателна книга
поменут — остар. споменат
помрачало — помръкнало

памятозлобие — злопаметност, корист
попечение — ч. слав. грижа, старание, покровителство
попечител — ч. слав. покровител
поплетуха — негодник
по плоти и по духу — ч. слав. по плът и по дух
пора — нар. време
пора — нар. възраст
поробощение — ч. слав. поробване
поревка — диал. желание, прищявка
породица — диал. семейство
порто — остар. (фр.) пощенска такса
поруча (се) — диал. гарантирам
посебен — рядко, остар. личен, отделен, особен
послух — послушник, доверен
посмеяние — посмешище
постиден — остар., книж. срамен, недостоен
постъпок — постъпка
поторлисам, поторнисам — диал. присвоявам, заграбвам
пофалба — диал. похвала
почак, почек — диал. отсрочка, изчакване
почекнял — диал. пощурял
почет — почит; достойнство
поща парасъ — остар. (тур.) парична пощенска такса
правление — управление
пребивалище — убежище
превиспренно — рус. възвишено, надуто
предлежи — книж., остар. предстои
преднаведен — изложен преди, по-рано
предосмотрителен — рус. предвидлив
предсметнование — преднамереност, намерение
представник — представител
предуготовителен — подготвителен
преждебивший — рус., ч. слав. предхождащ, предишен
прекапуня — диал. претегля, премеря
препис — предписание, нареждане, заповед
препорец — остар. знаме
преседличаво — неприятно, присядащо, трудно за преглъщане
преслеждам — преследвам, гоня, бичувам
престоявам — грижа се, наблюдавам
престъпване — престъпление
пресъдба — присъда
префа — остар. (гр.) вид игра на карти
пречекоря — диал. пристъпя
пречна — диал. 1. Препречвам 2. Тръгвам напряко

прешедше — рус. минало
прибер — диал. 1. Повод, дзингия 2. Реколта
привардване — диал. предпазливост
привързан — привързан
призрение — диал. вглеждане, наблюдаване; вземане на прицел
приимач — диал. притежател
прикротя — диал. укротя
прикя — нар. зестра
прилег, приляг — сгода, начин, колай
прилучка — диал. случай, случка
припадам — остар. спадам към, числя се към, принадлежа
приплескувам — диал. подигравам, оплювам
припознавам — диал. признавам, приемам
прискяса ме — диал. прихвана ме
притезание — остар., книж. претенция, претендиране
прихватно — частно
прихот — остар. прищявка
пробел — остар. празнота, празно място
провиждам — предвиждам, предсказвам
провещял — книж. който е станал вещ, опитен
продерзлив — остар. дързък
промах — книж. остар. 1. Неулучване при стрелба 2. Неуспех
прочии — ч. слав. други
прошение — остар. молба
прошеще — молещ
прямодушие — искреност
прямы въгоди — рус. преки изгоди, печалби
пургатор — лат. пречиствател
пусула — остар. (тур.) 1. Компас, 2. Далекоглед, 3. Лекарска слушалка
пълк — стар. полк; тълпа

Р

ради — ч. слав. заради
(на) радо сърце — диал. на драго сърце
разве — рус. нима
развезка — рус. развръзка, изход
разгласям се — различавам се, разминавам се в мненията
раздража — диал. раздразня, разсърдя
разидам се — диал. разотида се
разинствено — различно, не еднакво
разинствувам — различавам се
разоблача — разоблича
разобщавам — разединявам, разделям, отлъчвам

разпарясам — диал. придизвиквам развод, развеждам
разпроводя — нар. разпратя, разпространя
разсмотрение — остар. разглеждане, оглеждане
разстлен — рус. развратен, извратен, деградирал
разтлея — рус. убия нравствено, причинявам нравствен упадък
разтушвам се — диал. утешавам се
разумея — остар. разбера, проумея
ратование — архаично: борба, война; ратуване
рача — разг. желая, искам
рачител — книж. радетел, привърженик
рвение — книж., остар. стремеж, загриженост, залягане
ревне ми се — диал. иска ми се, поиска ми се
реджони — остар. (ит.-фр.) основания, доводи, права
резилик — диал. (тур.) резил, срам, срамота
рекомандувам — остар. (фр.) препоръчвам
ригам — диал. бълвам
рикам — диал. викам
римпапа — римският папа, папата
рипидо — гр. ветрило
ритор — гр. оратор
рукна — диал. бликна, избликна
ръве — диал. ръфа, хапе
ръкам — остар. (тур.) броене, смятане; аритметика

С

сабур, струвам сабур — остар. (тур.) търпение, търпя
сайгия — диал. (тур.) почит, уважение
сакос — ч. слав. (гр.) горна архиерейска богослужебна дреха
сал — диал. само
салтанат — разг. (тур.) разкош, великолепие, блясък
самокръсте — самопокръстен, самокръстен; псевдоним
самооболщение — книж., остар. самоизмама, самозаблуждение
самосвяст — остар. самосъзнание, съзнание
самотство — отшелничество, самота
санджак — остар. (тур.) административен окръг
санким — нар. (тур.) сиреч, значи
сарандар — гр. четиридесетгодишен
сараф — остар. (тур.) който обменя валута
сатащисвам — диал. (тур.) заяждам се, безпокоя, досаждам
сахат — разг. (тур.) час; часовник
сбюлюча се — диал. (тур.) увелича се, умножа се
свидост — диал. свидност; мъка, болка за нещо
свидет ми е — диал. свидно ми е; мъчно ми е
свършене — край, завършек

сгледа — нар. преглед, обзор
себечество — себичност, егоизъм
сеизин — диал. (тур.) коняр, конегледач
сексени — тур. товарени коне с имане; кервани
семт — диал. (тур.) страна, място, район, посока
сербез — нар. (тур.) свободен, независим, волен, смел
серсем — нар. (тур.) 1. Замаян, слисан 2. Оглупял 3. Разсеян
силоглос — от гр: колектив, събрание, общност
симмория — гр. сбирщина, банда, шайка
синаксар — гр. сборник с жития на светци
синца — нар. всички
сирмия — остар. (тур.) капитал
скаредност — диал. порядки
скачки — диал. скокове
скивне ми — диал. скимне ми
сколасам — разг. (от гр.) успея
скопосия — диал. (гр.) 1. Полза, изгода 2. Ред, уреденост
скорпия — скорпион
скудоумен — ч. слав., рус. беден на ум, глупав
скупщина — събрание; сбирщина
слишание — тук със значение: отговор, ответ
слог — остар., книж. стил
служебник — сборник с църковни служби
сманголявам — диал. смотолевям
смисля се — замисля се, погрижа се
согуч — диал. (тур.) почерпка; пари за почерпка
сойдурисвам — диал. (тур.) съдействувам, съучастник съм в обир
сойтарин — диал. (тур.) комик, шут, палячо
сокак сюпюртюсю — тур. уличен метач
солицизми — солипсизми
сонм — ч. слав. множество, събрание
соотчичи — съотечественици, съграждани
сопряжен — книж., остар. свързан
сословник — от същото съсловие, съсловник
софизувам — говоря софизми, философствувам
сочещец — диал. сочейки, показвайки
сошквам — диал. изгонвам, премахвам
спастрям — нар. пестя, не пилея
спахилък — остар. (тур.) спахийски имот
спеша — диал. бързам
спиша — списвам, съчинявам
спогождение — спогодба
сподобявам се — снабдявам се
спомоществование — остар. абонамент

спомоществовател — абонат
срупам — диал. поваля, срутя
сръка, сръки — диал. сръчност, сръчно
старостолен — старопрестолен
ствар — остар. твар, живо същество, нещо, предмет
стои му се — нар. полага му се
столен — столичен, престолен
стопан — диал. стопанин
страждуще — ч. слав. страдащо
странен — чужд, чуждестранен
стълп — колона във вестник
стяжал — рус. натрупал, събрал имане
стязание — рус. имот, богатство
суемудрен — остар. книж. суетен
суще — същ, същи
сфодра — гр. силен; много; прекален
счет — остар., рус. сметка
счисля — причисля
съборна църква — средищна, централна църква
съдовище — книж., остар. съдилище, съд
съорудя — съоръжа, въоръжа
съсетя (се) — диал. подсетя (се), досетя се
суи-женери — лат. по произход, родов, генетичен
сякам — диал. мисля

Т

табансъз — тур. без подметки; прен.: слаб, страхлив, неподкован
также — ч. слав. рус. също, също така
такрир — остар. (тур.) писмен документ
таксидиот — остар. (гр.) калугер, който пътува, за да събира помощи за някой манастир
танзимат — истор. (тур.) административни реформи на султан Абдул Меджид
тараф — остар. (тур.) привърженик
тартар — гр. преизподня, ад
тат — старинно; крадец, разбойник
тащисала — тур. придошла, покачила нивото си река
теготен — остар., книж. тежък, непосилен
тезоименник — остар., книж. съименник
тежение — тежест, сила, преимущество
тек-тек — тур. един по един
тени — ч. слав. рус. сенки
тертип — нар. (тур.) способ, образец, начин
тестир — диал. (тур.) воля, позволение

тимархана — тур. лудница
типографин — печатар, типограф
тишма — диал. навалица
тледушен — книж. душеразложителен, душеубиец
токо — диал. само, току
трави време — губи време
требование — остар. изискване, нужда, потребност
третини — нар. помен на третия ден след смъртта
тризнище — ч. слав. 1. Арена, игрище 2. Игра, състезание
триипостасен бог — ч. слав. (от гр.) триличен, триобразен бог
тръвня — диал. кошер за пчели; пчелин
тупик — книж. задънена улица
тъврез — трезв, трезвен
тълк, толк — рус. 1. Смисъл, полза 2. Слух, мълва
търса — диал. нрав, характер
тя — диал. тази
тяжба — рус. тъжба, процес
тяжел — рус. тежък, мъчен, труден, сериозен

У

убо — ч. слав. и тъй, прочее
уволявам се — окуражавам се, придобивам воля
уд — старин. телесен член, крайник
удушлив — задушаващ, потискащ, убиващ
уложение — рус. кодекс, закон, правилник
улучшение — остар. подобрение
умникуване — умуване
уничижен — унижен, потиснат
уния — присъединяване на православната църква към католическата
унуден — принуден; нуждаещ се
упрекател — критик, който упреква
урадисам — диал. (тур.) сполети ме зло
уращисвам се — диал. занимавам се
уроки — нар. болест; магия
усилен — диал. труден, тежък, мъчен
устабашия — остар. (тур.) първомайстор
устрелян — диал. прострелян, улучен от мълния
устъпя — отстъпя
утаен — скрит, потулен, таен
ухищрение — хитрина, изхитряне
ухрабно, ухръбно — диал. пагубно

ущеро — ущърбо
уякча се — заякна, укрепна

Ф

фенерски — остар. гръцки
фенерци — гърци
ферман — тур. документ, разрешително
фетфа, фетва — остар. (тур.) писмен отговор по правни въпроси
филовулгарос — гр. българофил
фудуллук — разг. (тур.) надменност, високомерие
фукара — разг. (тур.) беден, сиромах

Х

каберия — гр.-тур. новина, вест
каврус — тур. нощно гърне
ханжа — книж., остар. лицемерно набожен
каросвам — диал. (гр.) виждам добро (хаир)
хас — диал. (тур.) чист, истински
катихумаюн — тур. прочут султански указ за реформи в Турция през 1856 г.
катър — разг. (тур.) уважение, почит
хеле — разг. (тур.) особено пък
хесап — разг. (тур.) сметка, смятане
холома — гр. разгневеност, гняв
кондрокефалос — гр. дебелоглав, дървена глава
хората — диал. приказка, дума, слово
храпав — грапав, неравен
храпитак — храсталак
хромяние — остар. куцане; изоставане
хроникер — журналист
худороден — остар., книж. изроден, уродлив

Ч

чакшири — диал. (тур.) потури
чалъм — разг. (тур.) 1. Начин, умение 2. Важничене
черибашия — остар. (тур.) 1. Цигански главатар 2. Началник на еничерски отряд
чет — нар. брой
чивердисвам — диал. 1. Гледам си работата 2. Стопанисвам
член — остар. статия
чрезвичайно — рус. извънредно
чудящец са — диал. чудейки се
чунким — разг. (тур.) нима, като че ли
чупарстим — диал. раздухам, разпердушиня

Ш

шар — остар. цвят, шарка, боя
шашкънин — разг. (тур.) побъркан, сащисан, смахнат
шигъртин — диал. (тур.) чирак, слуга
шипочки — диал. шипки; рози
шиптарски — нар. албански
школар — остар. ученик
шугав — диал. крастав

Щ

щем оти — диал. ще отидем
щение — остар. желание, искане
ще ни до — диал. ще ни дойде
щепетилен — рус. дребнав, педантичен
щетен — диал. вреден, пагубен

Ю

юношество — остар. младеж
юрнек — разг. (тур.) образец, модел
юродив — старинно: уродлив, малоумен
юх — диал. напразно; накриво

Я

явение — остар. явление, събитие
явствено — явно, очевидно
ягмосвам — остар. (тур.) ограбвам, разпилявам, плячкосвам
яд — стар. отрова
ядовит — отровен
езиковедение — рус. езикознание
яли — диал. ами
яр — диал. (тур.) стръмен бряг
яря си кончето — диал. разигравам си коня, правя каквото си искам

СЪДЪРЖАНИЕ

ЦАРИГРАДСКИ ВЕСТНИК, 1858, 1859

Писмо до уредника на дневницата «Византиза» / 7
Трявна, 4 августа / 11

БЪЛГАРИЯ, 1859, 1860, 1862, 1863

Ответ г. Горскому на окръжното негово към българския народ писмо / 15
Ответ на циркуляра г-на Горскаго / 17
Глас от пусто горе Тилилейско / 21
Прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско / 26
И друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско или огледалото на г. Бурмова (I) / 33
И друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско или огледалото на г. Бурмова (II) / 36
Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско (I) / 41
Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско (II) / 45
Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско (III) / 50
Огледалото на г. Бурмова или друго прогласяние на гласа от пусто горе Тилилейско (IV) / 56
Трявна, 30 ноември 1860 / 64

[Трявна, 18 септемврия 1862] / 68
Стара планина. През Малък Сечко на 1-й Трифонец / 77
Стара планина, 12 февруария / 81

ДУНАВСКИ ЛЕБЕД, 1861

Трявна, 1861. На първа пост / 87

ГАЙДА, 1863, 1864, 1865, 1866

Езикоучението за българите / 105
Политическа сгледа / 108
От ручилото на «Гайдата» / 111
Новия гръцки устав / 112
Френски работи / 113
Спасението на българите в черковното им питание / 115
[Не ще да търся възнаграждение от другиго-освен от совеста си]/123
[Кой ще ни помогне ако сами не си помогнем] / 127
[Гръцката патриархия лъже] / 130
Исторически писма върху българското черковно питание / 132
Цариград, 19 априлия «864» / 137
Цариград, 14 юния 1864 / 138
Цариград, 20 юния 1864 / 141
Цариград, 10 юлия 1864 / 143
Изложението на нашите владици върху решението на гръцките събрания за бълг[арския] въпрос / 144
Българските вестници / 145
Писма, неосвободени от поща, не са приети / 151
Панагюрската работа / 153
Цариград, 19 септемврий 1864 / 156
Отплуването на параходът за владиците / 158
Трявна, 3 ноемврий 1864 / 161
Цариград, октомврий 1864 / 163
Въпросът / 166
Дългът към гръцката патриархия / 169
[Дописникът на «Турция» казва, че сме откраднали епископ] / 172
[Молим ся на нашите настоятели и спомоществователи] / 174
Нещо от гръцката алитология / 175
Престави ся о господе Негово Преосвященство священоначалникът български Авксентий. . . / 179

Към сьотечествениците ни / 187
Да го кажем юнашки / 190
Българите и гръцката черква / 194
[За чуждата религиозна пропаганда в Турско] / 201
[Ще меним програмата си] / 205
Обявление / 206
За жените / 209
Известие / 213
Отечество / 216
Жените, учителите и духовенството / 218
Длъжности на мъжието / 218
Жените / 219
Любов към отечеството / 221
Общо потребните на сички знания / 223
Българското читалище в Цариград / 227
Де сме и как сме / 229
Българските вестници / 229
Читалището в Цариград / 230
Образованието / 233
Училищата ни / 235
Цял протест и половин критика / 237
По българският въпрос / 242
Новото име на българите / 245
За учителите / 246
За учителите и учението / 248
Възпитанието на девойките / 252
Отечестволюбие, родолюбие и человеколюбие / 254
Предателство / 259
Неприятелите / 262
За язиците / 262
Полза от трудът в младост / 263
Дето съм роден / 264

Дописки

Ловеч / 266
Неврокоп / 267
Цариград / 269
Цариград / 271
Ловеч / 274
Берковица / 275
Търново / 277
Котел / 279

Макреш (село във Видинско) / 280
Силистра / 280
[За дописката от Букурещ] / 283
Браила, 10 февр[уари] / 286

Вестникарски разправи

Наше село, 9 листопад 1863 / 286
[Странна е судбата на българската журналистика] / 291
[Ний не земаме да ся оправдаваме] / 293
[Не можем да оставим отговора си зад вратата] / 298
[Никои навети досега не са накарали да ся стъписаме назад] / 302

ьългарски работи

Пирот (Шаркюю) / 308
Пловдив / 310
Севлиево / 311
Варна / 311
Цариград / 313
Сопот / 314
Рилский манастир / 315

Гръцко-български работи. Гръцки работи

[И ний сме пасли едно време на патриката магарето] / 318
[За чуждото душа даваме] / 319
[Злобата на г-н Ласкарис] / 320
[Ще начне да ся издава нов вестник под име «Македония»] / 320

МАКЕДОНИЯ, 1866, 1867

Въпросът / 325
Към г. редактора на «Армония» / 326
Цариград, 22 декемвр[и] / 333
Източний въприс / 334
Българския въпрос / 340
Към съотечествениците ни българи / 342
[Кръвта, която тече в жилите ни, е человеческа] / 343
Обществения ред и свободата / 347
Изтълкованието / 349
Ний българите поне имаме съвестта си чиста] / 355

Въпросът / 357
Неврокопската работа / 362
Любопитството и длъжностите / 364
Български работи / 367
Общественото образование / 370
Прочитаме в «Етоал д'Ориан» / 374
Да ся прочете и да ся разбере / 378
Новини / 380
Българския въпрос / 381
Всинца наши за нас си / 382
Накъде навалят народите в Европа / 386
По българския въпрос / 388
Как и кога са спечелени новите свободности / 391
Политическия дух в съвременната история / 394
Основите на днешната цивилизация / 398
Не стигат ли 11 годин? / 401
Народност / 405
Народното мнение / 409
Представителството / 414
Българските училища в Охрид / 417
Мирът / 425
Вестник за народа / 429
Двойното угнетение / 430
Пак за българският въпрос / 432
Потаеното представителство на българския народ / 436
[Ний сме в недоумение какво да правим] / 440
Оправданието / 442
Училищния въпрос / 449
Българските вестници / 455
Народното образование и народното духовенство / 458
[Управлението на българските училища трябва да е в ръцете на българите] / 464
[Бъдущето не ще нищо да забрави] / 468

Бележки / 471
Азбучен показалец за лица, периодични издания, заглавия на произведения, дружества, комитети и др. / 521
Азбучен показалец на географските имена / 550
Речник на непознатите думи / 556

ПЕТКО Р. СЛАВЕЙКОВ

СЪЧИНЕНИЯ

Том пети

Редактор Светла Гюрова
Художник Евгени Клинчаров
Худ. редактор Елена Маринчева
Техн. редактор Виолета Кръстева
Коректор Добрина Имова

Формат 32/84/108; тираж 30 113 екз.; печатни коли 36,50; издателски коли 30,66; уик 33,60; л. г. VI/55а; изд. № 5337; поръчка № 42/1980 година на изд. «Български писател»; дадена за набор на 28.XI.1979 година; излиза от печат на 20.IV.1980г.
цена 4,36 лв.
код 25 9536172611/5508—18—80

ДПК «ДИМИТЪР БЛАГОЕВ» — СОФИЯ